

שבוע פרשת משפטים

(19 - 25 January 14)

י"ז - כ"ד שבט תשע"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

וְאֶהְבֶּתְךָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנְיֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹמֶטֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שִׁמְעוּ אֵל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מֵטֶר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלֻקָּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מֵטֶר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְדַּתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטֹמֶטֶת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לַחַת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ, אֱלֹהִים וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַפָּנִת, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת פֶּל מְצוֹת יְיָ, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת פֶּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהַיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקֶּבֶל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאֶהְבֶּת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמנהלך לימי התודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲדָּ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יְשׁוּבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו: **מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהִעַרְבְּ נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ כְּפִינוּ, וּבְכִי כְּלַעֲמֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצָאֵינוּ, וְצִאֲצָאֵי כְּלַעֲמֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלוֹמְרֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמְיָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

בְּרַכְּךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרְךָ: יָאֵר יְהוָה | פְּנֵי אֱלֹהֶיךָ וַיַּחַנְךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פְּנֵי אֱלֹהֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל הַנִּיחַת תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָ לְעוֹלָם וָעַד:

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכה "לה") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחרותו וינחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייחַף ל"חדר ובית של צדקה".

תהלים

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מרות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּ־יָהּ | אֲשֶׁר־יֵאֵשׁ יֵרָא אֶת־יְהוָה בְּמִצּוֹתָיו חֲפִיז מְאֹד: ב גִּבּוֹר בְּאַרְצָן יְהוָה זֶרְעוֹ דּוֹר
 יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ: ג הוֹן־וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עִמְדַת לְעַד: ד זָרַח בַּחֲשֵׁךְ אֹר לְיִשְׂרָאֵל חֲנוּן
 וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אֵישׁ חֲנוּן וּמְלֹאָה יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזִכָּר
 עוֹלָם יְהוָה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רַעַה לֹא יִירָא נֶכּוֹן לָבוֹ בַּטַּח בְּיְהוָה: ח סְמוּךְ לָבוֹ לֹא יִירָא
 עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְּצַרְיוֹ: ט פּוֹר | נָתַן לְאֲבִיוֹנִים צִדְקָתוֹ עִמְדַת לְעַד קָרְנוֹ תָרוּם בְּכָבוֹד:
 י רָשַׁע יִרְאֶה | וְכַעַס שִׁנּוּ יַחֲרֵק וְנַמֵּס תְּאוֹת רִשְׁעִים תֹּאבֵד:

קיג

בו יסופר נפלאות מוציאת מצרים:

א הַלְלוּ־יָהּ | הִלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הִלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
 ג מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאֵי מְהַלֵּל שֵׁם יְהוָה: ד רַם עַל־פְּלִגְוִים | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
 ה מִי בְּיְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמְגַבִּיחַ לַשַּׁבָּת: ו הַמְשַׁפִּיל לְרֵאשִׁית בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימֵי מַעְרָפ
 דָּל מְאַשְׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבֵי עַם־נְדִיבִים עַם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֲקָרַת הַפֵּית
 אִם־הַבְּנִים שְׂמִיחָה הַלְלוּ־יָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, ה' אדר, תש"כ
 ברוקלין.

הנהלת איגודית הישיבות את"ה
 ח' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם מב' אדר עם המצורף אליו.

ויהי רצון אשר הנהלת את"ה ביחד עם כל חברי את"ה - יצליחו בעבודתם, הפצת המעינות
 חוצה, בהצלחה רבה ומופלגה, מתאים להכרח ודרישת השעה. והרי זכות הרבים מסייעתם, והתעוררות
 רחמים של רבותינו נשיאינו שמסרו נפשם על הפצת תורה זו - בודאי ובודאי אשר תרבה בברכת
 השי"ת בעבודתם האמורה, להצליח בזה בכמות ובאיכות גם יחד.

והרי נכתב מכתבם בימי סגולה דחודש אדר, אשר ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר,
 ופירשו רז"ל אורה זו תורה וכו'. והרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ויהי כל זה מתוך אורה ושמחה
 וששון ויקר כפשוטו.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

ג.ב. מצורף בזה העתק מכתבי למר משה שי' סלומון. ובטח באם זקוק להסברה נוספת -
 ימצאו האותיות המתאימות לזה. כן מצורף פה תדפיס מהשיחה בשביל את"ה.

מפתח כללי

- א) סדר הנחת תפילין ב
- ב) מזמורי תהלים קיב, קיג ג
- ג) מאמר ד"ה אם כסף תלוה שבת פרשת משפטים, מברכים החודש אדר-ראשון, היתשכ"ז ה
- ד) שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר-ראשון, היתשכ"ז יד
- ה) לקוטי שיחות – פרשת משפטים (בלה"ק) כרך יא לב
- ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל לח
- ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת משפטים לט
- ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת משפטים מ
- ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת משפטים צד
- י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת משפטים צה
- יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת משפטים קו
- יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם קט
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:**
- יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת משפטים קיב
- יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת משפטים קלה
- טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת משפטים קמא
- טז) נביאים וכתובים מלכים ב פרק ה, תהלים פרק קז-קח קנא
- יז) משניות – מסכת הוריות/זבחים ביאור קהתי קנג
- יח) עין יעקב מסכת יומא קסא
- יט) מסכת יומא עם ביאורים מדף עב עד דף עח קסב
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים אדמו"ר הזקן קצ
- כא) שולחן ערוך הלכות שבת אדמו"ר הזקן קצא
- כב) תורה אור אדמו"ר הזקן קצא
- כג) שערי אורה אדמו"ר האמצעי קצג
- כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק" קצג
- כה) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש קצד
- כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהרש"ב קצד
- כז) ספר המאמרים ה'תרפ"ז אדמו"ר מוהרי"צ קצד
- כח) לקוטי דיבורים אדמו"ר מוהרי"צ קצה
- כט) רשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ אדמו"ר מוהרי"צ קצו
- ל) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ קצז
- לא) חומש לקריאה בציבור קצט
- לב) לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים רו
- לג) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש רז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

41 שבו הייתה ההסתלקות-הילולא של הרבי הרי"צ (בביאור ענין התוכן
 42 הפנימי של ציווי וְעָשׂוּ לִי מִקֵּדָשׁ וְשִׁכְנֵתִי בְּתוֹכְכֶם⁷, דְּקָאֵי
 43 שכוונתו על המִשְׁפָּחָה, דְּאִיקָרִי שנקרא (מקדש⁸), שְׁעֵיקָר
 44 הַעֲבוּדָה בְּמִשְׁפַּחַת וּמִקֵּדָשׁ הִיְתָה עֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת, וְכֵן הוּא
 45 בַּעֲבוּדַת הַרוּחָנִית בְּנַפְשׁ הָאָדָם, כְּהַדְיוּק כפי שמובן
 46 מהדיוק בלשון הפסוק וְשִׁכְנֵתִי
 47 בְּתוֹכְכֶם, בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר אָף
 48 ש"מקדש" הוא לשון יחיד אֵלָא
 49 בְּתוֹכְכֶם, בְּתוֹף כָּל אֶחָד וְאֶחָד⁹
 50 מבני ישראל, היינו ש"ועשו לי מקדש"
 51 אינו רק ציווי לבנות את המשכן ואת
 52 בית המקדש אלא כוונתו גם לעניין
 53 השראת השכינה בתוך כל אחד ואחד
 54 מישראל, וכשם שעיקר העבודה
 55 במקדש הייתה עבודת הקרבנות, כך
 56 השראת השכינה בתוך כל אחד
 57 מישראל היא על ידי העבודה הרוחנית
 58 של עבודת הקרבנות כפי שהולך
 59 ומבאר שְׁקָרְבָנוֹת (קָרְבָן מִלְשׁוֹן
 60 קִירוב¹⁰ התקרבות של נבראים
 61 תחתונים לאלוקות) ובעבודת ה' בנפש
 62 האדם הם עֲנִיָן קִירוב הכחות
 63 וְהַחֲוָשִׁים של האדם לאלוקות על
 64 ידי הפעלתם ומסירתם לענייני תורה
 65 ומצוות ועבודה שבלב, וְרָזָא
 66 דְּקוֹרְבָנָא עוֹלָה עַד רָזָא דְּאִין-
 67 סוּף¹¹, כדברי הוזהר סוד הקרבן
 68 עולה עד סוד האין-סוף היינו שעבודת
 69 הקרבנות (בגשמיות בבית המקדש
 70 וכן גם עבודת הקירוב לאלוקות
 71 ברוחניות) עולה ומגיעה עד האין-סוף
 72 וְאִם-כֵּן שְׁעֵיקָר עֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת חשובה
 73 כל-כך אִיף אֹמַר הַפְּתוּב כִּי
 74 חֶסֶד חֲפְצָתִי וְלֹא זָבַח וְכִי
 75 ה"חסד" נעלה יותר מעבודת
 76 הקרבנות?
 77

**בס"ד. שבת פרשת משפטים,
 מברכים החודש אדר-ראשון,
 ה'תשכ"ז**

(הנחה בלתי מוגה)

1 **אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ¹, וּמִבְּאֵר אֲדַמּוּרִי**
 2 **מִהָרָשׁ רַבִּי שְׂמוּאֵל, הַאֲדַמּוּרִי הַרְבִּיעִי בְּשׁוֹשֶׁלֶת אֲדַמּוּרִי חֲב"ד**
 3 **בְּמִאֲמָרוֹ בְּמִאֲמַר חֲסִידוֹת שְׁלוֹ דְּבוּרֵי-הַמִּתְחִיל הַפּוֹתַח בְּפִסּוּק זֶה,**
 4 **שְׁנֵאֲמַר לְפָנַי מֵאָה שָׁנָה², בִּשְׁנַת תְּרִכ"ז בְּשָׁנָה הָרֵאשׁוֹנָה**
 5 **לְנִשְׂיאוֹתוֹ, אַחֲרֵי הַסְתַּלְקוֹת אֲבִיו**
 6 **אֲדַמּוּרִי ה'צִמַח צַדִּיק ב"ג נִיסָן תְּרִכ"ו**
 7 **דְּצָרִיף לְהִבִּין תּוֹרַת הַלְשׁוֹן**
 8 **בְּפִסּוּק זֶה מָה שְׂאֹמַר אֶת עַמִּי**
 9 **אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ, וְהָיָה לִי**
 10 **לְמִימַר וְהָיָה לוֹ - לְפִסּוּק - לוֹמַר**
 11 **בְּקִיצוֹר אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת**
 12 **הָעֲנִי עִמָּךְ וְמָה פֶּשֶׁר הַתּוֹסֵפֶת,**
 13 **הַמְיוֹתֵר לְכַאוּרָה, "את עמי"?**
 14 **(ב) וּמִמְשִׁיף אֲדַמּוּרִי מִהָרָשׁ**
 15 **בְּהַמְאָמַר, שְׁלֵהֲבִין זֶה כְּדִי**
 16 **לַעֲנוֹת עַל הַשְּׂאֵלָה הַמְאֻרָה לְגַבֵּי יָתוֹר**
 17 **הַלְשׁוֹן בְּפִסּוּק צָרִיף לְהִבִּין**
 18 **וְלִהְיֵה חֲתִילָה אֶת מִאֲמַר**
 19 **רְבוּתֵינוּ וְל"ל³ בְּפִרְקֵי אֲבוֹת עַל**
 20 **שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַעוֹלָם עוֹמֵד**
 21 **עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל**
 22 **גְּמִילוּת חֲסָדִים, דְּעֲבוּדָה הוּא**
 23 **בְּחִינַת עֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת (ולאחר**
 24 **שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - עֲבוּדַת הַתְּפִילָה**
 25 **שֶׁנִּתְקַנָּה בְּמִקוֹם הַקְּרָבָנוֹת). וְלִהְבִּין**
 26 **זֶה כְּדִי לְבַאֵר אֶת הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית**
 27 **שֶׁל עֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת צָרִיף**
 28 **לְהִקְדִּים תְּחִילָה פִּירוּשׁ**
 29 **הַפִּסּוּק⁴ כִּי חֶסֶד חֲפְצָתִי וְלֹא**
 30 **זָבַח, שְׁלֵפִי פְּשׁוּטוֹ כּוּוֹנְתוֹ שֶׁהִנְחַת**
 31 **הָאָדָם כְּרֹאֵי וְעִשִׂית חֶסֶד עֲדִיפָה עַל**
 32 **הַקְּרִבַת הַקְּרָבָנוֹת דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ**
 33 **מוֹכֵן, מְדוּעַ הַפִּסּוּק מִפְּחִית**
 34 **מִהַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל הַקְּרָבָנוֹת שְׁהָרִי**
 35 **עֵיקַר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה פְּדִי**
 36 **לְהִקְרִיב קְרָבָנוֹת⁵, וְכַמְבוּאָר**
 37 **בְּהַמְשִׁיף הַהִילוּלָא⁶ קְבוּצַת**
 38 **מֵאֲמָרִים שֶׁתְּחִילָתָהּ בְּפִסּוּק "בֵּאתִי לְגַנִּי**
 39 **אֲחֹתִי כֹלָה" הַמְהוּוּה "הַמְשִׁיךְ" אֶחָד**
 40 **וְנִתְפָּרְסְמָה לְרִגְלֵי יו"ד שְׁבֵט תְּש"י, הַיּוֹם**

עוֹלָה עַד רָזָא דְּאִין-סוּף¹¹, וְאִם-כֵּן אִיף אֹמַר הַפְּתוּב כִּי חֶסֶד חֲפְצָתִי וְלֹא

זָבַח.

(1) פרשתנו כב, כד. (2) סה"מ תרכ"ז ע' קלג ואילך (בהוצאת תש"ס). וראה בהדרושים שנשמנו בשוה"ג שם. (3) אבות פ"א מ"ב. (4) הושע ו, ו. (5) ראה רמב"ם ריש הל' ביהב"ח. (6) ד"ה באתי לגני ה'ש"ית פ"ב. (7) תרומה כה, ח. (8) ראה עירובין ב, א. (9) ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. לקו"ת ר"פ נשא (כ, סע"ב). (10) ראה זח"ג ה, רע"א. ספר הבהיר סמ"ו (קט). ועוד. (11) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב (הובא בהמשך ההילולא פ"ח).

ביאור בדרך אפשר

1 ומבאר בהמאמר¹², שמה שכתוב חסד חפצתי ולא זבח,
 2 הינו כוונת הכתוב להדגיש את עיקר המכון, העניין שהוא הכוונה
 3 העיקרית של כל הבריאה פי חפץ חסד, הוא בחינת פנימיות
 4 הרצון, בחיצוניות, הרצון האלוקי בבריאה הוא לכוונות כאלה ואחרות, אבל
 5 פנימיות הרצון, הכוונה והמטרה
 6 העיקרית של הבריאה היא "חסד"
 7 חפצתי" (ובלשון הכתוב "מי אל כמוך"
 8 נשא עוון ועובר על פשע לשארית
 9 נחלתו לא החזיק לער אפו כי חפץ
 10 חסד הוא"), והינו, שעיקר
 11 המכון הוא פדי שיהיה
 12 בחינת המשכה הארה והתגלות
 13 של האור האלוקי מלמעלה
 14 למטה (ענין החסד שהוא הארה
 15 והשפעה), אבל מפל-מקום
 16 צריך להיות גם בן בחינת
 17 זבח ועם זאת אין כוונת הפסוק
 18 לשלול את עבודת הקרבנות, ה"זבח"
 19 ולהפחית מערכה, אלא שענין החסד
 20 הוא פנימיות הרצון.
 21 והולך ומבאר מהי "פנימיות הרצון":
 22 וכמו למשל כשאדם רוצה
 23 לנסע לאיזה מקום לקנות
 24 סחורה, שיש לו רצון ועניין
 25 בנסיעה זו, אבל לא זהו
 26 עיקר המכון, והמטרה העיקרית
 27 והסופית איננה הנסיעה עצמה כי
 28 עיקר המכון הוא הרוח הכספי
 29 שיהיה מזה ואפילו הרווח עצמו
 30 איננו מטרה סופית ועיקרית אלא הוא
 31 נועד פדי להיות נפשו, ואם
 32 לא היה הרוח לא היה רוצה
 33 ליסע כלל, אף מחמת הרוח
 34 ממילא יש לו רצון חיצוני כפי
 35 שאדם מתייחס לאמצעי ולא למטרה
 36 בנסיעה זו גם כן, לפי שבלי
 37 הנסיעה לא ירויח אבל אם היה יכול להרויח ללא הנסיעה, לא היה
 38 רוצה בה כלל.
 39 ומהמשל אל הנמשל:
 40 וזהו גם כן התוכן הפנימי של מה שכתוב חסד חפצתי ולא
 41 זבח, דהינו שעיקר פנימיות רצונו של הקדוש ברוך הוא הוא
 42 בחינת חסד, להמשיך ולהשפיע אלוקות מלמעלה למטה אף מפל-

ביאור בדרך אפשר

מקום יש לו רצון מסויים גם כן בבחינת זבח, עבודת הקרבנות
 רק שהוא בחינת חיצוניות הרצון, בדומה לרצון של האדם בדבר
 שהוא האמצעי להשגת מבוקשו אך לא המטרה העיקרית שלא זה הוא
 העיקר, פי עיקר המכון התכלית והמטרה העיקרית ופנימיות הרצון
 כבריאת העולמות הוא בחינת
 המשכה של אור אלוקי מלמעלה
 למטה, פי נתאוו הקב"ה
 ותאוה' זו היא הרצון הפנימי שלו
 להיות לו דירה מקום שבו תהיה
 השראת השכינה בתחתונים¹³
 בעולם הזה הגשמי שהוא העולם הכי
 תחתון דוקא.
 ג) ולהעיר שאין הפונה באמור
 לעיל שהרצון האלוקי הפנימי
 בהמשכת האלוקות הוא בעניין
 ההמשכה שעל ידי מידת החסד ולא
 בעבודת הקרבנות הוא כיוון שענין
 הזבח הוא רק העלאה
 מלמטה למעלה, ולא
 המשכה מלמעלה למטה,
 מבואר בקבלה וחסידות שקיימות שתי
 דרכים של התקרבות בין האדם
 והעולם התחתון להקב"ה, בדרך
 המשכה שהיא התגלות אלוקית
 מלמעלה למטה ובדרך העלאה שהיא
 התקרבות של האדם והעולם התחתון
 מלמטה למעלה, והיה מקום לומר
 שהרצון הפנימי הוא ב"חסד" ולא
 ב"זבח" כי "חסד" הוא "המשכה",
 ו"זבח" שהוא עבודת הקרבנות הוא
 העלאה (עבודה שבה האדם מעלה
 ומכבד בהמה גשמית להיות קרבן לה),
 אבל לאמיתו של דבר לא זו הסיבה
 שבגללה פנימיות הרצון היא ב"חסד"
 ולא ב"זבח" שיהי ידוע¹⁴
 שעל-ידי הקרבנות נעשה לא
 רק ענין העליה (כלשון זוהר שהובא לעיל ש"סוד הקרבן" עולה
 מלמטה למעלה עד רזא סוד דאין-סוף), אלא הקרבנות פועלים גם
 ענין ההמשכה למטה¹⁵ ואם כן גם הקרבנות היו יכולים להיות
 פנימיות הרצון, ולמה רק החסד נחשב פנימיות הרצון?
 ויש להוסיף, שענין זה האמור לעיל שעבודת הקרבנות היא לא רק
 "המשכה" אלא גם "העלאה" מרומז גם במאמר רנ"ל הנ"ל על

(12) סה"מ שם ע' קלו. (13) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"י"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (14) ראה לקו"ת פינחס עו, א. דרושים לשמע"צ צב, ד. (15) ראה גם סה"מ הנ"ל ע' קלט.

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וראייה לדבר שהעיקר והרצון הפנימי הם דווקא בעניין ההמשכה ולא בעניין
ההעלאה:
וְכַמוֹכֵן גַּם מִהַמּוֹבָא בְּהַמְאָמְרָא ¹⁸ הנזכר של הרבי מהר"ש **מַה**
שְׂאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל ¹⁹ **כָּל הַקּוֹרָא קְרִיאַת־שְׁמַע בְּלֹא**
תְּפִילִין כְּאִילוּ הַקְּרִיב עוֹלָה
בְּלֹא מְנַחָה וְזָבַח בְּלֹא נִסְכִּים,
כמפורש בתורה, יחד עם הקרבן
(שברוך כלל בא מן הבהמה) היו
מביאים מנחה של קמח ונסכים של יין
וחמנינו ז"ל אומרים שהקורא קריאת
שמע ללא תפילין (שהציווי עליהם)
נאמר בפרשיות "שמע" ו"יהיה אם
שמעו") דומה למי שמביא קרבן ללא
מנחה וללא נסכים שקרבנו חסר
שלימות, והמשמעות של ההשוואה
על-פי פנימיות העניינים היא **לְפִי** ²⁰
שְׂקִרְיַא־ת־שְׁמַע הוּא עֲנִין
הַעֲלָאָה התקרבות לאלוקות מלמטה
למעלה על ידי עבודת האדם
ותפילין הוא ענין ההמשכה
של אור אלוקי מלמעלה למטה,
בהתאם לעניין המצוות, וזהו **גַּם**
החילוק ההבדל שבין עולה
וְזָבַח שֶׁהוּא עבודת הקרבנות ענין
הַעֲלָאָה מלמטה למעלה, לְמַנְחָה
וְנִסְכִּים שְׁעֲנִינָם הַהִמְשָׁכָה
מלמעלה למטה, וזו הסיבה להשוואה
בין קריאת שמע (העלאה) ללא תפילין
(המשכה) לקרבן (העלאה) ללא מנחה
ונסכים (המשכה) וּמְזָה מוֹבָן,
שֶׁאֵף־עַל־פִּי שְׁגַם בְּקִרְבָּנוֹת
יִשְׁנוּ עֲנִין הַהִמְשָׁכָה עַל־יְדֵי
הַנְּסָכִים, מְקַל־מְקוֹם עֵיקַר
עֲנִין הַקִּרְבָּנוֹת הוּא הַזָּבַח
(הַעֲלָאָה), וְלֹא הַנְּסָכִים
(הַהִמְשָׁכָה) שהרי העיקר הוא הקרבן
עצמו (העלאה) ואילו המנחה והנסכים
הם רק תוספת. וְכִיּוֹן שְׂעִיקַר עֲנִין
הַקִּרְבָּנוֹת הוּא הַעֲלָאָה ולא המשכה, הֲרִי מוֹבָן, שְׁגַם
הַהִמְשָׁכָה שְׁעַל־יְדֵי הַקִּרְבָּנוֹת אֵינָה

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֵבֹדָה וְעַל
גְּמִילוּת חֲסָדִים, הֵינּוּ שְׁגַם קו הָעֵבֹדָה (שְׂעִיקַר עֲנִינּוּ הוּא
הַעֲלָאָה מְלֻמְטָה לְמַעְלָה ¹⁶ **כִּי זֶהוּ עֲנִין עֲבוֹדַת הַקִּרְבָּנוֹת וְגַם עֲבוֹדַת**
הַתְּפִילָה, בְּשׁוֹנָה מִלִּמּוֹד הַתּוֹרָה שִׁירָה וְנִמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הִיא בְּדֶרֶךְ
הַעֲלָאָה, הֵינּוּ שֶׁהָאֵדָם מְצִיּוֹ מִתְּקַרְב
לְאֻלוֹת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה) נִקְרָא
בְּשֵׁם עַמּוּד שְׂעֵלְיוֹ הָעוֹלָם
עוֹמֵד, כְּמִשַּׁל הַבַּיִת שְׁעוֹמֵד
עַל שְׁלֹשָׁה עַמּוּדִים, וְכִיּוֹן
שְׁזָהוּ דְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ אֵלֶּה, "עַל שְׁלֹשָׁה
דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד" הֵם מְשַׁל שֵׁל
תּוֹרָה שְׂמִדוּיָק בְּכָל
הַפְּרָטִים ¹⁷, וְלֹא רַק בְּפֶרֶט מְסוּיִים,
וְלִכּוֹן יֵשׁ מִשְׁמַעוֹת לְכָל הַפְּרָטִים שֶׁל
הַמִּשַׁל וְכִיּוֹן שְׁגַם קו הָעֵבֹדָה, עֲבוֹדַת
הַקִּרְבָּנוֹת, נִמְשַׁל לְעַמּוּד שְׁעֵלְיוֹ עוֹמֵד
וְנִסְמָךְ הַבַּיִת הֲרִי מוֹבָן, שְׁעֲנִינּוּ
שֵׁל קו הָעֵבֹדָה הוּא לֹא רַק
(הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה
שְׁנַעֲשִׂית) הַכְּנָה וְהַקְּרָמָה
לְהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה
שְׁתַּהֲיָה עַל־יְדֵי ב' הַקּוֹיִן
דְּתוֹרָה וְגְמִילוּת חֲסָדִים, אֵלֶּה
יֵשׁ בּוֹ בְּקוֹ הָעֵבֹדָה עֲצֻמוֹ גַּם עֲנִין
הַהִמְשָׁכָה לְמַטָּה, שְׁלַכְן
נִקְרָא בְּשֵׁם עַמּוּד שְׂעֵלְיוֹ
הָעוֹלָם עוֹמֵד, בְּדוּקָה כְּמוֹ קוֹ
הַתּוֹרָה וְקוֹ הַגְּמִילוּת־חֲסָדִים כְּמוֹ
בְּמִשַּׁל, שְׁהַבַּיִת עוֹמֵד עַל כָּל
שְׁלֹשֶׁת הָעַמּוּדִים בְּמִידָה שׁוּוּה.
אֵף הָעֲנִין הוּא, שְׂעִיקַר עֲנִין
הַזָּבַח הוּא הַעֲלָאָה מְלֻמְטָה
לְמַעְלָה כְּלוּמָר, נִכּוֹן שֶׁב"זָבַח" יֵשׁ
גַּם הַמִּשְׁכָּה (וּבְמוֹכֵן מְסוּיִים הוּא דוּמָה
"לְחֲסֹד"), וּבְכָל זֹאת פְּנִימִיּוֹת הָרַצוֹן
הִיא דוּקָא ב"חֲסֹד" כִּי הָעֲנִין הָעֵיקָרִי
ב"זָבַח" הוּא הַהַעֲלָאָה, וְהָעֵבֹדָה בְּדֶרֶךְ
זוֹ לֹא יִכּוֹלָה לְהִיטֵּת פְּנִימִיּוֹת הָרַצוֹן
שֶׁהוּא דוּקָא עֲנִין הַהִמְשָׁכָה כִּי הָעֲנִין הָעֵיקָרִי וְהַמְטָרָה הָעֵיקָרִית שֶׁל הַבְּרִיאָה
הִיא הַגִּילּוּי וְהַהִמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְעִשִׂית "דִּירָה בַּחֲתוּנִים".

(16) סה"מ תרכ"ז ע' רמט. ובכ"מ. (17) ראה תו"מ ח"ה ע' 147, ובהנסמן שם. וראה גם לקו"ש חט"ז ע' 529 (ובהערה).
(וש"י. 18) ע' קלז. (19) ברכות יד, סע"ב. (20) ראה לקו"ת שלח מ, סע"א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כְּמוֹ הַמְּשָׁכָה שֶׁעַל-יְדֵי תוֹרָה וּגְמִילוּת חֻסְדִּים²¹, וְלִכֵּן
2 נֹאמַר בְּכַתּוּב חֻסְדַּי חֲפִצְתִּי שֶׁפְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן נִמְצְאוּ דְוֹקָא ב"חֶסֶד"
3 (שְׁעִינֵנו הַמְּשָׁכָה) וְלֹא זָבַח (שֶׁאֵינֶנּוּ יֵשׁ בּוֹ גַם הַמְּשָׁכָה אֲבָל עֵיקְרוֹ
4 הָעֵלְאוּהָ), כִּי עֵיקְרָהּ עֲנִיּוֹן הַמְּשָׁכָה הוּא עַל-יְדֵי חֻסְדַּי דְּוֹקָא שְׂכַל
5 עֲנִיּוֹן הַשְּׁפָעָה וְהַמְּשָׁכָה.

תלוי הדבר, וללא התורה וקיום המצוות על ידי הנבראים התחתונים אין לעולם קיום וְזָהוּ שֶׁפְּתוּב כִּי אִמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה, שְׁלֻעוֹלָם תמיד בכל עת צָרִיף לְהַמְּשִׁיף ולגלות את בְּחִינַת חֶסֶד (ועל-דָּרָף מֶה שֶׁפְּתוּב²⁷ לְעוֹלָם הוֹי' דְּכָרָף נֶצֶב בְּשָׁמַיִם, והמשמעות הפנימית של הדברים היא

6 (ד) וּמִמְשִׁיף בְּהַמְּאָמְרָ²²
7 בְּבִיאוֹר מַעְלַת הַחֶסֶד הַחֶסֶד (חֶסֶד)
8 חֲפִצְתִּי), שְׁבוּ הֵיא פְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן
9 הַעֲלִיּוֹן, כְּמַבּוּאָר לְעִיל בְּאִרְיֻכּוֹת,
10 דְּהִנְיָה עַל בְּחִינַת חֶסֶד זָה,

1 חֻסְדִּים²¹, וְלִכֵּן חֶסֶד חֲפִצְתִּי וְלֹא זָבַח, כִּי עֵיקְרָהּ
עֲנִיּוֹן הַמְּשָׁכָה הוּא עַל-יְדֵי חֻסְדַּי דְּוֹקָא.

שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת כַּח הַפּוֹעֵל שֶׁל הַבוּרָא בְּנִפְעָל הַנְּבִרָא תַּמִּיד לֵאלֵּא הַפְּסָק, "לְעוֹלָם" לְהַחֲיִיתוֹ וּלְקַיְמוֹ כּו' וְכַדְּבָרֵי רַבְנֵי הַזֶּקֶן בְּשֶׁעַר הַיַּחֲדוּד וְהַאֲמוּנָה שֶׁבִּסְפַר הַתְּנַיִן, בְּשֶׁם הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב: "כִּי דְבָרָךְ שֶׁאֲמַרְתָּ יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַיָּם וּגְרַ, תִּיבּוֹת וְאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ הֵן נַצְבּוֹת וְעוֹמְדוֹת לְעוֹלָם בְּתוֹךְ רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם ... כִּדְכָתוּב וְדַבַּר אֲלוֹקֵינוּ יְקוּם לְעוֹלָם ... כִּי אֵילוֹ הֵיוּ הָאוֹתִיּוֹת מִסְתַּלְקוֹת כְּרַגַּע חֲסִדֵּי שְׁלוֹם וְחוֹדְרוֹת לְמִקְרוֹן, הֵיוּ כֹל הַשָּׁמַיִם אִין וְאִפְסֵי מִמַּש...").

11 שְׁהוּא הַמְטְרָה וְהַסִּיכָה הָעֵיקְרִית
12 לְבִרְיָאָה הָעוֹלָם כְּתִיב²³ כִּי
13 אִמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה,
14 שְׂיֵשׁ בְּזָה שְׁנֵי פִירוּשִׁים²⁴,
15 פִירוּשׁ הָא', שְׁעֵיקְרָהּ בְּרִיאַת
16 הָעוֹלָם הָיָה מִצַּד כִּי חֲפִצְ
17 חֶסֶד הוּא, לֹא מִצַּד עֲנִיּוֹן וְתַכְנוּנָה
18 מִסְרִימַת שֶׁל הַנְּבִרָאִים אֵלֵּא כִּיוּן
19 שְׁכָף עָלָה בְּרַצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ
20 בְּרוּךְ הוּא מְצִידוֹ לְפִי שֶׁטָּבַע
21 הַטוֹב לְהַטִּיב²⁵ הֵינּוּ לַתַּחַת
22 וְלְהַשְׁפִּיעַ מִשְׁלוֹ לְזוֹלַת וְכִדִּי שִׁיחָה לוֹ
23 לְמִי לְהַשְׁפִּיעַ בְּרַא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
24 עוֹלְמוֹת וְנִבְרָאִים. וְהַב', הַפִּירוּשׁ
25 הַשְּׁנַי בַּפְּסוּק "כִּי אִמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד
26 יִבְנֶה" הוּא כִּי עוֹלָם הוּא לְשׁוֹן
27 זְמַן²⁶, בְּמִשְׁמַעוֹת שֶׁל "לְעוֹלָם",
28 תְּמִיד בְּכָל עַתָּה וְהֵינּוּ שְׁלֻעוֹלָם
29 תְּמִיד צָרִיף לְהַמְּשִׁיף מִלְּמַעְלָה
30 לְמַטָּה וְלְהַבִּיא לְיַדֵּי גִילּוּי אֵת בְּחִינַת
31 חֶסֶד, וְזָהוּ חֶסֶד יִבְנֶה, שְׁצָרִיף
32 לְבִנּוֹת לְחוּץ וְלִבְסֵס אֵת בְּחִינַת
33 הַחֶסֶד שֶׁתּוֹמָשָׁף וְתַתְּלָה וְתֵאֵר
34 בְּעוֹלָם, שְׁעַכְשֵׁיו לְאַחַר שִׁנְתָּה
35 תּוֹרָה וְנִצְטוּרֵינוּ עַל הַמְּצוּוֹת,
36 בְּאַתְעָרוּתָא דְּלַתְמָא בְּהַתְעוּרוֹת
37 (מִצַּד הָאָדָם) מִלְּמַטָּה תְּלִיא מִלְּתָא, תְּלוּי הַדְּבַר, הֵינּוּ הַבְּרִיאָה וְכַעַת כֹּל
38 קִיּוּם הָעוֹלָם תְּלוּי בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְּצוּוֹת כִּי בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה וְעַד מָתָן
39 תּוֹרָה הָיָה קִיּוּם הָעוֹלָם מִצַּד בְּחִינַת כִּי חֲפִצְ חֶסֶד הוּא, כְּמַבּוּאָר
40 לְעִיל שִׁסִּבַּת הַבְּרִיאָה מִלְּכַחֲלַח הִיתָה כְּדִי לְגָלוֹת אֵת חֶסֶד ה' בְּעוֹלָם
41 וְעַכְשֵׁיו מִמָּתָן תּוֹרָה וְאֵילָךְ בְּמַעֲשֵׂה הַתְּחַתּוֹנִים תְּלִיא מִלְּתָא,

חֶסֶד זָה, כְּתִיב²³ כִּי אִמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה, שְׂיֵשׁ בְּזָה שְׁנֵי פִירוּשִׁים²⁴, הָא', שְׁעֵיקְרָהּ בְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיָה מִצַּד כִּי חֲפִצְ חֶסֶד הוּא, שְׁכָף עָלָה בְּרַצוֹנוֹ לְפִי שֶׁטָּבַע הַטוֹב לְהַטִּיב²⁵. וְהַב', כִּי עוֹלָם הוּא לְשׁוֹן זְמַן²⁶, וְהֵינּוּ שְׁלֻעוֹלָם צָרִיף לְהַמְּשִׁיף בְּחִינַת חֶסֶד, וְזָהוּ חֶסֶד יִבְנֶה, שְׁצָרִיף לְבִנּוֹת בְּחִינַת הַחֶסֶד שֶׁתּוֹמָשָׁף בְּעוֹלָם, שְׁעַכְשֵׁיו בְּאַתְעָרוּתָא דְּלַתְמָא תְּלִיא מִלְּתָא, כִּי בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה הָיָה מִצַּד בְּחִינַת כִּי חֲפִצְ חֶסֶד הוּא, וְעַכְשֵׁיו בְּמַעֲשֵׂה הַתְּחַתּוֹנִים תְּלִיא מִלְּתָא, וְזָהוּ שֶׁפְּתוּב כִּי אִמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה, שְׁלֻעוֹלָם צָרִיף לְהַמְּשִׁיף בְּחִינַת חֶסֶד (ועל-דָּרָף מֶה שֶׁפְּתוּב²⁷ לְעוֹלָם הוֹי' דְּכָרָף נֶצֶב בְּשָׁמַיִם, שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת כַּח הַפּוֹעֵל בְּנִפְעָל תְּמִיד לְהַחֲיִיתוֹ וּלְקַיְמוֹ כּו'). וְלִכְאוּרָה, ב' פִירוּשִׁים אֵלּוּ הֵם הַפְּכִיִּים זָה מְזָה.

וּמִבְּאָר בְּהַמְּאָמְרָ²⁸ ב' עֲנִינִים (פִירוּשִׁים) אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם בְּעֵבֹדָה הַרוּחָנִית שֶׁל כָּל אֶחָד, שְׂיֵשׁ בְּחִינַת אַתְעָרוּתָא דְּלַעֲיָלָא הַתְעוּרוֹת מִלְּמַעְלָה, הֵינּוּ הָאָרָה מֵאֲלוּקוֹת לְנִבְרָאִים שֶׁבְּאָה וְנִגְרַמַּת עַל-יְדֵי אַתְעָרוּתָא דְּלַתְמָא הַתְעוּרוֹת שֶׁל הָאָדָם מִלְּמַטָּה, שְׁזָהוּ כְּפִירוּשׁ הַב' הָאֲמוּר בַּפְּסוּק "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה".

וּמִבְּאָר בְּהַמְּאָמְרָ²⁸ ב' עֲנִינִים (פִירוּשִׁים) אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם בְּעֵבֹדָה הַרוּחָנִית שֶׁל כָּל אֶחָד, שְׂיֵשׁ בְּחִינַת אַתְעָרוּתָא דְּלַעֲיָלָא הַתְעוּרוֹת מִלְּמַעְלָה, הֵינּוּ הָאָרָה מֵאֲלוּקוֹת לְנִבְרָאִים שֶׁבְּאָה וְנִגְרַמַּת עַל-יְדֵי אַתְעָרוּתָא דְּלַתְמָא הַתְעוּרוֹת שֶׁל הָאָדָם מִלְּמַטָּה, שְׁזָהוּ כְּפִירוּשׁ הַב' הָאֲמוּר בַּפְּסוּק "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה".

שְׁמַעְשֵׂה הַתְּחַתּוֹנִים ("אַתְעָרוּתָא דְּלַתְמָא") מְעוּרָר הַמְּשָׁכָה הַחֶסֶד מִלְּמַעְלָה וְעַל יְדֵי זֶה הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, וְיֵשׁ בְּחִינַת אַתְעָרוּתָא דְּלַעֲיָלָא הַתְעוּרוֹת וְהָאָרָה אֲלוּקֵי מִלְּמַעְלָה שְׂבָאָה מִצַּד-עַצְמָהּ וְלֹא נִגְרַמַּת עַל יְדֵי מַעֲשֵׂי הַנְּבִרָאִים הַתְּחַתּוֹנִים שֶׁהֵיא לְמַעְלָה הָאָרָה וְהַמְּשָׁכָה יוֹתָר נְעֻלִית מֵאַתְעָרוּתָא דְּלַעֲיָלָא שְׂבָאָה עַל-יְדֵי אַתְעָרוּתָא

מִצַּד הָאָדָם) מִלְּמַטָּה תְּלִיא מִלְּתָא, תְּלוּי הַדְּבַר, הֵינּוּ הַבְּרִיאָה וְכַעַת כֹּל קִיּוּם הָעוֹלָם תְּלוּי בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמְּצוּוֹת כִּי בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה וְעַד מָתָן תּוֹרָה הָיָה קִיּוּם הָעוֹלָם מִצַּד בְּחִינַת כִּי חֲפִצְ חֶסֶד הוּא, כְּמַבּוּאָר לְעִיל שִׁסִּבַּת הַבְּרִיאָה מִלְּכַחֲלַח הִיתָה כְּדִי לְגָלוֹת אֵת חֶסֶד ה' בְּעוֹלָם וְעַכְשֵׁיו מִמָּתָן תּוֹרָה וְאֵילָךְ בְּמַעֲשֵׂה הַתְּחַתּוֹנִים תְּלִיא מִלְּתָא,

(21) ראה גם תו"מ סה"מ אדר ע' ד. (22) ע' קמ. (23) תהלים פט, ג. (24) ראה גם רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) עה"פ (ע' שיד). (25) ראה עמק המלך שער א (שער שעשועי המלך) רפ"א. תניא שעהיוה"א פ"ד. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א במאמרי אדמו"ר האמצעי — קונטרסים ע' ה. וש"נ. (26) ראה גם סה"מ רצ"א ע' ערב. (27) תהלים קיט, פט. וראה תניא שער היחוד והאמונה בתחלתו. (28) ע' קמב.

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך

ביאור בדרך אפשר

1 דְּלַתְתָּא, שְׁזָהוּ כְפִירוֹשׁ הָא' ב'עולם חסד יבנה' שְׁעִיקָר בְּרִיאַת
 2 הָעוֹלָם הֵייתָה מִצַּד כִּי חֲפִץ חֶסֶד הוּא ונמצא שני הפירושים
 3 אינם סותרים זה את זה אלא שכל אחד מדבר בדרגה אחרת – "אתערוּתא
 4 דלעילא" בדרגה גבוהה (שבאה מצד "כי חפץ חסד הוא") אכן לא קשורה
 5 במעשה התחטונים, ואילו "אתערוּתא
 6 דלעילא" בדרגה יותר נמוכה (שנגרמת
 7 על ידי "אתערוּתא דלתתא) כן קשורה
 8 במעשה התחטונים.
 9 ובפּרְטָט עַל־פִּי מַה שְׁנֹתְבָאָר
 10 לְעִיל²⁹ במאמר דיבור-המתחיל
 11 'באתי לגני' שנאמר ב"ד שבט שנה
 12 זו, תשכ"ז שְׁהַעֲנִין דְּכִי חֲפִץ
 13 חֶסֶד, הוּא בְּחִינַת יְחִיד
 14 שְׁלֻמְעֵלָה מְבַחֲינַת אָחַד,
 15 מבואר בחסידות שהמושג "יחיד"
 16 מבטא עניין עמוק ונעלה באלוקות
 17 יותר מהמושג "אחד" (כי "אחד" יכול
 18 להתפרש גם כמובן של ראשון ויש שני
 19 לו הדומה לו, בעוד ש"יחיד" פירושו
 20 שאין דומה לו כלל, ובעניין ביטול
 21 העולמות לאלוקות הכוונה היא
 22 שהביטול לגבי בחינת "יחיד" הוא
 23 עמוק יותר, ופירושו שאכן 'אין עוד
 24 מלבדו' וחץ מהקדוש ברוך הוא אין
 25 שום מציאות כלל, לעומת הביטול
 26 לגבי בחינת "אחד" שיכול להתפרש
 27 גם שיש מציאות של עולמות ונבראים
 28 אלא שאין לה כל חשיבות והיא בטלה
 29 לאלוקות ולעניינו – "כי חפץ חסד",
 30 הרצון הפנימי העמוק באלוקות להתגלות ולהשפיע לעולמות ונבראים הוא
 31 עמוק ופנימי מאד ומושרש בבחינת "יחיד" שלמעלה מבחינת "אחד"
 32 וְעַל־אֶחַת־כְּמַה־וְכַמַּה לְמַעְלָה מְבַחֲינַת קְדָמוֹן, בחינת "קדמון"
 33 היא גם בחינה עמוקה ופנימית באלוקות, בה מודגש שמציאות האלוקות היא
 34 "קדמון" ולא נברא מחודש חסד-שלום, אבל בחינת "אחד" וכל-שכן בחינת
 35 "יחיד" היא למעלה מזה, ועניין "כי חפץ חסד" מושרש, כאמור, בבחינת
 36 "יחיד" שלמעלה מ"אחד" וכל-שכן שהיא למעלה מ"קדמון", ובכל אופן,
 37 ה"אתערוּתא דלתתא" מגיעה ופועלת "אתערוּתא דלעילא" רק בדרגות
 38 נמוכות, ולא באלוקות שלמעלה ממעשה התחטונים לגמרי וְעַל זֶה על דרגת
 39 האלוקות ש"אתערוּתא דלתתא" לא מגעת לשם וההשפעה ממנה לא תלויה
 40 במעשה התחטונים אֲמָרוּ³⁰ חכמינו ז"ל עַד שְׁלֹא נִבְרָא הָעוֹלָם היינו
 41 דרגת האלוקות שלמעלה מנבראים לגמרי (שְׁפוּלָל גַּם עַד שְׁלֹא נֶאֱצַל
 42 אֲצִילוֹת הָעֲלִיּוֹן³¹, כלומר, דרגה שנעלית לא רק מעולמות תחטונים
 43 שמוגדרים כנבראים אלא נעלית אפילו מעולם האצילות הנעלה עד כדי כך

ביאור בדרך אפשר

44 שהתהווותו לא נקראת 'בריאה' (במשמעות של התהוות מציאות חדשה עם
 45 גדרים משלה) אלא 'האצלה' והפרשה מאלוקות, ולכן עולם האצילות נחשב
 46 אלוקות ולא 'נברא', והדרגה העליונה שבה מדובר כאן, "עד שלא נברא
 47 העולם" פירושה שבה אין מקום אפילו ל'מציאות' של עולם האצילות הַיְנו
 48 לְמַעְלָה מְקַלְלוֹת הָעוֹלָמוֹת
 49 אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־
 50 עֲשִׂיָה, דרגת האלוקות שנעלית
 51 לגמרי מכל שייכות לעולמות שנחלקים
 52 בכללות לארבעה עולמות אלו וְלֹא
 53 רַק אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־
 54 עֲשִׂיָה הַפְּרָטִיִּים, כפי שהם בתוך
 55 'סדר השתלשלות' עם הגדרות ברורות
 56 לכל אחד מהם אֲלָא גַּם אֲצִילוֹת־
 57 בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה
 58 הַקְּלָלִיִּים היינו כפי שכללות האורות
 59 האלוקיים מתחלקים בחלוקה לארבעה
 60 עניינים אלו ובה עולם האצילות הוא
 61 בחינה באור אין-סוף עצמו, וכך גם
 62 הבחינות בריאה-יצירה-עשייה הן נעלות
 63 לאין שיעור מעולמות בי"ע הפרטיים
 64 המוגדרים בגמרי מציאות) ובבחינה
 65 נעלית זו באלוקות שנעלית ומופשטת
 66 מעולמות לגמרי, "עד שלא נברא
 67 העולם" הֵייתָה הוּא הקדוש ברוך הוא
 68 בעצמו וְשִׁמּוֹ ההארה וההתפשטות
 69 מעצמיותו בְּלִבָּד, שְׁהַפִּירוֹשׁ
 70 בְּזָה הוּא (לֹא רַק שְׁאִין
 71 מְצִיאֹת אַחֶרֶת ונפרדת שֶׁל זוֹלַת
 72 מְלֻבָּד הוּא וְשִׁמּוֹ, ורק "הוא"
 73 ו"שמו" הם מציאות אמיתית אֲלָא יתירה מזו) שְׁבַחֲינַת שְׁמּוֹ וּבְחִינַת
 74 הוּא, הֵם בְּחִינַת בְּלִבָּד, שְׁזוּהֵי דְרָגָא נְעִלִית יוֹתֵר מְבַחֲינַת
 75 הוּא וְשִׁמּוֹ מִצַּד־עֲצָמָה, כי כפי ש"הוא ושמו" היא מצד עצמה עדיין
 76 אין זו שלילה ברורה ומופשטת של כל מציאות אחרת, וההוספה "בלבד"
 77 מדגישה עד כמה כל מציאות אחרת לא קיימת ולא תופסת מקום כלל שְׁמֻזָּה
 78 מוּבָן, שְׁזוּהֵי בְּחִינָה נְעִלִית בְּיוֹתֵר, שְׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיכָה
 79 עַל־יָדֵי אֲתַעְרוּתָא דְּלַתְתָּא ולכן וודאי שעניין הבריאה והתהוות
 80 העולמות מלכתחילה, כיוון שהוא נמשך מדרגה כל-כך נעלית ומופשטת
 81 ממציאות העולמות, לא בא באופן שנגרם ומתעורר על ידי מעשה התחטונים
 82 שהרי "אתערוּתא דלתתא" של התחטונים לא מסוגלת להגיע לשם.
 83 אֲמָנָם, מִצַּד הָעֲנִיָּן דְּכִי חֲפִץ חֶסֶד הוּא, הרצון הפנימי והעמוק
 84 של הקדוש ברוך הוא בעצמו להתגלות ולהשפיע עָלָה בְּרִצּוֹנוֹ
 85 שְׁאֲתַעְרוּתָא דְּלַתְתָּא של התחטונים תִּפְעַל לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת
 86 אֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲלִילָא מִמְּקוֹם גְּבוּהָ בְּזָה שְׁמֻזָּה־עֲצָמוֹ הוּא

(29 ד"ה באתי לגני פ"ו (תורת מנחם — התוועדויות חלק מט ע' 19 ואילך). (30 פרקי דר"א פ"ג. 31) עבודת הקודש חלק א (חלק היחוד) פ"ב. סה"מ תרנ"ד ע' רחצ ואילך.

שבת פרשת משפטים, מבה"ח אדר א', ה'תשכ"ז

ביאור בדרך אפשר

1 לְמַעַל מִכְּפֵי שְׂיֹכֵל לְהִיּוֹת בּוֹ אֲתַעְרוּתָא דְלִתְמָא שְׁל
 2 הַנְּבָרָאִים.
 3 וְנֶעֱלַדְרָךְ הַעֲבוּדָה דְרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה, שְׁאָז חוּזְרִים כָּל הָעֲנַנְיִים
 4 לְקַדְמוֹתָם, כַּמְבוּאָר בַּקְּבֵלָה וְחִסְדוֹת שַׁעַם סִיּוֹם הַשָּׁנָה, הַרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן
 5 לַמְּלוֹךְ עַל הָעוֹלָמוֹת וְלַהֲשִׁיעַ לָהֶם
 6 קִיּוֹם וְחַיִּית מַתְעַלָּה וּמְסַתְלַק וְצָרִיף
 7 לְפַעוּל כָּל הַהִמְשָׁכוֹת
 8 וְהַהֲשַׁפְעוֹת שֶׁל הָאוּר הָאֱלוּקִי בְּעוֹלָם
 9 מִחֻדָּשׁ עַל-יְדֵי תְקִיעַת
 10 שׁוֹפָר³², שֶׁבְכוּחָה לְגֵרוֹם וְלַעוֹר
 11 מִחֻדָּשׁ אֵת הַרְצוֹן לַמְּלוֹךְ עַל הָעוֹלָם,
 12 כַּמְבוּאָר בְּהַרְחֵבָה בְּמֵאֵמְרֵי הַחֲסִידוֹת
 13 הַעוֹסְקִים בְּתוֹכָן הַפְּנִימִי שֶׁל רֵאשׁ
 14 הַשָּׁנָה וְלִכְאוּרָה, אֵיךְ יֵשׁ בְּכַח
 15 הָאָדָם לְהִמְשִׁיף מִהַשׁוֹרֵשׁ
 16 הַיּוֹתֵר קָדוּם שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַרְצוֹן
 17 לַמְּלוֹךְ עַל הָעוֹלָם וְהָרִי מִצַּד עֲצוּמוֹ
 18 שׁוֹרֵשׁ זֶה הוּא דְרָגָה כָּל כֵּךְ נַעֲלִית
 19 וּפְנִימִית בְּאֱלוּקוֹת שְׁלֵמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים
 20 אֵיךְ כָּל הַשְּׁפַעָה עֲלֵיהֶם?
 21 אַף הָעֲנַנְיָן הוּא, שְׁמֵצֵד כִּי
 22 חִפְץ חֶסֶד הוּא, מֵאַחֵר שֶׁהַרְצוֹן
 23 הָאֱלוּקִי שִׁיחֵו עוֹלָמוֹת וְתָהִי הַשְּׁפַעָה
 24 וְהָאֵרָה לְעוֹלָמוֹת הוּא פְּנִימִית הַרְצוֹן
 25 הַעֲלִיּוֹן, לְמַעֲשֵׂה יֵשׁ נְתִינַת כַּחַ
 26 מִלְּמַעְלָה לְהִמְשִׁיף וְלַגְרוֹם הָאֵרָה
 27 וְהַתְּגוּלָּת גַּם מִמְּדַרְגָּה הַיּוֹתֵר
 28 נַעֲלִית שֶׁאֵכֵן ה"אֲתַעְרוּתָא דְלִתְמָא"
 29 מִצַּד עֲצוּמָה בְּלִבָּד לֹא הִיחָה מְסוּגֵלָת
 30 לְהַגִּיעַ לְשָׁם].
 31 אַף כִּדִּי לְפַעוּל הַמְּשַׁכַּת חֶסֶד
 32 זֶה עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַנְּבָרָאִים,
 33 פַּעוּלָה שֶׁהִיא חִירוֹשׁ מִיּוּחַד וְזִקְוָה
 34 לְנִתְיַנַּת כּוֹחַ מִיּוּחַדֵת יֵשׁ צוּרָךְ
 35 בְּעֲבוּדָה וְרוּחִינֵת מִצַּד הָאָדָם שְׁהִיא
 36 בְּדוּגְמַת עֲנַנְיָן זֶה, פַּעוּלָה לֹא
 37 רִגִּילָה, יוֹצֵאת מִן הַכֹּל, כִּדִּי לְפַעוּל
 38 הַמְּשַׁכָּה לֹא רִגִּילָה וְהִינּוּ, עַל-יְדֵי
 39 שְׁהָאָדָם מִצִּדוֹ עוֹשֵׂה לְמַטָּה "אֲתַעְרוּתָא דְלִתְמָא" ו"מַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים"
 40 שֶׁל צְדָקָה וְחֶסֶד שְׁנוֹתָן לְעֵנִי דְלִית לִיָּה מַגְרָמִיָּה כְּלוּם לְעֵנִי
 41 שֶׁאֵיךְ לֹא כְלוּם מִעֲצוּמוֹ וְפַעוּלָה זֶה מְסַמֵּלֵת הַשְּׁפַעָה לְמִשְׁהוֹ שֶׁהוּא, מִקְּבֵל
 42 הַהֲשַׁפְעָה, מִצִּדוֹ לֹא מְסוּגֵל לְפַעוּל כְּלוּם, וְכַזּוֹצֵאת מִזֶּה מִקְּבֵלִים נְתִינַת כּוֹחַ
 43 לְפַעוּל הַשְּׁפַעָה כּוֹז שֶׁמִּצַּד מְהוּתָה הָאָדָם לֹא מְסוּגֵל לְפַעוּל שׁוּם דָּבָר כִּדִּי

ביאור בדרך אפשר

44 לַהֲמַשִּׁיךְ אוֹתָהּ. וְכַפִּי שְׁמוּסִיף בְּהַמְאָמְרָם²⁸ הַנּוֹכַח שֶׁל הַרְבֵּי מַהֲרֵ"שׁ
 45 בְּשׁוּלֵי הַגְּלִיּוֹן: "יֵשׁ לֹמֵר עַל-יְדֵי שְׁעוֹשֵׂה גְּמִילוּת חֲסָדִים
 46 יוֹתֵר מִכְּפֵי כַחוֹ וְיִכְלָתוּ הֵינּוּ פַּעוּלָה שְׁבַח הָאָדָם יוֹצֵאת מִגְּדוּרוֹ וּפַעוּל
 47 לְמַעַל מִיכּוּלָתוֹ מִמְּשִׁיף מִלְּמַעְלָה גַּם כֵּן אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲלִיא
 48 שְׁלֵמַעְלָה מִכְּפֵי שְׁאֲתַעְרוּתָא
 49 דְלִתְמָא מַגְעָת" כִּי פַּעוּלָה שְׁבַח
 50 הָאָדָם יוֹצֵאת מִגְּדוּרוֹ גּוֹרֵמַת שְׁנֵם לְמַעְלָה,
 51 כְּכִיכּוֹל, תָּהִיָּה יִצְאָה מִהַגְּדוּרִים וְתִבּוֹא
 52 הַמְּשַׁכָּה מִמְּקוֹר נַעֲלָה כּוֹחַ שְׁבוּרָךְ כָּל
 53 מַעֲשֵׂיו שֶׁל הָאָדָם לֹא מַשְׁפִּיעִים שֶׁם.
 54 וּמִכֵּיָּא דּוּגְמָא לְרַבְּר, כִּי צַדִּיק פַּעוּלָה
 55 שֶׁמִּצַּד הָאָדָם הִיא יִצְאָה מִהַגְּדוּרִים,
 56 גּוֹרֵמַת הַמְּשַׁכָּה וְהַשְּׁפַעָה מִדְּרָגוֹת
 57 גְּבוּהוֹת שְׁבֵאוּפֵן רִגִּיל מַעֲשֵׂיו שֶׁל הָאָדָם
 58 לֹא יִכּוּלִים "לְהַגִּיעַ" וְלַהֲמַשִּׁיךְ הָאֵרָה
 59 מִדְּרָגוֹת אֵלּוּ:
 60 וְעַל-דֶּרֶךְ הַמְּבוּאָר בְּכַמְּהָ
 61 מְקוּמוֹת³³ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת פְּעֻנְיָן
 62 הָאֲהָבָה דְכָּל מֵאֲדָךְ³⁴, כְּצִיּוּר
 63 הַתּוֹרָה "וְאַהֲבַת אֵת ה' אֱלוֹקֶיךָ... כָּל
 64 מֵאוֹדךְ" שְׁעַל-יְדֵיהָ מִמְּשִׁיכִים
 65 בְּחִינַת מֵאֵד שְׁלֵמַעְלָה, שֶׁהִיא
 66 הַמְּשַׁכָּה בְּלִי גְבוּל שְׁאֵף-עַל-פִּי
 67 שְׁאֲהַבַת הָאָדָם אֵל ה' הִיא רַק
 68 בְּכָל מֵאֲדָךְ, מֵאֵד שְׁלֵךְ,
 69 "מֵאוֹד", בְּלִי גְבוּל, בְּהַתָּאם לְמוֹשְׁגִים
 70 וְלִיכּוּלוֹת שֶׁל הֵינּוּ שְׁהִיא
 71 לְמַעְלָה מִהַגְּבֻלַת הַכְּלִים יִכּוּלַת
 72 הַתְּפִיסָה וְהַרְגֵשׁ שְׁלוֹ, אֲבָל לְגַבִּי
 73 לְמַעְלָה חֲרִי הִיא בְּהַגְּבֻלָה
 74 שֶׁהִיא זֶה "מֵאוֹד" וְיִצְאָה מִהַגְּדוּרִים רַק
 75 לְפִי הַמוֹשְׁגִים וְהַתְּחוּשׁוֹת שֶׁלֹּא וְלֹא בְּלִי
 76 גְבוּל אֲמִיתִי וּמוֹחֲלֵט, וְיִתִּירָה מְזָה,
 77 שְׁהִיא אֲהַבָה זֶה שֶׁל "בְּכָל מֵאוֹדךְ",
 78 מֵאוֹד שְׁלֵךְ, בְּהַגְּבֻלָה וְלֹא "מֵאוֹד"
 79 אֲמִיתִי אֲפִילוֹ לְגַבִּי הַזּוֹלַת
 80 שְׁגָדוּל מִמְּנֵוֹ וְאַצֵּל הַגְּדוּל מִמֶּנּוּ
 81 אֲהַבָה זֶה נִחְשָׁבַת אֲהַבָה מוֹגְבֵלַת וְלֹא
 82 "מֵאוֹד", מְכַל-מְקוֹם כִּיּוֹן שְׁאֲצֵלוֹ הִיא בְּחִינַת כְּלִי גְבוּל,
 83 וְלַגְּבוּי זֶה כֵּן יִצְאָה מִהַגְּבֻלוֹת לְכֵן לְמַעֲשֵׂה הוּא מִמְּשִׁיף
 84 עַל-יְדֵיהָ בְּחִינַת כְּלִי גְבוּל הָאֲמִיתִי שְׁלֵמַעְלָה.
 85 וְכֵן הוּא גַּם בְּעֻנְיָן הַצְּדָקָה וְחֶסֶד, שְׁפַאֲשׁוּר עוֹשֵׂה יוֹתֵר
 86 מִכְּפֵי כַחוֹ וְיִכְלָתוֹ, הָרִי אֶף-עַל-פִּי שׁוּה עֵדִיין מַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים וּפַעוּלָה

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך

יא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מוגדרת ומוגבלת, כיון שמצידו יש כאן יציאה מהגדרים וההגבלות (אם כי
2 רק הגדרים וההגבלות שלו) מְמַשֵׁיף מְלַמְעֵלָה גַם בֵּן מִבְּחִינָה כְּזוֹ
3 שְׁמַצֵּד-עֲצָמָה אֵין אֲתַעְרוּתָא דְלִתְמָא מַגְעַת שָׁם³⁵.
4 (ה) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּדַרְךְ אָפְשָׁר, עוד ביאור לשאלה האמורה מה הכוח
5 וההשפעה של מעשה התחנתים
6 ו"אתערותא דלתתא" כשמדובר על
7 המשכה של אלוקות מדרגה שעבודת
8 האדם לא מגעת לשם דְלְכְאוּרָה גם
9 לאחר ההסברים האמורים עֲדִין
10 אֵינוּ מוֹבֵן, דְמֵאֲחַר שְׁחֹסֵד חֲפְצָתִי וְלֹא
11 חֲפְצָתִי וְלֹא זִבְחָ, היינו שרק
12 "חסד" (המשכה) הוא פנימיות הרצון
13 ולא זבח (העלאה) לְפִי שְׁעִיקָר
14 הַמְּכֻּן של הרצון והכוונה העליונה
15 הוא (לא בְּעֵנֵן הַהֲעֵלָאָה,
16 אֲלֵא) בְּעֵנֵן הַהֲמַשְׁכָּה דְקָא,
17 כמבואר לעיל באריכות אִם-כֵּן
18 מֵהוּ הַטַּעַם שְׁעִיקָר הַעֲבוּדָה
19 בְּמִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ הִיא עֲבוּדַת
20 הַקְּרִבְנוּת, שְׁעִיקָר עֲנִיָּנָם הוּא
21 הַהֲעֵלָאָה וְלֹא הַמְּשָׁכָה. והרי
22 מסתבר יותר שהעבודה העיקרית
23 שפועלת השראת השכינה במקדש
24 ובעולם תהיה קשורה ישירות לעיקר
25 הרצון והכוונה – ענין ההמשכה?
26 וַיֵּשׁ לְכֹאֵר זֶה עַל-פִּי הַיְדוּעֵ³⁶
27 בתורת החסידות שְׁפָל דְכָר הַגּוֹרָם
28 השפעה והתגלות או פעולה של דבר
29 אחר, הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר
30 מִהַדְּכָר שְׁנֹגְרָם עַל-יְדוֹ,
31 והסיבה יותר נעלית מהתוצאה, שלכן
32 בכוחה להביא לתוצאה הוּוּ וְכִידוּעֵ
33 גַם בְּעֵנֵן מִי נִסְמָךְ סוּמֵן וְנִשְׁעֵן
34 עַל מִי³⁷ כדברי המדרש לגבי שומר
35 ונשמה, נושא ונישא ומשלח ושלוח
36 (ובלשון המדרש: "רבי מאיר אומר, מי
37 גדול השומר או הנשמר, מן מה דכתיב
38 כִּי מִלֵּאכֹוֹ יִצּוּהוּ לֶךְ לְשֹׁמֵר" הוּ
39 הנשמר גדול מן השומר. רבי יהודה
40 אומר מי גדול הנושא או הנישא, מן
41 מה דכתיב "על כפים ישאנך" הוּ
42 הנישא גדול מן הנושא. רבי שמעון אמר מן מה דכתיב ויאמר שלחני הוּ
43 המשלח גדול מן המשלח"). וְדוּגְמָא לְזֶה לְמַעַל הַגּוֹרָם וְהַסִּיבָה עַל

התוצאה מְעֵנֵן הַשְּׁכָר עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹת עֲצֻמָּם
הם לְמַעְלָה מִהַשְּׁכָר הַנִּיתָן עַל קִיּוּמָם, כִּידוּעֵ, שְׁהָרִי הֵם גּוֹרְמִים
אֶת הַשְּׁכָר, וְהַדְּכָר הַגּוֹרָם הוּא לְמַעְלָה מִהַדְּכָר שְׁנֹגְרָם
עַל-יְדוֹ.
וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לֹמֵר בְּעֵינֵינוּ,
שְׁפִינֵן שֶׁהַהֲמַשְׁכָּה שֶׁל אֹר
אלוקי לקיים וחיות העולמות שְׁעַל-
יְדֵי תּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסִדִים
שֵׁנִי הַקִּיּוּם וְהַעֲמוּדִים הַנוֹסְפִים
מתוך השלושה שעליהם עומד
נַעֲשִׂית עַל-יְדֵי הַהֲעֵלָאָה
דְקִרְבָּנוּת, התקרבות לאלוקות
מלמטה למעלה וְהֵינּוּ שְׁפָל עֲנִין
הַהֲמַשְׁכָּה תְלוּי בַעֲבוּדַת
הַקְּרִבְנוּת שֶׁהוּא הַגּוֹרָם
לְהַמְשָׁכָה, כִּי כֵךְ עֵלָה בְרִצּוֹן
לְמַעְלָה שֶׁלמרות אי היכולת של
"אתערותא דלתתא" להגיע למקור
ההמשכה הוּו, לְמַעֲשֵׂה כֵן הִיָּה
לְמַעֲשֵׂה הַתַּחֲנוּגִים אֶת הַכּוּחַ לְעִשׂוֹת
זֹאת (כמבואר לעיל) נִמְצָא
שֶׁבַעֲבוּדַת הַקְּרִבְנוּת שְׁעִיקָרָה
הַעֲלָאָה כְלוּל בְּעֵצֵם גַּם עֲנִין
הַהֲמַשְׁכָּה שְׁנַעֲשִׂית עַל-יְדֵהָ
כְּאוֹפֵן נַעֲלָה יוֹתֵר, שֶׁהוּא
הַגּוֹרָם לְהַדְּכָר שֶׁכֵּן כְּדִי לְגוֹרָם
הַמַּשְׁכָּה, הַעֲבוּדָה הַגּוֹרַמַת צְרִיכָה
לְכֹלל בְּתוֹכָהּ גַם אֶת עֲנִין הַהֲמַשְׁכָּה.
וְעַל-פִּי-זֶה יוֹבֵן גַּם בְּעֵנֵן
שֶׁלֹּשׁ הַרְגָלִים, כְּמוֹ שְׁכָתוּב
בְּפָרְשָׁתְנוֹ³⁸ פִּרְשַׁת מִשְׁפָּטִים
שֶׁלֹּשׁ רְגָלִים תְּחוּג לִי בְּשָׁנָה.
דִּהְיָה יְדוּעֵ³⁹ שְׁגוֹ הַרְגָלִים
הֵם כְּנָגֵד ג' הָאֲבוֹת, פֶּסַח
כְּנָגֵד אֲבָרָהֶם, דְּכָתִיב⁴⁰ בְּרַבִּי
אֲבָרָהֶם לְשֵׁרָה כְּבוֹא הַמַּלְאָכִים לְוִשִׁי
וְעִשִׂי עוֹגוֹת, וּפֶסַח הִיָּה⁴¹
ו"עוגות" הכוונה למצות, סוֹכּוֹת
כְּנָגֵד יַעֲקֹב, דְּכָתִיב⁴²
וְלִמְקַנְהוּ עֲשֵׂה סוֹכּוֹת,
וְשָׁבוּעוֹת וְשָׁבוּעוֹת פֶּסַח
וְשָׁבוּעוֹת פֶּסַח יַעֲקֹב,
שֶׁהַשׁוֹפָר דִּמְתַּן-תּוֹרָה הִיָּה
שֶׁהַשׁוֹפָר דִּמְתַּן-תּוֹרָה הִיָּה
תּוֹרַתוֹ בַּעַת הַעִיקוּדָה.

(35) ע"כ תוכן מאמר אדמו"ר מהר"ש הנ"ל. (36) המשך וככה תרל"ז פט"ו. (37) ראה ב"ר פע"ח, א (ובפי' מהרד"ו). שמו"ר פי"ט, ב. (38) כג, יד. (39) טווא"ח סתי"ו. הנסמן בלקו"ש ח"ג ע' 832 הערה 12. (40) וירא יח, ו. (41) פרש"י שם, יו"ד. (42) וישלח לג, יז.

ביאור בדרך אפשר

1 וְצִרְיָהּ לְהִבִּין מַה־הַשְּׂכִיחַת הַפְּנִימִית דִּיצְחָק לְשָׁבוּעוֹת, הָרִי
 2 יְצַחֵק הוּא בְּקוֹ הַגְּבוּרָה שֶׁהוּא עֹנֵן הָעֲלֵאָה עַל יְדֵי הַתְּגַבְרוּת
 3 שֶׁל הָאֵדָם עַל הַגְּשָׁמִיּוֹת וְהַחֹמְרִיּוֹת וְהַעֲלֵאתָה לְקִדּוּשָׁה (שֶׁהִיא הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי
 4 שֶׁל עֲבוֹדַת הַקְּרִבְנוֹת וְכֵן שֶׁל עֲבוֹדַת הַתְּפִילָה שֶׁבִּמְקוֹם הַקְּרִבְנוֹת), וְכִמְאֹמֶר
 5 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁴³ שְׁאֵפְרוּ שֶׁל
 6 יְצַחֵק צָבוּר וּמוֹנַח עַל-גַּבִּי
 7 הַמְּזֻבָּח, שְׁזָהוּ עֹנֵן הַקְּרִבְנוֹת,
 8 שְׁכַל זֶה הוּא עֹנֵן שֶׁל הָעֲלֵאָה וְאֵילֹ
 9 חַג הַשְּׁבוּעוֹת הוּא זִמְן מִתֵּן
 10 תּוֹרָה, שֶׁהוּא עֹנֵן הַמְּשַׁכָּה
 11 מִלְּמַלְעַה לְמִטָּה (מִתּוֹךְ כּוֹנֵנָה לְאַחַד
 12 וְלַחֵבֵר מְעֵלָה וּמִטָּה וְרוּחִיּוֹת
 13 וְגִשְׁמִיּוֹת, כַּמְּבֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שׁוֹהוּ
 14 הָעֹנֵן וְהַחֲדִידוֹשׁ שֶׁל מִתֵּן תּוֹרָה –
 15 לְהַבִּיא קִדּוּשָׁה וְאִלּוּקוֹת בְּתוֹךְ
 16 הַמְּצִיאוֹת הַגְּשָׁמִית הַחֹמְרִית),
 17 שְׁזָהוּ הַיִּפְךָ עֹנֵן הַגְּבוּרָה
 18 וְהָעֲלֵאָה?
 19 וְיֻכַּח עַל-פִּי הָאֱמוּרָה לְעִיל,
 20 שְׁפִינֵן שְׁפָלֹת עֹנֵן
 21 הַמְּשַׁכָּה אֵף שֶׁהוּא מַבְחִינָת כִּי
 22 חֶפֶץ חֶסֶד" וּבַעֲצֵם לֹא קָשׁוֹר בַּמַּעֲשֵׂה
 23 הַתַּחֲתוֹנִים נַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל עַל-יְדֵי
 24 עֹנֵן הָעֲלֵאָה שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדַת
 25 הָאֵדָם, נִמְצָא שְׁבַעֲנֵן הָעֲלֵאָה
 26 כְּלוּל בְּעַצֵּם גַּם עֹנֵן הַמְּשַׁכָּה
 27 שְׁנֹגְרָם עַל-יְדֵיהֶם וְלֹכֵן יִצְחָק
 28 שְׁמִידָתוֹ מִיַּד הַגְּבוּרָה וְהָעֲלֵאָה הוּא
 29 כַּנֶּגֶד חַג הַשְּׁבוּעוֹת, זִמְן מִתֵּן תּוֹרָה
 30 שְׁעִינָה הַמְּשַׁכָּה כִּי בִסּוֹפּוֹ שֶׁל דָּבָר
 31 הָעֲלֵאָה כּוֹלֵל גַּם הַמְּשַׁכָּה.
 32 וְזָהוּ גַם שְׁלַעֲתִיד לְבֹא, בִּימֹת
 33 הַמְּשִׁיחַ, כְּתִיב⁴⁴ כִּי אֲבָרְהָם לֹא
 34 יִדְעֵנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יִפְרִינֵנו,
 35 וְאִזּוֹ יֵאֱמָרוּ כִּי אֲתָה אֲבִינוּ
 36 לְיִצְחָק דְּוָקָא⁴⁵, וְתַגְּלָה מַעֲלַת
 37 יִצְחָק אֲבִינוּ שֶׁעִיקֵר עֲבוֹדָתוֹ בְּקוֹ
 38 הָעֲלֵאָה אֵף שְׁאֵז בִּימֹת הַמְּשִׁיחַ יְהִיָּה עִיקֵר הַמְּשַׁכָּה לְמִטָּה
 39 שֶׁהִרִי לְעִתִּיד-לְבֹא הָעוֹלָם לֹא יִסְתִּיר עוֹד עַל הָאוֹר הָאִלּוּקִי וְאוֹ הַכּוֹנֵנָה
 40 שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה הַגְּשָׁמִי וְהַתַּחֲתוֹן יִהְיֶה 'דִּירָה' לְאִלּוּקוֹת תַּגְּשָׁם בְּמִילּוּאָה,
 41 וְהִינוּ לְפִי שְׁפָל הַמְּשַׁכָּה הִיא עַל-יְדֵי הָעֲלֵאָה, וְלֹכֵן בְּעֹנֵן
 42 הָעֲלֵאָה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק כְּלוּל כְּבָר עֹנֵן הַמְּשַׁכָּה וְלַעֲתִיד

ביאור בדרך אפשר

43 לְבֹא הַדָּבָר יִתְגַּלֵּה וּבְמִילָא תַּגְּלָה מַעֲלָתוֹ שֶׁל יִצְחָק בִּיחֹס לְאֲבֵרָהּ וְיַעֲקֹב.
 44 וְעֹנֵנוּ בְּעִבּוּדָה, כְּמִבּוֹאֵר בְּדְרוּשֵׁי פְרֹשֶׁת אַחֲרֵי⁴⁶ בְּהֵם מוֹסְבֵר
 45 עֹנֵן כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא אֲצֵל נֹדֵב וְאֲבִיהוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן בְּעֹנֵן רְצוּא וְשׁוֹב
 46 לְגַבִּי חַיֹּת הַקּוֹדֵשׁ שֶׁל הַמְּרַכְבָּה הָעֲלִיּוֹנָה נֹאמֵר 'וְהַחַיֹּת רְצוּא וְשׁוֹב'.
 47 וְגַם בְּעֲבוֹדַת ה' שֶׁל כָּל יְהוּדֵי צִרְיָן
 48 לְהַיּוֹת שִׁלּוּב בֵּין ה'רְצוּא', שֶׁהִיא
 49 הַתְּשׁוּקָה וְהַשְּׂאִיפָה לְהַתְּעַלּוֹת
 50 מִהַגְּשָׁמִיּוֹת וְהַחֹמְרִיּוֹת - 'הָעֲלֵאָה',
 51 וְלְדַבּוֹק בָּה' בְּחַכְלִית הַדְּבִיקוּת עַד כַּדִּי
 52 כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ, וּבֵין ה'שׁוֹב' - 'הַמְּשַׁכָּה'
 53 שֶׁהוּא חַיִּי הַנֶּשְׁמָה בְּגוֹף כַּדִּי שִׁיכֵל
 54 לְעַסּוֹק תְּרוּרָה וּמְצוּת כַּנֶּשְׁמָה בְּגוֹף
 55 בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לְבֹא לְיַדִּי כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ
 56 בְּפוֹעַל (הָעֲלֵאָה וְהַמְּשַׁכָּה),
 57 שְׁחִיבוֹר רְצוּא וְשׁוֹב פִּירוּשׁוֹ שְׁבַשְׁעַת
 58 ה'רְצוּא' עֲצֻמוֹ, תּוֹךְ כַּדִּי הַתְּעַלּוֹת
 59 וְהַדְּבִיקוּת צִרְיָהּ לְהַיּוֹת נְרָגֵשׁ גַּם
 60 ה'שׁוֹב' שְׁעִינֵנו הַמְּשַׁכָּה אִלּוּקוֹת
 61 לְמִטָּה, שְׁזָהוּ הַדְּרִיּוֹק בְּמֵאֲמֵר
 62 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁴⁷ (בְּנוֹגֵעַ
 63 לְכַנְיָסָה ב'פְּרִדָּס' שֶׁאַרְבַּעָה נִכְסוּ
 64 ל'פְּרִדָּס' שֶׁל דְּבִיקוּת בְּאִלּוּקוֹת בְּאוֹפֵן
 65 נַעֲלָה בְּיֹתֵר, וְחֻלְקָם נִיזוּקוֹ כִּיּוֹן שֶׁלֹּא
 66 עָשׂוּ זֹאת בְּאוֹפֵן הַמְּתַאֵם לְיִכּוֹלַת
 67 הַקְּלִיטָה וְהַחֲכֵלָה שֶׁלָּהֶם) וְרַבִּי עֲקִיבָא
 68 נִכְנַס בְּשָׁלוֹם וְיִצָּא בְּשָׁלוֹם,
 69 וְעַל דְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּגַמְרָא מְבֹאֵר
 70 בַּחֲסִידוֹת שֶׁהַכּוֹנֵנָה בְּרִיּוֹק הַלְשׁוֹן "כַּנְסָה
 71 בְּשָׁלוֹם וְיִצָּא בְּשָׁלוֹם" הִיא שְׁפָדִי
 72 שְׁתַּהֲיָה הַיְּצִיאָה בְּשָׁלוֹם
 73 וְהַכְּנִיסָה ל'פְּרִדָּס' לֹא תַגְרוּם נֹק וְרוּחֵי
 74 אֵלָא לְהִיפֵךְ, צְרִיכָה לְהַיּוֹת גַּם
 75 הַכְּנִיסָה מִלְּתַחֲלִילָה בְּשָׁלוֹם,
 76 הִינוּ שְׁבַה'רְצוּא' (הָעֲלֵאָה)
 77 נִקְלָל גַּם ה'שׁוֹב' (הַמְּשַׁכָּה)
 78 וְאוֹי בְּטוּחִים שֶׁהַכְּנִיסָה ל'פְּרִדָּס'
 79 בְּהַתְּעַלּוֹת וְדְבִיקוּת גְּדוּלָה תְּבִיא אֵת
 80 הַתּוֹצֵאָה הַרְצוּיָה, וְלֹא לְהִיפֵךְ, כִּי תוֹךְ כַּדִּי הָעֲלֵאָה יִשְׁנֶה גַם הַמְּשַׁכָּה.
 81 וְזָהוּ גַם מֵה שְׁפָתוֹב ב'תּוֹרַת חַיִּים'⁴⁸ שְׁבַה'עַל-שָׁם-טוֹב
 82 הַתְּפִלָּל כְּמָה תְּפִילוֹת וְהַתְּעַנָּה כְּמָה תְּעַנּוֹת וּבִיקָשׁ מִשְׁמִים
 83 בְּקִשָּׁה מִיִּתְרַת שְׁיֻכָּל לְהַשִּׁיב לְשׁוֹאֵלוֹ דְּבָר בְּעֵת עֲלִית נִשְׁמָתוֹ
 84 כּו', הִינּוּ שְׁתוֹךְ כַּדִּי עֲלִית נִשְׁמָתוֹ לְעוֹלְמוֹת עֲלִיּוֹנִים יִכָּל לְהַמְשִׁיךְ לְהַיּוֹת

(43) פרש"י בחוקותי כו, מב. (44) ישע"י סג, טז. (45) שבת פט, ב. (46) ד"ה וידבר גו' אחרי מות תרמ"ט (סה"מ תרמ"ט ע' רנט ואילך). ד"ה הנ"ל ד"א ניסן תשכ"ב (סה"מ תשכ"ב ע' קצט ואילך). (47) חגיגה יד, סע"ב. טו, סע"ב — ע"פ גירסת העין יעקב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. (48) ס"פ ויחי. וראה גם סה"מ תרכ"ז ע' שגכ.

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך

ביאור בדרך אפשר

1 קשור ומחובר למטה ולענות על שאלות ולְכַאוֹרָה אֵינוֹ מוֹכֵן, מֵהוּ
2 הַצּוֹרֵךְ שְׂיוּכַל לְהָשִׁיב לְשׂוֹאֲלוֹ דָּבָר בְּעַת עֲלִית נִשְׁמָתוֹ
3 דְּוָקָא [שָׂאזְ בַעַת שְׁהִיָּה עוֹשֶׂה עֲלִיית נִשְׁמָתוֹ לְעוֹלָמוֹת רוּחָנִיִּים עֲלִינָם
4 הוּא בְּמַעְמַד וּמַצֵּב כְּמוֹ בְּשַׁעַת דְּבִיקוּתוֹ בְּאִלּוּקוֹת בְּתַפְּלָה
5 שְׁהוּא לְמַעְלָה מְהַעֲלֵם
6 לְגַמְרִי, וְעַד שְׂמַצִּינוּ בְּצוּאָת
7 הָרִיב"ש⁴⁹ ספר המכיל אוסף
8 אמרות ותורות של הבעל-שם-טוב
9 (וביחס לספר זה כותב רבנו הזקן
10 ב'אגרת הקודש' שבספר התניא
11 העוסקת בביאור אחת מהתורות
12 שבספר זה דְּהַגֵּם שְׂבַאָמַת אֵינָה
13 צְוֹאָתוֹ כו' והשם "צוואת הריב"ש"
14 לא קשור ל"צוואה" במובן הרגיל,
15 היינו צוואה לפני פטירה, רַק הֵם
16 לְקוּטֵי אֲמֵרוֹתָיו כו' וְלֹא יִדְעוּ
17 אֵלֶּה שֶׁכָּתוּב אֵת הַסֵּפֶר לְכֹן הַלְשׁוֹן
18 עַל מִתְכַּנְּתוֹ, וְכֹמוֹ שְׁכּוּחַב שֶׁם רַבְּנוּ
19 הַזְּקֵן שֶׁהַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב דִּיבֵר בְּאִידיש
20 וְאֵילּוֹ הַסֵּפֶר כְּתוּב בַּלְשׁוֹן הַקּוּדֵשׁ, כִּךְ
21 שֶׁהַלְשׁוֹן הוֹסַגְנוֹן אֵינֶם מְדוּיָקִים
22 בְּתַכְלִית אֲךָ בְּכֹל זֹאת הַמִּכְנֵן הַתּוֹכֵן
23 וְהַכּוּוֹנֶה הוּא אָמַת לְאֲמִיתוֹ⁵⁰)
24 שְׁזָהוּ חֶסֶד גְּדוֹל מֵהַשֵּׁם-
25 יִתְבָּרַךְ שְׁהָאָדָם חֵי אַחַר
26 הַתְּפִילָה כו' כִּי הַהֲתַעֲלוֹת
27 וְהַרְבִּיקוֹת בְּתַפְּלָה הִיתָה אֲמֹרָה
28 הַבִּיא לְכֹלּוֹת הַנֶּפֶשׁ עַד לְצַאת הַנֶּפֶשׁ
29 מֵהַגּוֹף], וְלָמָּה לֹא יוּכַל לְדַחֹת
30 אֵת הַמַּעֲנָה לְשׂוֹאֲלוֹ לְאַחַר
31 דְּבִיקוּתוֹ כו'. ?
32 אֲךָ הָעֲנִין הוּא, שְׁזָהוּ לְפִי
33 שְׂבַשְׁעַת הַהַעֲלָאָה עֲצָמָה
34 צְרִיכָה לְהִיּוֹת כְּלוּלָה גַם
35 הַהֲמַשְׁכָּה, כְּנ"ל וְזוֹ הִיָּתָה בְּקִשַׁת
36 הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב שִׁיעָלָה בִּידּוֹ לְחַבֵּר אֵת
37 הַהַעֲלָאָה שְׁבָה עֲשֶׂה עֲלִיית נִשְׁמָה עִם
38 הַהֲמַשְׁכָּה שֶׁל הַשַּׁפְעָה לְשׂוֹאֲלוֹ.

ביאור בדרך אפשר

1 (וּמַסִּים בְּהַמְאָמְרָ²⁸: וְעַתָּה יֵשׁ לּוֹמֵר פִּירוּשׁ הַפְּסוּק אִם
2 כֶּסֶף תְּלוֹה אֵת עַמִּי אֵת הָעֲנִי עִמָּךְ, דְּלְכַאוֹרָה תִּיבּוֹת אֵת
3 עַמִּי מִיּוֹתְרוֹת (כְּנ"ל סְעִיף א שֶׁלְכַאוֹרָה יֵשׁ בַּפְּסוּק זֶה יִיתוּר לְשׁוֹן
4 וְהִיָּה יוֹכֵל לּוֹמֵר – אִם כֶּסֶף תְּלוֹה אֵת הָעֲנִי עִמָּךְ).
5 וְהָעֲנִין בְּזָה, דְּהִגָּה אֵיִתָּא מוּבָא
6 בְּמִדְרָשׁ⁵¹ בְּפִירוּשׁ אֵת עַמִּי,
7 אָמַר הַקָּב"ה אִם כֶּסֶף תְּלוֹה,
8 אֵת עַמִּי (בְּחִירִיק), כְּלוֹמֵר אֵיִתִּי
9 וּפִירוּשׁ עַמִּי הוּא כְּמוֹ
10 שְׂכָתוּב⁵² פִּי עִמָּךְ מְקוֹר
11 חַיִּים, שְׂגַם בְּחִינַת מְקוֹר
12 חַיִּים, אוֹתָהּ בַּחֲנִיָּה בְּאִלּוּקוֹת שֶׁהִיא
13 שׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר הַחַיּוֹת וְהַקִּיּוּם שֶׁל כָּל
14 הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים (שְׂעַל-זָה
15 אָמְרוּ⁵³ בְּגִמְרָא שְׂכַאשׁוּר חֲכָמֵי הַעִיר
16 פּוּמְבְּדִיתָא הָיוּ נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה הָיוּ
17 מְבַרְכִים אִישׁ אֵת רֵעֵהוּ בַּלְשׁוֹן זֶה,
18 מְחִיָּה חַיִּים יִתֵּן לָךְ חַיִּים כו'
19 וְלִפִּי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים, "מְחִיָּה חַיִּים"
20 הֵינּוּ שׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר הַחַיִּים) הוּא
21 עִמָּךְ, הֵינּוּ שְׂטַפְּל וּבְטָל לָךְ,
22 כִּי עֲצָמוֹת וּמַהוֹת הַקּוּדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא
23 בְּעֲצָמוֹ נְעִלְתִּי מְכַדִּי לְהַשְׁפִּיעַ חַיִּים אֲךָ
24 מְכַל-מְקוֹם לְמִרוֹת שְׁאִין זֶה עֲצָמוֹתוֹ
25 שֶׁל הַקּוּדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא הוּא עִמָּךְ,
26 סְמוּךְ אֵלַיךְ וְקָרוֹב אֵלַיךְ וְעַל-דֵּרֶךְ
27 מֵה שְׂכָתוּב³⁰ בְּדַבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל
28 שֶׁהוּבָאוּ גַם לְעִיל עַד שְׂלֹא נִבְרָא
29 הָעוֹלָם הָיָה הוּא וְשָׂמוּ בְּלִבְד, שֶׁ
30 הָיָה הָאוֹר הַהֲתַגְלוֹת
31 וְהַהֲתַפְּשׁוּת שֶׁל הָאִלּוּקוֹת ("שְׂמוֹ")
32 נִכְלָל בְּמָאוֹר מְקוֹר הָאוֹר ("הוּא"
33 עֲצָמוֹ).
34 וְזָהוּ אִם כֶּסֶף תְּלוֹה אֵת עַמִּי,
35 שְׂעַל-יָדֵי הַצְּדָקָה וְחֶסֶד
36 שְׁעוֹשִׂים לְמַטָּה מְמַשְׁכִּים
37 הַמַּשְׁכָּה וְהַתְּגָלוֹת מְלַמְעֵלָה שֶׁל
38 בְּחִינַת מְקוֹר חַיִּים שְׁהוּא בְּחִינַת עַמִּי⁵⁴ הָאוֹר הַקָּרוֹב לְמָאוֹר.

(49 סל"ה. סמ"ב. 50) תניא אגה"ק רסכ"ה. 51) שמו"ר ספ"א. 52) תהלים לו, י 53) יומא עא, א. 54) חסר הסיום (המו"ל).

בס"ד. שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר ראשון, ה'תשכ"ז.

בלתי מוגה

- 1 א. הסדר בתורה (שגם הוא תורה¹) – שפרשת משפטים באה לאחרי פרשת יתרו, ומזה מובן, שהתוכן
2 של פרשת משפטים בא בהמשך לתוכן של פרשת יתרו – מתן תורה.
3 וע"ד משנת² בנוגע לפרשיות בשלח ויתרו, שפרשת יתרו באה לאחרי פרשת בשלח בגלל שתוכנה
4 של פרשת בשלח הו"ע יצי"מ, ותוכנה של פרשת יתרו הו"ע מתן תורה, ולכן מיד לאחרי פרשת בשלח,
5 יצי"מ, באה פרשת יתרו, מ"ת, כי הענין שנפעל ע"י יצי"מ הוא מ"ת, שהרי כל התכלית של יצי"מ היא
6 לבוא למ"ת, כמ"ש³ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה".
- 7 ועד"ז בנוגע לפרשת יתרו ומשפטים – שפרשת משפטים באה מיד לאחרי פרשת יתרו בגלל שהענין
8 שנפעל מיד ע"י מ"ת הוא הענין ד"משפטים"⁴.
- 9 ב. תוכנה של פרשת משפטים מודגש בשמה – כמדובר כמ"פ⁵ [על יסוד מ"ש רבינו הזקן בשער
10 היחוד והאמונה⁶ שהחיות של כל דבר נמשך ע"י השם] ששם הפרשה מבטא ומורה על תוכנה, ומזה
11 מובן, שאע"פ שיש בפרשה כו"כ דינים ופרטי דינים בענינים שונים, ועד לענינים רחוקים זמ"ז מן הקצה
12 אל הקצה, מ"מ, מזה שהפרשה נקראת בספרי הראשונים ("ראשונים כמלאכים"⁷) בשם "משפטים",
13 מוכח, שהתוכן הכללי והעיקרי של הפרשה (וכל פרטי הדינים שבה) הוא – כשמה – "משפטים".
14 בתבית "משפטים" יש כמה פירושים, אבל הפירוש הפשוט – "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁸ – הוא
15 שהשם "משפטים" מורה על המצוות שהן ע"פ השכל, כידוע שיש כמה סוגים במצוות⁹: יש מצוות
16 שנקראות בשם "חוקים" – כיון שאין להן מקום בשכל, אלא ש"חוקה חקתי גזירה גזרת"⁹; יש מצוות
17 שנקראות בשם "עדות"; ויש מצוות שנקראות בשם "משפטים" – כיון שהן מובנות ע"פ שכל. ויתירה
18 מזה, שהתואר "משפטים" קאי על המצוות שמוכנות בשכל פשוט של אדם פשוט שנמצא למטה מעשרה
19 טפחים, ולכן, כאשר מבארים הענין ד"משפטים" בספרים – גם בספרי חסידות, ועד למאמרי כ"ק מו"ח
20 אדמו"ר¹⁰ – מביאים דוגמא ממצוות שמוכנות בשכל הפשוט.
- 21 וע"פ האמור לעיל שפרשת משפטים באה לאחרי פרשת יתרו בגלל שהענין שנפעל ע"י מ"ת הוא
22 הענין ד"משפטים", צריך לומר, שהחידוש של מ"ת הוא בענינים שע"פ שכל ועד לשכל הפשוט.
- 23 ואינו מובן כלל: איך אפשר לומר שהחידוש של מ"ת הוא בענינים שע"פ שכל הפשוט?!
- 24 החידוש של מ"ת הוא – "וירד הוי" (עם כל פמליא דילי¹¹) על הר סיני¹², והיינו, שנמשכו למטה
25 ענינים שלמעלה מהשתלשלות ולמעלה משכל הנבראים, ואילו ענין השכל והנהגה ע"פ שכל – כפי
26 ש"עשה האלקים את האדם ישר"¹³, שמקיים כל הענינים שמחוייבים מצד השכל – הי' גם קודם מ"ת,
27 ולא בזה מתבטא החידוש של מ"ת.
- 28 ויתירה מזה: החידוש של מ"ת הוא אפילו לא בענינים של שכל וחכמה שלמעלה – שהרי גם ענין זה
29 הי' קודם מ"ת.

(6) בתחלתו.

(7) ראה לקו"ש חט"ו ע' 281 הערה 14. וש"נ.

(8) שבת סג, א. וש"נ.

(9) במדב"ר ר"פ חוקת. תנחומא שם ג. וראה יומא סז, ב. ועוד.

(10) נסמן בלקו"ש חט"ו שם ע' 248 הערה 56.

(11) ראה תנחומא תשא כא. שמו"ר פ"ג, ב. פמ"ב, ה. פמ"ג, ח.

(12) יתרו יט, כ.

(13) קהלת ז, כט.

(1) ראה פסחים ו, ב. של"ה חלק תושבע"פ, כלל לשונות בתחלתו (תב, ב).

(2) שיחת מוצאי ש"ק פ' בשלח, יו"ד שבט ס"ב ואילך (תורת מנחם חמ"ט ע' 28 ואילך).

(3) שמות ג, יב ובפרש"י. שמו"ר פ"ג, ד. וראה לקו"ש חל"ו ע' 7 ואילך.

(4) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 243 ואילך. שיחת ש"פ משפטים מבה"ח אדר תשכ"א בתחלתה (תורת מנחם ח"ל ע' 106 ואילך).

וש"נ.

(5) ראה גם לקו"ש שם ע' 242. וש"נ.

- 1 וכידוע המבואר בחסידות בכ"מ¹⁴ מאמר רז"ל¹⁵ "כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו",
2 שהחידוש של מ"ת הוא גם ביחס לעבודת האבות,
- 3 – כולל גם אברהם אבינו, שנקרא "האדם הגדול בענקים"¹⁶, ומבואר בחסידות¹⁷ שקאי על בחי' א"ק,
4 שזהו עילוי גם במדרגת האבות גופא (ולכן מדגישים גודל מעלתו של משה רבינו שהוא במדרגה נעלית
5 אפילו לגבי אברהם אבינו¹⁸) –
- 6 שכן, מבלי הבט על גודל מעלתם, הגיעה עבודתם רק עד שרש הנבראים, שבכללות הרי זה בחי'
7 החכמה, ראשית ההשתלשלות.
- 8 ואפילו לפי המבואר לפעמים¹⁹ שעבודת האבות הגיעה גם למעלה מהשתלשלות, בבחי' אריך, רצון
9 שלמעלה מחכמה – הרי זו דרגת הרצון שנמשכת ומתלבשת בחכמה (ובספירות שלמטה ממנה), והיינו,
10 שזהו רצון שמתלבש (או שיכול עכ"פ להתלבש) בטעם.
- 11 ובענין זה הוא החידוש דמ"ת – שהמצוות שעשו האבות ריחות היו, בחי' הארה בלבד, ואילו במ"ת
12 נתחדש הענין דהמשכת העצם, "אנו – שמן²⁰ תורק שמך"¹⁵.
- 13 וא"כ, איך אפשר לומר שהחידוש של מ"ת מתבטא בענין ד"משפטים" – ענינים שמחוייבים מצד
14 שכל הפשוט, בה בשעה שהחידוש דמ"ת לאמיתו הוא בהמשכת הענינים שאפילו האבות לא היו יכולים
15 להגיע אליהם?!
- 16 זאת ועוד:
- 17 במ"ת נעשית ההבדלה של בני"י מכל שאר אומות העולם, כמ"ש²¹ "והייתם לי סגולה מכל העמים ..
18 ממלכת כהנים וגוי קדוש". ומובן, שהמצוות שבהם חלוקים בני"י מאוה"ע הם המצוות שלמעלה מהשכל,
19 כי בנוגע למצוות המחוייבים ע"פ שכל, "משפטים", אין מקום לטענה מצד אומות העולם, שהרי כך
20 מחייב שכל אנושי; אדם שמתנהג כפי ש"עשה האלקים את האדם ישר", מקיים את המצוות ששכל
21 אנושי מחייבם. ואילו מה ש"אומות העולם מונין את ישראל"²², שמצערים אותם וגוזרים גזירות על בני"י
22 שלא יוכלו לקיים את המצוות – הרי זה בנוגע ל"חוקים" שלמעלה מהשכל.
- 23 ועפ"ז, הנה הפרשה הראשונה שבאה מיד לאחרי מ"ת (שבה נפעלה ההבדלה בין בני"י לאוה"ע) היתה
24 צריכה להיות בנוגע ל"חוקים", ומהו ההמשך של ענין ה"משפטים" למתן תורה?
25 ויתירה מזה:
- 26 לא זו בלבד שפרשת משפטים היא בסמיכות לפרשת יתרו (הפרשה דמ"ת), אלא עוד זאת, שהתורה
27 מרגישה את השייכות של "משפטים" למ"ת, כפי שמפרש רש"י מ"ש²³ "ואלה המשפטים", "כל מקום
28 שנאמר .. ואלה, מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני".
- 29 ולכאורה: הענין ד"משפטים" אינו קשור עם "סיני" – מ"ת – דוקא?
- 30 ג. ויובן בהקדים מ"ש רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה²⁴: "הרב .. שונה וחוזר הדבר כמה פעמים
31 עד שיבינו (התלמידים) עומק ההלכה בטעמה היטב .. ואומר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, ולא
32 נאמר אשר תלמדם, צריך אתה לשום לפניהם טעם המיישב תלמודם ומשימו בלבם".
- 33 וענין זה מתאים גם עם הפירוש בתורה אור²⁵ ש"לפניהם" היינו "לפנימיותם" – כי, בכדי שהלימוד

19 ראה תו"א לך יב, א. ובהגהות ע"ז בלקו"ת לג"פ (פה,
א. אוה"ת שם (כרך ד) תרצג, א ואילך).
20 שה"ש א, ג.
21 יתרו יט, ה"ו.
22 פרש"י ר"פ חוקת.
23 ריש פרשתנו.
24 פ"ד הי"ח.
25 פרשתנו עה, ג.

14 ראה סה"מ תש"ו ע' 95 ואילך. וראה גם לקו"ש ח"ח ע'
58 ואילך. וש"נ.
15 שהש"ר פ"א, ג (א).
16 יהושע יד, טו ובפרש"י. וראה ב"ר פי"ד, ו. במדב"ר פי"ג,
ג.
17 ראה מאמרי אדהאמ"צ שלח ע' א'קלט. ספר הערכים
חב"ד ערך אברהם אבינו ס"ו (כרך א ס"ע עט ואילך). וש"נ.
18 ראה תו"א יתרו סח, ג ואילך. ובכ"מ.

- 1 יחדור אצל התלמיד בפנימיותו, היינו, שהתורה שלומד לא תשאר "תורת ה'", אלא תהי' "תורתו"²⁶,
 2 צריך הרב לשום לפניו טעם המיישב כו'. וכמוכן גם מהמבואר בתניא²⁷ שדוקא כאשר הלימוד הוא באופן
 3 של הבנה והשגה שנתפס בשכלו כו', הרי זה נעשה מזון לנפש.
 4 והנה, המקור לפס"ד של רבינו הזקן הנ"ל הוא – כפי שצויין במראה-מקומות – בדברי הגמרא
 5 במסכת עירובין²⁸, אבל בגמרא נאמר רק "שחייב להראות לו פנים, שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים
 6 לפניהם", וכפירוש רש"י: "ללמדו לתת טעם בדבריו.. צריך אתה לסדר ולשום לפניהם טעם המיישב
 7 תלמודם", שזהו ענין ששייך להבנה והשגה שבמוח; ואילו רבינו הזקן מוסיף: "ומשימו בלבם", שענין
 8 זה לא נזכר בגמרא, וגם לא בפירוש רש"י.
 9 וההסברה בזה²⁹:
 10 בכדי שלימוד התורה יחדור אצל התלמידים בפנימיותם (כאמור שהפירוש ד"לפניהם" הוא
 11 לפנימיותם), בהכרח שיהי' גם הענין ד"משימו בלבם" – כי המוח והלב הם שונים וחלוקים זמ"ז, וכשם
 12 שהמוח הוא שליט³⁰, כך גם הלב הוא שליט³¹, ולכן, אם הענין יונח רק במוחו ולא בלבו, לא יחדור
 13 הדבר בפנימיותו, וכדי שיחדור בפנימיותו, מוכרח להיות הענין ד"משימו בלבם".
 14 ולאידך גיסא, לא די בכך ש"משימו בלבם", אלא צריך גם "לסדר ולשום לפניהם טעם המיישב
 15 תלמודם", שכן, כשם שיכול להיות שהענין יונח במוחו ולא בלבו, כמו"כ יכול להיות שיונח בלבו ולא
 16 במוחו, היינו, שמצד הרגש הלב נרגש אצלו שכך צריך להיות, אבל אין לו הסברה על זה בשכלו.
 17 וכמודגש בכללות החילוק שבין חסידות חב"ד לחסידות חג"ת – שבחסידות חג"ת ישנו רק הענין
 18 של הרגש הלב, וחסר הענין של השגת המוח.
 19 ולהעיר, שאפילו בחב"ד, ואפילו אצל נשיאי חב"ד, יכולה להיות מציאות שענין מסויים יהי' רק
 20 בהרגש הלב, ולא בהשגת השכל שבמוח.
 21 וכידוע הסיפור³² שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שבהיותו
 22 פעם באסיפת הרבנים, עמד בתוקף גדול על ענין מסויים, וכאשר א' מגדולי ליטא שהשתתף באסיפה
 23 שאל אותו מניין לו שכך צריך להיות, והשיב, שכך מונח אצלו ("אזוי לייגט זיך ביי אים"), וכאשר
 24 הוסיף לשאול, היתכן לסמוך על הרגש בלב, ללא ראיות בשכל, כשמדובר אודות ענין הכרוך בסכנה
 25 ופיקוח נפש, השיב, שעוד קודם הבר-מצוה הרגיל את גופו שיונח אצלו כפי האמת.
 26 ולכן כותב רבינו הזקן שצריך שיונח הן במוח והן בלב – "צריך אתה לשום לפניהם טעם המיישב
 27 תלמודם ומשימו בלבם", ואז יהי' זה "לפניהם", שיחדור בכל מציאות האדם בפנימיותו.
 28 ד. וענין זה (שצריך לחדור הן במוח והן בלב) הוא לא רק בנוגע לתלמוד תורה, אלא גם בנוגע
 29 לכללות הענין דתומ"צ:
 30 החידוש של מתן תורה הוא – החיבור של עליונים ותחתונים, שעליונים ירדו למטה, ותחתונים יעלו
 31 למעלה³³.
 32 וענינו בכחות הנפש: עליונים – הו"ע כח המס"נ שלמעלה מהשכל, ששייך ללב³⁴ (שהתפעלות הלב
 33 היא היפך התיישבות השכל), ותחתונים – הו"ע השכל שבמוח. וענינו של החידוש דמ"ת בחיבור עליונים
 34 ותחתונים הוא – החיבור של מס"נ שלמעלה מהשכל עם השכל.
 35 ה. ועפ"ז יובן מ"ש בסיום הפרשה, שקודם מ"ת אמרו בני' "נעשה ונשמע"³⁵:

(31) זח"ב קנג, א.

(26) תהלים א, ב. וראה ע"ז יט, א.

(32) ראה סה"ש תרפ"ה ס"ע 91 ואילך. וש"נ. וראה גם תורת

(27) פ"ה.

מנחם חמ"ג ע' 110. וש"נ.

(28) נד, ב.

(33) ראה תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג.

(29) ראה גם שיחת ש"פ משפטים הנ"ל ס"ד (תורת מנחם שם

(34) ראה המשך תער"ב ח"א ע' נט.

ע' 108). וש"נ.

(35) פרשתנו כד, ז. וראה שבת פח, א.

(30) ראה זח"ג רכד, סע"א. תניא פ"ב (יז, א). ובכ"מ.

1 לכאורה אינו מובן: מדוע הוצרך להיות קודם מ"ת אמירת "נשמע", שהו"ע ההבנה וההשגה –
 2 דלכאורה אדרבה: במ"ת עמדו בני" בתכלית הביטול, וכמבואר בחסידות³⁶ בענין ד"נעשה", שהו"ע
 3 הביטול לרצון העליון, ולמעלה מזה – הביטול לבעל הרצון, וא"כ מדוע הוצרך להיות בשעת מעשה גם
 4 הענין ד"נשמע", הבנה והשגה, שזהו היפך ענין הביטול?

5 הן אמת שהקדימו נעשה לנשמע, אבל השאלה היא: לשם מה הוצרך להיות הענין ד"נשמע"?
 6 בשלמא בנוגע לתלמוד תורה, שהיא אחת ממצוות התורה, מוכרח להיות ענין ההבנה וההשגה, שזהו
 7 ענין ד"נשמע"; אבל אמירת "נעשה ונשמע" היתה על כללות ענין התומ"צ. ולכאורה, הענין ד"נשמע"
 8 הוא היפך הביטול לגמרי?

9 אך הענין הוא – כאמור לעיל – שהחידוש של מ"ת הוא שיהי' החיבור של ענין המס"נ עם ענין
 10 ההבנה וההשגה, היינו, שיהי' ענין של הבנה והשגה, אלא שיהי' חדור בענין המס"נ, כי דוקא ע"י ענין
 11 ההבנה וההשגה נעשית ההתאחדות עם האדם, שחודר את כל מציאותו, שזהו הענין ד"לפניהם" –
 12 לפנימיותם, משא"כ כאשר חסרה ההנחה מצד המוח, אין זה חודר בכל מציאותו.

13 התחלת העבודה היא אמנם באופן של "נעשה", קבלת עול בלבד, מבלי לערב את השכל; אבל לאחרי
 14 כן צ"ל גם הענין ד"נשמע", הבנה והשגה.

15 ו. ועפ"ז מובן הסדר שמיד לאחרי פרשת יתרו, הפרשה דמ"ת, באה פרשת משפטים – כי כל הענין
 16 של מ"ת הוא שגם השכל הפשוט של האדם, שזהו"ע ד"משפטים", יהי' חדור בענין המס"נ.
 17 וזהו גם מ"ש בפירוש רש"י "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני", ובלשון המכילתא³⁷: "מה עליונים
 18 מסיני אף תחתונים מסיני", וכן"ל (ס"ד) ש"עליונים" ו"תחתונים" בכחות הנפש הו"ע השכל ולמעלה
 19 מהשכל – שגם ענין ההבנה וההשגה צריך להיות "מסיני", חדור במס"נ.

20 ז. וזהו גם שהציווי "תשים לפניהם" נאמר למשה רבינו:
 21 ענינו של משה הוא – חכמה, הבנה והשגה. וכמרומו גם בשמו, ע"ש "כי מן המים משיתיהו"³⁷,
 22 והיינו, שהוא משוי מבחי' המים שהו"ע הביטול, וענינו בגלוי הו"ע ההבנה וההשגה.

23 ולכן טען משה "למה הרעותה גו"³⁸ (וענין זה נכתב בתורה, כדי להדגיש שזהו ענינו של משה,
 24 הבנה והשגה), ועל זה נאמר לו: "חבל על דאבדין ולא משתכחין"³⁹, שאינו מגיע למעלת האבות שענינם
 25 הו"ע הביטול.

26 וזהו גם תוכן המענה על טענת משה "זו תורה וזו שכרה" – "שתוק כך עלה במחשבה"⁴⁰, כמבואר
 27 בחסידות⁴¹ ש"שתוק" הו"ע ההפסק, והיינו, שדרגתו של משה – חכמה – נפסקת לגבי הדרגא היותר
 28 עליונה, שאין ביכלתו להגיע אלי'.

29 ואעפ"כ, הי' אצל משה רבינו גם ענין הביטול – שהרי נמשך מבחי' המים, שהו"ע הביטול, ודוקא
 30 ע"י הביטול הגיע להבנה והשגה, והיינו, שהיתה אצלו התאחדות ב' העינים: הן ענין ההבנה וההשגה,
 31 והן ענין הביטול והמס"נ שלמעלה מהבנה והשגה.

32 ולכן, על ידו נעשה הענין ד"תשים לפניהם" – להמשיך את ענין ההבנה וההשגה שבתורה גם למי
 33 שנמצא למטה מטה, שגם הוא יהי' מאוחד עם ענין התורה.

34 ועפ"ז יש לבאר ענין בשער היחוד והאמונה, כפי שיתבאר לקמן (סי"ח ואילך).

35 ח. וההוראה מזה בעבודת האדם:

36 כיון שלימוד התורה צריך להיות באופן ש"מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן כו"⁴²,
 37 יכול יהודי לחשוב שיסתפק בכך שיקפוץ למעלה מעשרה טפחים, ויהי' אצלו הענין ד"פרחה נשמתך",

(36) לקו"ת במדבר יד, א. ובכ"מ.

(37) שמות ב, יו"ד.

(38) שם ה, כב.

(39) פרש"י וראו ו, ט.

(40) מנחות כט, ב.

(41) ראה לקו"ת בחוקותי מו, ג. ובכ"מ.

(42) ברכות כב, א. וש"נ.

1 כמו במ"ת⁴³. ועל זה אומרים לו, שעליו להיות במעמדו ומצבו בעולם למטה, ללא "קונצן", ולעסוק
2 בלימוד התורה מתוך הבנה והשגה, אלא שההבנה וההשגה צריכות להיות חדרות "באימה וביראה
3 וברתת ובזיע", בענין המס"נ.

4 וכן הוא ע"פ נגלה דתורה – כדאיתא בגמרא⁴⁴ "לא יגעת ומצאת אל תאמין", והיינו, שלקחת התורה
5 היא דוקא ע"י יגיעה בהבנה והשגה.

6 ההתחלה היא אמנם "באימה וביראה כו'", שזהו"ע קבלת עול ד"נעשה", ואם תהי' ההתחלה בהענין
7 ד"נשמע", לא יהי' זה באופן הרצוי ח"ו. וכדברי רבינו הזקן בתניא⁴⁵ ש"ראשית העבודה ועיקרה ושרשה"
8 הו"ע קבלת עול, "נעשה"; אבל לאח"ז צריך להיות גם הענין ד"נשמע", הבנה והשגה.

9 וכמבואר בתניא⁴⁶ ש"עיקר ההכנה לשמה לעכב הוא בתחלת הלימוד בבינונים .. וכשלומד שעות
10 הרבה רצופות יש לו להתבונן בהכנה זו .. בכל שעה ושעה .. כי בכל שעה שולט צירוף אחד כו'", אבל
11 בשעת הלימוד – העיקר הוא ההבנה וההשגה. וזוהי הדרך לכל ישראל – שהרי מדובר אודות "בינונים",
12 ו"מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי' כל אדם ימשוך"⁴⁷, "כל אדם" דייקא, לא רק אלו שלמטה
13 מבינונים, אלא גם אלו שלמעלה מבינונים – צדיקים.

14 וזהו שמצינו אצל נשיאי חב"ד, שביחד עם זה שתבעו את ענין התפלה, באופן ד"סולם מוצב ארצה
15 וראשו מגיע השמימה"⁴⁸, תכלית העלי', תבעו והדגישו גם את הצורך בהתבוננות בחב"ד מתוך הבנה
16 והשגה גם בתפלה.

17 וכאשר העבודה היא באופן שמ"ת פועל בהענין ד"משפטים", אזי באים להדרגא ד"כי תקנה"⁴⁹, ענין
18 הקנין, שזוהי תכלית העלי' לבחי' "קונן"⁵⁰, שלמעלה מבחי' "עושך", "יוצרך" ו"בוראך"⁵¹, שזוהי הדרגא
19 דעולם האצילות שלמעלה מבי"ע, לא רק הפרטי, אלא גם הכללי.

20 ט. ענין הנ"ל (שמוכרחת להיות יגיעה בהבנה והשגה בתורה) נוגע גם לפסקי הלכות בתורה:
21 כדי לפסוק הלכה בתורה – לא מספיקה הידיעה שכן נפסקה ההלכה למעלה, בשמים, כפי שמצינו
22 בגמרא⁵² שכאשר רבי אליעזר אמר "אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח .. אמת המים יוכיחו .. כותלי בית
23 המדרש יוכיחו .. מן השמים יוכיחו, יצאתה בת קול ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו
24 בכל מקום", "עמד רבי יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא", והיינו, שגם כאשר יודעים בוודאות
25 שכך נפסק הדין בשמים, והרי התורה היא "תורת אמת", מ"מ, אין זה מספיק לפסוק את הדין; לא
26 מספיקה ידיעת ההלכה ב"שמים", בכחות הנעלים שלמעלה מהבנה והשגה, אלא הענין צריך לחדור
27 בהבנה והשגה שלו, ורק אז יכול לפסוק דין בפועל⁵³.

28 ואז התורה היא לא רק בבחי' תורת אמת, אלא גם בבחי' אמת לאמיתו – כדברי הגמרא⁵⁴ (והובא
29 בפירוש רש"י על התורה) בנוגע למ"ש⁵⁵ "ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב", "כל דיין שדן דין
30 אמת לאמיתו וכו'", והרי ענין זה הי' קודם מ"ת⁵⁶, בתור הכנה למ"ת, ובאים לזה ע"י היגיעה בתורה
31 בהבנה והשגה דוקא.

32 אך לפעמים יכול להיות שמצד עצלות אין אצלו ההבנה וההשגה הדרושה כדי לבוא אל הענין. והעצה
33 לזה – כמאמר הזהר⁵⁷ שהובא ונתבאר בתניא⁵⁸: "אעא דלא סליק בי' נהורא מבטשין לי' כו'",

(51) ראה תו"א פרשתנו עו, ב.

(52) ב"מ נט, ב.

(53) ראה גם תורת מנחם חל"ז ע' 62 ואילך. וש"נ.

(54) שבת יו"ד, א.

(55) יתרו יח, יג.

(56) ראה בתורה שלמה מילואים לפ' יתרו עה"פ ס"ד (ע' קכט). וש"נ.

(57) ח"ג קסח, א.

(58) רפכ"ט.

(43) ראה שבת פח, ב.

(44) מגילה ו, ריש ע"ב.

(45) רפמ"א.

(46) ספמ"א.

(47) שם רפי"ד.

(48) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש

ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).

(49) פרשתנו כא, ב.

(50) בוכרון אחרים: שגם כשנמצאים בדרגא נעלית כזו, הנה

ביחד עם זה צ"ל ענין ההבנה וההשגה כפי שמבין בשכלו למטה.

1 וכמארז⁵⁹ "זרוק מרה בתלמידים", שזהו"ע יגיעת בשר; וכאשר החסרון הוא (לא מצד חומר הגוף,
2 אלא) מצד קוצר המשיג ועומק המושג, שלכן לא בא הענין בהנחה טובה ("עס לייגט זיך ניט ביי אים")
3 – אזי צ"ל הענין דיגיעת נפש, להתייגע בנפשו כו' עד שיונח הענין אצלו.
4 י. עפ"ז יש לבאר גם מ"ש ב'תורה אור'²⁵ בפירוש "ואלה המשפטים", "משפט הוא לשון הליכה,
5 כדמתרגם על פסוק⁶⁰ כמשפט הראשון, כהלכתא קדמייתא⁶¹, וההלכות הם לשון הליכות⁶² עולם לו כו".
6 ובהקדם המדובר כמ"פ⁶³ בנוגע לתיבה שיש בה כמה פירושים, שאף שהם פירושים שונים זמ"ז, יש
7 להם קשר ושייכות זל"ז, כיון שכל הפירושים הם בתיבה אחת.
8 ולכאורה אינו מובן: מהי השייכות של "משפטים" לענין ההליכה – הרי ידוע שאמיתית ענין ההליכה
9 הוא הילוך שבאין-ערוך דוקא (כמבואר בחסידות⁶⁴), ומה שייך זה לענין המשפטים, שהם המצוות שע"פ
10 שכל, שע"ז יבוא האדם להיות בכחי' מהלך, בהילוך שבאין-ערוך לגבי דרגתו, בה בשעה שענין השכל
11 הוא דרגת ומעלת האדם, שיש בו נפש השכלית, וא"כ, איך יבוא מזה להילוך שבאין-ערוך?
12 אך הענין הוא – כאמור לעיל שהכוונה (דמ"ת) היא שענין ההבנה וההשגה יהי' חדור בענין המס"נ,
13 ואז מתעלה ענין ההבנה וההשגה באופן שעל ידו נעשה ענין של הליכה, ועד להליכה שבאין-ערוך⁶⁵.
14 וכאשר עבודה זו היא מתוך שמחה וטוב לבב, ובאופן ד"ישמח ישראל בעושיו"⁶⁶ – הרי זה פועל
15 את הענין ד"ישמח הוי' במעשיו"⁶⁷, וכהדיוק בלקו"ת⁶⁸ ש"ישמח" לשון עתיד (ולא "שמח") קאי אלעתיד
16 לבוא, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

* * *

17 יא. אמרו חז"ל⁶⁹ שישאל מונין ללבנה, כיון שהם דומין ללבנה, ו"הם עתידים להתחדש כמותה"⁷⁰.
18 וכמה פרטים בדמיון של בני" ללבנה:
19 אצל בני" ישנו הענין דמשפיע ומקבל – שזהו מ"ש בפרשת השבוע⁷¹: "אם כסף תלוה גו", שזהו
20 הענין דמשפיע ומקבל, שישנו למטה, בגלל שכל סדר ההשתלשלות למעלה הוא באופן של משפיע
21 ומקבל, ולכן יש גם למטה הסדר דמשפיע ומקבל⁷². ודוקא ע"י הענין ד"אם כסף תלוה", שזהו הסדר
22 דמשפיע ומקבל, ניתוסף עליו גדול יותר – "את עמי"⁷³, ויתירה מזה, שעז"נ⁷⁴ "מלוה ה' חונן דל",
23 שע"ז ש"חונן דל", נעשה "מלוה ה'".
24 וכן הוא גם בנוגע ללבנה (שאלי' נמשלו בני") – כידוע (בנוגע לספירת המלכות) ש"סיהרא לית לה
25 מגרמה כלום"⁷⁵, וצריכה לקבל כו'.
26 וכמו"כ ישנו הדמיון של ישראל ללבנה בענין הביטול – שאצל הלבנה ישנו ענין הביטול, שזהו"ע
27 מיעוט הלבנה, עד שנעשית נקודה בלבד, וכן בישראל ישנו ענין הביטול, וכדאיתא בגמרא⁷⁶ "יאה עניותא
28 ליהודאי", ומובן, שאין הכוונה בזה לענין העניות כפשוטו ח"ו, כי אם לענין הביטול, והיינו, שענין זה
29 יכול להיות גם אצל עשיר, ע"ז שנרגש אצלו שאין זה באופן ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"⁷⁷,
30 אלא אדרבה: הכל הוא מהקב"ה. וכמבואר באגה"ק⁷⁸ ש"בכל חסד וחסד שהקב"ה עושה לאדם .. צריך
31 להיות יותר שפל רוח כו'".

(70) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(71) כב, כד.

(72) ראה סה"מ תרכ"ז ע' תל ואילך. קונטרסים ח"א קיט, א

ואילך. ועוד.

(73) שמור"ר ספ"א.

(74) משלי יט, יז.

(75) זחי"א רמט, ב. ועוד.

(76) חגיגה ט, ב. וראה ד"ה אם כסף תלוה דש"פ משפטים

תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' קמג). שם ע' תכט.

(77) עקב ח, יז.

(78) ס"ב.

(59) כתובות קג, ב.

(60) וישב מ, יג.

(61) ראה גם לקו"ת דברים א, סע"ב.

(62) חבוקק ג, ו.

(63) ראה שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח וער"ח אדר ראשון תשכ"ב

ס"ב (תורת מנחם חל"ג ע' 101). וש"נ.

(64) ראה סה"מ תר"ס ע' קז ואילך. המשך תרס"ו ע' יח. ועוד.

(65) חסר קצת (המו"ל).

(66) תהלים קמט, ב.

(67) שם קד, לא.

(68) דרושי שמע"צ פט, א. וש"נ.

(69) ראה סוכה כט, א ובחדא"ג מהרש"א שם.

- 1 ומזה מוכן גם בנוגע להאמור לעיל שהענין דמ"ת פעל אצל בניי שענין ההבנה וההשגה יהי' חדור
2 בענין המס"נ – שמצינו זאת גם בנוגע ללבנה, כדלקמן.
- 3 יב. בנוגע לקידוש החודש – יש כמה שיטות⁷⁹:
- 4 שיטת הרס"ג, וכן היא שיטת הר"ח – שעיקר הענין של קידוש החודש הוא ע"פ החשבון דוקא (שכך
5 הי' קודם מ"ת, אצל אדה"ר והאבות וכו', וכן גם לאחר מ"ת), ואילו ענין הראי' הוא רק פרט צדדי,
6 בשביל אלו שיהיו להם טענות על החשבון, אבל עיקר הענין של קידוש החודש – לפי שיטתם – הוא
7 ע"י החשבון דוקא.
- 8 אבל ההלכה אינה כן, אלא כמבואר ברמב"ם שעיקר הענין של קידוש החודש הוא ע"פ הראי' דוקא
9 – "כזה ראה וקדש"⁸⁰.
- 10 ולהעיר, שאצל חסידים צריך להיות הסדר – להסתכל בכל ענין מה אומרת על זה תורת החסידות,
11 ומה אומרים על זה נשיאי חב"ד גם בנגלה דתורה.
- 12 ובנדו"ד: אע"פ שבשו"ע של רבינו הזקן אין הלכות קידוש החודש (ואפילו בשו"ע של הבית-יוסף
13 שישנם כל הסימנים – אין סימנים מיוחדים להלכות קידוש החודש), מ"מ, מצינו בשו"ע של רבינו הזקן
14 (אמנם לא בסימן בפני עצמו) פס"ד בנוגע לענין הנ"ל, וכאמור כמ"פ שלמרבה הצער לא לומדים את
15 השו"ע של רבינו הזקן כדבעי, בה בשעה שיש שם הון יקר ועשיר, וממקום אחד בשו"ע יכולים ללמוד
16 גם בנוגע למקומות אחרים כו'⁸¹.
- 17 ובכן: בהלכות ר"ה⁸² מזכיר רבינו הזקן אודות ה"זמן שהיו מקדשין על פי הראי'", וכותב, ש"אין
18 הדבר תלוי בחשבון כלל, אלא בראיית הלבנה". והיינו, שרבינו הזקן פוסק (לא כשיטת הרס"ג, שהעיקר
19 הוא החשבון, אלא) כשיטת הרמב"ם, שהעיקר הוא ענין הראי', ולא החשבון (ובנוגע להוספת רבינו
20 הזקן ש"אין הדבר תלוי בחשבון כלל" – הרי זה ענין בפ"ע שיש בו אריכות הביאור).
- 21 אמנם, אף שההלכה אינה כשיטת הרס"ג, הרי גם שיטת הרס"ג היא בכלל "אלו ואלו דברי אלקים
22 חיים"⁸³. ובפרט שיש שתולים זאת בפלוגתא של רש"י ותוספות במסכת פסחים⁸⁴.
- 23 יג. ולכאורה דרוש ביאור בשיטת הרס"ג:
- 24 ענין החשבון – הוא ע"פ שכל, טעם ודעת. ולכאורה, גם ע"פ שכל מוכן שכיון שבניי – שדומין
25 ומונין ללבנה – הם "המעט מכל העמים"⁸⁵, צריך להיות אצלם העיקר ענין הביטול שלמעלה מהשכל.
26 ועפ"ז, הי' צריך להיות עיקר הענין של קידוש החודש (לא ע"פ החשבון המוכן בשכל, אלא) ע"פ הראי',
27 שקשור עם ענין הביטול שלמעלה מהשכל?
- 28 והביאור בזה⁸⁶ – ע"פ האמור לעיל בנוגע לחידוש דמ"ת – שצריך להיות ענין ה"משפטים", הבנה
29 והשגה, אלא שענין ההבנה וההשגה צריך להיות חדור בענין המס"נ שלמעלה מהבנה והשגה. ולכן, כשם
30 שנתבאר לעיל (ס"ח) בנוגע לעבודת הבינונים (שהיא "מדת כל אדם") שהכוונה לשמה צ"ל רק בתחלת
31 הלימוד, ואילו בשעת הלימוד עצמו העיקר הוא ענין ההבנה וההשגה – כן הוא גם בנוגע לקידוש
32 החודש, שכאשר צריך לקדש את החודש בפועל, אזי העיקר הוא ענין החשבון (לפי שיטה אחת בתורה),
33 שהו"ע ההבנה וההשגה, אלא שענין זה צ"ל מתוך ביטול כו'.
- 34 אבל ההלכה אינה כן, אלא קידוש החודש הוא ע"פ הראי' דוקא, כי, מולד החודש מורה על התחלת
35 העבודה, והתחלת העבודה צריכה להיות מצד קבלת עול, ולא מצד הבנה והשגה.
- 36 ועפ"ז יובן גם דיוק לשון רבינו הזקן ש"אין הדבר תלוי בחשבון כלל" – כי, בהתחלת העבודה צ"ל

(82) או"ח רסת"ר.

(83) עירובין יג, ב. וש"נ.

(84) נח, ב.

(85) ואתחנן ז, ז.

(86) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 66 ואילך.

(79) ראה בארוכה תו"ש בא עה"פ יב, ב – כרך י"ג פ"ג

(שיטת הרס"ג והר"ח), ופ"ה (שיטת הרמב"ם). וש"נ.

(80) ר"ה כ, א. הובא בפרש"י עה"ת בא שם. רמב"ם ריש הל'

קידוה"ח.

(81) ראה גם תורת מנחם חל"ו ע' 71. וש"נ.

1 רק ענין קבלת עול, ואילו ענין ההבנה וההשגה צריך להיות מופרך לגמרי, ואדרבה, כאשר מערבים
2 וסומכים על ענין ההבנה וההשגה, אזי התוצאה היא שלא כפי הכוונה כו'.

3 יד. ענין זה קשור גם עם עיבור השנה – שמוסיפים עוד חודש אדר:
4 הסיבה לכך שמוסיפים עוד חודש היא – בפשטות – "מפני זמן האביב, כדי שיהא הפסח באותו זמן
5 .. ולולא הוספת החודש הזה, הפסח בא פעמים בימות החמה ופעמים בימות הגשמים"⁸⁷, והיינו, שזהו
6 ענין המובן ע"פ שכל.

7 אבל אעפ"כ, כדי לעשות עיבור השנה, הנה היסוד וההתחלה שבדבר הוא ע"י ענין הראי', שענינו
8 בעבודה הו"ע הקב"ע ומס"ג שלמעלה מהשכל, שע"ז מגיעים למעלה יותר מאשר ע"י העבודה שע"פ
9 השכל, ולאחרי כן ממשיכים זאת גם בעניני השכל, הבנה והשגה.

10 וזהו גם הביאור שבשנת העיבור – שבה נעשה תיקון החסרון דשנת הלבנה לגבי שנת החמה, מצד
11 מיעוט הירח (החל מחסרון האור למעלה שהו"ע הצמצום, כמבואר במאמרי י"ב תמוז⁸⁸) מוסיפים במוסף
12 דר"ח "ולכפרת פשע" (לפי כמה נוסחאות)⁸⁹ – דכיון שאז מגיעים לדרגא נעלית יותר, למעלה מן השכל,
13 לכן יכולים להמשיך גם הענין ד"כפרת פשע".

14 והמשכה זו ממשיכים למטה בעולם, ועד שע"ז פועלים גם על שאר השנים, כבפשטות הענין, שע"י
15 הוספת חודש העיבור משלימים חסרון של כמה שנים.

16 ועד שפועלים שענין העיבור יהי' (לא מלשון עבירה, אלא) מלשון עיבור ולידה⁹⁰, וכמ"ש⁹¹ "רני
17 עקרה לא ילדה גו' כי רבים בני שוממה וגו'", שנעשה ריבוי בקדושה, ועד באופן ד"ופרצת ימה וקדמה
18 גו"⁹², ו"קהל גדול ישובו הנה"⁹³, כפי שיהי' בתכלית השלימות בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו.

* * *

19 טו. מאמר (כעין שיחה) ד"ה אם כסף תלוה וגו'.

* * *

20 טז. נהוג בכל שנה, שבמוצאי ש"ק זה, לסדר "אם כסף תלוה את עמי"⁷¹, נערכת מסיבת "מלוה
21 מלכה" לטובת קרן גמילות חסדים⁹⁴.

22 וכנהוג – יאמר ה"גבאי" דבר תורה כו' ("א ספיטש")⁹⁵.

23 [לאחרי שה"גבאי" הכריז ע"ד המלוה מלכה ואמר דבר-תורה – התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן
24 הניגון "והריקותי לכם ברכה"].

* * *

25 יז. במוצאי⁹⁶ ש"ק זה ימלאו שבע שנים מאז שהתחילו ללמוד תניא על גלי הקול וגלי האויר, ובלע"ז
26 – ברדיו⁹⁷.

94 ראה גם מכתב מעלי שבתא פ' אם כסף תלוה את עמי
שנה זו (אג"ק חכ"ד ע' רצ ואילך) – להנהלת חברה גמ"ח שומרי
שבת.
95 ראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר"ר תשכ"ה ס"ט
(תורת מנחם חמ"ב ע' 262).
96 מכאן עד סוסל"א – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א
(באידיט), ונדפס בהוספות ללקו"ש חכ"א ע' 428 ואילך.
במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
97 ראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח וער"ח אדר
דאשתקד ס"א (תורת מנחם חמ"ו ס"ע 114). וש"נ.

87 רמב"ם שם רפ"ד.
88 ד"ה על כן יאמרו המושלים תרצ"א (סה"מ תרצ"א ע'
שיט ואילך). – ברשימת ההנחה: וכן בהשיחות שנאמרו באותו
זמן.
89 ראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר"ר תשי"א ס"ו
(תורת מנחם ח"ב ע' 239). וש"נ.
90 ראה ברכות כט, ב ובפרש"י וחדא"ג מהרש"א שם.
91 ישע"י נד, א.
92 ויצא כת, יד.
93 ירמ"י לא, ז.

1 וע"פ דברי המשנה⁹⁸ ש"מים המכזבין (הפוסקין) אחד בשבוע" אינם נקראים "מים חיים", מובן,
 2 שדבר שנמשך שבע שנים, וממשיך גם בשנה השמינית, הרי זה דבר שיש לו קיום (היפך הכזב), ונקרא
 3 דבר חי.

4 [ובתור מאמר המוסגר: דבר חי הוא מופת חותך⁹⁹. ובכן: לימוד התניא ברדיו במשך שבע שנים מהוה
 5 מופת והוראה שאם רק רוצים לעסוק בהפצת המעיינות, יכולים לפעול. ישנם כאלו שאינם עוסקים
 6 בהפצת המעיינות, מתוך התנצלות שהם בעצמם לא יוכלו לפעול, ומישהו אחר לא יעזור וכו'. ועל זה
 7 יש להם מופת חותך מלימוד התניא ברדיו – שזהו דבר שנעשה ע"י איש אחד¹⁰⁰, וללא עוזרים, ואעפ"כ,
 8 זה שבע שנים שהלימוד נמשך, וכנ"ל שהמשך הענין שבע שנים, מורה שזהו דבר של קיימא].

9 יח. השיעורים שלומדים ברדיו במוצאי שבתות אלו הם בשער היחוד והאמונה סוף פ"ד ופ"ה. ובוזה
 10 דרוש ביאור – מהו המשך הענינים המדוברים כאן לכללות התוכן של שער היחוד והאמונה¹⁰¹.
 11 לדאבון, הנה אפילו כשלומדים בעיון ומתייגעים על הבנת הענין – שמים לב רק לתוכן הפיסקא,
 12 אבל לא שמים לב להבין את ההמשך והשייכות של כל שורה ופיסקא לתוכן כללות הפרק, ומכ"ש –
 13 לתוכן כללות החלק, ומכ"ש – לתוכן כללות הספר*.

14 ובהקדמה:

15 בספר התניא כפי שנדפס לראשונה היו רק שני החלקים הראשונים. החלק השלישי – אגרת התשובה
 16 – ניתוסף לאח"ז (תחילה המהדור"ק, ואח"כ המהדור"ת), והחלק הרביעי – אגרת הקודש – ניתוסף מאוחר
 17 יותר, לאחרי הסתלקות רבינו הזקן, ע"י "בני הגאון המחבר".

18 בנוגע לשני החלקים הראשונים – כותב רבינו הזקן בעצמו מהו תוכנם: בנוגע לתוכן חלק הראשון
 19 – כותב בדף השער שבא "לבאר היטב איך הוא קרוב מאד", "קרוב אליך (לכל אחד מישראל) .. בפך
 20 ובלבבך לעשותו". וביתר ביאור בהקדמה – שענינו עצות בעבודת ה', בדו"ר. ובנוגע לחלק השני –
 21 כותב בהקדמה לחלק שני ("חינוך קטן"), שבא לבאר "האמונה הטהורה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך
 22 וית" (שהיא "ראשית הדברים המעוררים האהבה והיראה ויסודן"). ולכן נקרא

23 חלק זה בשם "שער היחוד והאמונה", כיון שבחלק זה מבואר ענין של "יחוד" ו"אמונה". ומזה מובן,
 24 שכל הענינים המדוברים בשני החלקים הראשונים של ספר התניא, נוגעים באופן ישיר לתוכנם: כל
 25 הענינים של החלק הראשון הם עצות ודרכים בעבודת ה', לבאר "איך הוא קרוב מאד"; וכל הענינים
 26 של החלק השני הם ביאורים בענין ה"יחוד" וה"אמונה".

27 ולכן מציינו בכו"כ ענינים בתניא, שכשנכתבו במקומות אחרים בחסידות באו הדברים באריכות
 28 ובכו"כ ביאורים במאמרי חז"ל וספרי קבלה, ואותם ענינים כפי שהם בתניא, מדובר אודותם בקצרה.
 29 וטעם הדבר, כיון שבתניא נכללו רק הענינים שנוגעים באופן ישיר לבאר "איך הוא קרוב מאד", וענין
 30 היחוד והאמונה (וזהו גם ההסברה על השינוי – הן בסגנון והן בתוכן – בין "לשון אדמו"ר נ"ע
 31 בעצמו"¹⁰³ בתורה אור ללשונו בתניא, אע"פ ששניהם לשון רבינו הזקן).

(* כלומר: התוכן הכללי של כללות ספר התניא, נוסף להתוכן של כל חלק (התוכן ד"קרוב מאד" של ח"א, והתוכן
 של ענין יחוד של ח"ב), שהם רק פרטים מכללות התוכן של ספר התניא – כפי שפירש אדה"ז על אתר שקראו: חלק א,
 ב (וגם אגה"ת חלק ג). וכמפורש בהקדמת המלקט בלקו"א (הכולל גם ח"ב) הוא עצות בעבודת ה', והשייכות לח"ב ג"כ
 – שהרי מפורש כן בסוף חינוך קטן שצ"ל אהו"ר, וגם באופן השייך לנער, ולזה צ"ל ראשית הדברים כו' יחוד ה', וכן
 מפורש בח"א¹⁰² אלא ששם הוא בקצרה כו'.

98 פרה פ"ח מ"ט.
 99 ראה גם תורת מנחם חל"ג ע' 50. וש"נ.
 100 הרה"ת ר' יוסף הלוי וויינבערג – חבר ועד להפצת
 חסידות.
 101 יש לציין שבימים הסמוכים לשכת כתב כ"ק אדמו"ר
 שליט"א – במענה על מה ששאלו חברי "ועד להפצת חסידות"
 שהכינו את השיעורים בתניא בנוגע לפרקים אלו:
 יש בזה אריכות הן בהצעת הקושיות (חזקות כברול –
 לכאורה) ובהתירוץ ועוד.
 ובל"ג – בהתוועדות דש"ק הבע"ל.
 102 פ"כ ואילך.
 103 תו"א חיי שרה טז, רע"ג. וראה גם תרומה פא, א.

98 פרה פ"ח מ"ט.
 99 ראה גם תורת מנחם חל"ג ע' 50. וש"נ.
 100 הרה"ת ר' יוסף הלוי וויינבערג – חבר ועד להפצת
 חסידות.
 101 יש לציין שבימים הסמוכים לשכת כתב כ"ק אדמו"ר
 שליט"א – במענה על מה ששאלו חברי "ועד להפצת חסידות"

1 ואפילו השקו"ט שבקבלה שמוכרחת ליישוב הענינים שבפנים – כיון שאינם נוגעים באופן ישיר
 2 לתוכן התניא, נכללו ב"קונטרס אחרון" או רק ב"הגהה" בפנים, ולא בפנים עצמו.

3 וע"פ כל האמור, דרוש ביאור בכמה מקומות בתניא, שנתבארו ענינים שלכאורה אינם נוגעים לתוכן
 4 הספר.

5 ובנוגע לענינו – לשיעורים שלומדים עתה ברדיו – הנה כל פרק ה' של שער היחוד והאמונה, וגם
 6 סיום פרק ד', לכאורה אינם נוגעים כלל להבנת ענין היחוד.

7 ט. בסיום פ"ד מבואר, ש"החיות .. נקרא בשם אור", ו"הצמצום .. נקרא בשם כלים"; "הכלים ..
 8 שרשן ה' אותיות מנצפ"ך", ולמעלה יותר – גבורה דעתיק, ושורש החסדים הוא חסד דעתיק.
 9 ולכאורה הרי זה עניני חכמת הקבלה שאין להם שייכות להבנת ענין היחוד, כפשנ"ת כאן – באופן
 10 שיהי' מובן לכאור"א, "קרוב אליך מאד".

11]ואע"פ שהסיום של פ"ד בא בחצאי ריבוע – הרי גם ענין שבחצאי ריבוע, כיון שנקבע בפנים, ואפילו
 12 לא בהגהה בצידי הגליון (כמו כו"כ הגהות בחלק ראשון וגם בחלק שני¹⁰⁴), בהכרח שתהי' לו שייכות
 13 באופן ישיר לתוכן הספר].

14 וגם בפ"ה כולו מדובר אודות ענינים שאין להם שייכות, לכאורה, להסברת היחוד: בתחילת הפרק
 15 מבואר "מדרש", ולאח"ז נתבאר מדרגת משה רבינו, ולאח"ז – מדרגת גן עדן. וכל ענינים אלו אינם
 16 שייכים לכאורה להסברת היחוד.

17 וא"כ תמוה: מדוע הכניס רבינו הזקן ענינים אלו ב"שער היחוד והאמונה"?

18 הן אמת שברמז ובהעלם נכללו בתניא כו"כ ענינים שאינם נוגעים לפשטות הענין ד"קרוב מאד"
 19 ו"יחוד ואמונה" (כדמוכח מכמה ענינים שבתניא שנעתקו בספרי ודרושי חסידות – שברושי חסידות
 20 אלו נתבארו כו"כ ענינים וביאורים שמרומזים בתיבות התניא), אבל, זהו רק ענין שברמז ובהעלם, ואילו
 21 בגלוי, הנה כל ענין שבספר התניא בהכרח שתהי' לו שייכות בפשטות לתוכן הספר.

22 וע"ד תושב"כ בכלל וע"פ פירוש רש"י עה"ת בפרט, שאף שברמז נכללו בו ענינים של רמז דרוש
 23 וסוד, הרי בגלוי ישנו כלל ופס"ד ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"⁷, ופרש"י בא לפרש פשוטו של מקרא.
 24 וכך גם בתניא, תושב"כ של תורת החסידות¹⁰⁵ – וכדברי אדנ"ע: "התניא – כחומש .. המושג"¹⁰⁶ –
 25 שאמנם נכללו בו כל חלקי התורה, אבל אין דבריו של תניא יוצאים מפשוטם (פשט של פנימיות התורה),
 26 כך, שכל הענינים שבו מוכרחים להיות שייכים לתוכן הספר – כולם צריכים להיות "קרוב מאד", גם "יחוד
 27 ואמונה", ובאופן שבכולם יוכל להיות "חנוך גנער". ואילו הענינים שאינם באופן זה, לא נכללו בתניא.

28 וא"כ לגמרי אינו מובן: איך נכנסים בשער היחוד והאמונה כל הענינים שנתבארו בספ"ד ובפ"ה? –
 29 אפילו הענינים שנוגעים לחילוקי ענין היחוד בכללות סדר ההשתל' כו', שנתבארו ב"שער היחוד" של
 30 אדמו"ר האמצעי (כמו ענין החילוק דיחיד אחד וקדמון, שנתבאר בהמאמר¹⁰⁷), לא נכללו בשער היחוד
 31 והאמונה שבתניא; ומכ"ש שאין מקום, לכאורה, להכניס בשער היחוד והאמונה ביאור המדרגה דהשגת
 32 משה רבינו ומדרגת ג"ע, שאינם שייכים לכאורה לענין היחוד?

33 ועכצ"ל, שהענינים המבוארים בספ"ד ופ"ה מוסיפים הבנה וביאור בענין היחוד, כדלהלן.

34 כ. בפ"א דשעיהו"א מבואר שבכל נברא פרטי ישנן אותיות הדיבור מעשרה מאמרות המחיות ומהוות
 35 אותו תמיד. וממשיך לבאר בפ"ג, שכיון שהאותיות עומדות תמיד בנברא כדי להוותו, נמצא הנברא תמיד
 36 בהאותיות, בדוגמת האור הכלול בשמש, ובמילא הרי הוא בטל במציאות. ומה שהנברא נראה ונרגש
 37 למציאות – מבואר בפ"ד, שזהו מצד הצמצום שהקב"ה מצמצם ומסתיר את החיות שלא תורגש בהנברא,
 38 ולכן נראה ונרגש כדבר בפני עצמו. אבל אילו ניתנה רשות לעין לראות וכו'.

106) אג"ק שם ס"ע רסו.

107) פ"ד (תורת מנחם חמ"ט ע' 69). וש"נ.

104) פ"ט ופי"ב.

105) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רסא. וש"נ.

- 1 אבל עדיין אין זה מספיק: הן אמת שהקב"ה עושה צמצום והסתר, אבל האדם הוא הרי שכלי, וא"כ,
2 ה' צריך להבין, ועד שיומשך גם בהרגשתו, איך שהוא כלול במקורו?
- 3 ועל זה מבאר בפ"ג, שמה שהנברא נראה ל"יש", הרי זה "מחמת שאין אנו משיגים ורואים בעיני
4 בשר את כח ה' ורוח פיו שבנברא", היינו, שחומר הבשר מסתיר על העינים שלנו, שלא נוכל לראות את
5 הכח האלקי שבנברא.
- 6 ובכן, בלימוד כל המשך הענין עד לסיום פ"ד – מתעוררות כו"כ קושיות בעיקרי היחוד, אשר לולי
7 הביאור בספ"ד ופ"ה, אי אפשר לתרצן כלל:
- 8 א) כיון שבכל נברא פרטי ישנן אותיות נפרדות ושונות מ"דבר הוי"ו" (כמבואר בפ"א) – נמצא שישנו
9 ח"ו "ריבוי" באלקות: כפי מספר הנבראים, כן הוא מספר האותיות. ולאמיתו של דבר, הריבוי שבאותיות
10 הוא יותר מאשר הריבוי שבנבראים, שהרי בכל נברא ישנן כמה אותיות (כמבואר בפ"א). ונמצא, שישנו
11 ח"ו ריבוי באלקות, היפך ענין היחוד?
- 12 יתירה מזו: קושיא זו מתעוררת דוקא לפי הביאור שבתניא: לדעת הטועים שהצמצום הוא כפשוטו¹⁰⁸,
13 אין קושיא כלל: הקב"ה הוא אמנם אחד הפשוט, ומה שנעשה ריבוי הנבראים, הרי זה – לדעת הטועים
14 – כמלך היושב בהיכלו ומביט במקום האשפה שזהו חוץ מההיכל. אבל ע"פ המבואר בתניא ש"לעולם
15 הוי' דברך נצב בשמים"¹⁰⁹, שבכל נברא פרטי ישנן האותיות המתלבשות בתוכו כדי להוותו (וכפי שמבאר
16 שהחיות יורדת ומשתלשלת על ידי חילופים ותמורות כו', עד שמתלבש בנברא הפרטי) – מתעוררת
17 הקושיא*: איך שייך ריבוי ח"ו באלקות?
- 18 בנוגע להתהוות שבשי"ב ואפ"ל באופן דאמר מלכא (ועברו) עקר טורא¹¹⁰.
- 19 ואין לתרץ שהריבוי בא מצד מדת הגבורה של שם אלקים, לשון רבים¹¹¹, שהרי ע"פ המבואר בפ"ד
20 (לפני הסיום בחצאי-ריבוע), הצמצום של שם אלקים אינו פועל בהתהוות גופא. הוא רק מצמצם ומעלים
21 על החיות שלא תורגש בנברא (כדי שהנברא לא יתבטל במציאות, אלא ירגיש את עצמו כדבר בפני
22 עצמו), אבל החיות עצמה הוא מ"דבר הוי"ו" [שלכן, בפ"ג משווה את הנברא לזיו, ואת החיות המלוכשת
23 בו – לשמש, כיון שהחיות שבנברא (דהיינו האותיות) הוא מ"שמש הוי"ו"]. ונמצא לכאורה, שהריבוי
24 שבהאותיות אינו מצד שם אלקים, אלא מצד שם הוי' עצמו, היינו, שגם בהוי' ישנו ריבוי ח"ו. וא"כ
25 קשה: כמה¹¹² שימשא (שכינתא) אית לכו?
- 26 ב) כיון שלאמיתו של דבר כלולים הנבראים במקורם, ומה שהם נראים למציאות, הרי זה רק מצד
27 הצמצום וההסתר, אבל באמת הרי הם אלקות, שלכן "אילו ניתנה רשות לעין לראות", היו רואים באמת
28 איך שהם אלקות – מתעוררת קושיא עצומה בכללות הענין של תומ"צ:
- 29 ענין התומ"צ הוא להמשיך אלקות בדברים הגשמיים שבהם נעשית המצוה, שהרי (רק) ע"י עשיית
30 המצוה נעשה הדבר הגשמי – קדוש וכו', וכמפורש בפשטות ענין ברכת המצוות, ברכה והמשכה¹¹³,
31 להמשיך אלקות בדבר הגשמי. וכמו מצות תפילין עד"מ (וכן הוא בנוגע כל המצוות, ש"הוקשה כל
32 התורה לתפילין"¹¹⁴), שענינה של המצוה הוא להמשיך אלקות בקלף ובדיו הגשמי וכו'. וכיון שהאמת
33 היא שהקלף הוא אלקות (עוד לפני שמקיימים בו את המצוה) – איך שייך לומר שמצוותי של תורת

* על שאלת המניחים מדוע הקושיא ע"ד ריבוי האותיות היא לפי הביאור שבתניא, דלכאורה, החידוש בתניא הוא
ש"לעולם גו' דברך נצב בשמים", אבל בנוגע להתהוות שבשי"ב כולם מודים ש"בעשרה מאמרות נברא העולם", שהו"ע
של ריבוי – ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א (לאחרי שהוסיף בנוגע להחידוש שבתניא ש"לעולם גו'": ואשר "דברך – בשמים"):

(112) ראה סנהדרין לט, א. הובא בתניא ספ"ה.

(113) ראה תו"א מקץ לו, ג. ובכ"מ.

(114) קידושין לה, א. וש"נ.

(108) ראה שעהיה"א פ"ד (פג, סע"א).

(109) תהלים קיט, פט.

(110) ב"ב ג, ב.

(111) ראה פרש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז.

1 אמת יבטאו במציאותם (ואמיתתם) המשכת אלקות בו ע"י המצוה, היינו, שהקלף הוא חזק, ורק על ידי
2 פעולות הכתיבה וכו' נמשך בו אלקות, בה בשעה שבאמת הוא אלקות גם לפניו, אלא שעניי בשר אינן
3 רואות.

4 לגבינו – אין אנו רואים את האמת. אבל התורה היא הרי תורת אמת, ומצוותי' הם אמת, וא"כ, איך
5 שייך שתהי' מצוה (כלומר, שכן הוא באמיתית הענין) ליקח קלף ולעשות ממנו אלקות, בשעה שבאמיתת
6 הענין הרי גם לולי המצוה הוא אלקות?

7 וגם קושיא זו מתעוררת דוקא לפי הביאור שבתניא: להדעה שהצמצום הוא כפשוטו, וכביאורם (כנ"ל)
8 שזה כמשל המלך הנמצא בחדרו ומשגיח מרחוק – אין קושיא. אבל לפי שיטת היחוד שמבאר זה עתה
9 בתניא, שהמלך עצמו כביכול נמצא במקום הקלף וכו', נמצא שהמקום ועניניו הם אלקות. וא"כ, מהו
10 הענין של לימוד תורת אמת וקיום המצוות, ללמוד הלכה אודות "המחליף פרה בחמור", ולקיים מצוה
11 בקלף ודיו, בשעה שלאמיתו של דבר אין זו פרה ואין זה חמור, לא קלף ולא דיו – הכל הוא אלקות.
12 מהו איפוא הענין של קיום התורה ומצוות?

13 (ג) קושיא זו מתחזקת עוד יותר:

14 הסיבה לכך שאנו רואים את העולם כ"מציאות", היא מפני שמביטים "בעיני בשר", ולא ניתנה רשות
15 לעין לראות. חומר הבשר מסתיר על העינים שלנו שלא נוכל לראות את האמת. ועפ"ז, צדיקים, שאצלם
16 אין הסתר של חומר הבשר, אלה שהם למעלה מחומריות – שהם במדרגת עולם היצירה או בריאה,
17 ועאכו"כ צדיקים הגדולים שהם בבחי' מרכבה דאצילות (כמבואר בתניא¹¹⁵) – צריכים לראות את האמת,
18 איך שהעולם אינו מציאות כלל, אלא אלקות בלבד.

19 ובנוגע אליהם – מתחזקת הקושיא: מה הוא לגבם הענין של תומ"צ. כיון שהם רואים בגלוי איך
20 העולם הוא אלקות – אינם צריכים ח"ו לענין של תומ"צ?

21 וכדי לתרץ כל הקושיות הנ"ל, באים הענינים שנתבארו בספ"ד ופ"ה, כדלהלן.

22 כא. בסיום פ"ד מבואר ש"הצמצום והסתר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא בשם אור",
23 "והכלים הן הן האותיות". ולכאורה הרי זה בסתירה להמבואר בפרקים הקודמים: בפ"א נתבאר שחיות
24 הנבראים הן האותיות, ואילו כאן מבואר שהחיות הוא האור, ואילו האותיות הם כלים, שהו"ע צמצום
25 והסתר החיות. ואיך יתאים זה עם המבואר לעיל שהחיות הוא האותיות?
26 אך, לאמיתו של דבר, לא זו בלבד שאין בכך סתירה, אלא אדרבה, ענין זה מהוה ביאור על האמור
27 לעיל שהחיות הן האותיות:

28 כאמור לעיל, שע"פ המבואר לפניו שחיות הנברא הן האותיות, אינו מובן כיצד יתכן ריבוי באלקות;
29 כיוון שהצמצום אינו פועל לכאורה בהתהוות גופא (הצמצום רק מכסה על החיות שלא תורגש
30 בנבראים), נמצא, שריבוי האותיות אינו מצד הצמצום אלא מצד אלקות גופא, וקשה: כיצד שייך ריבוי
31 באלקות?

32 ועל זה מבאר בהחצאי-ריבוע ש"הצמצום והסתר החיות נקרא בשם כלים", שאחד החידושים בזה,
33 שהצמצום הוא מציאות. כשם שה"כלים" אינם רק הסתר על אור, אלא הם מציאות, כך גם הצמצום
34 והסתר החיות, הנקרא בשם "כלים", הוא "מציאות". ומציאות זו פועלת את הצמצום וההסתר בהאור
35 (בדוגמת מציאות הכלי שמכסה על מה שבתוכו).

36 ובזה יתורץ מה שיש ריבוי אותיות – כיון שהאותיות שבו אינן מצד האור עצמו, אלא מצד זה שבא
37 דרך מעבר צמצום הכלים. וכידוע¹¹⁶ המשל מאור השמש החודר דרך זכוכית שבגוונים לבן, ירוק ואדום,
38 שאע"פ שהאור מצד עצמו נשאר בפשיטותו, מ"מ, בנוגע לפעולתו, פועל האור – כמו אור לבן, אדום,
39 או ירוק – כפי אופן הגוונים.

(115) פל"ט. 116) ראה פרס ש"ד פ"ד. הובא בסהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ו (דרמ"צ קטז, ב). ובכ"מ.

1 וזהו אומרו "והכלים הן הן האותיות" – שציור האותיות שיחנו בהחיות, אינו מצד החיות עצמו:
 2 "החיות עצמו נקרא בשם אור", ש"אור" הוא פשוט מכל ציור (שהרי האור הוא מ"שמש הוי", ובהוי'
 3 לא שייך ריבוי ח"ו, כנ"ל). וענין האותיות שבו הוא מצד הכלים, שהם פועלים ציור בהאור (כנוגע
 4 לפעולתו) המתלבש בהם.

5 כב. ועפ"ז מתורצת גם הקושיא השני' בנוגע תורה ומצוות:
 6 אילו הצמצום לא הי' מציאות, וכל ענינו הי' "הסתר" בלבד, מניעה והסתר על אור, אזי גם מציאות
 7 הנבראים – הבאה בסיבת הצמצום – לא היתה שום מציאות באמת (ורק לעינינו היו נראים כאילו שהם
 8 מציאות).

9 אבל כיון שהצמצום הוא מציאות, מציאות הכלים, הרי גם התהוות הנבראים שבסיבת הצמצום היא
 10 מציאות. וכשם שפעולת הצמצום בנוגע להאור, שהאור מצטייר בציור אותיות, היא מציאות, ורק שהאור
 11 אינו נתפס בזה, וכנ"ל שהאור נשאר בפשיטותו ואינו נקנה בו הגוון לאמיתתו, אבל בנוגע לפעולתו פועל
 12 הוא אור לבן, אדום, או ירוק דוקא – עד"ז גם בנוגע לפעולת הצמצום המסתיר שהחיות לא תורגש
 13 בנבראים, שהסתר זה הוא ענין של מציאות, ורק שלגבי האור אין הצמצום מעלים כלל, אבל לגבי
 14 הנבראים ישנו הצמצום וההסתר במציאות, ובמילא נעשו מציאות יש.

15 כג. ולאחרי שנתבאר ש"הצמצום והסתר החיות נקרא בשם כלים .. והכלים הן הן האותיות" – מוסיף
 16 לבאר "ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך שהן ה' גבורות .. ושורש ה' הגבורות הוא .. גבורה עילאה דעתיק
 17 יומין כו".

18 והשייכות דכ"ז לביאור הענין המדובר לפנ"ז – שבזה בא לתרץ קושיא עצומה: כיצד יכול הצמצום
 19 להסתיר על האור?

20 אילו הי' הצמצום רק מונע שהאור לא יתפשט ולא יתגלה בהנברא, לא היתה שום קושיא. אבל כיון
 21 שמחדש בחצאי-ריבוע שהצמצום בא מהכלים, שהם מציאות אחרת מן האור – אינו מובן איך יש בכח
 22 הכלים (מציאות אחרת מהאור) לפעול שינוי כביכול בהאור?

23 קושיא זו מתחזקת יותר: האור הוא ספירת החסד, והצמצום – ספירת הגבורה. ובסדר הספירות באה
 24 מדת החסד לפני (גם במעלה) מדת הגבורה. וא"כ, איך יש בכח מדת הגבורה לפעול שינוי בספירה
 25 שלמעלה ממנה?

26 ועל זה מבאר, ש"שרשן (של האותיות) ה' אותיות מנצפ"ך שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל
 27 והקול כו", כלומר, שענין האותיות הוא לא רק בספירות דאצילות, אלא למעלה מעלה, ועד ששורש
 28 הגבורות הוא "גבורה עילאה דעתיק יומין", "ושרש החסדים הוא גם כן חסד דעתיק יומין". וכיון
 29 ששניהם באים מ"עתיק יומין", שפירושו שנעתק ונבדל מיומין, נמצא, שמצד שרשם בעתיק אינם הפכים
 30 כלל, אלא הם דבר אחד. וכפי שמבאר להלן¹¹⁷ שאפילו באצילות "איהו וגרמוהי חד", וכש"כ למעלה
 31 מאצילות. ובזה אתי שפיר שאור החסד יכול להתצמצם ע"י הגבורה.

32 כד. ע"פ כל הנ"ל יובן מה שמביא בתחלת פ"ה מאמר רז"ל¹¹⁸ "בתחלה עלה במחשבה לברוא את
 33 העולם במדת הדין כו" – דלכאורה, אינו מובן: לשם מה מביא אדמו"ר הזקן מאמר רז"ל זה; איזה
 34 ביאור ניתוסף עי"ז בהבנת הענין?

35 וע"פ הנ"ל מובן אחד הביאורים בזה – שמאמר רז"ל זה מוסיף הבנה וביאור בכל ענין הצמצום.

36 ובהקדם: הפירוש הרגיל במאמר רז"ל זה, דעלה במחשבה שהעולם יתנהג במדת הדין, ראה שאין
 37 כו'. אבל לשון המדרש הוא "בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין", שמזה מובן
 38 שהמדובר הוא אודות בריאת העולם (אילו הי' הפירוש בתחילה עלה במחשבה להנהיג את העולם במדת
 39 הדין, הי' צריך לומר "להנהיג את העולם", לדון, או לשפוט וכדומה. וכיון שנאמר "לברוא את העולם",
 40 מובן, שמדובר כאן אודות בריאת העולם, שבתחילה עלה במחשבה שהבריאה תהי' במדת הדין).

1 ואינו מובן: איך שייך שבריאית העולם תהי' ממדת הדין, הרי ענינה של מדת הדין הוא צמצום, ואיך
 2 שייך שבריאית העולם תבוא מצמצום; צמצום (בפשטות) אינו מציאות, הצמצום הוא רק מצמצם את
 3 החיות, ואיך יכולה להיות בריאה מצמצום?
 4 ומזה ראי' שצמצום הוא מציאות, וכנ"ל שצמצום הוא בחי' הכלים. וזוהי כוונת המדרש "בתחלה
 5 עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין", שהבריאה תהי' מהכלים בכח האור המלוכב בהם, כלומר,
 6 שהבריאה תבוא מהאותיות שנצטיירו בהאור ע"י התלבשותו בכלים, כנ"ל.
 7 ועפ"ז מובן גם ההמשך בתניא, ש"שיתף בו מדת רחמים" "היינו התגלות אלקות על ידי צדיקים
 8 ואותות ומופתים" – דלכאורה, מהו הצורך לפרש כן?
 9 וע"פ הנ"ל מובן: כיון ש"מדת הדין" קאי על האותיות, בהכרח לומר, ש"מדת רחמים" קאי על האור
 10 כפי שהוא למעלה מציוור האותיות*.
 11 ואור זה מתבטא בענין "התגלות אלקות על ידי צדיקים ואותות ומופתים" – שינוי הטבע (שהרי מצד
 12 האותיות יש לכל נברא הציור והטבע שלו, ושינוי הטבע בא מצד האור שלמעלה מזה דוקא).
 13 כה. ובביאור ענין "מדת רחמים", שקאי על "התגלות אלקות על ידי צדיקים ואותות ומופתים" –
 14 מוסיף רבינו הזקן: "שבתורה". ולכאורה אינו מובן: מהי הכוונה בהוספת התיבה "שבתורה" (איך שנפרשו
 15 – תורה שבכתב או גם שבע"פ); האותות והמופתים שהיו לאחר מ' שנה שבמדבר, ולאחר ביהמ"ק
 16 הראשון (תושב"כ), ואפילו אלה שלאחר חתימת הש"ס (תושבע"פ), ועד האותות והמופתים שעניינו ראו
 17 ולא זר ב"ב-י"ג תמוז תרפ"ז – היו גם הם ענין של "התגלות אלקות" מ"מדת רחמים", ומהי הכוונה
 18 בדיוק "שבתורה"?
 19 והביאור – שבהוספת תיבת "שבתורה" מתרץ רבינו הזקן שתי קושיות חזקות:
 20 א) כיון שבריאית העולם היתה מהאותיות (שמצדם יש לכל נברא ציורו וטבעו), כיצד יכולה להיות
 21 בעולם התגלות אלקות (על ידי אותות ומופתים שלמעלה מהטבע) מאור שלמעלה מבחינת אותיות; כיון
 22 שבריאית העולם היא מאותיות, לא יכול לכאורה להתקבל בו בחי' האור שלמעלה מאותיות ושישאר
 23 במציאותם.
 24 ב) כאמור, מדובר במדרש (לא אודות הנהגת העולם, אלא) אודות בריאת העולם, שבתחילה עלה
 25 במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ואח"כ – קודם הבריאה בפועל ממש – שיתף בו, בבריאה – מדת
 26 רחמים. ואינו מובן: "התגלות אלקות על ידי צדיקים ואותות ומופתים" הוא ענין שאירע כמה וכמה זמן
 27 לאחרי הבריאה, ומהי כוונת המדרש ב"שיתף בו מדת רחמים", שהקב"ה שיתף מדת רחמים בבריאה?
 28 ולתרץ שתי קושיות אלו, מוסיף רבינו הזקן התיבה "שבתורה", שאחד הדיוקים בזה, שגם האלקות
 29 המתגלה על ידי צדיקים ואותות ומופתים, שבא מהאור שלמעלה מבחינת אותיות כנ"ל, נקבעו בתורה,
 30 וממילא – בבריאה, שהרי ההתהוות היא מ"עשרה מאמרות" שבתורה (כנ"ל ספ"א).
 31 [אי אפשר לבאר הפירוש ב"שיתף בו מדת רחמים" ע"פ המבואר לעיל בתניא, שהבריאה מתחדשת
 32 תמיד, ובמילא, גם התגלות אלקות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבאה מאוחר יותר, נקראת שיתוף
 33 מדת הרחמים בבריאה – כי:
 34 א) במדרש נאמר "ראה שאין העולם מתקיים", היינו, שללא שיתוף מדת הרחמים לא יכול העולם
 35 להתקיים, ולפי הנ"ל הרי הי' קיום לעולם במשך זמן רב, אלפי שנים, עד להתגלות שע"י צדיקים ואותות
 36 ומופתים, וא"כ, מהו הפירוש "ראה שאין העולם מתקיים"?

* ויש לומר, שהביאור בסיום דברי המדרש (ש"שיתף בו מדת הרחמים היינו התגלות אלקות כו") נוגע כאן גם מצד
 עצמו – דמזה ששיתף בו מדת רחמים, והיינו שבהבריאה והאותיות עצמן שיתף התגלות אלקות שלמעלה מאותיות
 (כמבואר בסעיף כה), הרי זה מוכיח שבאמת אין הצמצום מסתיר (דאל"כ, לא הי' אפשר להתלבש בהאותיות בחי' אור
 שלמעלה מהם), ולכן גם לאחרי הצמצום נשאר הוא באחדותו.

1 (ב) לשון המדרש הוא "בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין", היינו, שרק במחשבה
 2 עלה לברוא את העולם במדת הדין, אבל הבריאה וההתהוות בפועל היתה ע"י שיתוף מדת הרחמים.
 3 כלומר, שגם ההתהוות שהיתה מיד בתחילת הבריאה, בששת ימי בראשית, שהיתה באמירה ובדבר ה'
 4 – היתה ע"י שיתוף מדת רחמים].

5 וזהו מש"נ במדרש "בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין", כנ"ל שרק במחשבה עלה
 6 לברוא את העולם במדת הדין, מהאותיות עצמן כפי שאין בהם גילוי האור שלמעלה מהכלים. אבל כפי
 7 שבא באמירה ודיבור, נקבע באותיות הדיבור של "עשרה מאמרות" האור שלמעלה מהכלים.

8 ועיי"ז שבאותיות נקבע האור שלמעלה מהאותיות, שזהו ביטול הצמצום של האותיות, בא אחרי כן
 9 למטה – בזמן שהותנה בעת האמירה – ענין האותיות והמופתים, שזהו ביטול הצמצום שלמטה (כמו
 10 האותיות והמופתים שהיו במצרים, שהמים נהפכו לדם וכו', וקריעת ים סוף, שעל ידם נתבטל הצמצום
 11 של המים והים, והביאו גם לביטול הצמצום – הנותן מקום למציאות ותוקף פרעה).

12 וכל האותיות והמופתים האלה אינם ענין שנתחדש לאחר זמן, אלא הם באים מהאלקות שבבחי' האור
 13 שלמעלה מהכלים, שנקבע באותיות. ובחינה זו של אלקות מתגלה לאחרי כן ע"י הצדיקים ואותיות
 14 ומופתים.

15 כו. ענין זה – ככל הענינים של פנימיות התורה – משתקף גם בנגלה¹¹⁹:
 16 על הפסוק¹²⁰ "ואם בריאה יברא ה'", איתא בגמרא¹²¹ "אילימא למברי' ממש, והא אין כל חדש תחת
 17 השמש"¹²², היינו, שלאחרי ששת ימי בראשית לא נתחדש דבר בבריאה.

18 וכל האותיות והמופתים שבאו לאח"ז, לא נתחדשו בזמן שאירעו המופתים, אלא כפי שדרשו חז"ל¹²³
 19 על הפסוק¹²⁴ "וישב הים גו' לאיתנו", "לאיתנו – לתנאו", היינו, שלכתחילה, בשעת הבריאה, כשברא
 20 הקב"ה את הים, בראו על תנאי, שיבקע בעת קריעת ים סוף.

21 וכשם שהדברים אמורים בנוגע לים, כן הוא גם בנוגע ל"כל מה שנברא בששת ימי בראשית"¹²⁵,
 22 שמלכתחילה ברא הקב"ה את כל הנבראים בתנאי שיהיו בהם האותיות והמופתים בעת שיצטרכו לכך:
 23 בים סוף – שיבקע, ובאלופי אדום וכו' – שיבהלו (היפך תוקף מציאותם – שמצד צמצום האותיות שבהן
 24 נבראו), היינו שגם בהם נתגלה – פעל – גילוי אלקות זה (בהבהלה).

25 וזהו הענין שמבאר בתניא, שמיד בעת הבריאה שיתף הקב"ה מדת הרחמים, היינו, שבאותיות
 26 שמעשרה מאמרות המלובשות בכל נברא, נקבע האור שלמעלה מהכלים, שמתגלה לאחרי כן בהאותיות
 27 ומופתים.

28 כז. לאחרי כל הנ"ל, נשאר עדיין הקושיא בנוגע לצדיקים הגדולים שהם בבחי' מרכבה דאצילות,
 29 שעליהם לא מסתיר חומר הבשר של עין הנברא – איך שייך אצלם ענין התורה ומצוות? ועל זה מבאר
 30 בהמשך הפרק אודות "השגת משה רבינו עליו-השלום בנבואתו":

31 טעם הביאור אודות השגת משה רבינו דוקא, הוא, לפי שעיקר קושיא הנ"ל היא בנוגע למשה רבינו,
 32 כי: בנוגע להאבות, עם היותם בבחינת מרכבה דאצילות¹¹⁵, לא קשה כ"כ, דכיון שהיו קודם מ"ת, שאז
 33 לא הי' חיבור עליונים ותחתונים³³, לכן, עבודתם בבחי' מרכבה דאצילות שמצד הנשמה, לא חדרה כ"כ
 34 בגוף, אף שהי' בבחי' מרכבה (שלכן הוכרח לומר "שים נא ירך תחת ירכי"¹²⁶ – היפך שלילת הושטת
 35 היד מתחת לטבורו¹²⁷ – כי שבועה נקיטת חפץ היתה אפשרית אז רק במצות אבר המילה, ולא היד

(124) בשלח יד, כז.

(125) ב"ר שם. זהר שם.

(126) חיי שרה כד, ב.

(127) ראה שבת קיח, ב. נדה יג, א.

(119) ראה גם תורת מנחם חמ"ט ע' 5. וש"נ.

(120) קרח טז, ל.

(121) סנהדרין קי, א.

(122) קהלת א, ט.

(123) ב"ר פ"ה, ה. זח"ב קצח, ב.

1 שעשה בה צדקה וכיו"ב¹²⁸), ובמילא שייך שיהי' אצלם העלם בגוף. משא"כ משה רבינו שהי' כבר לאחרי
 2 מ"ת, שאז הי' חיבור עליונים ותחתונים³³ – חדרה עבודתו גם בגוף, שגם מצד הגוף לא הי' העלם.
 3 במ"ת "פרחה נשמתן" (והחזירה הקב"ה להן בטל תחי'), ולאחרי ש"החזירה", חזרה ופרחה נשמתם⁴³.
 4 ונמצא שבשעת מ"ת היתה מדריגת בני"י כמו שהיא מצד הנשמה, שלמעלה מהעלם הגוף. אלא שאצל
 5 כל בני"י הי' זה רק בשעת מ"ת, ואצל משה רבינו נשאר מצב זה גם לאחרי מ"ת, שהרי הקב"ה אמר לו
 6 "ואתה פה עמוד עמדי"¹²⁹ – "פירש מן האשה"¹³⁰ – מפני שנשאר גם אח"כ נשמה בגוף במצב של מ"ת.
 7 ולכן לא שייך אצלו העלם הגוף. וא"כ, מהו ענין התומ"צ לגבי משה רבינו?
 8 ובנוגע למשה רבינו גופא, עיקר הקושיא היא לא כ"כ מצד מעלתו של משה סתם, אלא כהדגשתו
 9 "בנבואתו":

10 משה בעת הנבואה – עמד על עמדו, ולא הי' צריך להיות אצלו הענין ד"ויפשט" וכי¹³¹ (כמבואר
 11 בארוכה ביד החזקה¹³², במו"נ¹³³ ובכ"מ), כי גם גופו הגשמי הי' כלי לגילוי הנבואה. אפילו גילוי הנבואה
 12 שאינו רק ענין של השגה, אלא ענין של ראי¹³⁴, האיר במשה גם בגופו הגשמי. גופו הי' כמו נשמתו
 13 בזה. ומצד זה מתחזקת יותר הקושיא, מהו ענין התומ"צ לגבי משה רבינו?

14 ועל זה מבאר: "ואף השגת משה רבינו עליו-השלום בנבואתו לא היתה כו", שאפילו מצד מדריגת
 15 הנבואה של משה רבינו, העולם הוא מציאות – אמנם מציאות אחרת לגמרי, למעלה מעלה מאשר אצלנו,
 16 אבל בכל זאת מציאות, ובמילא שייך אצלו תומ"צ, לעשות מציאות זו (דהעולם דמרע"ה) אלקות*.

17 כח. ובפרטיות יותר – "השגת משה רבינו עליו-השלום בנבואתו לא היתה בעולם האצילות, אלא
 18 ע"י התלבשותו בעולם הבריאה":

19 בעולם האצילות, המדות חסד וגבורה הן אמנם "מדות אלקות כו' דאיהו וגרמוהי חד", ובמילא,
 20 באצילות לא שייך שמדת הגבורה תסתיר על מדת החסד, שהרי איהו וגרמוהי חד. אבל השגת משה
 21 רבינו "לא היתה בעולם האצילות, אלא ע"י התלבשותו בעולם הבריאה".

22 אבל בכך לא יכול רבינו הזקן להסתפק, כי: הן אמת שהשגת משה (בחור"ג ד) אצילות היתה כפי שהיא
 23 מלובשת בעולם הבריאה, אבל בהתלבשות בעולם הבריאה נעשה אז בריאת העולם, וא"כ, כשרואה
 24 מרע"ה את מדת החסד באופן ראיית הנבואה – רואה התפשטות אין קץ (כנ"ל פ"ד), ופשיטא – לא
 25 בעיני בשר. ואפילו מדת הגבורה, הרי גם לאחרי התלבשותה בבריאה היא גבורתו של הקב"ה. וכיון שאצל
 26 משה לא הי' ההעלם מצד הגוף, ראה בגבורה המתלבשת בעולם הבריאה (לא חושך והסתר, אלא) מדת
 27 גבורה מאירה ("א ליכטיקע מדת הגבורה"). וא"כ נשאר הקושיא: מהו ענין התומ"צ לגביו?

28 ועל זה מוסיף רבינו הזקן: "ואף גם זאת (גם במדות חסד וגבורה כפי שהן מתלבשות בבריאה) לא
 29 (השיג משה) בשתי מדות אלו חו"ג** אלא על ידי התלבשותן במדות שלמטה מהן במדריגה, שהן מדות

* עיקר הביאור¹³⁵ – שאף שמבואר שעיני בשר אין רשות לראות, הנה כן הוא בכל עולם ועולם (לפי אופן המציאות
 שבעולם ההוא) ועד לעת"י – בכ"מ שיש גבו' נעשית מציאות (המקור – מוסתר). וזהו החידוש "שאמרו בזהר דלעילא
 כו' ימינא (התפשטות המקור, וביחד ע"ז) ושמאלא" (המקור מוסתר). ובמילא שייכות תומ"צ בנשמה דאצי', וגם כפשוטו
 הנחת תפילין כיון שנמצאת (שבלי שינוי) בעולם העשי'.

** עפמשנ"ת באגה"ק (סי"ט) מובן שאין הכוונה – שלא למעלה מזה (שהרי השיג בחור"ב) – אלא שהשגת חו"ג
 (מקור הבריאה וצמצומה) שבאלו עסקינן – היתה ע"י התלבשותן בנה"י דוקא.

128 ראה גם "רשימות" חוברת נג ע' 12 ואילך. לקו"ש ח"ה
 ע' 79. תורת מנחם חכ"ט ס"ע 108. חמ"א ס"ע 241.
 129 ואתחנן ה, כח.
 130 שבת פז, א. הובא בפרש"י עה"ת בהעלותך יב, א-ח.
 131 שמואל"א יט, כד. וראה אוה"ת דרושי סוכות ע'
 א'תשטו. המשך תער"ב ח"ג ע' אשעט. סה"מ תשי" ע' 118.
 ועוד.
 132 רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ד.
 133 ח"ב פל"ה.
 134 תניא אגה"ק סי"ט.
 135 מענה על שאלת המניחים – שמהמבואר בהשיחה
 משמע שכל ענין התומ"צ שייך רק לפי שאין מרגישים איך

1 נצח הוד יסוד", היינו, שהשגתו בחו"ג דאצילות היתה כפי שחסד מתלבש בנצח, גבורה – בהוד, ושתיהן
 2 – ביסוד. וכיון שהשגתו במדות חו"ג היתה רק כפי שנתלבשו (שלבוש מכסה) בנה"י, במילא הרי גם
 3 לגבי משה הי' העולם מציאות – נעלית ביותר, אבל מציאות, ולכן שייך אצלו ענין התורה ומצוות.
 4 כט. אמנם, עפ"ז נמצא שבעולמות בי"ע לא יכול להיות ענין השגת אלקות, אלא רק גילוי אלקות –
 5 והרי אין האמת כן, כי החידוש של גן עדן (שמקומו בכריאה כו¹¹⁵) הוא שבו "נהנין מזיו השכינה"¹³⁶.
 6 הגילוי שבג"ע אינו דומה להתגלות אלקות על ידי צדיקים ואותות ומופתים, כי: אפילו בעת האותות
 7 והמופתים יכול להיות שלא יתגלה האור האלקי גופא. בעת קריעת ים סוף ראו המצרים רק את פעולת
 8 האור, שהים נבקע, אבל הם לא ראו את האור עצמו (משא"כ בני"י שאמרו "זה אֱלֹהֵינו"¹³⁷). ואילו בג"ע –
 9 "נהנין מזיו השכינה", היינו, שזיו השכינה גופא בא בגילוי בהשגה, שלכן "נהנין" ממנו.

10 ולכאורה, ע"פ הנ"ל, כיצד שייך שיהי' בבי"ע הענין ד"נהנין מזיו השכינה"?

11 ועל זה מבאר רבינו הזקן, שגן עדן הוא "השגת התפשטות* החיות ואור הנמשך משתי מדות אלו
 12 חו"ג", כלומר, ששם משיגים את החיות כפי שנמשכת מחו"ג עצמם, לא ע"י התלבשות בנה"י, וממשיך:
 13 "והוא מזון כו", השגה פנימית.

14 אך עדיין אינו מובן: כיון שבג"ע מאיר זיו השכינה בגילוי, הרי מצד זיו השכינה היתה צריכה
 15 להתבטל המציאות שישנה בג"ע?

16 ועוד: ג"ע – ענינו השגה¹¹⁵, ומהי השייכות להמדות חו"ג?

17 ועל זה מבאר אדמו"ר הזקן, ש"מהתפשטות שתי מדות אלו חו"ג נמתח רקיע כו' ובו סוד כ"ב אותיות
 18 התורה", היינו, שבאותיות התורה, המהוות מציאות הנבראים, נקבע האור האלקי שלמעלה מצמצום
 19 האותיות כנ"ל. אבל כפי שהענין הוא מצד תורה, שתי המדות – גילוי החסד וצמצום הגבורה – אינם
 20 סותרים זל"ז, כי התורה כלולה משתי המדות, "כדכתיב¹³⁸ מימינו אש דת למו", היינו, שהתורה כלולה
 21 גם מימין וגם מאש. ולכן יכולים להיות שני הענינים יחד: מציאות ג"ע וגילוי זיו השכינה שבו.

22 וזהו גם מה שממשיך בתניא "כי הרקיע הזה הוא סוד הדעת", שכוונתו בזה שדעת הוא מוח אחד
 23 וכולל חסד וגבורה ביחד, והוא מוח – השגה והבנה.

24 ל. אך עדיין אינו מובן:

25 בג"ע ישנם שני ענינים: א) בג"ע ישנו ענין לימוד התורה¹³⁹, ולא ענין קיום המצוות ("במתים
 26 חפשי"¹⁴⁰). ב) בג"ע אין קיום המצוות, אבל השכר על קיום המצוות ישנו בג"ע.

27 ומתעוררת הקושיא, איך יכול להיות בג"ע השכר על קיום המצוות: בשלמא תורה – הרי היא כלולה
 28 מחסד וגבורה ביחד (כנ"ל), אבל מצוות הם הרי בהתחלקות,

29 וכידוע¹⁴¹ שתורה נמשלה לדם ומצוות לאברים, והחילוק בין דם לאברים הוא, שהדם מהלך בכל
 30 אברי הגוף, משא"כ האברים הם מחולקים זה מזה, לכל אבר יש ענין שלו,

(* הפירוש – כבאגה"ק סי"ט.

(136) אגה"ק ס"ה.

(137) בשלח טו, ב.

(138) ברכה לג, ב.

(139) תניא פמ"א.

(140) תהלים פח, ו. וראה שבת ל, א. וש"נ.

(141) בארוכה בלקו"ת במדבר יג, א. ובכ"מ.

שהנברא כלול תמיד במקורו, ולכאורה, הרי ידוע מה שאמר אדמוה"ו (ראה תורת מנחם ח"ד ריש ע' 258. וש"נ) שאינו רואה "דעם באלקין", רק את כח הפועל שבו, וכן איתא ב"התמים" ח"ג (ע' רו) שמ"ש בתניא אילו ניתנה רשות לעין לראות, הכוונה הוא דוקא בלא עבודה, אבל ע"י עבודה ניתנה רשות לראות*, וא"כ, מהו ענין התומצ"ב באלו שניתנה להם רשות לראות?

(* ע"ד (ואינו הענין ממש כמובן) שע"י – קיום המצוה – הנחת התפלין, נודכך ונתעלה הקלף והדין, ובת"ת נתייחד המשכיל והמושכל (ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א).

1 וכיון שמצד מצוות, חסד וגבורה הן שתי מדות נפרדות – דלא כתורה שמימינו אש (שניהם ביחד
 2 ב)דת – הרי לכאורה לא שייך שתהי' המציאות של ג"ע וענינו, הבאה מצד החסד והגבורה ביחד, וביחד
 3 עם זה יאיר האור הנמשך ע"י המצוות, שגילוי אור בא מחסד: אם מאיר האור (שמצד החסד) – בהכרח
 4 שהמציאות (שמצד הגבורה) תתבטל?
 5 ועל זה אומר "והמצות הן לבושים": כיון שהמצוות הן חסד וגבורה, שתי מדות נפרדות, אכן לא
 6 יכול אור המצוות להאיר בפנימיות. שכן, אם הי' האור מאיר בפנימיות, היתה המציאות מתבטלת. ולכן
 7 שכר המצוות בג"ע הוא רק באופן של לבושים, היינו, שהאור שנמשך ע"י המצוה הוא רק לבוש המגין
 8 ומסייע וכו', אבל אינו נמשך בפנימיות.
 9 תורה, כיון שבה כלולות חסד וגבורה ביחד, היא אכן מזון הנשמות בג"ע, שבאה בפנימיות, ואעפ"כ
 10 אין המציאות מתבטלת. משא"כ מצוות הם לבושים בלבד, כנ"ל.

* * *

11 לא. באם ביאור הנ"ל (בכללותו) נכון – יש לפשוט עפ"ז ספק [צדדי – לכאורה רק] והוא: אי' טיוס
 12 הבא בחצאי מרובע שבסוף פ"ד? (וגם ברפוס הא' – חסר החצאי מרובע המציין הסיום).
 13 וע"פ הקושיא שבתחילת כל הנ"ל והביאור – הסיום – בסוף פ"ה (בטיוס התירושים דהקושיות על
 14 שיטת אדמו"ר הזקן באופן היחוד – שתחלתם בתחלת המוסגר).
 15 ועל פי זה מובן בפשטות – איך בא הטעות שישמיטו הסוף? כי ראה הבחור־הזעזער 2 חצאי־מרובע
 16 בסוף פ"ה, ואמר שבודאי א' מהם מיותר, ולא שם לבו לחפש בפרק לפני זה. וק"ל.

* * *

17 לב. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק¹⁴¹ "אם כסף תלוה את עמי", "רבי ישמעאל אומר כל אם ואם
 18 שבתורה רשות, חוץ מג', וזה א' מהן",
 19 – הטעם שרש"י מזכיר שמו של רבי ישמעאל, דכיון ששיטתו היא שיהודי צריך להתעסק בעניני
 20 העולם לצורך פרנסתו, "הנהג בהן מנהג דרך ארץ"¹⁴², הרי בנקל יוכל ליכשל במדת ההשתדלות ולבוא
 21 למצב שיהי' זקוק להלוואה, ולכן "חובה" להלוותו;
 22 וכן בס"פ יתרו מזכיר רש"י שמו של רבי ישמעאל, כי הפירוש בפסוק¹⁴³ "ואם מזבח אבנים", ש"חובה
 23 עליך לבנות מזבח אבנים" (ולא שפסוק זה בא בהמשך לפסוק¹⁴⁴ "מזבח אדמה תעשה לי", והוא רשות),
 24 הוא לשיטת ר' ישמעאל שסובר ש"מזבח אדמה" פירושו "שלא יבנו על גבי עמודים"¹⁴⁵, ולכן אי אפשר
 25 לפרש שבהמשך לזה נאמר "ואם מזבח אבנים", כיון שבפסוק "מזבח אבנים" מדובר אודות המזבח עצמו,
 26 ואילו בפסוק "מזבח אדמה" מדובר אודות אופן בנייתו של המזבח.
 27 ורש"י מביא הוכחה מהפסוק¹⁴⁶ "אבנים שלמות", ששייך באבן שהיא שלימה בטבעה משעת בריאתה
 28 (בידי שמים), ואינה עשוי' בידי אדם, ומזה מוכח ש"מזבח אבנים" אינו רשות, כיון שאפשר לעשותו
 29 גם מלבנים, אלא חובה –
 30 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹⁴⁷ בלקו"ש ח"א ע' 99 ואילך.
 31 לג. וההוראה מזה:
 32 גם יהודי שעיקר עסקו בעניני העולם – נקרא בשם "עמי".
 33 וכפי שפוסק רבינו הזקן¹⁴⁸ שגם "עשיר שצריך ללוות .. מצוה להלוותו", כפי שלמדים ממ"ש "את
 34 עמי" (סתם).
 המשך בעמוד רה

146) תבוא כז, ו.

147) בשילוב שיחת ש"פ משפטים תשכ"ט.

148) שו"ע חו"מ ריש הל' הלוואה.

142) ברכות לה, ב.

143) כ, כב.

144) שם, כא.

145) מכילתא עה"פ.

לקוטי שיחות פרשת משפטים כרך יא

21 עצמו, אזן⁷ ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל
22 עבדים⁸ והלך וקנה אדון לעצמו תרצע. ר"ש⁹ הי'
23 דורש מקרא זה כמין חומר, מה נשתנו דלת ומזוזה
24 מכל כלים שבבית, אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו
25 עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי
26 המזוזות ואמרת כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם
27 ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו
28 ירצע בפניהם".

29 וצריך להבין:

30 (א) אזן ששמעה "תרצע" הרי (אינו מסביר למה
31 אזן הימנית דוקא נרצעת אלא) זהו טעם למה אזן
32 נרצעת ולא אחד מכל שאר אברים שבגוף, ובמילא
33 אין לזה קשר ושייכות למה שכתב רש"י לפני זה
34 שהכוונה ב"אזנו" לאזן "הימנית" דוקא – והוא
35 ליה לרש"י לכתבם בשני דיבורים נפרדים, או על
36 כל פנים בלא וא"ו המוסיף: מה ראה, ולא ומה
37 ראה?

38 (ב) ביותר קשה מה שהביא רש"י אחר כך
39 (באותו דבור) הדרש דר"ש "מה נשתנו דלת ומזוזה
40 כו": דאם כוונתו של רש"י לפרש הטעם למה
41 "נשתנו דלת ומזוזה כו" הוה ליה לרש"י לפרשו
42 לפני זה (ובדבור בפני עצמו) על התיבות "אל הדלת
43 או אל המזוזה"; ובהכרח לומר דעל פי פשוטו של
44 מקרא אין זו קושיא (וכדיוק לשון רש"י: ר"ש היה
45 דורש כו' מה נשתנו כו'), אלא שבא בהמשך למה
46 שפירש רש"י לפני זה¹⁰. וצריך להבין השייכות של
47 דרשת ר"ש לדברי רש"י שלפניו?

48 (ג) בדברי רש"י, דטעם הרציעה הוא מכיון
49 ד"אזן זאת ששמעה . . לא תגנוב והלך וגנוב . .

אלקים אחרים על פני ופירקה מעלי עומ"ש וקיבלה עלי עול
בו"ד" (אבל בירושלמי שם ג"כ מסיים "אזן ששמעה בה"ס כי לי
בני עבדים").

ייל"ע באזהרות רס"ג (נדפסו בסידורו). ואכ"מ.

(7) קדושין כב, ב.

(8) בהר שם, נה. וראה לעיל הערה 6.

(9) קדושין שם. ברש"י כת"י אינו, וראה לקמן הערה 45.

(10) בדפוס ראשון ושני באו דרשות ריב"ז ור"ש בסדר הפוך
– קודם הפי' דר"ש ואח"כ פירושו של ריב"ז*. אבל ברוב
הדפוסים הוא כפניהם.

(* לכאורה י"ל הטעם כי "והגישו את הדלת וגו'" בא בכתוב לפני
"ורצע גו' אזנו". אבל אינו – כי לפ"ז הו"ל לרש"י לפרש לפנ"ז ובדיבור
בפ"ע על התיבות "אל הדלת או אל המזוזה", כפניהם.

1 א. בפרשתנו על הפסוק¹ "ורצע אדוניו את אזנו
2 במרצע" מפרש רש"י: "הימנית, או אינו אלא של
3 שמאל, תלמוד לומר אזן אזן לגזירה-שוה, נאמר
4 כאן ורצע אדוניו את אזנו ונאמר במצורע² תנוך
5 אזנו הימנית מה להלן הימנית אף כאן הימנית"³.

6 בפשטות כוונתו של רש"י: בפסוק נאמר "ורצע
7 אדוניו את אזנו גו'" – לשון יחיד, ולא פירש אם
8 אזן של ימין או אזן של שמאל, לכן מפרש רש"י
9 שהכוונה לאזן "הימנית", דלמדים 'גזירה שוה'
10 ממצורע.

11 אמנם צריך להבין: מאריכות לשונו של רש"י
12 "או אינו אלא של שמאל" (דלכאורה מיותר הוא)
13 משמע שבעצם מסתבר יותר שכוונת הכתוב היא
14 לאזן השמאלית דוקא, אלא שמוכרח לפרש
15 "הימנית" מצד הגזירה שוה' ממצורע⁴ – וצריך
16 להבין הטעם?

17 ב. וממשיך רש"י (באותו דבור):

18 "ומה⁵ ראה אזן להרצע מכל שאר אברים
19 שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי אזן זאת ששמעה
20 על הר סיני לא תגנוב⁶ והלך וגנוב תרצע. ואם מוכר

(1) כא, ו.

(2) מצורע יד, יד. יז. כה. כח. בהכתוב שם הלשון "תנוך אזן
המטהר הימנית", אבל בכל דפוסים רש"י וברש"י כת"י הוא
כפניהם. וכ"ה במכילתא עה"פ, ספרי פ' ראה קכב.

(3) מכילתא עה"פ (בשינוי לשון).

(4) הרע"ב כתב: "או אינו כו' ר"ל או זה (דמהיכא תיתי לומר
השמאלית ולא הימנית)"; אבל מלשון רש"י "או אינו אלא כו'"
(ובפרט שאינו כותב "אזנו – איני יודע איזו ת"ל כו'" וכיו"ב)
משמע דסברא לומר דהוי דוקא של שמאל וכפניהם.

(5) מכילתא עה"פ (בשינוי לשון).

(6) בכמה מפרשים (מושב זקנים עה"ת, רא"ם, ריב"א, משכיל
לדוד ועוד) הקשו ד"לא תגנוב" דעשה"ד (יתרו כ, יג) מיירי בגנוב
נפשות (ראה רש"י שם) והו"ל להביא מ"לא תגנובו" (קדושים
יט, יא) שמדבר בגנוב ממון [וראה חזקוני, משכיל לדוד ועוד
שהגיהו דצ"ל לא תגנובו].

וראה רא"ם שתיריך: י"ל דה"ק אזן ששמעה בסיני לא תגנוב
בדרך כללות שנכללה בו גם אזהרת לא תגנובו דמיירי בממון
(ובפרט שכל המצוות נכללות בעשה"ד – כפרש"י לקמן (כד, יב)
מרס"ג).

ועד"ז י"ל ג"כ במ"ש רש"י אח"כ "אזן ששמעה על הר סיני
כי לי בני עבדים" (שאינו בעשה"ד כ"א בפ' בהר (כה, נה)) –
שנכלל בדיבור הראשון "אנכי גו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים
מבית עבדים", וראה פרש"י שם: כדאי היא ההוצאה שתהיו
משועבדים לי. וראה לקח טוב (נגיארא) הובא בתו"ש כאן אות
קכג.

וי"ל שנכלל גם בדיבור הב' "לא יהי לך גו'" – ע"פ ירושלמי
פ"ק דקדושין (סוף ה"ב) "אזן ששמעה מהר סיני לא יהי לך

31 (א) מהו הדיוק ב"ששמעה על הר סיני" - לכאורה
 32 היה מספיק "ששמעה (סתם17)" ? (ב) מה נוגע
 33 להקדים בדרשת ר"ש ש"היה דורש מקרא זה כמין
 34 חומר"18 ?
 35 (ד) דובר כמה פעמים¹⁹ שכשרש"י מביא את השם
 36 של בעל המימרא הוא בכדי לבאר על פי זה איזה
 37 ענין בפשוטו של מקרא - אלא שאין זה ענין קשה כל
 38 כך, ורק תלמיד זריז וממולח ישאל את זה, ועל כן
 39 מרמזו רש"י בזה שמביא השם של בעל המימרא;
 40 וצריך להבין מהי הקושיא בפשוטו של מקרא שרש"י
 41 מתרצה בזה שמביא את השם של בעל המימרא.
 42 ד. והביאור בכל זה:
 43 עיקר כוונת רש"י במה שכתב "ומה ראה און
 44 להרצע כו"י אינו לפרש טעמא דקרא למה בחרה
 45 התורה באון דוקא (כי בדרך הפשט אין הכרח
 46 ליתן טעם לפרטי דיני התורה²⁰) אלא שהיא קושיא
 47 המתעוררת (בפשטות הכתובים) על ידי פירושו
 48 ד"אזנו" היינו "הימנית", וכדלקמן.
 49 יובן בהקדם תמיהה בעצם הענין: למה מגיע
 50 דוקא לעבד זה עונש בזיון תמידי ומום²¹ כרציעה?
 51 ואדרבא - המדובר הוא במי שגנב ואי אפשר לו
 52 להחזיר הגניבה או לשלם, שעל דרך הרגיל הוא
 53 מפני שעני מדוכא הוא וגנב להשקיט רעבונו
 54 ורעבון בני ביתו, העניות העבירה אותו על דעתו
 55 ועל דעת קונו²² - ולמה יענש עונש חמור כזה,
 56 (ועל דרך מה שכתוב²³ "לא יבוזו לגנב כי יגנוב
 57 למלא נפשו כי ירעב")?

1 תרצע. און זאת ששמעה . . כי לי בני ישראל
 2 עבדים . . והלך . . תרצע" - אינו מובן:
 3 (א) לפי זה צריך להרצע תיכף משעבר על
 4 הציוויים - ולמה אינו נרצע אלא עד שיעברו שש
 5 שנים¹¹, וגם אז דוקא אם "אמר יאמר העבד וגו"י?
 6 (ב) למה אמרה תורה דין זה רק בגנב ואין לו
 7 לשלם ונמכר בבית דין - הרי טעם הרציעה ("און
 8 זאת ששמעה . . והלך וגנב תרצע") שייך בכל גנב,
 9 גם כשיש לו מה לשלם.
 10 (ג) טעם זה¹² שייך הוא בכל ציווי התורה -
 11 ולפי זה היה צריך לרצוע על כל חטא ועון שיעבור
 12 עליו האדם, ולמה אמרה תורה דין זה רק במי
 13 שעבר על "לא תגנוב" או "כי לי בני ישראל
 14 עבדים"¹³ ?
 15 ג. גם צריך להבין בדברי רש"י:
 16 (א) למה מביא רש"י טעם נוסף להרצעת מי
 17 שמכרוהו בית דין (משום שעבר על לא תגנוב):
 18 מכיון שאינו נרצע אלא לאחר שיעברו שש שנים
 19 ויחליט מרצונו להשאר אצל אדונו, הרי גם הוא
 20 נרצע רק כשנעשה "מוכר עצמו" - כש"קנה אדון
 21 לעצמו"¹⁴ ?
 22 (ב) ב"מוכר עצמו" כתב רש"י "און ששמעה כי
 23 לי בני ישראל עבדים . . והלך וקנה אדון לעצמו
 24 תרצע", היינו, שמענישים אותו על שהלך ומכר את
 25 עצמו בתחלה¹⁵ - ומדוע לא פירש כפשטות
 26 הכתובים שנענש על טענתו עכשיו "לא אצא
 27 חפשי" ?
 28 (ג) ידוע¹⁶ דרכו של רש"י שמעתיק מהגמרא
 29 ומדרשים רק התיבות הנצרכות לפירושו על פי
 30 פשוטו של מקרא, ולפי זה צריך להבין בנדון דידן:

17) ובפרט שבמכילתא לא נזכר הר סיני כ"א און ששמעה
 סתם. ובגמרא איתא "ששמעה קולי" ורש"י לא העתיק לשון זה*.
 18) ובפרט שבנדר"ד עצמו במכילתא ובגמרא נאמר לשון זה
 בדרש דריב"ז** ובו - אין רש"י מעתיקו (בדפוס ראשון ושני
 כתוב הלשון "כמין חומר" גם בריב"ז, אבל בכל הדפוסים
 (וברש"י כתי"י) אינו).
 19) ראה לקו"ש ח"ה ע' 191, 204.
 20) ואף שבנדר"ד יש מקום לבאר טעמי הדינים בפשט"מ
 מכיון שהדינים הנאמרים כאן הם בסוג דמשפטיים, מ"מ, אינו
 מתאים כ"כ ל' רש"י "ומה ראה און כו' אמר כו"י" - בסגנון קושיא
 ותירוץ. - ולהעיר שרש"י אינו מביא הטעם (ע"ד הרמז) למה
 מרצע (ראה בעה"ט. דעת זקנים מבעה"ת).
 21) ראה מכילתא הפלוגתא אם כהן נרצע.
 22) עירובין מא, ב.
 23) משלי ו, ל.

(* ברש"י כתי"י כתוב: ששמעה קולי בסיני. אבל בכל הדפוסים גם
 בדפוס ראשון ושני) לא נתקן לשון זה. וראה לקמן הערה 35.
 (**) וזהו שבודרשתינו של ריב"ז מצינו עוד בל' זה (ותוספתא ב"ק ו,
 ב) "חמשה דברים ה' ריב"ז אומר כמין חומר".

11) ואף די"ל שדוקא לאחר שש כשאומר אהבתי את אדוני
 אז עונו גדול ביותר (דשנה בחטאו - ראה משכיל לדוד) ולכן
 מענישים אותו, אבל מפשטות לשון רש"י הלך וקנה אדון לעצמו
 מוכח דקאי על מה ש"הלך וקנה" לכתחילה, כדלקמן ס"ג, וראה
 לקמן ס"ה.
 12) הקושיא שבפנים היא בעיקרה בנוגע להטעם ד"שמעה לא
 תגנוב", כי בהטעם ד"שמעה כי לי בני" עבדים", י"ל שזהו ציווי
 כללי ועיקרי להיות "עבד ה'", משא"כ ציוויים פרטים.
 13) ראה גם מושב זקנים עה"ת, רא"ם, גו"א, משכיל לדוד,
 ועוד.
 14) ובפרט שכן מפורש בקדושין שם. ורש"י בחר בגירסת
 המכילתא דוקא. וראה גם תו"ת כאן (אות נז).
 15) וראה חזקוני: וא"ת והלא מתחלת שעבורו . . מחוייב הוא
 מטעם זה . . לפיכך גרס והולך זה וקונה כלומר לסוף שעבורו .
 . והולך וחוזר וקונה אדון פעם שנית.
 16) ראה ג"כ לקו"ש ח"י שיחה א' לפ' וישב.

35 למעט בענשו אלא מטעם אחר; ואם כן "מה ראה
 36 און להירצע מכל שאר אברים שבגוף"?
 37 ומסביר רש"י: "און ששמעה על הר סיני . .
 38 תרצע". והיינו דעונש זה צריך להיות דוקא בהאון
 39 מכיון שאון שמעה ציוויים אלו על הר סיני ועברה
 40 עליהם (ולכן גם נענשת המעולה שבאזנים שהיא
 41 עיקר השומעת - און הימנית דוקא).
 42 ו. ולבאר הטעם למה מגיע לנרצע עונש כזה
 43 (רציעה), ממשיך רש"י דהטעם שהאון נרצעת
 44 (במכרוהו בית דין בגניבתו) הוא מפני "שמעה
 45 לא תגנוב" (ולא מטעם ששמעה "כי לי בני ישראל
 46 עבדים. וזה קונה און לעצמו באומרו "לא אצא
 47 חפשי"); ועל דרך זה במוכר עצמו מענישים אותו
 48 על ש"הלך וקנה (מלכתחלה) און לעצמו" (ולא על
 49 שאומר עכשיו "לא אצא חפשי"):
 50 נתבאר לעיל דכשאדם גונב מחבירו ועובר על
 51 הציווי ד"לא תגנוב, הרי אפשר לומר שאנוס היה
 52 מצד דוחקו ומצוקתו, ולכן (עם היות שאין זה
 53 מצדיק הנהגתו הלא טובה, מכל מקום) אין לענשו
 54 בעונש דרציעה (וזהו גם הטעם שלא כל גנב נענש
 55 בעונש זה).
 56 אמנם מוכן שכשאדם גונב לאנוס, הרי הוא
 57 מתבייש בזה ואין רצונו שיתפרסם קלונו ברבים;
 58 ואם נמכר לעבד ומתפרסם הדבר שנמכר בגניבתו
 59 מיצר לו במאד וכל עת שהותו אצל אדונו - עת
 60 קלונו – הרי הוא מצפה לעת יציאתו לחירות.
 61 ואם אינו בהול לצאת לחפשי, ואדרבה, רוצה
 62 להשאר אצל אדונו, הרי זה מוכיח שמעיקרא אין
 63 הדבר בזיון בעיניו, ועד שלא איכפת לו בפרסום
 64 הדבר שהוא עבד על ידי שגנב ונמכר בגניבתו;
 65 סופו מוכיח על תחילתו שגנב מצד תכונתו הרעה,
 66 ומה שעבר על הציווי "לא תגנוב" לא היה מפני
 67 דחקו, ולכן "און זאת ששמעה . . לא תגנוב . .
 68 תרצע".

69 על דרך זה מוכן במוכר עצמו מצד דחקו³¹:
 70 בשעת מעשה אין להענישו ברציעה מכיון דאנוס

1 וכן במוכר עצמו לעבד מצד דחקו: זה שהשפיל
 2 את עצמו וקיבל עליו מרותו של און, מוכיח
 3 שהציקתו עניונו עד כדי שיעשה דבר שהוא בניגוד
 4 לטבע האדם.
 5 וכמו כן אין לענשו עד כדי כך על רצונו עכשיו
 6 להישאר אצל אדונו ("לא אצא חפשי") דהרי
 7 טענתו שכלית היא "אהבתי גו" את אשתי ואת בני
 8 גו" (היינו האשה שנתן לו אדונו והילדים שילדה
 9 לו) ובצאתו לחפשי יהא מוכרח להפרד מהם כמו
 10 שכתוב²⁴ האשה וילדיה תהיה לאדוניה" - והרי על
 11 אהבה זו נאמר: "הוא אמר ויהי הוא ציווה
 12 ויעמוד"²⁵.
 13 ומצד תמיהה זו, צריך לומר שאדרבא בחרה
 14 התורה בעונש בלתי רגיל זה כי זה עונש קל ביותר,
 15 ועד כדי כך - שהיו רגילים לרצוע האון מרצונם
 16 הטוב בכדי לתת בו נזם – אנשים ונשים בנים
 17 ובנות²⁶.
 18 ה. אולם על פי הנ"ל – דהטעם (על דרך
 19 הפשט) למה נבחרה האון דוקא להרצע הוא בכדי
 20 להקל בהעונש - מסתבר שהרציעה תהיה באון
 21 השמאלית דוקא. כיון ששמאל פחותה מימין, ועל
 22 דרך שפירש רש"י בנוגע ליד שמאל "ידכה"²⁷, -
 23 "יד שמאל . . יד שהיא כחה"²⁸, מסתבר שהרציעה
 24 תהיה באון השמאלית הפחותה ולא באון הימנית
 25 המעולה.
 26 ולכן, לאחר שפירש רש"י שהכוונה ב"אזנו"
 27 היא לאון "הימנית", מקשה "או אינו אלא של
 28 שמאל", היינו: אדרבא הרי מסתבר כנ"ל שהכוונה
 29 לאון של שמאל? ומתרץ ש'גזירה שוה' היא
 30 ממצורע, שמתעם זה מוכרח לפרש "הימנית" (היפך
 31 ממה שמסתבר בפשטות²⁹).
 32 אבל על ידי זה מתעוררת השאלה³⁰ "ומה ראה
 33 און להירצע": כיון שהתורה ציווה לרצוע "און
 34 הימנית" משמע שלא נבחרה האון להירצע בכדי

(24) פרשתנו כא, ד.

(25) שבת קנב, א. וראה תניא פמ"ט ש"ז קאי הציווי בק"ש בכל לבבך – כי לבבו של אדם קשורה בהן בטבעו.

(26) תשא לב, ב.ג.

(27) בא יג, טז.

(28) שם ט.

(29) עפ"ז יש להמתיק ג"כ מה שצריך לגז"ש דוקא, ולא בנין אב וכדומה – כי יש לחלק דבנדוד"ש יש למעט בענשו צ"ל של שמאל דוקא, ככפנים. וראה רש"י ד"ה און (יבמות קד, א): "און און מופנה משני צדדין בין במצורע בין בנרצע". וראה ג"כ רע"ב על פירש"י כאן.

(30) במשכיל לדוד תירץ (עד"ז) דבלי גז"ש הו"א שהרציעה

היא באל"ף דאון שהוא בשר דק ורך ואין בו אלא מעט צער, אבל השתא שכתב רש"י דילפינן גז"ש ממצורע א"כ כיון דאין גז"ש למחצה הרי מה להלן בגוף האון ממש דהיינו בתנוך ה"ג דכוותה א"כ הרי יש שם צער גדול כמו במקום אחר ומעתה איכא לאקשוויי מה ראתה און כו'.

אבל בפרש"י כאן לא נזכר כלל שמקום הרציעה הוא תנוך האון (וראה מכילתא עה"פ. קדושין כא, ב).

(31) ברא"ם כתב: דוחק הוא לומר שמפני שבתחלת שש לא

28 ונפשות ביתו, ומכל מקום ציווה לו "לא תגנוב"³⁶
 29 ואמר "כי לי בני ישראל עבדים וגו'", והרי הקב"ה
 30 הזן ומפרנס לכל בריותיו³⁷, בטח ימציא לו
 31 פרנסתו³⁸ באופן אחר, ולא שיהיה מוכרח לעבור על
 32 רצונו יתברך. ולכן גם בהיותו במצב דחוק, עליו
 33 לבטוח בהקב"ה שבודאי יעזרהו ויחלצהו
 34 ממצוקתו; ומכיון שהוא לא בטח בהקב"ה ועבר
 35 על ציוויו לכן "אזן ששמעה . . לא תגנוב . .
 36 תירצע. אזן זאת ששמעה . . כי לי בני ישראל
 37 עבדים . . תירצע."

38 ח. והנה, להוסיף ביאור ולהמתיק המבואר לעיל
 39 שהטעם על הרציעה באזן הוא מכיון "ששמעה . .
 40 כי לי בני ישראל עבדים כו'", מוסיף רש"י ומביא
 41 בהמשך לזה "ר"ש היה דורש מקרא זה וכו'" – דעל
 42 פי זה מבואר שבענין דין (רציעת העבד) דייקה
 43 תורה בכל פרטי העונש שיודגש וירומז בהם הענין
 44 שבו חטא ("כי לי בני ישראל עבדים"³⁹).
 45 ורש"י עצמו מבאר הטעם על מה שהביא דרשת
 46 ר"ש, בזה שמעתיק ש"ר"ש היה דורש מקרא זה
 47 כמין חומר:

48 "חומר" פירושה⁴⁰ "צרור המרגליות וצרור
 49 הבושם", ומדייק רש"י שפעולת פירוש זה בענינו
 50 הוא כעין פעולתם וענינם של "צרור המרגליות
 51 וצרור הבושם": המרגלית הנמצאת בחדר (ובפרט

1 הוא מצד דחקו; אבל באם אחרי זה טוען "אהבתי
 2 את אדוני וגו'" ואינו רוצה לצאת חפשי³² הרי
 3 מוכיח בזה שאין ענין זה - להיות עבד - חמור
 4 אצלו, וכשמכר את עצמו לכתחלה לא היה רק מצד
 5 אונס דחקו אלא שלא איכפת לו להיות עבד,

6 - ולכן עם היות שעל רצונו עכשיו להשאר אצל
 7 אדוניו אין לענשו בעונש דרציעה שהרי (במקצת על
 8 כל פנים) אנוס הוא מצד אהבתו הטבעית אל אשתו
 9 ובניו כנ"ל – מכל מקום מובן מטענתו "אהבתי את
 10 אדוני" שלא איכפת לי (כל כך) להיות עבד ומוכיח
 11 סופו על תחלתו שלא מכר את עצמו מלכתחלה
 12 מצד אונס דחקו אלא מרצונו הטוב³³, ולכן נרצע על
 13 ש"הלך וקנה אדון לעצמו".

14 על פי זה מובן גם כן שזה (שלא הלך וקנה
 15 אדון, אלא) שנמכר בבית דין שלא מרצונו, אין
 16 לענשו מטעם "כי לי בני ישראל עבדים גו'" בשעת
 17 אמירתו "אהבתי את אדוני וגו'". כיון דבשעה זו
 18 אנוס הוא³⁴, כנ"ל; ולכן מוכרח רש"י לפרש שמי
 19 שמכרוהו בית דין, נרצע מפני שעבר על "לא
 20 תגנוב".

21 ז. על פי זה יובן גם כן דיוקו של רש"י "אזן
 22 ששמעה על הר סיני" – כי בזה מודגש יותר חומר
 23 העון וטעם העונש של ה"נרצע":

24 ציוויים אלו הרי שמע אותן על הר סיני מפי
 25 הקב"ה³⁵, דגלוי וידוע לפניו שאפשר הדבר שיבא
 26 האדם לידי מצב של עניות ותדחק לו השעה ללכת
 27 לגנוב או למכור את עצמו לעבד בכדי לפרנס נפשו

מכר עצמו אלא מחמת דוחקו אינו נקרא שהלך וקנה אדון לעצמו,
 אבל ראה מושב זקנים: כשמוכר עצמו מפני דוחקו פעם ראשונה,
 נמכר מחמת עוני, ולכן אינו דין שירצע אבל כו', וראה משכיל
 לדוד, ועוד.

(32) ובפרט שכיון שמזונותיו ומזונות אשתו ובניו על האדון
 (רש"י כא, ג) הרי ע"ד הרגיל יש לו הכסף שקיבל בעת שמכר
 עצמו לעבד, ועוד: בעת יציאתו יעניק לו האדון כהציווי (ראה
 טו, יד) "הענק תעניק לו" - הרי א"א לומר שרוצה הוא לישאר
 עבד מצד הדחוק שיהי' בעת יציאתו לחפשי.

(33) במשכיל לדוד תירץ, דאה"נ דהוה שייכא רציעה אפי'
 מתחלה . . אלא מיהא לא חייבה תורה אלא לנרצע לפי ששנה
 בחטא. אבל תירוץ זה אינו מספיק (וראה ג"כ לעיל הערה 11)
 דלפ"ז תשאר הקושיא למה לא ירצע גם על שאר חטאים אדם
 ששנה בחטא.

(34) וראה ג"כ במושב זקנים: "שזה לא נמכר מרשות וכו'
 ואפ"י שנתה מוכר עצמו, מ"מ, אינו זאת המכירה מכירה, רק
 מסיבת מכירת ב"ד". ובודאי שאין לענשו על מה שגרם לכתחילה
 להמכר כעבד.

(35) בפשט"מ: וידבר אלקים את כל הדברים האלה. ובפרש"י
 (יתרו, כ, א): שאמר הקב"ה עשרות הדברות בדבור א'. וראה צידה

לדרך על פרש"י (שם) ששמעו ישראל והבינו מפי הקב"ה עצמו.
 וגם כשנמשה הי' מדבר ומשמיע הדברות לישראל בפעם השני
 (רש"י שם יט, יט) - ה"ז ש"חזר ופירש על כל דבור ודבור בפ"ע"
 היינו פ' הדבור ששמעו מפי הקב"ה (בדבור א'). ולהעיר שגם
 בפעם הב' הי' זה עם קולו של הקב"ה - ראה צידה לדרך על
 פרש"י (שם).

השיטות באופן אמירת ושמיעת עשה"ד - ראה תו"ש ליתרו
 (כ, א) וכו' ובמילואים שם.

ולהעיר דבקרושין (שם): אזן ששמעה קולי כו', וראה רא"ם
 וצידה לדרך כאן (- דקאי על מה ששמעו בפעם הא' רק קולו של
 הקב"ה). ומה שלא כתב רש"י ה' ששמעה קולי (ראה לעיל
 הערה 17 ובשוה"ג) י"ל מפני שבלשונו "ששמעה על הר סיני"
 בטתם כולל גם מה ששמעו הדבור ד"לא תגנוב" בפעם שני ע"י
 משה כנ"ל.

(36) והוא ג"כ קיבל ע"ע וענה "על הן ועל לאו לאו"
 (פרש"י שם כ, א). וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 119 ואילך.

(37) ראה שבת קז, ב: "יושב הקב"ה וזן מקרני ראמים ועד
 וכו'".

(38) ראה כתובות סז, ב: שכל או"א נותן הקב"ה פרנסתו
 בעתו.

(39) וגם במכרוהו ב"ד - אף שאין לענשו על מה שגרם
 להימכר כעבד, ועל מה שאומר עכשיו אהבתי את אשתי מ"מ הרי
 - ענין זה ד"כי לי בני" עבדים" שייך גם אליו ולכן יש בו ג"כ
 ה"והגישו אל הדלת וגו'".

(40) פרש"י קדושין שם.

29 להמימרא של רבי יוחנן בן זכאי מכיון שהוא דרש
30 ב"מקרא" שהוא "כמין חומר"⁴⁵, כנ"ל.

31 בסגנון אחר קצת: במענה להשאלה "ומה ראה
32 אוזן להרצע": (א) "אמר רבי יוחנן בן זכאי כו",
33 (ב) "ר"ש היה דורש כו".

34 ט. ובכדי להסביר גם לתלמיד ממולח שיטעון
35 דסוף סוף למה יענש בעונש חמור כל כך הרי העון
36 דגניבה זו אינו חמור כסתם "לא תגנוב", שהרי
37 גונב מצד דחקו; וגם על אומרו "אהבתי את אדוני"
38 קשה לעונשו עונש חמור כל כך שהרי טוען גם כן
39 "אהבתי גו' את אשתי ואת בני", כנ"ל,
40 מביא רש"י שטעם זה אמרו "רבי יוחנן בן
41 זכאי":

42 כל ענינו של רבי יוחנן בן זכאי (לאחרי שנקרא
43 רבן) ה' לימוד התורה, הגם שהיה בעת החורבן
44 ולאחריו שאז היה מצב של דחוק ועניות וכו'⁴⁶,
45 וכמאמר רז"ל⁴⁷ ("מ' שנה עסק בפרקמטיא)
46 ארבעים שנה למד וארבעים שנה לימד", ו"לא הלך
47 ד' אמות בלי תורה כו', ולא קדמו אדם בבית
48 המדרש"⁴⁸, ובשעת החורבן דאג שתתקיים תורה
49 בישראל וביקש "תן לי יבנה וחכמי"⁴⁹.

50 ודבר זה הורה רבי יוחנן בן זכאי לכל אחד
51 ואחד, וכמו ששנה באבות⁵⁰ "אם למדת תורה
52 הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת".
53 והיינו שזהו תכליתו של כל אדם, גם של בעל
54 עסק⁵¹, ועיקר ענינו בחיים.

1 צרור מרגליות) – הרי היא מפיצה אור ומאירה⁴¹
2 את החדר והדברים הנמצאים בתוכו - וכן כשהאדם
3 נושאה לשם תכשיט ויופי, הנה עם היותה במקום
4 מסוים בגוף, הרי היא פועלת ומקשטת את כל
5 האדם הנושאה - וכן "צרור הבושם" פועל ומפיץ
6 ריח טוב בכל סביבתו
7 - וזהו שכותב רש"י שפירוש זה הוא "כמין
8 חומר", והיינו שפירוש זה בטעם הדבר "שנשתנו
9 דלת ומזוזה" מפני שהיו "עבדים במצרים . .
10 ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים כו" פועל ומוסיף
11 הסברה גם בהענין הקודמו (שלכן נרצע האזן כיון
12 "ששמעה . . כי לי בני ישראל עבדים כו").

13 והנה על פי כל הנ"ל מובן דאין כוונתו של
14 רש"י בפירושו ד"ומה ראה אזן להירצע וכו'" בכדי
15 להסביר טעמא דקרא - דאין זה ענינו של רש"י
16 בפירוש פשוטו של מקרא לבאר טעמא דקרא,
17 טעמי עונשי התורה, ולא הוכרח לפרש טעם זה
18 אלא להסיר הקושי⁴² שנתעורר על ידי פירושו
19 בתחלת דיבור המתחיל "אזנו - הימנית" (וכנ"ל
20 סעיף ב בארוכה); ולכן הביא רש"י הדרשה דר"ש
21 בלא וא"ו המוסיף ולא בדיבור המתחיל בפני עצמו
22 לפני זה על "אל הדלת גו'" כי דרש זה אינו אלא
23 לפרש טעמא דקרא ואין זה ענינו של רש"י בפשוטו
24 של מקרא⁴³. וזהו שמדייק רש"י וכותב (השם של
25 בעל המימרא) "ר"ש היה דורש כו" שבזה מרמז
26 שפירוש זה הוא רק טעמא דקרא, דר"ש שהוא
27 "דריש טעמא דקרא"⁴⁴ דרשו.

28 אמנם, מכל-מקום הביאו רש"י בהמשך

(41) ראה מדרז"ל עה"פ צהר תעשה (נח ו, טו. סנה' קח, כ. ב"ר פל"א, יא. ועוד) שמרגלית מאירה. ומ"מ פרש"י עה"ת שם (רק) אבן טובה - כי זהו כולל כו"כ מיני אב"ט. וראה לקו"ש ח"י ע' 19 בשוה"ג להערה 4.

(42) ועפ"ז מובן ג"כ מה שריב"ז ביאר רק הטעם דמה ראה אזן ולא ביאר גם הטעם דדלת (דלכאו' אם נחית לפרש טעמא למה לא ביאר גם הטעם ע"ז) - כי ריב"ז אין כוונתו לבאר טעם הדבר אלא לתרץ הקושיא. ומה שר"ש לא ביאר הטעם ד"ומה ראה אזן כו" (אף שענינו לפרש טעמא דקרא, וכבפנים) י"ל בפשטות שכבר פי' זה ריב"ז שהי' לפניו (כי סתם ר"ש היינו רשבי' (רש"י ד"ה משמו, שבועות ב, ב), תלמידו של רע"ק תלמיד ר' אליעזר הגדול תלמיד ריב"ז)*.

(43) ועפ"ז יומתק שינוי הסדר בפרש"י, להשאלה "מה ראה אזן כו" לא הביאה בדברי ריב"ז (כי היא שאלה בפשט"מ, כנ"ל ס"ב), והשאלה "ומה נשתנו כו" הביאה בדברי ר"ש (- כי זוהי קושיא רק למאן דדריש טעמא דקרא).

(44) יומא מב, ב. יבמות כג, א. וש"נ. בגמרא (קדושין שם) הגירסא "ר"ש ב"ד הי' דורש כו", וכ"ה

(* אבל אין לומר שריב"ז סמך על ר"ש. ומוכרח לומר כבפנים ההערה.

בדפוס שני דרש"י. אבל בדפוס ראשון ושאר הדפוסים הוא כבפנים. ועפ"י המבואר בפנים מובן זה שרש"י בחר בהגירסא ר"ש (סתם) - כי ר"ש סתם הוא דדריש טעמא דקרא.

(45) וי"ל דזהו הטעם דברש"י כתי' ליתא הדרש דר"ש - כיון שאינו ענין עיקרי בפשט"מ מצ"ע. וראה לעיל הערה 9.

(46) ראה גיטין נו א ואילך. ובכ"מ.

ועפ"י תתורץ קושיית התיו"ט על פרש"י בסוף מס' סוטה: דבמשנה "משמת ריב"ז בטל זיו החכמה" כתב רש"י "זה לא ידענא מאי היא" והקשה עליו בתיו"ט "אמאי לא מפרש כעין שמפרש לזיו הכהונה דלקמן" - (על "משמת ר' ישמעאל בן פאבי בטל זיו הכהונה" דפי' רש"י "שהי' חכם ועשיר וכהנים רבים אוכלים על שלחנו" ולכאורה הרי אפשר לפרש כן גם בריב"ז, שהי' עשיר ות"ח רבים אוכלים על שלחנו ומשמת בטל כו').

אמנם עפ"י המבואר מובן שא"א לרש"י לפרש כן (- דאפי' את"ל שריב"ז הי' עשיר קודם החורבן אין לפרש זה במשנה, כי בזמן החורבן ולאח"ז הי' מצב דעניות וכו', וזה הי' הרבה שנים לפני הזמן ד"משמת ריב"ז בטלה כו").

(47) סנה' מא, א.

(48) סוכה כח, א.

(49) גיטין שם, ב.

(50) פ"ב מ"ח.

(51) כדמשמע מהל' "אם למדת תורה הרבה" דהיינו יותר מכפי

35 יתברך בלימוד התורה (וקיום המצוות⁵⁶), "כי לכך
36 נוצרת" זוהי תכלית ירידת נשמתו ושליחתו
37 בעולם, ומכיון שזהו ציווי הקב"ה המחיה ומהווה
38 את הכל הרי בודאי יתן לו הכח והיכולת הדרושים
39 למלאות שליחתו בעולם, דהיינו שגם בימי החול
40 בעסקו בעניניו הגשמיים אינו משועבד להם, אין
41 עסקו באופן של "עבד לעבדים" כי אם אדרבא
42 משתמש בהם - לצרכו האמתי, להיות עבד להקב"ה.
43 וכשבא יום השבת-קודש הוא מקדש, מבדיל
44 ומגביה את עצמו לגמרי מעניני חול, ועסקו⁵⁷ הוא
45 - לימוד התורה ועבודת ה' יתברך.

46 ועל ידי הנהגה זו בעסק התורה⁵⁸ (והמצוות)
47 יוצא האדם לחפשי מגלותו הפרטי, ועל ידי זה
48 מקרב גם היציאה מהגלות הכללי - ועל דרך
49 שמצינו ברבי יוחנן בן זכאי שבשעת החורבן עצמו
50 פעל אצל מחריבי בית המקדש שיתנו לו יבנה
51 וחכמיה תורת סנהדרי גדולה⁵⁹ - ועל ידי העסק
52 בתורה נעשה האדם בן חורין, ובמהרה נזכה לביאת
53 המשיח⁶⁰ ולבנין בית המקדש ו"הדלת והמזווה"
54 (שהיו עדים במצרים) ש"טבעו בארץ שעריה"⁶¹,
55 יתגלו וישלימו⁶² בנין בית המקדש במילואו.

56 (משיחת שבת פרשת משפטים תש"ל)

1 וזהו שמדגיש רש"י: דבר זה רבי יוחנן בן זכאי
2 (שענינו תורה) אמרו, והיינו, דהתורה ציוותה
3 לשאת אשה ואמרה הוא אמר ויהי - זו אהבת
4 האשה כו' כנ"ל, ומכל-מקום ציוותה עליו שאחר
5 שש שנים יצא לחפשי,
6 וכן התורה הודיעה⁵² כי לא יחדל אביון מקרב
7 הארץ, ומכל-מקום ציוותה "לא תגנוב".
8 יו"ד. ועוד מצינו ברבי יוחנן בן זכאי שהפליא
9 מאד ענין גמילות חסדים, וכמסופר באבות דר"נ⁵³
10 שרבי יוחנן בן זכאי ותלמידו ר' יהושע עברו על
11 יד מקום המקדש וראו בית המקדש בחורבנו, אמר
12 ר' יהושע "אוי לנו על זה שהוא חרב", ענהו רבי
13 יוחנן בן זכאי "אל ירע לך, יש לנו כפרה אחת
14 כמותה ואיזה זה גמילות חסדים" - השווה ענין
15 גמילות חסדים לענין בית המקדש.
16 וזה מרמז רש"י בהביאו שטעם זה אמרו רבי
17 יוחנן בן זכאי כי על ידי זה מובן יותר טעם הדבר
18 שנרצע: גם מי שנמצא במצב של דחקות ועניות
19 דאגה לו תורה וציוותה "אם כסף תלוה את עמי -
20 חובה"⁵⁴, ומכיון שזה חובה הרי בודאי היה מוצא
21 כמה וכמה שילוהו, והיה לו להשתדל וללוות
22 גמילות חסדים ולא לעבור על ציוויים אלו.

23 יא. מהענינים ד"יינה של תורה" שבפירוש
24 רש"י דילן:

25 יש הטרודים כל כך בעסקיהם הגשמיים במשך
26 ששת ימי החול עד שהם "עבדים לעבדים",
27 לרצונם הגשמי כאדם זה הקונה אדון לעצמו למשך
28 שש שנים, וגם בבוא יום "השביעי" יום השבת-
29 קדש שבו צריך לצאת חפשי⁵⁵, לשבות ולנוח מכל
30 עניני חול - אינם רוצים לצאת חפשי ולשחרר
31 עצמם מאהבתם ושעבודם לעניניהם הגשמיים,
32 וטרודים ומוטרדים הם בעניני העולם.

33 ועל זה באה ההוראה: הקב"ה ציווה "כי לי בני
34 ישראל עבדים" - ענינו של האדם הוא עבודת ה'

השיעור הקצוב לו ות"ח ויושבי אוהל שיעורם הוא "והגית בו
יומם ולילה" כפשוטו (ראה בארוכה ה' ת"ת לאדה"ז פ"ג
ה"ד-ה).

52 ראה טו, יא.

53 פ"ד, ה.

54 פרשתנו כב, כד. ובפרש"י שם. וראה לקמן שיחה ב'
לפרשתנו.

55 ראה פ' התורה לרבנו אברהם בן הרמב"ם. וראה ג"כ
ירושלמי הובא לעיל הערה 6. ולהעיר ג"כ ממ"ש בחזקוני על
עבד שנמכר בגניבתו - דמורה על העדר היר"ש שלו "ודחיל
ברייתא טפי מהקב"ה . . כמו ששנו רבותנו . . אמר להם (ריב"ז)
זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו כו'".

56 ולהעיר שגמ"ח - דהשווה ריב"ז לביהמ"ק - היא כללות
המצות (לקו"ת ראה כג, ג) ובכ"מ. ובתניא פל"ז דבירושלמי נק'
בשם מצוה סתם כו' (וראה ירוש' פאה בסופו). אגה"ק סל"ב.

57 שו"ע אדה"ז סר"צ ס"ה. וראה ילקוט שמעוני ריש פ'
ויקהל. אגה"ק בסופו. וראה לקו"ש ח"ו ע' 217 הערה 47.

58 ולהעיר ממרו"ל (קדושין ל, ב) אם פגע בך מנוול זה
משכהו לביהמ"ד, וראה ג"כ לקו"ש ח"ב ע' 371 בבאיור מחז"ל
(אבות פ"ו מ"כ) "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה" שע"י
העסק בתורה משתחררת הנשמה מגלותה בנזף ונפש הבהמית.

59 ר"ה כט, ב. שם לא, סע"א.

60 ראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א: יעמוד מלך מבית דוד
הוגה בתורה ועוסק במצות . . ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק
בדקה . . ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל כו' (וידוע אשר
מדייק הרמב"ם גם ב"ט דבריו. וראה ג"כ התחלת הפרק שם).

61 איכה ב, ט. וראה במד"ר פט"ו יג: שערי ביהמ"ק במקומן
נגנזו שנאמר טבעו בארץ גוי, וכ"ה באיכ"ר פ"ב יג (עה"פ). וכ"ה
גם בזח"א ג, א. וראה תו"ת עה"פ אות לט.

62 ועפ"ז יש לתווכ' ב' הדיעות שבמאמרי רז"ל בנוגע
למקדש דלעתיד; ראה תנחומא ס"פ פקודי, זח"א כח, א. רש"י
ותוס' סוכה מא, סע"א שהבנין דלעתיד יתגלה מן השמים (בנוי
ומשוכלל), אבל ברמב"ם הל' מלכים (רפי"א ובסופו - ע"פ ירוש'
מגילה פ"א הי"א ועוד) שמשח יבנה ביהמ"ק. וראה ג"כ לקמן
ע' 185-6 ובהנסמן שם הערה 39, 42.

וע"פ הנ"ל י"ל שהביהמ"ק ירד מן השמים אבל הדלתות
"שערי" ש"טבעו בארץ" (שהן היו בידי אדם) יעלו ויתגלו
ויעמידום במקומם, והמעמיד הדלתות נחשב כאילו בנאו כולו -
ראה ב"ב נג, ב. וראה שערי זהר לסוכה שם.

לקוטי לוי יצחק על התורה

אשר על פני האדמה, ולבתר מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים, וימחו מן הארץ כל אלין דלתתא.
ספר הזוהר חלק א דף טו, ע"א

בראשית ז, כג - וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים וימחו מן הארץ וישאר אך נח ואשר אתו בתבה

סו

ביאור על הזוהר, דשרי אומות למעלה הקב"ה מעבירם ומבטלם באש, והאומות למטה ע"י מים

כי היקום שהוא בשמים הם מחדס בכלל כמ"ש² וימיני טפחה שמים, וכל אלין דלתתא בארץ הם מגבורה בכלל כמ"ש³ אף ידי יסדה ארץ. ולכן העברת היקום שבשמים הוא ע"י אשא – גבורה, היפך בחינתם. והעברת כל יושבי מטה הוא ע"י מיא – חסד, היפך בחינתם.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזוהר בראשית עמוד לא

בראשית ח, ד - ותנח התבה בחדש השביעי בשבעה עשר יום לחודש על הרי אררט

סז

בתיבה הי' בני אדם, לנגד תיקון החי "נצר חסד" - בגי' "התבה"

ותנח התיבה בחדש השביעי כו'. שנעשה נייחא להתיבה. התבה גימט' נצר חסד' במכוון. והיו בה ח' אנשים, נח וג' בניו וד' נשותיהם לנגד תיקון הח'⁵, כמ"ש במ"א בארוכה בס"ד.
לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שי

וימח¹ את כל היקום אשר על פני האדמה, רב אבא אמר, את כל לאכללא כל אנון שליטין דשליטין ממנן על ארעא, ודא הוא היקום אשר על פני האדמה, דכד עביד קדשא בריך הוא דינא בבני עלמא, אעבר לאנון שליטין דממנן עלייהו בקדמיתא, ולבתר לאנון דיתבי תחות גדיייהו, דכתיב (ישעי' כד, כא) יפקוד יהו"ה על צבא המרום במרום, ולבתר ועל מלכי האדמה על האדמה, והיך מתעברן קמיה, אלא אעבר לון כנורא דדליק, הדא הוא דכתיב (דברים ד, כד) כי יהו"ה אלהיך אש אוכלה הוא א"ל קנא, אשא (הוא) דאכיל אשא, ההוא יקום דעלייהו (נ"א מעבר) באשא, ואנון דיתבי תחותיהו במיא, ובגיני כך וימח את כל היקום

(1) [תרגום ללה"ק] וימח את כל היקום אשר על פני האדמה, רבי אבא אמר מלות "את כל" באות לכלול כל אותם השרים ששולטים וממונים על יושבי הארץ שגם הם נמחו, וזהו מש"כ היקום אשר על פני האדמה (הם שרי האומות המקימים ומעמידים את האומות, שהם למעלה מפני האדמה), כי כאשר הקב"ה עושה דין בבני העולם מעביר תחלה לאותם השרים הממונים על יושבי הארץ, ואח"כ לאומות היושבות תחת כנפיהם, דכתיב יפקוד ה' על צבא המרום במרום תחלה יפקוד על שרי מעלה שבמרום, ואח"כ יפקוד את מלכי האדמה שהם תחת השרים העליונים, ושואל הלא שרי האומות הם מלאכים רוחניים ואיך ובאיזה אופן מעביר אותם מלפניו, הדא הוא דכתיב כי יהו"ה אלהיך אש אוכלה הוא א"ל קנא פירוש, אש האוכלת אש, ומפרש את אלו השרים המקימים ומעמידים את האומות ושולטים עליהם מעבירם ומבטלם באש, ואנון דיתבי תחותיהו במיא ואותם האומות היושבות תחתיהם וחוסות בצלם העביר אותם במים בדור המבול, ובגיני כך (לכן כפל הכתוב ב' פעמים וימח וימחו כמ"ש) וימח את כל היקום אשר על פני האדמה (היינו השרים שלמעלה), ולבתר מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים וימחו מן הארץ, כל אלין דלתתא אח"כ העביר ומחה את כל התחתונים.

(2) ישעי' מח, יג. "ימין" הוא בחי' חסד.

(3) שם. ראה זהר חלק ב' – פרשת שמות – דף כ, א וז"ל: "נטה ימינו וברא העולם שלמעלה, נטה שמאלו (בחי' גבורה) וברא העולם הזה הדא הוא דכתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים". ראה ספר המאמרים תרנ"ט עמוד צה (קה"ת ה'תשע"א).

(4) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק, דענינו שגם מדת הדין נעשה רחמים, (התבה בגי' 412, וכן נצ"ר (340) + חס"ד (72) = 412).

(5) תיקון הח' הוא "נצר חסד". ראה בפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ד', דמבאר סדר הי"ג מדות הרחמים (שמות לד, ו) והוא: (א "אל", ב) "רחום", ג) "יוחנן", ד) "ארץ", ה) "אפים", ו) "יורב חסד", ז) "ואמת", ח) "נצר חסד" וכו' ע"ש. מובא בסדר תשליך.

תורה) לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, אשר עי"ז ממהרים את קיום היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכס אחד"¹⁴, עד כדי כך, ש"לא יהי' עסק כל העולם (אפילו אומות העולם) אלא לדעת את ה' בלבד. . שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹⁵.

ו. ויש להוסיף בביאור הקשר והשייכות דענין הגאולה (תכלית השלימות דמעשינו ועבודתינו בעניני התורה ומצוותי) לפרשת משפטים:

התחלת פרשת משפטים היא בענין ד"כי תקנה עבד עברי"¹⁶, ובהמשך הענין – פרטי הדינים דאמה העברי', עד למצוות יעוד, אשר "מצוות יעוד קודמת למצוות פדיו"¹⁷.

והנה, ידוע הדרוש של רבינו הזקן [כפי שכותב אדמו"ר הצמח-צדק באור התורה]¹⁸ שהדרוש הזה מרבינו הגדול כו' הוא דרוש נכבד מאד כו' [בביאור פרטי הדרגות דעבד כנעני, עבד עברי ואמה העברי' בעבודת האדם לקונו – שהתחלת העבודה היא העבודה דבחי' עבד עברי, ואח"כ באה העבודה דבחי' עבד עברי, עד לעבודה דבחי' אמה העברי' (כמבואר בארוכה פרטי הענינים בזה)¹⁹.

ותכלית העילוי דאמה העברי' הוא – כאמור – שהאדון מייעדה לו, שנעשית מיוחדת עם האדון (הקב"ה) כנלה"²⁰.

וכשם ש"אין אמה העברי' נמכרת אלא למי שיש לה עליו. . קידושין, כדי שתהא ראוי' ליעוד"²¹, כן הוא בעבודה – שכל מעשינו ועבודתינו (בכל פרטי הדרגות דעבודת עבד, "אני נבראתי לשמש את קוני"²²) בזמן הזה אינם אלא בתנאי וכדי שיהי' ענין היעוד – הנישואין דכנסת ישראל עם הקב"ה.

וזוהו הקשר עם ענין הגאולה (שנפעלת ע"י כללות מעשינו ועבודתינו) – כדאיתא במדרש²³ "העולם הזה אירוסין היו. . אבל לימות המשיח יהיו נישואין", וכמ"ש²⁴ "והי' ביום ההוא גו' תקראי אישי'.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ו ח"ב, משיחות ש"פ משפטים סעיפים ה, ו

כא, ח – אם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה

א. התחלת הפרשה היא – "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ובוא"ו המוסיף, "ואלה המשפטים", "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני"¹ – דקאי על כללות עניני התורה ומצוותי'.

וסיום הפרשה הוא – "ואל משה אמר עלה אל ה' וגו"², "פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות", ובה נתבאר פרטי הענינים דמתן תורה.

ובזה נכלל גם הענין דפנימיות התורה:

בסיום הפרשה – הענין דמתן-תורה – גילוי "מעשה מרכבה"³. ובהתחלת הפרשה – "אשר תשים", מלשון סימה ואוצר, נסתר דתורה, כפי שנמשך בפנימיותם ("תשים לפניהם"), בחכמה בינה ודעת שבנפש, ע"י משה רבינו, "שממשיך ומשפיע בחי' דעת בכנסת ישראל. . שיהי' בהם בחינת דעת והרגשה באלקות להיות וידעת⁴ היום גו' דע' את אלקי אביך" (כמבואר בתורה אור⁵).

ולהוסיף, שענין זה קשור גם עם הגאולה – "מיסמך גאולה לגאולה" – כמבואר ב'תורה אור' שמצד המשכת בחי' הדעת ע"י משה רבינו, "לכך הוא גואל ראשון וגואל אחרון, פירוש גואל ראשון שהוא המשפיע להם בחי' הדעת שבתחלת הדבור שלו אמר להם וידעתם כי אני הו'⁶, כי מקודם כתיב⁷ ויאמן העם, והוא יהי' ג"כ גואל אחרון, להיות בחינת ומלאה⁸ הארץ דעה כו', כי" כולם ידעו אותי וכו'".

ויש לומר, שגם בענין זה מודגש הקשר לאדר ראשון דוקא – כאמור, שלידת משה רבינו, "גואל ראשון הוא גואל אחרון", היא באדר ראשון¹².

ומובן, שבזה נכללת גם פעולת ההשפעה על אומות העולם (מעין ודוגמת "ורבים מעמי הארץ מתיהדים גו'") – כפס"ד הרמב"ם¹³ ש"צוה משה רבינו מפי הגבורה (במתן

(1) פירוש רש"י על הפסוק.

(2) כד, א.

(3) ראה לקוטי שיחות חלק א סוף עמוד 149 ואילך. ועוד.

(4) ירושלמי ע"ז פ"ב סה"ש ובהפני משה שם.

(5) ואתחנן ד, לט.

(6) דברי הימים-א כח, ט.

(7) פרשתנו עה, ב-ג.

(8) וארא, ו, ז.

(9) שמואל ד, לא.

(10) ישע"י יא, ט.

(11) ירמ' לא, לג.

(12) להעיר גם מהוספת רש"י (בענין "משנכנס אדר מרבין בשמחה") "מיני נסים היו לישראל פורים ופסח" – שגם הגאולה דפסח התחלתה וסיבתה ב(שבעה ב) אדר – נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות חלק טז ז' אדר – תצוה עמוד 342.

(13) הלכות מלכים פרק ח הלכה י.

(14) רמב"ם שם ספי"א.

(15) שם ספי"ב (סיום וחיותם ספר הי"ד). וראה לקוטי שיחות אמור תשמ"ה (הדרן על ספר משנה תורה להרמב"ם) סי"ג.

(16) כא, ב.

(17) רמב"ם הלכות עבדים פרק ד הלכה ז.

(18) עמוד א'קכז.

(19) ראה גם ד"ה ואלה המשפטים תשל"ח פ"ד ואילך. וש"נ.

(20) אור התורה שם עמוד א'קלה.

(21) רמב"ם שם הלכה יא.

(22) ומשנה ובריייתא סוף מסכת קידושין.

(23) שמו"ר ספט"ו.

(24) הושע ב, יח. – הובא באור התורה שם.

♦ יום ראשון י"ח שבט ♦

כא (א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם:

א ואליו דינא די תסדר קדמיהון :

רש"י • **וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים** (שמות רבה) כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה", פָּסַל אֶת הָרְאוּשִׁיּוֹנִים. "וְאֵלֶּה", מוֹסִיף עַל הָרְאוּשִׁיּוֹנִים, מֵהָרְאוּשִׁיּוֹנִים מְסִינִי, אִף אֵלּוּ מְסִינִי. וְלָמָּה נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת דִּינֵינָן לְפָרֶשֶׁת מִזְבַּח? לֹאמַר לָךְ שְׂתִישִׁים סִנְהֶדְרִין אֲצֶל הַמִּקְדָּשׁ. (סְפָרִים אַחֲרִים: הַמִּזְבֵּחַ, וּפְרוּשׁוֹ בַעֲזָרָה). **אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם** • אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה: לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לֹאמֹר: 'אֲשַׁנֶּה לָּהֶם הַפֶּרֶק וְהַהֲלָכָה ב' או ג' פְּעָמִים, עַד שֶׁתֵּהָא סְדוּרָה בְּפִיהֶם כַּמִּשְׁנֵתָהּ, וְאִינִי מְטָרִיחַ עֲצָמִי לְהַבִּינֵם טַעְמֵי הַדָּבָר וּפְרוּשׁוֹ', לָכֵף נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם", כְּשֶׁלַחַן הָעֵרוּף וּמוֹכֵן לְאָכַל לְפָנֵי הָאָדָם. **לְפָנֶיהֶם** • (גיטין פח) וְלֹא לְפָנֵי עוֹבְדֵי פוֹכְכִים, וְאִפְלוּ יִדְעַת בְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דִּנְיָן אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּבִיאֵהוּ בְּעֶרְכָּאוֹת שְׁלָהֶם, שֶׁהַמְבִיא דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי אַרְמִיִּים מַחֲלֵל אֶת הַשֵּׁם וּמִיָּקָר אֶת שֵׁם הָאֱלֹהִים לְהַשְׁבִּיחֵם (סְפָרִים אַחֲרִים: לְהַחֲשִׁיבָם), שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לב) "כִּי לֹא כַצּוּרֵנוּ צוּרָם, וְאִיבִינוּ פְּלִילִים", כְּשֶׁאִיבִינוּ פְּלִילִים, זֶהוּ עֲדוּת לְעֵלוּי יִרְאָתָם.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

כא (א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. כָּל מְקוֹם במקרא **שֶׁנֶּאֱמַר** בו' לשון **'אֵלֶּה'**, בלא וי"ו, **פָּסַל אֶת הָרְאוּשִׁיּוֹנִים** - מיעט הכתוב בכך את מידת חשיבותם של הדברים האמורים לפניהם, שאינם חשובים כמו הדברים הבאים אחריהם, ובלומר: 'אֵלֶּה' ולא הקודמים [כמו: 'אֵלֶּה תְּלֻדוֹת יַעֲקֹב' (בראשית לו, ב וברש"י שם)] שפסל ומיעט הכתוב בכך את חשיבותם של אלופי עשו המוזכרים לפני כן; ואילו כשפתח הכתוב בלשון **'וְאֵלֶּה'**, הריהו **מוסיף על הראשונים** - מחבר את הדברים האמורים להלן עם הדברים האמורים לפני כן, לומר שאף הדברים האחרונים חשובים כמוהם. לפיכך פתח הכתוב פרשה זו בלשון **'וְאֵלֶּה'**, כדי להחשיבה כעשרת הדברות האמורים למעלה, ולומר לה, **מה הראשונים** נאמרו וניתנו **מסיני, אף אלו** (הדינים והמשפטים) נאמרו וניתנו **מסיני** (מכילתא, שמות רבה). ואם תתמה, אם כן למה נסמכה **פרשת הדינים והמשפטים לפרשת דיני המזבח** האמורה לפני כן, הלא מפסיקה היא בין עשרת הדברות לפרשה זו? **לומר לה, שתשים סנהדרין אצל המקדש (ס"א: המזבח)** - שיהיו בית-דין יושבים

לשפוט בבית-המקדש במקום הסמוך למזבח [בלשפת הגוית שבדרום העזרה] (מכילתא) (רא"ם, חזקוני, ב"ב): **אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם**. לא נאמר 'אֲשֶׁר תִּלְמְדֵם' אלא 'אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם', שֶׁכָּף **אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא לְמֹשֶׁה: לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לֹאמֹר, שֶׁכִּינִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לא, ט) 'וְלִמְדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׂמְחָה בְּפִיהֶם', דִּי לִי שֶׁאֲשַׁנֶּה לָּהֶם אֶת הַפֶּרֶק וְהַהֲלָכָה ב' או ג' פְּעָמִים עַד שֶׁיִּדְעוּ אוֹתָם עַל בּוֹרָיִם וְתִהְיֶה סְדוּרָה בְּפִיהֶם כַּמִּשְׁנֵתָהּ, וְאוּלַּם אִינִי מְטָרִיחַ אֶת עֲצָמֵי הַבִּינִים טַעְמֵי הַדָּבָר וּפְרוּשׁוֹ, לָכֵף נֶאֱמַר 'אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם', שֶׁתְּסַדֵּר וְתַגִּישׁ לְפָנֶיהֶם אֶת הַדִּינִים וְהַמִּשְׁפָּטִים, מְפוֹרָשִׁים וּמְבוֹאָרִים בְּסִבְרָתָם וְטַעְמָם, בְּסַעֲדָה הַמוֹגֵשֶׁת עַל שׁוֹלַחַן הָעֵרוּף וּמוֹכֵן לְאָכּוֹל לְפָנֵי הָאָדָם (מכילתא, עירובין נד) (רש"י שם, רע"ב): **לְפָנֶיהֶם**. הרי זו אזהרה להתדיין לפני דיינים מישראל, ולא לפני דיינים גוים. ולא רק כשדייניהם שונים מדיני ישראל, אלא אפילו אם ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו לדון אותו בערכאות (בתי המשפט) שלהם, משום שהמביא דיני ישראל לדון אותם**

לפני גוים, מחלל את השם ומייקר (מכבד) **את שם האלילים להשביחם (ס"א: להחשיבם)** בעיני התועים אחריהם. וכענין **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים לב, כט לא) על הפורענות העתידה לבוא על ישראל: 'לו חכמו ישפילו זאת ובינו לאחרייתם, איכה ירדה אֶחָד אֶלָּף וּשְׁנַיִם יְנִיסוּ רֶכְבָּהּ, אִם לֹא כִי צוּרָם מְכָרָם וְהוּ' הַסְּגִירָם, כִּי לֹא כַצּוּרֵנוּ צוּרָם וְאוּיִבִינוּ פְּלִילִים' [אילו היו אויבי ישראל חכמים, היה להם להבין ולהשפיל שהצלתם להציק לישראל אינו מפח גבורת אלילים, כִּאֲשֶׁר הֵם מַדְמִיִּים בְּנַפְשָׁם, שֶׁהָרִי כִּאֲשֶׁר עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל רְצוּנוֹ שֶׁל מְקוֹם לֹא הוֹעִיל לָהֶם אֱלִילִים מְאוּמָה כְּנֶגְדַּךְ צוּרֵנוּ, וְאִילוּ עָכְשִׂיו מִשְׁחַטָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְהִצְלִיחוּ אוֹיְבֵינוּ עַל יְדֵי אֲנָשִׁים בּוֹדְדִים לְרֵדוֹף וּלְהַנִּיט אוֹתָם, אִין זֹאת אֶלָּא מִשׁוּם שֶׁהִקְב"ה הַסְּגִירָם בְּיָדָם, וְנָתַן לָהֶם אֶת הַכַּחַס לְדוֹן וּלְיִיטֵר אוֹתָם (רש"י שם)]. ומכלל דברי הכתוב נמצינו למדים, כי **כְּשֶׁאִיבִינוּ פְּלִילִים** - כְּשֶׁהִאֲוִיבִים שׁוֹפְטִים וְדָנִים אוֹתָנוּ, זֶהוּ עֲדוּת (אות וסימן) בעיניהם **לעלוי יראתם** - לחשיבות וגדולת אלילים, הרי שכל הבא להתדיין בפני הגוים גורם בכך להחשיב את אליליהם בעיניהם (תנחומא) (רא"ם, חזקוני): תורה ב

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 38 – מתוך 'לקראת שבת')

שנים או שלשה פעמים (רש"י כא, א) ו"ל אָמרו (ערויזין נג, ב) שְׁחִיב אָדָם לְשָׁנוֹת לְתַלְמִידָיו אַרְבַּע פְּעָמִים, וְכִפִּי שְׁמִצִּינוּ שְׁכַל הָעַם שָׁנוּ פָּרָקוֹן אַרְבַּע פְּעָמִים (ממשה, מאהרן, מבני אהרן, ומן הזקנים). וְרַש"י מְצִיין לְגַמְרָא זוּ בְּפִירוּשׁוֹ (פי תשא לד, ג). לְכֵן מְדִיק **שנים או שלשה פעמים**, כִּי בְּדֶרֶךְ פֶּלֶל דֵּי בְּאַרְבַּע פְּעָמִים. וְגַם בְּזֶה נִרְאֶה עַד כַּמָּה מְדִיקִים דְּבָרֵי רַש"י!

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חו"א עמ' 291 – מתוך 'לקראת שבת')

עבדי הם ולא עבדים לעבדים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כי תקנה עבד עברי

ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני (כא, א.ב. ובפרש"י).

וְגַם לְבָאֵר הַשְּׂיָכוּת בֵּין דִּין עֶבֶד עִבְרִי לְמִתּוֹן תּוֹרָה, דְּהִנֵּה בְּמִתּוֹן תּוֹרָה נֶעֱשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים לְהַקְבָּ"ה, וְעַל יְדֵי זֶה "נִשְׁתַּחֲרָרוּ" מִכָּל סוּג שֶׁל עֲבָדוֹת אַחֶרֶת.

וְלָכֵן מִי שְׂאוֹמֵר "אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדוֹנִי . . . לֹא אֵצֵא חֶפְשִׁי" נִרְצָע, כִּי "אֲזֶן שֶׁשְׁמָעָה קוֹלִי עַל הַר סִינַי בְּשַׁעֲרֵי שְׂאֵמֶרְתִּי כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים וְלֹא עֲבָדִים לְעֲבָדִים, וְהִלֵּךְ זֶה וְקָנָה אֲדוֹן לְעַצְמוֹ יִרְצָע" (קידושין כב, ב).

וְלָכֵן הַדִּין הָרִאשׁוֹן הוּא בְּדִין עֶבֶד עִבְרִי, לְלַמְּדֵנוּ שֶׁעֶבֶד אֲמִתִּי שֶׁל הַקְבָּ"ה "עֶבֶד עִבְרִי" ("א אִידִישַׁע קִנְעֶכְט") צָרִיךְ לְהִתְעַנֵּג רַק מְדָבְרִים שְׁקִשׁוּרִים לְהַקְבָּ"ה, וְאִסוּר לְאָדָם לְהַגִּיד "אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדוֹנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי", שְׂמִתְעַנֵּג מֵעֲנִינֵי עוֹלָם הַזֶּה, אֲלֹא כֹל כְּחוֹתְמֵי וְעֲנִינֵי יְהוּי רַק לְה' לְבַדוֹ.

(ב) כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם:

כ"ט < **כי תקנה עבד עברי** • עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד פנעני שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר "שש שנים יעבד" ומה אני מקיים (ויקרא כח) "והתנתחלתם אותם", בלקוח מן הפנענים, אבל בלקוח מישראל יצא בשש? תלמוד לומר: (דברים טו) "כי ימכר לך אחיך העברי", לא אמרתי אלא באחיד. **כי תקנה** • מיד בית דין שמכרוהו בגנבתו, כמו שנאמר: "אם אין לו ונמכר בגנבתו". או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית דין לא יצא בשש? פשה הוא אומר "וכי זמור אחיד עמך ונמכר לך", הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור, ומה אני מקיים "כי תקנה"? בגמכר בבית דין. **לחפשי** • לחרות.

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

במוכר עצמו מפני דוחקו [איש מישראל המוכר עצמו מרצונו, מחמת גודל הדוחק והעוני שהוא שרוי בו]. ואם כן שמא רק הוא דינו לצאת אחר שש שנים, **אבל** עבד שמכרוהו בית דין לא יצא בשש, אלא יעבוד עד שיושלם סך גניבתו? אי אפשר לומר כן, לפי שפרשת עבד עברי חזרה ונשנתה בפרשת בהר (ויקרא כה, לט-מ), ואף שם נדרש מן הפתוב שעבד יוצא בשש, ובפשה הוא אומר שם: "וכי זמור אחיד עמך ונמכר לך" (ויקרא כה, לט), הרי שדין יציאה בשש בעבד המוכר עצמו מפני דוחקו כבד אמור שם, ומעתה מה אני מקיים את האמור כאן **כי תקנה עבד עברי**, על פרוק **בנמכר בבית דין** [ולכן נאמר כאן כי תקנה, שמשמע מיד אחרים, ולא כי

שנים)? תלמוד לומר **כי ימכר לך אחיד העברי** או העבריה, ועבדך שש שנים ובשנה השביעת תשלחנו חפשי מעמך' (דברים טו, יב), הרי שלא אמרתי דין יציאת עבד בשש, אלא באחיד הנמכר לך לעבד, ולא בעבד פנעני שאינו בכלל 'אחיד', אף-על-פי שנקנה מישראל (מכילתא ר"א"ט); **כי תקנה עבד עברי**. כאשר תקנה עבד עברי מיד בית דין שמכרוהו בעבור גנבתו, שקר דינו של הגונב אשר אין בידו לשלם את אשר גנב, שבית דין מוכרים אותו לעבד, ובממון המוקבל תמורתו משלמים את הגניבה, כמו שנאמר (לקמן כב, א) **אם אין לו ונמכר בגנבתו**. ומנין שעבד שמכרוהו בית דין הפתוב מדבר, או אינו – שמא אין הפתוב מדבר אלא

(ב) כי תקנה עבד עברי. בעבד מבני ישראל הפתוב מדבר, ועבד עברי פירושו **עבד שהוא עברי**. ומנין שקר הוא פירושו, או אינו – שמא אין פירושו **אלא עבדו של עברי**, וכוננת הפתוב לעבד פנעני שלקחתו (שקניית אותו) **מישראל, ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד** ובשבעת יצא לחפשי חנם, ומה אני מקיים את הפתוב האמור בעבד פנעני ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים... והתנתחלתם אותם לבניכם אחרים לרשת אחזה לעלם בהם תעבדו' (ויקרא כה, מד-מו) – דין זה יתקיים בעבד פנעני הלקוח מן הגוי – שרק הוא יהיה עבד לעולם מבלי לצאת אחרי שש שנים, אבל בעבד פנעני הלקוח מישראל, עליו נאמר כאן **שש**

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חס"ז עמ' 251 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עבד שהוא עברי ולא עבדו של עברי

פי תקנה עבד עברי

עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני ששקחתו מישראל כו' תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי, לא אמתני אלא באחיק (כא, ב. ובפרש"י)
 בדברי דוד (להט"ז) פתב: "קשה, פיון דסתם עבד עברי בכל מקום פרושו שהוא עברי, למה ומהיכא תיתי לעקם ולומר עבד כנעני". וכן הקשו עוד מפרשי רש"י ותוצו באופנים שונים (ראה גם גו"א ומשכיל לדוד קאן).
 יש לומר ההסבר לפי פשוטו:
 צווי זה נאמר לבני ישראל מיד אחרי יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ש"אין לך אהד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספם ומזהבם של מצרים" (רש"י בא יג, ג ד"ה פטר), ואם כן היו כל ישראל בעשירות מפלגה.
 ואם כן לפי פשוטו תמוה שהצווי הראשון שנוצטוו ישראל אחרי מתן תורה היה דין עבד עברי, שמדבר במי שמצד גדל עניויתו מכר עצמו או מקרוהו בית דין, מצב שאינו שייך כלל כשיש לו "הרבה חמורים טעונים" כסף וזהב!
 ולכן הוא אמיןא דקאי על "עבדו של עברי", ודוקא אחרי שפתבה תורה "כי ימכר לך אחיך העברי" ידעינן דקאי על "עבד שהוא עברי".

(ג) **אם-בגפו יבא בגפו יצא אם-בעל אשה הוא** ג אם בלחודוהי ייעול בלחודוהי יפוק אם
ויצאה אשתו עמו:
 בעל אמתא הוא ותפוק אמתה עמה :

כ"ט < אם-בגפו יבא • שלא היה נשוי אשה, בתרגומו: אם בלחודוהי. ולשון בגפו, בכנפו, שלא בא אלא כמות שהוא, יחידי בתוך לבושו בכנף בגדו. **בגפו יצא** • מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים (קידושין ב). **אם-בעל אשה הוא** • ישאלית (מכילתא). **ויצאה אשתו עמו** • וכי מי הכניסה שתצא? אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי, תיב במזונות אשתו ובניו (קידושין בב) •

ימכר לך' שמשמע על ידי עצמו] (רש"י קידושין יד גרא):
לחפשי. פירושו: **לחירות**. והרי הוא כאילו נאמר לחופשי, והי"ד תירה [אין לפרשו 'להיות חפשי', שאם כן היה לו להגיד 'לחפשי' (בשן"א תחת הל"מ"ד). ולא 'לחפשי' (בפת"ח)] (רא"ם): תורה ג
(ג) אם בגפו יבא. אם בא לבדו, כלומר **שלא היה נשוי אשה** בשמכרוהו לעבד, שכן יש ללמוד מן האמור לעומתו בהמשך הכתוב 'אם בעל אשה הוא'. **ובתרגומו** באונקלוס: **'אם בלחודוהי ייעול'** – אם יחידי יבנס. ומוסיף רש"י: **ולשון הכתוב 'בגפו'** פירושו **'בכנפו'** [כמו: יגפין די נשר לה' (ויאל ג ד) – וכנפי נשר לה]. כלומר, **שלא בא אלא כמות שהוא, יחידי, בתוך לבושו** בלבד, ולשון 'בכנפו' פירושו **'בכנף בגדו'** – בכנפיו

המכסים אותו בכנפים. וכדרך הבריות לומר על אדם יחידי 'אין לו אלא לבושו' (רא"ם):
בגפו יצא. מקרא זה אין פשוטו כמשמעו, שאם נכנס יחידי ונשא אשה בהיותו עבד, יצא יחידי בלא אשתו זו, שהרי על כך כבר נאמר להלן: 'אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות, האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו'. אלא **מגיד** בזה, שרק אם כבר היה נשוי לאשה ישראלית בשמכרוהו לעבד, יכול האדון לחייבו להנשא לשפחה כנענית (כדלהלן בפסוק הבא, ראה רש"י שם), אבל 'אם נכנס יחידי – יצא יחידי', **שאם לא היה נשוי מתחלה** לאשה ישראלית, **אין רבו מוסר לו שפחה כנענית כדי להוליד ממנה עבדים**, אלא ישאר יחידי כל זמן היותו עבד עד שיצא מרשותו (קידושין בב):

אם בעל אשה הוא. שנשא אשה **ישראלית** קודם שנמכר לעבד. אבל השפחה הכנענית שמסר לו רבו אינה יוצאת עמו, כאמור בהמשך הכתוב (מכילתא) (רא"ם):
ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שתצא, והלא אשת העבד אינה משתעבדת עמו במכירתו, ואינה זקוקה לשחרור כלל? **אלא מגיד הכתוב, שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו** הקטנים של העבד, אף שהם אינם עבדים לו. וזהו שנאמר 'ויצאה אשתו עמו', שכאשר העבד יוצא לחירות, אף אשתו יוצאת מאחרייתו של האדון, שאינו חייב עוד לזון אותה [חייב האדון במזונות בניו הקטנים של העבד, נלמד מן הכתוב האמור בעבד עברי המוכר עצמו 'ויצא מעמך הוא ובניו עמו' (ויקרא כה, מא: ראה רש"י שם)] (קידושין בב). (רא"ם): תורה ד

(ד) אִם-אֲדַנְיוּ יִתְּנוּ-לוֹ אִשָּׁה וְיִלְדוּ-לוֹ בָּנִים אוּ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדוּהָ תַּהְיֶה לְאִדְנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּנָפוֹ:

ד אם רבונה יתן לה אתמא ותליד לה בנין או בנות אתמא ויבנהא תהי לרבונהא והוא יפוק בלחודוהי:

כ"ט < אִם-אֲדַנְיוּ יִתְּנוּ-לוֹ אִשָּׁה • מִכָּאן שֶׁהַרְשׁוֹת בְּיַד רַבּוֹ לְמַסֵּר לוֹ שֶׁפָּחָה כְּנַעֲנִית, לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים. או אינו אלא בישראלית? תלמוד לומר: "האשה וילדיה תהיה לאדניה". הא אינו מדבר אלא ככנענית, שהרי העבריה אף היא יוצאה בשש, ואפלו לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה, שְׁנַאֲמַר: (דברים טו) "אחיד העברי או העבריה", מלמד שאף העבריה יוצאה בשש.

(ה) וְאִם-אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנָי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֹא יֵצֵא חֲפָשִׁי:

ה ואם מימר ימר עבדא רחימנא ית רבונא ית אתמי וית בני לא אפוק לבר חורין:

כ"ט < אֶת אִשְׁתִּי • השפחה.

(ו) וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל-הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדֹּלֶת אוּ אֶל-הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת-אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעָבְדוּ לְעַלְמִם:

ו ויקרבה רבונה לקדם דינא ויקרבה לות דשא או לות (דילות) מזוזתא וירצע רבונה ית אודנה במרצעא ויהי לה עבד פלח לעלם:

כ"ט < אֶל הָאֱלֹהִים • (מכילתא) לבית דין. צריך שימלך במוכריו שמכרוהו לו. אֶל הַדֹּלֶת אוּ אֶל הַמְּזוּזָה • יכול שתהא המזוזה כשרה לרצע עליה? תלמוד לומר: "ונתתה באזנו ובדלת", בדלת ולא במזוזה. הא מה תלמוד לומר "או אל המזוזה"? הקיש דלת למזוזה: מה מזוזה מעמד, אף דלת מעמד (קידושין כב).

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(ד) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן שהרשות ביד רבו למסור לו (לעבד העברי) שפחה כנענית, ולחייבו להנשא לה, כדי להוליד ממנה ילדים שיהיו עבדים לאדון. ומנין שאשה האמורה כאן היא שפחה כנענית, או אינו - שמא אין הכתוב מדבר אלא בישראלית - שהאדון יכול לחייבו להנשא לאמה עבריה שבךשנותו, אבל להנשא לשפחה כנענית אינו יכול לחייבו? תלמוד לומר 'האשה וילדיה תהיה לאדניה', הא - הרי שהכתוב אינו מדבר אלא בשפחה כנענית, שנשארת אצל האדון אף לאחר יציאת העבד בשש שנים, ולא באמה עבריה, שהרי האמה העבריה אף היא יוצאה בשש, ופעמים שהיא יוצאת לחירות אפילו לפני שש, שכן אם הביאה סימנין (סימני נערות) באמצע שש השנים יוצאה לחירות (ראה רש"י להלן פסוק יא), ולא יתכן לומר בה 'האשה וילדיה תהיה לאדניה' לאחר שש שנים. ומנין שאף אמה עבריה

יוצאת בשש כעבד עברי? שנאמר (דברים טו, יג) 'כי ימכר לך אחידה העברי או העבריה, ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך', מלמד שאף האמה העבריה יוצאה בשש (מכילתא); תורה ה (ה) את אשתי. אין זו אשתו הישראלית, שהרי ממנה אינו נפרד ביציאתו לחירות, אלא זוהי השפחה שמסר לו האדון, שעליה עשוי העבד לומר 'אהבתי את אשתי' ואינו רוצה לצאת ולהפרד ממנה (רא"ם); תורה ו (ו) אל האלהים. 'אלהים' האמור כאן הוא לשון 'משפט' [לשון שררה ואדנות]. וכלומר: והגישו אדוניו לבית-דין. כי על מנת לרצוע אותו, צריך שימלך האדון תחילה במוכריו, שהרי הכתוב מדבר בעבד שבית-דין מכרוהו לו. אבל עבד שמכר את עצמו אין צורך להגישו לבית-דין כדי לרצוע אותו (מכילתא) (רא"ם); אל הדלת או אל המזוזה. דלת היא לוח העץ הסוגר את הפתח, ומזוזה

היא כל אחת משתי הקורות שבדי הפתח, שעליהן נשען המשקוף. ומתוך שפירש הכתוב דלת ומזוזה, יכול הייתי לומר, שתהא המזוזה עצמה כשרה לרצוע עליה - תלמוד לומר בפירוש רציעת עבד עברי שבפירוש ראה (דברים טו, יז) 'ונתתה באזנו ובדלת', ולא הוּכְרַה שם 'מזוזה' אלא 'דלת' בלבד, הרי שהרציעה צריכה להיות בדלת דווקא, ולא במזוזה. הא מה תלמוד לומר - אם פן למה נאמר כאן 'או אל המזוזה'? כדי למעט דלת עקורה, המושלת בארץ ואינה קבועה בפתח, שאינה כשרה לרציעה, שכן הקיש והשוה הכתוב דלת למזוזה, מה מזוזה מעומד - שכן אין המזוזה נקראת כך אלא כשהיא קבועה בפתח, אף דלת אינה כשרה לרציעה אלא במעומד - כאשר הדלת מעומדת וקבועה בפתח. והכתוב מתפרש כך: 'הגישו אל הדלת אשר אצל המזוזה', והיינו הדלת הקבועה והעומדת אצל

וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת אֲזָנוֹ • הִימְנִית. או אינו אלא של שמאל? תלמוד לומר: "אֵזֶן" "אֵזֶן" לגזרה שוה. נאמר כאן: "וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת אֲזָנוֹ", ונאמר במצד: (ויקרא יד) "תִּנּוּף אֲזָנוֹ הִימְנִית", מה להלן הִימְנִית, אף כאן הִימְנִית. ומה ראה אֵזֶן להרצע מפל שאר אברים שבגוף? (מכילתא) אמר רבן יוחנן בן זכאי: 'אֵזֶן זאת ששמעה על הר סיני: "לא תגנב", והלך וגנב, תרצע'. ואם מוכר עצמו: 'אֵזֶן ששמעה על הר סיני: "כי לי בני ישראל עבדים" והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע'. רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חמר (רצה לומר: קשר צרור מבשם, שתולין בצואר לתכשיט): 'מה נשתנו דלת ומזוזה מפל פלים שבבית? אמר הקדוש-ברוך-הוא: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי: (ויקרא כה) "כי לי בני ישראל עבדים", עבדי הם ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם'. **וַעֲבָדוּ לְעֹלָם •** עד היובל. או אינו אלא לעולם (קידושין טו) כמשמעו? תלמוד לומר: (ויקרא כה) "וְאִישׁ אֵל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁמָשִׁים שָׁנָה קְרוּיִים עֹלָם, וְלֹא שִׁיְהָא עֹבְדוּ כָל נ' שָׁנָה, אֵלָּא עֹבְדוּ עַד הַיּוֹבֵל, בֵּין סְמוּךְ בֵּין מִפְּלֵג.

(1) **וְכִי־יִמְכֹר אִישׁ אֶת־בְּתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא בְּצֵאת הַעֲבָדִים:**
 וְאִישׁ יִזְנֶן גְּבֵר יְת בְּרִמָּה לְאַמְהוּ לֹא תִפּוֹק כַּמִּפְקָנֹת עֲבָדָי :

רש"י: **וכי ימכר איש את בתו לאמה •** (מכילתא. ערכין כט) בקטנה הפתוב מדבר. יכול אפלו הביאה סימנים?

רש"י כפשוטו – מהדורת לשם

לעבדים [עבדים לבני אדם שהם עצמם עבדי], וְאִישׁ־עַל־פִּי־כֹן הֵלֵךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעֵצְמוֹ, דִּין הוּא שֶׁהֶעֱבֵד יִרְצַע בְּפָנֶיהֶם (קידושין כב) (רש"י שם): **וַעֲבָדוּ לְעֹלָם.** אין פירושו שהנרצע ישאר תחת האדון לעולם ממש, אלא פירושו: **עד שנת היובל.** ומנין שפך הוא פירושו, **או אינו** – שמא אין פירושו **אלא 'לעולם'** ממש, **כמשמעו? תלמוד לומר לומר** בפרשת דיני שנת היובל (ויקרא כה, י) **'וְאִישׁ אֵל מִשְׁפַּחְתּוֹ תִּשְׁמָשִׁים שָׁנָה קְרוּיִים עֹלָם'**, שכל העבדים יצאו לחירות וישובו אל משפחתם בשנת היובל, ואף הנרצע בכללם, אם בן על פרוץ אין וַעֲבָדוּ לְעֹלָם אֵלָּא עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל. ובלשון זה מגיד הפתוב, **שֶׁאֵף חַמְשִׁים שָׁנָה קְרוּיִים 'עֹלָם'.** **ולא תפרשנו שיהא עובדו במשך כל חמישים שנה** – אין כוונת הפתוב כי לכל עבד יובל משלו, שאינו יוצא לחירות עד שיעברו עליו חמישים שנות עבדות, **אלא עובדו עד** שמגיע שנת היובל הקבועה בעולם, **בין אם נרצע סמוך לשנת היובל, בין אם נרצע זמן מופלג קודם לכן** (קידושין טו)

ממה ששמעה אָזְנוֹ, וְהֵלֵךְ וְקָנָה אָדוֹן לְעֵצְמוֹ, אותה און תרצע. **רבי שמעון היה דורש את המקרא הזה** [והגישו אל הדלת או אל המזוזה] **כמין חומר** – כמו צרור של מרגליות או בשמים התלוי בצואר לתכשיט, כלומר, שהיה צורך ומקשר בין עבדות לדיון רציעה בדלת ובמזוזה, כמו 'חומר' הצורך ומקשר יחד את המרגליות או את הבשמים. וכך היה דורש: **מה נשתנו דלת ומזוזה מפל שאר הפלים שבבית, שדווקא אצלם צותה תורה לרצוע את און העבד? לפי שאמר הקדוש-ברוך-הוא: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי (כשדלגתי) על המשקוף ועל שתי המזוזות,** כדי להוציאם מעבדות לחירות ולפני מכת בכורות צויה הקב"ה לישראל, שיתנו מן הדם של קרבן הפסח על המשקוף ושתי המזוזות שבפתח ביתם, ויהיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עלכם ולא יהיה ככם בשם וראיתי את הדם ופסחתי עלכם בארץ מצרים' (לעיל יב, ה, טו)]. והיו עדים על כך שאמרתי **כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם** אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים' (ויקרא כה, נה), כלומר, כי כך הוצאתי אותם ממצרים כדי שיהיו עבדים לי לבדי, **ולא עבדים**

מזוזותיה, ותיבת 'או' משמשת כאן במקום 'אשר' (מכילתא, קידושין כב) (רש"י שם, חזקוני): **וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת אֲזָנוֹ** במרצע. לא פירש הפתוב באיזה און הוא נרצע, ודרשו חכמים כי באון הִימְנִית הפתוב מדבר. ומנין שפך הוא, **או אינו** – שמא אינו אלא און של **שמאל? תלמוד לומר 'אֵזֶן' 'אֵזֶן'** (שתי פעמים 'און', כאן ובמקום אחר), כדי ללמוד מהם **גזרה שוה: נאמר כאן וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת אֲזָנוֹ, ונאמר במצודע** (ויקרא יד, כה) 'וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הָאֵשֶׁם וַנִּתֵּן עַל תִּנּוּף אֵזֶן הַמִּטְהַר הִימְנִית', **מה להלן** – האון האמורה לענין מצודע, היא הִימְנִית, כמפורש בפתוב, אף און האמורה כאן היא האון הִימְנִית. **ומה ראה** – למה נבחרה דווקא האון להרצע מפל שאר אברים שבגוף? אמר רבן יוחנן בן זכאי, לפי שאמר הקב"ה: **האון הזאת ששמעה על הר סיני 'לא תגנב'**, ועל אף זאת התעלם זה משמיעת אָזְנוֹ וְהֵלֵךְ וְגָנַב, אותה און תרצע. ואף אם לא נמכר מחמת גניבה, אלא שהיה מוכר את עצמו, גם הוא דינו להרצע באָזְנוֹ, לפי שהאון ששמעה על הר סיני **'כי לי בני ישראל עבדים'** (ויקרא כה, נה), ולא יהיו עבדים לאחרים, ועל אף זאת התעלם

(חזקוני): תורה ז
(ז) וכי ימכר איש את בתו לאמה. בבתו הקטנה הפתוב מדבר, שרק אותה יכול האב למכור לאמה [ולדה עד שתיים עשרה שנים נקראת קטנה;

אמר: קל וחמר. ומה מכורה קדם לכן יוצאה בסימנין, כמו שכתוב: "ויצאה חנם אין כסף", שאנו דורשים אותו לסימני נערות, שאינה מכורה, אינו דין שלא תמכר? לא תצא כצאת העבדים • ביציאת עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין, אבל זו לא תצא בשן ועין, אלא עובדת שש או עד היובל או עד שתביא סימנין, וכל הקודם, קודם לחרותה, ונותן לה דמי עינה או דמי שנה. או אינו אלא: "לא תצא כצאת העבדים" בשש וביובל? תלמוד לומר: "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה". מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו: מה עברי יוצא בשש וביובל, אף עבריה יוצאה בשש וביובל. ומהו לא תצא כצאת העבדים? לא תצא כראשי איברים כעבדים כנענים, יכול (אף) העברי יוצא כראשי אברים? - תלמוד לומר: "העברי או העבריה". מקיש עברי לעבריה, מה העבריה אינה יוצאה כראשי אברים, אף הוא אינו יוצא כראשי אברים.

(ח) אִם-רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר-לוֹ יַעֲדָה וְהַפְּדָה לְעַם נְכָרִי לֹא יִמָּשֵׁל לְמַכְרָהּ בְּבַגְדֵי-בָהּ:

אם רעה בעיני אדניה • שלא נשאה חן בעיניו לכנסה (מכילתא) • אשר לא יעדה • שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה, וכסף קנייתה הוא כסף קדושה, וכאן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד, ורמז לך שאינה צריכה קדושת אחרים. והפדה • יתן לה מקום להפדות ולצאת, שאף הוא מסייע בפדיונה. ומה הוא

רש"י כפשוטו - מהדרת לשם

הכתוב 'לא תצא כצאת העבדים', אף הוא אינו יוצא כראשי אברים (מכילתא) (רמב"ן, תוס' קידושין כ. ג'א); תורה ח (ח) אם רעה בעיני אדניה. לא שהיתה רעה במעשיה, אלא שהיתה רעה בעיני אדניה, כלומר, שלא נשאה חן בעיניו לכנסה - לישא אותה לאשה (מכילתא) (רא"ם, משמח"ק); אשר לא יעדה. מתוך לשון הכתוב 'אם רעה בעיני אדניה אשר לא יעדה' למדנו, שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה - שמצוה על האדון ליעד את אמתו ולשאת אותה לאשה [יעוד] הוא מלשון זימון, שמיועדת ומזומנת היא להיות לו לאשה. ועוד למדנו מכאן, שכאשר מיעד אותה, אינו צריך לקדשה בכסף כדרך כל קידושין, אלא כסף קנייתה הוא כסף קדושה. וכיצד למדנו שני דברים אלו? מתוך שלא קצר הכתוב לומר 'אם לא יעדה', אלא האריך ואמר 'אם רעה בעיני אדניה', כאן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד, שכן משמע שאם לא היתה רעה בעיניו היה ראוי לו ליעדה. ועוד רמז לך הכתוב, שלא אמר 'אשר לא לקחה' [כדרך לשון הכתוב לגבי קידושין (דברים כד, א) 'כי יקח איש אשה'], אלא נקט לשון 'אשר לא יעדה', ללמד שאינה צריכה

לחירותה - כשיגיע המועד המוקדם מבין שלשת מועדי היציאה הללו, הרי היא יוצאת לחירות מיד. ואם סימא האדון את עינה או הפיל את שנה, נותן לה דמי עינה או דמי שניה, אבל אינה יוצאת לחירות בכך. ומנין שעל יציאות עבדים כנענים הכתוב מדבר, או אינו - שמא אין פירושו אלא 'לא תצא כצאת העבדים' וכן הכתוב למעט שלא תצא כמותם בשש וביובל? תלמוד לומר (דברים טו, יב) 'כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה, מקיש אמה עבריה לעבד עברי לכל יציאותיו - מה עבד עברי יוצא בשש וביובל, אף אמה עבריה יוצאה בשש וביובל. ואם בן מהו פירוש הכתוב 'לא תצא כצאת העבדים', על כרחיך אינו אלא כאמור, לא תצא כראשי אברים כדרך שיוצאים בהם עבדים כנענים, הרי למדנו מכאן על אמה עבריה שאינה יוצאת כראשי אברים, אף עדיין יכול הייתי לומר שהעבד העברי יהא יוצא כראשי אברים? תלמוד לומר 'העברי או העבריה', כשם שהוקשה אמה עבריה לעבד עברי, כן מקיש עבד עברי לאמה עבריה - מה העבריה אינה יוצאה כראשי אברים, כפי שנתמעט מן

משתיים עשרה שנים נקראת 'נערה' (אם הביאה סימני נערות), ומשתיים עשרה שנים ומחצה הרי היא 'בוגרת'. יכול הייתי לומר, שהוא יכול למכרה אפילו לאחר שהביאה סימנים של נערות? אמרת (התובל לומר ב'זו), הלא הדברים קל-וחומר, ומה אמה עבריה שכבר היתה מכורה קודם לכן, יוצאה בסימנין - יוצאת לחירות כשומביאה סימני נערות, כמו שכתוב להלן (פסוק יא) 'ויצאה חנם אין כסף', שאנו דורשין אותו לרבות אמה עבריה המביאה סימני נערות, שהיא יוצאת לחירות אף לפני תום שש השנים (ראה רש"י שם) - זו שאינה מכורה עדיין, אינו דין שלא תמכר לאחר שהביאה סימנים (מכילתא, ערבין כט):

לא תצא כצאת העבדים. סתם 'עבד' במקרא הוא 'עבד כנעני'. ופירוש הכתוב הוא, שאמה עבריה אינה יוצאת ביציאת עבדים כנענים שיוצאים ב'שן ועין' [עבד כנעני שהאדון הויק את שנו או את עינו, וכן שאר ראשי אברים, יוצא לחירות (כדלהלן פסוקים כ"ח)], אבל זו לא תצא בשן ועין, אלא עובדת עד סוף שש שנים, או עד היובל, או עד שתביא סימנין שהיא נערה, וכל הקודם קודם

מקום שנותן לה? שְׁמַגְרַע מִפְדִּיּוֹנָה בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁעָשְׂתָה אֲצִלוֹ, כָּאֵלוֹ הִיא שְׂכוּרָה אֲצִלוֹ, כִּיצַד? הֲרִי שֶׁקְנָאָה בְּמִנָּה וְעָשְׂתָה אֲצִלוֹ ב' שָׁנִים, אוֹמְרִים לוֹ יוֹדַע הֵייתָ שֶׁעָשִׂיתָ לְצַאת לְסוֹף שָׁנָה. נִמְצָא שֶׁקְנִיתָ עֲבוֹדָת פֶּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּשִׁית הַמִּנָּה וְעָשְׂתָה אֲצִלָּךְ ב' שָׁנִים, הֲרִי שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה. טל שְׁנֵי שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה וְתִצָּא מֵאֲצִלָּךְ. לְעַם נְכָרִי לֹא יִמְשַׁל לְמַכְרָה • שְׂאִינוֹ רִשְׁאֵי לְמַכְרָה לְאַחַר, לֹא הָאֲדוֹן וְלֹא הָאֵב (קידושין יח). כְּבִגְדוֹ-כֹּהֵ • אִם בָּא לְבַגְד בֹּהַ, שְׂלֹא לְקַיֵּם בֹּהַ מְצוֹת יְעוּד. וְכֵן אֲבִיךָ, מֵאַחַר שֶׁבִגְד בֹּהַ וּמַכְרָה לָזֶה.

(ט) וְאִם-לְבָנוֹ יִיעָדְנָה בְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ: ט וְאִם לְבָרָה יִקְנִימָנָה כְּהַלְכַת בְּנֵת יִשְׂרָאֵל יַעֲבֹד לָהּ:

ש"י וְאִם-לְבָנוֹ יִיעָדְנָה • הָאֲדוֹן. מִלְּמַד שֶׁאֵף בְּנוֹ קָם תַּחֲתָיו לְיַעֲדָה, אִם יִרְצָה אֲבִיו, וְאִינוֹ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁה קְדוּשֵׁין אַחֲרִים, אֲלֵא אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרִי אַתָּ מִיַּעֲדַת לִי בְּכֶסֶף שֶׁקָּבַל אֲבִיךָ בְּדַמְיָךְ! • כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת • שְׂאֵר, כְּסוּת וְעוֹנָה.

(י) אִם-אַחֲרַת יִקְחָלוּ שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעָנְתָהּ לֹא יִגְרַע: י אִם אֶהְרַנְתָּא יִסַּב לָהּ זִיוָנָה כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ לֹא יִתְמַנַּע:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

אחר אם בא לבגוד בה. וזהו טעם להאמור לעיל, שאין האדון והאב רשאים למכור את האמה פעם נוספת: האדון אינו רשאי למכרה, לפי שבגד בה בכך שלא רצה לקיים בה מצות יעוד, וכן אביה אינו רשאי למכרה, מאחר שבגד בה בכך שלא נהג בה כאב לבתו, שלא גידלה בביתו אלא הלך ומכרה לאמה לזה (ראה קידושין יח) (ש"א): תורה ט

(ט) וְאִם לְבָנוֹ יִיעָדְנָה. לא נאמר וְאִם בְּנוֹ יִיעָדְנָה; לְפִי שְׂאִין הַבֵּן יָכוֹל לְיַעֲדָה לוֹ בְּעִצְמוֹ, אֲלֵא וְאִם לְבָנוֹ יִיעָדְנָה, כְּלוֹמֵר: אִם הָאֲדוֹן יִיעַד אוֹתָהּ לְבָנוֹ. וְהַפְתּוּב מִלְּמַד כּוּנָה, שְׂאֵף בְּנוֹ קָם תַּחֲתָיו לְיַעֲדָה אִם יִרְצָה אֲבִיו - שְׁגַם בֵּן הָאֲדוֹן יָכוֹל לְיַעַד אוֹתָהּ בְּהִסְכָּמַת אֲבִיו, וּמִתּוֹךְ שְׁגַם אֲצִל הַבֵּן לֹא נֶאֱמַר לְשׁוֹן 'לְקִיחָה' אֲלֵא 'יַעוּד', נִמְצִינוּ לְמַדִּים שְׂאֵף הוּא אִינוֹ צָרִיךְ לְקְדוּשֵׁין אַחֲרִים, אֲלֵא בְּכֶסֶף קְנִייתָהּ שְׁשִׁילָם אֲבִיו לְאֲבִיָּה, בּוֹ הוּא מְקַדְּשָׁה, וְאוֹמֵר לָהּ 'הֲרִי אַתָּ מִיַּעֲדַת לִי בְּכֶסֶף שֶׁקָּבַל אֲבִיךָ בְּדַמְיָךְ' (רא"ם, ח"ט):

כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה לָּהּ. כְּמִשְׁפַּט בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוֹאוֹת, שֶׁהַבְּעַל חַיִּיב לְסַפֵּק לָהֶן שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, כְּמִפּוֹרְשׁ בְּפֶסוּק הַבָּא (ראה ביאור ברש"י שם), בֵּן יַעֲשֶׂה הַבֵּן לְאִמָּה שְׂאֲבִיו מִיַּעַד לוֹ (מכילתא): תורה י

שליש הזמן שהיתה ראויה לעבוד לך, הרי שעבודת שתי שנים הללו שנה שלישית המנה, טול לך את השאר, שהם שני שלישיות המנה, ותצא מאצרך לחירות. וחדשה תורה כאן דרך יציאה נוספת לאמה עבריה הנקראת גרעון כסף [וממנה נלמד גם לעבד עברי, שכן אמה עבריה ועבד עברי הוקשו זה לזה (רש"י לעיל פסוק ט)], ובשונה מעבד כנעני שגופו קנוי לאדון, ואין שוי פדיונו מתמעט אפילו אם כבר עבד אצלו שנים רבות, הרי שהעבד והאמה העבריים, כיון שהקציבה להם תורה שש שנים בלבד, הרי הם נחשבים לענן זה רק כשכירים לאדון תמורת הממון, ודמי פדיונם הולכים ופוחתים בכל שמתקרבת שנת יציאתם בסוף שש שנים) (קידושין טז) (רא"ם, ג"א, הוכרחו, שפ"ח):

לְעַם נְכָרִי לֹא יִמְשַׁל לְמַכְרָה. 'לְעַם נְכָרִי' אִין פִּירוּשׁוֹ 'לְאִישׁ מֵעַם נְכָרִי, דְּהֵיִינוּ לְגוֹי, אֲלֵא פִירוּשׁוֹ 'לְאִישׁ אַחֲר' מַלְבַּד הָאֲדוֹן אֲשֶׁר לוֹ נִמְכְּרָה כְּבָר, שְׂאִינוֹ רִשְׁאֵי לְמַכְרָה עוֹד לְאַחַר, וְהַפְתּוּב מוֹסַב עַל הָאֲדוֹן וְעַל הָאֵב כְּאַחַד, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁכָּבַר נִמְכְּרָה פַּעַם אַחַת שׁוֹב אֵין רִשְׁאֵים, לֹא הָאֲדוֹן וְלֹא הָאֵב, לְמַכְרָה פַּעַם נוֹסֶפֶת (קידושין יח):

כְּבִגְדוֹ כֹּהֵ. 'כְּבִגְדוֹ' הוּא מִלְשׁוֹן 'בְּגִידָה', וְהֲרִי הוּא כְּאֵילוֹ נֶאֱמַר 'כְּבִגְדוֹ'. וְכְלוֹמֵר, לֹא יִמְכְּרָנָה לְאִישׁ

קדושין אחרים, אלא בכסף קנייתה הוא מקדשה, ואומר לה 'הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיך' (בכורות ג. קידושין טז) (רמב"ן, רא"ם, ג"א):

וְהַפְדָּתָהּ. זוהי יציאה על-ידי פדיון, שהפודה משלם לאדון ממון, וכנגדו היא יוצאת לחירות. ומתוך שלא נאמר וְנִפְדָּתָהּ (נעשית פדויה) בלשון נפעל), אלא וְהַפְדָּתָהּ (נעשה אותה פדויה) בלשון הפעיל), משמע שהאדון עצמו גורם לך שהאמה תפדה, בכך שיתן לה מקום (אפשרות) להפדות ולצאת, ועל ידי כך יחשב שאף הוא מסייע בפדיונה. ומה הוא המקום שנותן לה להפדות ולצאת? על ידי שמוגרע מפדיונה במספר השנים שעשתה אצלו - כלומר, כאשר בא הפודה לפדותה, לא ידרוש האדון בעד שחרורה את כל סכום הממון ששילם בקנייתה, אלא מפחית מן הסכום לפי שוי מספר השנים שכבר עבדה בעבורו, לפי שאנו דנים ומחשיבים אותה לענן זה כאילו היא 'שכוורה' אצלו, ולא שהיא 'קנייה' אצלו. כִּיצַד? הֲרִי שֶׁקְנָאָה בְּמִנָּה, וְעָשְׂתָה (וְעָבְדָה) אֲצִלוֹ שְׁנֵי שָׁנִים, אוֹמְרִים לוֹ: יוֹדַע הֵייתָ שֶׁעָשִׂיתָ לְצַאת לְסוֹף שָׁנָה, נִמְצָא שֶׁקְנִיתָ עֲבוֹדָת פֶּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּשִׁית הַמִּנָּה, וְהִיוֹת שֶׁכָּבַר עָשְׂתָה אֲצִלָּךְ שְׁנֵי שָׁנִים, שְׁהוּא

כ"ט < אַם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ • עֲלֶיָהּ (מכילתא) • שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעֹנֶתָהּ לֹא יִגְרַע • מִן הָאֲמָה שְׂיַעַד לוֹ כְּכָר • שְׂאֵרָה • מִזְוֹנֹת (כתובות מז.) • כְּסוּתָהּ • כְּמִשְׁמְעוֹ • עֹנֶתָה • תִּשְׁמִישׁ •

(יא) וְאִם־שְׁלֹשׁ־אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצְאָה חֲנָם אִין יא ואם תלת אלין לא יעבד לה ותפוק מגן בלא כסף:

כָּסֶף:

כ"ט < וְאִם־שְׁלֹשׁ־אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ • אִם אַחַת מִשְׁלֹשׁ אֶלֶה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ, וּמָה הֵן הַשְּׁלֹשׁ? יִיעֲדָנָה לוֹ אוֹ לְכֶנּוּ, אוֹ יִגְרַע מִפְדְּיוֹנָה וְתֵצֵא, וְזֶה לֹא יַעֲדָה לֹא לוֹ וְלֹא לְכֶנּוּ, וְהִיא לֹא הִיָּה בְּיָדָהּ לִפְדוּת אֶת עַצְמָהּ. וַיִּצְאָה חֲנָם • רַבָּה לָּהּ יִצְיָאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמָּה שָׂרְבָה לְעַבְדִּים. וּמָה הִיא הַיִּצְיָאָה? לְלִמְדָךְ שֶׁתֵּצֵא בְּסִימְנִין וְתִשְׁהֶה עִמּוֹ עוֹד עַד שֶׁתִּבְיֵא סִימְנִין, וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קִדְם סִימְנִים כְּכָר לְמַדְנוּ שֶׁתֵּצֵא, שְׁנָאֵמֵר: (דברים ט) "הָעֵבְרִי אוֹ הָעֵבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים", וּמָהוּ הָאֵמֹר כָּאֵן: "וַיִּצְאָה חֲנָם?" שֶׁאִם קָדְמוּ סִימְנִים לְשֵׁשׁ שָׁנִים, תֵּצֵא בָּהֶן. (קידושין ד. מכילתא) אוֹ אֵינּוּ אוֹמֵר שֶׁתֵּצֵא אֶלָּא בְּבִגְרוּת? תִּלְמוּד לומר: "אִין כָּסֶף", לְרַבּוֹת יִצְיָאת בְּגָרוּת. וְאִם לֹא נִאָּמְרוּ שְׁנֵיחַם, הֵייתִי אוֹמֵר: "וַיִּצְאָה חֲנָם", זֶה בְּגָרוּת, לְכָךְ נִאָּמְרוּ שְׁנֵיחַם, שְׁלֹא לִיתֵן פְּתוּחַן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לְחַלֵּק.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

לָךְ אַחִיךָ הָעֵבְרִי אוֹ הָעֵבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִת תִּשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעַמְּךָ, וְאִם בֵּן מַהוּ הָאֵמֹר כָּאֵן וַיִּצְאָה חֲנָם, עַל כִּרְחֹךְ בָּא לְרַבּוֹת כְּאֵמֹר, שֶׁאִם קָדְמוּ סִימְנִים שֶׁל נְעוּת לְשֵׁשׁ שָׁנִים, תֵּצֵא בָּהֶן לְחִירוֹת חֲנָם - מִכְּלִי לְשֵׁלֶם לְאֶדוֹן אֵת שׁוֹי פְּדִיוֹנָה בְּגֵרְעוֹן כָּסֶף. וּמִנִּין שֶׁהַכְּתוּב בָּא לְרַבּוֹת שֶׁתֵּצֵא בְּנְעוּת, אוֹ (שָׁמָּא) אֵינּוּ אוֹמֵר שֶׁתֵּצֵא אֶלָּא בְּבִגְרוּת - כְּשֶׁמְלָאוּ לָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְחֻצָּהּ, שָׂאזוּ הָרִי הִיא בּוֹגֵרֵת, אֶבֶל בְּסִימְנֵי נְעוּת לֹא תֵּצֵא? תִּלְמוּד לומר 'אִין כָּסֶף', לְרַבּוֹת יִצְיָאת בְּגָרוּת, וּמִתּוֹךְ שֶׁאִין כָּסֶף מְרַבָּה יִצְיָאת בְּגָרוּת, עַל כִּרְחֹךְ לֹא הוֹצֵרְךָ וַיִּצְאָה חֲנָם אֶלָּא לְרַבּוֹת יִצְיָאת נְעוּת. אִם כֵּן, לְמָה הוֹצֵרְךָ הַכְּתוּב לומר גַּם וַיִּצְאָה חֲנָם וְגַם 'אִין כָּסֶף', וְהִלָּא מֵאַחַר שֶׁהִיא יוֹצֵאת כְּכָר בְּנְעוּת, מָה צוּרְךָ יֵשׁ בַּיִצְיָאת בְּגָרוּת, אַחַר שֶׁאֵינָה עוֹד בְּרִשׁוֹת הָאֶדוֹן וַאֲיִנָּה צְרִיכָה לְלָצֵאת מִמְּנוֹ? אֶלָּא יִצְיָאת נְעוּת נִלְמָדֵת רַק מִתּוֹךְ שֶׁנִּאָּמְרוּ שְׁנֵיחַם, וְאִם לֹא נִאָּמְרוּ שְׁנֵיחַם, יִצְיָאת חֲנָם בְּלִבְדָּה, הֵייתִי אוֹמֵר כִּי וַיִּצְאָה חֲנָם? זֶה יִצְיָאת בְּגָרוּת, שֶׁהָרִי אִין לְנוּ סִמְךָ לְחִדוּשׁ שֶׁהַכְּתוּב מְרַבָּה אֵף יִצְיָאת נְעוּת, לְכָךְ נִאָּמְרוּ שְׁנֵיחַם, כִּי שְׁלֹא לִיתֵן פְּתוּחַן־פֶּה לְבַעַל־הַדִּין לְחַלּוֹק וְלומר שֶׁאֵינָה יוֹצֵאת אֶלָּא בְּבִגְרוּת, כִּי מֵאַחַר שֶׁשְׁנֵיחַם

הָאֵמֹרוּסִים בָּהּ: יִיעֲדָנָה לוֹ, אוֹ לְכֶנּוּ, אוֹ יִגְרַע מִפְדְּיוֹנָה וְתֵצֵא, וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ דְּכָר מִן הַשְּׁלֹשׁ הָאֶלֶה, כְּלומר, אִם אֶדוֹן זֶה לֹא יַעֲדָהּ, לֹא לוֹ וְלֹא לְכֶנּוּ, וְהִיא לֹא הִיָּה לִפְדוּת אֶת עַצְמָהּ, הָרִי אִזוֹ - וַיִּצְאָה חֲנָם אִין כָּסֶף? (מכילתא) (רא"ם, ג"א):

וַיִּצְאָה חֲנָם אִין כָּסֶף. מִקְרָא זֶה אִין לְפָרְשׁוֹ כְּמִשְׁמְעוֹ, שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים הָאֵמֹרוּסִים תֵּצֵא לְחִירוֹת מִיָּד [שֶׁאִם כֵּן, לֹא תִתְּכֵן יִצְיָאת אִמָּה עֵבְרִיָּה בְּשֵׁשׁ שָׁנִים, שֶׁהָרִי אִם יִיעַד אוֹתָהּ לוֹ אוֹ לְכֶנּוּ, הָרִי הִיא נִשְׂוָאָה וְאֵינָה יוֹצֵאת אֶלָּא בְּגֵט כְּרִיתוּת, וְהִיוֹצֵאת בְּגֵרְעוֹן כָּסֶף שׁוֹב אֵינָה צְרִיכָה לְצֵאת בְּשֵׁשׁ, וְאִם לֹא עֲשֶׂה לָּהּ שְׁלֹשׁ אֶלֶה הָרִי יוֹצֵאת לְחִירוֹת מִיָּד]. אֶלָּא רִיבָה לָּהּ הַכְּתוּב יִצְיָאה לִזוֹ - לְאָמָה עֵבְרִיָּה שְׁלֹא נִתְיַעַדָה וְלֹא נִפְדְּתָה, יוֹתֵר מִמָּה שְׁרִיבָה לְעַבְדִּים הָעֵבְרִיִים, וּמָה הִיא הַיִּצְיָאה שְׁרִיבָה הַכְּתוּב בְּאָמָה עֵבְרִיָּה יֵתֵר עַל עַבְד עֵבְרִי לְלִמְדָךְ שֶׁתֵּצֵא בְּסִימְנִין - כְּשֶׁמְלָאוּ לָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְהִבְיָאה סִימְנֵי נְעוּת, הִיא יוֹצֵאת לְחִירוֹת. וּפִירוּשׁ הַכְּתוּב כִּךָ הוּא: אִם שְׁלֹשׁ אֶלֶה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ, תִּמְתִּין וְתִשְׁהֶה עִמּוֹ עוֹד עַד שֶׁתִּבְיֵא סִימְנִין, וְאִזּוֹ תֵּצֵא לְחִירוֹת אֵף לִפְנֵי שֶׁהִגִּיעַ שֵׁשׁ, שְׁכֵן אִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קוּדְם שֶׁהִבְיָאה סִימְנִין, הָרִי כְּכָר לְמַדְנוּ שֶׁתֵּצֵא, שְׁנָאֵמֵר (דברים ט, יב) 'כִּי יִמְכֹר

(ו) אִם אַחֶרֶת יִקַּח לוֹ. אִם יוֹסִיף (הָאֶדוֹן, אוֹ הַבֵּן) וַיִּקַּח לוֹ אִשָּׁה נוֹסַפֵּת עֲלֶיָהּ (מכילתא):

שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעֹנֶתָהּ לֹא יִגְרַע. אִין פִּירוּשׁוֹ שְׁלֹא יִגְרַע דְּבָרִים אֵלּוּ מִן הָאִשָּׁה הַנוֹסַפֵּת, שְׁכֵן 'לֹא יִגְרַע' מִשְׁמַע שְׁלֹא יִמְעַט מִמָּה שֶׁהִיָּה לָּהּ עַד עַתָּה, אֶלָּא שְׁלֹא יִגְרַע דְּבָרִים אֵלּוּ מִן הָאֲמָה שְׂיַעַד לוֹ כְּכָר, וְלֹא יִתְמַעַט חֲלָקָהּ מִחִמַּת הָאִשָּׁה הַנוֹסַפֵּת שְׁלִקַּח עֲלֶיָהּ (מכילתא) (רא"ם):

שְׂאֵרָה. אֵלּוּ מִזְוֹנֹת הָאִשָּׁה [שְׂאֵר] פִּירוּשׁוֹ בִּשְׂרָה, כִּמוֹ: וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׂאֵר עֲמִי' (מִיכָה ג, א) - וַאֲשֶׁר אָכְלוּ אֶת בִּשְׂרַ עֲמִי, וּכְלִשׁוֹן מוֹשְׁאֶל הוּא מִשְׁמַשׁ כָּאֵן עַל כָּלֵל הַמִּזְוֹנוֹת] (מכילתא, כתובות מז.) (מש"ח):

כְּסוּתָהּ. כְּמִשְׁמְעוֹ - מִלְּבוּשָׁה: עֹנֶתָהּ. זֶה תִּשְׁמִישׁ הַמּוּטָה (מכילתא, כתובות מז): תורה יא

(יא) וְאִם שְׁלֹשׁ אֶלֶה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ. אִין פִּירוּשׁוֹ 'אִם לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ אֶת כָּל שְׁלֹשׁ אֶלֶה' כִּי אִם מִקְצָתָם, אֶלָּא פִירוּשׁוֹ: אִם אֵף אַחַת מִשְׁלֹשׁ אֶלֶה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ, וּמָה הֵן הַשְּׁלֹשׁ? אִם תִּמְצָא לומר שֶׁהֵם 'שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעֹנֶתָהּ' הָאֵמֹרוּסִים בְּפְסוּקֵי הַקּוּדְם לְגַבֵּי אֲמָה שְׁנֵתִיעֲדָה, הָרִי אִי אִפְשָׁר לומר וַיִּצְאָה חֲנָם, שֶׁהָרִי אֵינָה יוֹצֵאת מִמְּנוֹ אֶלָּא בְּגֵט כְּרִיתוּת. אֶלָּא עַל כִּרְחֹךְ הַכְּתוּב מְדַבֵּר בְּאָמָה עֵבְרִיָּה שֶׁעֲדִין לֹא נִתְיַעַדָה, וְאֵלּוּ שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים

(יב) מִכָּה אִישׁ וַמָּת מוֹת יוֹמֵת:

יב דִּימְחֵי לְאַנְשׁ וַיִּקְטְלֵהָ אֶת־קַטְלָא
יתקטל:

רש"י ◀ **מִכָּה אִישׁ וַמָּת** • כִּמְהָ כְּתוּבִים נֶאֱמְרוּ בְּפִרְשֵׁת רוֹצֵחִין, וּמֵה שֶׁבְּיָדֵי לְפָרֵשׁ לְמָה בָּאוּ בָלֶם, אָפְרָשׁ. **מִכָּה אִישׁ וַמָּת** • (סנהדרין פד) לְמָה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד) "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמֵת", שׁוּמַע אֲנִי הַכָּאָה בְּלֹא מִיתָה? תַּלְמוּד לּוֹמַר: "מִכָּה אִישׁ וַמָּת", אֵינוֹ חֵיב אֲלָא בְּהַכָּאָה שֶׁל מִיתָה. וְאִם נֶאֱמַר: "מִכָּה אִישׁ", וְלֹא נֶאֱמַר: "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה", הֵייתִי אוֹמֵר אֵינוֹ חֵיב עַד שֶׁיִּכֶּה אִישׁ. הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן מִזַּיִן? תַּלְמוּד לּוֹמַר: "כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוֹ קָטָן וְאֶפְלוֹ אִשָּׁה. וְעוֹד, אֵלּוּ נֶאֱמַר: "מִכָּה אִישׁ", שׁוּמַע אֲנִי אֶפְלוֹ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהֵרַג יְהֵא חֵיב, תַּלְמוּד לּוֹמַר: (שם) "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה", וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה. וְעוֹד "כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוֹ נְפִלִים בְּמִשְׁמַע? תַּלְמוּד לּוֹמַר: "מִכָּה אִישׁ", שְׂאִינוֹ חֵיב עַד שֶׁיִּכֶּה בֶּן קִימָא, הֲרֵאוּ לֵהוּיֹת אִישׁ (מכילתא) •

**(יג) וְאֶשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לְיָדוֹ וְשִׁמְתֵי לֶךְ
מִקּוֹם אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה:**

יג וְדִי לֹא כָּמֵן לֵה וּמִן קָדָם יִי אֶתְמַסֵּר
לִידָה וְאַשְׁוֵי לֶךְ אֶתֶר דִּיעֵרוֹק לְתַמְנָן:

רש"י ◀ **וְאֶשֶׁר לֹא צָדָה** • לֹא אָרַב לוֹ וְלֹא נִתְפַּנֵּן. צָדָה לְשׁוֹן אָרַב, וְכֵן הוּא אוֹמַר: (שמואל א כד) "וְאַתָּה צוּדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ", וְלֹא יִתְכַּן לּוֹמַר 'צָדָה' לְשׁוֹן 'הִצַּד צִיד', שֶׁצִּידַת חַיּוֹת אֵין נוֹפֵל הֵ"א בְּפֶעֶל שְׁלָה, וְשֵׁם דְּבָר בְּה צִיד, וְזֶה שֵׁם דְּבָר בּוֹ צָדָה וּפְעֵל שְׁלוֹ צוּדָה, וְזֶה פְעֵל שְׁלוֹ צַד, וְאוֹמַר אֲנִי פִּתְרוֹנוֹ כְּתַרְגוּמוֹ: וְדִי לֹא כָּמֵן לֵה. וּמִנְחָם חִבְרוֹ בְּחֶלֶק 'צַד צִיד', וְאֵינִי אֲנִי מוֹדָה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחַבְרוֹ בְּאַחַת מִמִּחְלָקַת שְׁל

רש"י כפשטו - מהדורת לשם

נֶאֱמְרוּ, עַל כִּרְחֻק אָחֵד מֵהֶם בָּא לְרִבּוֹת אַף יִצְיֵאת נַעֲרוֹת (מכילתא, קידושין ד) (רא"ם, ב"ם): תורה יב
(יב) מִכָּה אִישׁ וַמָּת. כִּמְהָ כְּתוּבִים נֶאֱמְרוּ בְּפִרְשֵׁת רוֹצֵחִין - פִּרְשֵׁת דִּין מִיתַת הַרוֹצֵחַ חוֹרָה וְנִשְׁנָתָה בַּתוֹרָה כִּמְהָ פְעֻמִּים, וּמֵה שֶׁבְּיָדֵי לְפָרֵשׁ לְמָה בָּאוּ כּוֹלֵם - מֵה בָּא הַכְּתוּב לְלַמְּדֵנוּ בְּכָל מִקּוֹם, אָפְרָשׁ בְּכָל כְּתוּב בְּמִקּוּמוֹ (רא"ם):
מִכָּה אִישׁ וַמָּת מוֹת יוֹמֵת. לְמָה נֶאֱמַר כָּאן דִּין מִיתַת הַרוֹצֵחַ, וְחוֹר וְנִשְׁנָתָה בְּפִרְשֵׁת אָמור? לְפִי שֶׁבְּפִרְשֵׁת אָמור (ויקרא כד, ט) נֶאֱמַר 'וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמֵת', וּמִלְשׁוֹן זֶה שׁוּמַע אֲנִי אֵף הַכָּאָה בְּלֹא מִיתָה - שֶׁאֵף אִם לֹא הִמִּיתוּ, אֲלָא רַק הִכָּהוּ עַל מִנַּת לְהַרְגוֹ, חֵיבִי מִיתָה עַל הַהַכָּאָה עֲצֻמָּה, תַּלְמוּד לּוֹמַר כָּאן: 'מִכָּה אִישׁ וַמָּת', לְלַמְּדֵךְ שְׂאִינוֹ חֵיב אֲלָא בְּהַכָּאָה שֶׁל מִיתָה בְּלַכְד. וְאִם הִיָּה נֶאֱמַר רַק בְּלְשׁוֹן הָאָמור כָּאן: 'מִכָּה אִישׁ', וְלֹא הִיָּה נֶאֱמַר בְּלְשׁוֹן הָאָמור שֵׁם: 'וְאִישׁ כִּי יִכֶּה', הֵייתִי אוֹמֵר שֶׁהַרוֹצֵחַ אֵינוֹ חֵיב עַד שֶׁיִּכֶּה 'אִישׁ' גְּדוּל, אָבֵל אִם הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן שְׂאִינָם בְּכָלֵל

'אִישׁ', מִזַּיִן שֶׁהוּא חֵיבִי מִיתָה? תַּלְמוּד לּוֹמַר שֵׁם: 'כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם', לְרִבּוֹת אֶפְלוֹ קָטָן וְאֶפְלוֹ אִשָּׁה, שֶׁכֵּן 'כָּל נֶפֶשׁ אָדָם' מִשְׁמַע אֵף קָטָן וְאֶשֶׁה. וְעוֹד טַעַם לְכַף שֶׁהוֹצֵרָךְ לְחוֹר וְלּוֹמַר שֵׁם דִּין מִיתַת הַרוֹצֵחַ, שֶׁכֵּן אֵילוֹ נֶאֱמַר רַק כָּאן 'מִכָּה אִישׁ', הֲרֵי מִלְשׁוֹן זֶה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר מִי הִיָּה הַמִּכָּה, שׁוּמַע אֲנִי אֶפְלוֹ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהֵרַג יְהֵא חֵיב, תַּלְמוּד לּוֹמַר שֵׁם: 'וְאִישׁ כִּי יִכֶּה', לְלַמְּדֵךְ שְׁדוּקָא 'אִישׁ' שֶׁהִכָּה חֵיב, וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה. וְעוֹד טַעַם לְכַף שֶׁהוֹצֵרָךְ לּוֹמַר כָּאן 'מִכָּה אִישׁ', לְפִי שֶׁהִלְשׁוֹן הָאָמור שֵׁם 'כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם', אֶפְלוֹ נְפִלִים בְּמִשְׁמַע - אֵף תִּינוּקוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ בְּאוֹפֵן שְׂאִינָם עֲתִידִים לְחַיּוֹת וּלְהַתְקַיֵּם, שְׁהֲרֵי בְּכָלֵל 'כָּל נֶפֶשׁ אָדָם' הֵם, וְהֵייתִי אוֹמַר שֶׁהַחוֹרָגִים חֵיבִי מִיתָה, תַּלְמוּד לּוֹמַר כָּאן: 'מִכָּה אִישׁ', לְלַמְּדֵךְ שְׂאִינוֹ חֵיב עַד שֶׁיִּכֶּה בֶּן קִימָא הֲרֵאוּ לֵהוּיֹת אִישׁ, וְלֹא נְפִלִים שְׂאִינָם בְּנֵי קִימָא וְאִינָם בְּכָלֵל 'אִישׁ' (מכילתא, סנהדרין פד) (חזקוני): תורה יג
(יג) וְאֶשֶׁר לֹא צָדָה. לֹא אָרַב לוֹ עַל מִנַּת לְהַרְגוֹ, וְכַלּוּמְרָה, לֹא נִתְפַּנֵּן לְהַרְגוֹ (ר"ח). צָדָה. לְשׁוֹן 'אָרַב' הוּא,

שמואל א כד, יא) 'וְאַתָּה צוּדָה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ' [דברי דוד אֵל שְׂאוּל בְּאֶשֶׁר כָּרַת אֶת כַּנֶּף מֵעִילוֹ: רֵאָה נֹא שְׂלֵא חֲטָאתִי נִגְדָּךְ, שֶׁכֵּן הִיָּה בְּיָדִי לְהַרְגֵךְ וְלֹא הִרְגַתִּיךָ, וּבְכָל זֹאת אֶתָּה אוֹרַב לְנַפְשִׁי לְהַרְגֵנִי]. רש"י מוּכִיחַ שֶׁצָּדָה הוּא לְשׁוֹן אֲרַב, וְאֵינוֹ נְגוּד מִלְשׁוֹן 'צִיד': וְלֹא יִתְכַּן לּוֹמַר שֶׁ'צָּדָה' הוּא מִלְשׁוֹן 'צִידָה', כִּמּוֹ: 'הִצַּד צִיד' (בראשית כז, לג), וְהִיָּה פִּירוּשׁוֹ: לֹא רָדַף אֶחְרָיו לְצוּר, כְּצִיד הַרֹדֵף אַחַר הַחַיּוֹת לְהַרְגֵם; לְפִי שֶׁלְשׁוֹן צִידַת חַיּוֹת, אֵין נוֹפֵל הֵ"א בְּפוּעַל שְׁלָה [שְׂאִין אוֹמְרִים בּוֹ 'צָדָה' אֲלָא 'צַד']. וְגַם שֵׁם הַדְּבָר בְּה הוּא 'צִיד', בְּלֹא הֵ"א, וְאֵילוֹ זֶה - שׁוֹרֵשׁ 'צָדָה' בְּמִשְׁמַעוֹת 'אָרַב', הָאוֹת הֵ"א הִיא מִן הַשׁוֹרֵשׁ, וְשֵׁם הַדְּבָר בּוֹ 'צִידָה' [כִּמּוֹ: 'אוֹ הַשְּׁלִיף עָלָיו בְּצִידָה' (במדבר לה, ט), וּפוּעַל שְׁלוֹ 'צוּדָה', וְאֵילוֹ זֶה - לְשׁוֹן 'צִידַת חַיּוֹת', פּוּעַל שְׁלוֹ 'צַד' בְּלֹא הֵ"א. וְלַכֵּן אוֹמַר אֲנִי שֶׁפִּתְרוֹנוֹ הוּא מִלְשׁוֹן 'אָרַב', וּכְתַרְגוּמוֹ בְּאוֹנֵקְלוֹס: 'וְדִלֵּא כָּמֵן לֵיה' [וְאֶשֶׁר לֹא נִטְמַן לוֹ, כְּלוּמַר לֹא הִטְמִין עֲצֻמוֹ לְאָרוּב לוֹ]. וְאוּלָּם מִנְחָם בֶּן סְרוּק [בֶּסֶפֶר הַמַּחְבְּרַת], בּוֹ הוּא מְחַבֵּר לְשׁוֹנוֹת

צד, נחברנו בחלק (ישעיה טו) "על צד תנשאוי" (שמואל א כ) "צדה אורה", (דניאל ז) "ומלין לצד עלאה ימלל". אף כאן "אשר לא צדה" לא צדד למצא לו שום צד מיתה, ואף זה יש להרהר עליו. מפל-מקום, לשון אורב הוא. והאלהים אנה לידו • זמן לידו, לשון (תהלים צא) "לא תאנה אליך רעה", (משלי יב) "לא יאנה לצדיק כל און", (מלכים ב ה) "מתאנה הוא לי", מזדמן למצא לי עלה. והאלהים אנה לידו • ולמה תצא זאת מלפניו? הוא שאמר דוד: (שמואל א כד) "כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע", ומשל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקדוש-ברוך-הוא, שהוא קדמונו של עולם. והיכן אמרה תורה: "מרשעים יצא רשע"? והאלהים אנה לידו". במה הכתוב מדבר? בשני בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, ולא היו עדים בדבר שייעדו, זה לא נהרג וזה לא גלה. והקדוש ברוך הוא מזמנן לפנדק אחד: זה שהרג במזיד יושב תחת הסלם, וזה שהרג שוגג עולה בפסלם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות. נמצא זה שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג במזיד נהרג. ושמתי לך מקום • אף במדבר שינוס שמה, ואי זה מקום קולטו? זה מחנה לונה (מכות יב).

(יד) וכי יזד איש על-רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות:

כ"ג • וכי יזד • למה נאמר? לפי שנאמר "מפה איש וגו'", שומע אני רופא שהרג ושלית בית דין שהמית

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

עושה כדי לכפר על הדם. מזמנן לפנדק אחד - מסבב שיהיו שניהם נקלעים למקום אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים מעידים עליו שהרג נפש בשוגג, ומחייבים אותו לגלות. נמצא, זה שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג במזיד נהרג. וזהו שנאמר והאלהים אנה לידו, כי מאחר שרוצח זה הרשיע כבר והרג נפש בשוגג, ולא גלה לפי שלא היו עדים בדבר, לפיכך זימן לו הקב"ה שיצא רשע מלפניו, ונהרג בשוגג רוצח אחר בפני עדים, כדי לחייבו גלות (מכות יב) (רש"י שמואל שם; רש"י בראשית ט, ה):

ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה. אין הכתוב מדבר רק בערי המקלט האמורים בפרכת מסעי (במדבר לה, יא), ובפרכת נאתחנן (דברים ד, מג), שכן לשון הכתוב ושמתי לך מקום משמע שהדבר אמור אף למשה, שבשעתו עדיין לא היו משמשים ערי המקלט הללו, אלא אף במדבר היה מקום שינוס שמה הרוצח בשוגג, ושימש בעיר מקלט. ואי זה מקום במדבר היה קולטו? זה מחנה לונה, שהוא מקומו של משה (מכילתא, מכות יב): תורה יד (יד) וכי יזד איש על רעהו להרגו

רעה; וכן: 'לא יאונה לצדיק כל און' (משלי יב, כא) [לא יזדמן לצדיק לעשות שום עבירה בשגגה]. וכן: 'מתאנה הוא לי' (מלכים ב ה, ט) [שפירושו: מזדמן למצוא לי עילה וסיבה להתגרות בי: והאלהים אנה לידו. ולמה אכן זימן הקב"ה שתצא זאת מלפניו, להרוג נפש בשגגה? הוא שאמר דוד לשאול המלך] [כאשר ברת את בנה מעילו, והיה בידו להרגו ולא הרגו]: 'כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה בך' (שמואל א כד, יג) [בדברי המשל הקדום אשר יאמר: 'מרשעים יצא רשע', פן יתקיים בך שיזדמן הריגתך על ידי רשע, ולא על ידי], ו'משל הקדמוני' היא התורה, שהיא משל הקדוש-ברוך-הוא, שנקרא 'קדמוני' לפי שהוא קדמונו של עולם, וכלומר, בתורה מרומז דבר זה, שכאשר אדם הרשיע זומן הקב"ה שיבוא על עגשו בידי רשע כמותו, והיכן אמרה תורה 'מרשעים יצא רשע'? אלא מהאמור כאן 'האלהים אנה לידו' יש ללמוד זאת, שכן במה הכתוב מדבר? בשני בני-אדם שכל אחד מהם הרג נפש, אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד, ולא היו עדים בדבר שייעדו על מעשיהם, ולפיכך זה (המזיד) לא נהרג, וזה (השוגג) לא גלה, והקדוש-ברוך-הוא מה הוא

שגזרתם דומה זו [זו], חברו באותו חלק עם לשון 'צד ציד', לומר שיוסדם בשורש אחד, ואין אני מודה לו בזה. ואם יש הכרח לחברו באחת ממחלוקת (אחד מן החלקים) של 'צד' - הנה נכון יותר שנחברנו בחלק של 'צד', כלשון 'על צד תנשאוי' (ישעיה טו, יב) [כאשר תשובו מן הגלות לירושלים, תנשאוי כתינוק שנושאים אותו על הירועות בצד הגוף], וכן: 'צדה אורה' (שמואל א כ, ט) [אל הצד אליך], וכן: 'ומלין לצד עלאה ימלל' (דניאל ז, כח) [ודברי חירוף לצד מעלה ידבר], אף כאן על ההורג בשגגה, יש מקום לפרש 'אשר לא צדה' מלשון 'צד', וכלומר: 'לא צדד למצוא לו שום צד מיתה'. ואולם אף זה יש להרהר עליו, שהרי גם בזה אין נופל לשון 'צדה', אלא 'צד' או 'צדד' בלא ה"א [ומה שנאמר 'צדה אורה' אין פירושו אלא 'לצד', כדרך הכתוב בתיבה שצריכה למ"ד בתחילתה, שהוא נותן לפעמים במקום זאת ה"א בסופה], ומפל-מקום, הנכון הוא כמו שנתבאר, כי 'צדה' לשון 'אורב' הוא: והאלהים אנה לידו. הקב"ה זימן לידו מקרה זה, שינהוג נפש בשגגה. ו'אנה לשון זימן הוא, כמו: 'לא תאונה אליך רעה' (תהלים צא, ט) [כאשר תשים מבטחך בזה' לא תזדמן לך שום

במלקות ארבעים, והאב המכה את בנו, והרב הרודה את תלמידו והשוגג? תלמוד לומר: "וכי יזד" ולא שוגג, "להרגו בערמה" ולא שליח בית דין, והרופא והרודה בנו ותלמידו, שאף-על-פי שהם מזידין, אין מערימין. מעם מזבחי • (סנהדרין צח) אם היה פהן ורופה לעבד עבודה, תקחנו למות.

(טו) ומכה אביו ואמו מות יומת: טו ודימחי אביו ואמה אתקטלא יתקטל:

רש"י • ומכה אביו ואמו • (שם פד) לפי שלמדנו על החובל בחברו שהוא בתשלומין ולא במיתה, הצרף לומר על החובל באביו שהוא במיתה ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חבורה. אביו ואמו • או זה או זה. מות יומת • בחנק.

(טז) וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת: טז ודיגנוב נפשא מן בני ישראל ויזכנה וישתכח בידה אתקטלא יתקטל:

רש"י • וגנב איש ומכרו • (מכילתא) למה נאמר? לפי שנאמר: (דברים כד) "כי ימצא איש גונב נפש מאחיו". אין לי אלא איש שגנב נפש. אשה, או טמטום, או אנדרוגינוס שגנבו, מניין? תלמוד לומר: "וגנב איש ומכרו". ולפי שנאמר כאן: "וגנב איש", אין לי אלא גונב איש. גונב אשה, מניין? תלמוד לומר: (שם) "וגנב נפש". לכה הצרכו שניהם, מה שחסר זה, גלה זה. ונמצא בידו • שראוהו עדים שגנבו ומכרו, ונמצא כבר בידו

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

מיתה האמור בתורה סתם, ולא נתפרשה באיזו מארבע מיתות בית-דין [וסקילה, שריפה, הרג, חנק], הרי זו מיתת חנק (ראה רש"י בפסוק הבא) (מכילתא): תורה טו
(טז) וגנב איש ומכרו. למה נאמר כאן דין גונב נפש, והורו ונשנה בפרשת כי תצא? לפי שבפרשת כי תצא (דברים כד, ט) נאמר 'כי ימצא איש גונב נפש מאחיו', ומכתוב זה שנאמר בו 'איש', אין לי לתלמוד אלא איש שגנב נפש, אכל מי שאינו בכלל 'איש' כגון: אשה, או טומטום - שאין ניקר בו אם הוא זכר או נקבה, או אנדרוגינוס - שיש בו גם סימני זכרות וגם סימני נקבות, שגנבו את הנפש, מניין שחייבים מיתה? תלמוד לומר - לפיכך נאמר כאן 'וגנב איש ומכרו', לתלמוד שבין איש ובין אשה שגנבו את הנפש חייבים, שכן 'וגנב' נאמר בסתם, ולא הוזכר מיהו הגנב. ולפי שנאמר כאן 'וגנב איש', אין לי לתלמוד אלא על גונב את האיש, אכל הגונב את האשה מניין שחייב מיתה עליה? תלמוד לומר שם 'גונב נפש', והרי 'נפש' בולל בין איש בין אשה. לכה הוצרכו שניהם, מה שחיסר זה גילה זה (סנהדרין פח):
ונמצא בידו. מה תלמוד לומר ונמצא בידו? ועוד, מאחר שכבר מקרו איה

להרוג, אינם חייבים מיתה (מכילתא) (רא"ם):
מעם מזבחי תקחנו למות. מלמד, שאם היה הרופא פהן ורופה לעבד עבודה על גבי המזבח, אל תניחהו לעבד, אלא מעם מזבחי תקחנו למות [ואמנם לכה נאמר מעם מזבחי ולא מעל מזבחי, שאם כבר התחיל לעבד על גבי המזבח אין מפסיקין אותו מעבודתו, אלא משלים עבודתו ואחר כך לוקחים אותו למיתה] (וימא פה). (רש"י שם, רא"ם): תורה טו
(טו) ומכה אביו ואמו. ההכאה האמורה כאן פירושה חבלה שאין בה מיתה, ואינה הכאה של מיתה כמו מכה איש האמור למעלה. ולפי שלמדנו הפתוב (להלן פסוקים יט, כד-כה) על החובל בחבירו שהוא בתשלומין ולא במיתה, לכה הוצרף לומר כאן על החובל באביו שהוא במיתה, ואין דינו כחובל בחבירו. ואולם אף החובל באביו אינו חייב מיתה אלא בהכאה שיש בה חבורה - מכה שגרמה ליציאת דם (ראה רש"י ויקרא כד, כא), אכל במכה שאין בה חבורה אלא צער בלבד, אינו חייב מיתה (מכילתא):
אביו ואמו. אין פירושו שיכה את שניהם, אלא פירושו: או זה או זה, והיו של 'אמו' פירושו 'או':
מות יומת. במיתת חנק. שכל עונש

בערמה. למה נאמר כתוב זה, הרי דין רופא במיתה כבר נאמר למעלה (פסוק יב)? לפי שלמעלה נאמר 'מכה איש ומת מות יומת', ומלשון זה שומע אני שכל המכה חייב מיתה, אפילו אם לא נתכוון להמיתו, אלא שהיה מכהו וחובל בו ברשות, כגון: הרופא שהמית את החולה תוך כדי התעסקות בגופו לרפאותו, ושליח בית-דין שהמית את החייב מלקות, בשעה שהלקהו מלקות ארבעים, והאב המכה את בנו כדי לייסרו, ונהרג מחמת הכאתו, והרב הרודה (המייסר) את תלמידו כדי להשיג על לימודו, ונהרג מחמת המכה; וכמו כן מלשון זה משמע אף השוגג הקרוב למזיד, וכגון שהתכוון להרוג בהמה והרג את האדם, שאינו גולה, והייתי אומר שאף הוא חייב מיתה, תלמוד לומר לפיכך נאמר כאן 'וכי יזיד' - לתלמוד כי רק ההורג במזיד חייב, ולא שוגג; וכן תלמוד לומר 'להרגו בערמה' - לתלמוד שדווקא המכה מתוך כוונה להרע לו ולהרגו חייב, ולא שליח בית-דין והרופא והרודה בנו ותלמידו, שאף-על-פי שהם מזידין אין מערימין - שעל אף שההכאה שלהם הייתה במזיד ובכוונה להכות, הואיל והיתה רשות בידם להכות, ולא עשו זאת מתוך כוונה

קדם מכירה (סנהדרין פה). **מות יומת • בְּחֶנֶק**. פל מיתה האמורה בתורה סתם, חֶנֶק היא. והפסיק הענין וכתב: "וגונב איש" בין "מפה אביו ואמו" ל"מקלל אביו ואמו", ונראה לי, הינו פלוגתא, דמר סבר מקשינן הפאה לקללה, ומר סבר לא מקשינן (סנהדרין שם).

(יז) ומקלל אביו ואמו מות יומת: יז ודילוט אבוהי ואמה אתקטלא יתקטל:

כ"ט • **ומקלל אביו ואמו • למה נאמר? לפי שהוא אומר:** (ויקרא ט) "איש איש אשר יקלל את אביו". אין לי אלא איש שקלל את אביו. אשה שקללה את אביה, מניין? תלמוד לומר: "ומקלל אביו ואמו" סתם, בין איש ובין אשה. אם פן למה נאמר: "איש אשר יקלל", להוציא את הקטן. **מות יומת • בסקילה,** וכל מקום שנאמר: "דמיו בו", בסקילה, ובנין אב לכלם: (ויקרא ט) "באבן ירגמו אותם דמיהם בם". ובמקלל אביו ואמו נאמר: "דמיו בו" (תורת כהנים. קידושין ל).

(יח) וכי יריבן אנשים והפה איש את רעהו באבן או באגרה ולא ימות ונפל למשכב: יח וארי ינצין גברין וימחי גבר ית חברה באבנא או בכורמיזא ולא ימות ויפל לבוטלן:

כ"ט • **וכי יריבן אנשים • למה נאמר? לפי שנאמר:** "עין תחת עין", לא למדנו אלא דמי אבריו, אבל שבת ורפוי לא למדנו. לכה נאמרה פרשה זו (מכילתא) • **ונפל למשכב •** בתרגומו: ויפל לבוטלן, לחלי שמבטלו ממלאכתו.

רש"י כפשוטו - מהדרת לשם

איש ובין אשה שקללו חייביים. אם פן למה נאמר שם 'איש אשר יקלל'? להוציא את הקטן שקלל שאינו בקלל 'איש' (מכילתא): **מות יומת.** אף שכל מקום שנאמרה בתורה 'מיתה' סתם הרי זו מיתה חֶנֶק, שונה הוא דין מקלל אביו ואמו שעל אף פי שנאמר בו 'מות יומת', מיתתו בסקילה. ולפי שכל מקום שנאמר בו 'דמיו בו' הרי הוא בסקילה. ובנין אב) **לכולם** - וה'אב' המלמד לכל מקום שנאמר בו 'דמיו בו' שדינו בסקילה, הוא הכתוב האמור אצל 'אוב ונדעוני' (ויקרא כ, כו) 'באבן ירגמו אותם דמיהם בם', הרי שנאמר לשון 'דמיהם בם' על הסקילה. ולפי שבמקלל אביו ואמו האמור בפרשת קדושים (ויקרא כ, ט) נאמר 'דמיו בו', לכה מיתתו בסקילה (תורת כהנים קדושים. סנהדרין נג) רב'ש': תורה יח **(יח) וכי יריבון אנשים. למה נאמר** כאן דין החובל בחבירו, וגם להלן (פסוק כד)? לפי שמתוך שנאמר להלן 'עין תחת עין', לא למדנו אלא דמי אבריו - תשלום נְזֻק, אבל תשלום דמי שבת ורפוי על חבלתו לא למדנו, לכה נאמרה פרשה זו למדנו על תשלומים אלו (ראה פירוטם להלן פסוק כה):

מחלוקת התנאים בגמרא (סנהדרין פה), אם הדין ששינונו במקלל אביו שאינו חייב אם אביו הוא רשע גמור, נאמר גם כן במכה אביו. ומבואר בגמרא שטעם מחלוקתם הוא, **דמר סבר מקשינן הפאה לקללה** - התנא שסובר שגם במכה אביו אינו חייב כשהוא רשע, סובר שמקשימים דין מכה לדין מקלל, ולמדים ממנו, **ומר סבר לא מקשינן** - והתנא שסובר שבמכה אביו חייב אף כשהוא רשע, סובר שאין מקשימים דין מכה לדין מקלל. ולפי ששני הדינים אינם סמוכים לגמרי, שכן מקרא זה של 'גונב איש מפסיק ביניהם, לכה נחלקו אם מקשימים שני הדינים זה לזה (הזכרון): תורה יז **(יז) ומקלל אביו ואמו. למה נאמר** כאן דין מקלל אביו ואמו, וחוור ונשנה בפרשת קדושים? לפי שבפרשת קדושים (ויקרא כ, ט) הוא אומר, 'איש איש אשר יקלל את אביו, וכיון שנאמר בלשון 'איש', אין לי אלא איש שקלל את אביו, אבל אשה שקללה את אביה מניין שחייבת מיתה? תלמוד לומר - לפיכך נאמר כאן 'ומקלל אביו ואמו' סתם, ולא הוזכר מיהו המקלל, למפרך שבין

יתכן שעדיין נמצא בידו? אלא פירושו, שנמצא מבורר על פי עדים שגנב נפש והביאו לרשותו [וככל לשון 'ימצא' שבתורה, שפירושו שנתברר הדבר על פי עדים (ראה רש"י דברים כד, ז)], והכתוב מלמד שאין הגונב נפש חייב אלא כשראוהו עדים שגנבו ומכרו, וגם ראו שנמצא בידו (ברשות הגנב) כבר קודם מכירה, אבל אם מכרו כשהוא עדיין ברשות הגנב, או שלא נתברר בעדים שהביאו הגנב לרשותו, הרי הוא כאילו לא גנבו, ועל המכירה בלבד אינו חייב מיתה (מכילתא, סנהדרין פה) (רש"י שם, רא"ם, הזכרון): **מות יומת. במיתה חֶנֶק. שכל עונש מיתה האמורה בתורה סתם, ולא נתפרשה באיזו מארבע מיתות בית דין [סקילה, שריפה, הרג, חנק], מיתה חֶנֶק היא** (מכילתא, סנהדרין פה). (ומוסיף (רש"י): והפסיק הכתוב באמצע הענין, וכתב דין זה של 'וגונב איש', בין דין 'מפה אביו ואמו' האמור בפסוק הקודם, לבין דין 'מקלל אביו ואמו' האמור בפסוק הבא, לפי שגונב נפש מיתתו בחנק כמו מכה אביו, ואילו מקלל אביו מיתתו בסקילה. ונראה לי היינו פלוגתא - שבדבר זה תלויה

(ט) אַם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנָקָה הַמִּפְּהָ רַק שְׁבִתּוֹ יִתֵּן וְרַפָּא יִרְפָּא:

יט אם יקום ויהליך בחוץ על משענתו ויהי זקוף מחזא לחוד בוטלנה יתן ואגר אסיא ישלם:

רש"י על משענתו • על בריו וכחו (מכילתא). ונקה המפה • וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג? אלא ללמדך פאן שחובשים אותו עד שנראה אם יתרפא זה, וכן משמעו: כשקם זה והולך על משענתו, אז ונקה המפה, אבל עד שלא יקום זה, לא נקה המפה. רק שבתו • בטול מלאכתו מחמת החלי, אם קטע ידו או רגלו, רואין בטול מלאכתו מחמת החלי, כאלו הוא שומר קשואין, שהרי אף לאחר החלי אינו ראוי למלאכת יד ורגל, והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר: "יד תחת יד, רגל תחת רגל". ורפא ירפא • כתרגומו: ישלם שכר הרופא (בבא קמא פה) •

◆ יום שני י"ט שבט ◆

(כ) וְכִי־יִפֹּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמּוֹ בַּשָּׂבִט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִנָּקֵם:

כוארי ימחי גבר ית עבדה או ית אמתה בשלטון וימות תחות ידה אתדנא יתדן:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

הרגל) אינו מחמת החולי, שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי עוד למלאכת יד ורגל - אפילו בשיתרפא מחליו לא יוכל לעבוד בעבודה הראויה לאדם הבריא בנדיו ורגליו. ועל הפסד זה כבר שילם לו החובל בדמי נזק, שהרי הוא (החובל) כבר נתן לו מחמת נזקו את דמי ידו ורגלו, כמו שנאמר (להלן פסוק כד) 'יד תחת יד רגל תחת רגל', שמאותו מקרא אנו למדים, שהקוטע ידו או רגלו של חבירו, משלם לו החובל את דמי האבר תחת האבר שהכהו [והוא ההפך בין מה שהיה שונה להמכר בעבד לפני שחבל בו, והיה ראוי לעבודת אדם בריא, למה שהוא שונה אחר שחבל בו, שראוי לעבוד כשומר קישואים בלבד (ראה רש"י שם)]. ונמצא שבזמן שהיה בטל לגמרי מעבודה מחמת חליו, לא הפסיד אלא שכר עבודה של שומר קישואים, ועל הפסד זה משלם לו החובל דמי שבתו (בבא

הכתוב: 'אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המפה, שדווקא כשקם זה והולך על משענתו אז נקה המפה מעונש מיתה, אבל עד שלא יקום זה, עדיין לא נקה המפה - אין המפה נקי מעונש מיתה, אלא הרי הוא בספק מיתה עד שיבריא המפה וישוב לאיתנו (כתובות לג. סנהדרין עח):

רק שבתו יתן. על החובל לשלם לו דמי בטול מלאכתו מחמת החולי - הפסד שכר עבודתו בזמן היותו חולה ומושבט מעבודה [שבתו] - מלשון שביטה ממלאכה]. וכיצד אומדים את דמי שבתו? כגון אם קטע את ידו או את רגלו, רואין ומשערים את דמי בטול מלאכתו מחמת החולי, כאילו הוא שומר קשואין - כמה היה משתכר אילו היה שומר גינה של קישואים [שהיא עבודה הראויה אף לקטוע יד או רגל], ועל החובל לשלם לו שכר זה, על כל יום ויום שהיה חולה ולא היה יכול להשתכר אף בעבודה זו. ולמה אין מחשבים את דמי שבתו לפי מה שהיה ראוי להשתכר בהיותו בריא, שהיה ראוי למלאכה חשובה יותר משמירת קישואים? משום שאין נקלל בדמי שבתו, רק מה שהפסיד והושבת מעבודתו מחמת החולי, אכל הפסד עבודתו מעצם החבלה (חסרון היד או

ונפל למשכב. אין פונת הכתוב שההפאה גרמה לחולי גדול כל כך, עד שהונקק לשכב על מיטתו, אלא לומר שנחלה ונזקק לדמי שבת וריפוי. ובתרגומו באונקלוס: 'ויפל לבוטלן', וכלומר, שהפאתו גרמה לחולי שמבטלו ממלאכתו (רש"י: תורה ט (יט) על משענתו. אין פירושו כמשמעו שאינו יכול ללכת אלא כשהוא נשען על מקלו, שאם כן עדיין חולה הוא ולא נקה המפה, אלא פירושו ששב לאיתנו והולך כשהוא סומך על בריו וכחו - על בריאותו וכוחות עצמו, ואינו זקוק לעזרת אחרים. ובלשון מושאל פינה הכתוב את פוחו של אדם 'משענתו', לפי שהיא מחזיקה את הגוף כמשענת (מכילתא) (רא"ם):

ונקה המפה. כלומר, כאשר המפה התחזק והבריא והיה המפה נקי מעונש מיתה. ולמה הוצרך הכתוב ללמדנו זאת, וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג? אלא למדך הכתוב כאן, שבאשר מפה איש את חבירו ונפל למשכב, חובשים אותו (את המפה) בבית האסורים, כדי שהיה תחת רשות בית-דין לדונו במיתה אם ימות המפה מחמת הכאתו, ואין משחררים אותו עד שנראה אם יתרפא זה ממכתו. וכן יש ללמוד מתוך משמעו של

קמא פה) (הוכחו):

וְרַפָּא יִרְפָּא. פירושו כתרגומו באונקלוס: 'ואגר אסיא ישלם' - ושכר הרופא ישלם. וכלומר, אפילו אם היה החובל רופא, ורצה לרפאותו בעצמו, יכול הנחבל לומר לו אין רצוני להרפא על ידך, אלא החובל ישלם את שכר הרופא (בבא קמא פה) (רא"ם, גיא): תורה כ

כ"ג"א וְכִי־יִכַּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמּוֹ • בְּעֶבֶד פְּנַעֲנִי הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינּוּ אֶלָּא בְּעֶבְרִי? תִּלְמוּד לומר: "כי כספו הוא". מה כספו קנוי לו עולמית, אף עבד הקנוי לו עולמית. והרי היה בכלל "מכה איש ומת"? אלא בא הכתוב והוציאו מן הכלל להיות נדון בדין יום או יומים, שאם לא מת תחת ידו ושהה מעת לעת, פטור. **בשבת** • כשיש בו כדי להמית, הכתוב מדבר. או אינו אלא אפלו אין בו כדי להמית? תלמוד לומר בישראל: (במדבר לה) "ואם באבן יד אשר ימות בה (או בכלי עץ יד אשר ימות בו, גרסת רא"ם) הכהו". והלא דברים קל-וחדר: ומה ישראל חמור, אין חיב עליו אלא-אם-כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית ועל אבר שהוא כדי למוות בהפאה זו, עבד הקל, לא כל-שכן. **נקם ינקם** • (סנהדרין עא) מיתת סוף, וכן הוא אומר: (ויקרא כז) "חרב נוקמת נקם ברית" (מכילתא).

(כא) אך אם יום או יומים יעמד לא יקם כי כספו הוא: כא ברם אם יומא או תריז יומיז יתקמי לא תדן ארי כספה הוא:

כ"ג"ב אך אם יום או יומים יעמד לא יקם • אם על יום אחד הוא פטור, על יומים לא כל-שכן? אלא יום שהוא כיומים, ואי זה? - זה מעת לעת (מכילתא). **לא יקם כי כספו הוא** • הא אחר שהכהו, אף-על-פי ששהה מעת לעת קדם שמת, חיב.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

שכן שאינו חיב אלא אם הכהו באופן שיש בו כדי להמית (מכילתא): **נקם ינקם**. נקט הכתוב לשון נקמה, ללמד שיש נקם במיתת סייף (הריגה על ידי חרב). וכן הוא אומר: **חרב נוקמת נקם ברית** (ויקרא כז, בה), הרי שמצינו שנקמה היא על ידי חרב (סנהדרין נב): תורה כא **(כא) אך אם יום או יומים יעמוד לא יקם**. מה תלמוד לומר 'יום או יומים', הרי אם על יום אחד הוא פטור, על יומים לא כל-שכן? אלא 'יום או יומים' פירושו, יום שהוא כיומים, ואיזה יום הרי הוא כיומים? זה מעת לעת, ומלמד הכתוב, שבכדי שיפטור אדונו ממיתתו, צריך שישות העבד להיות עשרים וארבע שעות שהוא שיעור יום ולילה שלם, ואף שהיה נמשך יומים, שתחילתו ביום אחד וסופו ביום שלאחריו (מכילתא) (רמב"ן): **לא יקם כי כספו הוא**. בין שהעבד הוא קנין כספו של האדון, והרשות בידו ליסרו ולהכותו בשבת כדי לזרוז לעבודתו, לפיכך לא ינקם האדון כשהכהו העבד מעת לעת עד שמת. **הא** - אבל אדם אחר שהכהו, אף-על-פי ששהה מעת לעת קודם שמת, חיב מיתה (רשב"ם): תורה כב

הכתוב להחזירו לכלל ולומר שאף ההורג עבדו הפנעני ומת תחת ידו חיב מיתה (מכילתא): **בשבת**. לא על כל הפאה בשבת (במקל) חיב, אלא **בשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר**, שדווקא כשהכהו במקל שיש בכוחו להמית חיב מיתה, אבל אם הכהו במקל שאין בכוחו להמית, ובכל זאת מת, פטור האדון ממיתה. ומנין דבר זה, או אינו - שמא אינו דווקא בשבת שיש בו כדי להמית, אלא אפילו אין בו כדי להמית חיב מיתה? תלמוד לומר בהורג נפש מישראל ואם באבן יד אשר ימות בה הכהו (גירסת רא"ם): או בכלי עץ יד אשר ימות בו (הכהו). רצח הוא מות יומת הרצח' (במדבר לה, יז), הרי שאין ההורג ישראל חיב מיתה אלא אם הכהו בדבר שיש בכוחו להמית, שכן נאמר 'אשר ימות בה'. והלא דברים קל-וחדר: **וחומר: מה ישראל שדינו חמור**, שההורגו חיב מיתה אף אם שהה מעת לעת עד שמת, **אין חיב עליו אלא-אם-כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית**, וכן אינו חיב אלא אם הכהו על אבר שהוא מסוכן כדי למוות בהפאה זו - **עבד הקל** - שהקלה בו תורה על האדון ההורגו, שאם שהה מעת לעת פטור, **לא כל-**

(כ) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. בעבד פנעני הכתוב מדבר. או אינו - שמא אין הכתוב מדבר אלא בעבד עברי? תלמוד לומר 'כי כספו הוא' - מה כספו קנוי לו עולמית, אף עבד האמור כאן הוא עבד פנעני הקנוי לו עולמית, אבל עבד עברי יוצא בתום שש שנים וביובל, ואינו קנוי לו עולמית. ולמה הוצרך הכתוב לומר שההורג עבדו הפנעני חיב מיתה, הרי אף הריגת עבד פנעני היה בכלל דין מיתת רוצח האמור למעלה (פסוק יג) **'מכה איש ומת מות יומת'**, שכן אף עבד פנעני בכלל 'איש' הוא? אלא לפי שבא הכתוב והוציאו מן הכלל, להיות נדון בדין 'יום או יומים', שאם לא מת העבד תחת ידו ושהה מעת לעת פטור האדון ממיתה, כאמור בפסוק הבא, וכיון שדין זה לא אמור אלא באדון ההורג עבדו הפנעני, מה שאין כן אדם אחר שהרגו אף ששהה מעת לעת חיב מיתה (ראה רש"י בפסוק הבא). הרי יצא עבד פנעני מן הכלל, ושוב אי אפשר לתלמוד דין ההורג עבדו הפנעני מן האמור למעלה מכה איש ומת, שכן מידה היא בתורה כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לדון בדבר החדש יצא לגמרי מן הכלל, לפיכך הוצרך

(כב) וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיִּצְאוּ יְלֵדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ פֶּאֶשֶׁר יֵשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בַּפְּלָלִים:

כב וְאִרִי יִנְצוּן גְּבֵרִין וְיִמְחוּן אֶתְתָּא מַעֲדִיא וְיִפְקוּן וְלִדְהָא וְלֹא יְהֵא מוֹתָא אֶתְגַּבְאָה יִתְגַּבֵי כְּמָא דִישׁוּי עֲלוּהֵי בַעֲלָה דְאֶתְתָּא וְיִתֵן עַל מִימַר דִּינִיא:

כ"ב וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְּפַנּוּן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנָגְפוּ • אֵין נִגְיֵפָה אֶלָּא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהַכָּאָה, כְּמוֹ: (תהלים צ) "פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלְךָ", (ירמיה יג) "וּבִטְרָם יִתְנַפּוּ רִגְלֵיכֶם", (ישעיה ח) "וּלְאַבְן נִגְף". וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן • בְּאִשָּׁה. עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ • לְשֵׁלַם דְּמֵי וְלָדוֹת לְבַעַל. שְׂמִין אוֹתָהּ כְּמָה הֵיִתְהָ רְאוּיָה לְהַמְכֵר בְּשׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדָמֶיהָ בְּשִׁבִיל הָרִיוּנָה. עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ • יִגְבוּ מִמֶּנּוּ מְמוֹן, כְּמוֹ: (דברים כב) "וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף". פֶּאֶשֶׁר יֵשִׁית עָלָיו וְגו' • כְּשִׁיתְבַּעֲנוּ הַבַּעַל בְּבֵית דִּין לְהֵשִׁית עָלָיו עָנָשׁ עַל כָּךְ. וְנָתַן • הַמַּפָּה, דְּמֵי וְלָדוֹת. בַּפְּלָלִים • עַל פִּי הַדִּינָיִם.

(כג) וְאִם־אִסּוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נַפְשׁ:

כ"ג וְאִם אִסּוֹן יִהְיֶה • בְּאִשָּׁה. וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נַפְשׁ • (סנהדרין עט) רַבּוּתֵינוּ חוֹלְקִין בְּדָבָר: יֵשׁ אוֹמְרִים נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מְמוֹן, אַבְּל לֹא נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ, שֶׁהַמִּתְפַּנּוּן לְהַרְגֵּ אֶת זֶה וְהַרְגֵּ אֶת זֶה, פְּטוּר מִמֵּיתָה וּמִשְׁלַם לְיוֹרְשָׁיו דְּמִיו כְּמוֹ שֶׁהָיָה נִמְכָּר בְּשׁוּק.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

על ידי הבעל, אלא 'פֶּאֶשֶׁר' פירושו 'בעת אֶשֶׁר', כלומר: המכה יענש ויגבו ממנו דמי הולדות כשיתבענו הבעל בבית דין להשית עליו עונש על כך

מיתה, אלא לשון הכאה ומכשול הוא: וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן. כלומר, לא יהיה אסון באשה עצמה, שלא מתה מקמת ההכאה אלא הפילה וְלָדוֹתֶיהָ [אסון] פירושו: מוות שלא היה צפוי, אלא ארע פתאום] (מלבי"ם):

(כב) וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה. לא נאמר וְכִי יגוף איש אשה הרה, אלא הקדים הכתוב לומר וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים, כלומר, ששני אנשים התקוטטו זה עם זה, והמכה נתפזין להכות את חבירו וטעה והכה את האשה, והכתוב מלמד דין המתפזזין להרוג את זה והרג את זה (ראה דינו להלן פסוק כג) (בא"י):

רא"ם, בא"י: וְנָתַן. יתן המכה את דמי הולדות: בַּפְּלָלִים. 'פלילים' לשון משפט הוא, וכלומר, על פי אומדן הדיינים (מכילתא): תורה כג

עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ. לשלם דמי-ולדות לבעל, אבל אין חייבים מיתה על הריגת נפלים, וכיצד אומדים את שוי דמי הולדות? שמיין אותה (את האשה) כמה הייתה ראויה לימכר בשוק להעלות בדמיה בשביל הריונה, כלומר, אומדים כמה היו משלמים בעבורה אילו הייתה נמכרת בשפחה לאחר שהפילה את ולדה, וכמה הייתה שוה לפני שהפילה, שכן שפחה מעופרת שוה יותר, לפי שולדותיה יהיו עבדים, וגופה שמן וכריא יותר, ואת ההפרש ביניהם ישלם המכה לבעלה (בבא קמא מה) (רא"ם):

וְנָגְפוּ. אין 'נגיפה' לשון מיתה דווקא, אלא לשון דחיפה והכאה הוא. וכן 'ונגפו' אין פירושו שהרגו את האשה, שהרי הכתוב מסיים ולא יהיה אסון, אלא פירושו שהכו את האשה, הכתוב מפרש והולך, מה דין המכה כשהאשה הפילה וְלָדוֹתֶיהָ וְלֹא מָתָה, ומה דינו כשמתה אף היא מקמת הכאתו. וכן מצינו במקרא לשון 'נגיפה' שאינו מלשון מיתה, כְּמוֹ: 'פֶּן תִּגַּף בְּאֶבֶן רִגְלְךָ' (תהלים צא, י) [על כפיים ינשא הצדיק כדי שלא תכשל רגלו באבן], וכן: 'וּבִטְרָם יִתְנַפּוּ רִגְלֵיכֶם' (ירמיה יג, טו) [ירמיה הנביא בתוכחה מוסר לישראל: שובו אל ה' בטרם יפשו רגליכם באבני מכשול כשתלכו בגולה], וכן: 'וּלְאַבְן נִגְף' (ישעיה ת, ד) [עצה רעה הנתונה לאדם, משולה באבן מכשול בדרך], ובכל המקראות הללו אינו לשון

(כג) וְאִם אִסּוֹן יִהְיֶה. באשה, שמתה מקמת ההכאה: וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נַפְשׁ. רבותינו חולקים בדבר - בדין המתפזזין להרוג את זה והרג את זה, אם הוא חייב מיתה, ולפיכך נחלקו בפירוש הכתוב: יש אומרים, שתיבת 'נפש' פירושה נפש ממש - שנוטלים את נפש ההורג תמורת הנפש הנהרגת, ובא הכתוב ללמד שאף המתפזזין להרוג את זה והרג את זה חייב מיתה, שהרי נתפזזין להרוג. ויש אומרים, שאינו חייב אלא ממון - שמשלם את דמי האשה הנהרגת ליורשיה, ו'נפש' פירושו 'דמי נפש', אבל לא נפש ממש, לפי שהמתפזזין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה, ומשלם ליורשיו את דמיו כמו שהיה שווה אילו נמכר כעבד בשוק (מכילתא, סנהדרין עט): תורה כד

עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רָגַל כד עינא חלף עינא שנא חלף שנא ידא חלף ידא רגלא חלף רגלא:
תַּחַת רָגַל:

י"ט עֵין תַּחַת עֵין • סמא עין חברו, נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכר בשוק, וכן כלם. ולא נטילת אבר ממש, כמו שדרשו רבותינו בפרק החובל (בבא קמא פד).

כַּה כּוֹיָה תַּחַת כּוֹיָה פָּצַע תַּחַת כּוֹיָה חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה: כה כוואה חלף כוואה פדעא חלף פדעא משקופי חלף משקופי:
חֲבוּרָה:

י"ט כּוֹיָה תַּחַת כּוֹיָה • מכות אש, ועד עכשו דבר בחבלה שיש בה פחת דמים, ועכשו בשאין בה פחת דמים, אלא צער, כגון כווא בשפוד על צפרניו, אומדים כמה אדם פיוצא בנה רוצה לטל, להיות מצטער כף. פצע • היא מכה המוציאה דם שפצע את בשרו, נפרדו"ר בלע"ז. הפל לפי מה שהוא: אם יש בו פחת דמים, נותן נזק, ואם נפל למשכב, נותן שבת, ורפוי, ובשת וצער. ומקרא זה יתר הוא. וב"החובל" דרשוהו רבותינו לחייב על הצער אפלו במקום נזק, שאף-על-פי שנותן לו דמי ידו, אין פוטרין אותו מן הצער, לומר הואיל וקנה ידו, יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו לחתכה בסם, שאינו מצטער כל כף, וזה חתכה בכרזל וצערו. חבורה • היא מכה שהדם נצרך בה ואינו יוצא, אלא שמאדים

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

והצער של החבלה, משלם לו דמי צער. ומקרא זה יתר הוא, שהרי כל החמשה תשלומים הללו כבר למדנו: נזק, מעין תחת עין, 'שבת' מירק שבתו יתן, 'רפוי' מ'ורפא ו'רפא', 'צער' מ'כויה תחת כויה, ו'בושת' למדנו מ'שלקה ידה ו'החזיקה במב'שיו' (דברים כה, יא). ובפרק החובל (בבא קמא פד) דרשוהו רבותינו שמקרא זה בא לחייב על הצער אפילו במקום נזק - שהחובל חייב בתשלום 'צער' אף במקום שהוא חייב בתשלום נזק, וכגון שקטע לו את ידו, שאף-על-פי שנותן לו דמי ידו, אין פוטרים אותו מן הצער. ולפי שהיינו יכולים לומר 'הואיל וקנה ידו יש עליו לחתכה בכל מה שירצה' - כיון שמשלם את דמי ידו, ונחשב לו למפרע כאילו קנה את ידו וביכולתו לעשות בה כל מה שירצה, יכול היה לקטעה בכל דרך, גם באופן שיהא לו צער וכאב בקטיעה, ונמצא שבתשלום נזק כבר כלול גם תשלום על הצער, לפיכך מלמד הכתוב שאין אומרים כן, אלא אומרים 'יש לו לחתכה בסם, שאינו מצטער כל כף, וזה חתכה בכרזל וצערו' - שעל אף שהיד קנויה לו למפרע לקטעה, מכל מקום היה יכול לקטעה על-ידי סם, שהכאב

בחבלה שאין בה פחת דמים אלא צער בלבד - כגון שכווא בשפוד מלוכך ולוהט על צפרניו, ועדיין ראוי הוא לכל מלאכה, שהרי כויה בצפרנים אינה עושה פצע וחבורה, ועל החובל לשלם לו תשלום 'צער' על הכאב והצער מהמת הכויה. וכיצד אומדים את דמי הצער? אומדים כמה אדם פיוצא בנה רוצה ליטול להיות מצטער כף - בעבור איזה סף ממון היה אדם כגון זה מתרצה שיגשו לו צער וכאב זה, לפי שהדבר משתנה מאדם לאדם, שכל שהאדם רך ומעונג יותר צערו וכאבו מרובה יותר, וסף ממון זה ישלם לו החובל עבור הצער (מכילתא, בבא קמא פג) (רש"י שם):
פָּצַע תַּחַת פָּצַע. 'פצע' היא מכה המוציאה דם, שפצע את בשרו, נפרדו"ר בלע"ז. והתשלומים שעל החובל לשלם לו על הפצע, הוא הפל לפי מה שהוא - לפי הפסד הממון שנגרם לו מהמת הפצע. אם יש בו פחת דמים - שנפחת ערכו ואינו ראוי לעבודתו הקודמת, נותן לו דמי נזק; ואם נפל למשכב ונתבטל מעבודתו, נותן לו דמי שבת; ואם היה זקוק לרופא כדי לרפאות את הפצע, משלם לו דמי רפוי; ואם נגרמה לו בושה על ידו, משלם לו דמי בשת; ועל הכאב

(כד) עֵין תַּחַת עֵין. אין פירושו 'עין ממש', שאם סימא אדם את עין חבירו, בית-דין מסמאים את עין החובל תחת העין שסימא, אלא פירושו 'דמי עינו', שאם סימא את עין חברו נותן לו שני דמי עינו. כיצד אומדים את שני דמי עינו? אומדים כמה שפחתו דמיו אילו היה בא למכור עצמו כעבד בשוק, כלומר, אומדים כמה היו משלמים בעבורו אילו היה נמכר כעבד לפני שסימא את עינו, וכמה הוא שוה עכשיו לאחר שסימאו, ואת ההפרש ביניהם ישלם לו החובל. וכן כולם - וכן כל האמור במקרא זה: 'שן תחת שן, יד תחת יד, רגל תחת רגל', פירושו, שישלם החובל את שני דמי האבר תחת האבר שחבל, ולא נטילת אבר ממש - שיאבדו ויקטעו את אברו של החובל תחת האבר שחבל, כמו שדרשו רבותינו בפרק החובל (בבא קמא פג-פד) והוכיחו מן הכתובים, שאין פירושו 'עין ממש' אלא 'דמי עין'; תורה כה
(כה) כּוֹיָה תַּחַת כּוֹיָה. 'כויה' היא מכות-אש [מכה הנגרמת מחום, כגון על ידי אש]. ועד עכשו דבר הכתוב על תשלום נזק בחבלה שיש בה פחת דמים - בשיש הפסד ממון מהמת החבלה, ועכשיו מדבר הכתוב

הַבֶּשֶׁר כַּנְגִדוֹ. לְשׁוֹן חֲבוּרָה, טק"א בלע"ז, כמו (ירמיה יג) "וְנָמַר חֲבַרְבְּרִיתוֹ". וְתַרְגּוּמוֹ מִשְׁקוּפֵי, לְשׁוֹן חֲבֻטָה, בַּטְדוּר"א בלע"ז, וְכֵן "שְׂדוּפַת קְדִים" שְׂקִיפָן קְדוּם, חֲבוּטוֹת בְּרוּחַ. וְכֵן "עַל הַמִּשְׁקוּף", עַל שֵׁם שֶׁהִדְלַת נֹקֵשׁ עָלָיו.

(כו) וְכִי־יִבֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עֲבָדוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אִמָּתוֹ וְשִׁחַתָּהּ לַחֲפָשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת עֵינוֹ:
כּו וְאִרִי יִמְחִי גִבְרִית עֵינָא דְעַבְדָּהּ אוּ יְת עֵינָא דְאִמָּתָהּ וְיַחְבְּלָנָה לְבַר חוּרִין יִפְטָרְנָה חֲלָף עֵינָה:

כ"ט - אֶת עֵין עֲבָדוֹ • כְּנַעֲנִי, אָבֶל עֲבָרִי אֵינוֹ יוֹצֵא בְּשֵׁן וְעֵין, כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ אַצֵּל "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים". תַּחַת עֵינוֹ • (מכילתא) וְכֵן בְּכ"ד רֵאשֵׁי אֲבָרִים: אֲצַבְעוֹת הַיָּדִים וְהַרְגְלִים, וְשֵׁפִי אֲזַנִּים, וְהַחֲטִם וְרֵאשׁ הַגּוּיָה שֶׁהוּא גֵיד הָאֵמָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר 'שֵׁן וְעֵין'? שָׂאֵם נֶאֱמַר עֵין וְלֹא נֶאֱמַר שֵׁן, הֵייתִי אוֹמֵר: מָה עֵין שֶׁנִּבְרָא עִמוֹ, אֵף כֹּל שֶׁנִּבְרָא עִמוֹ, וְהָרִי שֵׁן לֹא נִבְרָא עִמוֹ. וְאֵם נֶאֱמַר שֵׁן וְלֹא נֶאֱמַר עֵין, הֵייתִי אוֹמֵר אֶפְלוֹ שֵׁן תֵּינֹק שֵׁשׁ לָהּ חֲלִיפִין, לְכַף נֶאֱמַר עֵין.

(כו) וְאִם־שֵׁן עֲבָדוֹ אוֹ־שֵׁן אִמָּתוֹ יִפֹּל לַחֲפָשִׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שֵׁנוֹ:
כּו וְאִם שֵׁנָא דְעַבְדָּהּ אוּ שֵׁנָא דְאִמָּתָהּ יִפֹּל לְבַר חוּרִין יִפְטָרְנָה חֲלָף שֵׁנָה:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

אֲזַנִּים, וְהַחֲטִם (הָאֵף), וְרֵאשׁ הַגּוּיָה שֶׁהוּא גֵיד הָאֵמָה, וְכַדוּמָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר 'שֵׁן וְעֵין' - לָמָּה נֶאֱמַרוּ שְׂנֵי־הֶם, הֲלֹא כֹל אֶחָת מֵהֶם לְבִדָּה רְאוּיָה לְלַמֵּד עַל שְׂאָר רֵאשֵׁי הָאֲבָרִים? לְפִי שָׂאֵם נֶאֱמַר 'עֵין' וְלֹא נֶאֱמַר 'שֵׁן', הֵייתִי אוֹמֵר שְׂאֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵירוֹת אֲלָא בְּאֲבָרִים הַדּוּמִים לְעֵין, מָה עֵין הִיא אֲבָר שֶׁנִּבְרָא עִמוֹ בְּשַׁעַת לִידְתּוֹ, אֵף כֹּל אֲבָר שֶׁיוֹצֵא בּוֹ לְחֵירוֹת הוּא דְיוֹקָא כְּשֶׁנִּבְרָא עִמוֹ, וְאֵילּוּ בְּעַקְרִית שֵׁן עֲבָדוֹ לֹא יוֹצֵא לְחֵירוֹת, שֶׁהָרִי שֵׁן לֹא נִבְרָא עִמוֹ בְּשַׁעַת לִידְתּוֹ, לְפִיכָף נֶאֱמַר 'שֵׁן' לְלַמֵּדְנוּ שֶׁעַל אֵף שְׂאֵינוֹ נִבְרָא עִמוֹ יוֹצֵא לְחֵירוֹת בְּעַקְרִיתוֹ. וְאִם נֶאֱמַר 'שֵׁן' וְלֹא נֶאֱמַר 'עֵין', הֵייתִי אוֹמֵר שְׂאֵפִילוֹ אִם הִפִּיל הָאָדוֹן שֵׁן תֵּינֹק שֵׁשׁ לָהּ חֲלִיפִין - שֵׁן שֶׁל עֲבָדוֹ הִקְטָן, שְׁעֵתִידָה לְנִשׁוֹר וְלִהְיֶה חֲלָף בְּשֵׁן קְבוּעָה, וְכֵן אִם הִשְׁחִית אֲבָר אַחַר שְׁחוּרָה וּמְתַרְפָּא, גַּם כֵּן יוֹצֵא הָעֶבֶד לְחֵירוֹת, לְכַף נֶאֱמַר 'עֵין' לְלַמֵּדְנוּ שְׂאֵינוֹ יוֹצֵא לְחֵירוֹת אֲלָא בְּאֲבָר שְׂאֵינוֹ חוּרָה וּמְתַרְפָּא. וְ'שֵׁן' הָאֵמָה כָּאֵן הִיא שֵׁן קְבוּעָה שְׂאֵינָה חוּרָה כְּשֶׁנִּשְׁטְלָה (מכילתא, קידושין כד): תורה כו

לעיל יב, ז, שהיא קורת עץ המונחת על גבי המזוזות שבבניי הפתח, ונקרא 'משקוף' על שם שהדלת נוקש (דופק, חובט) עליו כשסוגרים אותו: תורה כו (כו) אֶת עֵין עֲבָדוֹ. 'עבדו' האמור כאן הוא עבד כנעני, ורק הוא דינו לצאת לחירות בעקירת שן ועין, אבל עבד עברי אינו יוצא בשן ועין. כמו שאמרנו אצל 'לא תצא כצאת העבדים' (לעיל פסוק ז, ראה רש"י שם), שכונת הכתוב למעט בכך שאין אמה עבריה יוצאת בשן ועין בעבדים כנענים, ועבד עברי הוקש לאמה עבריה שאף הוא אינו יוצא בשן ועין (רא"ם):
תחת עינו. על אף שדין זה נאמר במפורש רק בשן ועין, נלמד מכך גם לשאר אברים הדומים לשן ועין, בכך שבאשר עוקרים אותם הם מומים גלויים, ואינם חוננים לתיקונם כבראשונה, וכשם שהעבד יוצא לחירות בעקירת שן ועין, כן יוצא לחירות בעקירת אחד מכ"ד ראשי האברים, שהם מומים גלויים, ואינם חוננים לתיקונם לאחר שניטלו, כגון: אֲצַבְעוֹת הַיָּדִים וְהַרְגְלִים, וְשֵׁפִי

והצער מועט, וכיון שקטעה בקרב או בספין וגרם לו כאב וצער, משלם לו דמי 'צער'. כלומר, אומרים על אדם שגזר עליו המלך לקטוע את ידו, כמה הנה מתרצה ליתן כדי שיקטעו אותה על-ידי סם ולא בקרב או ספין, וסך ממון זה ישלם לו החובל עבור הצער (בבא קמא פה):
חבורה. היא מכה שהדם נצרך בה ואינו יוצא, אלא שמואדים הבשר כנגדו - מקום המכה נעשה כדה, מחמת הדם הנצרך תחת העור. ולשון 'חבורה' טק"א בלע"ז - פתם על העור, כמו 'היהפה כושי עורו ונמר חברבורותיו' (ירמיה יג, כג) [היכול כושי להפוך את צבע עורו משחור ללבן, האם נמר יכול לשנות את צבע פתמי עורו]. ותרגומו באונקלוס של 'חבורה' הוא 'משקופי' שמשמעו מלשון חבטה, לפי שחבורה באה על ידי חבטה, בטדור"א בלע"ז. וכן מצינו בתרגום אונקלוס, שאַת הַכְּתוּב 'שְׂדוּפוֹת קְדִים' (בראשית מא, כג), הוּא מְתַרְגֵּם: 'שְׂקִיפָן קְדוּם' - חֲבוּטוֹת בְּרוּחַ. וְכֵן בְּמִקְרָא מִצִּינוֹ לְשׁוֹן שְׂקִיפָה שֶׁהוּא מִלְשׁוֹן חֲבֻטָה: 'עַל הַמִּשְׁקוּף'

כח וְאֵרִי יִגַּח תּוֹרָא יִתְּ גְבָרָא אוּ יִתְּ אֶתְמָא וימנות אתרנגמא יתרגם תורא ולא יתאכל ית בסרה ומרה דתורא יהי זפאה:

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוּ אֶת־אִשָּׁה וּמַתְּ סְקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבָעַל הַשּׁוֹר נָקִי:

כ"ט - וְכִי יִגַּח שׁוֹר • (בבא קמא כד) אַחַד שׁוֹר וְאַחַד כֹּל בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף, אֲלֹא שְׂדֵבֵר הַפְּתוּב בְּהוּהוּ. וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ • (פסחים כא) מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאָמַר: "סְקוֹל יִסְקַל הַשּׁוֹר", אִינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נִבְלָה, וְנִבְלָה אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה? אֲלֹא מָה תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ"? שְׂאֵפְלוֹ שְׂחַטּוֹ לְאַחַר שְׁנַגְמַר דִּינּוֹ, אֲסוּר בְּאֲכִילָה. (בבא קמא מא) בְּהֵנָּה מַנִּין? תִּלְמוּד לומר: "וּבָעַל הַשּׁוֹר נָקִי". כַּאֲדָם הָאוֹמֵר לְחֻבְרוֹ: יֵצֵא פְלוֹנִי נָקִי מִנְכֶּסֶי וְאִין לֹ בְהֵם הֵנָּה שֶׁל כְּלוּם, זֶהוּ מְדַרְשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, לְפִי שְׁנֵאָמַר כְּמוֹעַד: "וְגַם־בְּעֲלָיו יוֹמַת", הַצֵּרֶף לומר בְּתָם: "וּבָעַל הַשּׁוֹר נָקִי".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקר"ש ח"ו עמ' 141 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

גם ההזה בא מ"דבר הפתוב"

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר

אחד שור ואחד כל בהמה חיה ועוף אלא שדבר הפתוב בהנה (כא, כח. ובפרש"י) יש לפרש כלל זה "דבר הפתוב בהנה" (שמביאו רש"י בפירושנו עוד כמה פעמים (כב, ז. שם, כא. שם, ל) בדרך הדרוש והרמז:

כאשר מתרחש בעולם מארע שהוא נגד הטבע ויוצא מגדר הרגיל, אזי נפר לכל ש"מאת ה' היתה זאת" ואין זה "מקרה" חס ושלום.

אך בדרך כלל כאשר "עולם כמנהגו נוהג", עלול האדם לחשב שאין דרכי הטבע מגיעים מפח הבורא, אלא כך הוא דרכם וטבעם של הנבראים, והעולם מתנהג מעצמו ח"ו.

ועל זה בא הפלל - "דבר הפתוב בהנה". שגם ה"הנה", דקאי על ההנהגה הרגילה מדי יום ביומו, אין זה מעצמו ח"ו, כי אם מפח "דבר הפתוב", שהוא דבר ה' המחיה ומקים את כל הנבראים ומנהיגם כרצונו.

כט ואם תור נגח הוא מאתמלי ומדקמוהי ויפסהד במרה ולא נטרה ויקטול גברא או אתתא תורא יתרגם ואף מרה יתקטל:

וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְּמוֹל שְׁלִשָּׁם וְהוֹעֵד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרָנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוּ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם־בְּעֲלָיו יוֹמַת:

כ"ט - מתמול שלשם • הרי שלש נגיחות (מכילתא) • והועד בכעליו • (ב"ק כג) לשון התראה בעדים, כמו: (בראשית

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

פשוטו של מקרא הוא כמשמעו, שבעל השור נקי מעונש, ולפי שנאמר להלן בשור המועד (שור שכבר נגח ג' פעמים) 'וגם בעליו יומת', שפירושו שבעל השור יענש במיתה בידי שמים, לכה הוצרף לומר בתם (שור שנגח פחות מג' פעמים) שאין דינו כמועד, אלא 'בעל השור נקי', שזכאי הוא מעונש מיתה בידי שמים, הואיל ואין השור מועד להיזק, ולא פשע כל כך בשלא שמרו כראוי (מכילתא ב"א): תורה כט

(כט) מתמול שלשום. כלומר, אם שור זה שנגח היום [הנגיחה האמורה בפסוק הקודם], כבר נגח אתמול וגם

לסקילה, קודם שסקלוהו, בשרו אסור באכילה [ופירוש הפתוב הוא: משנגמר דינו של השור לסקילה, אין לה אלא לסקלו, ומעתה לא יאכל את בשרו]. אין לי אלא שבשרו אסור באכילה, אבל שהוא אסור גם בהנאה מנין? תלמוד לומר 'ובעל השור נקי', שהרי הוא באדם האומר לחבירו על פלוני שאיבד את נכסיו והפסידם לגמרי: 'יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום'. ואף כאן פונת הפתוב היא, יצא בעל השור נקי משורו, ואין לו בו פבר שום הנאה (בבא קמא מא) (רש"י שם). ומוסיף רש"י: זהו פירוש הפתוב לפי מדרשו, ואולם

(כח) וכי יגח שור. לא רק בשור נוהג דין זה, אלא אחד שור ואחד כל מין בהמה וחיה ועוף דינם שנה בזה, ולא נקט הפתוב 'שור' אלא לפי שדיבר הפתוב בהנה - בדרך הרגיל להיות, שנגיחה מצויה בשור יותר מאשר בבעלי חיים אחרים (בבא קמא נד): ולא יאכל את בשרו. וכי ממשמע שנאמר 'סקול יסקל השור', כלום אינו יודע מקף שהוא נבלה, שהרי נסקל ולא נשחט כדיו, ונבלה אסורה באכילה, ולמה הוצרף הפתוב לומר זאת? אלא מה תלמוד לומר 'ולא יאכל את בשרו' - שאפילו אם שחטו כדיו לאחר שנגמר דינו

(לא) אוֹבְדָן יִגַח אוֹבְתָת יִגַח כַּמְשַׁפֵּט הַיָּהּ יַעֲשֶׂה לוֹ: לא או לבר ישׂראל יגח תורא או לבת ישׂראל יגח כדינא הדין יתעבד לה:

כ"ה א- אוֹבְדָן יִגַח • בֵּן שֶׁהוּא קֶטָן • או בַת • שֶׁהִיא קֶטָנָה. לְפִי שְׁנָאָמַר: "וְהַמִּית אִישׁ או אִשָּׁה", יְכוּל אֵינּוּ תֵיב אֲלָא עַל הַגְּדוּלִים? תְּלַמּוּד לומר: "אוֹבְדָן יִגַח וְגו'", לְחֵיב עַל הַקְּטָנִים כְּגֹדְלוֹם (מכילתא) •

(לב) אִם-עֵבֶד יִגַח הַשּׂוֹר או אָמָה כֶּסֶף וְשִׁלְשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לְאֲדֹנָיו וְהַשּׂוֹר יִסְקָל: לב אם לעבדא יגח תורא או לאמתא כסף תלתין סלעין יתן לרבוניה ותורא יתרגם:

כ"ה א- אִם-עֵבֶד או אָמָה • כְּנַעֲנִיִּים (מכילתא) • שְׁלִשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן • גְּזֵרַת הַכְּתוּב הִיא, בֵּין שֶׁהוּא שׂוֹה אֶלְף זוּז בֵּין שְׂאִינּוּ שׂוֹה אֲלָא דִינָר, וְהַשְּׁקָל מִשְׁקָלוֹ ד' זְהוּבִים, שֶׁהֵם חֲצֵי אוּנְקִיָּא לְמִשְׁקָל הַיִּשָּׂר שֶׁל קְלוּנְיָא •

(לג) וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר או פִּי-יִכְרֶה אִישׁ בָּר וְלֹא יִכְסֶנּוּ וְנִפְלִ-שְׁמָה שׂוֹר או חֲמוֹר: לג ונארי יפתח גבר גוב או ארי יכרה גבר גוב ולא יכסנה ויפל תמן תורא או חמרא:

כ"ה א- וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר • שֶׁהִנֵּה מְכֻסָּה וְגִלְהָה. או פִּי יִכְרֶה • לְמָה נֶאֱמַר? אִם עַל הַפְּתִיחָה תֵיב, עַל הַפְּרִיָּה לֹא כָל-שֶׁכֶּן? אֲלָא לְהֵבִיא כּוֹרָה אַחַר כּוֹרָה שֶׁהוּא תֵיב (בבא קמא נא) • וְלֹא יִכְסֶנּוּ • הֵא אִם כְּסֵהוּ, וּבְחֹפֶר בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים דְּבַר הַכְּתוּב (שם נה) • שׂוֹר או חֲמוֹר • הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחִיָּה, שֶׁבְּכָל

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

בור שאדם אחר חפר, בשהראשון חפר בור פחות מעשרה טפחים [ובור בשיעור זה אין חייבים בו על מיתת הנופל אלא על נזק], לפי שאין בכוחו להמית אלא להזיק, וכן זה והשלימו לעשרה טפחים [שמשיעור זה חייבים אף כשהנופל בו מת], והכתוב מלמד שהשני לבדו נחשב כבעל הבור, לפי שעשאו לבור ממית, והוא חייב לשלם על כל נזקי הבור, בין אם הנופל מת ובין אם ניזוק (בבא-קמא נא):
ולא יכסנו. לא נאמר ולא יסתמנו, מלמד, שדווקא באשר לא ביסה את הבור חייב, הא - אכל אם כסחו פראוי, וחרו ונתגלה בלי ידיעתו של בעל הבור, ונפלו בו, פטור מלשלם על הנזק, ואין צריך לטתום את הבור לגמרי ולמלאותו בעפר (בבא-קמא נב), וכל דין בור' האמור כאן, בחופר בור ברשות הרבים דיבר הכתוב, אכל בחופר בור ברשותו ונפל לתוכו שור של חבירו פטור, לפי שבעל הבור יכול לומר לו 'מה עושה שורך ברשותי' (בבא-קמא יג) (רא"ם, ת"ת):
שור או חמור. על אף שנקט הכתוב 'שור או חמור', אין הדין נוהג בשור

השור משלם כופר ולא שלשים שקלים (מכילתא) (רא"ם):
שלשים שקלים יתן. גזירת הכתוב הוא, שקצבה תורה כסום זה שבעל השור משלם על הריגת העבד בידי שורו, בין שהוא שוה אלה זוז, בין שאינו שוה אלא דינר. ושונה הוא מדין הריגת בן חורין שמשלם כופר כפי שווי הנהרג או שווי בעל השור (כמבואר ברש"י בפסוק הקודם). ורש"י מבאר כמה הוא שווי השקל בומנו: והשקל משקלו כמו ארבעה זהובים (דינרי זהב), שהם (ארבעה זהובים) שווים חצי אוניקיא לפי המשקל הישר (המכוון) של העיר קולוניא: תורה לב (לג) וכי יפתח איש בור. שהיה בור מכוסה וכן זה וגלהו:
או כי יכרה. למה נאמר 'או כי יכרה', הלא ממה שנאמר 'וכי יפתח איש בור', היינו למדים מסברא שגם הכורה בור חייב לשלם על נזקי הבור, שכן אם על הפתיחה של בור שכבר היה קיים חייב, על הפרייה לא כל-שכן שהוא חייב? אלא להביא בורה אחר בורה שהוא חייב - בא הכתוב לרבות אדם שהוסיף והעמיק לחפור

רבי ישמעאל אומר, הכופר הוא דמי ניזק - שווי דמיו של המת. ולפי שהשור הזיק את גופו של המת, ותכפר בעל השור בכך שישלם ליורשיו את דמיו, אלו דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, שמשלם דמי מוזיק - שווי דמי בעל השור עצמו. ולפי שהכופר בא לכפר עליו ולפדות את נפשו ממתה בידי שמים, לכך נותן דמי נפשו (מכילתא, ועיי' בבא-קמא מ): תורה לא
(לא) או בן יגח. בן שהוא קטן: או בת. שהיא קטנה יגח - כמשפט הנה יעשה לו. שהשור יסקל ובעל השור ישלם כופר. והוצרך הכתוב לומר שאף על נגיחת קטנים חייב, לפי שנאמר למעלה 'והמית איש או אשה', ומלשון זה יכול הייתי לומר שאינו חייב אלא על הגדולים, אכל על הקטנים שאינם בכלל 'איש' או 'אשה' לא יהא חייב. תלמוד לומר 'או בן יגח או בת יגח', לחייב על הקטנים כגדולים (מכילתא):
(לב) אם עבד, או אמה. בעבד ואמה כנעניים הכתוב מדבר, אכל עבד ואמה עבריים דינם כישראל, שבעל

מקום שְׁנֵאמֶר: "שור וחמור", אנו למדין אותו שור משבת, שְׁנֵאמֶר: "למען ינוח שורך וחמורך", מה להלן כל בהמה וחייה בשור, שְׁהָרִי נֵאמֶר במקום אחר "וכל בהמתך", אף כאן כל בהמה וחייה בשור. ולא נֵאמֶר: "שור וחמור", אלא שור ולא אדם, חמור ולא פלים (בבא קמא נב).

(לד) בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו והמת יהיה לו: לד מרי דגבא ישלם כספא תיבי למרוהי ומיתא יהא דילה:

כ"ט - בעל הבור • בעל התקלה, אף-על-פי שאין הבור שלו, שעשאו ברשות הרבים, עשאו הכתוב בעליו, להתחייב בנזקיו. כסף ישיב לבעליו • ישיב לרבות שנה כסף, ואפלו סבין (ש ט). (והא דכתיב "מיטב שדהו", וכתב רש"י שהנזקין מן העדית, תרץ בנמרא דפרק קמא דבבא קמא, רב הונא בריה דרב יהושע, דזהו אם בא לגבות קרקע, אבל משלטלי - כל מילי מיטב הוא, דאי לא מזדבן הקא, מזדבן הקא). והמת יהיה לו • (מכילתא. ב"ק ז) לנזק, שמין את הנבלה ונוטלה בדמים, ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו.

(לה) וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומת ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצו: לה וארי יגוף תור דגבר ית תורא דתכרה וימות ויזבנון ית תורא חיא ויפלגון ית כספה ואף ית דמי מיתא יפלגון:

כ"י - וכי יגוף • ידחף, בין בקרניו, בין בגופו, בין ברגליו, בין שנשכו בשניו, כלן בכלל נגיפה הם, שאין נגיפה אלא לשון מכה. שור-איש • שור של איש. ומכרו את השור וגו' • בשוים הכתוב מדבר, שור

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

את הנבלה כמה היא שנה, והניזק נוטלה בדמים - כחלק מן התשלום שהמזיק חייב לו על הנזק, ומוסיף ומשלם לו המזיק עליה את ההפרש שבין ערך הנבילה לבין ערך השור בחיים, עד שישולם לו כל תשלומי נזקו (מכילתא, בבא קמא ז); תורה לה

(לה) וכי יגוף. יגוף פירושו ידחוף. אולם דין זה אינו דווקא כשדחף השור בגופו, אלא בין שנגח בקרניו, בין שדחף בגופו, בין שבטע ברגליו, בין שנשכו בשניו, פולן בכלל נגיפה הם, שכן אין נגיפה לשון דחיפה דווקא, אלא לשון הכולל כל מכה הוא (ראא רש"י לעיל פסוק כב). וכשהזיק השור את ממון חבירו באופנים אלו, כשפוננת השור היא להזיק, ואין לו הנאה מן הזיק, ואין הזיק מצוי תדיר, חייב בעל השור לשלם בתם חצי נזק, ובמועד נזק שלם:

שור איש. כלומר, שור של איש. ולא יתכן לפרש שנגח השור את האישה, שהרי המושך הכתוב הוא אֶת שור רעהו (רא"ם): ומכרו את השור החי וחצו את כספו

ואף-על-פי שאין הבור שלו, שכן בבור שעשאו ברשות הרבים הכתוב מדבר, ואינו בכלל ממונו המזיק, מכל מקום עשאו הכתוב בעליו להתחייב עליו בנזקיו, בשם שחייב אדם לשלם על נזקים שנעשו על ידי ממונו (בבא קמא כט):

כסף ישיב לבעליו. מתוך שלא נאמר בעל הבור ישלם כסף לבעליו, בלא תיבת 'ישיב', דרשו חכמים שתיבת 'ישיב' באה לרבות כל השבה שהיא, שאין צריך לשלם לו כסף ממש, אלא רשאי הוא להשיב כל דבר שהוא שנה כסף - כל שנה ערך, ואפילו דבר גרוע כגון סובין - קליפות התבואה, כל שיכול למכרו ולקבל תמורתו כסף (בבא קמא ז) (רש"י שם):

והמת יהיה לו. לא פירש הכתוב למי יהיה המת, למזיק או לניזק, ולמדו חכמים, שאין הכוונה שהנבילה שייכת למזיק, שאילו פן לא הוצרך הכתוב לומר זאת, שהרי מפיון שמשלם לניזק את דמי השור, ממילא הנבילה שייכת לו. אלא פוננת הכתוב שהנבילה שייכת לניזק. כלומר, שמין

וחמור דווקא, אלא הוא הדין לכל בהמה וחייה שאם נפלו בבור, חייב בעל הבור לשלם את הנזק, שבכל מקום שנאמר 'שור' או 'חמור' אנו למדים אותו 'שור' 'שור' משבת, שנאמר בו (לקמן כג, יב) 'למען ינוח שורך וחמורך', ומשבת יש ללמוד 'גזירה שנה' להשוותם זה לזה: מה להלן - לגבי שבת, כל בהמה וחייה דינם בשור, שהרי לגבי שבת נאמר במקום אחר 'וכל בהמתך' (דברים ה, יד), אף כאן - לגבי בור, כל בהמה וחייה דינם בשור. ולא נאמר כאן 'שור' ו'חמור' אלא כדי למעט את אלו שאינם בכלל בעלי חיים הדומים לשור וחמור, 'שור' ולא אדם - דווקא על שור שנפל לבור ומת חייב, ולא על אדם שנפל לבור ומת, 'חמור' ולא כלים - דווקא על נזקי בעלי חיים חייב, ולא על נזקי כלים שנפלו לבור (בבא קמא נב); תורה לד

(לד) בעל הבור ישלם. פינהו הכתוב בעל הבור, ללמד שהחופר בור נחשב בעל התקלה - בעליו של 'מזיק' זה, ולפיכך חייב לשלם את נזקי הבור.

שְׁוֹה ר' שְׁהִמִּית שׁוֹר שְׁוֹה ר', בֵּין שְׁהִנְבִּילָה שְׁוֹה הַרְבֵּה, בֵּין שְׁהִיא שְׁוֹה מְעַט, כְּשֶׁנוֹטֵל זֶה חֲצִי הַחֵי וְחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה חֲצִי הַחֵי וְחֲצִי הַמֵּת, נִמְצָא, כָּל אֶחָד מִפְּסִיד חֲצִי גִזְק שְׁהִזִּיקָה הַמֵּיתָה. לְמַדְנֹה, שְׁהֵתָם מְשֻׁלָּם חֲצִי גִזְק, שְׁמֵן הַשְּׁוִין אֶתָּה לְמַד לְשִׂאֵינָן שְׁוִין, כִּי דִין הֵתָם לְשֻׁלָּם חֲצִי גִזְק, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. אוֹ כּוֹל אֵף בְּשִׂאֵינָן שְׁוִין בְּדַמִּיהֶן כְּשֶׁהֵן חַיִּים, אָמַר הַכְּתוּב "וְחִצְוֹ אֶת שְׁנֵיהֶם"? אִם אָמַרְתָּ כֵּן, פְּעָמִים שְׁהִמְזִיק מִשְׁתַּכֵּר הַרְבֵּה כְּשֶׁהִנְבִּילָה שְׁוֹה לִימְכֹר לְנִכְרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי שׁוֹר הַמְזִיק, וְאִי אֶפְשָׁר שְׂיֵאמֵר הַכְּתוּב שְׁיֵהֵא הַמְזִיק נִשְׁכָּר, אוֹ פְּעָמִים שְׁהִנְזָק נוֹטֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי גִזְק שְׁלָם, שְׁחֲצִי דְמֵי שׁוֹר הַמְזִיק שְׁוִין יוֹתֵר מִכָּל דְּמֵי שׁוֹר הַנִּזְק. וְאִם אָמַרְתָּ כֵּן, הֲרֵי תָם חֲמוֹר מִמוּעֵד. עַל כִּרְחֻף, לֹא דִבֵּר הַכְּתוּב אֶלָּא בְּשׁוִין, וְלִמְדוּךְ שְׁהֵתָם מְשֻׁלָּם חֲצִי גִזְק, וּמֵן הַשְּׁוִין תִּלְמַד לְשִׂאֵינָן שְׁוִין, שְׁהַמְשַׁלָּם חֲצִי נִזְקוֹ, שְׁמִין לוֹ אֶת הַנְּבִילָה, וּמָה שְׁפָחַתוּ דְמֵי בְּשָׁבִיל הַמֵּיתָה, נוֹטֵל חֲצִי הַפָּחַת וְהוֹלֵף. וְלָמָּה אָמַר הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן הַזֶּה וְלֹא אָמַר: "יִשְׁלָם חֲצִיו"? לְלַמֵּד, שְׂאִין הֵתָם מְשֻׁלָּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ, וְאִם נִגַּח וּמַת אַחֲרֵי-כֵן אֵין הַנִּזְק נוֹטֵל אֶלָּא הַנְּבִילָה, וְאִם

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

וזו יותר מכל ערך הנזק, ואם אמרת כן, הרי נמצא שתם חמור ממועד, שכן בשור המועד משלם גזק שלם (כאמור בפסוק הבא), ואילו בתם יתכן שמשלם יותר מנזק שלם. אלא על-כרחי אינו אלא כאמור, שלא דיבר הכתוב אלא בשוין, ולמדך שהתם משלם חצי גזק, ומן השוין תלמוד לשאינן שוין, שאין פונת הכתוב שיחלקו אותם ביניהם דווקא, אלא נקט הכתוב דרך משל, שכאשר שניהם שוים בערכם, אזי כשנחלק אותם ביניהם יוצא שכל אחד מהם מפסיד חצי גזק, ולעולם אין פונת הכתוב אלא שתם המשתלם חצי נזקו, שמין לו את הנבילה כמה היא שוה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה, נוטל חצי הפחת והולף - ועל הנזק שנפחת מערכו בעודו בחיים נוטל הניזק חצי גזק (בבא קמא לה).

ולמה אמר הכתוב בלשון הזה, והלא אין פונת הכתוב אלא שמשלם חצי גזק, וברוב הפעמים אין הדבר יכול להתקיים כלל על ידי חציית שני השוורים, כאמור, ולמה אם כן לא אמר הכתוב 'ישלם חציו'? אלא ללמד שאין בעל השור התם משלם אלא מגופו - מגוף השור המזיק. כלומר, אף על פי שחייבתו תורה לשלם חצי גזק, אין התשלום הזה יכול לעלות יותר משווי של השור המזיק עצמו, ואפילו אם אינו שוה בערך חצי הנזק, כגון אם נגח ומת אחר-כך, אין הניזק נוטל אלא את הנבילה, ואם

פי דין התם לשלם חצי גזק, לא פחות ולא יותר, ולא אמר הכתוב לחלק אותם ביניהם כששניהם שוים בערכם, אלא לפי שמשלם חצי גזק, ולפיכך גם בשאינם שוים בערכם משלם חצי גזק, ואין מחלקים אותם ביניהם.

ומנין שבאופן ששניהם שוים בערכם הכתוב מדבר, או (שמא) יכול היותי לומר שאף בשאינן שוין בדמיהן כשהן חיים אמר הכתוב שיחצו את שניהם? אי אפשר לומר כן, שהרי אם אמרת כן, פעמים שהמזיק משתכר הרבה, כגון שהנבילה שוה לימכר לנכרים הרבה יותר מדמי שור המזיק - שהשור שהמית שוה חמישים וזו, והנבילה שוה מאה וזו, שכאשר נחלק את שניהם ביניהם, נוטל כל אחד שבעים וחמשה וזו (52 מן השור החי, ו-05 מן הנבילה), ונמצא המזיק מרויח ומקבל יותר מערך שורו, ואי אפשר שיאמר הכתוב דבר זה שיהא המזיק נשכר; או אם אתה אומר כן, פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי גזק שלם, כגון שחצי דמי שור המזיק שוה יותר מכל דמי שור הניזק - שהשור שהמית שוה מאתיים וזו, והשור שהומת היה שוה מאה וזו, והנבילה שוה חמישים וזו, שהנזק הוא חמישים וזו, שכאשר נחלק את שניהם ביניהם, נוטל כל אחד מאה עשרים וחמשה וזו (001 מן השור החי, ו-52 מן הנבילה), ונמצא שהניזק מקבל עשרים וחמשה

וגם את המת יחצונו. בשוים הכתוב מדבר - האופן שבו הכתוב מדבר הוא כשערך השור הנוגח וערך השור שהומת היה שוה זה לזה, כגון שור שוה מאתיים וזו, בין שהנבילה שוה הרבה, בין שהיא שוה מעט - ובאופן זה אמר הכתוב לחלק את השור החי ואת הנבילה בין המזיק והניזק, שפשוטל זה חצי החי וחצי המת, וזה חצי החי וחצי המת, נמצא כל אחד מפסיד חצי גזק שהזיקה המיתה של השור המזיק כגון כשהנבילה שוה 100 וזו, שהנזק הוא 100 וזו (05 מן הנבילה ו-001 מן השור החי), נמצא ששניהם הפסידו חצי הנזק - 05 וזו. וכן כשהנבילה שוה 05 וזו שהנזק הוא 051 וזו, שניהם נוטלים 521 וזו (52 מן הנבילה ו-001 מן השור החי), ושניהם הפסידו 57 וזו]. ומכך למדנו שלעולם התם משלם חצי גזק, ואף-על-פי שבשחלקים אותם ביניהם, יוצא שמשלם חצי גזק רק באופן שהשור החי והשור שהומת היו שוים בערכם, אבל בשאינם שוים בערכם, הרי כשהשור שהומת היה שוה פחות מן השור החי נמצא שמשלם יותר מחצי גזק, וכשהשור שהומת היה שוה יותר מן השור החי ישלם פחות מחצי גזק, מכל מקום בכל אופן משלם חצי גזק, שמון השוין אתה למד לשאינן שוין - מן האופן שדיבר הכתוב ששניהם שוים בערכם, למדנו אף לאופן שאינם שוים בערכם,

אינה מגעת לחצי נזקו, יפסיד. או שור שנה מנה שנגח שור שנה חמש מאות זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (בבא קמא כו).

לו או אחידע ארי תור נגח הוא מאתמלי ומדקמוהי ולא נטרה מרה שלמא ישלם תורא חלף תורא ומיתא יהא דילה:

(לו) או נודע פי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם שור תחת השור והמת יהיה לו:

כ"א או נודע • או לא היה תם, אלא נודע פי שור נגח הוא היום ומתמול שלשם, הרי שלש נגיחות. שלם ישלם שור • נזק שלם. והמת יהיה לו • לנזק, ועליו ישלים המזיק עד שישתלם נזק כל נזקו.

לו ארי יגנב ארי תור או אמר ויפסגה או זכנה חמשא תורין ישלם חלף תורא וארבע ענא חלף אמרא:

(לו) פי יגנב אריש שור או-שה ומכחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע-צאן תחת השה:

כ"ב חמשה בקר וגו' • אמר רבי יוחנן בן זכאי: חס המקום על כבודן של בריות: שור, שהולף ברגליו, ולא נתפזה בו הגנב לנושאו על כתפו, משלם ה'. שה, שנושאו על כתפו, משלם ד', הואיל ונתפזה בו. אמר רבי מאיר: בא וראה כמה גדולה פחה של מלאכה: שור, שבטלו ממלאכתו, ה'. שה, שלא בטלו ממלאכתו, ד'. תחת השור תחת השה • (בבא קמא סו) שנגח הפתוב, לומר שאין מדת תשלומי ד' וה' נוקתת, אלא בשור ושה בלבד.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

ארבעה, הואיל ונתפזה בו. טעם אחר אמר רבי מאיר, בוא וראה כמה גדולה פחה של מלאכה - כמה החשיבה תורה את מעלת המלאכה. שכן משעם זה, הגונב שור שבטלו ממלאכתו - שגרים לבעל השור להתבטל ממלאכתו עם שורו, החמירה עליו התורה לשלם פי חמשה; ואילו הגונב שה שלא בטלו ממלאכתו, כי השה אינו עומד למלאכה, אינו משלם אלא פי ארבעה (מכילתא, בבא-קמא עט: (ד"ד):

תחת השור, תחת השה. על אף שבכל מקום שנגמור שור' אנו לומדים גיורה שנה מ'שור' האמור לגבי שבת, שהדין נוהג גם בשאר בעלי חיים (רש"י לעיל פסוק לו), אולם כאן שנגח הפתוב - הנקיר שתי פעמים 'שור' ו'שה' [כי יגנב איש שור' או 'שה' וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור' וארבע צאן תחת השה]. כדי לומר שאין מדת תשלומי ארבעה וחמשה נוקתת אלא בשור ושה בלבד, ולא בשאר בעלי חיים (בבא-קמא סו): תורה א

השור ישלם דמי שור בשני השור שהזיק, ומלמד ששור המועד משלם נזק שלם (מכילתא דרשב"י): והמת יהיה לו. אף כאן כמו לגבי בור (לעיל פסוק לד, ראה רש"י שם), פונת הפתוב היא, שהמת יהיה לניזק - שהניזק מקבל את הנבילה כחלק מן התשלום על הנזק, ועליו ישלם המזיק את הפרש שבין ערך הנבילה לבין ערך השור בחיים, עד שישתלם הניזק כל נזקו (בבא-קמא טו): תורה לו

(לו) חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה. מפני מה החמירה תורה על הגונב שור ומכרו שמשלם חמשה בקר, ואילו על הגונב שה הקילה שאינו משלם אלא ארבע צאן? אמר רבן יוחנן בן זכאי, לפי שחס המקום על כבודן של בריות. ומשעם זה, הגונב שור שהולף ברגליו ולא נתפזה בו הגנב לנושאו על כתפו - משלם פי חמשה; ואילו הגונב שה שאינו יכול להלף ברגליו ונושאו הגנב על כתפו, לפיכך הקילה עליו התורה שאינו משלם אלא פי

שני הנבילה אינה מגעת לחצי נזקו, יפסיד הניזק. או כגון, שור שנה מנה (מא'ה וזו) שנגח שור שנה חמש-מאות זוז, אינו נוטל אלא את השור שהזיק (מא'ה וזו), אף שאינו מקבל בזה אפילו חצי הנזק, ולפיכך נאמר ומכרו את השור החי וקצו את כספו' ללמד שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה - משאר נכסיו שברשותו, כדין שור המועד, אלא משלם כפי שוויו של שורו שהזיק (בבא-קמא טו): תורה לו

(לו) או נודע פי שור נגח הוא מתמול שלשם. לשון 'או' משמש להשוות שני דברים זה לזה, אולם 'או' האמור כאן, שאין דין שור המועד שנה לדין שור תם האמור לפניו, פירושו 'אם' (רש"י ויקרא ה, כג). וכלומר, או לא היה תם בנגיחה זו, אלא נודע פי שור נגח הוא, מכיון שבקר נגח היום ומתמול ומשלשום, שבצירופם הרי כאן שלש נגיחות, החזוק השור לנגחן ונעשה שור המועד (ד"ד):

שלם ישלם שור תחת השור. בעל

כב (א) אִם-בְּמַחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגֵּנֵב וְהָיָה וְמָת אִין לוֹ אִם בְּמַחְתֶּרֶתָּא וְשִׁתְּפַח גִּנְבָא וְיִתְמַחֵי וְיָמֹת לִית לָהּ דָּם:
דְּמִים:

י"ט אִם בְּמַחְתֶּרֶת • (סנהדרין סב) כְּשֶׁהָיָה חוֹתֵר אֶת הַבַּיִת. אִין לוֹ דְּמִים • אִין זוֹ רְצִיחָה, תְּרִי הוּא כְּמַת מַעֲקָרוֹ. כָּאִין לְמִדְתָּהּ תוֹרָה: אִם בָּא לְהַרְגֵךְ הַשֶּׁפֶם לְהַרְגוֹ, וְזֶה לְהַרְגֵךְ בָּא, שֶׁהָרִי יוֹדֵעַ הוּא שְׂאִין אָדָם מַעְמִיד עֲצֻמוֹ וְרוֹאֵה שְׁנוּטְלִין מְמוֹנוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק. לְפִיכֶךָ, עַל מַנְת כֵּן בָּא, שְׂאִם יַעֲמַד בְּעַל הַמָּמוֹן כְּנִגְדוֹ, יִהְרְגֵנוּ.

(ב) אִם-זֶרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דְּמִים לוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם אִם עֵינָא דְסֶהְדֵּינָא נִפְלַת עֲלוֹהֵי דְמָא לָהּ שְׁלָמָא יִשְׁלָם אִם לִית לָהּ וְיִזְדַּבֵּן בְּגִנְבָתָהּ:
אִם-אִין לוֹ וְנִמְכָּר בְּגִנְבָתוֹ:

י"ט אִם-זֶרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו • (מכילתא וסנהדרין שם) אִין זֶה אֵלָא כְּמִין מָשַׁל: אִם בְּרוּר לָךְ הַדְּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלוֹם עִמָּךְ, כְּשֶׁמָשַׁל הִזָּה שֶׁהוּא שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, כֶּךָ פְּשׁוּט לָךְ שְׂאִינוֹ בָּא לְהַרְגֵךְ אֶפְלוּ יַעֲמַד בְּעַל הַמָּמוֹן כְּנִגְדוֹ, כְּגוֹן אִב הַחוֹתֵר לְגֵנֵב מְמוֹן הַבֵּן, כִּידוּעַ שְׂרַחְמֵי הָאֵב עַל הַבֵּן, וְאִינוֹ בָּא עַל עֶסְקֵי נִפְשׁוֹת. דְּמִים לוֹ • כַּחֲמֵי הוּא חָשׁוּב, וְרְצִיחָה הִיא אִם יִהְרְגֵנוּ בְּעַל הַבַּיִת. שְׁלָם יִשְׁלָם • הַגֵּנֵב, מְמוֹן שֶׁגֵּנֵב וְאִינוֹ חָזֵב מִיתָה. וְאוּנְקָלוּס שֶׁתְּרַגְּם: אִם עֵינָא דְסֶהְדֵּינָא נִפְלַת עֲלוֹהֵי, לְקַח לוֹ שִׂטְהָ אַחֲרָת, לומר שְׂאִם מְצִאוּהוּ עֵדִים קוֹדֵם שְׂבָא בְּעַל הַבַּיִת, וְכִשְׂבָא בְּעַל הַבַּיִת נִגְדוֹ הַתְרוֹ בוֹ שְׁלָא יִהְרְגֵהוּ, דְּמִים לוֹ, חָזֵב עָלָיו אִם הָרְגוּ, שְׂמַאֲחַר שֶׁיֵּשׁ רוֹאִים לוֹ, אִין הַגֵּנֵב הִזָּה בָּא עַל עֶסְקֵי נִפְשׁוֹת, וְלֹא יִהְרַג אֶת בְּעַל הַמָּמוֹן.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

כב (א) אִם בְּמַחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגֵּנֵב. אִין פִּירוּשׁוֹ שְׂמָצֵאוּ בְּעַל-הַבַּיִת בַּמָּקוֹם הַמְּחַתֶּרֶת, אֵלָא אֶת שֵׁם פְּעוּלַת הַחֲתִירָה כִּינֵה הַכְּתוּב 'מַחְתֶּרֶת', לְלַמֵּד שְׂדִין זֶה אֲמוּר דְּיוֹקָא 'כְּשֶׁהָיָה חוֹתֵר (חוֹפֵר וְעוֹשֶׂה פְּרִצָה מִבְּחוּץ) אֶת הַבַּיִת, וְלֹא אִם נִכְנַס הַגֵּנֵב לְבַיִת דְּרָךְ פִּירְצָה שְׂמָצָא (סנהדרין עב) (ע"ל, נח"י):
אִין לוֹ דְּמִים. כְּלוֹמֵר, אִין הַכָּפָא זֶה נִחְשָׁבֶת לְרְצִיחָה, לְפִי שְׁהוֹתֵר דָּמוֹ שֶׁל הַגֵּנֵב, וְהָרִי הוּא כְּמַת מַעֲיָקָרוֹ. וְכָאִין לְמִדְתָּהּ תוֹרָה, 'אִם בָּא אָדָם לְהַרְגֵךְ, הַשֶּׁפֶם לְהַרְגוֹ'. שְׂכַן מַטְעַם זֶה רְשָׁאי בְּעַל-הַבַּיִת לְהַרוֹג אֶת הַגֵּנֵב, הוֹאִיל וְגֵנֵב זֶה לְהַרְגֵךְ בָּא, שֶׁהָרִי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁבִשְׂעָה שְׂבָא גֵנֵב כִּדִּי לְגֵנוֹב מְמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם, אִין אָדָם מַעְמִיד עֲצֻמוֹ (נוֹתֵר עוֹמֵד בַּמָּקוֹמוֹ) וְרוֹאֵה שְׁנוּטְלִין מְמוֹנוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק, אֵלָא וְדָאי יַעֲמוּד כְּנִגְדַּת הַגֵּנֵב לְהַצִּיל אֶת מְמוֹנוֹ, לְפִיכֶךָ עַל-מִנְת כֵּן בָּא הַגֵּנֵב הִזָּה בְּמַחְתֶּרֶת, שְׂאִם יַעֲמוּד בְּעַל הַמָּמוֹן כְּנִגְדוֹ, יִהְרְגֵנוּ. וְכִינֵן שְׂבָא עַל דְּעַת לְהַרוֹג אֶת בְּעַל הַבַּיִת, הִרְשׁוּת כִּיד בְּעַל-הַבַּיִת לְהַרְגוֹ וְאִינוֹ בְּכָלֵל שׁוֹפֵף דְּמִים (סנהדרין

יְהַרְגֵנוּ בְּעַל-הַבַּיִת:
שְׁלָם יִשְׁלָם. לְפִי שְׂנָאֲמַר לְמַעְלָה (כא) טו שֶׁהַגֵּנֵב נִפְשׁ דֵּינוּ בְּמִיתָה, הוֹצֵרָךְ לומר שֶׁהַגֵּנֵב מְמוֹן (ולא בָּא עַל דְּעַת לְהַרוֹג), יִשְׁלָם הַגֵּנֵב אֶת הַמָּמוֹן שֶׁגֵּנֵב וְאִינוֹ חָזֵב מִיתָה. וְאוּלָם אוּנְקָלוּס שֶׁתְּרַגְּם אֶת הַכְּתוּב 'אִם זֶרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו' - 'אִם עֵינָא דְסֶהְדֵּינָא נִפְלַת עֲלוֹהֵי' - אִם עֵין הַעֲדִים נִפְלוּ עָלָיו, שְׂרַאוּהוּ עֲדִים בִּשְׂעָה שֶׁהָיָה חוֹתֵר אֶת הַדְּבָרִים, שְׂבָא הַכְּתוּב לומר שְׂאִם מְצִאוּהוּ עֲדִים קוֹדֵם שְׂבָא בְּעַל-הַבַּיִת, וְכִשְׂבָא בְּעַל-הַבַּיִת נִגְדוֹ הַתְרוֹ בוֹ בְּגֵנֵב שְׁלָא יִהַרְגוּהוּ לְכַעַל-הַבַּיִת [שְׁעַל יְדֵי כֶּךָ אֲנוּ יוֹדְעִים כְּבִירוּר שֶׁהַגֵּנֵב יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ עֲדִים שְׂרוֹאִים אוֹתוֹ], 'דְּמִים לוֹ', כְּלוֹמֵר, חָזֵב עָלָיו בְּעַל-הַבַּיִת אִם הָרְגוּ, וְנִחְשָׁב בְּשׁוֹפֵף דְּמִים, שְׂמַאֲחַר שֶׁיֵּשׁ רוֹאִים לוֹ, אִין הַגֵּנֵב הִזָּה בָּא עַל עֶסְקֵי נִפְשׁוֹת, וְלֹא יִהַרוֹג אֶת בְּעַל הַמָּמוֹן, לְפִי שְׂמַתִּירָא לְהַרְגוֹ בְּפָנָיו הַעֲדִים, שְׂבָאוּ לְהַעִיר עָלָיו עַל כֶּךָ (נח"י) תורה ג

עב): תורה ב
(ב) אִם זֶרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו. אִין פִּירוּשׁוֹ כְּמַשְׁמַעוֹ, לְהַבְדִּיל בְּדִינוֹ אִם בָּא עָלָיו בְּמַחְתֶּרֶת בְּלִילָה אוֹ בַּיּוֹם, אֵלָא אִין זֶה אֵלָא כְּמִין מָשַׁל - אִם בְּרוּר לָךְ הַדְּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלוֹם עִמָּךְ, כְּשֶׁמָשַׁל הִזָּה שֶׁהוּא מְבִיא שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, כְּלוֹמֵר, שְׂכָל כֶּךָ פְּשׁוּט לָךְ שֶׁהַגֵּנֵב אִינוֹ בָּא עַל דְּעַת לְהַרוֹג אֶפְלוּ יַעֲמוּד בְּעַל הַמָּמוֹן כְּנִגְדוֹ. וְכַאֲיוֹה אֹפֹן בְּרוּר הַדְּבָר שֶׁאֶפְלוּ אִם יַעֲמוּד כְּנִגְדוֹ לֹא יִהַרְגֵנוּ הַגֵּנֵב כְּגוֹן אִב הַחוֹתֵר לְגֵנֵב מְמוֹן הַבֵּן, שְׂכַן בְּיָדוּעַ הוּא שְׂרַחְמֵי הָאֵב עַל הַבֵּן וְאִינוֹ בָּא עַל עֶסְקֵי נִפְשׁוֹת, וְכַרְרוּר הַדְּבָר שְׁלָא בָּא עַל דְּעַת לְהַרוֹג אֶת כְּנֹ, וְאֶפְלוּ אִם יַעֲמוּד כְּנֹ כְּנִגְדוֹ לֹא יִהַרְגֵהוּ. אָבֵל בְּאֶדָם אַחַר שְׂאִין הַדְּבָר בְּרוּר כֵּן כֶּךָ שְׁלָא בָּא עַל דְּעַת לְהַרוֹג אֶת בְּעַל-הַבַּיִת, הִרְשׁוּת כִּיד לְהַרוֹג אוֹתוֹ אִף מִתּוֹךְ הַסִּפְק, שְׂמָא עַל דְּעַת לְהַרוֹג בָּא (מכילתא, ועיין סנהדרין עב):
דְּמִים לוֹ. כְּלוֹמֵר, לֹא הוֹתֵר דָּמוֹ, אֵלָא כַּחֲמֵי הוּא חָשׁוּב, וְרְצִיחָה הִיא אִם

(ג) **אִם-הִמְצָא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַגֵּנְזָה מִשּׁוֹר עַד-חֲמֹר** **עַד חֲמֹר עַד אֲמֵר דְּאֲנֹן חֲיִין עַל חַד תְּרִין עַד-שָׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם:**

ג אם אשתכחא ישתכחא בידה גנבתא מתור עד חמר עד אמר דאנון חייין על חד תרין ית: **ישלם:**

יש"י אִם-הִמְצָא תִּמְצָא בְּיָדוֹ • בְּרִשׁוֹתוֹ, שְׁלֹא טַבַּח וְלֹא מְכַר. מִשּׁוֹר עַד-חֲמֹר • כֹּל דְּבַר בְּכֻלָּל תְּשַׁלְּמוּי כְּפֶל, בֵּין שְׁנַיִם בּוֹ רִיחַ חַיִּים, בֵּין שְׁאִין בּוֹ רִיחַ חַיִּים, שְׁהָרִי נְאָמַר בְּמִקּוֹם אַחֵר: "עַל שָׁה עַל שְׁלֵמָה עַל כֹּל אַבְדָּה וְגו' יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ". חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם • וְלֹא יִשְׁלַם לּוֹ מִתִּים, אֲלֵא חַיִּים, אוֹ דְמֵי חַיִּים.

♦ יום שלישי כ' שבט ♦

(ד) **כִּי יִבְעַר אִישׁ שְׂדֵה אֲחֵרֵים וְשָׂלַח אֶת-בְּעִירוֹ** **וּבְעַר בְּשָׂדֵה אַחֵר מִיַּטֵּב שְׂדֵהוּ וּמִיַּטֵּב בְּרִמּוֹ יִשְׁלָם:**

ד ארי יאכיל גבר חקל או כרם וישלח ית בעירה ויכיל בחקל אחרון שפר חקלה וישפר פרמה ישלם:

יש"י **כִּי יִבְעַר • אֶת בְּעִירָה. וּבְעַר. כֹּלֵם לְשׁוֹן בְּהֵמָה, כְּמוֹ: "אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ". כִּי יִבְעַר • יוֹלִיף בְּהִמּוֹתָיו בְּשָׂדֵה וְכָרֵם שֶׁל חֲבֵירוֹ וְזִיזִיק אוֹתוֹ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי אֵלֶּה: אוֹ בְּשִׁלּוֹחַ אֶת בְּעִירָה, אוֹ בְּכַעֲוֹר. וּפְרָשׁוֹ רַבּוּתִינוּ: וְשִׁלַּח, הוּא נִזְקֵי מִדְּרָף כֶּף רִגְל. וּבְעַר, הוּא נִזְקֵי הַשֵּׁן הַאוֹכֵלֶת וּמִבְּעִרַת (בבא קמא א). **בְּשָׂדֵה אַחֵר • בְּשָׂדֵה שֶׁל אִישׁ אַחֵר. מִיַּטֵּב שְׂדֵהוּ יִשְׁלָם • שְׁמִין אֶת הַנֵּזֶק, וְאִם בָּא לְשִׁלָּם לּוֹ קִרְקַע דְּמֵי נִזְקוֹ, יִשְׁלַם לּוֹ מִמִּיַּטֵּב שְׂדוּתָיו: אִם הָיָה נִזְקוֹ סֵלַע, יִתֵּן לּוֹ שְׂוֵה סֵלַע מְעִידָתוֹ שְׁנַיִם לוֹ. לְמִדְּרָף הַכְּתוּב, שֶׁהַנִּזְקִין שְׁמִין לָהֶם בְּעִידָתוֹ****

(כ"ק ז)

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

פירותיו של חבירו, ולפי שלשון ובער משמע נזק הבא על ידי השן המבערת ומכלה את הפירות לגמרי (בבא קמא ב): **בשדה אחר.** כלומר, בשדה של איש אחר. ולא יתכן לפרשו 'בשדה אחר' מזה האמור בתחילת הפסוק, כשתיבת 'אחר' מוסבת על 'בשדה'. שאילו כן, היתה מנוקדת 'בשדה' (רא"ם): **מיטב שדהו, ישלם.** כלומר, שמין את הנזק, ואם בא המזיק לשלם לו קרקע בעבור דמי נזקו, ישלם לו ממיטב שדותיו. וכגון אם היה נזקו סלע, יתן לו המזיק קרקע שוה סלע מעידית - הקרקע המשובחת ביותר שיש לו [אבל כשמשלם בדבר המטלטל, יכול לשלם בכל שוה כסף ואפילו סובין (רש"י לעיל בא. דא), לפי שבמטלטלין כל דבר בכלל 'מיטב' הוא, שכן יכולים להוליכו למקום שזקוקים לחפץ זה, ולמכרו שם]. וכאן למדך הכתוב, שכל הנזקין שמין להם בעידית - שכל הנזקין הגוברים את נזקם, כשמשלם להם המזיק בקרקע, ישלם מן הקרקע המשובחת ביותר (מכילתא, בבא קמא א): תורה ה

שאר המזיקים, שהניזק נוטל את הנבילה כחלק מן התשלום (מכילתא): תורה ד **(ד) כי יבער, את בעירה, ובער.** כל הלשונות הללו האמורים במקרא זה, אינם מלשון בעור או הבערת אש, אלא כולם לשון בהמה הם, שכן 'בעיר' פירושו 'בהמה', כמו שנאמר (במדבר כ. ד) **"אנחנו ובעירנו"**, שפירושו: אנחנו ובהמותינו. ומשורש 'בעיר' נגזרים הפעלים 'יבער' ו'בער': **כי יבער** איש שדה או כרם ושלח את בעירה ובער בשדה אחר. כלומר, יולף בהמותיו בשדה או בכרם של חבירו, וזיזיק אותו באחת משתי אופנים אלה, או בשלוח בעירה (ו) ושלח את בעירה, או בבעור (ובער, שפירושו או בער). ופירושו רבותינו, שלשון 'ושלח' הוא נזקי מדרף כף רגל - שהבהמה הזיקה וקלקלה פירותיו של חבירו על ידי דריסה ברגלה, ולפי שלשון 'ושלח' משמע נזק הבא על ידי שילוח הבהמה בדרך הילוכה; ולשון 'ובער' הוא נזקי השן האוכלת ומבערת - שהבהמה אכלה

(ג) אם המצא תמצא בידו. 'בידו' האמור כאן פירושו 'ברשותו', וכלומר, שלא טבח ולא מכר את השור שגנב, אלא עדיין מחזיק בו: **משור עד חמור.** על אף שנקט הכתוב 'שור' ו'חמור', אין הדין נוהג בבעלי חיים דיוקא, אלא כל דבר בכלל תשלומי כפל הוא, בין כשגנב דבר שיש בו ריח חיים, בין כשגנב דבר שאין בו ריח חיים. שהרי נאמר במקום אחר - בדין תשלומי כפל, בשומר הטוען טענת גנב ולקמן פסוק ח, **'על שוה על שלמה על כל אבדה וגו' ישלם שנים לרעהו,** וכשם שמצינו בטוען טענת גנב שדין תשלומי כפל נוהג אף בשמלה שאין בה ריח חיים, כך גם בגנב עצמו נוהג דין כפל אף בדבר שאין בו ריח חיים (בבא קמא סב): **חיים שנים ישלם.** מזה תלמוד לומר 'חיים? ללמוד שאם גנב שור ומת, חיים ישלם לו ולא ישלם לו מתים, כלומר, אין הגנב יכול לומר לו ליטול את הנבילה כחלק מן התשלום, אלא שני שוורים חיים או דמי שני שוורים חיים ישלם. ושונה הוא דין גנב מדין

הארי תפסק נור וישפח פובין ויכול
גדישין או קמא או חקלא שלמא ישלם
דאדלק ית דלקתא:

(ה) פִּי-תֵצֵא אִישׁ וּמִצָּאָה קִצִּים וְנֹאכַל גְּדִישׁ אֹ
הַקָּמָה אֹ הַשָּׂדֶה שְׁלֹם הַמְבַעֵר אֶת-
הַבְּעֵרָה:

כ"י - פִּי-תֵצֵא אִישׁ • אָפְלוּ מַעֲצָמָה. וּמִצָּאָה קִצִּים • קרדונ"ש בלע"ז. וְנֹאכַל גְּדִישׁ • שְׁלַחְכָּה בְּקוֹצִים
עַד שֶׁהִגִּיעָה לְגְדִישׁ, אֹ לְקָמָה הַמְחַבֵּרֶת לְקַרְקַע. אֹ הַשָּׂדֶה • שְׁלַחְכָּה אֶת נִירוֹ, וְצָרִיף לְנִיר אֹתָהּ פַּעַם
שְׁנֵי. שְׁלֹם יִשְׁלֹם הַמְבַעֵר • אף-על-פי שֶׁהַדְּלִיק בְּתוֹף שָׁלוֹ וְהִיא יִצָּאָה מַעֲצָמָה עַל יְדֵי קוֹצִים שֶׁמִּצָּאָה,
חֵיב לְשֹׁלֵם, לְפִי שְׁלֹא שָׁמַר אֶת גְּחָלְתוֹ שְׁלֹא תֵצֵא וְתִזְקַק.

וְאִרִי יִתֵּן גָּבֵר לְחִבְרָה כֶּסֶף אֹ מִנִּין לְמִטְר
וְיִתְגַּבְּבוּן מִבֵּית גְּבֵרָא אִם יִשְׁתַּכַּח גְּבֵרָא
יִשְׁלֹם עַל חַד תְּרִין:

(ו) כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ בְּכֶסֶף אֹ-כֶלִים לְשֹׁמֵר
וְגִבֵּ מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמְצָא הַגִּבֵּב יִשְׁלֹם שְׁנָיִם:

כ"י - וְגִבֵּב מִבֵּית הָאִישׁ • לְפִי דְבָרָיו. אִם-יִמְצָא הַגִּבֵּב • יִשְׁלֹם הַגִּבֵּב שְׁנָיִם לְבַעֲלִים (בבא קמא טו).

ז אִם לֹא יִשְׁתַּכַּח גְּבֵרָא וְיִתְקַרֵּב מְרִי דְבֵיתָא
לְקָדָם דְּיִגְבֵּי אִם לֹא אוֹשִׁיט יְדָה בְּמָה
דְּמִסַּר לָהּ חִבְרָה:

(ז) אִם-לֹא יִמְצָא הַגִּבֵּב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-
הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יְדוֹ בְּמִלְאֶכֶת רֵעֵהוּ:

כ"י - אִם-לֹא יִמְצָא הַגִּבֵּב • וְכֹא הַשּׁוֹמֵר הִזָּה, שֶׁהוּא בְּעַל הַבַּיִת. וְנִקְרַב • אֶל הַדִּינָן, לְדוֹן עִם זֶה וְלִשְׁבַע
לוֹ שְׁלֹא שָׁלַח יְדוֹ בְּשָׁלוֹ.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

תְּשַׁלְּמוּ כֶּסֶף לְבַעֲלִים (בבא-קמא טו):
תורה ז
(ז) אִם לֹא יִמְצָא הַגִּבֵּב וְנִקְרַב בְּעַל
הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים וְגו'. וְנִקְרַב' אֵין
פִּירוּשׁוֹ 'וְהוּא יִקְרַב' בְּלִשׁוֹן עֲתִיד,
וְיִהְיֶה פִּירוּשׁוֹ שְׂכָף הוּא דִּינֹו לְהִיּוֹת
נִקְרַב וְכו', אֶלָּא פִּירוּשׁוֹ 'וְכִבְרַת נִקְרַב'
בְּלִשׁוֹן עָבֵר, וְכָל הָאָמוּר בְּכַתוּב זֶה
הוּא סִיפּוֹר הַדְּבָרִים שְׂאִירַע. וּפִירוּשׁ
הַכַּתוּב כֶּף הוּא: אִם לֹא נִמְצָא הַגִּבֵּב,
וְכִשְׁתַּבַּע בְּעַל הַפְּקוּדוֹן מִן הַשּׁוֹמֵר אֶת
הַפְּקוּדוֹן, וְאָמַר לוֹ שֶׁנִּגְבַּב מִבֵּיתוֹ, בָּא
הַשּׁוֹמֵר הִזָּה, שֶׁהוּא בְּעַל-הַבַּיִת
שֶׁמֶשֶׁם נִגְבַּב הַפְּקוּדוֹן: וְנִקְרַב. אֶל
הַדִּינָן, לְדוֹן עִם זֶה וְלִשְׁבַע לוֹ
שְׁלֹא שָׁלַח יְדוֹ בְּשָׁלוֹ - שְׁתַּבַּע
אוֹתוֹ בְּעַל הַפְּקוּדוֹן לְבֵית-דִּין וְהִשְׁבִּיעַ
אוֹתוֹ שְׁלֹא שָׁלַח אֶת יְדוֹ בַּפְּקוּדוֹן
לְגִבְבוֹ לְעִצְמוֹ (בבא-קמא טו) (בא"ט): תורה
ח

הָאִשׁ (בבא-קמא טו):
שְׁלֹם יִשְׁלֹם הַמְבַעֵר אֶת הַבְּעֵרָה.
אף-על-פי שֶׁהַדְּלִיק אֶת הָאִשׁ בְּתוֹף
שָׁלוֹ, וְהִיא יִצָּאָה מַעֲצָמָה עַל-יְדֵי
קוֹצִים שֶׁמִּצָּאָה, וְשִׂרְפָה גְּדִישׁ שֶׁל
חִבְרִי, מִכְּנֶה אוֹתוֹ הַכַּתוּב 'הַמְבַעֵר
אֶת הַבְּעֵרָה', כִּאִילוֹ הַדְּלִיק בְּיָדוֹ אֶת
הָאִשׁ בְּגְדִישׁ חִבְרִי, וְחֵיב לְשֹׁלֵם עַל
הַנּוֹק, לְפִי שְׁלֹא שָׁמַר אֶת גְּחָלְתוֹ
(אשׁו) שְׁלֹא תֵצֵא וְתִזְקַק (בבא-קמא כב)
(רש"י טו): תורה ו
(ו) וְגִבֵּב מִבֵּית הָאִישׁ. אֵין זֶה דְּבָר
וְדָאִי שֶׁנִּגְבַּב, אֶלָּא לְפִי דְבָרָיו שֶׁל
הַשּׁוֹמֵר נִגְבַּב הַפְּקוּדוֹן מִבֵּיתוֹ. וְהַכַּתוּב
מְפָרֵשׁ אֶת הַדִּין, הֵן בְּשֶׁהוֹבָרַר
שֶׁטַעֲנַתוֹ אָמַת, וְהֵן בְּשֶׁנִּמְצָא שְׂקָרָן
בְּדְבָרָיו וְהוּא עִצְמוֹ גִּבְבוֹ (רא"ט):
אִם יִמְצָא הַגִּבֵּב יִשְׁלֹם שְׁנָיִם. כְּלוּמַר,
אִם הוֹבָרַר שֶׁטַעֲנַת הַשּׁוֹמֵר אָמַת הִיְתָה
וְנִמְצָא הַגִּבֵּב, יִשְׁלֹם הַגִּבֵּב שְׁנָיִם -

(ה) כִּי תֵצֵא אִישׁ. מִשְׁמַע אֶפְלוּ
כִּשְׂיָצָאָה מַעֲצָמָה - שֶׁהַדְּלִיק אָדָם אִישׁ
בְּרִשׁוֹתוֹ וּמֵאֲלִיָּהּ יִצָּאָה וְהַתְּפִשְׁטָה
לְרִשׁוֹת חִבְרִי, הִרְיָהוּ חֵיב (בבא-קמא כב):
וּמִצָּאָה קוֹצִים. קרדונ"ש בלע"ז:
וְנֹאכַל גְּדִישׁ אֹ הַקָּמָה. כְּלוּמַר,
שֶׁהָאִשׁ לִיחַכָּה בְּקוֹצִים עַד שֶׁהִגִּיעָה
לְגְדִישׁ אֹ לְקָמָה הַמְחַבֵּרֶת
לְקַרְקַע, וְשִׂרְפָה אוֹתָם 'גְּדִישׁ' הִיא
עֲרִימַת תְּבוּאָה שֶׁנִּקְצְרָה, וְקָמָה' הִיא
תְּבוּאָה הַעוֹמֶדֶת בְּקוּמְתָהּ לְפָנֵי
הַקָּצִיר:]
אֹ הַשָּׂדֶה. אֵין פִּירוּשׁוֹ שֶׁשִּׂרְפָה שָׂדֶה
זוֹרְעָה, שֶׁהִרִי כְּבַר נְאֻמַּר וְנֹאכַל גְּדִישׁ
אֹ הַקָּמָה: אֶלָּא הַכַּתוּב מְלַמֵּד, שֶׁחֵיב
עַל נִזְקֵי הָאִשׁ גַּם כִּשְׂרְפָה אֶת הַשָּׂדֶה
עֲצָמָה, כְּגוֹן שְׁלִיחַכָּה אֶת נִירוֹ -
אָדָמָה חֲרוּשָׁה שֶׁל חִבְרִי, וְצָרִיף לְנִיר
(לְחָרוֹשׁ) אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנֵי, לְפִי
שֶׁהָאָדָמָה מִתְּיַבֶּשֶׁת וּמִתְקַשָּׁה מִחַמַּת

(ח) **עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֵׁה עַל-שְׁלֵמָה עַל-כָּל-אַבְדָּה אֲשֶׁר יֵאמֵר בִּיהוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ:**

ח על כל פתגם דחוב על תור על חמר על אמר על פסו על כל אבדתא די יימר ארי הוא דין לקדם דינא ייעול דין תרניהון די יחייבון דינא ישלם על חד תרין לחברה:

ח"ט «על-כל-דבר-פשע • שימצא שקרן בשבועתו, שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו, וירשיעוהו אלהים על פי העדים. ישלם שנים לרעהו • למדך הכתוב שהטוען בפקדון לומר גנב הימנו, ונמצא שהוא עצמו גנבו, משלם תשלומי כפל. ואימתי? בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים, שפך דרשו רבותינו זכרונם לברכה: "ונקרב בעל הבית אל האלהים". קריכה זו, שבועה היא. אתה אמר לשבועה, או אינו אלא לדין, שפיון שפא לדין וכפר לומר נגנבה, מיד יתחייב כפל אם באו עדים שהוא בידו? נאמר פאן שליחות יד ונאמר למטה שליחות יד, "שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו", מה להלן שבועה, אף פאן שבועה. אשר לאמר ביהוה זה • לפי פשוטו, אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו, הרי הוא אצלך. עד הדינין יבא דבר שניהם, ויחקרו את העדות. ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו זכרונם לברכה דרשו "כי הוא זה": ללמד שאין מתיבין אותו שבועה, אלא אם פן הודה במקצת, לומר: כך וכך אני חייב לך והמותר נגנב ממני (ב"ק קז).

נקודות משיחות קודש ~ (מקוטי שיחות ז עמ' 10 - מתוך 'לקראת שבת')

ישלם שנים לרעהו (כב, ח) יש לשאל, מדוע מוסיף "לרעהו". יוש לומר, דהנה פסוק זה מדבר בשומר שנשבע שהחפץ נגנב ממנו, והתברר שהוא בידו. ומכיון שהחייב של תשלומי כפל בטוען טענת גנב הוא דוקא כשנשבע השומר, ושבועת שקר הוא חטא בין אדם למקום, שאינו שייך לכאורה למפקיד - הצריך הכתוב לפרש שאף-על-פי כן ישלם שנים לרעהו.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(ח) על כל כל דבר פשע וגו' אשר ירשיען אלהים. כלומר, על כל דבר שהופקד אצל השומר, ונפטר מלשלמו על ידי שבועתו, שלאחר מכן ימצא שקרן בשבועתו עליו, על ידי שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו, וירשיעוהו אלהים (בית-דין) על-פי העדים (בא"ט): ישלם שנים לרעהו. למדך הכתוב, ששומר הטוען בפקדון לומר נגנב הימנו, ונמצא שהוא עצמו גנבו, משלם תשלומי כפל. ואימתי משלם השומר כפל? בזמן שנשבע שלא גנבו, ואחר-כך באו עדים והעידו שהפקדון נמצא ברשותו, אבל אם קודם שנשבע שלא גנבו העידו העדים שנמצא ברשותו, אינו משלם כפל. שכן כך דרשו רבותינו (בבא-קמא 80) את הכתוב 'ונקרב בעל הבית אל האלהים' שקריכה זו קריכה לשבועה היא. ומנן שפך הוא, והרי יש לשאול: אתה אומר ש'ונקרב' פירושו קריכה לשבועה, או אינו - שפא אין פירושו אלא קריכה לדין, והכתוב מלמד שפיון שפא השומר

לדין וכפר לומר נגנבה, אף אם לא נשבע על כך, מיד יתחייב כפל אם באו עדים והעידו על הפקדון שהוא בידו? אלא לפי שלמדו חכמים פן מגזירה שנה: נאמר פאן לשון 'שליחות-יד' - 'אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, ונאמר למטה (להלן פסוק ט) לגבי שומר שפך, לשון 'שליחות-יד' - 'שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו, מתוך כך יש להשוותם זה לזה: מה להלן - כשם שפירת השומר שלא שלח ידו בפקדון האמורה בשומר שפך הרי היא בשבועה, אף כפירת השומר שלא שלח ידו בפקדון האמור פאן הרי היא בשבועה. נמצינו למדים, ששומר הטוען טענת גנב ונמצא שהוא בעצמו גנבו, אינו משלם כפל אלא אם נשבע על כך לשקר: אשר יאמר כי הוא זה. לפי פשוטו של מקרא, מוסב הדבר על העד, ופירושו, אשר יאמר העד כי הוא זה - אותו הפקדון שנשבעת עליו שלא

שלחת בו יד, הרי הוא אצלך. והמשך הכתוב 'עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו' פירושו, עד הדינין יבא דבר שניהם, להכריע בין העדים ובין השומר, והם יחקרו את העדים, ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה - ישלם שנים לבעל הפקדון; ואם הדינינים ירשיעו את העדים, לפי שנמצאו העדים זוממין - ישלמו הם שנים לשומר. והו פשוטו. ואולם רבותינו ז"ל דרשו, כי 'אשר יאמר' מוסב על השומר, שאומר 'כי הוא זה', ופירושו, שאינו מכחיש את הכל אלא מודה במקצת ואומר: 'אין בדי' כי אם את זה, ובא הכתוב ללמד שאין מתיבין אותו (את השומר) שבועה אלא-אם-פן הודה במקצת לומר 'כך וכך אני חייב לך, והמותר נגנב ממני', ועל חלק זה משיביעים אותו. אבל אם השומר היה כופר בכל, וטען שכל הפקדון נגנב ממנו, אין מתיבין אותו שבועה (בבא-קמא קז) (בא"ט): תורה ט

(ט) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר או־שׂוֹר או־שֶׁה וְכַל־בְּהֵמָה לְשֹׂמֵר וּמֵת או־נִשְׁבֵּר או־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֵה:

ט ארי יתן גבר לחברה חמר או תור או אמר וכל בעירא למטר ומית או אתבר או אשתבי לית דחזי:

כ"ט א כי־יתן איש אל־רעהו חמור או־שור • (כ"מ צד) פִּרְשָׁה רֵאשׁוּנָה נְאֻמָּה בְּשׂוֹמֵר חֲנָם, לְפִיכָּה פֶטֶר בּוֹ אֵת הַגְּנֵבָה, כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב "וְגֵנֵב מִבֵּית הָאִישׁ אִם לֹא יִמְצָא הַגְּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת", לְשִׁבוּעָה. לְמַדָּת, שְׂפוֹטֵר עֲצָמוֹ בְּשִׁבוּעָה זֹאת. וּפְרָשָׁה זֹאת אֲמִירָה בְּשׂוֹמֵר שָׂכָר, לְפִיכָּה אֵינוֹ פֶטֶר אִם נִגְנָבָה, כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב: "אִם־גֵּנֹב יִגְנֹב מֵעַמּוֹ יִשְׁלַם", אָבֵל עַל הָאֲנָס, כְּמוֹ: מֵת מֵעֲצָמוֹ, אוֹ נִשְׁבֵּר, אוֹ נִשְׁבָּה בְּחִזְקָה עַל יְדֵי לְסָטִים. וְאֵין רֹאֵה • שְׂיַעִיד בַּדָּבָר.

(י) שְׂבֻעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאֲכַת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלַם:

י מומתא דיני תהי בין תרויהון אם לא אושיט ידה כמה דמסר לה חברה ויקבל מרה מנה מומתא ולא ישלם:

כ"ט א שְׂבֻעַת ה' תְּהִיָּה • יִשְׁבַּע שָׂפֵן הוּא, כְּדַבְּרֵיו, וְהוּא לֹא שָׁלַח בָּהּ יָד לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְעֲצָמוֹ, שְׂאֵם שָׁלַח בָּהּ יָד וְאֲחֵר כֶּף נִגְנָסָה, חֵיב בְּאֲנָסִין. וְלָקַח בְּעָלָיו • הַשְׂבוּעָה. וְלֹא יִשְׁלַם • לוֹ הַשׂוֹמֵר כְּלוּם.

(יא) וְאִם־גֵּנֵב יִגְנֹב מֵעַמּוֹ יִשְׁלַם לְבְעָלָיו:

יא ואם אתגנבא יתגנב מעמה ישלם למרוהי:

(יב) אִם־טָרַף יִטְרַף יבֹאֵהוּ עַד הַטְּרָפָה לֹא יִשְׁלַם:

יב אם אתברא יתבר ייתי סהדין דתבריא לא ישלם:

כ"ט א אִם־טָרַף יִטְרַף • עַל יְדֵי חֵיהָ רָעָה. יבֹאֵהוּ עַד • יְבִיא עֲדִים שְׁנִטְרָפָה בְּאֲנָס, וּפְטוֹר. הַטְּרָפָה לֹא יִשְׁלַם • אֵינוֹ אוֹמֵר טְרָפָה לֹא יִשְׁלַם, אֶלֶּא "הַטְּרָפָה", יֵשׁ טְרָפָה שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם וְיֵשׁ טְרָפָה שְׂאֵינוֹ מְשַׁלֵּם:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

מן הכפל נפטר, אלא אף מן הקרן (רא"ם): תורה יא
(יב) אם טרף יטרף. כלומר, אם האונס לא היה כעין האונסים האמורים למעלה (פסוק ט) ומת או נשבר או נשבה אין ראיה, שבאונסים אלו הרגילות היא שאין שם עדים שיעידו על כך, אלא נטרפה על־ידי חיה רעה, שדבר רגיל הוא שיהיו עדים בדבר (רמב"ן, רא"ם):
יבאהו עד. על אף שנאמר 'עד' בלשון יחיד, הכוונה לשני עדים, כיון שלא נאמר 'עד אחד' וכלומר, **יביא** השומר **עדים** שהבהמה נטרפה באונס ופטור. ומלמד שאם אירע האונס במקום שמצויים שם עדים, על השומר להביא עדים על כך ואינו נאמן בשבועה לכך (בבא־קמא יא.) (רמב"ן, רא"ם):
הטרפה לא ישלם. לשון הפתוב, שאינו אומר 'טרפה לא ישלם', אלא

איש אל רעהו חמור... ומת או נשבר או נשבה אין ראיה, ופירושו, שאם נאנס השור כגון שמת מעצמו, או נשבר - שנפל ממקום גבוה ונשברו אבריו, או נשבה בחזקה על־ידי לִסְטִים, ואין רואה שיעיד בדבר - שאירע הדבר באונס (בבא־מעא עד.) (רמב"ן): תורה י
(י) שְׂבוּעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאֲכַת רֵעֵהוּ. כלומר, מאחר שאין לשומר עדים על האונס, **ישבע** השומר **שפן** הוא כדבריו, שהבהמה נאנסה, ונפטר מלשלם, ואימתי נפטר על ידי שבועה? **כשהוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו, שפן אם שלח בה יד ואחר־כך נאנסה,** אין דינו בשומר אלא כגנול, וחיוב אף באונסים (רא"ם, בא"ם):
ולקח בעליו. את השבועה, כלומר קבל את השבועה ולא יתבענו עוד: **ולא ישלם.** לו השומר כלום - לא רק

(ט) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. ד' סוגי שומרים ישנם: שומר חנם, שומר שכר, שוכר ושואל, וחיובם שונה זה מזה, ונחלקו כאן לדי פְּרָשָׁה רֵאשׁוּנָה הָאֲמִירָה לְמַעְלָה (פסוקים רח), **נאמרה בשומר חנם** - שומר שאינו מקבל תשלום עבור שמירתו, והואיל וכל ההנאה של השמירה היא של בעל הפקדון, **לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שפתוב** (לעיל פסוק רז) **וְגֵנֵב מִבֵּית הָאִישׁ... אִם לֹא יִמְצָא הַגְּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת,** שפירושו, שנקרב השומר לבית־דין **לשבועה,** ומכך **למדת שפוטר עצמו בשבועה זו.** ופרשה זו (פסוקים ט"ב) **אמורה בשומר־שכר** - שומר המקבל תשלום עבור שמירתו, **לפיכך אינו פטור אם נגנבה, כמו שפתוב** (לקמן פסוק יא) **וְאִם־גֵּנֵב יִגְנֹב מֵעַמּוֹ יִשְׁלַם.** אָבֵל אֵינוֹ חֵיב עַל הָאֲנָס כְּמוֹ עַל גְּנִיבָה, אֶלֶּא דֵינוֹ אֲמוֹר כְּאֵן כִּי יִתֵּן

טרפת חתול ושועל ונמיה, משלם. טרפת זאב, ארי, ודב ונחש, אינו משלם. ומי לחשף לדון בן? שהרי כתיב "ומת או נשבר או נשבה": מה מיתה שאין יכול להציל, אף שבר ושבה שאין יכול להציל.

(ג) וכי־ישאל איש מעם רעהו ונשבר או־מת בעליו אין־עמו שלם ישלם: יג וארי ישאל גבר מן חברה ויתבר או מית מרה לית עמה שלמא ישלם:

רש"י < וכי־ישאל • בא ללמדך על השואל, שהוא תיב באגנסין. בעליו אין־עמו • אם בעליו של שור אינו עם השואל במלאכתו (כ"ט צד).

(יד) אם־בעליו עמו לא ישלם אם־שכיר הוא בא בשכרו: יד אם מרה עמה לא ישלם אם אגירא הוא על באגרה:

רש"י < אם־בעליו עמו • בין שהוא באותה מלאכה, בין שהוא במלאכה אחרת: היה עמו בשעת שאלה, אינו צריך להיות עמו בשעת שבירה ומיתה (כ"ט סמ). אם־שכיר הוא • אם השור אינו שאול, אלא שכור, בא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על ידי שכרו נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באגנסין. ולא פרש מה דינו, אם פשוטר חנם, או פשוטר שכר. לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שזכר ביצד משלם? רבי מאיר אומר פשוטר חנם, רבי יהודה אומר פשוטר שכר.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

שעת האונס (ונשבר או מת) (בבא מציעא צה) (בא"ט):
אם שכיר הוא בא בשכרו. 'אם שכיר הוא' מוסב על השור, והרי הוא כאילו נאמר 'אם שכור הוא', וכלומר, **אם השור אינו שאול אלא שכור**, הרי הוא פטור מלשלם אם נשבר או מת באונס, לפי שבא בשכרו - שעל ידי תשלום לבעלים בא השור ליד השוכר הזה, ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על־ידי שכרו נשתמש, ולפיכך אין לו משפט שואל להתחייב באונסין. ואולם לגבי שאר החיובים לא פירש הכתוב מה דינו של השוכר, אם דינו פשוטר חנם שאינו חייב אלא על פשיעה, או כשומר־שכר שחייב אף על גניבה ואבידה, לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שזכר ביצד משלם - רבי מאיר אומר פשוטר־חנם, שפטור על גניבה ואבידה ואינו חייב אלא על פשיעה; רבי יהודה אומר פשוטר־שכר, שחייב על גניבה ואבידה ואינו פטור אלא על אונסים (בבא מציעא טז):
 תורה טו

של השור אינו עוסק עם השואל במלאכתו, כי אז עליו לשלם (בבא מציעא צה): תורה יד
(יד) אם בעליו עמו לא ישלם. בעליו עמו פירושו, שבנוסף על השור ששאל, גם שאל או שכר עמו את בעל השור (המשאיל) עצמו לעשות מלאכה עבורו, בין שהוא באותה מלאכה, בין שהוא במלאכה אחרת - בין שהמשאיל היה עובד עבור השואל עם השור, ובין שעבד עבור השואל במלאכה אחרת. ולמה הוצרך הכתוב לומר 'אם בעליו עמו לא ישלם', והלא ביון שכר נאמר בעליו אין עמו שלם ישלם, הרי מקלל זה שומע אני שאם בעליו עמו לא ישלם? אלא כדי ללמד, שאף אם היה בעל השור עמו בשעת השאילה, הרי הוא פטור מן האונסים, ואינו צריך להיות עמו גם בשעת שבירה ומיתה. ואילו לא נאמר אלא הפסוק הקודם, הייתי אומר שאינו פטור אלא בשעה עמו גם בשעת השאלה וגם בשעת האונס, הואיל ושניהם הוצרכו בפסוק הקודם, הן שעת השאלה (וכי ישאל), והן

'הטרפה' - בה"א הידיעה, מלמדנו, שיש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם, וכלומר, בטריפה מיוחדת זו לא ישלם. ובאיוו טריפה הוא משלם ובאיוו פטור? על טרפת חתול ושועל ונמיה - משלם, לפי שהיה אפשר לו להציל את הבהמה מידם, ואילו על טרפת זאב ארי ודב ונחש, שאי אפשר להציל מידם, אינו משלם. ומי לחשף לדון בן - מי לחש באינה ולומדך חילוק זה? שהרי כתיב (לעיל פסוק ט) 'ומת או נשבר או נשבה', והוקשו בולם זה לזה, מה מיתה היא אונס שאין יכול להציל, אף שבר ושבה ושבה שפטר בהם הכתוב אינו אלא בשאין יכול להציל, ולפיכך גם בטריפה אינו פטור אלא בשאי אפשר להציל מן הטורפים (מכילתא (רא"ם): תורה יג
(יג) וכי ישאל. פרישה שלישית זו אמורה בשואל, ובא ללמד על השואל שחייב אפילו באונסין, הואיל וכל הנאה שלו, שמשתמש בהפץ ששאל ללא כל תמורה: בעליו אין עמו. כלומר, אם בעליו

(טו) וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה אִשֶּׁר לֹא־אֲרָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה מָהָר יִמְהַרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה:
 טו וארי ישדל גבר בתלמא דלא מארסא וישכוב עמה קמא וקמאנה לה לאנתו:

כ"י וְכִי־יִפְתָּה • מְדַבֵּר עַל לְבָה עַד שְׁשׁוּמַעַת לוֹ, וְכֵן תְּרַגְמוּ: וְאָרִי יִשְׁדַּל. שְׁדוּל בְּלִשׁוֹן אֲרַמִּי, כְּפִתּוּי בְּלִשׁוֹן עֵבְרִי. מָהָר יִמְהַרְנָה • יִפְסַק לָהּ מָהָר, כְּמִשְׁפַּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שְׁכֹתֵב לָהּ כְּתֻבָּה וְיִשְׁאַנָּה.

(טז) אִם־מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיהָ לְתַתָּה לוֹ בְּסָף יִשְׁקַל כְּמָהָר הַבְּתוּלָת:
 טז אם מצבא לא יצבי אביהא למתנה לה כספא יתקול כמותהרי בתלמא:

כ"י • כְּמָהָר הַבְּתוּלָת • שֶׁהוּא קְצוּב חֲמִשִּׁים כֶּסֶף אֲצֵל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאֵנֶס, שְׁנֵאָמַר: (דברים כב) "וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנְּעֵרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף".

(יז) מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה: יז חרשא לא תחי:

כ"י • מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה • (סנהדרין טז) אֵלָּא תוֹמַת בְּבֵית דִּין, וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת, אֵלָּא שְׁדָבֵר הַכְּתוּב בַּהֲוָה, שְׁהַנְּשִׂים מְצוּיוֹת מְכַשְׁפוֹת.

(יח) כָּל־שׁוֹכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: יח כל דישכוב עם בעירא אתקטלא יתקטל:

כ"י • כָּל־שׁוֹכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת • בְּסָקִילָה, רוֹבֵעַ בְּנִרְבַּעַת, שְׁכָתוּב: "דְּמִיָּהֶם בָּם".

(יט) זִבְחַ לְאֱלֹהִים יַחֲרֹם בְּלִתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ: יט דרבח לטעות עממא יתקטל אלהן לשמא דיי בלחודוהי:

כ"י • לְאֱלֹהִים • לְעַבּוֹדַת כּוֹכָבִים, אֵלּוּ הָיָה נְקוּד לְאֱלֹהִים (הַלְמ"ד בְּצִירִי) הָיָה צְרִיף לְפָרֵשׁ וּלְכַתֵּב אַחֲרֵים,

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

יומָת. בְּסָקִילָה. שְׁכָן דִּין אִישׁ הַרוֹבֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה הוּא כְּדִין אִשָּׁה הַנִּרְבַּעַת לְבַהֲמָה, וְאִשָּׁה הַנִּרְבַּעַת לְבַהֲמָה מִיתַתָּה בְּסָקִילָה, שְׁכָן כְּתוּב בָּהֶם (ויקרא כ, טו) 'אִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֵל כָּל בְּהֵמָה... מוֹת יוּמָתוֹ דְּמִיָּהֶם בָּם, וְכָל מְקוֹם שְׁנֵאָמַר בוֹ 'דְּמִיָּהֶם בָּם' הָרִי זֶה מִיתָה בְּסָקִילָה (ראה רש"י לעיל כ, א, יז) (בא"י): תורה יט

(יט) לְאֱלֹהִים. כְּלוֹמַר, שֶׁהָיָה זִבְחַ לְעַבּוֹדָה זָרָה. וְלָמָּה לֹא פִירֵשׁ הַכְּתוּב 'לְאֱלֹהִים אַחֲרֵים', כְּדָרְךָ שְׁנֵאָמַר עַל הָאֱלִילִים כְּכָל מְקוֹם, וְלֹא נֵאָמַר אֵלָּא 'לְאֱלֹהִים?' לְפִי שְׂאִילוֹ הָיָה נְקוּד 'לְאֱלֹהִים' (בְּצִירִי תַחַת הַלְמ"ד). שְׁפִירוּשׁוֹ 'אֵל אֱלֹהִים, הָרִי מְכִינֵן שְׂאִינוֹ מְפוֹרֵשׁ לְאִיזָה אֱלֹהִים, קוֹדֵשׁ אוֹ אֱלִילִים, הָיָה צְרִיף הַכְּתוּב לְפָרֵשׁ וּלְכַתֵּב 'לְאֱלֹהִים אַחֲרֵים', לְהוֹרוֹת

כ, ב, ט) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנְּעֵרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף', כִּי יִתֵּן הַמְּכַתֵּמָה לְאָבִיהָ חֲמִיּוּשִׁים כֶּסֶף (כְּתוּבוֹת י): תורה יז (יז) מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה. אֵין זוֹ אֲזַהְרָה עַל כָּל אֶחָד הַיּוֹדֵעַ עַל מְכַשְׁפָּה לְהַרְגָּה בְּעַצְמוֹ, לְלֹא דִין וּמִשְׁפָּט [כְּמוֹ 'לֹא תַחֲיֶה כָּל נִשְׁמָה' הָאָמוֹר עַל הַכְּנַעֲנִים (דברים כ, טז)], אֵלָּא פִירוּשׁוֹ לֹא תִנְיֵחַ לָהּ לְחַיּוֹת אֵלָּא תוֹמַת בְּבֵית־דִּין. וְכֹא הַכְּתוּב לְהוֹסִיף אֲזַהְרָה שְׂאֵם לֹא הִמְתִּיקָה, עוֹבְרִים עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה (רמב"ן, רא"ט). וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת דִּינָם שְׁוִים בְּנֵה, וְלֹא נִקַּט הַכְּתוּב 'מְכַשְׁפָּה', אֵלָּא לְפִי שְׁדָבֵר הַכְּתוּב בַּהֲוָה - בְּדָבָר הַרְגִיל לְחַיּוֹת, שְׂאֲצֵל הַנְּשִׂים מְצוּיוֹת מְכַשְׁפוֹת, יוֹתֵר מְאֹשֶׁר אֲצֵל הָאֲנָשִׁים (סנהדרין טז): תורה יח (יח) (ס"א: כָּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת

(טו) וְכִי יִפְתָּה. לְשׁוֹן 'מִפְתָּה' פִּירוּשׁוֹ, מְדַבֵּר עַל לְבָה עַד שְׁשׁוּמַעַת לוֹ. וְכֵן תְּרַגְמוּ בְּאוּנְקְלוֹס: 'וְאָרִי יִשְׁדַּל'. וְ'שְׁדוּל' בְּלִשׁוֹן אֲרַמִּי, הָרִי הוּא כְּפִתּוּי בְּלִשׁוֹן עֵבְרִי:

מָהָר יִמְהַרְנָה. לְשׁוֹן זֶה נִגְזַר מִלְשׁוֹן 'מוֹהָר' שְׁפִירוּשׁוֹ 'דְּמִי כְּתוּבָה', וְכְלוֹמַר, יִפְסוֹק לָהּ מוֹהָר כְּמִשְׁפַּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ - כְּדָרְךָ הַנְּהוּג כְּשִׂאִישׁ נוֹשֵׂא אֶת אִשְׁתּוֹ, שְׁכֹתֵב לָהּ כְּתוּבָה - שְׁקוֹצֵב לָהּ כְּסוּם כֶּסֶף שְׂאֵם מְוֹת אוֹ יִגְרַשְׁנָה יִתְּנֵן לָהּ, וְיִשְׁאַנָּה לוֹ לְאִשָּׁה (מכילתא) (ג"א, בא"י): תורה טו

(טז) כְּמָהָר הַבְּתוּלָת. בְּכָךְ פִּירֵשׁ לָךְ הַכְּתוּב כְּמָה כֶּסֶף יִשְׁקוּל לְאָבִיהָ, כְּמוֹ שְׁקֻצְבָּה הַתּוֹרָה אֶת מוֹהָר הַבְּתוּלוֹת לְעִנְיָן אַחֵר; כְּמוֹ שֶׁהוּא קְצוּב 'חֲמִשִּׁים כֶּסֶף' אֲצֵל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאֵנֶס, שְׁנֵאָמַר בוֹ (דברים

עכשו שאמר לאלהים, אין צריך לפרש אחרים, שפלו למ"ד ובי"ת וה"א המשמשות בראש התבה, אם נקודה בחטף, כגון למלך, למדבר, לעיר, צריך לפרש לאיזה מלך, לאיזה מדבר, לאיזה עיר, וכן למלכים ולרגלים בחיר"ק, צריך לפרש לאיזה, ואם אינו מפרש - פל מלכים במשמע, וכן לאלהים (בצירי) פל אלהים במשמע, אפלו קדש. אבל פשהיא נקודה פתח, כמו: למלך, למדבר, לעיר, (פתח וקמץ, ענין אחד בענין זה, וגם יש לומר בדרך אחר, כמו שכתוב בדרך רש"י, יעניין בו) נודע באיזה מלך מדבר. וכן לעיר, נודע באיזה עיר מדבר. וכן לאלהים, וכן לאלהים, לפי שלא פרש, הצריך לינקד פתח. יחרם • יומת. ולמה נאמר "יחרם", והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום אחר: (דברים יז) "והוצאת את האיש ההוא, או את האשה ההיא וגו'?" אלא לפי שלא פרש על איזו עבודה חייב מיתה, שלא תאמר פל עבודות במיתה, בא ופרש לך כאן "זובח לאלהים יחרם", לומר לך, מה זביחה, עבודה הנעשית בפנים לשמים, אף אני מרבה המקטיר והמנסף, שהם עבודות בפנים וחיבין עליהם לכל עבודות כוכבים, בין שדרבה לעבודה ככה, בין שאין דרבה לעבודה ככה. אבל שאר עבודות, כגון: המכבד והמרבץ והמגפף והמנשק - אינו במיתה, אלא באזהרה.

(ב) וגר לאתונה ולא תלחצנו פייגרים הייתם בארץ מצרים:

כ וגיורא לא תנוני ולא תעיקוני לה ארי דירין היותין בארעא דמצרים:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

הכתוב ופירש לך כאן 'זובח' לאלהים יחרם, לומר לך שמלבד עבודת השתחוואה אין חיובים מיתה אלא על עבודה הדומה לזביחה, מה זביחה הרי היא עבודה הנעשית בפנים לשמים - בבית המקדש לשם ה' / אף אני מרבה המקטיר והמנסף שהן עבודות הנעשות בפנים - בבית המקדש לשם ה' / ומלמד הכתוב שרק בעבודות כגון אלו חייבים עליהם לכל עבודה זרה, בין שדרבה לעבודה ככה בין שאין דרבה לעבודה זרה ככה - בין אם עשאו לעבודה זרה שדרף עבודתה בעבודות אלו, ובין אם עשאו לעבודה זרה שלא כף היא דרף עבודתה; אבל שאר עבודות, כגון: המכבד - מטאטא ומנקה בית האלילים, והמרבץ - מולץ מים על האדמה סביבה כדי להשכיב את האבק, והמגפף - מחבק, והמנשק, אם עשה עבודות מעין אלו לעבודה זרה שאין דרף עבודתה בעבודות אלו, אינו במיתה, אלא הרי הוא באזהרה האמורה להלן (כ, כז) 'ולא תעבדום, שכל העובר עבודה זרה לאלילים דרף כבוד, אף שאין דרף עבודתה ככה, עובר בלא תעשה (סנהדרין סו (כ"א): תורה כ

וכן 'לעיר' נודע באיזה עיר מדבר; וכן 'לאלהים' האמור כאן - לאותן שהוזהרתם עליהם במקום אחר: 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני' (שמות כ, ה). וכן יש לפרש פיוצא בו: 'אין כמוך באלהים' (תהלים פ, ה) [אין דומה לך במלאכי מעלה] - לפי שלא פירש באלו אלהים הוא מדבר, הוצרך לינקד פת"ח, כמו 'בהאלהים', בה"א הידיעה, שהם ידועים ומוכנים מתוך הענין (הבנת המקרא, לשי"ח):

יחרם. כלומר, יומת. שכן לשון 'חרם' האמור כאן הוא מלשון מיתה והריגה, כמו 'כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת' (ויקרא כז, כט). ולמה נאמר כאן 'זבח לאלהים יחרם', כדי ללמד על העובר עבודה זרה שהוא במיתה, והלא כבר נאמרה בו מיתה במקום אחר (דברים יז, ה) 'וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם וגו' והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא וגו' וסקלתם באבנים ומתו? אלא לפי שלא פירש שם הכתוב על איזו עבודה חייב מיתה, וכדי שלא תאמר שכל העבודות שהם דרף כבוד לעבודה זרה, הרי הם במיתה, לפי שהן דומות לעבודות השתחוואה האמורה שם, לכה בא

שאר הפנונה לקודש אלא לאלילים; אבל עכשו שאמר 'לאלהים' (ב'קמ"ץ תחת ה'למ"ד), הרי זה כאילו נאמר 'אל האלהים' בה"א הידיעה, וכלומר אל אותם האלהים שאסור לעבדם, ודבר ברור ומוכן מאליו שהפנונה היא לאלילים, ואין צריך לפרש 'לאלהים אחרים'. שכן כללו של דבר הוא, שכל למ"ד ובי"ת המשמשת (הבאה פאות השימוש) בראש התיבה, אם נקודה בחטף (שן"א), כגון 'למלך' 'למדבר' 'לעיר', צריך לפרש לאיזה מלך, לאיזה מדבר, לאיזה עיר; וכן 'למלכים' ו'לרגלים' (ב'חיר"ק) צריך לפרש לאיזה מלכים ואיזה רגלים, ואם אינו מפרש - פל מלכים במשמע; וכן 'לאלהים' - פל אלהים במשמע, אפילו קודש. אבל פשהיא נקודה פת"ח, נחשב הפת"ח בה"א הידיעה, והדבר מורה שבדבר ידוע הכתוב מדבר, שאין צריך לפרשו, או מפני שהוא דבר ברור ומוכן מאליו, או מאחר שהוא מפורש במקום אחר, כמו 'למלך' 'למדבר' 'לעיר' (כאילו נאמר 'להמלך', 'להמדבר', 'להעיר') (פתח וקמץ ענין אחד בענין זה), שאינו אלא כפאשר נודע באיזה מלך מדבר,

כ"ג"א וְגַר לֹא-תוֹנֶה • אוֹנֵאת דְבָרִים (קונטרליאר"ר בלע"ז) כְּמוֹ: (ישעיה מט) "וְהֶאֱכַלְתִּי אֶת מוֹנֵיךָ אֶת בְּשָׂרָם". וְלֹא תִלְחָצְנֻהוּ • בְּגִזְלַת מִמּוֹן. פִּי-גֵרִים הֵייתֶם • אִם הוֹנֵיתוּ, אֵף הוּא יְכֹול לְהוֹנוֹתְךָ וְלֹאמַר לְךָ: "אֵף אַתָּה מְגָרִים בְּאֵת". מוֹם שְׂבָךְ, אֵל תֹּאמַר לְחֶבְרֶךָ. כָּל לְשׁוֹן גֵּר, אָדָם שֶׁלֹּא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֲלֵא בָּא מְדִינָה אַחֲרַת לְגוּר שָׁם.

(כא) כָּל-אַלְמָנָה וַיְתוֹם לֹא תַעֲנוּן: כּא כָּל אַרְמְלָא וַיְתָם לָא תַעֲנוּן:

כ"ג"ב כָּל-אַלְמָנָה וַיְתוֹם לֹא תַעֲנוּן • הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, אֲלֵא שְׂדֵבֵר הַפְּתוּב בַּהֲוָה, לְפִי שֵׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כַח, וְדָבָר מְצוּי לְעִנּוֹתָם.

(כב) אִם-עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ: כּב אִם עֲנָה תַעֲנֵי יְתָה אַרִי אִם מְקַבֵּל יְקַבֵּל קְדָמִי קְבֵלָא אַקְבֵּל קְבֵלְתָהּ:

כ"ג"ג אִם-עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ • הֲרִי זֶה מְקַרָא קְצָר, גִּזֵּם וְלֹא פִרַשׁ עָנְשׁוֹ (וְהָא דְכְּתִיב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם וְגו'), זֶהוּ "אִם-צָעַק יִצְעַק", אֲבָל בִּ"אִם לֹא יִצְעַק", לֹא פִרַשׁ, וְקַל לְהַבִּין) כְּמוֹ (בְּרַאשִׁית ד') "לִכְן כָּל הוֹרֵג קִין", גִּזֵּם וְלֹא פִרַשׁ עָנְשׁוֹ, אֵף כָּאן: "אִם-עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ", לְשׁוֹן גִּזֵּם, כְּלוֹמַר: סוֹפֵךְ לְטַל אֶת שְׁלֵף, לְמָה? "כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי וְגו'".

(כג) וַחֲרָה אַפִּי וְהֲרַגְתִּי אֶתְכֶם בְּחָרֵב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמִים: כּג וַיְתַקֵּף רוּגְזֵי וְאַקְטוּל יִתְכוּן בְּחַרְבָּא וַיְהוֹזֵן נְשִׁיכוֹן אַרְמְלִין וּבְנֵיכוֹן יִתְמִין:

כ"ג"ד וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אַלְמָנוֹת • מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאֲמַר: "וְהֲרַגְתִּי אֶתְכֶם", אֵינִי יוֹדַע שְׁנֵשִׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

בְּחֻמְרָה אֶת כָּל הַמַּעֲנָה אוֹתוֹ, וְלֹא פִירַשׁ מַה יְהֵא עוֹנְשׁוֹ, וּבְדַרְכָּהּ שֶׁל אֲזַחְרָה חֲמוּרָה, שְׁאִין הַמּוֹדֵיר צְרִיף לְפָרֵשׁ מַהוּ הַעוֹנֵשׁ שְׁיִטַּל עַל הַעוֹבֵר עֲלֶיהָ, אֲלֵא רוֹמְזוּ בְּקִצְרָה כָּל הַעוֹבֵר עַל הַדְּבָרִים... בְּלִי לְפָרֵשׁ מַה יַעֲשֶׂה לוֹ, וְדִי בְּנֵה לְשׁוֹמַע שְׁיַבִּין וַיִּחְשׁוּשׁ מִחֻמְרַת הַעוֹנֵשׁ. וּמִצִּינּוּ מְקַרָא קְצָר כְּגוֹן זֶה, כְּמוֹ 'לִכְן כָּל הוֹרֵג קִין' (בְּרַאשִׁית ד', טו), שְׁגִזֵּם וְלֹא פִירַשׁ מַה יְהֵא עָנְשׁוֹ - הַזִּהִיר הַקַּב"ה אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁלֹּא לְפָגוּעַ בְּקוֹן, כִּי 'כָּל מִי שִׁיחַרְוֵג אֶת קוֹן... וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ יוֹתֵר. אֵף כָּאן 'אִם עֲנֶה תַעֲנֶה אוֹתוֹ' לְשׁוֹן גִּזֵּם - אֵינוֹם וְאַזְחָרָה חֲמוּרָה הוּא, כְּלוֹמַר, סוֹפֵךְ לְיִטּוּל אֶת שְׁלֵף, וְלֹא פִירַשׁ הַכְּתוּב מַהוּ הַעוֹנֵשׁ שְׁסוּפוֹ לְיִטּוּל. וְהַמִּשְׁפָּח הַכְּתוּב פִּירוּשׁוֹ: וְלְמָה יְהֵא עָנְשׁוֹ חֲמוּר כָּל כְּרִי? כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי (וְגו') אֲשַׁמַּעְנֻ וְאַקְמַנֻּי (רֵא"ם, מ"א, ב"א): תוֹרָה כּג

מְקוֹם גַּם בְּהֵם שִׁיף לְשׁוֹן גִּנְאֵי זֶה שֶׁל 'גֵּרִים', לְפִי שֶׁכָּל יְסוּד לְשׁוֹן 'גֵּר', פִּירוּשׁוֹ, אָדָם שֶׁלֹּא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֲלֵא בָּא מְדִינָה אַחֲרַת לְגוּר שָׁם, וְכֵאלֶּה הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם (רֵא"ם, נח"ט): תוֹרָה כּא

(כא) כָּל אַלְמָנָה וַיְתוֹם לֹא תַעֲנוּן. הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם שֶׁאֲסוּר לְעִנּוֹתוֹ, וְלֹא נִקַּט הַכְּתוּב 'אַלְמָנָה וַיְתוֹם' אֲלֵא לְפִי שְׂדֵבֵר הַפְּתוּב בַּהֲוָה - בְּדָבָר הַרְגִיל לְהֵיחֹת, לְפִי שְׁיִתוּמִים וְאַלְמָנוֹת הֲרִי הֵם תְּשׁוּשֵׁי-כַח - חֲלָשִׁים מִבְּלִי עוֹזֵר וְתוֹמָךְ, וְדָבָר מְצוּי הוּא לְעִנּוֹתָם (מְכִילֵת): תוֹרָה כּב

(כב) אִם עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ. לְשׁוֹן הַמִּשְׁפָּח הַכְּתוּב 'כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי וְגו' וְחֲרָה אַפִּי וְגו', מוֹרָה שְׁנֵהוּ נְתִיבַת טַעַם לְהֵאמֹר לְפָנָיו, וְאֵינוֹ פִירוּשׁ עָנְשׁוֹ שֶׁל הַמַּעֲנָה אוֹתוֹ. וְאִם כֵּן בְּמָה שֶׁהִתְחִיל הַכְּתוּב 'אִם עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ' לֹא פִירַשׁ מַה יְהֵא עָנְשׁוֹ, אֲלֵא הֲרִי זֶה מְקַרָא קְצָר, שְׁקִיצָר בְּדָבְרָיו וְלֹא פִירַשׁ כְּוֹנְתוֹ, גִּזֵּם - אֵינִים וְהַזִּהִיר

(כ) וְגַר לֹא תוֹנֶה. זֶה אוֹנֵאת דְבָרִים - לְצַעְרוֹ וְלְהַכְלִימוֹ בְּדָבָרִים הַמּוֹפְרִים לוֹ אֶת הָיוֹתוֹ גֵּר, קוֹנְטְרַלִיאַר"ר בְּלַע"ז (קִינְטוֹר). וּמִצִּינּוּ לְשׁוֹן 'אוֹנֵאד' בְּמְקַרָא אֵף בְּלֵא אֲלֵ"ף, כְּמוֹ: 'וְהֶאֱכַלְתִּי אֶת מוֹנֵיךָ אֶת בְּשָׂרָם' (ישעיה מט, כו) [דְּבָרֵי הַקַּב"ה עַל עַת הַגְּאוּלָּה: וְהֶאֱכַלְתִּי לְחֵיּוֹת הַשְּׂדֵה אֶת בְּשַׂר הַמְּקַנְטְרִים אֶתְכֶם בְּדָבָרֵי גִידוּפִים] (הַזִּכְרוּן):

וְלֹא תִלְחָצְנֻהוּ. בְּגִזְלַת מִמּוֹן הַבָּהָא עַל יְדֵי הוֹנְאָתוֹ (מְכִילֵת) (רֵכֶב):

כִּי גֵרִים הֵייתֶם. מוֹסָב עַל 'וְגַר לֹא תוֹנֶה' שֶׁפִּתַּח בּוֹ הַכְּתוּב, וּכְלוֹמַר, מִכִּינּוֹן שָׁגַם אַתֶּם הֵייתֶם גֵּרִים, גְּנוּת יִתְרֵהּ יֵשׁ בְּכֶךָ לְהַקְנִיטוֹ בְּמוֹם שֶׁאֵף אַתֶּם לְקִיתֶם בוֹ, שֶׁכֵּן אִם הוֹנֵיתוּ וְהַכְלַמְתֶּם אוֹתוֹ עַל הָיוֹתוֹ גֵּר, אֵף הוּא יְכֹול לְהוֹנוֹתְךָ וְלֹאמַר לְךָ 'אֵף אַתָּה מְגָרִים בְּאֵת', וְעַל כְּגוֹן זֶה אֲמָרוּ חֲכָמִים (בְּבֵא-מִעֵשׂא ט):

מוֹם שְׂבָךְ אֵל תֹּאמַר לְחֶבְרֶךָ. וְאֵף עַל פִּי שְׂבָנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ מַעוֹלִם בְּגוֹיִים הַמְתַּגְּיָרִים וְנִעֲשִׂים יִשְׂרָאֵל, מִכָּל

יתומים? אלא הרי זו קללה אחרת: שיהיו הנשים צרות פאלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת בעליהן, ותהיינה אסורות להנשא, והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית דין לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אם מתו, אם נשבו.

כד אם פספא תוּנַף בעמי לעניא די עמך לא תהי לה פרשנא לא תשוין עלוהי חבוליא:

(כד) אַם-פֶּסֶף | תְּלוּה אֶת-עַמִּי אֶת-הָעִנִי עִמָּךְ
לֹא-תִהְיֶה לוֹ בְּנִשָּׁה לֹא-תִשְׁמֹן עָלָיו נֶשֶׁךְ:

רש"י אַם-פֶּסֶף תְּלוּה אֶת-עַמִּי • רבי ישמעאל אומר: כל אם וְאם שבתורה רשות, חוץ מג', וזה אחד מהן. אֶת-עַמִּי • (ב"מ עא) עמי ונכרי, עמי קודם. עמי ועשיר, עמי קודם. עמי עירך ועמי עיר אחרת, עמי עירך קודמין. וזה משמעו: אַם-פֶּסֶף תְּלוּה, אֶת-עַמִּי תְלוּהוּ קדם לעובד פוככים, ולא יזה מעמי? אֶת הָעִנִי, ולא יזה עמי? לאותו שעמך. (דבר אחר: אֶת הָעִנִי, שלא תנהג בו מנהג בזיון בהלואה, שהוא עמי. אֶת-הָעִנִי עִמָּךְ • הרי מסתכל בעצמך כאלו אתה עני). לֹא-תִהְיֶה לוֹ בְּנִשָּׁה • לא תתבענו בחזקה. אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאלו הליתו, אלא כאלו לא הליתו, כלומר: לא תכלימהו. נֶשֶׁךְ • רבית, שהוא כנשיכת נחש, שנושף חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו. כָּךְ רבית: אינו מרגיש ואינו נכר, עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(דבר אחר דרשו ח"ל מן הכתוב, שהנהיר הקב"ה ואמר לישראל: אֶת עַמִּי. שלא תנהג בו מנהג בזיון בהלואה, להלוות לו באופן שיתבייש בכך, ויגנון להלוות לו לעין כל, לפי שהוא מעמי, ואין ראוי לבזות את עם ה': אֶת הָעִנִי עִמָּךְ. הוי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני וצריך להלואה, ובנדיי היתר רוצה שלא תתבזה בעת ההלואה (תנחומא):

לֹא תִהְיֶה לוֹ בְּנִשָּׁה. כלומר, לא תתבענו בחזקה לפרוע את החוב. ולפיכך לא נאמר 'לא תהיה בו נושה' אלא 'לא תהיה לו כנשה', כדי ללמד, שאם אתה יודע שאין לו לפרוע את החוב, אל תהי דומה עליו כאילו הליתו, אלא התנהג עמו כאילו לא הליתו מעולם. כלומר, לא תראה את עצמך אליו כנושה, כדי שלא תכלימהו (בבא-מציעא עה)

(רש"י סח)

נֶשֶׁךְ. פירושו: רבית. ונקרא 'נֶשֶׁךְ' לפי שהוא כנשיכת נחש, שנושף חבורה קטנה ברגלו, ואינו מרגיש את הארס מיד בעת הנשיכה, ופתאום הוא מבצבץ ונופח עד קדקדו (ראשו), כָּךְ רבית מחסרת את ממון הלווה, בתחילה אינו מרגיש ואינו ניכר, עד שהרבית תופחת ועולה ומחסרו ממון הרבה (תנחומא): תורה כה

כלל, איך חייב לעשות בלום], חוץ משלשה מקראות שאף על פי שנאמרו בלשון 'אם', אינם רשות אלא חובה, ומקרא זה הוא אחד מהן: 'אם פסך תלוה את עמי, שהרי נתינת הלואה לעני אינה רשות, אלא חובה, שנאמר (דברים טו, ח) 'והעבט תעביטנו' (מכילתא):

אֶת עַמִּי אֶת הָעִנִי עִמָּךְ. האריך הכתוב בלשונו כדי ללמדנו את סדר הקדימה בנתינת הלואה: אם באו ללוות ממך אחד מבני עמי (מישראל) ונכרי, ואין בידך להלוות אלא לאחד מהם, עמי קודם - הקדם להלוות לישראל, וגם אם הנכרי רוצה ללוות בריבית, עליך להעדיף את הישראל ולהלוותו בחינם; אם באו עמי ועשיר (בעת דחקו שהוא זקוק למעות מוזמנות), עמי קודם; (ענייך ממשפחתך ועניי עירך - ענייך מבני משפחתך קודמין); עניי עירך ועניי עיר אחרת, עניי עירך קודמין. וזה משמעו של הכתוב שממנו למדנו דיני קדימה אלו: אם פסך תלוה - את עמי תלוה ולא לגוי; ולא יזה מעמי תקדים להלוות? אֶת הָעִנִי, להקדימו לפני עשיר; ולא יזה עמי? לאותו שעמך - להקדים את הקרובים לך ממשפחתך, ואת הגרים עמך, לפני עניי אחרים (מכילתא, בבא-מציעא עא).

וְהִרְגַתִּי אֶתְכֶם', בלום איני יודע שנשיכם תהיינה אלמנות ובניכם יהיו יתומים? אלא הרי זו קללה אחרת, נוסף על קללת 'וְהִרְגַתִּי אֶתְכֶם', שהאנשים יפלו בשבי ושם יתרגו אותם, ומתוך כך יהיו הנשים צרות (קשורות, עגנות) מבלי היתר להנשא פאלמנות חיות, לפי שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות להנשא, כלומר, נשותיכם תהיינה אלמנות אבל לא פאלמנות גמורות המותרות להנשא לאחר; וכמו כן הבנים יהיו יתומים, אבל לא יחשבו פיתומים גמורים, שלא יניחום בית דין לירד לנכסי אביהם לירש אותם, לפי שאין יודעים אם מתו אם נשבו (בבא-מציעא לה אבות דרבי נתן פלי'א):

תורה כד

(כד) אַם כֶּסֶף תְּלוּה אֶת עַמִּי. רבי ישמעאל אומר, כל לשונות 'אם' ו'אם' שבתורה אינם חובה אלא רשות, כלומר, לפי שתיבת 'אם' משמשת בלשון 'תנאי', שהדברים תלויים בדבר-מה אם יהיה או לא יהיה. ולכן כשהכתוב מדבר במעשי האדם, 'אם יעשה כך וכך', משמע שעיקר הדבר תלוי ברצונו, ואינו חובה ונקלומר: 'אם' תרצה לעשות את הדבר, עשה אותו באופן כזה וכזה, אבל אם לא תרצה לעשות את הדבר

(כה) אִם-חָבַל תַּחֲבֹל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ כה אם משכונא תסב כסותא דחברך עד מעל שמשא תתיבנה לה: **תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ:**

רש"י «אם-חבל תחבל • כל לשון חבלה אינו משכונ בשעת הלואה, אלא שממשכנין את הלונה כשמיגיע הזמן ואינו פורע. (חבל תחבל, כפל לך בחבלה עד כמה פעמים. אמר הקדוש ברוך הוא: כמה אתה חייב לי, והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון, ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך. אף אתה טל והשב, טל והשב!). **עד-בא השמש תשיבנו לו •** כל היום תשיבנו לו עד בא השמש, וכבא השמש תחזור ותשלנו עד שייבא בקר של מחר, ובכסות-יום הכתוב מדבר, שאין צריך לה בלילה (מכילתא).

(כו) כִּי הוּא כְּסוּתוֹ לְבִדָּה הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעָרוֹ בְּמָה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי-יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חָנוּן אֲנִי: כו ארי היא כסותה בלחודה היא תותבה למשכה במה ישכוב ויהי ארי יקבל קדמי ואקבל קבלתה ארי חננא אנה:

רש"י «כי הוא כסותה • זו טלית. שמלתו • זה חלוק. במה ישכב • לרבות את המצע.

♦ יום רביעי כ"א שבט ♦

(כז) אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל וְנִשְׂיָא בְּעַמּוֹךָ לֹא תֹאָר: כז דינא לא תקיל ורבא בעמך לא תלוט:

רש"י «אלהים לא תקלל • (סנהדרין סו) הרי זו אזהרה לברכת השם, ואזהרה לקללת דין.

(כח) מִלֹּאֲתֶךָ וְדַמְעָךָ לֹא תֵאָחֵר בְּכוֹר בְּנוֹךְ תִּתֵּן-לִי: כח בכורך ודמעך לא תאחר בכרא דכנף תפרש קדמי:

רש"י «מלאכתך • חובה המטלת עליך כשתתמלא תבואתך להתבשל, והם בכורים. ודמעך • התרומה, ואיני

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

רק ביום כשאין זקוק לה, ועליו להשיבו לו בלילה (מכילתא, בבא-מציעא קיד): (רש"י שם, רא"ם); תורה כו **(כו) כי הוא כסותה. זו טלית** - הבגד העליון שלובשים אותה ביום; **שמלתו לערו. זו חלוק** - הלבוש התחתון המכסה את עורו; **במה ישכב. לרבות את המצע** - הכיסוי שמכסים בו את המטה במשך היום, שאף אותה חייב להשיב לו ביום, כדי שיוכל לשכב על מיטתו גם ביום (מכילתא (הוכרז, משכ"ל); תורה כו **(כז) אלהים לא תקלל.** 'אלהים' האמור כאן משמש בין לשם של קודש ובין לדיינים, והרי אזהרה זו כוללת את שניהם: הן אזהרה לברכת השם (קללה, בלשון סג"ג-הורז), והן אזהרה לקללת דין (סנהדרין סו) (ג"א); תורה כו **(כח) מלאכתך.** 'מלאכה' הוא בינוי לתבואה בןמן גידולה, על שם שהנזרע גדל ומתמלא [כמו: פן תקדש המלאכה

נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש (לילה ולילה) ונותנת דין וחשבון על מעשיך, ונפשך מתחייבת לפני, ואף על-פי-כן אני מחזירה לך בכל בוקר, אף אתה עליך להתנהג עם הלונה כפי שאני נוהג עמך, ולפירך טול והשב טול והשב אף-על-פי שהוא חייב לך (תנחומא):

עד בא השמש תשיבנו לו. אין פירושו שכל היום יהא המשכונ אצלך עד שתשקע השמש ואז תשיבנו לו, אלא 'תשיבנו לו' פירושו 'יהא מושב ומוחר לו', ובלומר, **כל היום תשיבנו לו עד בא השמש, ובערב כבא השמש תחזור ותשלנו** ממנו ויהא אצלך עד שייבא בקר של מחר. ובכסות-יום הכתוב מדבר, שאין צריך לה בלילה, לפיכך יכול ליטול אותה בלילה ולהחזירו ביום. ואילו דין כסות לילה מפורש בפרשת כי תצא (דברים כו, א), שייכול ליטול אותה ממנו

(כה) אם חבל תחבל. כל לשון 'חבלה' האמור במקרא לגבי משכון, אינו על משכון הניתן ברצונו של הלונה בשעת הלואה כדי להבטיח את פרעון החוב, אלא על משכון שממשכנין את הלונה בעל פרוחו כשמוגיע הזמן ואינו פורע, על מנת להכריחו לפרוע את החוב, ועל משכון כזה נאמר דין זה של השבה, אבל משכון הניתן ברצונו של הלונה אינו בכלל 'חבלה', ואינו חייב להשיב לו עד שיפרע את חובו (בבא-מציעא קיד) (רא"ם).

(חבול תחבול. כפל לך הכתוב בלשון חבלה, לומר לך שצריך אתה ליטול ולהשיבו לו עד כמה פעמים, ואל תאמר בלבך מה שעם מחוייב אני לטרוח כל כך ולהשיבו לו כל פעם, והלא הוא חייב לי מומן, לפי שפך אמר לך הקדוש ברוך-הוא: אתה בעצמך, כמה אתה חייב לי, והרי

יודע מהו לשון דמע. לא תאחר • לא תשנה סדר הפרשתן, לאחר את המקדם ולהקדים את המקאחר: שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה. בכור בניך תתן-לי • לפדותו בחמש סלעים מן הפהן. והלא כבר צוה עליו במקום אחר? אלא כדי לסמוך לו "כן תעשה לשורך": מה בכור אדם לאחר שלשים יום פודהו, שנאמר: (במדבר יח) "ופדונו מבן חדש תפדה", אף בכור בהמה דקה מטפל בו שלשים יום, ואחר כך נותנו לפהן.

(כט) **בֵּן-תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹךְ לְצֹאֲנֶךָ שְׁבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ בְּיוֹם הַשְּׂמִינִי תִתְּנוּ-לִי:**
כט בן תעבד לתורך לענך שבועא שבעא יומין יהי עם אמה ביומא תמינאה תפרשגה קדמי:

כ"ט • שבועת ימים יהיה עם-אמו • זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את קרבנו, לא ימהר קדם שמונה, לפי שהוא מחסר זמן. ביום השמיני תתנו-לי • יכול יהא חובה לבו ביום? נאמר כאן "שמיני", ונאמר להלן (ויקרא כב) "ומיום השמיני והלאה ירצה". מה שמיני האמור להלן, להכשיר משמיני ולהלן, אף "שמיני" האמור כאן, להכשיר משמיני ולהלן. וכן משמעו: "וביום השמיני", אתה רשאי לתנו לי (מכילתא).

(ל) **וְאִנְשֵׁי-קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבֶשֶׁר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לַבָּלָב תִּשְׁלַכְוּן אֹתוֹ:**
ל ואנשין קדישין תהיון תהיון קדמי ובשר תליש מן חיוא חזא לא תיכלוין לבלבא תרמוין תה:

כ"ט • ואנשי-קדש תהיון לי • אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות, הרי אתם שלי, ואם

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

ביום השמיני תתנו לי. מלשון זה יכול הייתי לומר שפינן שנעשה בן שמונה ימים יהא חובה להקריבו בו ביום, אף אין הדבר כן. לפי שנאמר כאן בבהמת בכור 'שמיני', ונאמר להלן בבהמת חולין 'שמיני' - 'ומיום השמיני והלאה ירצה' (ויקרא כב, כז), מתוך כך אנו למדים 'גזירה שוה' להשוותם זה לזה: מה שמיני האמור להלן לא בא הכתוב אלא להכשיר אותו להקריבה מיום השמיני ולהלן (רא"ל). אף שמיני האמור כאן אינו חובה להקריבו ביום השמיני, אלא בא הכתוב להכשיר אותו להקריבה מיום השמיני ולהלן. ואין תתנו לי לשון חובה, אלא כן הוא משמעו: וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לי (מכילתא)

עליך הקב"ה כאילו נתת אותו לו (מכילתא דרשב"י (רא"ם). ולמה נאמר כאן הצינוי על פדיון הבן, והלא כבר צוה עליו הכתוב במקום אחר: וכל בכור אדם בבניך תפדה' (לעיל יג, יג; וכן להלן לה, כ; ושם)? אלא כדי לסמוך לו את הנאמר בפסוק הבא 'בן תעשה לשורך לצאנך', ולהקיש את דין בכור-צאנך לדין בכור-אדם הנאמר לפניו, מה בכור-אדם לאחר שלשים יום פודהו, שנאמר (במדבר יח, יח) 'ופדונו מבן חדש תפדה', אף בכור-בהמה דקה, כאשר אינו ראוי להקריבה כגון שהוא בעל מום או בגמן הנה, שדינו ליתן אותו לכהן, מטפל בו שלשים יום - בשלשים יום הראשונים מחוייב בעל הבכור לגדלו ולהאכילו, ואחר-כך נותנו לפהן (בברות כז) (רש"י שם): תורה כט

(הריים כב, ט; ראה רש"י שם) - פן תאסר התבואה באכילה. ומלאכתך האמור כאן הרי הוא כאילו נאמר 'חובת מלאכתך, ופירושו: החובה המוטלת עליך בשתתמלא תבואתך להתבשל, והם בכורים, שחייבים בה מיד בשמתחילה התבואה להבשיל, בעודה מחוברת וגדלה (רא"ם, גר"א): ודמע. זו התרומה (מכילתא). ואומר רש"י: ואינו יודע מהו לשון 'דמע', וכיצד נופל לשון זה על תרומה: לא תאחר. אין זו אזהרה שלא לאחר את הבאת הביכורים והתרומה לפהן, אלא פירושו: לא תאחר אותם להקדים חובה אחרת לפניכם, כלומר, לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את המוקדם ולהקדים את המאוחר, שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה, אלא תפרישם לפי הסדר: ביכורים, תרומה, ואחר-כך מעשר (מכילתא) (גר"א):

(ל) **וְאִנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי.** לשון הכתוב 'תהיון לי' מורה שלא בא לצוותם כאן להיות אנשי קודש, אלא לשון תנאי הוא ומוסב על המשך הכתוב 'ובשר בשדה טרפה לא תאכלו', וכלומר, אם אתם קדושים ופרושים משקוצי נבלות וטרפות הרי אתם שלי, ואם לאו אינכם שלי (מכילתא) (רא"ם, ר"ד):

(כט) **שְׁבַעַת יָמִים יִהְיֶה עִם אִמּוֹ.** אין זו אזהרה על בעל הבכור שלא יתן לכהן את הבכור הראוי להקריבה לפני שמונה ימים, אלא הרי זו אזהרה לכהן המקריב את הבכור, שאם בא למהר את הקריבתו, לא ימהר להקריבו קודם שמונה, לפי שהוא קרבן מחוסר זמן - שלא דושלם זמנו, ועדיין אינו ראוי להקריבה (רא"ם):

וכיצד נופל לשון זה על תרומה: לא תאחר. אין זו אזהרה שלא לאחר את הבאת הביכורים והתרומה לפהן, אלא פירושו: לא תאחר אותם להקדים חובה אחרת לפניכם, כלומר, לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את המוקדם ולהקדים את המאוחר, שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה, אלא תפרישם לפי הסדר: ביכורים, תרומה, ואחר-כך מעשר (מכילתא) (גר"א):

לאו, אינכם שלי. ובְּשֵׁר בְּשֻׁדָּה טְרַפָּה • (מכילתא) אף בפית כן, אלא שְׂדֵבֵר הַפְּתוּב בַּהוּה: מקום שְׂדֵרָף בהמות ליטרף, וכן (דברים כב) 'פי בשודה מצאָה', וכן: (שם כג) 'אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרָה לְיִלְהָ', - הוא הדין למקרה יום, אלא שְׂדֵבֵר הַפְּתוּב בַּהוּה. ואונקלוס תרגם: ובשר תליש מן חייו תיא, בשר שנתלש על ידי טרפת זאב או ארי מן חיה פשרה, או מבהמה פשרה בחייה. **לְפָלֵב תִּשְׁלֹכוּן אֹתוֹ** • (מכילתא) אף הגוי בפלב. או אינו אלא פלב כמשמעו? תלמוד לומר בנבלה: "או מכר לנכרי", קל-וחומר לטרפה שמוותרת בכל הנאות. אם-כן מה תלמוד לומר 'לפלב'? למדך הפתוב שאין הקדוש-ברוך-הוא מקפח שכר כל בריה, שנאמר: (לעיל יא) "ולכל בני ישראל לא יחרץ פלב לשונו". אמר הקדוש ברוך הוא: תנו לו שכרו.

כג (א) לא תשא שמע שוא אל-תשת ידך עם-רשע להיות עד חמס:

לא תשא שמע שוא • פתגמו: לא תקבל שמע דשקר, אזהרה למקבל לשון הרע, ולדין שלא ישמע דברי בעל-דין עד שיבא בעל-דין חברו. אל-תשת ידך עם-רשע • הטוען את חברו תביעת שקר, שהבטיחהו להיות לו עד חמס.

(ב) לא-תהיה אחרי-רבים לרעת ולא-תענה על-רב לגנות אחרי רבים להפות:

רש"י כפשוטו - מהדרת לשם

להשליך לו את הטריפות (מכילתא):
 תורה א
 כג (א) לא תשא שמע שוא. אין פירושו 'אל תוציא פיה' ויכמו 'לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא' (לעיל ב, טו). אלא 'לא תשא' האמור כאן לשון קבלה הוא [כמו 'לא חמור אהך מהם נשאתי' (במדבר טו, טו)], ופתרגומו באונקלוס: 'לא תקבל שמע דשקר'. והרי זו אזהרה למקבל ומאמין דברי לשון הרע על חברו; ויכמו כן הרי זו אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל-דין עד שיבא בעל-דין חברו, לפי שהמסדר טענותיו בשאין בעל דינו עומד בנגדו להכחישו, אינו חש מדברי שקר, וכשדעת הדיין נוטה לו שוב אינו מהפך לזכות את השני

ובשר הנתלש מן חיה בעודה בחיים, פלומר, בשר שנתלש על-ידי טרפת זאב או ארי, מן חיה פשרה או מבהמה פשרה, בעודה בחייה (הזכרון); **לְפָלֵב תִּשְׁלֹכוּן אֹתוֹ**. אף הגוי דינו בפלב, ומותר למכור לו את הטריפה כשם שמותר להשליכה לפלב, לפי שהטריפה מותרת בהנאה. ומנין שמותר למכרה לגוי, או אינו אלא פלב כמשמעו? תלמוד לומר בנבלה 'או מכור לנכרי' (דברים יד, כא), ואם נבילה החמורה [שמשמאה את הנושא אותה] מותרת למכרה לגוי, קל-וחומר לטרפה הקלה [שכן אינה מטמאה], שתהא מותרת בכל הנאות. אם-כן מה תלמוד לומר 'לפלב' ללמדך שהפלב נכבד ממנו, שלפלב משליכים את הטריפה בחינם, ואילו לגוי מוכרים את הנבילה. ולמדך הפתוב שאין הקדוש-ברוך-הוא מקפח שכר כל בריה, שכן משום שהפלים לא נבחו לבני ישראל במצרים בשעת מכת בכורות, שנאמר (לעיל יא, ז) 'ולכל בני ישראל לא יחרץ פלב לשונו', לפיכך אמר הקדוש-ברוך-הוא: 'תנו לו שכרו'

ובשר בשודה טרפה. לפי פשוטו של מקרא, הפתוב מדבר בבהמה שטרפו אותה חיות, והקדים לשחטה בשנתה למות, שבשרה אסור באכילה משום 'טריפה'. ואמנם דין זה אינו דווקא בשטרפו אותה, אלא בכל אופן שנטתה למות והקדימו לשחטה, בשרה אסור באכילה, שכן אף מה שנקט הפתוב 'בשדה' אינו בדווקא, אלא אף אם אירע שטרפו אותה בפית הדין כן, אלא שדיבר הפתוב בהוזה - בדבר הרגיל להיות, לפי ששדה הוא מקום שדרף בהמות ליטרף. וכן מצינו בנערה שנאנסה, שנאמר (דברים כב, כ) 'פי בשדה מצאה צעקה הנערה המארשה ואין מושיע לה', ולא נקט הפתוב 'בשדה' אלא לפי שהרגילות הוא שבשדה אין מי שיושיע לה. וכן: 'אשר לא יהיה טהור מקרה לילה' (דברים כג, כא), שאמנם נקט הפתוב 'מקרה לילה', אף הוא הדין למקרה יום, אלא שדיבר הפתוב בהוזה. והו פירוש הפתוב לפי פשוטו. אולם לפי דרשת חז"ל, בא הפתוב ללמד שבשר מן החי אסור באכילה, ויכמו שאונקלוס תרגם: 'בשר דתליש מן חייו חיתא' -

(מכילתא, סנהדרין ז) (רש"י שם):
 אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. פלומר, אל תשים ידך לעזור לרשע הטוען את חברו תביעת שקר, שתבטיחהו להיות לו עד חמס, והרי זו אזהרה על עצם ההבטחה להעיד עדות שקר, אף אם לא יעיד, שכן על הגדת עדות שקר כבד נאמר (לעיל ב, יג) 'לא תענה ברעך עד שקר' (מכילתא) (בא"ט): תורה ב

כ"א < לא-תהיה אחרי-רבים לרעת • (סנהדרין ב) יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מישב בהן על אפניו. מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דין אחד, וסוף המקרא דרשו: "אחרי רבים להטות", שאם יש שנים במחייבין יותר על המזפין, הטוה הדין על פיהם לחובה, ובדיני נפשות הפתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו: "ולא תענה על רב", על רב, שאין חולקים על מפלא שבבית דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם, (סנהדרין ב) ולפי דברי רבותינו, כך פתרון המקרא. לא-תהיה אחרי-רבים לרעת • לחיב מיתה בשביל דין אחד, שיירבו המחייבין על המזפין. ולא-תענה על-רב • לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד, דרשו בו פן. אחרי רבים להטות • ויש רבים שאמה נוטה אחריהם, ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזפין, וממשמע שנאמר: "לא-תהיה אחרי-רבים לרעת", שומע אני: 'אבל היה עמם לטובה'! מכאן אמרו: 'דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות, ועל פי שנים לחובה'. ואונקלוס תרגם: 'ולא תתמנע מלאלפא מה דבעינך', ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש. לא תענה על רב לנטות • אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דן אותו לאמתו. ואני אומר לישובו על אפניו כפשוטו, וכך פתרונו. לא-תהיה אחרי-רבים לרעת • אם ראית רשעים מטין משפט,

רש"י כפשוטו - מהדרות לשם

מיעוט הדיינים שמוזכרים אותו, מקלל זה מוכן שלטובה יש להכריע על-פי רוב דיינים המזפין, ועל כרחונו לומר שאחרי רבים להטות בא ללמד שעל-פי רוב של שנים מכריעים את הדין לרעה, ומכאן אמרו (סנהדרין לב) בדיני נפשות מטין (מכריעים) את הדין על-פי דין אחד לזכות, ורק על-פי שנים לחובה (סנהדרין ב. לו).

ואונקלוס תרגם 'לא תענה על רב לנטות': 'לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא' - אל תמנע מלהורות כפי דעתך על הדין. ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש: ולא תענה על רב לנטות. אם ישאלוך דבר למשפט, לא תענה לנטות לצד אחר ולסלק עצמך מן הריב - אל תטה את עצמך מן הריב לענות שאינך רוצה ליטול חלק בריב זה, אלא אמור את דעתך על הריב והוי דן אותו לאמתו.

אולם לדברי רש"י, שני הפירושים אינם מתיישבים כראוי בפשטות הכתובים. שכן נמצא שלא תענה על רב לנטות הוא הפסק באמצע הענין. ועוד, כי לפי דרשת חז"ל הכתוב מדבר בדיני נפשות, ומתוך הענין נראה שבדיני ממונות הכתוב מדבר. ולפיכך אומר רש"י: ואני אומר ליישובו על אפניו כפשוטו, וכך פתרונו: לא תהיה אחרי רבים לרעות. אם ראית רשעים מטין משפט, לדון אותו שלא

לקטנים שבהן היושבים בצד שואלין תחלה שיאמרו את דעתם, שכן אם ישאלו תחילה את הגדול שבהם, ויחייב את הנידון, לא יוכלו הדיינים הקטנים ממנו לחלוק על דבריו.

ונמצא לפי דברי רבותינו כך הוא פתרון (פירוש) המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעות - לא תכריע את הדין לחיוב מיתה בשביל דין אחד שעל ידו לבדו ירבו מחייבין על המזפין. ולא תענה על רב, שלא תשיב ותחלוק על המופלג שבדיינים לנטות מדבריו. ולפי שהוא חסר יו"ד - שלא נכתב ריב' אלא רב, דרשו בו כן. אחרי רבים להטות, ויש רבים שאמה פן נוטה אחריהם לרעה, ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזפין - כאשר יש רוב של שנים לצד המחייבים. ומנן דרשו כן, ולא פירשו את הפתוב לא תהיה אחרי רבים לרעות, שאין מכריעים את הדין לרעה על-פי רוב כלל, אלא כאשר כל הדיינים מחייבים אותו, ואחרי רבים להטות' ותפרש, שרק לטובה מכריעים על-פי רוב? לפי שאילו כן, הרי הפתוב 'אחרי רבים להטות' מיותר, ומשום שממשמע שנאמר 'לא תהיה אחרי רבים לרעות', כבר שומע אני, אבל היה עמם לטובה - שמתוך שאין להכריע על-פי רוב לרעה משום

(ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות. יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אפניו. וכך דרשו חז"ל: לא תהיה אחרי רבים לרעות - מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דין אחד, כלומר, בבית-דין של דיני נפשות שהם עשרים ושלשה דיינים, כאשר שנים עשר דיינים מחייבים את הנידון ואחד עשר מוזכרים אותו, אל תכריע את הדין להרע לו ולחייבו מיתה על-פי רוב של דין אחד. וסוף המקרא דרשו, 'אחרי רבים להטות', שבא ללמד, שרק אם יש רוב של שנים במחייבין יותר על המזפין, הטוה הדין על פיהם לחובה, וכלומר, לא תהיה אחרי רבים לרעות' על-פי דין אחד, אבל 'אחרי רבים להטות' ברוב של שנים. ובדיני-נפשות הפתוב מדבר, אבל בדיני ממונות מכריעים את הדין גם על-פי רוב של דין אחד, בין לזכות ובין לחובה. ואמצע המקרא דרשו, 'לא תענה על רב' באילו הוא נקוד 'לא תענה על רב', וכוננת הפתוב היא, שאין חולקים על מופלא שבבית-דין, וכלומר, אל תחלוק על דברי המופלג בהכמה שבדיינים, וכא הפתוב ללמד, כי לפיכך מתחילין בדיני-נפשות מן הצד - שאין פותחים לשאול את הגדול שבדיינים היושב בראש, אלא

לא תאמר: הואיל ורבים הם, הנני נוטה אחריהם. ולא תענה על רב לנטות וגו'. • ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט, אל תעננו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים, להטות את המשפט מאמתו, אלא אומר את המשפט כאשר הוא, וקולר יהא תלוי בצואר הרבים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 112 - מותך 'לקראת שבת')

אחרי רבים להטות (כג, ב) איתא באחרונים, שפאשר בית דין פוסק על פי דעת הרב, נחשב הדבר כפסק הלכה של בית הדין **כלו**. ויש לבאר, שבמקרה כזה יודעים גם דיני המעוט שכן צריכה להקבע ההלכה, ומכאן - שזהו רצון ה'. לכן הם חוזרים ומעינים בהלכה זו, עד שמבינים ומקבלים את דעת הרב; ופסק הדין מתיחס אפוא גם אליהם.

(ג) וְדַל לֹא תִהְיֶה בְרִיבוֹ: ג ועל מספינא לא תרחם בדיניה:

כ"ט - לא תהדר • לא תחלק לו כבוד לזכותו בדין, ולומר: 'דל הוא, אֲזַכְּנֶנּוּ וְאֲכַבְּדֶנּוּ'.

(ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבְדָּ אוֹ חֲמֹרוֹ תֵּעָה הַשֵּׁב תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ: ד ארי תפגע תורא דסנאף או חמרה דטעי אכתב תתיכנה לה:

(ה) כִּי־תִרְאֶה חֲמֹר שׁוֹנֵאף רִבִּץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדַּלְתָּ מֵעֹזב לוֹ עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: ה ארי תחזי חמרא דסנאף רביע תחות טוענה ותתמנע מלמשבק לה משבק תשבוק מה דכלבף עלוהי ותפרק עמה:

כ"י - כִּי־תִרְאֶה חֲמֹר שׁוֹנֵאף וְגו' • הרי 'כי' משמש בלשון 'דלמא', שהוא מארבע לשונות של שמושי 'כי', וכה פתרונו: שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו. וְחִדַּלְתָּ מֵעֹזב לוֹ • בתמיהה. עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ • עזיבה זו לשון עזרה, וכן (מלכים א יד) "עצור ועזוב", וכן (נחמיה ג) "ויעזבו את ירושלים עד החומה", מלאוה עפר לעזב ולסיע את חזק החומה. כיוצא בו: (דברים ז) "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו'", שמא תאמר כן, בתמיהה: 'לא תירא מהם'. ומדרשו, כף דרשו רבותינו: כי תראה וְחִדַּלְתָּ, פעמים

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

מלשון נטישה, אלא לשון עזרה הוא. וכן מצינו לשון 'עזיבה' במשמעות עזרה וחיווק, כמו: 'עצור ועזוב' (דברים לב, טו), שפירושו 'נושע ומחונק על ידי שעוזרים לו'. וכן: 'ויעזבו ירושלים עד החומה' (נחמיה ג, ח) - בימי נחמיה בנו מחדש את חומת ירושלים ומלאוה עפר לעזור ולסייע את חוזק החומה.

וכדרך שהכתוב מתפרש כאן, כן מצינו כיוצא בו, לשון 'כי' שפירושו 'שמא' בלשון תמיהה: 'כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני' איכה אוכל להורישם; לא תירא מהם' (דברים ז, יז), שאף 'כי' האמור שם אי אפשר לפרשו אלא בלשון תמיהה - 'שמא', וכך הוא פירושו: 'שמא תאמר כן, בלשון תמיהה - שמא תאמר בלבבך לא אוכל להוריש את כל הגוים האלה מפני שהם רבים ממני! אל תאמר כן, אלא 'לא תירא מהם'.

הידור, אולם אין פירושו לכבוד בדברים, שכן אדרבה הרגילות לכבוד את העשיר יותר מן העני, יותר יש להזהיר על העשיר שלא לכבוד בדין, אלא פירושו, לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולומר 'הואיל ודל הוא אֲזַכְּנֶנּוּ, ועל ידי כך אֲכַבְּדֶנּוּ', שכן אם יצא חייב בדין ולא יהא לו לשלם יתבזה (רא"ם): תורה ד

(ה) כִּי תִרְאֶה חֲמֹר שׁוֹנֵאף רִבִּץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדַּלְתָּ מֵעֹזב לוֹ. הרי 'כי' האמור כאן משמש בלשון 'דלמא' - 'שמא', בלשון תמיהה, שהוא אחד מארבע לשונות של שמושי 'כי', וכה פתרונו (פירושו) של הכתוב: 'שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו, וְחִדַּלְתָּ מֵעֹזב לוֹ! בלשון תמיהה - היעלה על דעתך להמנע מלעזור לזו! אל תחשוב כן, אלא עֹזב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: עזיבה' זו אינה

לאמיתו, לא תאמר 'הואיל ורבים הם, ובין כך ובין כך דעתי לא תשנה, הנני נוטה אחריהם, לומר שדעתי כמותם'. ועל דרך זה מתפרש המשך הכתוב: ולא תענה על רב לנטות אחרי רבים להטות. ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט - אל תעננו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים, לומר שגם דעתך כמותם, להטות את המשפט מאמתו, אלא אמור את המשפט כאשר הוא, וכאשר יפסק עליו כדעת הרבים, הרי הקולר יהא תלוי בצואר הרבים - האחריות על הטיית הדין תהא על אותם הרבים שענתו את הדין, והם יתנו את הדין על כך [קולר = שלשלת הנתונה בצוארו של אסיר, וקולר תלוי בצוארו] לשון מושאל הוא, שהוא האחראי לדבר ויעגש על כך]

(כמ"ח): תורה ג (ג) לא תהדר. 'תהדר' הוא מלשון

שְׁאֵתָה חוֹדֵל וּפְעָמִים שְׁאֵתָה עוֹזֵר. הָא כִּי צִדָּד? זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ, וְחִדְלָתָ. אוּ בְהִמַּת נְכָרִי וּמִשְׁאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחִדְלָתָ. **עֲזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ • לְפָרֵק הַמִּשְׁאָא, 'מִלְמִשְׁקַל לִיָּה' - מִלְטַל מִשְׁאוֹי מִמֶּנּוּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 130 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

תעניות של תשובה ומרוק הנפש

כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱפָר רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלָתָ מֵעֲזוֹב לוֹ עֲזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ:

פְעָמִים שְׁאֵתָה חוֹדֵל וּפְעָמִים שְׁאֵתָה עוֹזֵר, הָא כִּי צִדָּד זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ וְחִדְלָתָ, אוּ בְהִמַּת נְכָרִי וּמִשְׁאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְחִדְלָתָ (כג, ה. ובפרש"י)

ידוע פרוש הבעש"ט על פסוק זה (הובא בלוח "היום יום" כח שבט) ש'כי תראה חמור שונאך' – שהוא חמור הגוף ששונא את הנשמה המשתוקקת לאלקות ורוחניות, ותרצה שהגוף רובץ תחת משאו, שמתעצל בעבודה שנתן לו השם יתברך, שיזדכך על ידי תורה ומצוות, הנה אפשר שיעלה על לבבך ש'וְחִדְלָתָ מֵעֲזוֹב לוֹ' – שלא תעזר לגוף לקיים שליחותו, כי אם תתחיל בסגופים לשבר את החמוריות, הנה לא זו הדרך בה ישפן אור התורה, כי אם 'עֲזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ' – לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסגופים. ע"כ תורת הבעש"ט.

והנה כתב בשולחן ערוך הרב (חלק חו"מ הל' נזקי גוף ונפש סעיף ד) דרך בשני אופנים התר להתענות ולשבר גופו: א. תעניות של תשובה. ב. תעניות כדי למרק נפשו לה' (שיהיה לרצון לפני ה').

ויש לומר דשני אופנים אלו מרמזים בשני האופנים שבהם "אתה חודל". א. זקן ואינו לפי כבודו. ב. בהמת נכרי ומשאו של ישראל.

בהמת נכרי ומשאו של ישראל – קאי על תעניות של תשובה, שבאה על עברות וחטאים וכיו"ב. דכאשר האדם חטא ועבר על רצונו יתברך ח"ו, הנה ה"חמור" שהוא חמור גופו (כ"כ) בהמתו של נכרי, שעובר לרשות הקלפה ח"ו. אף מכיון ש'אפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרמון' (עירובין יט, א. תגיגה בסופה) הרי הגוף שהוא "בהמת נכרי" פנ"ל, יש בו "משא של ישראל" – המצוות שגם הפושע מלא בהן.

והאפן הב' ההפכי לגמרי:

זקן ואינו לפי כבודו – קאי על איש מרום ("זקן – זה שקנה חכמה"), אשר עסקו הוא בעניינים מזככים ורוחניים, ובודאי שאינו שיף לעוונות וכיוצא בזה, ומאחר שאינו מתעסק (כ"כ) בהעבודה דבריו וזכרו הגוף הגשמי, אם פן יכול להיות שגופו ישאר בגסותו וחמוריותו, והרי זה פוגם בשלמות מרוק נפשו, ומאחר שאינו לפי כבודו להתעסק בברור גופו הגשמי, לכן התירה לו התורה להתענות כדי למרק נפשו ועל ידי זה ישלים את זכרו גופו.

♦ יום חמישי כ"ב שבט ♦

(1) **לֹא תִתֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבּוֹ:** וְלֹא תִצְלִי דֵינּוּ מִסְפִּינְךָ בְּדִינָהּ:

רש"י אֶבְיֹנְךָ • לְשׁוֹן אוֹבָה, שֶׁהוּא מְדַלְדֵּל וְתֹאב לְכָל טוֹבָה (כ"מ לב) ♦

רש"י כפשוטו – מהדרת לשם

עֲזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ. עוזר לו לפרק את המשא מעל חמורו. וכמו שתרגום אונקלוס תיבות 'מעזוב לו' – 'מלמשקל ליה' [כך היא גירסת רש"י באונקלוס]. שפירושו, מליטול משאו ממנו: תורה ו (1) אבניך. 'אביון' הוא הדל שבדלים, והוא מלשון 'אובה' – משתוקק, על שם שהוא מדולדל ומחוסר כל, ולכן הוא תאב לכל טובה, ואינו משיגה (רש"י ב"מ קיא); תורה ו

אימתי אפשר להמנע מלעזור לזן בשהרואה הוא זקן, ואינו לפי כבודו להתעסק בפריקת משאות – על כך נאמר 'וְחִדְלָתָ', שבגגון זה יכול אתה להמנע מלעזור לו; או בשתראה בהמת גוי והיא רובצת תחת משאו של ישראל – על כך נאמר 'וְחִדְלָתָ', כי מאחר שאין כאן צער לישראל יכול אתה להמנע מלעזור לו (מכילתא, בבא מציעא לב) (הזכרון);

זהו פירוש הכתוב לפי פשוטו של מקרא, ואולם לפי מדרשו, 'כי האמור כאן פירושו 'באשר', ואין הכתוב מתפרש בלשון תמיהה, אלא וְחִדְלָתָ מעזוב לו' הוא חלק מן הציווי, וכן דרשו רבותינו: 'כי תראה וגו' וְחִדְלָתָ' – ללמדך שיש פעמים שאתה חודל, ומקיים את הנאמר וְחִדְלָתָ מעזוב לו, ויש פעמים שאתה עוזר, לקיים את הנאמר 'עזוב תעזוב עמו'. הָא כִּי צִדָּד –

(ז) מדבר-שקר תרחק ונקי וצדיק אל-תהרג כי לא-אצדיק רשע:
ז מפתגמא דשקרא הוי רחיק ודזכי ודי נפק (דכי) מן דינא לא תקטול ארי לא אזכי חקבא:

ז"ש ונקי וצדיק אל-תהרג • מנין ליוצא מבית-דין חקב, ואמר אהד: יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו? תלמוד לומר: "ונקי אל תהרג", ואף-על-פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית דין, מפל-מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מבית דין זכאי, ואמר אהד: יש לי ללמד עליו חובה, שאין מחזירין אותו לבית דין? תלמוד לומר: "וצדיק אל תהרג". וזה צדיק הוא, שנצטדק בבית דין. כי לא-אצדיק רשע • אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקנו בדיני, אם יצא מידך זכאי. יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה.

(ח) ושהד לא תקח פי השחד ועור פקחים ויסלף דברי צדיקים:
ח ושושודא לא תקבל ארי שושודא מעור חפימין ומקלקל פתגמין תריצין:

ז"ש ושהד לא תקח • אפלו לשפט אמת, וכל-שכן כדי להטות את הדין, שהרי כדי להטות את הדין, נאמר כבר: "לא תטה משפט". ועור פקחים • (כ"מ קיא. מכילתא) אפלו חכם בתורה ונוטל שחד, סוף שתטרף דעתו עליו, וישתפח תלמודו ויכהה מאור עיניו. ויסלף • פתגמו: ומקלקל. דברי צדיקים • דברים המצדקים, משפטי אמת, וכן פתגמו: פתגמין תריצין, ישרים.

(ט) וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את-נפש הגר כי-גרים הייתם בארץ מצרים:
ט וגיוירא לא תעיקון ואתון ידעתון ית נפשא דגיוירא ארי דרין הויתון בארעא דמצרים:

רש"י כפשוטו – מהדרות לשם

יעור פקחים. לפי פשוטו פירושו, שהשודד מעור את עיני השכל של הדיין בדין זה, וגורם שלבו נוטה לטובת נותן השודד, וקרוב הדבר שלא יצא משפט אמת. אולם יש במשמעות הכתוב שפך גם יהא סופו של הלוקח שודד, שאפילו חכם בתורה ונוטל שודד, סוף שתטרף דעתו עליו וישתפח תלמודו, וגם יכהה מאור עיניו. שכן מלשון הכתוב משמע שהפונדה הן על ערונו מאור עיניו, והן על ערונו עיני שכלו (כתובות

קה) (רש"י דברים טו, יט, מהרש"א):

פירושו פתגמו באונקלוס: 'מקלקל':

דברי צדיקים. אין פירושו 'הדברים של הצדיקים', אלא פירושו 'דברים המצודקים' – דברים נכונים וצודקים, שהם משפטי אמת. וכן תרגמו באונקלוס: 'פתגמין תריצין' – דברים ישרים. וכלומר, השודד גורם לכהה שדברים צודקים וישרים ודמו בעיני הדיין כמסולפים ועקומים, ולכן לא ישפוט לפי האמת (מפרשים): תורה

פי לא אצדיק רשע. זהו נתינת טעם על היוצא מבית-דין ונפסק עליו שהוא זכאי מחויב מיתה, וכא אהד והעלה טענה שיש לחייבו מיתה, שאין עליך להחזירו לדון בטענה זו, כי אני לא אצדיקנו בדיני, אם לאמתו של דבר הרי הוא רשע וחייב מיתה, שכן אף אם יצא מידך זכאי – יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה (מכילתא): תורה

ח (ה) ושהד לא תקח. הכתוב בא להזהיר לא לקחת שודד אפילו על מנת לשפוט אמת, כגון שבעל-הדין נותן לו שודד כדי שלא יחייבנו אם הוא זכאי, ומתנה עמו שאם הוא חייב לא יזכנו בעבור השודד. וכל-שכן שאסור לקחת שודד כדי להטות את הדין – לזכות את החייב, אף על כף אין הכתוב צריך להזהיר, שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר (דברים טו, יט) 'לא תטה משפט', ומאחר שאסור להטות את הדין אף בלא שודד, ודאי שאסור לקחת שודד בשביל כף (כתובות

ז) ונקי וצדיק אל תהרג. וכי ללמדנו צריך שאין להרוג נקי וצדיק? אלא כף יש לדרוש את הכתוב: מנין לאדם היוצא מבית-דין ונפסק עליו שהוא חייב מיתה, ואמר אהד יש לי להציע טענה כדי ללמד עליו זכות – מנין שמחזירים אותו לבית דין לדון בטענה זו? תלמוד לומר ונקי אל תהרג, ללמד שהנקי מן החטא אין הורגים אותו, ואף-על-פי שאינו צדיק, כלומר, שלא נצטדק בבית-דין, אלא נפסק עליו שהוא חייב מיתה, מפל-מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך בטענה זו ולזכותו. ומנין ליוצא מבית-דין ונפסק עליו שהוא זכאי מחויב מיתה, ואמר אהד יש לי להציע טענה כדי ללמד עליו חובה, שאין מחזירין אותו לבית דין לדון בטענה זו כדי לחייבו? מיתה? תלמוד לומר וצדיק אל תהרג, וזה אף על פי שאינו ודאי נקי מדין מיתה, מפל-מקום צדיק הוא, כלומר, שנצטדק בבית-דין ונפסק עליו שהוא זכאי מחויב מיתה (מכילתא

קה) (רש"י שם):

סנהדרין ג):

כ"א - וגר לא תלחץ • בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר מפני שסורו רע (ב"מ נט). את נפש הגר • כמה קשה לו כשלוחצים אותו.

י) וישש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה: יושית שנין תזרע ית ארצה ותכנוש ית עללפתה:

כ"ב - ואספת את תבואתה • לשון הכנסה לבית, כמו: (דברים כב) "ואספתו אל תוף ביתך".

יא) והשביעת תשמטנה ונטשתה ואכלו אבינו עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לברמך לזיתך: יא ושביעתא תשמטנה ונטשתה ויכילון מספני עמך ושאררון תיכול חנת ברא כן תעבד לברמך לזיתך:

כ"ג - תשמטנה • מעבודה • ונטשתה • מאכילה אחר זמן הבעור. דבר אחר: תשמטנה מעבודה גמורה, כגון: חרישה וזריעה. ונטשתה מלזבל ומלקשקש. ויתרם תאכל חית השדה • (מכילתא) להקיש מאכל אביון למאכל חיה: מה חיה אוכלת בלא מעשר, אף אביונים אוכלים בלא מעשר. מכאן אמרו: אין מעשר בשביעית. כן תעשה לברמך • ותחלת המקרא מדבר בשדה הלכן, כמו שאמר למעלה הימנו: "תזרע את ארצך".

יב) ששית ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך ונפש כן אמרתך והגר: יב שפא יומין תעבד עובדך וביומא שביעאה תנוח בדיל דינוח תורך וחמורך וישקוט בר אמתך וגיורך:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

אדם להאכילן, ומאחר שיש להפקירם, ממילא יאכלו אותם חיות השדה? אלא בא הכתוב להקיש (לדמות) מאכל-אביון למאכל-חיה - שאביוני עמך יאכלו אותם כדרך שהחיות אוכלות; מה חיה אוכלת בלא מעשר, אף אביונים אוכלים בלא מעשר. מכאן אמרו, אין מעשר בשביעית - אין מעשרים פירות שביעית (מכילתא) (רא"ם, גר"א): כן תעשה לברמך. כלומר, גם לברמך תעשה את האמור בתחילת המקרא: והשביעת תשמטנה ונטשתה וגו', ולפי שתחלת המקרא מדבר בשדה הלכן - שדה וזריעה בתבואה וירקות (לפי שאין בה צל של אילנות נקראת 'שדה לכן'). כמו שאמור בפסוק שלמעלה הימנו 'תזרע את ארצך' - שכן לשון 'זריעה' שייך בתבואה וירקות, ואילו בכרם ואילנות נאמר לשון 'נטיעה' - לכך הוסיף הכתוב שכן הוא הדין גם בכרם ושאר שדה אילן (רא"ם, הבה"מ): תורה יב

הדברים שהוזכרו בפסוק הקודם על ששת השנים: 'תזרע את ארצך, ואספת את תבואתה'. וכלומר, 'תשמטנה' את השדה מעבודה, שלא תזרע ותעבוד בה כדרך שאר השנים: ונטשתה. את התבואה מאכילה, אחר זמן הבעור. כלומר, תבואה ופירות של שביעית מותרים באכילה רק כל עוד אותו המין עדיין מצוי בשדה, אבל בהגיע הזמן שאותו המין כבר אינו מצוי בשדה, הרי הם אסורים באכילה, ויש לבערם מן הבית (מכילתא). דבר אחר - בדרך אחרת דרשו חז"ל את שניהם על עבודת השדה: 'תשמטנה' - מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה. ו'נטשתה' - אף מעבודה המשפיקה את גידול התבואה והפירות, כגון מלזבל - לפזר בשדה זבל הבהמות, ומלקשקש - לעדור את הקרקע מתחת לעצים (עין סוכה מד) (רש"י מ"ק ג. ב"א, לשי"ח): ויתרם תאכל חית השדה. מה תלמוד לומר, והלא החיות אינן ברשותו של

ט) וגר לא תלחץ. בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר שלא לצער, מפני שסורו רע - שטבע יצרו שנולד בו הוא רע ('סורו' - כמו 'שרו', והוא בינוי ליצרו המושל עליו), ויש להשוש שמא יחזור לסורו הרע כאשר יצערו אותו. ולפיכך על אף שכבר נאמר למעלה (כ, ה) 'וגר לא תונה ולא תלחצנו', חוזר הכתוב על אזהרה זו (כבא-מצינא נט) (רש"י הוריות יג): את נפש הגר. כלומר, מפיון שהייתם גרים, הרי ידעתם כמה קשה לו לגר כשלוחצים אותו: תורה י ו) ואספת את תבואתה. 'אסיפה' זו אינה לשון קיבוץ וכינוס דברים מפורדים, אלא לשון הכנסה לבית הוא. וכן מצינו לשון 'אסיפה' שמפורש בה שהיא הכנסה אל הבית, כמו שנאמר לגבי השבת אבידה: 'ואספתו אל תוף ביתך' (דברים כב, ה): תורה יא) תשמטנה. מהו כפל הלשון 'תשמטנה ונטשתה'? כנגד שני

כ"י" וביום השביעי תשבת • (מכילתא) אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה, שלא תאמר: הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהוג בה שבת בראשית. למען ינוח שורך וחרמך • תן לו נוח, להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע. או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית? אמרת: אין זה נוח, אלא צער. בן-אמתך • (מכילתא) בעבד הערל הכתוב מדבר. והגר • זה גר תושב.

(יג) ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על-פיך:

כ"י" ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו • (מכילתא) לעשות כל מצות עשה באזהרה, שכל שמירה שבתורה אזהרה היא במקום לאו. לא תזכירו • שלא יאמר לו: 'שמר לי בצד עבודת אלילים פלונית, או תעמד עמי ביום עבודת אלילים פלונית'. דבר אחר: "ובכל אשר-אמרתי אליכם תשמרו, ושם אלהים אחרים לא תזכירו". ללמדך, ששקולה עבודת אלילים כנגד כל המצות כולן, והנזהר בה כשומר את כלן. לא ישמע • מן הנכרי. על פיך • שלא תעשה שתפות עם נכרי, וישבע לך בעבודת אלילים שלוו. נמצאת שאתה גורם שיזכר על ידך.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

לא תזכירו. כלומר, אל תוציאו מפיהם שם עבודה-זרה, ואפילו שלא בדרך כבוד, אלא להזכירה בשמה לחיבורו לצורך סימן, שלא יאמר לו 'שמור (המתן) לי בצד עבודה-זרה פלונית', או 'תעמוד עמי ביום המיוחד לעבודה-זרה פלונית' (סנהדרין גט). דבר אחר - בדרך אחרת דרשו חז"ל את הכתוב 'ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו' - אם רצונכם להשמר בכל אשר אמרתי לכם, שם אלהים אחרים לא תזכירו, ללמדך ששקולה עבודה-זרה כנגד כל המצות כולן (הוריות ט), והנזהר בה כשומר את כל המצוות כולן (רע"ב גר"א):

לא ישמע על פיך. הרי זו אזהרה שאפילו מן הגוי לא ישמע שבועה בשם עבודה-זרה בגללה: על פיך. פירושו, על ידך. כלומר, אל תגרום שבגללה ישמע מן הגוי שם אלהים אחרים, שלא תעשה שותפות עם גוי, לפי שבאשר יהא לך ריב אתו על השותפות ויתחייב לך שבועה, ולך וישבע לך בעבודה-זרה שלוו, ועל ידי כך נמצאת שאתה גורם שיזכר שם עבודה-זרה על ידך (סנהדרין גט): תורה יד

מדבר - עבד כנעני שקנאו ישראל ועדיין לא מל אותו לשם עבודת, שאינו חייב במצוות, אלא שכל אדם מוזהר בו שלא יעשה עבורו כל מלאכה בשבת. אבל עבד כנעני שמלו אותו חייב במצוות באשה, ומוזהר בעצמו על השביתה בשבת, כמו שנאמר (דברים ה, ג) 'למען ינוח עבדך ואמתך כמוך' (מכילתא, יבמות מה) (רא"ם): והגר, זה גר תושב, שהוא גוי שהותר לו להיות 'תושב' בארץ ישראל, הואיל וקיבל עליו שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח, ואילו לגבי שאר מצוות דינו כגוי, אלא שכל אדם מוזהר בו שלא יעשה עבורו כל מלאכה בשבת. אבל גר-צדק מוזהר בעצמו על השביתה בשבת, כמו שנאמר (לעיל ב, י) 'וגרך אשר בשעריך' (מכילתא, יבמות מה) (רש"י ותוס' שם): תורה יג

(יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. הכתוב בא להוסיף חומר על כל מצוות-עשה האמורות בתורה, ולעשות כל מצות-עשה באזהרה - שהנמנע מלקיימן, הרי מלבד שביטל 'מצות-עשה', עובר גם על איסור לא-תעשה. שכן כל לשון 'שמירה' - כגון 'השמר' 'תשמרו', שנאמר בתורה אצל מצוות, אזהרה היא, ומשמש במקום לשון של 'לא' - 'לא תעשה':

(יב) וביום השביעי תשבת. אחר שנאמר מצוות השמיטה, צינה הכתוב על מצוות השביתה בשבת, לומר שאף בשנה השביעית לא תעקר שבת-בראשית ממקומה יום השבת וקרא בלשון חכמים 'שבת-בראשית', כלומר, השבת המקודשת מששת ימי בראשית, כדי להבדיל בינו לשאר המועדים שאף בהם נאמר לשון 'שבת' (רש"ם ב"ב קכ"א). שלא תאמר, הואיל וכל השנה קרויה 'שבת', כמו שנאמר (ויקרא כה, ד) 'ובשנה השביעית שבת שבתך ויהיה לארץ שבת לה' - לא תנהג בה שבת-בראשית (מכילתא):

למען ינוח שורך וחרמך. כלומר, תן לו נוח - מנוחה ללא עבודה. ובא הכתוב להתיר לשור ולחרמור שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע, ואין האדם מצוה על שביתה בהמתו אלא לענן זה שלא יעשה בה מלאכה, אף לא לענן מלאכה שהיא עושה לעצמה. או אינו - שזא אין פירושו אלא שחבשנו בתוך הבית כדי שלא תעשה שום מלאכה אף לעצמה? אמרת (התובל לומר כן?) הלוה וקרא 'ינוח' הרי אין זה נוח אלא צער

(מכילתא) (בא"ו):

בן אמתך. בעבד הערל הכתוב

(יד) **שָׁלֵשׁ רִגְלִים תַּחֲגֹ לִי בַשָּׁנָה:**

יד תלת זמנין תחוג קדמי בשתא:

כ"י רגלים • פעמים, וכן (במדבר כב) "כי הפיתני זה שלש רגלים".

(טו) **אֶת־חֹג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר׃ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּאת בָּאֲשֶׁר צִוִּיתָךְ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָזִיב בְּיָדוֹ יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פְּנֵי רִיקָם:**

טו ית חגא דפטיירא תטר שבועא יומין תיכול פטיירא פמא דפקידתך לזמן ירחא דאביבא ארי בה נפקת ממצרים ולא יתחזיון קדמי ריקנין:

כ"י רגלים • שהתבואה מתמלאת בו באביב. אביב • לשון אב, בכור וראשון לבשל פרות. ולא יראו פני ריקם • כשתבאו לראות פני ברגלים, הביאו לי עולות (חגיגה ז).

(טז) **וְחֹג הַקִּצִּיר בְּכוֹרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחֹג הָאֶסְפָּה בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:**

טז ותגא דתקצא בכורי עובדך די תזרע בתקלא ותגא דכנשא במפקא דשתא במכנשא ית עובדיך מן תקלא:

כ"י וחג הקציר • הוא חג שבועות. בכורי מעשיך • שהוא זמן הבאת בכורים, ששתי הלחם הבאין בעצרת, היו מתירין החדש למנחות ולהביא בכורים למקדש, שנאמר: (במדבר כח) "וביום הבכורים וגו'". וחג האספה • הוא חג הסוכות. באספך את מעשיך • שכל ימות החמה התבואה מתבשלת בשדות, ובחג אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים.

(יז) **שָׁלֵשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָרֶץ יְהוָה:**

יז תלת זמנין בשתא יתחזיון כל דכורך קדם רבון עלמא יי:

כ"י שלש פעמים וגו' • לפי שהענין מדבר בשביעית, הצריך לומר שלא יתעקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא). כל זכוריך • הזכרים שבה.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

(יד) רגלים. פירושו, פעמים. וכן מצינו באתון של בלעם שאמר: 'כי הפיתני זה שלש רגלים' (במדבר כב, כח): תורה טו

(טו) חֹדֶשׁ הָאָזִיב. החודש שהתבואה מתמלאת בו באביב - בקנה שלה [כמו: 'באבי הנחל' (שיר-השירים ו, יא) - בקני הנחל הדקים]. לשון אחר: 'אביב' לשון אב, שחודש ניסן הוא בכור וראשון לבשל פירות לפני שאר החודשים (הכורז, במ"ח):

ולא יראו פני ריקם. אינו מוסב רק על 'חג המצות' האמור בפסוק זה, אלא על כל שלש הרגלים שהזכרו בפסוק הקודם, וכלומר, בשתבואו לראות פני ברגלים, אל תבואו 'ריקם' אלא הביאו לי עולות (מכילתא): תורה

יכולים להביא ביכורים אלא אחרי שתי הלחם, שנאמר (במדבר כח, כו) 'וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעתיכם', ונקראת 'מנחה חדשה' לפי שהיא המנחה הראשונה הבאה מן התבואה החדשה (ביכורים פ"א מ"ג, מנחות פד: (בא"י, מש"ח):

וחג האסיה. הוא חג הסוכות, וכדלהלן:

באספך את מעשיך. כלומר, בזמן אסיפת התבואה מן השדה לבית, שכל ימות החמה התבואה מתבשלת בשדות, ובחג - בתקופת חג הסוכות, אוספים אותה אל הבית מפני הגשמים: תורה יז

(יז) שלש פעמים וגו'. בשם שצויה הכתוב על מצוות השביתה בשבת

(טז) וחג הקציר. הוא חג שבועות, שהוא בזמן הקציר של החיטים: בכורי מעשיך. אין פירושו 'חג הקציר של בכורי מעשיך', אלא פירושו 'חג הקציר שהוא זמן הבאת בכורים', שאי אפשר להביאם לפני חג השבועות, לפי ששתי הלחם הבאין בעצרת היו מתירין החדש למנחות, ולהביא בכורים למקדש - שתי הלחם היו באים מן החיטים החדשים של אותה שנה, ורק לאחר מכן היה אפשר להקריב מנחות מן החטה החדשה [העומר שהיה קרב בט"ו בניסן היה בא מן השעורים, ולא היה מתיר את החדש אלא לאכילה, ולא להקריבו על המזבח], וכמו כן לא היו

יח) לֹא-תִזְבַּח עַל-חֲמִץ דִּם-זִבְחֵי וְלֹא-יִלֵּין חֶלֶב-חֲגִי עַד-בֶּקֶר:
 יח לא תבוס על חמץ דם פסחי ולא זבחי
 בר מן מדבחה תרבי נכסת חגא עד צפרא:

ט"א) לֹא-תִזְבַּח עַל-חֲמִץ וְגו' • לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בַּי"ד בְּנִיסָן עַד שֶׁתִּבְעַר אֶת הַחֲמִץ (מכילתא. פסחים ט).
 ולא-יילין חלב-חגי וגו' • חוץ למזבח. עד-בקר • יכול אף על המערכה יפסל בלינה? תלמוד לומר:
 (ויקרא ו) "על מוקדה, על המזבח כל הלילה". ולא-יילין • אין לינה אלא בעמוד השחר, שנאמר: "עד-בקר",
 אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרצפה למזבח.

יט) רֵאשִׁית בְּבוּרֵי אֲדָמְתְךָ תָבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא-תִבְשֵׁל גְדִי בְּחֵלֶב אֱמוֹ:
 יט ריש בכורי ארעה פתיה לבית מקדשא דיני
 אלהך לא תיכלון בשר בחלב:

**ט"ב) רֵאשִׁית בְּבוּרֵי אֲדָמְתְךָ • אף השביעית חייבת בכורים, לכה נאמר אף כאן: "בכורי אדמתך". כיצד?
 אדם נכנס לתוך שדהו, ורואה תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן ומקדישה, ואין בכורים אלא משבעת
 המינין האמורין במקרא: (דברים ח) "ארץ חטה ושעורה וגו'". לא תבשל גדי • אף עגל וכבש בכלל גדי,
 שאין גדי אלא לשון ולד רך, ממה שאמה מוצא בכמה מקומות בתורה, שכתוב: "גדי" והצרך לפרש
 אחריו: "עזים", כגון: (בראשית לח) "אנכי אשלח גדי עזים", "את גדי העזים", (שם טז) "שני גדיי עזים". ללמדך,
 שכל מקום שנאמר "גדי" סתם, אף עגל וכבש במשמע. ובג' מקומות נכתב בתורה: אחד לאסור אכילה,
 ואחד לאסור הנאה, ואחד לאסור בשול (פסחים כו. חולין קטו).**

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

נכנס לתוך שדהו כשהפירות בתחילת
 גידולם, וכאשר רואה תאנה שבכרה
 - שהתחילה להבשיל, כורך עליה
 גמי (מין עשב המשמש לקשירה)
 לצורך סימן, ומקדישה ואומר 'הרי זו
 בכורים', ולאחר שיגדל הפרי יבשיל
 כל צרכו ילקטנו מן האילן (בכורים פי'
 מיא). ואין בכורים אלא משבעת
 המינין האמורין במקרא (דברים ח ט),
 'ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון
 ארץ זית שמן ודבש', שהם הפירות
 שנשתבחה בהם ארץ-ישראל (ראה רש"י
 דברים כו ט):

לא תבשל גדי. כל מין בהמה טהורה
 הרי הוא בכלל איסור 'בשר בחלב',
 לפי ש'גדי' אינו דווקא 'גדי עזים', אלא
 אף עגל וכבש בכלל 'גדי', שאין
 'גדי' אלא לשון ולד רך היונק מחלב
 אמו. ודבר זה למדנו, ממה שאמה
 מוצא בכמה מקומות בתורה שכתוב
 'גדי' והוצרך הכתוב לפרש אחריו
 'עזים', כגון: 'אנכי אשלח גדי עזים'
 (בראשית לח יז), 'את גדי העזים' (שם פסוק
 ט), 'שני גדיי עזים' (שם כו ט) - ללמדך,
 שכל מקום שנאמר 'גדי' סתם, ולא
 פירש לך הכתוב 'גדי עזים', אף עגל
 וכבש במשמע (חולין קיג).

הבוקר. ומנין שאינו נפסל אלא אם לן
 מחוץ למזבח, הרי מלשון הכתוב **יכול**
 הייתי לומר שאף אם כבר עלה על
 המערכה ולא הספיק להשרף כולו עד
 הבוקר **יפסל בלינה? תלמוד לומר**
 (ויקרא ו ט) 'היא העלה על מוקדה על
 המזבח כל הלילה עד הבקר', ללמדך
 שכל הלילה ראוי להעלות על המוקד
 שעל המזבח (גריא בא"ט):

ולא ילין. אין לינה פוסלת אלא
 בעמוד השחר, שנאמר 'עד בקר',
 ולכן רק אם לן מחוץ למזבח כל
 הלילה הרי הוא נפסל, אבל כל
 הלילה יכול להעלותו מן הרצפה
 למזבח, ולא נפסל במה שהיה
 בתחילת הלילה מחוץ למזבח: תורה יט
(יט) ראשית בכורי אדמתך. אף
 השביעית חייבת בכורים, לכה
 נאמר הציווי על בכורים אף כאן
 [נוסף על האמור להלן (לד, כו), ובפרשת
 פי תבוא (דברים טו א"ט)], שלא תאמר
 בשם ששביעית פטורה מן המעשר כך
 היא פטורה מן הבכורים (ע"פ כהני של
 רש"י). בכורי אדמתך. כיצד מפרישים
 את הבכורים, והיאך יודעים לאתר
 שגדלו כל הפירות אינה מהם יצא
 ראשונה? אלא כף אמרו חכמים: אדם

אחר שנאמרה מצוות השמיטה (ראה
 רש"י לעיל פסוק יב), כך גם לגבי המועדים,
 שלפי שהענין מדבר בשביעית,
 הוצרך לומר שאף בשנת השמיטה
 לא יסתרטו (יעקרו) שלש רגלים
 ממקומן. שכן היה מקום לומר,
 שהמועדים התלוים בזמני העבודה
 בשדה - זמן האביב, הקציר והאסיף -
 לא ינהגו בשנת השמיטה, מאחר שאין
 הקציר והאסיף נוהגים בה (מכילתא
 נח"ט):

כל זכורך. אין פירושו 'כל הזכרים
 שלך', וכלומר הנבים הקטנים שלך,
 אלא על כל העם נאמר כן, ופירושו,
 כל הזכרים שבה (הוכרח): תורה יח
(יח) לא תזבח על חמץ דם זבחי.
 'זבחי' הוא קרבן הפסח, וכלומר, לא
 תשחט את הפסח בי"ד בניסן עד
 שתבער את החמץ מרשותך. ופירוש
 הכתוב הוא, לא תשחט זבחי ולא
 תזרוק הדם, בעוד החמץ קיים
 ברשותך (מכילתא ר"א"ט):

ולא ילין חלב חגי. חוץ למזבח, עד
 בקר. כלומר, חלב שלא עלה על
 המזבח כל הלילה נפסל בלינה, אבל
 אם כבר עלה על המזבח לפני הבוקר,
 אינו נפסל אף שלא ישרף כולו עד

♦ יום שישי כ"ג שבט ♦

(ב) הַנְּהָ אֲנֹכִי שׁוֹלַח מִלְּאֲדָרְךָ לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרֶךָ בְּדָרְךָ כִּי הָאָנָּה שְׁלַח מִלְּאֲדָרְךָ לְשִׁמְרֶךָ לְמִטְרְךָ וְלִהְבִּיאֲךָ אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנֵתִי:

כ"ג < הנה אנכי שולח מלאך • כאן נתבשרו שעתידין לחטא, ושכינה אומרת להם: (לקמן ג) "כי לא אעלה בקרבך". אשר הכנתי • אשר זמנתי לתת לכם, זהו פשוטו. ומדרשו: "אל המקום אשר הכנתי", כבר מקומי נבר כנגדו. וזה אחד מן המקראות שאומרים שבית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה.

(כא) הַשְּׁמֵר מִפְּנֵי וּשְׁמַע בְּקוֹל אֶל-תַּמָּר בּוֹ כִּי לֹא יֵשֵׂא לְפָשַׁעְכֶם כִּי לֹא תִסָּרֵב לְקַבְּלָהּ אֲרִי לֹא יִשְׁבּוּק לְחֹבְכִיכֹן אֲרִי בְשָׂמִי מִימְרָה:

כ"ג < אל-תמר בו • לשון המראה, כמו: (יהושע א) "אשר ימרה את פיך". כי לא ישא לפשעכם • אינו מלמד בכך, שהוא מן הפת שאינן חוטאין. ועוד, שהוא שליח ואינו עושה אלא שליחותו. כי שמי בקרב • מחבר לראש המקרא: "השמר מפניו", כי שמי משתף בו, ורבותינו אמרו: זה מטטרו"ן, ששמו כשם רבו: מטטרו"ן בגימטריא שדי.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

מקומות נכתב בתורה מקרא זה (כאן; להלן לד, כו; דברים יד, כא), וכל אחד מהם בא ללמד על איסור בפני עצמו: אחד לאיסור אכילה - לאסור תבשיל של בשר ודלב באכילה, ואחד לאיסור הנאה - לאסור את התבשיל אף בשאר הנאות, ואחד לאיסור בישול - לאסור את מעשה הבישול. ולפי שאיסור האכילה והנאה מן התורה אינו אלא בבשר ודלב שנתבשלו יחד, ולא פשנתערבו בלא בישול, לכך נאמרו גם איסורים אלו בלשון 'לא תבשל' (מכילתא, חולין קטו): תורה ב

(ב) הנה אנכי שולח מלאך וגו'. וכי מה חטא חטאו עתה ישראל, שבשביל כך אמר להם הקב"ה שישלח מלאך להביאם אל ארץ-יש"אל, ולא כמו שהבטיח להם הקב"ה להביאם בעצמו אל הארץ, כמו שנאמר (לעיל ג, ח) 'וארד להצילו מיד מצרים ולהעלתו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה? אלא פרשה זו נאמרה על העתיד, ופאן נתבשרו שעתידין לחטא בעון

העגל, ואז תהא שכינה אומרת להם 'ושלחתי לפניך מלאך... כי לא אעלה בקרבך' (לקמן לג, א) (פי"ח): אשר הכינותי. לפי פשוטו של מקרא פירושו 'אשר הכנתי במאמרי', וכלומר, אל המקום אשר זמנתי לתת לכם, והכוונה לארץ-יש"אל. זהו פשוטו. ולפי מדרשו הכוונה לבית-המקדש, ופירושו, 'אל המקום אשר הכינותי כבר', שמקומי למעלה ניבר כנגדו - שפסא כבודי מכיון כנגד אותו המקום, וכלומר, אל המקום שכנגדו הכנתי את בית-המקדש של מעלה. ומקרא זה הוא אחד מן המקראות שאומרים שבית-המקדש של מעלה מכיון כנגד בית-המקדש של מטה (ראה רש"י לעיל טו, יז) (תנחומא) (כ"ג): תורה כ

(כא) אל תמר בו. לשון 'המראה' - מרי'. כלומר, אל תמרוד בו למאן לשמוע בקולו. כמו 'אשר ימרה את פיך' (יהושע א, ח) [אשר ימרוד וימאן לשמוע בקולך]:

כי לא ישא לפשעכם. פי המלאך שאני שולח לכם לא יסלח לכם על חטאיכם, לפי שאינו מלומד בכך - לסלוח לעונות, מפני שהוא מן הפת שאין חוטאין, ואינו משיג כלל כיצד ניתן לחטוא. ועוד, שאינו רשאי לסלוח לכם, לפי שהוא שליח, ואינו עושה אלא שליחותו, ולא שלחתי לסלוח לחטאיכם (תנחומא) (לש"ר):

כי שמי בקרב. אין זה נתינת טעם על האמור לפניו כי לא ישא לפשעכם, אלא מחובר הוא לראש המקרא - מוסב הוא על תחילת הכתוב 'השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר בו', כלומר, השמר מפניו ואל תמרה את פיו, כי שמי משותף בו, והמקרה את פי המלאך הרי הוא כממרה את פי. ורבותינו אמרו, שמלאך זה הוא 'מטטרו"ן', ששמו כשם רבו. פי 'מטטרו"ן' עולה בגימטריא כמו 'שדי' (שלש מאות וארבע עשרה), שהוא אחד משמותיו של הקב"ה (סנהדרין לה) (כ"ג): תורה כב

מקומות נכתב בתורה מקרא זה (כאן; להלן לד, כו; דברים יד, כא), וכל אחד מהם בא ללמד על איסור בפני עצמו: אחד לאיסור אכילה - לאסור תבשיל של בשר ודלב באכילה, ואחד לאיסור הנאה - לאסור את התבשיל אף בשאר הנאות, ואחד לאיסור בישול - לאסור את מעשה הבישול. ולפי שאיסור האכילה והנאה מן התורה אינו אלא בבשר ודלב שנתבשלו יחד, ולא פשנתערבו בלא בישול, לכך נאמרו גם איסורים אלו בלשון 'לא תבשל' (מכילתא, חולין קטו): תורה ב

(ב) הנה אנכי שולח מלאך וגו'. וכי מה חטא חטאו עתה ישראל, שבשביל כך אמר להם הקב"ה שישלח מלאך להביאם אל ארץ-יש"אל, ולא כמו שהבטיח להם הקב"ה להביאם בעצמו אל הארץ, כמו שנאמר (לעיל ג, ח) 'וארד להצילו מיד מצרים ולהעלתו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה? אלא פרשה זו נאמרה על העתיד, ופאן נתבשרו שעתידין לחטא בעון

העגל, ואז תהא שכינה אומרת להם 'ושלחתי לפניך מלאך... כי לא אעלה בקרבך' (לקמן לג, א) (פי"ח): אשר הכינותי. לפי פשוטו של מקרא פירושו 'אשר הכנתי במאמרי', וכלומר, אל המקום אשר זמנתי לתת לכם, והכוונה לארץ-יש"אל. זהו פשוטו. ולפי מדרשו הכוונה לבית-המקדש, ופירושו, 'אל המקום אשר הכינותי כבר', שמקומי למעלה ניבר כנגדו - שפסא כבודי מכיון כנגד אותו המקום, וכלומר, אל המקום שכנגדו הכנתי את בית-המקדש של מעלה. ומקרא זה הוא אחד מן המקראות שאומרים שבית-המקדש של מעלה מכיון כנגד בית-המקדש של מטה (ראה רש"י לעיל טו, יז) (תנחומא) (כ"ג): תורה כ

(כא) אל תמר בו. לשון 'המראה' - מרי'. כלומר, אל תמרוד בו למאן לשמוע בקולו. כמו 'אשר ימרה את פיך' (יהושע א, ח) [אשר ימרוד וימאן לשמוע בקולך]:

מקומות נכתב בתורה מקרא זה (כאן; להלן לד, כו; דברים יד, כא), וכל אחד מהם בא ללמד על איסור בפני עצמו: אחד לאיסור אכילה - לאסור תבשיל של בשר ודלב באכילה, ואחד לאיסור הנאה - לאסור את התבשיל אף בשאר הנאות, ואחד לאיסור בישול - לאסור את מעשה הבישול. ולפי שאיסור האכילה והנאה מן התורה אינו אלא בבשר ודלב שנתבשלו יחד, ולא פשנתערבו בלא בישול, לכך נאמרו גם איסורים אלו בלשון 'לא תבשל' (מכילתא, חולין קטו): תורה ב

(ב) הנה אנכי שולח מלאך וגו'. וכי מה חטא חטאו עתה ישראל, שבשביל כך אמר להם הקב"ה שישלח מלאך להביאם אל ארץ-יש"אל, ולא כמו שהבטיח להם הקב"ה להביאם בעצמו אל הארץ, כמו שנאמר (לעיל ג, ח) 'וארד להצילו מיד מצרים ולהעלתו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה? אלא פרשה זו נאמרה על העתיד, ופאן נתבשרו שעתידין לחטא בעון

העגל, ואז תהא שכינה אומרת להם 'ושלחתי לפניך מלאך... כי לא אעלה בקרבך' (לקמן לג, א) (פי"ח): אשר הכינותי. לפי פשוטו של מקרא פירושו 'אשר הכנתי במאמרי', וכלומר, אל המקום אשר זמנתי לתת לכם, והכוונה לארץ-יש"אל. זהו פשוטו. ולפי מדרשו הכוונה לבית-המקדש, ופירושו, 'אל המקום אשר הכינותי כבר', שמקומי למעלה ניבר כנגדו - שפסא כבודי מכיון כנגד אותו המקום, וכלומר, אל המקום שכנגדו הכנתי את בית-המקדש של מעלה. ומקרא זה הוא אחד מן המקראות שאומרים שבית-המקדש של מעלה מכיון כנגד בית-המקדש של מטה (ראה רש"י לעיל טו, יז) (תנחומא) (כ"ג): תורה כ

(כא) אל תמר בו. לשון 'המראה' - מרי'. כלומר, אל תמרוד בו למאן לשמוע בקולו. כמו 'אשר ימרה את פיך' (יהושע א, ח) [אשר ימרוד וימאן לשמוע בקולך]:

כג ארי אם קבל תקבל למימרה ומעבד כל דאמליל ואסני ית סנאף ואעיק לדמעיקין לך:

(כב) כִּי אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֶדְבַר וְאִיבַתִּי אֶת־אִיבֶיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צַרְרֶיךָ:

כ"ב < וְצַרְתִּי • פְתַרְגוּמוֹ, וְאֶעִיק.

כג ארי יהוה מלאכי קדמוך ויעלנך לנת אמוראי וחתאי ופרזאי וקנענאי הואי ויבורסאי ואַשְׁנֹנִין:

(כג) כִּי־יִלְךָ מִלֵּאכֹי לִפְנֵיךָ וְהִבִּיאֶךָ אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַקְּנַעֲנִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהַכְּנַעֲנִי:

כד לא תסגוד לטעותהון ולא תפלתהון ולא מעבד פעובדיהון ארי פגרא תפגרונון ותפגרא תמבר קמתהון:

(כד) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרַס תְּהַרְסֵם וְשִׁבַר תִּשְׁבַּר מִצַּבְתֵּיהֶם:

כ"ד < הָרַס תְּהַרְסֵם • לְאוֹתָם אֲלֵהוּת. מִצַּבְתֵּיהֶם • אֲבָנִים שֶׁהֵם מְצַיְבִין לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 95)

אֲבָנִים שֶׁהֵם מְצַיְבִין לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם (רש"י כג, כד) וְש"י מְפָרֵשׁ תַּבַּת 'מִצְבָּה' לֹא כְּמוֹשִׁמְעָה הַרְגִּילָה: אָבֹן שֶׁמְנַסְכִּין אוֹ מְקַרְבִּין עָלֶיהָ לְעִבּוּדָה זָרָה. וְנִמְקוּ עִמּוֹ: עַל 'הָרַס תְּהַרְסֵם' פָּרַשׁ "לְאוֹתָם אֲלֵהוּת", הַיְיִנוּ שֶׁהַכּוֹנֵה לְעִבּוּדָה זָרָה עֲצֻמָּה; וּמוֹכֵן שֶׁגַם "וְשִׁבַר תִּשְׁבַּר מִצַּבְתֵּיהֶם" קָאֵי בְּעִבּוּדָה זָרָה עֲצֻמָּה - אָבֹן שֶׁמְשַׁתַּחֲוִים לָהּ.

כה ותפלתהון קדם יי אלהכון ויברך ית מיכלך וית משתנה ואעדי מרעין בישין מבינה:

(כה) וְעַבְדֵיכֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךָ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֲלָה מִקִּרְבְּךָ:

♦ שבת קודש כ"ד שבט ♦

כו לא תהי משפלה ועקרה בארצה ית מגזן יומיך אשלים:

(כו) לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יְמֶיךָ אֲמַלֵּא:

כ"ו < לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה • אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנִי. מִשְׁפָּלָה • מַפְלַת נְפָלִים, אוֹ קוֹבְרַת אֶת בְּנֵיהָ קְרוּיָה מִשְׁפָּלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 128 - מתוך 'לקראת שבת')

לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה בְּאַרְצֶךָ (כג, כו) יֵשׁ לְשָׂאֵל, מִדּוּעַ מְגַבֵּלַת בְּרָכָה זוֹ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד, וְלֹא בְּכָל מְקוֹם שֶׁיְהוּדֵי עוֹשֶׂה רְצוֹן ה'. וְיֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁ"בְּאַרְצֶךָ" בָּאָה לְהַגְבִּיר וּלְהַגְדִּיל אֶת הַבְּרָכָה: לֹא זוֹ בְּלִבָּד שֶׁלֹּא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה בְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה אֶת רְצוֹן ה', אֲלֵא שֶׁבְּרָכָה זוֹ תִתְּפַשֵּׁט וְתִשָּׂרָה גַם עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּלָה; בְּכָל הָאֶרֶץ לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעִקְרָה (מִה שֶׁאֵין כּוֹן בְּחוּץ לְאַרְץ - יִתְבָּרַךְ רַק מִי שֶׁעוֹשֶׂה אֶת רְצוֹן ה').

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

מִשְׁפָּלָה. אִשָּׁה הַמַּפְלַת נְפָלִים אוֹ הַקּוֹבְרַת אֶת בְּנֵיהָ בְּחִינַת קְרוּיָה 'מִשְׁפָּלָה'. שָׁבֵן לְשׁוֹן 'שְׂכוּל' מְצִינֵנוּ בְּמִקְרָא, הֵן עַל הַפְּלַת עוֹבְרִים, כְּמוֹ: 'רְחִלְיָה וְעִזְיָה לֹא שָׂבְלוּ' (בראשית לא, לה) רָאָה רִש"י שֶׁם, וְהֵן עַל הַקּוֹבֵר אֶת בְּנָיו בְּחִינַת, כְּמוֹ: 'לְמָה אֲשַׁכֵּל גַּם שְׁנֵיכֶם' (בראשית כו, מה; רָאָה רִש"י שֶׁם) (לש"י): תוֹרָה כּוֹ

מְצַיְבִין לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם, וְלִפִּי שִׁמְצַבְבָּה עֲשִׂינָה מֵאָבֹן אַחַת גְּדוּלָה, עַל כֵּן שִׁינָה בַּה לְשׁוֹן 'שְׂבִירָה' (רָאָה רִש"י דְּבָרִים ז, ה) (שע"א): תוֹרָה כּוֹ (כו) לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה. זֶהוּ הַמְשָׁךְ לְנֶאֱמַר בְּפִסְטוֹק הַקּוֹדֵם, וְכֹלֹמֵר, אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנִי לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וּגוֹ" (רא"ם):

(כב) וְצַרְתִּי. פִּירוּשׁוֹ פְתַרְגוּמוֹ בְּאוֹנְקְלוֹס: 'וְאֶעִיק' - וְלַחְצֵתִי: תוֹרָה כּוֹ (כד) הָרַס תְּהַרְסֵם. לְאוֹתָם אֲלֵהוּת - פְּסִילֵי אֲלִילֵיהֶם, וְלִפִּי 'שִׁפְסִל' הוּא דְבָר בְּגוּי עַל כֵּן שִׁינָה בּוֹ לְשׁוֹן 'הָרַס', שֶׁהוּא לְשׁוֹן פִּירוּק הַבְּנִין (רָאָה רִש"י לַעֲלִי יט, כא) (שע"א): מִצַּבְתֵּיהֶם. אֵלֹו הָאֲבָנִים שֶׁהֵם

**אֶת־אֵימַתִּי אֲשַׁלַח לְפָנֶיךָ וְהַמַּתִּי אֶת־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר תִּבְאֵ בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אִיבֶיךָ אֵלָיךָ עֲרָף:**

כז ית אימתי אשלח קדמך ואתפרי (ג"א ואשגש) ית כל עמא דאת אתי לאגחא בהון ואמסר ית כל בעלי דכבר קדמך מחזירי קדל:

כ"י» והמתי • כמו והממתי, ותרגומו: ואשגש, וכן כל תבה שפעל שלה בכפל אות אחרונה, כשמהפך לדבר בלשון פעלתי, יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפום, כגון: "והמותי", מגזרת (ישעיה כח) "והמם גלגל עגלתו". "וסבותי", מגזרת (שמואל א ז) "וסבב בית אל". "דלותי", מגזרת (ישעיה יט) "דללו וחרבו". (שם מט) "על פנים חקתיך", מגזרת (שופטים ה) "חקקי לב". (שמואל א יב) "את־מי רצותי", מגזרת (איוב כ) "רצץ עזב דלים". והמתרגם: "והמותי", ואקטל, טועה הוא, שאלו מגזרת מיתה היתה, אין ה"א שלה בפת"ח ולא מ"ם שלה מדגשת ולא נקודה מלאפום, אלא "והמתי", כגון: (במדבר יד) "והמתה את העם הזה" והתירו מדגשת, לפי שתבא במקום ב' תו"ן: האחת נשרשת, לפי שאין מיתה בלא תי"ו, והאחרת משמשת, כמו: "אמרתי", "חטאתי", "עשיתי". וכן: "ונתתי", תי"ו מדגשת, שהיא באה במקום שתיים, לפי שהיה צריך שלושה תו"ן: שתיים ליסוד, כמו: (יהושע י) "ביום תת ה'", (קהלת א) "מתת אלהים היא", והשלישית לשמוש. ערף • שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפם.

וְשַׁלַחְתִּי אֶת־הַצֵּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחַי וְאֶת־הַכֶּנְעָנִי וְאֶת־הַחַתִּי מִלְּפָנֶיךָ:

כח ואשלח ית צרעימא קדמך ותמרד ית חזאי ית כנענאי וית חטאי מן קדמך:

כ"י» הצרעה • מין שרץ העוף, והיתה מפה אותם בעיניהם, ומטילה בהם ארס, והם מתים, (סוטה לו) והצרעה לא עברה את הירדן. והחתי והכנעני • הם ארץ סיחון ועוג. לפיכך, מפל ז' אמות לא מנה כאן אלא אלו. וחזי, אף־על־פי שהוא מעבר הירדן והלאה, שנו רבותינו במסכת סוטה: 'על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה'.

רש"י כפשוטו - מהדרות לשם

'חטאתי' 'עשיתי', שהתירו והיו ד' אחרי השורש מורים על פעולה בעבר שנעשתה על ידי המדבר. וכן 'ונתתי' התי"ו מודגשת, שהיא באה במקום שתיים, לפי שהיה צריך שלש תו"ן - שתיים ליסוד, לפי שעיקר שורש התיבה הוא 'תת', כמו 'ביום תת ה' (יהושע י, יב) [ביום שבו נתן ה',] וכן 'מתת אלהים היא' (קהלת ג, יא) [מתנת אלהים היא], והתירו השלישית נצרכת לשמוש - להטיות הפועל על המדבר: ערף. שינוסו כל אויביך מלפניך ויהפכו לך ערפם, וכאילו נאמר 'פונים אליך ערף' (לש"ה): תורה כח (כח) הצרעה. מין שרץ העוף (שרץ מעופף הדומה לזבוחה) היא, והיתה מפה אותם בעיניהם ומעזרת אותם, ומטילה בהם ארס והם מתים. ולכך נאמר 'וגרשה את החזי את הכנעני ואת החתי מלפניך', לפי שהצרעה לא עברה את הירדן יחד עם ישראל, אלא נשארה בעבר הירדן המזרחי, והחתי והכנעני האמורים כאן הם עמי ארץ סיחון ועוג שבעבר הירדן

(שם מט, טז) [מאמר הקב"ה על וירושלים: על כפות ידי 'חקקתי' אותך לזכרך תמיד], מגזרת 'חקקי לב' (שופטים ה, טז) [מחשבות החקוקות בלב]; 'את מי רצותי' (שמואל א יב, ט) [את מי עשיתי ושבחתי את לבו], במקום רצצתי/מגזרת 'רצץ עזב דלים' (איוב ג, ט) [רצץ הרשע את הדלים ועזבם]. והמתרגם 'והמותי' מלשון מיתה - 'ואקטל' - 'ואמית', והוא משרש 'מות' בבנין הפעיל, טועה הוא, שאילו מגזרת 'מיתה' היתה, אין ה"א שלה בפת"ח ולא מ"ם שלה מודגשת ולא נקודה מלאפום (חול"ם), אלא 'והמותי', כגון 'והמתה את העם הזה' (במדבר יד, טז), והתירו מודגשת לפי שתבא במקום שתי תו"ן, לא במקום 'והממתי', אלא במקום 'והמתתי', שהתירו האחת נשרשת - מן השורש, לפי שאין 'מיתה' בלא תי"ו, והאחרת משמשת - להטיות הפועל על המדבר, שיתפרש 'אמית אני', כמו התי"ו הנוספת בתיבות 'אמרתי'

(כז) והמתי. הוא לשון מהומה, וכלומר: אביא עליהם מהומת מות, ויהי הוא כמו שנאמר 'והממתי', אלא שפ"ם אחת נשמטת. ותרגומו באונקלוס: 'ואשגש' [כך היא גירסת רש"י באונקלוס]. וכן כל תיבה שפועל שלה בכפל אות אחרונה, כמו 'סבב', 'חקק', כשמהפך לדבר בלשון עבר של 'פעלתי', יש מקומות שנוטל אות הכפולה ומדגיש את האות ונוקדו במלאפום (חול"ם), כגון 'והמותי', במקום 'והממתי', שהרי הוא בא מגזרת 'והמם גלגל עגלתו' (ישעיה כח, כח) [גרעיני החיטים יהיו קשים עד שישברו את גלגלי העגלה הכותשת אותם]; 'וסבותי' (קהלת ג, ט) [סבבתי את עצמי], במקום 'וסבבתי', הבא מגזרת 'וסבב בית אל' (שמואל א ג, ט) [שמואל הנביא היה סובב מדי שנה בערי ישראל לשפוט, וביניהם בבית אל]; 'דלותי' (תהלים קטו, ה) [הייתי דל ועני], במקום 'ודללתי' הבא מגזרת 'דללו וחרבו' (ישעיה יט, ט) [נדלדלו ויבשו]; 'על פנים חקתיך'

כט לא אֶתְרַכְנֶנּוּ מִן הַדְּמָה בְּשֵׂמָה חֲדָא
דִּילְמָא תְּהִי אַרְעָא צְדִיקָא וְתִסְגִּי עֲלֶיךָ תּוֹת
בְּרָא :

(כט) לֹא אֶגְרַשְׁנֶנּוּ מִפְּנֵיךָ בְּשָׁנָה אַחַת פְּנֵי-תַהֲוִיָּה
הָאָרֶץ שְׂמֻמָּה וְרִבְּהָ עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה:

ס"א < שְׂמֻמָּה • רִיקְנִית מִבְּנֵי אָדָם, לְפִי שְׂאֵתָם מַעַט וְאֵין בְּכֶם כְּדֵי לְמַלְאוֹת אוֹתָהּ. וְרִבְּהָ עָלֶיךָ • וְתִרְבֶּהָ עָלֶיךָ.

ל זְעִיר זְעִיר וְזֵעִיר אֶתְרַכְנֶנּוּ מִן הַדְּמָה עַד דְּתִסְגִּי
וְתִחְסֹן יָת אַרְעָא :

(ל) מְעַט מְעַט אֶגְרַשְׁנֶנּוּ מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה
וְנַחֲלַת אֶת-הָאָרֶץ:

ס"ב < עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה • תִּרְבֶּהָ, לְשׁוֹן פְּרִי, כְּמוֹ: "פְּרוּ וּרְבוּ".

לא וְאֲשׁוּי יָת תַּחֲוּמָךְ מִזִּמְנָא דְסוּף וְעַד יִמְא
דְּפִלְשֵׁתָי וּמִמְדְּבָרָא עַד פְּרַת אַרְי אָמְסַר
בִּידִיכוֹן יָת יְהָבֵי אַרְעָא וְתִתְרַכְנֶנּוּ מִן
הַדְּמָה :

(לא) וְשֵׂתִי אֶת-גְּבֻלְךָ מִיַּם-סוּף וְעַד-יָם פְּלִשְׁתִּים
וּמִמְדְּבַר עַד-הַנֶּהָר כִּי אֶתָּן בְּיַדְכֶם אֶת יְשֵׁבֵי
הָאָרֶץ וְגִרְשֵׁתְמוּ מִפְּנֵיךָ:

ס"ג < וְשֵׂתִי • לְשׁוֹן הַשֶּׁתָּה, וְהַסִּי'וֹ מְדַגְּשֵׁת מִפְּנֵי שְׂבָאָה תַּחַת שְׂפִתִים, שְׂאֵין שִׂיתָה בְּלֹא תִי'וֹ, וְהֶאֱחַת
לְשֵׁמוּשׁ. עַד הַנֶּהָר • פְּרַת. וְגִרְשֵׁתְמוּ • וְתִגְרַשְׁם.

(לב) לֹא-תִכְרַת לָהֶם וְלֹא-לְהִיָּהֶם בְּרִית:

לג לא יִתְבוּן בְּאַרְעֶךָ דִּילְמָא יִחְיִיכוּן יָתָךְ
הַדְּמִי אַרְי תִּפְלַח יָת טַעֲוִתְהוֹן אַרְי יְהוֹן לָךְ
לְתַקְלָא :

(לג) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְעֶךָ פְּנֵי-יַחְטִיאוּ אוֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד
אֶת-אֱלֹהֵיהֶם כִּי-יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ:

ס"ד < כִּי תַעֲבֹד וְגו' • הֲרִי אֵלוֹ כִּי, מְשַׁמְשִׁין בְּמִקּוּם אֲשֶׁר, וְכֵן בְּכַמְּהָ מְקוּמוֹת. וְזֶהוּ לְשׁוֹן אֵי, שְׁהוּא

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

צְרִיף לְהַכְתֵּב בְּשֵׂתֵי תוֹי'וֹן, וְשֵׂתֵתִי,
אַחַת לְשׁוֹרֵשׁ הַתִּיבָה 'שֵׁת', לְפִי שְׂאֵין
'שִׂיתָה' בְּלֹא תִי', וְהֶאֱחַת לְשֵׁמוּשׁ -
לְהַסִּי'ת הַפּוֹעֵל עַל הַמְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן
עֵבֶר [וְהִי'וֹ שְׂבַתְחִילַת הַתִּיבָה מִהַפְּכוּ
לְלִשׁוֹן עֵתִיד], אֵלֶּא שְׂבַמְקוּם זֹאת
מוֹדְגֵשֵׁת הַתִּי'וֹ הַאֲחַת הַעוֹלָה
לְשִׂיתִיָּהוּ:
עַד הַנֶּהָר. זֶה נֶהָר פְּרַת, כְּמוֹ שְׂנַאֲמַר
לְאַבְרָהָם בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים (בְּרֵאשִׁית
טו, יח) 'לְזָרְעֶךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת
מִנְּהָר מִצְרַיִם עַד הַנֶּהָר הַגָּדֹל נֶהָר
פְּרַת' (רֵא'ים):
וְגִרְשֵׁתְמוּ. הוּא לְשׁוֹן צִיּוּי: וְתִגְרַשְׁם
מִפְּנֵיךָ [וְגִרְשֵׁתְמוּ' - וְגִרְשֵׁת אוֹתָם,
וְהִי'וֹ בְּסוּף הַתִּיבָה נוֹסְפָה לְיִיפּוּי
הַלְשׁוֹן] (בְּמִי'ה): תוֹרָה לֵב
(לג) כִּי תַעֲבֹד וְגו' וְכִי יִהְיֶה לְךָ
לְמוֹקֵשׁוּ. הֲרִי אֵלוֹ כִּי' הָאֲמוּרִים כְּאֵן

אָדָם נִקְרָא 'שְׂמֻמָּה', עַל שֵׁם שְׂהָאָדָם
מִשְׁתוּמָם וְנִדְהָם מִן הַרִיקְנוּת. וּכְלוּמַר,
פֶּן תִּהְיֶה הָאָרֶץ עֲזוּבָה וְרִיקְנִית מִבְּנֵי
אָדָם, לְפִי שְׂאֵתָם מַעַט וְאֵין בְּכֶם כְּדֵי
לְמַלְאוֹת אוֹתָהּ (רש"י בְּרֵאשִׁית כד, כא):
וְרִבְּהָ עָלֶיךָ. הִי'וֹ שֵׁל 'וְרִבְּהָ' הִיא וְי'וֹ
הַהִיפּוּף, שְׂהוּפְכַת אֶת מוּבְנֵי מְלִשׁוֹן
הַנָּה לְעֵתִיד, וּפִירוּשׁוֹ, וְתִרְבֶּהָ עָלֶיךָ
(בְּאִי'ם): תוֹרָה ל
(ל) עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה. כְּלוּמַר, עַד אֲשֶׁר
תִּרְבֶּה עַל יְדֵי שְׂתוּלִיד הַרְבֵּה. 'תִּפְרָה'
הוּא לְשׁוֹן פְּרִי, כְּמוֹ 'פְּרוּ וּרְבוּ' (בְּרֵאשִׁית
א, כח), שְׂאֵף הוּא מְלִשׁוֹן פְּרִי, וּפִירוּשׁוֹ
הוּלִידוֹ וְלִדוֹת וְהַתְרַבּוּ (רש"י שם): תוֹרָה
לא
(לא) וְשֵׂתִי. הוּא לְשׁוֹן הַשֶּׁתָּה,
וּפִירוּשׁוֹ כְּמוֹ 'שְׂמֻמָּה'. וְהַתִּי'וֹ בְּתִיבַת
'שֵׂתִי' מוֹדְגֵשֵׁת מִפְּנֵי שְׂהִיא בְּאָה
תַּחַת שְׂפִתִים, שְׂלְפִי יְסוּד הַלְשׁוֹן הִיָּה

הַמְזוּרְחִי, וְאוֹתָם הַכְּתָה הַצְרָעָה, כְּמוֹ
שְׂנַאֲמַר (יהושע כד, יב) 'וְאֶשְׁלַח לְפָנֶיכֶם
אֶת הַצְרָעָה וְתִגְרַשׁ אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם שְׂנֵי
מְלָכֵי הָאֲמֹרִי, וּלְפִיכֶם מִכָּל שְׂבַע
אוֹמוֹת לֹא מִנָּה כְּאֵן הַכְּתוּב אֵלֶּא
עַמִּים אֵלוֹ; וְהַחַיִּי שְׂאֵף עָלָיו נֶאֱמַר
כְּאֵן שְׂהַכְּתָה אוֹתוֹ הַצְרָעָה, אַף-עַל-פִּי
שְׂהוּא יוֹשֵׁב מַעֲבַר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי
וְהַלְאָה, שְׂנֵי רִבּוּתֵינוּ בְּמַסְכַּת סוּטָה
(דף לו, א), שְׂהַצְרָעָה עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן
עוֹמְדָה וּרְקָה בְּהֶם מֵרָה (אָרְס).
כְּלוּמַר, הָעָם 'הַחַיִּי' הִיָּה יוֹשֵׁב בְּעֵבֶר
הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי סְמוּךְ לַיַּרְדֵּן, וְהַצְרָעָה
הִיָּתָה עוֹמְדַת עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן הַמְזוּרְחִי,
וְהַשְׂלִיכָה בְּהֶם אָרְס וְנִגְפָה אוֹתָם, אֲבָל
שְׂאָר הָעַמִּים שְׂהִיו מְרוֹחֲקִים מִן הַיַּרְדֵּן
לֹא הִגִּיעַ אָרְס הַצְרָעָה אֲלֵיהֶם וְלֹא
נִגְפּוּ עַל יְדֵיהֶם (מִהַרש"א שם): תוֹרָה כֵּט
(כט) שְׂמֻמָּה. מְקוּם רִיק עֲזוּב מִבְּנֵי

אָחַד מִד' לְשׁוֹנוֹת שֶׁהִ' כִּי מִשְׁמֵשׁ. וְגַם מְצִינּוּ בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת 'אִם' מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן 'אַשֵּׁר', כְּמוֹ (ויקרא ב) "וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בַּפְּנִיִּים", שֶׁהוּא חוֹבָה.

א וּלְמֹשֶׁה אָמַר סָק לְקֶדֶם יְיָ אֶת וְאַהֲרֹן נָדָב וְאֶבְיָהוּא וְשִׁבְעֵינ מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְתִסְגְּדוּן מִרְחֵיק:

כד (א) וְאֶל-מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֶל-יְהוָה אֶתְּהָ וְאַהֲרֹן נָדָב וְאֶבְיָהוּא וְשִׁבְעֵינ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחָק:

כ"ד"א וְאֶל-מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה • פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמָרָה קֶדֶם י' הַדְּבָרוֹת, וְכֵן בְּסִינּוֹן נֶאֱמַר לוֹ: עֲלֶה!.

ב וַיִּתְקַרֵב מֹשֶׁה בְּלַחֲדוּהִי לְקֶדֶם יְיָ וְאֶנּוּן לֹא יִתְקַרְבוּן וְעַמָּא לֹא יִסְקוּן עִמָּה:

(ב) וַיִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל-יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יֵעָלוּ עִמּוֹ:

כ"ד"ב וַיִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ • אֶל הָעֶרְפֶּל.

ג וַאֲמָא מֹשֶׁה וְאַשְׁתֵּי לְעַמָּא ית כָּל פִּתְגָמָיָא דִּי וַיִּנָּא מִדְּבָרָא בְּשׁוּלֵי טוּרָא וְתַרְמָא עֲשִׂי קָמֵן לְתַרֵּי עֶסַר שְׁבֻטָּא דִּישְׂרָאֵל:

(ג) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל-דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל-הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל-הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:

כ"ד"ג וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם • בּו בְּיּוֹם. אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' • מְצוֹת פְּרִישָׁה וְהַגְּבָלָה. וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים (מכילתא בפ' יתרה) ז' מְצוֹת שֶׁנֶּצְטוּ בְּנֵי נַח, וְשִׁבְתָּ, וְכַבּוּד אֵב וְאִם, וּפְרָה אֲדָמָה, וְדִינֵין שְׁנַתְנוּ לָהֶם בְּמִרְהָ.

ד וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה ית כָּל פִּתְגָמָיָא דִּי וְאַקְדָּם בְּצַפְרָא וּבְנָא מִדְּבָרָא בְּשׁוּלֵי טוּרָא וְתַרְמָא עֲשִׂי קָמֵן לְתַרֵּי עֶסַר שְׁבֻטָּא דִּישְׂרָאֵל:

(ד) וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת כָּל-דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּם בְּכֹתֵר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וַיִּשְׁתִּים עֲשָׂרָה מִצִּבְּהָ לְשָׁנִים עֲשָׂר שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

הקב"ה לְמֹשֶׁה עַל הַר סִינַי בְּאוֹתוֹת הַיּוֹם, וְזוֹ מְצוֹת פְּרִישָׁה - שִׁינְהִיגוּ בְּקִדּוּשָׁה לְפָרוֹשׁ מִן הָאִשָּׁה (לעיל י"ט, ט). וְאוֹהֲרַת הַגְּבָלָה - הָאִיסוּר לְעֵלּוֹת עַל הַר סִינַי אִלּוּ לְנִגּוּעַ בְּקִצָּה הָהָר: וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים. אֵין פִּירוּשׁוֹ כָּל הַמִּשְׁפָּטִים הָאִמּוּרִים לְמַעֲלָה בְּפִרְשַׁת 'וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים', שֶׁהִרִי פָּרָשָׁה זוֹ קוֹדֵם מִתַּן תּוֹרָה נֶאֱמָרָה, אֶלֹא אִלּוּ שִׁבְעַת מְצוֹת שֶׁנֶּצְטוּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נַח, וְקוֹדֵם מִתַּן תּוֹרָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל כְּבְנֵי נַח. וְכֵן הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁנִּתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל לְפָנֵי מִתַּן תּוֹרָה, שֶׁהֵם: שִׁבְתָּ, וְכַבּוּד אֵב וְאִם, וּפְרָה אֲדָמָה, וְדִינֵין - דִּינֵי מִמּוֹנוֹת, שֶׁכָּל אִלּוּ נִיתְּנוּ לָהֶם בְּמִרְהָ (ראה רש"י לעיל טו, כח) (סנהדרין נו) (רא"ם: תורה ד

מֹשֶׁה אָמַר, שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שֶׁכָּבַר אָמַר לוֹ לְפָנָי כֵּן (ראה רש"י בראשית ד, א), כְּדִי לְהוֹרֹת שֶׁפָּרָשָׁה זוֹ (פסוקים א-יא) נֶאֱמָרָה קוֹדֵם עֲשֵׂרַת הַדְּבָרוֹת. וְכֵן בְּסִינּוֹן נֶאֱמָרָה לוֹ 'עֲלֶה' (עיין שבת פח.) (רע"ב): תורה ב (ב) וַיִּגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ. אֶל הָעֶרְפֶּל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ב, יח) 'וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים' [מְקוֹם הַשְׁכִּינָה בְּהַר סִינַי הָיָה מוּקָף בְּמַחֲצוֹת שֶׁל חוֹשֶׁף עֵנָן וְעֶרְפֶּל, כְּשֶׁהַמַּחֲצוֹת הַפְּנִימִית הָיְתָה שֶׁל עֶרְפֶּל (ראה רש"י שם)] (רא"ם: תורה ג (ג) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם. בּו בְּיּוֹם לַעֲת עָרַב יָרַד מֹשֶׁה מִן הָהָר, לְסַפֵּר לָעָם אֶת דִּבְרֵי ה': אֵת כָּל דִּבְרֵי ה'. הֵם הַדְּבָרִים שֶׁאָמַר

מִשְׁמִשׁוֹן בְּמִקּוֹם 'אַשֵּׁר', וְכַלּוֹמַר, פֶּן יִחְטִיאוּ אוֹתָהּ לִי, כִּי אֲשֶׁר תַּעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּהֶם לְמוֹקֵשׁ. וְכֵן מְצִינּוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁלִּשׁוֹן 'כִּי מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן 'אַשֵּׁר', וְלִשׁוֹן 'אַשֵּׁר' זֶהוּ בְּכָל לִשׁוֹן 'אִי' שֶׁהוּא אָחַד מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁהִ' כִּי מִשְׁמֵשׁ בָּהֶם, שֶׁכֵּן 'אִי' בְּלִשׁוֹן עֵבְרִי הוּא 'אִם', וְהִרִי גַם מְצִינּוּ בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת 'אִם' מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן 'אַשֵּׁר', שֶׁכָּל 'אִם' שֶׁהוּא לִשׁוֹן וְדֹאֵי וְלֹא סַפֵּק, פִּירוּשׁוֹ 'אַשֵּׁר' אוֹ 'כִּי אֲשֵׁר', כְּמוֹ: 'וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בַּפְּנִיִּים' (ויקרא ב, יד), שֶׁפִּירוּשׁוֹ 'וְכִי אֲשֶׁר תִּקְרִיב, שֶׁהִרִי הִקְרַבַת הַמִּנְחָה הִיא חוֹבָה (ראה רש"י לעיל ב, כב) (במ"ה, בא"ט): תורה א כד (א) וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה וְגו'. לֹא נֶאֱמַר 'וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה' אֶלֹא 'וְאֵל

כ"ט"א וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה • (מכילתא) מִבְּרֵאשִׁית וְעַד מֵתָן תּוֹרָה, וְכָתַב מִצְוֹת שֶׁנִּצְטוּ בְּמֶרֶה. וַיִּשְׁכַּם בְּבֹקֶר •
בְּחֻמְשָׁה בְּסִינַי •

ה וַיִּשְׁלַח יְת בּוֹכְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶסְקוּ עֲלֵיָן
וְקָרִיבוּ נֶכְסֵת קוֹדְשֵׁינָן קִדְּם יְי תוֹרִינָן:
(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ
זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:

כ"ט"ב אֶת־נְעָרֵי • הַבְּכוֹרוֹת.

ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשְׂם בְּאַגָּנֹת וַחֲצֵי הַדָּם
וַיִּנְסִיב מֹשֶׁה פְּלָגוֹת דָּמָא וְשׁוּי בְּמִזְרְקָא
וַפְּלָגוֹת דָּמָא זָרַק עַל מִדְּבָחָא:
זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

כ"ט"ג וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם • (זבחים צו) מִי חֲלָקוּ? מִלְּאָף בָּא וְחֲלָקוּ. בְּאַגָּנֹת • שְׁתֵּי אַגָּנֹת: אֶחָד לְחֲצֵי דָם
עוֹלָה, וְאֶחָד לְחֲצֵי דָם שְׁלָמִים, לְהִזוֹת אוֹתָם עַל הָעֵם. וּמִכָּאן לְמַדּוּ רְבוּתֵינוּ שֶׁנִּכְנָסוּ אֲבוֹתֵינוּ לְבְרִית, בְּמִלָּה
וּטְבִילָה וְהִזָּאת דָּמִים, שְׂאִין הַזָּאָה בְּלֹא טְבִילָה.

ז וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל
וַיִּנְסִיב סִפְרָא דְקִיָּמָא וַיִּקְרָא קִדְּם עֲמָא
וַאֲמָרוּ כֹּל דִּי מְלִיל יְי נַעֲבַד וְנִקְבַּל:
אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

כ"ט"ד סֵפֶר הַבְּרִית • מִבְּרֵאשִׁית וְעַד מֵתָן תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטוּ בְּמֶרֶה.

ח וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה
דִּם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה:
(ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה
דִּם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה:

כ"ט"ה וַיִּזְרַק • עֲנִינַן הַזָּאָה, וְתַרְגוּמוֹ: 'וַיִּזְרַק עַל מִדְּבָחָא לְכַפֵּרָא עַל עֲמָא'.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

לְפִי שְׂאִין הַזָּאָה בְּלֹא טְבִילָה, וְכִיּוֹן
שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן שֶׁהַכְּנִיסָם מִשֶּׁה לְבְרִית
עַל יְדֵי הַזָּאָה, הָרִי שֶׁגַּם טְבִלוֹ תְּחִילָה
(בְּרִיתוֹת ט) (בא"ט): תוֹרָה ז
(ז) סֵפֶר הַבְּרִית. הוּא הַסֵּפֶר שֶׁכָּתְבוּ
מֹשֶׁה, בְּנוֹכַר לְמַעֲלָה (פסוק ד) שֶׁכָּתַב אֶת
דְּבָרֵי הַתּוֹרָה מִ'בְּרֵאשִׁית' וְעַד מֵתָן
תּוֹרָה, וְאֵת הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטוּ בְּמֶרֶה
(מכילתא) (רא"ט): תוֹרָה ח
(ח) וַיִּזְרַק עַל הָעָם. עַל אֵף שֶׁנֶּאֱמַר
לְשׁוֹן 'וַיִּקְרָא', אֵין פִּירוּשׁוֹ אֲלֵא עֲנִינַן
הַזָּאָה, שֶׁהִזָּה בְּנִגְדַּת הָעָם וְנִתְפַּשֵּׁט
עֲלֵיהֶם, שֶׁכֵּן לֹא יִתְּכֵן שֶׁהִזָּה בְּדָם כְּדִי
לְזָרוֹק מִמֶּנּוּ עַל כָּל אֶחָד מִן הָעָם.
וְאֵלֶּם תַּרְגוּמוֹ בְּאוֹנְקְלוֹס: 'וַיִּזְרַק עַל
מִדְּבָחָא לְכַפֵּרָא עַל עֲמָא' - וַיִּזְרַק עַל
הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל הָעָם, וּלְפִירוּשׁוֹ לְשׁוֹן

וּמִי חֲלָקוּ? אֲלֵא מִלְּמַד הַכְּתוּב
שֶׁמִּלְאָף בָּא וְחֲלָקוּ (ויק' ג, ה) (רא"ט):
בְּאַגָּנֹת. נֶאֱמַר 'בְּאַגָּנֹת' בְּלִשׁוֹן רַבִּים,
לְלַמַּד שֶׁלֹּא עִירַב אֶת דָּם הָעוֹלוֹת
וְהַשְּׁלָמִים יַחַד, אֲלֵא נִתַּן אֶת חֲצֵי הַדָּם
בְּשְׁנֵי אַגָּנֹת (סְפָלִים). אֶחָד לְחֲצֵי דָם
עוֹלָה וְאֶחָד לְחֲצֵי דָם שְׁלָמִים, כְּדִי
לְהִזוֹת אוֹתָם עַל הָעָם (מכילתא יתר).
וּמִן הָאֱמֹרָה כָּאן לְמַדּוּ רְבוּתֵינוּ,
שֶׁנִּכְנָסוּ אֲבוֹתֵינוּ לְבְרִית בְּשִׁלְשָׁה
דְּבָרִים: מִיִּלָּה וּטְבִילָה וְהִזָּאת דָּמִים,
וְעַל אֵף שֶׁבְּמִפּוֹרֶשׁ לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא
הַזָּאָה וּמִיִּלָּה [הַזָּאָה, כְּאֱמֹרָה כָּאן;
וּמִיִּלָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה, ה) 'כִּי
מְלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיִּצְאָאִים', שֶׁבִּשְׁעַת
יִצְאָתָם מִמִּצְרַיִם מְלוּ אוֹתָם], מְכַל
מְקוֹם לְמַדְּנָה שֶׁאֵף טְבִילָה הִיְתִידָה שָׁם,

(ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל דְּבָרֵי ה'. כִּיּוֹן
שֶׁפָּרְשֵׁה זֹו נֶאֱמַרְהָ קוֹדֶם מֵתָן תּוֹרָה,
יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ, שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר אֶת כָּל דְּבָרֵי
הַתּוֹרָה מִ'בְּרֵאשִׁית' וְעַד מֵתָן תּוֹרָה,
וּכְמוֹ כֵּן כָּתַב אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטוּ
בְּמֶרֶה. וְסֵפֶר זֶה שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה הוּא
הַנִּקְרָא לְהֵלָן (פסוק ז) 'סֵפֶר הַבְּרִית'
(מכילתא):
וַיִּשְׁכַּם בְּבֹקֶר. לְמַחְרָתוֹ בְּחֻמְשָׁה
בְּסִינַי (שבת פח); תוֹרָה ה
(ה) אֵת נְעָרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הֵם
הַבְּכוֹרוֹת, לְפִי שֶׁעַד חֲטָא הֶעֱגֵל הִיְתִידָה
עֲבוּדַת הַקְּרָבָנוֹת נַעֲשִׂית עַל יְדֵי
הַבְּכוֹרִים (רא"ט): תוֹרָה ו
(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם. לֹא נֶאֱמַר
'וַיִּחְלַק מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּקַּח אֶת חֲצֵי',
וּמִשְׁמַע שֶׁכָּבֵר הָיָה מְחוּלָק לְחֻצָאִים,

(ט) ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל: ט וסליק משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעין מסבי ישראל:

(י) ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו במעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר: י ויחזו ית יקר אלהא דישראל ותחת פוסא יקרה פעובד אכן טבא וכמחזי שמיא לכרירי:

כ"ד ויראו את אלהי ישראל • נסתפלו והציצו ונתחיבו מיתה, אלא שלא רצה הקדוש-ברוך-הוא לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהוא עד יום חנפת המשכן, ולזקנים עד 'יְהִי הַעֵם כַּמְתְּאוּנָנִים וְגו' ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה", בקצינים שבמחנה. **בַּמַּעֲשֵׂה לְבַנְת הַסַּפִּיר** • (סוטה יב) היא היתה לפניו בשעת השעבוד, לזכר צרתן של ישראל שהיו משעבדים במעשה לבנים. **וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְטַהֵר •** משנגאלו, הנה אור וחדוה לפניו. **וּכְעֶצֶם •** בתרגומו, לשון מראה. **לְטַהֵר •** לשון ברור וצלול.

(יא) ואל-אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את-האלהים ויאכלו וישתו: יא וילרכבי בני ישראל לא הוה נזקא ויחזו ית יקרא די ויהו חדן בקרנניהון דאתקבלו כאילו אכלין ושתן:

כ"ד ואל אצילי • הם נדב ואביהוא והזקנים. **לֹא שֶׁלַח יָדוֹ •** מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד. **וַיַּחְזוּ אֶת הָאֱלֹהִים •** היו מסתפלין בו בלב גס, מתוף אכילה ושתיה, כף מדרש תנחומא. **וְאוֹנְקְלוֹס לֹא תַרְגָּם כֵּן. אֲצִילִי, לְשׁוֹן גְּדוּלִים, כְּמוֹ: (ישעיה מא) "וּמַאֲצִילָהּ קָרְאִיתִךְ", (במדבר יא) "וַיַּאֲצֵל מִן הַרוּחַ", (יחזקאל מא) "שֵׁשׁ אַמּוֹת אֲצִילָהּ".**

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

ויראו את אלהי ישראל • שהם הגדולים והחשובים בישראל (תנחומא בעלותך); **לֹא שֶׁלַח יָדוֹ,** הוא לשון ענישה, ומכלל זה אנו למדים שהיו ראויים להשתלח בהם יד על שהציצו לראות את כבוד השכינה, אלא שדחה הקב"ה את ענשם, כמבואר למעלה (בפסוק הקודם) (תנחומא בעלותך); **וַיַּחְזוּ אֶת הָאֱלֹהִים וַיַּאֲכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ,** מלמד שהיו מסתפלין בו בלב גס מתוף אכילה ושתיה, ולא מתוף אימה ויראה. כף מבואר פירוש הכתוב **בַּמְדֻרָשׁ תַּנְחוּמָא** (פרשת בעלותך). ואולם **אוֹנְקְלוֹס לֹא תַרְגָּם כֵּן** את הכתוב, אלא פירש שהכתוב כא לספר שבחם, ולפיכך תרגם את הכתוב: **וַיְלַרְכְּבֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ נִזְקָא וַחֲזוּ יֵת יְקָרָא דִּי וַיְהוּ חֲדָן בְּקַרְנֵיהוֹן דְּאַתְקַבְּלוּ בְּרַעְוָא כְּאִילוּ אַכְלִין וַשְׁתִּין** - ולגדולי בני ישראל לא היה נזק, וראו את כבוד ה' והיו שמחים בקרבנותיהם שנתקבלו ברצון, כאילו אכלו ושתו. כלומר, שבעו מזיו השכינה כאילו אכלו ושתו. ומוסיף

כלומר בגדולי וחשובי המחנה, והם שבעים הזקנים (תנחומא); **בַּמַּעֲשֵׂה לְבַנְת הַסַּפִּיר** וכעצם השמים לטהר. שתי מראות נגלו להם תחת רגליו: **בַּמַּעֲשֵׂה לְבַנְת הַסַּפִּיר** - אכן ספיר (אכן טובה בגון הדומה לתכלת) בצורת לבנה, שהיא היתה לפניו **בְּשַׁעַת הַשְּׁעוּבָה** של ישראל במצרים, כדי לזכור צרתן של ישראל שהיו משועבדים שם **בַּמַּעֲשֵׂה לְבַנְתִּים** וכעצם השמים לטהר. וכמו כן ראו את האבן מוארת כשהיא דומה במראה לרקיע בטהרתו, **שֶׁמִּשְׁנַגְּגָלוּ יִשְׂרָאֵל הָיָה אור וחדוה לפניו** (לפני דקב"ה) (ירושלמי סוכה פ"ד ה"א) (בא"י); **וּכְעֶצֶם.** בתרגומו באונקלוס: **יְכַמְחִיו, לְשׁוֹן מַרְאָה** [כמו: 'אדמו עצם מפנינים' (איכה ד, ז) - אדום היה מראיהם יותר מפנינים] (רשב"ם); **לְטַהֵר.** לשון ברור וצלול [כמו: 'זהב טהור' - זהב נקי ומוזקק]. וכלומר, וככמראה הרקיע בטהרתו ללא עננים (רשב"ם): תורה יא

ויראו את אלהי ישראל • ויראו את אלהי ישראל, ונמצא שאת שני החצאים זרק על המזבח, חצי אחד כדי לקדש את המזבח, והחצי השני כדי לכפר על העם (רא"ם, בא"י); תורה ט **(י) וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.** מוסב על נדב ואביהוא והזקנים שהווצרו בפסוק הקודם, שנסתפלו והציצו בתוף הערפל לראות את כבוד השכינה, ונתחייבו מיתה על כך, כמו שנאמר (לקמן לג, ט) **כִּי לֹא יִרְאֵנוּ הָאָדָם וַחֲוִי'.** **אֲלֵא שְׁלֵא רָצָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְעֶרְבֵב אֲבִילוֹת בְּתוֹף שִׁמְחַת קַבְּלַת הַתּוֹרָה,** ולפיכך המתין לנדב ואביהוא עד יום חנפת המשכן, שבו הקריבו קטורת זרה, ואז נפרע מהם הקב"ה גם על זאת והמית אותם, כמו שנאמר **וַיַּצֵּא אֱשׁ מִלִּפְנֵי ה'** ותאכל אותם וימתו, **וְלִזְקָנִים הַמֵּתִין עַד הֵטֵא הַמְתְּאוּנָנִים,** שנאמר (במדבר יא, א) **וַיְהִי הַעֵם כַּמְתְּאוּנָנִים, וַתְּבַעַר בָּם אֵשׁ ה'** ותאכל בקצה המחנה, ובקצה המחנה פירושו, בקצינים שבמחנה,

יב ואמר יי למשה סק לךדמי לטורא והוי
ממן ואתן לך ית לוחי אבנא ואוריאתא
ותפקדתא דכתבית לאלופיהון:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהֵרָה וְהִיִּי־
שָׁם וְאֶתְנֶה לְךָ אֶת־לַחַת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה
אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם:

כ"ד וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה • לְאַחַר מִתֵּן תּוֹרָה. עֲלֵה אֵלַי הַהֵרָה וְהִיִּי שָׁם • מ' יוֹם. אֶת־לַחַת הָאֲבָן
וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם • כָּל שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת בְּכֻלָּל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת הֵן.
וּרְבִנּוּ סְעֻדָּה פֶּרֶשׁ בְּאַזְהָרוֹת שְׂיִסַּד לְכָל דְּבוּר וְדְבוּר מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בּוֹ:

יג וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁמִשְׁנָה וּפְלַק מֹשֶׁה
לְטוֹרָא דְאַתְגְּלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִי:

(יג) וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָרִי
הַאֲלֵהִים:

כ"ה וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ • לֹא יָדַעְתִּי מַה טִּיבוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ כָּאֵן. וְאֹמֵר אֲנִי שֶׁהִיָּה הַתְּלִמִּיד מְלוֹה
לְרַב עַד מְקוֹם הַגְּבֻלַת תְּחוּמֵי הָהָר, שְׂאִינוּ רִשְׁאֵי לִילָךְ מִשָּׁם וְהִלָּאָה, וּמִשָּׁם "וַיַּעַל מֹשֶׁה" לְבַדּוֹ "אֶל־הַר
הַאֲלֵהִים", וַיְהוֹשֻׁעַ נָטָה שָׁם אֶהְלוֹ וּנְתַעֲכַב שָׁם כָּל מ' יוֹם, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּשִׁירַד מֹשֶׁה: "וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת
קוֹל הָעַם בְּרַעַה". לְמַדְנִי, שְׁלֹא הִיָּה יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם.

יד וַיִּלְכְּבֵיָא אָמַר אוריכו לנא הכא עד דנתוב
לנתכון והא אהרן וחור עמכון מן דאית לה
דינא יתקרב לקדמיהון:

(יד) וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בְּזָה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב
אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחוֹר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים
יָגֵשׁ אֵלֵהֶם:

כ"ו וַיִּלְכְּבֵיָא אָמַר • בְּצֵאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה. שְׁבוּ־לָנוּ בְּזָה • וְהִתְעַכְּבוּ כָּאֵן עִם שְׂאָר הָעַם בְּמַחֲנֶה,

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

הָהָר, שְׂאִינוּ רִשְׁאֵי לִילָךְ מִשָּׁם
וְהִלָּאָה, וּלְכַךְ נֶאֱמַר וַיִּקַּם מֹשֶׁה
וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ, שֶׁהִיָּה יְהוֹשֻׁעַ מְלוֹה
אֶת מֹשֶׁה עַד תְּחִילַת הָהָר, וּמִשָּׁם
וַיַּעַל מֹשֶׁה - לְבַדּוֹ - אֶל הַר
הַאֲלֵהִים. וַיְהוֹשֻׁעַ נָטָה שָׁם אֶהְלוֹ
וּנְתַעֲכַב שָׁם כָּל אוֹתָם אַרְבַּעִים יוֹם
שֶׁהִיָּה מֹשֶׁה עַל הָהָר, שֶׁכֵּן מְצִינוּ
שֶׁבְּשִׁירַד מֹשֶׁה נֶאֱמַר (לְקַמֵּן לֵב, יז)
וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעַם בְּרַעַה,
וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה קוֹל מְלַחְמָה בְּמַחֲנֶה,
וּמִכָּה לְמַדְנִי שְׁלֹא הִיָּה יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם
(עַם הָעַם) בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה, וּלְפִיכָךְ לֹא
יָדַע מַהוּ קוֹל הָרַעַשׁ שֶׁשָּׁמַע מִן
הַמַּחֲנֶה: תּוֹרַה יד

(יד) וְאֶל הַזְּקֵנִים אָמַר. לֹא נֶאֱמַר
וַיֹּאמֶר אֶל הַזְּקֵנִים, אֲלֵא אֲלֵא וְאֶל הַזְּקֵנִים
אָמַר שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שֶׁכָּבַד אָמַר לָהֶם לְפָנָי
כֵּן, וְהוּא בְּצֵאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה, שֶׁהָרִי
יְהוֹשֻׁעַ לְכָד הַתְּלוּהָ אֶל מֹשֶׁה עַד הָהָר
(רִאִים, נח"ט):

אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם. אֵין פִּירוּשׁוֹ
וְאֶתֵן לְךָ אֶת לוחות האבן וְאֶת סֵפֶר
הַתּוֹרָה, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר 'אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי',
וּסְפֵר הַתּוֹרָה כְּתָבוּ מֹשֶׁה וְלֹא נִכְתַּב עַל
יְדֵי הַקַּב"ה, אֲלֵא פִירוּשׁוֹ לוחות האבן
שֶׁכָּתַבְתִּי בוֹ אֶת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. וְאִף
עַל פִּי שְׁלֹא הָיוּ כְּתוּבִים עַל הַלוחות
אֲלֵא עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, מְכֻל מְקוֹם כָּל
הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה הִיָּתְה רְמוּזָה בָּהֶן, לְפִי
שֶׁכָּל שֵׁשׁ־מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה מִצְוֹת
שֶׁבַת הַתּוֹרָה בְּכֻלָּל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת הֵן.
וּכְמוֹ שֶׁרְבִינֵי סְעֻדָּה גָּאוֹן פִּירֵשׁ
'בְּאִזְהָרוֹת' שְׂיִסַּד (שְׁחִיבֵר). לְקַשֵּׁר אֶת
כָּל תְּרִי"ג הַמִּצְוֹת לְעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת,
לְכָל דְּבוּר וְדְבוּר אֶת הַמִּצְוֹת
הַתְּלוּיֹת (הַרְמוּזוֹת) בּוֹ: תּוֹרַה יג

(יג) וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ. לֹא
יָדַעְתִּי מַה טִּיבוֹ (עַנְיָנוּ) שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ
כָּאֵן, הָרִי רַק מֹשֶׁה לְבַדּוֹ עֲלֵה אֶל
הָהָר: וְאֹמֵר אֲנִי, שֶׁהִיָּה הַתְּלִמִּיד
מְלוֹה לְרַב עַד מְקוֹם הַגְּבֻלַת תְּחוּמֵי

רש"י: 'אֲצִילִי' לְשׁוֹן גְּדוּלִים הוּא,
כְּלוּמַר, גְּדוּלֵי וְחִשְׁבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
כְּמוֹ: 'וּמֵאֲצִילִיָּה קְרִיאַתִּיה' (שְׁעִידָה מֵא, ט)
[מֵאֲמַר הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל: מִן הַגְּדוּלִים
שֶׁבְּאוֹמוֹת קְרִיאַתִּיה וּבִכְרִיתִי בָּךְ לְהִיֹּת
לִי לְעַם], וְכֵן: 'וַיֹּאצֵּל מִן הַרֹחַ' (בְּמִדְבָר
יא, כח) [נָתַן הַקַּב"ה גְּדוּלָּה לְשִׁבְעִים
הַזְּקֵנִים מִן הַרֹחַ שֶׁעַל מֹשֶׁה, כְּדִי
שִׁיתְּנַבְּאוּ], וְכֵן: 'שֵׁשׁ אַמוֹת אֲצִילָה'
(יחזקאל מֵא, ט) [שֵׁשׁ אַמוֹת גְּדוּלוֹת (שֶׁל
שֵׁשׁ טַפָּחִים)] (רִש"י בְּרֻכּוֹת ז, ט): תּוֹרַה יב

(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה. פֶּרֶשׁה זוֹ
לְאַחַר מִתֵּן תּוֹרָה נֶאֱמַרְהָ, שֶׁהָרִי
נִתְיַנַּת הַלוחות לֹא הִיָּתְה אֲלֵא לְאַחַר
מִתֵּן תּוֹרָה (רִאִים):
עֲלֵה אֵלַי הַהֵרָה וְהִיִּי שָׁם. עֲלִיָּה זוֹ
לֹא הִיָּתְה לְיוֹם אֶחָד כְּכֹל הַעֲלִיֹּת
הַקּוֹדְמוֹת, אֲלֵא לְאַרְבַּעִים יוֹם, כְּאֹמֵר
לְהֵלֵךְ (פְּסוּק יח), לְפִיכָךְ אָמַר לוֹ 'וְהִיִּי
שָׁם':
אֶת לַחַת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה

להיות נכונים לשפט לכל איש ריבו. חור • בנה של מרים היה, ואביו כלב בן יפנה, שנאמר: (דברי הימים א
ב "ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור". אפרת, זו מרים, כדאיתא ב"סוטה". מי בעל דברים •
מי שיש לו דין.

(טו) ויעל משה אלההר ויכם הענן אתההר:

(טז) וישפן כבוד יהוה עליהר סיני ויכסהו הענן
ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך
הענן:

טו וסליק משה לטורא וחסא עננא נת
טורא:

טז ושרא יקרא דיי על טורא דסיני וחסהי
עננא שתא יומין וקרא למשה ביומא
שביעאה מגו עננא:

כ"ד • ויכסהו הענן (יזמא ד) רבותינו חולקין בדבר. יש מהם אומרים: אלו ששה ימים שמראש חדש (עד
עצרת, יום מתן תורה, רש"י ישן). ויכסהו הענן • להר. ויקרא אל משה ביום השביעי • לומר
עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל עומדים, אלא שחלק הפתוח כבוד למשה. (יזמא שם) ויש אומרים:
"ויכסהו הענן" - למשה, וי ימים לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל
הלוחות, ולמדך, שכל הנכנס למחנה שכינה, טעון פרישה
ששה ימים.

(יז) ומראה כבוד יהוה באש אכלת בראש ההר
לעיני בני ישראל:

יז וחיזו יקרא דיי כאשא אכלא בריש טורא
לעיני בני ישראל:

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

התורה, אלא שחלק הפתוח כבוד
למשה, והזכיר את משה לבדו -
ויקרא אל משה. ויש אומרים,
שבששה ימים שלאחר מתן תורה
הפתוח מדבר, ופירוש הפתוח הוא,
ויכסהו הענן למשה ששה ימים
לאחר עשרת הדברות, והם היו
בתחלת ארבעים יום שעלה משה
למרום לקבל הלוחות. כלומר, ששה
ימים ראשונים שהיה משה במרום
היה מתכסה ומתקדש בענן, לשם
פרישה קודם בניסתו למחנה שכינה,
וביום השביעי קרא הקב"ה למשה
להכנס למחנה שכינה כדי לקבל את
שאר התורה ולוחות הברית. ולמדך
הפתוח שכל הנכנס למחנה שכינה -
ככהו גדול הנכנס ביום הכיפורים
לקודש הקדשים, טעון פרישה ששה
ימים קודם לכן (יזמא ג ד) (רא"ם, בא"ם):
תורה יז

שלפני מתן תורה הפתוח מדבר, או
בששה ימים שלאחר מתן תורה: יש
מהם אומרים, אלו ששה ימים
שמראש חודש סיון (עד עצרת, יום
מתן תורה. רש"י ישן). ומה שנאמר
"ויכסהו הענן" פירושו, שפיסהו הענן
להר, כדי לקדשו [ואין פירושו
שפיסהו הענן את משה, שהרי בימים
אלו עלה וירד משה מהר סיני שלש
פעמים, כמבואר בפ'שת יתרו (לעיל יט,
ג טו; ראה מלואים על רש"י לעיל פסוק א), ולא
יתכן שהענן כיסהו כל הימים הללו].
ולפי פירוש זה ויקרא אל משה ביום
השביעי, פירושו, ביום השביעי של
חודש סיון, וקריאה זו היתה כדי
לומר עשרת הדברות [לפי דעה זו
ניתנה תורה בו' סיון, ולא בו' סיון ראה
רש"י לעיל יט, טו], ולא היתה הקריאה
למשה לבדו, שכן משה וכל בני
ישראל היו עומדים לקבל את

שבו לנו בזה. כלומר, אל תלוו אותי
ביהושע, אלא המתנינו לנו (לי
וליהושע) והתעכבו כאן עם שאר
העם במחנה, כדי להיות נכונים
לשפוט לכל איש את ריבו, יחד עם
אהרן וחור (בא"י, ש"א):
חור. בנה של מרים (אחות משה)
היה, ואביו של חור היה כלב בן
יפנה נשיא שבט יהודה, שנאמר
(דברי הימים א ב, יט) "ויקח לו כלב את
אפרת ותלד לו את חור", ו"אפרת" זו
מרים, כדאיתא במסכת סוטה (דף י"א):
מי בעל דברים. אין פירושו כמו "איש
דברים" - היודע לדבר ולהציג טענתו,
אלא פירושו 'בעל דין', כלומר, מי
שיש לו דין ודברים עם חבירו ראי"ם.
לש"י: תורה טו
(טז) ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא
אל משה ביום השביעי. רבותינו
חולקין בדבר, אם בששת הימים

שיעור יומי לשבת קודש כ"ד שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כד - פרשת משפטים צג

וַיִּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרָבָעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:

יח ועל משה בגו עננא וסלק לטורא והוא
משה בטורא ארבעין ימין וארבעין לילון:
פ פ פ

יש"י - בתוך הענן • ענן זה כמין עשן הוא, ועשה לו הקדוש-ברוך-הוא למשה, שביל (נ"א חפה) בתוכו:
קי"ח פסוקים, עזיא"ל סימן. הנני" סימן.

הפטרה לפרשת משפטים לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה לעיל ע' רג

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

וְכִי־צַד בָּא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן, הָלָא נֶאֱמַר (להלן מ. לה) 'וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לְבֹא אֶל אֱהָל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעָנָן? אֶלָּא צִמְצַם הַקְּב"ה אֶת מְקוֹם שְׂכִינְתּוֹ, וְעָשָׂה לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא

(יה) בְּתוֹךְ הָעָנָן. עָנָן זֶה אֵינוֹ הָעָנָן הַמוֹזְכֵּר לְמַעַלָּה שְׂפִיטָה שְׂשָׁה יָמִים אֶת הָהָר (או אֶת מֹשֶׁה), אֶלָּא בְּמִין עֶשֶׂן הוּא, שֶׁהָיָה מְקִיף תָּמִיד אֶת כְּבוֹד הַשְּׂכִינָה שְׁהִיְתָה כְּאֵשׁ אוֹכֶלֶת.

לְמֹשֶׁה שָׂבִיל (נ"א: חוּפָה) בְּתוֹכוֹ, וְכִךְ הָיָה יָכוֹל לְהִכָּנֵס שָׁם (יומא ד' עין) יעקב, ש"ל:
חסלת פרשת משפטים

אגרות קודש

ב"ה, ה' אדר, תשי"כ
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מו"ה משה שי

שלום וברכה!

נעם לי להודע מהאברכים הווי"ח אי"א נו"נ תלמידי ישיבת תומכי תמימים דלוד אשר בקרו בבית הספר שבהנהלת כ"י ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, וקבלתו את פניהם בסבר פנים יפות ואודות דיבוריו עם תלמידיו ומושפעיו בתוכן יום זה דבעל ההילולא.

כן נתקבל הפי"נ אשר גם כ' בא על החתום, ובעת רצון יקרא על הציון הק' של בעל ההילולא.

ויהי רצון אשר רבות בשנים ינצל כ' את הכשרונות בהם חונן מההשגחה העליונה להחזקת היהדות והפצתה בכל מקום שידו מגעת, ולכל לראש בתלמידיו ומושפעיו, ויהי זה מתוך חיות והתלהבות חסידותיות, ובאופן המתאים לפי הבנת התלמידים וגילם להבנת עניני תורת החסידות הדרכותי והנהגותי.

ואם בכלל אמרו רז"ל אין לך דבר העומד בפני הרצון, עאכו"כ כשזכות הרבים, התלמידים ומושפעיו, מסייעתו. והרי לימוד תורת החסידות בתקופתנו זו ביחוד הכרח השעה היא, וענין המוסקיף חיות בכל עניני איש ואשה הישראלים, חיות, טוב אמיתי ואור.

בברכת הצלחה בכל האמור ולבשורות טובות בזה.

נ.ב.

מצורף בזה תדפיס מהנדבר בעת ההתועדות ביום ההילולא הנ"ל שגם בזה נדבר בענין הנ"ל.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת משפטים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - כ"א שבט מפרק קד עד סוף פרק קה</p>	<p>יום ראשון - י"ח שבט מפרק פח עד סוף פרק פט</p>
<p>יום חמישי - כ"ב שבט מפרק קו עד סוף פרק קז</p>	<p>יום שני - י"ט שבט מפרק צ עד סוף פרק צו</p>
<p>יום שישי - כ"ג שבט מפרק קח עד סוף פרק קיב</p>	<p>יום שלישי - כ' שבט מפרק צז עד סוף פרק קג</p>
<p>שבת קודש - כ"ד שבט פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח</p>	

יום ראשון י"ח שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כח, פרק כג ועם כל הנ"ל... עד עמ' כח, להתלבש בעולמות.

41 אחד ממש עם אותו כוח: האבר והכוח הם שני דברים נפרדים, כי
 42 ועל אף התאחדותם אין הם דבר אחד ממש. ואילו ביחס
 43 לתורה, נאמר ב"זוהר", שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש –
 44 כלומר, יותר מאשר התאחדות האברים עם הכוחות. כך מסביר
 45 רבנו הזקן את ההבדל בין
 46 לימוד תורה לקיום מצוות
 47 – לפי שהמצוות הן
 48 פנימיות רצון העליון
 49 והפצו האמת, המלבש
 50 ככל העולמות העליונים
 51 ותחתונים להחיותם, –
 52 כלומר: רצונו של הקב"ה
 53 בעולמות, שהוא רוצה
 54 בקיומם ומחיה אותם
 55 באותו רצון – הנה
 56 המצוות הן הפנימיות
 57 שבאותו רצון שיש

58 להקב"ה בעולמות. שכן, מדוע רוצה הקב"ה בכל העולמות? –
 59 מפני שהוא רוצה במצוות, שבני ישראל יקיימו מצוות; הקב"ה
 60 מתענג, כביכול, ממה שבני ישראל מקיימים מצוות. ומחמת
 61 הרצון והתענוג שיש לו מקיום המצוות – הוא מחיה את כל
 62 העולמות (הרי זה למשל, כמי שנוסע בדרך רחוקה כדי להרוויח
 63 כסף, ברור שבעצם הנסיעה מתבטא רק חיצוניות הרצון –
 64 בשעה שהרצון הפנימי, הוא – להרוויח כסף; וגם הרווח אינו
 65 עדיין הרצון הפנימי האמיתי, שכן הוא מעוניין ברווח רק כדי
 66 לקנות בו את הדרוש לו לחיי נפשו – הרי, שרצונו הפנימי
 67 האמיתי הוא בדברים שהוא יקנה באותו כסף, ויתענג מהם.
 68 מרצון זה, נובע רצונו להרוויח כסף, וממילא גם רצונו לערוך
 69 את הנסיעה. כך נבין גם ביחס לעולמות ולמצוות, הקב"ה רוצה
 70 בקיום העולמות, מפני שהוא רוצה במצוות. הרי שהמצוות הן
 71 הן רצונו ותענוגו הפנימי של הקב"ה, ובגלל רצונו זה במצוות –
 72 הוא רוצה גם בעולמות ומחיה אותם). פי כל חיותם ושפעם
 73 – של כל העולמות, תלוי בפעשה המצוות של התחתונים,
 74 פנודע, – שעל-ידי שיהודי מקיים מצוה – הוא "ממשיך" חיות
 75 ושפע בכל העולמות. ונמצא – הרי, שמעשה המצוות וקיומן
 76 הוא לבוש הפנימי לפנימית רצון העליון, – של הקב"ה.
 77 שמפעשה זה – של המצוות, נמשך אור וחיות רצון העליון
 78 להתלבש בעולמות. – הקב"ה רוצה בעולמות, מפני שיש בהם
 79 מעשה המצוות, כפי שאמרנו במשל: הדברים אותם יקנה בכסף
 80 שירוויח – הם הלבוש הפנימי לרצונו החיצוני.

1 פֶּרֶק כג. למדנו בפרק הקודם, שלגבי הקב"ה אין דבר נפרד ממנו, כי
 2 דיבורו של הקב"ה, שבאמצעותו נוצרו הנבראים, אינו דומה לדיבורו של
 3 האדם: דיבורו של האדם נפרד משורשו ואילו לגבי הקב"ה, הדיבור
 4 מאוחד תמיד אתו. אלא, מאחר שירידת ה"אור" וה"חיות" האלקית,
 5 המחיה את הנבראים, היא
 6 על-ידי צמצומים רבים
 7 והסתרת פנים, כך שפנימיות
 8 רצונו של הקב"ה מוסתרת
 9 מהנבראים – יכולים הם,
 10 בהרגשתם, להחשיב את
 11 עצמם ל"מציאות". ועם
 12 התרבות והתגברות
 13 הצמצומים – עלולות
 14 להיווצר גם "קליפות" ו"סטרא
 15 אחרא", המרגישות את עצמן
 16 כנפרדות לגמרי מהקדושה
 17 ומזקב"ה. הרי, שהרגשת

ליקוטי אמרים

פרק כג ועם כל הנ"ל יובן ויבואר היטב בתוספ'
ביאור מה שאמרו זוהר דאוריית'
וקב"ה כולא חד ובתיקוני' פירשו דרמ"ח פיקודין אינון
רמ"ח אברין דמלכא לפי שהמצוות הן פנימיות רצון
העליון והפצו האמת המלוּבש בכל העולמו' העליוני'
ותחתוני' להחיותם כי כל חיותם ושפעם תלוי במעשה
המצוות של התחתוני' כנודע. ונמצא שמעשה המצוות
וקיומן הוא לבוש הפנימי לפנימית רצון העליון
שמפעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש
בעולמות

18 הנבראים את עצמם ל"מציאות" נובעת מהעובדה שפנימיות רצונו של
 19 הקב"ה מכוסה ומוסתרת מהם. מהאמור מובן שדבר שמאיר בו פנימיות
 20 רצונו של הקב"ה בהתגלות – קשור ומאוחד כולו עם הקב"ה. שכן, אין
 21 כאן הסתרת פנים, הגורמת שהנבא יוכל להרגיש את עצמו ל"מציאות".
 22 ועם כל הנזכר לעיל, יובן ויבאר היטב בתוספת באור מה
 23 שאמרו זוהר: ד"אורייתא וקראתא ברין הוא פלא חד", –
 24 תורה והקב"ה הם דבר אחד, ובתיקונים פירשו ד"רמ"ח
 25 פקודין – שמאתים ארבעים ושמונה מצוות-העשה, אינון – הן,
 26 רמ"ח אברין דמלכא". – מאתים ארבעים ושמונה אברי
 27 המלך, הקב"ה מלך העולם. משמעות כינוי המצוות בשם
 28 "אברין דמלכא" (אברי המלך), היא: כשם שכל אבר הוא כלי
 29 לכוח מיוחד בנפש, המתלבש באותו אבר, למשל – העין היא
 30 אבר וכלי מיוחד לכוח הראיה, האוזן היא כלי מיוחד לכוח
 31 השמיעה, וכך הלאה – כך כל מצוה, היא כלי מיוחד
 32 ל"המשכה" מיוחדת מרצון הקב"ה. המצוות בכללותן הן רצונו
 33 של הקב"ה – הקב"ה רוצה שבני ישראל יקיימו מצוות – וכל
 34 מצוה בשלעצמה, היא כלי מיוחד להמשכה מיוחדת של רצון
 35 הקב"ה, הנמשכת ומגיעה למטה על-ידי שיהודי מקיים אותה
 36 מצוה שציווה הקב"ה לעשותה. לכן, נקראות המצוות "אברין
 37 דמלכא" (אברי המלך). כאן מתבקש, איפוא, הסבר – שהרי מן
 38 הנאמר בתיקונים יוצא, שהמצוות (כל ענינה של התורה הוא
 39 פירוש והסברת המצוות) הן "אברים דמלכא" בלבד, היינו, אף
 40 שהאבר, אמנם, מאוחד עם הכוח המלוּבש בו, אך אין הוא דבר

יום שני י"ט שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כח, ולכן נקרא' אברי... עד עמ' 56, כגוף לנשמה.

19 כאילו בדרך של ציווי ומתן פקודה למושפע על ידו שיעשה	1 ולכן נקראים - המצוות, "אברי דמלבא", - אברי המלך,
20 משהו. כפי שאנו רואים באברים, הרי הם בטלים לחלוטין	2 דרד-משל, כמו שאברי גוף האדם הם לבוש לנפשו
21 לנפש ומאחדים איתה. כך דרד-משל החיות של מעשה	3 ובטלים לגמרי אליה מכל וכל, - כמו שאנו רואים כי
22 המצוות וקיומן, - לכאורה משמע, שהכוונה כאן ל"חיות"	4 מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או רגלו, הן
23 המחיה את העשיה ואת	5 נשמעות לרצונו תכף
24 ביצוע המצוה, כלומר:	6 ומיד בלי שום צווי
25 רוח-החיים שבקיום	7 ואמירה להן, - לידו או
26 המצוה; לא ה"חיות"	8 לרגלו, ובלי שום שהיה
27 שב"מצויאות" האתרוג,	9 כלל, אלא פרנע ממש
28 למשל, אלא ה"חיות" של	10 כשעלה ברצונו -
29 מצות האתרוג, כפי	11 באותו רגע ידו ורגלו
30 שה"חיות" שרויה בקיום	12 מבצעות את רצונו,
31 ובמעשה המצוות, הוא	13 האדם אינו זקוק לשום
32 - חיות זו, כמל לגמרי	14 טיפול ומאמץ של רצונו
33 לגבי רצון העליון	15 כדי להפעיל את היד או
34 המלבש בו, - ב"חיות"	16 הרגל ולהשפיע עליהן
35 מעשה המצוות, ונעשה - אותה "חיות" לו - לרצון העליון,	17 לבצע את רצונו - זו משמעות המלים "בלי שום צווי
36 ממש כגוף לנשמה.	18 ואמירה", שכן, טיפולו של ה"כוח" להפעלת השפעתו הוא

ליקוטי אמרים

ולכן נקרא' אברי דמלכא ד"מ כמו שאברי גוף האדם הם לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל וכל כי מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או רגלו הן נשמעות לרצונו תכף ומיד בלי שום צווי ואמירה להן ובלי שום שהיה כלל אלא כרגע ממש כשעלה ברצונו. כך ד"מ החיות של מעשה המצוות וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי רצון העליון המלוכש בו ונעשה לו ממש כגוף לנשמה.

יום שלישי כ' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 56, וכן הלבוש... עד עמ' 56, כל ימיהם:

50 בחיות של מעשה המצוות, ונעשה גם כן כגוף לנשמה	37 וכן הלבוש החיצון של נפש האלהית שפאדם המקום
51 לרצון העליון - כוח המעשה מתאחד עם הרצון העליון	38 ועושה המצוות, שהוא כח ובחינת המעשה שלה, - כוח
52 באותה מדה שהגוף	39 המעשה" של הנפש
53 מתאחד עם הנשמה,	40 האלקית, המשפיע
54 וכמל אליו - לרצון	41 ומפעיל את הפעולות,
55 העליון, לגמרי. ועל כן,	42 המעשיות של כל מה
56 גם אברי גוף האדם	43 שציווה הקב"ה לעשות -
57 המקיימים המצוות, שבה	44 נקרא "לבוש החיצוני של
58 ובחינת המעשה של	45 הנפש האלקית",
59 נפש האלהית מלבש	46 בהשוואה לכוחות הדיבור
60 בהם - באברים, בשעת	47 והמחשבה, שהם לבושים
61 מעשה וקיום המצוות, -	48 פנימיים יותר מאשר "כוח
62 נעשו מרובת ממש לרצון	49 המעשה" הפועל בדבר זר. הרי, כוח מעשה זה הוא מתלבש עלידי האברים, הם - האברים,

ליקוטי אמרים

וכן הלבוש החיצון של נפש האלהית שבאדם המקיים ועושה המצוות שהוא כח ובחי' המעשה שלה הוא מתלבש בחיות של מעשה המצוות ונעשה ג"כ כגוף לנשמה לרצון העליון ובטל אליו לגמרי ועל כן גם אברי גוף האדם המקיימים המצוות שבה ובחי' המעשה של נפש האלהית מלוכש בהם בשעת מעשה וקיום המצוות הם נעשו על ידי האברים, הם - האברים, נעשו מרובת ממש לרצון

3. כפילות הלשון "מעשה המצוות וקיומן", אפשר היה לכאורה להסביר כך: "החיות של מעשה המצוות" - החיות של המצוה הנעשית, החיות של האתרוג למשל: "וקיומן" - קיומו הפיזי של האתרוג (בטלים לרצון העליון). מעיר כאן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ש"ממה שכתוב שבאדם המקיים ועושה המצוות לא משמע כן" ממה שלהלן מובאים שני הביטויים "מעשה" ו"קיום" ביחס לאדם, שהוא עושה ומקיים - לא משמע ש"קיום" הוא קיומו הפיזי של הדבר בו נעשית המצוה. מהערה זו מובן, ש"מעשה" ו"קיום" המצוות, הם שני אופנים בביצוע המצוה: מעשה - פעולת עשיית המצוה, המביאה לביצוע המעשי של המצוה, למשל: ההתעטפות בטלית, הנחת ה"של ראש" על הראש, וכדומה; קיום - כשהמצוה כבר נעשית ומתקיימת בפועל; כשהוא כבר לבוש בטלית ובתפילין, כשהוא יושב כבר בסוכה, וכדומה. או אפשר שהכוונה ב"קיום" היא, שישנן מצוות שקיומן אינה קשורה ל"מעשה", בעשייה ממשית (כמו שהדבר בהרבה מצוות, במיוחד במצוות-לא-תעשה, שהן גם "כאילו עשה"), ואלה הם שני הביטויים: "מעשה" ו"קיום" המצוה. אך עדיין יש להבין את המלה "הוא" (בטל לגמרי...), כמו גם את המלה (המלוכש) "בו" - אם הכוונה למלה "חיות", היה לכאורה צריך להשתמש כאן בלשון נקבה? ומדוע משנה רבנו הזקן את הסדר להלן: "המקיים" ולאחר מכן "עושה"?

הוא. – הרי כשאתם אברים עוסקים בקיום מצוות, הם בטלים
 לגמרי, כ"מרכבה", לרצון העליון שבתוך אותו מצוות. וזהו
 שאמרו רז"ל: "האבות הן הן המרכבה", – משום, שכל
 אבריהם כלם היו קדושים ומבדלים מעניני עולם הזה,

ולא נעשו מרכבה –
 לשום דבר, רק לרצון
 העליון לבדו כל ימיהם:
 – מה שחכמינו ז"ל
 מצינים את האבות
 כ"מרכבה" אל הקב"ה,
 הרי זה מחמת שכל חלקי
 גופם, היו תמיד בטלים
 ומטורים לחלוטין להקב"ה
 – לכן הם מייצגים את

הבחינה התמידית והמלאה של "מרכבה". ואילו ביחס לבני
 ישראל, שאינם במדרגת האבות, אפשרי הדבר שאותו אבר,
 שבשעה אחת הוא "מרכבה" לרצון העליון – יהיה בשעה
 אחרת "מרכבה" לדבר שאינו כפי הרצון העליון. ואם כן הרי
 זה רק באופן חלקי ולעתים מסוימות בלבד: בשעה שהוא
 מקיים מצוה, בטל האבר שעושה את המצוה, לרצון הקב"ה
 בבחינת "מרכבה". עד כאן דובר אודות שני אופני הביטול
 לרצון העליון: א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רוכב" (= האברים
 הגשמיים המקיימים מצוות). ב) ביטול ואיחוד, כמו גוף ונשמה
 (= כוח המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר, שקיימת
 התאחדות עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא – איחודם של
 הלבושים הפנימיים עם התורה.

העליון, כגון: הַיָּד הַמְּחַלֶּקֶת צְדָקָה לְעֵנִיִּים, או עוֹשֶׂה
 מִצְוָה אַחֶרֶת, – בשעה שהיד עוסקת בקיום מצוה, היא הופכת
 לבחינת "מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי
 לרצון העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו
 מעמד, לרצון העליון,
 באותה מדה כפי שזה

בכוח המעשה של הנפש
 האלקית, שכאמור,
 התאחדותו עם הרצון
 העליון היא כהתאחדות
 הגוף עם הנשמה – הרבה
 יותר מאשר התאחדות
 ה"מרכבה" עם ה"רוכב".
 שכן, גוף ונפש, למרות
 שהם שני "עצמים" שונים ורחוקים אחד מהשני – גשמיות
 ורוחניות – הם בכל זאת מתאחדים באחדות מלאה, הגוף כל
 כך בטל ונשלט על-ידי הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן
 ביותר, שלא יהיה חדרו ב"חיות" הנפש, וכל קורט "חיות" של
 הנפש בגוף, הופך לחיים גופניים. כך גם – ביטולו ויחודו של
 כוח המעשה לגבי הרצון העליון. לעומת זאת, היד הגשמית
 עצמה, שעושה את המצוה, היא רק בבחינת "מרכבה" לרצון
 העליון. "מרכבה" אכן בטלה לגמרי ל"רוכב", אך, בכל זאת
 איננה מאוחדת אתו. וכפי שזה ביחס ל"יד" שעושה מצוה – כך
 הוא גם ביחס לשאר האברים – ורגלים המְּחַלֶּקֶת לְדָבָר
 מִצְוָה, וכן הִפָּה וְלָשׁוֹן שְׂמֵדָבָרִים דְּבָרֵי תוֹרָה, וְהַמִּחֶה
 שְׂמֵהֶרֶר דְּבָרֵי תוֹרָה וְרָאֵת שְׁמִים וְכַדְלָת ה' פְּרוּדֵי

ליקוטי אמרים

מרכבה ממש לרצון העליון כגון היד המחלקת צדקה
 לעניים או עושה מצוה אחרת. ורגלים המהלכות לדבר
 מצוה וכן הפה ולשון שמדברי דברי תורה והמוח
 שמהרהר בד"ת וי"ש ובגדולת ה' ב"ה. וזהו שארז"ל
 האבות הן הן המרכבה שכל אבריהם כולם היו
 קדושים ומבדלים מעניני עוה"ז ולא נעשו מרכבה
 רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם:

יום רביעי כ"א שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 56, אך המחשבה... עד עמ' כט, לחוד כפיקודין.

דברים נפרדים המתאחדים אך בכל זאת אינם דבר אחד לחלוטין
 וכל אחד נשאר במהותו העצמי. "יחוד גמור" פירושו: כמו
 התאחדות הנפש עם כוחותיה, שהם גם חלק מהנפש, הרי יחודם
 עם הנפש הוא מלא. כך גם הנפש האלקית וכוחות המחשבה
 והדיבור שלה – מאוחדים
 ביחוד גמור עם הרצון
 העליון, בשעה שיהודי
 מהרהר או מדבר דברי
 תורה, ולא מְּרַכְבֵּה לְבָדוֹ,
 – להלן מוסבר מדוע ואיך
 מתאחדים הלבושים
 הפנימיים, באמצעות
 התורה, עם הרצון העליון ביחוד גמור. כִּי רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן הוּא הוּא

אף הַמְּחַשְׁבָה וְהַהֲרֵהוּר דְּבָרֵי תוֹרָה שְׂפִמָּה, וְכֵן הַדְּבִיר
 דְּבָרֵי תוֹרָה שְׂפִמָּה, שְׁהֵם – כוחות המחשבה והדיבור,
 לְבוּשֵׁים הַפְּנִימִים שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, – ומאוחדים יותר עם
 הנפש האלקית מאשר כוח המעשה של הנפש האלקית, שאינו
 אלא לבוש חיצוני בלבד,
 וְכִלְ-שֵׁבֶן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית
 עֲצֻמָּה הַמְּלַבֶּשֶׁת כָּהֶם –
 בלבושי המחשבה והדיבור
 בתורה, כלם מְּיֻחָדִים
 מִמֶּשׁ בְּיָחוד גְּמור דְּרִצּוֹן
 הָעֲלִיּוֹן, – יחוד גמור,
 משמעו, שהם נעשים אותו
 דבר ממש – לא כהתאחדות הגוף עם הנפש, שהם, כאמור לעיל,

ליקוטי אמרים

אך המחשבה וההרהר בד"ת שנמוח וכה הדבור בד"ת שבה
 שהם לבושי הפנימים של נפש האלהית וכ"ש נפש
 האלהית עצמה המלובשת בהם כולם מיוחדים ממש
 ביחוד גמור ברצון העליון ולא מרכבה לבד כי רצון
 התורה, עם הרצון העליון ביחוד גמור. כִּי רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן הוּא הוּא

4. בראשית רבה מז, ו. 5. ב"הערה" מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א על הקושי שבכיוטי "ולא מרכבה לבד", ממנו אפשר להבין, שיחודם של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון, הוא למעלה מביטול ה"מרכבה" בלבד – בשעה שבאמת הוא למעלה גם מאיחוד הגוף והנפש. מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "... ואולי הזכירו כאן "מרכבה" – מפני שהמוח והפה, הם המח' והדיבור בתורה דעסקי' בזה – הם מרכבה (כנ"ל)". משמעותה של הערה עמוקה זו, היא: במלים "ולא מרכבה לבד" אין הכוונה לערוך השוואה כללית של יחוד זה (של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון) לגבי שני אופני הביטול והיחוד המוזכרים לעיל. הזכרת המושג "מרכבה" כאן, היא רק ביחס

26 בהקמת הארמון, הם קשורים ומאוחדים עם רצונו של המלך
 27 שביחס לאותו ארמון ובנינו. ואילו כותלי הארמון כשלעצמם, או
 28 פריטיו האחרים של הארמון אינם רצונו של המלך עצמו.
 29 לעומתם – החכמים שלומדים את ספר התכניות, שבו רשם
 30 המלך כיצד ייבנה הארמון
 31 – הרי הם עוסקים ממש
 32 בחכמתו וברצונו של
 33 המלך: הרשום באותו ספר
 34 מייצג הרי את חכמתו
 35 ורצונו של המלך. כך גם
 36 בענייננו: במעשה המצוות,
 37 מתלבש רצונו של הקב"ה,
 38 ואילו הפריטים בהם
 39 מקיימים את המצוות אינם
 40 הרצון עצמו. שונה הדבר
 41 ביחס לתורה – "שכל" התורה הוא אכן חכמתו של הקב"ה, ו"פסק
 42 ההלכה" הוא אכן רצונו של הקב"ה, וכשיהודי עוסק בתורה,
 43 במחשבה או בדיבור. הוא מתאחד, בדרגה העליונה ביותר,
 44 ברצונו ובחכמתו של הקב"ה. וזהו שְׁפָתוּב – "בזוהר",
 45 ד"אורייתא וקדשאי־כרי־הוא – פְּלֵא תֵד, – שהתורה והקב"ה
 46 הם דבר אחד ממש, ולא "אברין דמלכא" לחוד בְּפִקוּדִין. –
 47 ולא "אברים" בלבד של המלך, כמו המצוות. שכן, כאמור,
 48 מאוחדות המצוות עם הרצון העליון, כמו הגוף עם הנשמה –
 49 התאחדות של שני דברים נפרדים. ואילו תורה והקב"ה הם דבר
 50 אחד ממש.

1 הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר בה, שכל ההלכות הן
 2 פְּרִיטֵי הַמְּשֻׁבוֹת פְּנִימִיּוֹת רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן עֲצֻמוֹ, – כל הלכה
 3 מייצגת פרט מסויים מרצונו של הקב"ה הנמשך באותה הלכה,
 4 שְׂפָה עֲלֵה בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, – כך רוצה הקב"ה, שְׂדָבֵר זֶה מִתָּר
 5 או כְּשֵׁר או פְּטוּר או
 6 זְכָאֵי או לְהַפְּךְ; – שדבר
 7 זה אסור או פסול, או חייב
 8 וכו'. ומאחר שכל הלכה
 9 היא פרט ברצונו של
 10 הקב"ה. הרי בשעה
 11 שהאדם מהרהר או מדבר
 12 באותה הלכה, הוא מאחד
 13 עם הרצון העליון, במדה
 14 הגבוהה ביותר של
 15 התאחדות, למעלה גם
 16 מהתאחדות הגוף והנפש. וכן כל צְרוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַנְּיָד הֵן
 17 הַמְּשֻׁבוֹת רְצוֹנוֹ וְחֻקְמוֹ – של הקב"ה, הַמִּיִּתְחַדֵּת בְּאִי־סוּף
 18 בְּרוּךְ־הוא בְּתַכְלִית הַיְחוּד, שְׁהוּא – הקב"ה עצמו, הוא הַיְיִדְעַ
 19 וְהוּא הַמְּדַע כּו'. – והוא הידוע. הרי, שחכמתו ורצונו של
 20 הקב"ה, והקב"ה עצמו, הם דבר אחד ממש, וברצון זה וחכמה זו
 21 מתאחדים כוחות המחשבה והדיבור, בשעה שיהודי מדבר או
 22 מהרהר בתורה. ההבדל שבין מצוות לתורה, יוסבר ביתר
 23 הרחבה, באמצעות משל: מלך ציווה על עבדיו לבנות לו ארמון
 24 יפה, והכין למטרה זו ספר מיוחד, בו נרשם במפורט כיצד ואיך
 25 רוצה ומבין המלך שאותו ארמון ייבנה. הרי, כשהעבדים עוסקים

יום חמישי כ"ב שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כט, ומאחר שרצון העליון... עד עמ' כט, בלא"ה].

65 דבורו ומחשבתו של הקדוש־ברוך־הוא בְּמַהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ
 66 בְּנִזְכָּר לְעִילָה, כִּי אֵין שׁוּם דְּבָר נִפְרָד – מהקב"ה, כִּי אֵם
 67 בְּהִסְתַּר פְּנִים בְּנִזְכָּר לְעִילָה. – רק על ידי כך שפנימיות הרצון
 68 העליון מוסתרת, אפשר לנבראים להרגיש את עצמם
 69 ל"מציאות", ומאחר
 70 שבשעה שיהודי לומד
 71 תורה, מוסרת הסתרה זו,
 72 ופנימיות הרצון העליון
 73 היא בהתגלות מלאה –
 74 ממילא ה"יחוד" הוא מלא.
 75 ולא עוד אֶלָּא – יתירה
 76 מזו, שְׂיִחְוָדֵם – של הנפש
 77 וכוחותיה עם הקב"ה
 78 בשעה שיהודי לומד

51 ומאחר שרצון העליון המיחד בְּאִי־סוּף בְּרוּךְ־הוא
 52 בְּתַכְלִית הַיְחוּד, הוא בְּגִלּוֹי לְגַמְרֵי, ולא בְּהִסְתַּר פְּנִים כָּלֵל
 53 וְכָלֵל, בְּנִפְשׁ הָאֱלֹהִית וּלְבוּשֵׁיהַ הַפְּנִימִים, שְׁהֵם מְחַשְׁבֶּתָהּ
 54 וְדַבְרָהּ, בְּאוֹתָהּ שְׁעָה שְׁהֵאֲדֵם עוֹסֵק בְּדַבְרֵי תוֹרָה – בשעה
 55 שיהודי מהרהר ומדבר
 56 דברי תורה, בא הרי הרצון
 57 העליון שבתורה לידי
 58 גילוי מלא בנפשו
 59 ובמחשבתו ודיבורו. הֲרִי
 60 גַם הַנִּפְשׁ וּלְבוּשֵׁיהַ –
 61 מחשבה ודיבור, אֵלּוֹ
 62 מִיִּתְחַדֵּם מִמַּשׁ בְּאִי־סוּף
 63 בְּרוּךְ־הוא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
 64 בְּתַכְלִית הַיְחוּד, בְּיִחוּד

ליקוטי אמרים

ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ס ב"ה
 בתכלית היחוד הוא בגילוי לגמרי ולא בהסתר פנים
 כלל וכלל בנפש האלהית ולבושיה הפנימים שהם
 מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי
 תורה הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש בא"ס
 ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיחוד דבורו
 ומחשבתו של הקב"ה במהותו ועצמותו כנ"ל כי אין

מרגיש בהתאחדות נפשו עם הקב"ה, ואילו נשמתו - חשה בכך, 36
 [ומשום הכי - ולכן, יכול לסבל, - את ההתאחדות הנעלה 37
 עם הקב"ה, משום - מפני, דלא חזי, - שאינו מרגיש. 38
 מה שאין-כן בעליונים]. - שונה הדבר בנבראים של 39
 העולמות העליונים, בהם 40
 אין ההסתרה שבעולם - 41
 הזה, והם "רואים" 42
 ומרגישים כל ענין אלקי, 43
 ולכן אין ביכולתם "לקבל" 44
 יחוד נעלה כזה עם 45
 הקב"ה. ואילו נשמה בגוף, 46
 יען שהגוף והעולם הזה, 47
 מסתירים מלהרגיש באור 48
 האלקי שביחוד זה - זוהי 49
 הסיבה ליכולת הנשמה 50
 להתאחד ביחוד חזק כזה 51
 עם הקב"ה, בשעת לימוד 52
 התורה. וכן - במה 53
 שהוסבר, שיחוד נפשו של 54
 יהודי עם הקב"ה, בשעת 55
 לימוד התורה, היא במדה 56
 המלאה ולמעלה מאשר 57
 בשעת קיום המצוות, יזך 58
 למה גדלה מאד מעלת 59
 העסק בתורה יותר מכל המצוות, ואפלו מתפלל שהיא 60
 יחוד עולמות עליונים - ובכל זאת גדלה מעלת לימוד התורה 61
 גם מתפלה - אלא שלכאורה אפשר לשאול: הרי יודעים אנו 62
 שמי שאין "תורתו אומנתו", שאין התורה עיסוקו התמידי, עליו 63
 להפסיק מלימוד התורה לשם תפילה - הרי שהתפילה היא 64
 למעלה מתורה? - מסביר רבנו הזקן להלן: [והא - זוהי דמי 65
 שאין תורתו אומנתו צריך להפסיק, - לתפלה, אין בכך 66
 הוכחה שהתפלה היא למעלה מתורה, אלא טעמו של דבר 67
 הוא: תינו מאחר דמפסיק ומבטל בלא-הכין]. - מאחר 68
 שהוא מפסיק ומבטל מלימוד תורה, בגלל דברים אחרים, לכן 69
 עליו להפסיק גם לתפלה. 70

1 תורה, הוא ביתר שאת ויתר עז מיחוד אור אינסוף
 2 ברוך-הוא בעולמות עליונים, - עם העולמות הרוחניים
 3 העליונים. מאחר שרצון העליון הוא גלוי ממש בנפש
 4 ולבושיה העוסקים בתורה, שהרי הוא הוא התורה עצמה,
 5 - בה הם עוסקים;
 6 ולעומתם - וכל
 7 העולמות העליונים
 8 מקבלים תיותם - רק,
 9 מאור וחיות הנמשך -
 10 ממה שנובע, מהתורה,
 11 שהיא רצונו והקמתו
 12 יתברך, - כאמור
 13 ש"שכל" התורה הוא
 14 חכמתו של הקב"ה, ו"פסק
 15 ההלכה" - רצונו של
 16 הקב"ה. בדרבתי: "בלם
 17 בקבמה עשית", - הרי,
 18 ש"חכמה" היא המקור
 19 לבריאת וקיום כל
 20 העולמות. ואם כן
 21 הקבמה - שהיא התורה
 22 - היא, למעלה מכלם, -
 23 מאחר שהיא ה"מקור"
 24 לכל העולמות. והיא היא
 25 - התורה, רצונו יתברך הנקרא "סוכב כל עלמין", -
 26 המשפיע בכל העולמות בצורה "מקיפה". כלומר: הוא למעלה
 27 מכל העולמות, ולכן אין הוא יכול להתלבש בתוך העולמות,
 28 בפנימיות, אלא הוא משפיע עליהם בבחינת "מקיף" - כפי
 29 שיוסבר להלן: שהיא בחינת מה שאינו יכול להתלבש בתוך
 30 עלמין - בפנימיות העולמות, רק מחיה ומאיר למעלה
 31 בבחינת מקיף, - מעליהם, בהיותו למעלה מהתלבשות בתוך
 32 העולמות, והיא היא - בחינה זו שהיא למעלה מכל העולמות,
 33 המתלבשת בנפש ולבושיה בבחינת גלוי ממש פשעוסקים
 34 בדרבי תורה, "ואף-על-גב דאיהו לא חזי כו"ם* - ואף-על-
 35 פי שאין הוא רואה זאת. יהודי, בשעה שהוא לומד תורה, אינו

יום שישי כ"ג שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כט, ומזה יוכל המשכיל... עד עמ' 58, כמ"ש לקמן:

78 המחשבה, ונפיו -
 79 והדיבור שבפיו, הם
 80 מיוחדים ממש בתכלית
 81 היחוד ברצון העליון,
 82 ואור אינסוף ברוך
 83 הוא ממש המתגלה
 84 בהם, - בנפש ובלבושיה,

ליקוטי אמרים

ומזה יוכל המשכיל
 להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה כשיתבונן
 אך שנפשו ולבושיה שבמוחו ובפיו הם מיוחדים ממש
 בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה ממש

71 ומזה? - ממה שהסברנו
 72 המעלה שבתורה, ויכל
 73 המשכיל - המבין הגדול,
 74 להמשיך עליו יראה
 75 גדולה בעסקו בתורה,
 76 פשיתבונן אף שנפשו
 77 ולבושיה שבמוחו -

7. תהלים קד, כד. 8. ראה מגילה ג, א. 9. כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר כאן, וזה לשונו הקדוש: "אולי שייכות כל הענין כאן (וחידושו) ותוכנו - שממעלת התורה על המצוות באופן היחוד - מסובכת עוד מעלה (שבאים ליראה גדולה) והיא מעלה גדולה מהקודמת - כי

היראה. אך, לפי הסברתו של רבנו הזקן, הדברים מובנים. שכן, קיימת מדריגה כזו ביראה – יראה גדולה – הבאה רק אחרי ה"חוקים", והיא כ"תכלית" החוקים הבאים בשביל היראה. היראה שהיא "סיבה" לקיום החוקים, היא יראה בדרגה נמוכה יותר, שעליה להביא לקיום המצוות. כשם שזה לגבי חוקים, כך מסביר רבנו הזקן, להלן, לגבי חכמה – תורה. [ועל יראה גדולה זו אמרו: – חכמינו ז"ל: "אם אין חכמה, אין יראה", – חכמה – תורה – היא מבוא ליראה, היינו לאותה "יראה גדולה", המדריגה העליונה יותר שביראה. וזאת לעומת מה שחכמינו ז"ל אומרים בצורה הפוכה: "אם אין יראה אין חכמה" –

שהיראה היא תנאי מוקדם לחכמה – תורה – שכאן הכוונה היא לגבי המדריגה התחתונה יותר של היראה, הנדרשת ללימוד תורה; וְהַתּוֹרָה נִקְרָאת אֲצִלָּה – לגבי המדריגה העליונה יותר של היראה, "תִּרְעָא לְיִרְאָה", – שער לבית, שרק דרך השער אפשר להכנס לבית. הרי, שהיראה מתוארת כ"בית", שהוא העיקר לגבי ה"שער" הרומז על תורה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, אֵלֶּא דְּלֹא כָּל מַחָא סְבִיל דָּא יִרְאָה כּוּזָא. – לא כל מוח יכול "לסבול" מדריגה עליונה כזו של יראת ה'. אֲךָ גַם מֵאֵן דְּלֹא סְבִיל מַחוּ כְּלָל יִרְאָה זֶה, – גם מי שאין מוחו יכול "לסבול" יראה זו כלל, לֹא מִנְהָ וְלֹא מִקְצָתָהּ, – גם לא משהו מיראה זו, מִפְּנֵי פְּחִיתוּת עֲרֵךְ נִפְשׁוֹ בְּשִׂרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בְּמַדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּעֵשֶׂה – של עולם העשיה – אֵין יִרְאָה זֶה – החסרה לו, מְעַבְבַת בּוֹ לְמַעֲשָׂהּ, – לקיום תורה ומצוות בפועל ממש, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמְוִן:

1 מחשבה ודיבור, בשעת לימוד התורה; מַה שְּׁכָל הָעוֹלָמוֹת
2 עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים כְּלָא חֲשִׁיבֵי קָמִיהָ – כל העולמות,
3 העליונים והתחתונים, אינם נחשבים כלל לגבי הרצון העליון
4 ואור אין סוף ברוך הוא, וְכֵאֵין וְאִפְסֵי מְמֵשׁ, – הם כאילו אינם
5 קיימים כלל, עַד שְׂאִינוּ
6 מְתַלְבֵּשׁ בְּתוֹכָם מְמֵשׁ,
7 – אין הרצון העליון
8 מתלבש בהם בפנימיות,
9 כאמור, שאין ביכולת
10 העולמות לקבל את
11 הרצון העליון בפנימיות,
12 אֵלֶּא – הרצון העליון
13 משפיע בהם בבחינת
14 סוּבְּבַת כְּלָא עֲלֵמִין
15 בְּבַחֲנֵית מְקוֹף – כדי,
16 לְהַחְיִיתָם עֲפָר חַיּוֹתָם,
17 – את עיקר חיותם
18 מקבלים העולמות מהאור
19 האלקי הסובב את כל
20 העולמות. רַק אֵינוּ
21 הָאֵרָה – בלבד, מְתַלְבֵּשׁ בְּתוֹכָם, – בפנימיות, מַה שְּׁכִיבֵילִים
22 לְסַבְּלָא, שְׁלֵא יִתְבַּטְּלוּ בְּמַצִּיאוֹת לְגַמְרֵי. – מהתבוננות זו,
23 שגם העולמות העליונים אינם יכולים "לסבול" את הרצון
24 העליון, רק הארה ממנו בלבד, וזאת כדי שלא יאבדו את
25 מציאותם לגמרי, ואילו בנפשו, בשעה שהוא לומד תורה, מאיר
26 רצון עליון זה בהתגלות – הרי בהתבוננו בכך, יגיע ליראה
27 גדולה מהקב"ה בשעת עיסוקו בתורה. וְזֶהוּ שְׁכַתּוּבָא: "וְיִצְוֵנוּ
28 ה' אֵת כָּל הַחֲקִים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֵת ה' וְגו'" – הרי
29 שעל-ידי ה"חוקים" מגיעים ליראה מהקב"ה. רבנו הזקן מתכוון
30 בכך, לפי הערתו של כ"ק רבינו ובלשונו: "דלכאורה הוא
31 להיפך דמפני היראה (סיבה – בא המסובב) מקיימים את
32 החוקים". כלומר: מפסוק זה משמע, שעל-ידי החוקים, הוא
33 מגיע, לאחר מכן, ליראת ה' – בשעה שלכאורה הדבר הפוך:
34 ה"יראה" מביאה אותו לקיום החוקים; ה"יראה" היא הרי
35 ה"סיבה" הגורמת לקיום החוקים, ולא שהחוקים הם בשביל

יום שבת קודש כ"ד שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 58, פרק כד וזה... עד עמ' לא, כנודע:

78 אלא שהוא יחיד ובלעדו הכל אין ואפס, שכן, הכל בטל בתכלית
79 אל הקב"ה. רבנו הזקן הסביר ש"עבודת זרה" אין פירושה דוקא
80 לכפור חלילה בהקב"ה, אלא גם כשאדם מחשיב את עצמו
81 ל"מציאות" ונפרד מקדושתו של הקב"ה – הרי גם זה "עבודת זרה".
82 לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שפנימיות הרצון העליון מאירה
83 בהתגלות במצוות, ויהודי בשעה שמקיים מצוות, גם הוא מתאחד
84 עם הקב"ה. ייחודו של יהודי עם הקב"ה בשעה שהוא לומד תורה,

71 פֶּרֶק כד. בפרקים הקודמים, הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב מאד"
72 לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך אהבת ה' ויראת ה', באמצעות
73 האהבה המסותרת שבתוך כל אחד מישראל להקב"ה. אך, כדי
74 להבין, כיצד אפשר על-ידי האהבה המסותרת לקיים כל המצוות,
75 ולהימנע מעבירות – הסביר רבנו הזקן שייכותן של כל מצוות-העשה
76 ל"אנכי ה' אלקיך", ושל כל מצוות-הלא-תעשה ל"לא יהי לך";
77 משמעותה של "אחדות ה'" היא לא רק שהקב"ה הוא אלוהה אחד,

47 אחרא" וה"קליפה", אינה מלבשת בגוף חמרי, ויודעת את
48 רבונה ואינה מורדת בו, לפעל פעלתה במשלחת מלאכי
49 רעים שלה שלא בשליחותו של מקום פרוץ-הוא חס'
50 ושלום, - אלא, כל שהיא עושה, הוא בשליחותו של הקב"ה.

51 הרי, שהקליפות שאינן
52 לבושות בגוף, אינן יכולות
53 להמרות את רצונו של
54 הקב"ה; נפש האדם בלבד,
55 בהיותה לבושה בגוף -
56 יכולה לעשות דבר שהוא
57 נגד רצונו של הקב"ה,
58 ובכך היא למטה
59 מהקליפות, וכמאמר
60 פלעם: - כמו שאמר
61 בלעם: "לא אוכל לעבר
62 את פי ה' וגו'". - אף
63 שבלעם היה קליפה
64 מלובשת בגוף - אלא
65 שהוא אמר זאת, מצד
66 הקליפה הרוחנית
67 שהתלבשה בו במיוחד
68 בשעה שהיה צריך לקבל
69 את הנבואה שלו ואת
70 הכוח שהקלות שלו
71 יפעלו פעולתו. מבחינת
72 קליפה רוחנית זו - לא
73 היה יכול להמרות ציוויו
74 של הקב"ה. ואף שנקרא
75 - הקליפות האמורות,
76 "עבודה זרה" - כך שהן
77 מייצגות את הכפירה

78 בהקב"ה, הא קרו ליה - אך הן קוראות להקב"ה: "אלהא
79 דאלהיא", - אלוהה האלוקים, כלומר, שאין הן כופרות לגמרי
80 בהקב"ה, ואינם יכולים לעבר כלל על רצונו ותפודה, -
81 לעשות דבר שכנגד רצונו של הקב"ה - וכל כך למה? פי יודעים
82 ומשיגים שהוא - רצונו של הקב"ה, חיותם וקיומם, שיונקים
83 מבחינת "אחורים דאחורים" של רצון העליון פרוץ-הוא
84 המקיף עליהם, אלא שניקתם וחיותם שבתוכם היא
85 בבחינת גלות בתוכם - שיוכלו לתחשיב עצמן - ל"מציאות"
86 של אלהות, והרי זו כפירה פאחדותו. - של הקב"ה.
87 החשבה העצמית ל"מציאות", יש בה משום כפירה באחדותו
88 של הקב"ה, אבל מפל מקום, - הקליפות והסטרא אחרא, אינן
89 כופרים וכחשו בה' לגמרי ולומר לא הוא, אלא דקרו ליה
90 - להקב"ה, "אלהא דאלהיא", דהינו חיותם וקיומם הנמשך
91 ויורד עליהם מרצונו ותפודה, - הקליפות והסטרא-אחרא
92 מכירות, שחיותן וקיומן, בא להן מרצונו של הקב"ה. ולכן -

1 הוא למעלה מאשר ייחודו אתו בשעה שהוא מקיים מצוות. בפרק
2 כ"ד, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שכשיהודי עובר עבירה, דבר
3 שהוא ההיפך ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה, נפרדות אז נפשו
4 וכוחותיה מהקב"ה, יותר מאשר היפרדותן של ה"קליפה" וה"סטרא
5 אחרא" הנקראות "עבודה
6 זרה" ו"אלקים אחרים".

7 וזה לעמת זה, - כשם
8 שלכל ענין של קדושה, יש
9 לעומתו דבר הפכי
10 בקליפה - כך יש גם דבר
11 הפכי כנגד לימוד התורה
12 וקיום המצוות, שעליהן
13 מתאחדים עם הקב"ה.
14 ה"לעומת זה" של תורה
15 ומצוות, היא: הן שם"ה
16 מצות לא תעשה
17 דאורייתא - שלש מאות
18 ששים וחמש מצוות ה"לא
19 תעשה", שהתורה אסרה
20 לעשותן, וכל אסורי
21 הדין, - כל האיסורים
22 שאסרו החכמים, מאחר
23 שהן נגד רצונו וחקמתו
24 ותפודה והפכים ממש -
25 ההיפך מרצונו וחקמתו
26 של הקב"ה, לפיהם אסור
27 לעשות דברים אלה, הם
28 - כל הדברים האסורים
29 הללו, נפרדים מיוחדו
30 ואחדותו ותפודה
31 בתכלית הפרוד ממש,

32 כמו הסטרא-אחרא ותקלפה הנקראת "עבודה זרה"
33 ו"אלהים אחרים", מחמת הסתר פנים של רצון העליון,
34 פנוקר לעיל. - שהן מקבלות השפעה מבחינת אחורים - ולכן
35 הן נקראות אלקים אחרים. וכן - כמו שזה בעבירות עצמן, כך
36 גם ג' לבושי הנפש - הבהמית, שמקלפת ננה שבישראל,
37 שהם מחשבה דבור ומעשה, המלבשים בשם"ה לא תעשה
38 דאורייתא ודין, - לחשוב, לדבר ולעשות את הדברים
39 שהתורה והחכמים אסרו אותם; וכן מהות הנפש עצמה
40 המלבשת בלבושיה - שהנפש הבהמית היא זו שעושה את
41 העבירות באמצעות לבושיה: מחשבה, דיבור או מעשה, כלם
42 מיחדים ממש בסטרא-אחרא וקלפה זו, הנקראת "עבודה
43 זרה". - ממנה הם מקבלים "חיות" בשעת עשיית העבירות. ולא
44 עוד, - שהנפש ולבושיה מאוחדים עם ה"סטרא אחרא" וממילא
45 הם בדרגה אחת אתה, אלא - יתירה מזו: שבטלים וטפלים
46 אליה, וגרועים ופחותים ממנה מאד, פי היא - ה"סטרא

48 חיצונית בלבד – להשתחוות לעבודה זרה, גם מבלי שתאמין
 49 בלבה בכך כלל – היתה אשה קלת דעת זו, מוסרת את נפשה,
 50 מחמת האהבה המסותרת שבלבה להקב"ה, ולא היתה
 51 משתחוה לעבודה זרה, כדי לא להיות מנותקת מהקב"ה; וְכָל־
 52 שָׁבוּן לְכַבֵּשׁ הַיָּצֵר
 53 וְתֵאוֹת הַנְּאוּף, שֶׁהֵם
 54 יְסוּרִים קָלִים מִמִּיתָה, ה' וְשִׁמְרָנוּ. – הרי בודאי
 55 שהיתה יכולה לשלוט
 56 ביצר הניאוף, בגלל
 57 אהבתה המסותרת
 58 להקב"ה, אלא, "רוח
 59 שטות" בלבד, היא
 60 המפתה אותה ומסטה
 61 אותה מן הדרך, לחשוב,
 62 שעל-ידי חטא הזנות, אין
 63 היא מתנתקת מהקב"ה,
 64 ומשום כך היא נכשלת
 65 בעבירה זו. אך אפשרי
 66 הרי לומר, שקיים אצלה
 67 הבדל בחומרת העון
 68 ובמדת ההינתקות
 69 מהקב"ה, בין איסור של
 70 זנות לבין איסור של
 71 עבודה זרה – ובגלל אותו
 72 הבדל, הרי ב"עבודה זרה"
 73 היא מוסרת את נפשה
 74 למרות שאין היא נמנעת
 75 מלעבור על איסור זנות – מסביר רבנו זקוק, שגם הבדל זה
 76 שקיים אצלה, מקורו ב"רוח שטות". לולא רוח השטות, היתה
 77 יודעת ומרגישה שגם על-ידי זנות היא נפרדת מהקב"ה. ידיעה
 78 זו היתה נוסכת בה כוח להימנע מלחטוא חטא של זנות – וכך
 79 אומר ה"תניא" להלן: וְהַפְּרֵשׁ שְׂאֲצֵלָה בֵּין אִסּוּר נְאוּף
 80 לְאִסּוּר הַשְּׁתַחֲוָא לְעִבּוּדָה זָרָה, הוּא גַם בֵּין רוּחַ שְׁטוּת
 81 דְקַלְפָּה הַמְלַבֶּשֶׁת לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית – אלא, רוח השטות
 82 מלבישה את הנפש האלקית רק עַד בְּחִינַת חֲכָמָה שְׁבָה, –
 83 כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שכוח החכמה שבנשמה, הוא
 84 "כוח האמונה", וְלֹא עַד בְּכֻלָּל, – על כוח החכמה שבנשמה,
 85 אין "רוח שטות" מכסה ומסתירה, מִפְּנֵי אֹרֶךְ ה' הַמְלַבֶּשׁ
 86 בְּחֲכָמָה, בְּנוֹזֵר לְעֵלָּה. – ובגלל כך, בשעה שהיו כופים עליה
 87 לעבוד עבודה זרה, הפוגעת מפרשות באמונת ה', שעליה אין
 88 רוח השטות יכולה לכסות, היתה מוסרת את נפשה. אך,
 89 כשמדובר באיסור זנות, שלגבי יכולה רוח השטות לכסות, אין
 90 היא מונעת את עצמה מלזנות. על כל פנים הרי גם ההבדל
 91 שהיא מבדילה בין איסור ניאוף לאיסור עבודה זרה, מקורו
 92 ב"רוח שטות". אַבְל בְּאֵמַת לְאֵמַת, אֶפְלוּ עֲבָרָה קְלָה, הָרִי
 93 הָעוֹבְרָה – העובר עליה, עוֹבֵר עַל רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא,

ליקוטי אמרים

וא"כ האדם העובר על רצונו ית' הוא גרוע ופחות הרבה
 מאד מהס"א וקליפה הנקראת ע"ז ואלהים אחרים והוא
 בתכל'ה הפירוד מיוחדו ואחדותו של הקב"ה יותר ממנה
 וכאלו כופר באחדותו יותר ממנה ח"ו. וכמו"ש בע"ח
 שער מ"ב סוף פ"ד שהרע שבעוה"ז החומרי הוא שמרי
 הקליפות הגסות כו' והוא תכלית הביורור וכו' ולכן כל
 מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו וכו':
 ולכן אמרו רז"ל על פסוק כי תשטה אשתו אין אדם
 עובר עבירה וכו' דאפי' אשה המנאפת שדעתה קלה
 היתה מושלת ברוח תאוה לולי רוח שטות שבה
 המכסה ומסתיר ומעלי' את האהבה מסותרת שבנפשה
 האלהית לדבקה באמונת ה' ויחודו ואחדותו ולא ליפרד
 ח"ו מאחדותו אפי' נוטלים את נפשה ממנה לעבוד ע"ז
 ח"ו ואפי' בהשתחואה לכדה בלי שום אמונה בלב כלל
 וכ"ש לכבוש היצר ותאוה הניאוף שהם יסורים קלים
 ממיתה ה' ישמרנו והתפרש שאצלה בין איסור ניאוף
 לאיסור השתחואה לע"ז הוא ג"כ רוח שטות דקליפה
 המלכשת לנפש האלהית עד בחי' חכמה שבה ולא עד
 בכלל מפני אור ה' המלוכש בחכמה כנ"ל. אבל
 באמת לאמיתו אפי' עבירה קלה הרי העוברה עובר

1 מחמת ידיעתך, ש"חיותו" בא להן מרצון הקב"ה, אינן עוֹבְרִין
 2 רִצּוֹנוֹ וְיִתְבָּרַךְ לְעוֹלָם. וְאִם כֵּן, – שאין הקליפות עוברות אף
 3 פעם על רצונו של הקב"ה, הרי הָאָדָם הָעוֹבֵר עַל רִצּוֹנוֹ
 4 וְיִתְבָּרַךְ, הוּא גְרוֹעַ וּפְחוּת הַרְבֵּה מֵהַסְטֵרָא־אֲחֵרָא
 5 וְקַלְפָּה, הַנִּקְרָאת
 6 "עִבּוּדָה זָרָה" וְ"אֱלֹהִים
 7 אֲחֵרִים", – בכך שהוא
 8 עובר על רצונו של
 9 הקב"ה, ואילו הקליפה
 10 והסטרא-אחרא אינן
 11 עוברות על רצונו של
 12 הקב"ה, והוא – בעל
 13 העבירה, בְּתַכְלִית
 14 הַפְּרִוד מִיְחודו וְאֲחֵדוֹתוֹ
 15 שֶׁל הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא
 16 יוֹתֵר מִמֶּנָּה, –
 17 מהקליפה, וְכֵאלוּ כּוֹפֵר
 18 בְּאֲחֵדוֹתוֹ יוֹתֵר מִמֶּנָּה
 19 חֲסִי־וְשָׁלוֹם. וְכֵמוֹ
 20 שֶׁכְּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים"
 21 שְׁעַר מִבַּיִת סוֹף פֶּתַח ה',
 22 שְׁהָרַע שֶׁעוֹלָם הָיָה
 23 הַחֲמִיר הוּא שִׁמְרִי
 24 הַקְּלִפּוֹת הַגְּסוֹת כו', –
 25 "שמרים" – הם החומר
 26 הגס ביותר המופרש מהיין
 27 – ובענייננו: ה"רע"
 28 שבעולם-זהו הוא הגס
 29 ביותר בקליפות עצמן, והוא תְּכֵלִית הַבְּיּוּרֵר וְכוּ', – אחר
 30 בירור והעלאת ניצוצות הטוב הנמצאים בקליפות – שורד הגס
 31 והגרוע ביותר מהקליפות – והוא ה"רע" של עולמנו החומרי.
 32 וְלִכֵּן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם הָיָה קָשִׁים וְרָעִים, וְהַרְשָׁעִים נוֹבְרִים
 33 בּוֹ וְכוּ': – שכן בעולם-זהו באות לידי ביטוי הקליפות
 34 הגדולות והגרועות ביותר. וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל עַל פְּסוּק: "כִּי
 35 תִשְׁטַמַּה אִשְׁתּוֹ"⁴ – "תשטה" מלשון "שטות", כִּי "אִין אָדָם
 36 עוֹבֵר עֲבָרָה וְכוּ'", – אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, דְּאֶפְלוּ
 37 אִשָּׁה הַמְּנַאֶפֶת שְׂדַעְתָּה קְלָה – בכל זאת, הִיְתָה מוֹשְׁלֵת
 38 בְּרוּחַ תְּאוֹתָהּ, לִוְלֵי רוּחַ שְׁטוּת שְׁבָה הַמְכַסֶּה וּמְסִתֵּיר
 39 וּמְעֵלִים אֶת הָאֲהָבָה מְסִתֵּר שֶׁבְּנִפְשָׁה הָאֱלֹהִית, – שהיא,
 40 האהבה המסותרת, שואפת לְדַבְּקָה בְּאֵמוֹנַת ה' וְיְחודוֹ
 41 וְאֲחֵדוֹתוֹ, וְלֹא לִפְרֵד חֲסִי־וְשָׁלוֹם מֵאֲחֵדוֹתוֹ, אֶפְלוּ נוֹטְלִים
 42 אֶת נִפְשָׁה מִמֶּנָּה לְעַבֵּד עִבּוּדָה זָרָה חֲסִי־וְשָׁלוֹם, – מחמת
 43 אהבתה להקב"ה, היתה מוסרת את נפשה ולא היתה מסכימה
 44 בשום אופן לעבוד עבודה זרה, כי על-ידי כך תנתק מהקב"ה;
 45 וכלפי איזה נסיון היתה מוסרת את נפשה? וְאֶפְלוּ בְּהַשְׁתַּחֲוָּא
 46 לְבָרָה – לעבודה זרה, בְּלֵי שׁוּם אֵמוּנָה בְּלֵב בְּלָל, – כלומר:
 47 גם אם הכפיה לעבוד עבודה זרה, היתה מתבטאת בתנועה

קבלתו של האדם החוטא, שהוא מקבל חיותו רק אחרי
 שהחיות יורדת למדריגה נמוכה יותר. וְכַל־שֶׁבֶן - נעלים
 ממנו במדריגה, שְׁאֵר בְּעָלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים, וְאִפְלוּ חַיּוֹת
 רְעוּת, - וכל כך למה? - שְׂבָלָם אֵינָם מְשֻׁנִּים תַּפְקִידָם,
 - שנועד להם מלמעלה,
 וּפְקִידָתוֹ יִתְבַּרַךְ שְׁמֵרָה
 רוּחָם, וְאַף־עַל־גַּב
 דְּאִיהוּ לֹא חָיו כּוֹי, -
 והגם שהוא עצמו אינו
 רואה, כלומר: החיות
 הרעות עצמן אינן יודעות
 מכך, אבל ה"מזל" שלהן
 רואה ויודע מכך. מחמת
 ה"חיות" המזיזה אותן,
 והחשה ברצון הקב"ה,
 אין החיה עושה דבר
 בניגוד לציוויו של
 הקב"ה, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב:
 "וּמִזְרָאֲכֶם וּחְתָּכֶם יִהְיֶה
 עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ",
 וּכְפִרוּשׁ רַז"ל שְׁאֵין
 חַיָּה רְעָה מִזְשָׁלָת
 בְּאֵדָם - להרע לו, אֶלָּא
 אִם בֶּן נְדָמָה לָהּ
 בְּכַהֲמָה; וְהַצְדִּיקִים
 שְׂאֵין צָלָם אֱלֹהִים
 מִסְתַּלֵּק מֵעַל פְּנֵיהֶם -
 כָּל חַיּוֹת רְעוּת אֲתִפְּפִין קַמְיָהוּ, - כל החיות הרעות
 כפופות להם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֵהר גְּבִי דְנִיָּאל בְּגוֹב אֲרִיּוֹת.
 - בקשר לדניאל בגוב האריות, שלא רק שפחדו ממנו ולא
 הזיקו לו אלא שגם הכניעו את עצמן לפניו. סיבת בניעתן
 היתה ה"צלם אלקים" שהיה נסוך על פניו של דניאל. הרי,
 שבחיות הרעות, קיים הענין של "מזליהו חזי" (המזל שלהן
 רואה) - להכיר ב"צלם אלקים" שעל פניו של הצדיק.⁶ על
 כל פנים, הרי שגם החיות הרעות, אינן עושות דבר בניגוד
 לרצונו של הקב"ה. וְאִם בֶּן, - הרי, הַחֹמָא וְעוֹבֵר - על
 רְצוֹנוֹ יִתְבַּרַךְ אִפְלוּ בְּעֵבְרָה קְלָה - בלבד, בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה
 הוּא בְּתַכְלִית הָרְחוּק מִקְרָשָׁה הָעֲלִיּוֹנָה, שֶׁהִיא יְחוּדוֹ
 וְאַחֲדוּתוֹ יִתְבַּרַךְ, יוֹתֵר מִכָּל בְּעָלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים
 וְשֹׁקְצִים וְרָמְשִׁים הַמּוֹשְׁפְּעִים מִסְטְרָא־אֲחָרָא וְקִלְפַת
 עֵבְרָה וְרָה. - בכל האמור יש משום הסברה, שמצד האהבה
 המסותרת, שבכל אחד מישראל, להקב"ה, ביכלתו להימנע
 מכל עבירה, גם מעבירה קלה, מאחר שעלידי כך הוא נפרד
 מהקב"ה יותר מאשר בעלי החיים הטמאים. וְמָה שֶׁשִּׁקּוּחַ

1 וְהוּא בְּתַכְלִית הַפִּירוּד מִיְחוּדוֹ וְאַחֲדוּתוֹ יִתְבַּרַךְ, יוֹתֵר
 2 מִסְטְרָא־אֲחָרָא וְקִלְפָה הַנְּקֵרָא "אֱלֹהִים אֲחֵרִים"
 3 וְ"עֵבְרָה וְרָה" מְמַשׁ, - כפי שהוסבר לעיל, שהקליפה
 4 עצמה איננה עוברת על רצונו של הקב"ה, ואילו הוא - עובר
 5 על רצונו של הקב"ה,
 6 יוֹתֵר מִכָּל הַדְּבָרִים
 7 הַנְּשַׁפְּעִים מִמְּנָה בְּעוֹלָם
 8 תְּהֵא, - ומקבלים חיותם
 9 מהקליפה, שְׁהֵם פְּהֵמוֹת
 10 מְטֵאוֹת - שאסור
 11 לאכול אותן, וְחַיּוֹת
 12 וְעוֹפּוֹת מְטֵאִים
 13 וְשֹׁקְצִים וְרָמְשִׁים, - כל
 14 הברואים הללו, מקבלים
 15 חיותם משלש קליפות
 16 הטמאות לגמרי - ואילו
 17 האדם, העובר על רצונו
 18 של הקב"ה על-ידי עשיית
 19 עבירה, נעשה על-ידיה,
 20 גרוע יותר ולמטה
 21 מקליפות טמאות אלו
 22 ומאלה שמקבלים חיותם
 23 מהן; וְכִמְטֵאִים: "יתוש"
 24 קְרָמֵד, - בשעה שאדם
 25 חוטא, אומרים לו: "יתוש"
 26 קדמך". מובנו הפשוט של
 27 מאמר חכמינו ז"ל זה,
 28 הוא: גם ה"יתוש" נברא לפני בריאת האדם; ואילו במובן רוחני
 29 המושגים של "מוקדם" ו"מאוחר" הם לא רק ביחס לזמן, אלא
 30 ביחס למדריגה - "מוקדם" פירושו: נעלה יותר במדריגתו,
 31 ו"מאוחר" פירושו: למטה במדריגה, ובמאמר "יתוש קדמך"
 32 הכוונה: שגם ה"יתוש" נעלה במדריגתו מאשר האדם החוטא.
 33 פְּרוּשׁ, דָּאֵף יְתוּשׁ שְׁמַכְנִים וְאִינוּ מוֹצִיא, - שהגמרא
 34 אומרת עליו שהוא "מכניס ואינו מוציא", כלומר, הוא מסוג
 35 הקליפות שאינן שייכות להשפעה, שֶׁהִיא קִלְפָה הַיּוֹתֵר
 36 תַּחְתּוֹנָה, וְרְחוּקָה מִבְּחִינַת הַקְרָשָׁה הַמְשַׁפְּעָה, בְּתַכְלִית
 37 הָרְחוּק - ההיפך הגמור מיתוש שאינו משפיע כלל. שכן,
 38 "קרושה" היא "ביטול", ממנה נובעים מעשי החסד וההשפעה
 39 על הזולת; ואילו "קליפה" היא ענין של "ישות", שכל דבר
 40 היא רוצה רק לעצמה בלבד - הרי, גם קליפה זו, קוֹדְמָת -
 41 למעלה במדריגה, לְאִישׁ הַחֹמָא, בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת וְיִרְדִּית
 42 תַּחֲיוֹת מְרִצוֹן הָעֲלִיּוֹן פְּרוּד־הוּא, - להחיות את הנבראים.
 43 הקליפה המתוארת כ"יתוש", מקבלת את חיותה מהרצון
 44 העליון, ממדריגה עליונה יותר בסדר ההשתלשלות, מאשר

ליקוטי אמרים

44 תלויים בחומרתן וקלותן של העבירות. **אֵלָא דְגִזְרַת הַכְּתוּב**
 45 **הוּא**]. - שביחס לשאר עבירות - פיקוח נפש דוחה אותן, ואילו
 46 בשלש העבירות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים - אין
 47 פיקוח נפש דוחה אותן. אך ביחס לחומרתן של העבירות,
 48 הגורמות, שבעל העבירה
 49 יהיה נפרד מהקב"ה
 50 בשעה שהוא עושה את
 51 העבירה, אין, כאמור, שום
 52 הבדל, מאחר, שעל-ידי
 53 כל עבירה, הוא מתרחק
 54 תכלית ריחוק מהקב"ה.
 55 ומשום כך, לולי ה"רוח
 56 שטות" המכסה על
 57 האהבה המסותרת, לא
 58 היה יהודי עובר עבירה.
 59 ברם, להלן יוסבר, שאם
 60 אכן קיים הבדל בין עבירה
 61 אחת לשניה, במדת
 62 פירודו של בעל העבירה מהקב"ה; - זה מתבטא אחרי עשיית
 63 העבירה, אז קיים הבדל בין העבירות שעונשן כרת ומיתה בידי
 64 שמים לבין העבירות שאין עליהן עונש זה; **אֵלָא שְׁלֹאֲחַר**
 65 **מַעֲשֵׂה הַחַטָּא, אִם הִיא מִעֲבֵרוֹת שְׂאִין בְּהֵן כְּרַת וּמִיתָה**
 66 **בְּיַד שָׁמַיִם, שְׂאִין נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית מִתָּה לְגַמְרִי וְנִכְרַתָּה**
 67 **מִשְׂרָשָׁה בְּאֱלֹהִים חַיִּים, רַק שְׁנַפְגָּם קֶצֶת דְּבִקּוּתָה וְאַחִיוּתָה**
 68 **בְּשִׂרְשָׁה בְּחַטָּא זֶה** - איחודה של נשמתו של יהודי, בשורשה
 69 באלקות - נפגם, ומאחר שהקשר שבין הנפש האלקית לשורשה
 70 לא נותק כליל, הרי כפי שיוסבר להלן, יש באפשרות הנפש
 71 הבהמית והגוף להתעלות מיידתם בקליפה, ולהתקרב שוב
 72 לקדושת הנפש האלקית. ואילו עבירות שעונשן כרת ומיתה
 73 בידי שמים, לא זו בלבד שהקשר שבין הנפש לשורשה - נפגם,
 74 אלא הוא ניתק כליל. כפי שמוסבר במקום אחר, שהקשר שבין
 75 יהודי להקב"ה, דומה ל"חבל" - "יעקב חבל נחלתו"¹², כלומר:
 76 שש מאות ושלוש עשרה המצוות המקשרות נשמתו של יהודי
 77 עם שורשה האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתרי"ג נימים.
 78 כשנקרעים כמה מהנימים - נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע
 79 לגמרי. כך למשל, על-ידי עבירה אחת - נקרעת "נימה" אחת
 80 ב"חבל" המקשר את הנשמה לשורשה. ואילו עבירות שיש בהן
 81 כרת ומיתה בידי שמים הרי זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן,
 82 באה הגהה, בה מסביר רבנו הזקן, שחומרת העונשים על
 83 עבירות - היא בהתאם לגודל הפגם שהעבירות פוגמות. שכן,
 84 מטרת ותכלית העונשים, היא הרי לנקות ולזכך את הנפש
 85 מהכתם, שהנפש ושורשה בעולמות העליונים נכתמו בעשיית
 86 העבירה. ממילא מובן, שחומרת וגודל העונש - הם לפי גודל

1 **נַפְשׁ** - להציל נפש, דוּחָה שְׂאֵר עֲבֵרוֹת, - שמן התורה (אבל
 2 לא עבודה זרה), **וְגַם יַעֲבֹר** - על העבירה, **וְאֵל יַהֲרֹג** - אם
 3 כופים עליו לחטוא. באיום של הריגתו, עליו לחטוא ולהישאר
 4 בחיים - מלבד בשלש עבירות (עבודה זרה, גילוי עריות
 5 ושפיכות דמים), שבהן
 6 הדין הוא "יהרג - ואל
 7 יעבור", למשל: בעבודה
 8 זרה - אם כופים עליו
 9 לעבוד עבודה זרה באיום
 10 של הריגתו. עליו למסור
 11 את נפשו ולא לעבוד
 12 עבודה זרה. שכן, פיקוח
 13 נפש אינו דוחה איסור של
 14 עבודה זרה. הרי, שעל פי
 15 תורה קיים הבדל בין שאר
 16 העבירות לבין עבודה
 17 זרה, ואילו לעיל למדנו
 18 שההבדל שעושה האשה
 19 המנאפת, בין איסור ניאוף לבין עבודה זרה, נובע מה"רוח
 20 שטות" - שבעבודה זרה אין ה"רוח שטות" מכסה על האהבה
 21 המסותרת, ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? - על כך בא עתה
 22 ההסבר, שאין זה מתייחס לקלות וחומרת העבירות, ומה
 23 שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות **הֵינּוּ כְּפִרוּשׁ חֲזוֹ"ל**¹¹: - (ביחס
 24 לפיקוח נפש בשבת): "**אִמְרָה תּוֹרָה, חֲלַל עָלָיו שֶׁבֶת אַחַת,**
 25 **כִּדִּי שִׁישְׁמַר שֶׁבֶתוֹת הַרְבֵּה**", - כשאדם חולה, ולשם רפואתו
 26 צריכים לעשות מלאכה האסורה בשבת - אומרת התורה על
 27 כך, שיחללו - לשם החולה - שבת אחת, כדי שישמור לאחר
 28 מכן הרבה שבתות. שמכל זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר
 29 כך, דוחות שבת אחת זו שמחללים אותה - וזו הסיבה לפיקוח
 30 נפש שדוחה שבת, **וְלֹא מְשֻׁם קְלוּת הָעֲבֵרוֹת** - של שבת,
 31 **וְחֻמְרָן** - כמו עבודה זרה, שנאמר כאילו חילול שבת קל מאשר
 32 עבודה זרה, [תנ"ע, - שאין הדבר תלוי בקלותן או בחומרתן של
 33 העבירות, **שְׁהָרִי שֶׁבֶת חֲמוּרָה וְשֶׁקוּלָה כְּעִבְדָּה זָרָה לְעֵינֵינוּ**
 34 **שְׁחִיטַת מוֹמֵר לְדָבָר אֶחָד**, - שהדין הוא, מי שהוא "מומר"
 35 לחלל את השבת (הוא מתמיד בחילול שבת) - שחיטתו אסורה
 36 באותה מדה, כאילו היה "מומר" לעבוד עבודה זרה, **כִּי יִזְרָה**
 37 **דְּעָה' סִימָן ב, מִה־שְׂאִין־בֶּן בְּמוֹמֵר לְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת**, - שדינו
 38 אינו כמו "מומר" לעבודה זרה, הרי, שבכך חמור חילול שבת
 39 מגילוי עריות, **וְאִפְלוּ הָכִי** - ובכל זאת, **פְּקוּחַ נַפְשׁ דּוּחָה**
 40 **שֶׁבֶת וְלֹא גִלּוֹי עֲרִיּוֹת**; - הרי שאי אפשר לומר, שמה שפיקוח
 41 נפש אינה דוחה גילוי עריות, הוא מחמת שגילוי עריות חמור
 42 יותר, שכן, אנו רואים הרי שביחס לשחיטה, חמורה שבת
 43 מ"מומר לדבר אחד". הרי שמן ההכרח לומר שאין דברים אלה

תפקידם - שנבראו באופן לטרופן רק בהמה ולא תינוק אפי' - עיין שם שבת קנא, ב - ועוד יותר מזה אשר הצדיקים כו' - (וי"ל שמזה מוכיח אשר יש ענין חזי - עד שמבחינים גם בצלם כו')". 11. שבת קנא, ב. יומא פה, ב. 12. דברים לב, ט.

נעלה ביותר, ומשמם היא יורדת למטה, עד לגלות במדרגות
 הנחותות ביותר של קליפות וסטרא אחרא, בשעה שהאדם
 חוטא, והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו
 למטה וטומן פניו - של המלך, בתוך בית הכסא מלא
 צואה, שאין לך עלבון
 גדול מזה, אפלו עושה
 כן לפי שעה, - כמו
 בענינו, שכאשר יהודי
 לוקח את הנשמה
 שמחכמה עילאה - ראשו
 של מלך - ומוריד אותה
 בגלות, בסטרא אחרא,
 הנקראת "קיא צואה" -
 הרי ירידה זו היא רק
 באופן זמני, בשעת עשיית
 החטא. שכן, אחרי עשיית
 החטא - יוצאת הנפש
 האלקית מהגלות
 והסטרא אחרא - ובכל
 זאת יש בירידה זמנית זו
 משום עלבון גדול ביותר,
 שהקליפות וסטרא
 אחרא נקראות "קיא
 צואה", כנודע: - הרי,
 שרק אחרי מעשה החטא, קיים הבל בין עבירה אחת לשניה,
 ואילו בשעת מעשה החטא - נפרדים מהקב"ה באמצעות כל
 עבירה. ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא
 הכוח המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד ממנו - יש
 באפשרותו להימנע מכל עבירה ולקיים כל המצוות.
 בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומוזמן למסור את נפשו שלא
 לעבוד עבודה זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא
 הרבי מוהרי"צ נשמתו עין מליובאוויטש, באחת משיחותיו,
 שבאחד מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קבוצת "קנטוניסטים"
 - חיילים יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים
 רבות החזיקו אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק
 אותם מיהודים ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת
 האמונה חלילה, צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר
 עצמו מצוה לעשות זאת - אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה
 שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר את הצבא באימוניו, וראה
 אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד באימונים. שאל הקיסר
 לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד שמו ברוך, השני יעקב
 והשלישי משה, התרגו הקיסר רוגו רב וציווה שימירו את דתם
 רחמנא-ליצלן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר
 להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את
 הנפש. וגם אם הקיסר מצווה לעשות זאת - אסור לשמוע
 בקולו, וקפצו מיד אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש
 השם.

1 הכתם והפגם: הנהה * (ולפי ערך וחלוקי בחינת הפגם בנפש
 2 ובשרשה בעליונים, - הפגם המתהווה על-ידי עבירה אחת -
 3 שונה מהפגם המתהווה מעבירה אחרת, כף הם חלוקי בחינת
 4 המרוק והעניש בניהנם או בעולם הזה, - היסטורים שאדם
 5 טובל בגיהנום או בעולם-
 6 הזה, המיועדים לנקות את
 7 נפשו, לכל עון וחטא
 8 עניש מיוחד - שמטרתו
 9 היא: למרק ולהעביר
 10 תלכלוך והפגם, -
 11 שנעשו בנפש ובשורשה.
 12 וכן בחיני מיתה וקרת
 13 אין פוגמין בלם בשעה):
 14 - אך, על כל פנים, אחרי
 15 עשיית העבירה - אם
 16 המדובר בחטא שאין עליו
 17 איסור כרת ומיתה ביד
 18 שמים - אז הרי גם נפשו
 19 החיונית
 20 המלבשת פגמו, וכן
 21 גופו, חוזרים ועולים
 22 מהסטרא-אחרא וקליפה
 23 זו, - בהן ירדו בשעת
 24 עשיית החטא, ומתקרבים
 25 לקדשת נפש האלהית המלבשת בהם - בנפש הבהמית
 26 ובגוף, המאמינה - הנפש האלקית מאמינה תמיד בה' אחד.
 27 ונם בשעת החטא היתה באמינה אתו ותבדד, - שכן,
 28 הנפש הבהמית, באמצעות הגוף, היא זו שעוברת את העבירה,
 29 ואילו הנפש האלקית נשארת נאמנה להקב"ה, גם בשעת
 30 עשיית החטא; רק שהיתה - הנפש האלקית, בבחינת גלות
 31 ממש תוך נפש הבהמית מסטרא-אחרא, המחטיאה -
 32 הנפש הבהמית את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול
 33 למטה מטה תחת טמאת הסטרא-אחרא וקליפת עבודה
 34 זרה, ה' ישמרנו. - הרי בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה
 35 את הגוף - נמצאת הנפש האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא
 36 בגלות, שאינו פועל אז פעולותיו כרצונו, כך גם אין הנפש
 37 האלקית פועלת או פעולתה, שרצונה הוא הרי, להשפיע על
 38 הגוף בעבודה של תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי
 39 שנוכר בפרקים הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת
 40 בגלות הנפש הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתוהו העמוק
 41 ביותר של הקליפה והסטרא אחרא, ואין לך גלות גדול מזה,
 42 - מאשר גלות הנפש האלקית בשעה שהאדם חוטא, "מאנרא
 43 רמה כו", - הירידה "מג גבוה ביותר - לבור עמוק ביותר",
 44 מהמדרגה הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה - לתוהו העמוק
 45 ביותר של הסטרא אחרא, וכמו שנתבאר לעיל¹³ דרש
 46 ומקור נפשות כל בית ישראל הוא מתכמה עלאה, והוא
 47 יתבדד ויחכמתו אחד וכו'. - הרי שהנשמה היא במדרגה

יום ראשון

יום ראשון

יח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח-פט.
תניא: פרק כג. ועם . . . כה בעולמות.

ה"צמח צדק" ספר לבנו אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש], אשר הדרוש "ומראיהם ומעשיהם" – "תורה אור" פרשת יתרו – הוא דרוש הראשון שאמר הרב המגיד ממעזריטש בשעת קבלו את הנשיאות – חג השבועות תקכ"א – כפי אשר שמעו רבנו הזקן מפי הרב מנחם מענדל מהאראדאק – בעל 'פרי הארץ' – שהיה באותו מעמד, רק שרבנו באר הדרוש על פי סגנונו.

יום שני

יום שני

יט שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י.
תהלים: צ-צו.
תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.

מצות עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה"א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", ער זאל דאס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתוב: וידעת היום גו'.

מצות עשה הראשונה, ובל' ראשון הרמב"ם: "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מצות עשה, וכמו שכתוב אנכי ה' אלקיך", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", שידע זאת בהשגה והבנה דוקא, וכמו שכתוב "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם", וכתוב: "וידיעת היום גו'".

יום שלישי

יום שלישי

כ שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז-קג.
תניא: וכן הלבוש . . . 56 ימיהם.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממכתביו: על פי "הגהות אשרי" – נטילת ידיים לסעודה ג' פעמים רצופות, כן היה עושה אדני אבי מורי ורבי – (מהר"ש נשמתו עדין) – ומניח משפיקה הג' מעט מים בכף ידו השמאלית ובוה' משפשף שתי ידיו.

ה'תש"ג	כא שבט	יום רביעי		יום רביעי
--------	---------------	-----------	--	------------------

שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: אך המחשבה . . . כט כפקודין.

חובת נְשֵׁי וּבְנֹת הַחֲסִידִים יְחִיּוּ לְעֵמֶד בְּשׁוּרָה רְאִשׁוֹנָה בְּכֹל מַפְעָל שֶׁל חֲזוּק הַדָּת וְהַיְהוּדוּת בְּכֻלָּל, וּבְפֶרֶט בְּעִנְיַן טְהָרַת הַמְשַׁפְּחָה. וְעַלֵּיהֶם לְאַרְגֵּן חֶבְרַת בְּנוֹת הַחֲסִידִים לְחֲזֹק כָּל דְּרָכֵי הַחֲסִידִים בְּעִנְיַי הַדְּרָכָה וְחֲנוּךְ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּבִתֵּי הַחֲסִידִים מֵאָז וּמִקֶּדֶם.

ה'תש"ג	כב שבט	יום חמישי		יום חמישי
--------	---------------	-----------	--	------------------

שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו"קז.
תניא: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.

עַם זַיִנְעֵן דָּא צווייערליי חוקים: (א) א געזעץ וועלכער שאַפט לעבען (ב) א געזעץ וועלכער ווערט באַשאַפֿען פֿון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאַפֿען פֿון לעבען, דערפֿאר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פֿארשידען, לויט די תנאים פֿון לאַנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאַפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.

קַיִמִים שְׁנֵי סוּגֵי חֻקִּים: (א) חֻק שְׂיוּצָר חַיִּים. (ב) חֻק שְׂנוּצָר מֵהַחַיִּים. חֻקֵי אָנוּשׁ נוֹצְרוּ מִתּוֹךְ הַחַיִּים, לְכֵן הֵם שׁוֹנֵימִים בְּכֹל מְדִינָה, לְפִי תִנְאֵי הַמְּדִינָה. תּוֹרַת ה', הִיא הַחֻק הָאֱלֹקִי שְׂיוּצָר חַיִּים. תּוֹרַת ה' הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, הַתּוֹרָה הִיא בְּכֹל מְקוֹם וּבְכֹל זְמַן זֶהָ, הַתּוֹרָה הִיא נְצַחִית.

ה'תש"ג	כג שבט	יום ששי		יום ששי
--------	---------------	---------	--	----------------

שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י.
תהלים: קח"קיב.
תניא: ומוזה יוכל . . . כמ"ש לקמן.

אַמָּאָל אַרויסגייענדיק פֿון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעטראַפֿען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פֿרויען: "מיינער זאָגט".
האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטען'ס. און איז געפאלען אויף דער פֿריטעלקע און האָט זיך פֿארדבֿק'עט. אויפֿכאַפֿענדיג זיך פֿון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף אַרויסגיין פֿון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פֿון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

פֿעם, בְּיָצֵאוֹ מִתְּדָרוֹ, הִזְדַּמֵּן וְשָׁמַע אֶדְמוּרָה הִזְקֵן כִּיצַד הֶרְבַּנִּית אוֹמְרַת לְכֻמָּה נְשִׁים: "שְׁלִי [=בְּעֵלִי] אוֹמֵר".

– אָמַר הַרְבֵּי: בְּגֻלַּל מְצוּהָ אַחַת אָנִי שְׁלֵךְ, בְּכֻמָּה מְצוֹת אָנוּ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא! וְנִפְלַע עַל מְזוּזַת הַדְּלֵת, כְּלוֹ דְּבִקּוּת. בְּהַתְּעוֹרְרוֹ מֵהַדְּבִקּוּת אָמַר: "צְאִינָה וּרְאִינָה" – כְּדֵי לְצַאת מֵעֲצָמוֹ וּלְרִאוֹת אֱלֹקוֹת, זֶה נִהְיָה מִ"בְּנוֹת צִיּוֹן" – מְלַכּוֹת מְעוֹרְרַת ז"א [=זְעִיר אֲנִפִּין, שֶׁשֶׁת הַמְּדוּת הַקְּדוּשׁוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת], לְעֵתִיד לְבֵא יִהְיֶה "אִשְׁתַּת חֵיל עֲטָרַת בְּעֵלָה".

שבת
קודש

שבת

כד שבת

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים, ופניהם אל הספר תורה.
הפטורה: בשנת... מצבקה
. מברכים ראש חדש אדר ראשון. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התנועות.
שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג"קח.
תניא: פרק כד. וזה . . . כנודע.

וירא העם וינועו, אז זיי האבען דערזעהן גטליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געווארען א תנועת חיים.

"וירא העם וינועו" – כשהם ראו אלקות, הרי מיד "וינועו", נפעלה תנועת חיים.

אלו ידעתם – אמר אדמו"ר ה"צמח צדק" – כהם של פסוקי תהלים ופעלתם בשמי רום, הייתם אומרים אותם בכל עת. תדעו שמזמורי תהלים שזוכרים כל המחצות, ועולים בעלוי אחר עלוי בלי שום הפרעה, ומשתטחים לפני אדון עולמים ופועלים פעלתם בקסד וברחמים.

אגרות קודש

ב"ה כ"א שבט תשי"ז
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מלאכתו
מלאכת שמים הרב ישראל שי" הכהן

שלום וברכה!

נתקבלה רשימת השמות בצרוף ההמתאה, וכנראה מהסכום זוהי תרומת השנה ונמסרה לקופת שפי"ה, ויהי רצון שבדוגמת צדקה כללית זו, הנה בכל יום מימות השנה הבע"ל יקום ציווי תוה"ק אשר כל יומא ויומא צ"ל עביד עבידתי בעניני תורה ומצות, ולאיש אשר עמדה לו בצבור מהעיקרים בזה בענינים הנוגעים לרבים, והרי זיכתו ההשגחה העליונה להיות פעיל בעניני חינוך הכשר ואין לך דבר גדול מזה ובפרט בדורנו דור יתום, וכשמחפשים באמת מוצאים הדרכים איך להחדיר בהתלמידים והמחונכים בכלל יראת שמים התמדה בלימוד התורה והידור בקיום המצות,

אלא שמוכן שבכדי לפעול על אחרים צריכים להיות במדה של טופח על מנת להטפוח בכל ענינים אלו, וק"ל.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

מתי מותר לספר בשבחי חבריו?

יום ראשון י"ח שבט ה'תשע"ד

בפני שונאו, שמא כשישמע דברי שבח על שונאו יאמר עליו דברי גנות.

ומה שאסר רבי לומר דברי שבח על יהודה חייטא אף שרבי שמעון לא היה שונאו – כבר כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (אבות פ"א מט"ז): שהיה זה "במעמד גדול, וגינה הרב [רבין] מעשה המשבח כתיבת הסופר שהוא ואמר לו: כלך מלשון הרע. כלומר, שאתה מסבב גנותו בשבחך אותו בתוך ההמון, שמהם מי שיאהבהו ומהם מי שישנאהו, ויצטרך שונאו כשישמע שבחיו לזכור מומיו ורעותיו", היינו שהאיסור הוא כאשר השבח נאמר בפני קהל שיתכן ויש בהם מישהו השונא אותו (עבודת המלך).

וכתב ב'הגהות מימוניות' (סק"ה ע"פ רש"י ב"ב ס"ה) שגם בפני אוהביו "לא יספר יותר מדאי בטובתו, כי מתוך שמספר ומונה מדותיו אי אפשר שלא יבא לידי גנותו". וכן כתב אדמו"ר הזקן בשולחנו (א"ח סי' קנו ס"ה): "המספר בטובתו של חברו בפני שונאיו או בפני רבים מהעם שיש לחוש שיש בהם אחד משונאיו, הרי זה אבק לשון הרע, שהוא גורם ששונאו יספר בגנותו. אבל בפני אוהביו מותר לספר בשבחיו, ובלבד שלא ירבה יותר מדאי, מתוך שמספר ומונה מדותיו אי אפשר שלא יבוא לידי גנות".

הלכות דעות פרק ז, הלכה ד: המספר בטובת חברו בפני שונאיו - הרי זה אבק לשון הרע, שזה גורם להם שייספרו בגנותו.

בגמרא (ערכין טז, א) נאמר: "לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידי רעתו", ומוסיף הרמב"ם שרק "בפני שונאיו" לא יספר.

והקשה ה'מגן אברהם' (א"ח סי' קנו ס"ב): מסופר בגמרא (ב"ב קסד, ב) שרבי שמעון ישב לפני רבי ואמר דברי שבח על כתב ידו הנאה של יהודה חייטא, והשיב לו רבי: "כלך מלשון הרע", כי באמירת דברי שבח יש לחשוש "שמתוך טובתו בא לידי רעתו", והרי רבי שמעון לא היה שונאו של יהודה חייטא? ויש לבאר:

מצינו שחכמים שבחו את חבריהם ותלמידיהם כגון: "איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים" (גיטין טז, א), ורב חסדא שיבח את רב המנונא ש"אדם גדול הוא" (קידושין כט, ב). וכן מותר לומר שבחו של אדם שלא בפניו (עירובין יח, ב). וגם הרמב"ם כתב שאחת מהנהגותיו של תלמיד חכם היא ש"מספר בשבח חבריו" (לעיל פ"ה ה"ז).

וכדי שכל הדברים הללו לא יהיו סתירה להלכה שאסור לספר בשבחיו של חברו, ביאר הרמב"ם שהאיסור הוא רק

הכנת צרכי שבת - חובת הגוף

יום שני י"ט שבט ה'תשע"ד

(רבה ורב יוסף), ומהן, מי שהיה מבשל (ר' זירא) או מולח בשר (רבא).

ומבאר אדמו"ר הזקן (או"ח סי' רנ"ק ק"א ס"ק ב) שהוא דין מיוחד בשבת כי בשאר המצוות, אף ש"מצוה בו יותר מבשלוחו", הרי מי שתורתו אומנותו, עושה את המצווה שאפשר לעשותה על ידי אחרים על ידי שליח, כי אסור לו להתבטל מתורתו כדי לעשות מצווה כזו (שאפשר לעשותה ע"י אחרים), ובכל זאת בטלו אמוראים אלו את תורתן בכל שבת ושבת, כי "חובת הגוף היא להתעסק דווקא בעצמו משום שזהו כבודו של השבת", כמו שכתב הרמב"ם ש"חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו".

אלא שמאחר וחובת האדם לעסוק בצרכי שבת בגופו היא משום כבוד השבת, די בתיקון דבר אחד, כי בזה ניכרת פעולתו לכבוד השבת, ובלשון השולחן ערוך' (שם ס"ז א) "ישתדל להכין בעצמו שום דבר (כלומר, דבר מסוים) לצרכי שבת כדי לכבדו".

הלכות תלמוד תורה פרק ג, הלכה ד: היה לפני עשיית מצוה ותלמוד תורה - אם אפשר למצוה להעשות על ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו.

ומוסיף אדמו"ר הזקן (הל' תלמוד תורה פ"ד ה"ג): "אפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגין עכשיו" - לא יפסיק תלמודו לצורך מצווה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כי מצוות "תלמוד תורה מצד עצמה היא גם כן גדולה משאר מצוות", ולא רק משום שהתלמוד מביא לידי מעשה (ואם כן יש להפסיק את הלימוד אם הוא בקדשים וטהרות).

ויש מצוה אחת שחייב אדם לעשותה בעצמו ולהפסיק תלמודו בשבילה:

וכך כתב הרמב"ם בהלכות שבת (פרק ל הל' ה): "אף על פי שיהיה אדם חשוב ביותר... חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו, שזה הוא כבודו". ומוסיף (מגמרא שבת ק"ט, א): "חכמים הראשונים, מהם מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן

קימה מפני חכם וזקן

יום שלישי כ' שבט ה'תשע"ד

והקשה ה'טור' (יר"ד סי' רמה): מדוע אינו חייב לקום מפני הזקן מלא קומתו כמו מפני חכם, והרי שני החיובים נלמדים מאותו פסוק "מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן"? ויתירן: כוונת הרמב"ם היא לגבי ילד חכם עליו מדבר

הלכות תלמוד תורה פרק ו, הלכה ט: מי שהוא זקן מפלג בוקנה, אף על פי שאינו חכם, עומדין לפניו ואפילו החכם שהוא ילד, עומד בפני הזקן המפלג בוקנה. ואינו חייב לעמד מלא קומתו, אלא כרי להדרו.

ויש לפרש שחיוב הקימה מלוא קומתו מפני חכם אינו נלמד מעצם הכתוב "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן", כי מכך אין ראייה שצריך לקום מלוא קומתו אלא משום שהרואה חכם צריך לעמוד מפניו ממרחק ארבע אמות כמבואר לעיל (הלכה ה), וזה שייך רק כשעומד מלוא קומתו כי בקימה מועטת קשה לעמוד זמן ממושך. ודין זה של ארבע אמות נאמר רק בחכם ולא בזקן בשנים, וממילא אין מקור לכך שצריך לעמוד מפניו מלא קומתו. ועוד: יתכן כי מדין תורה גם בזקן וגם בחכם די בהידור, ורק מדרבנן חייבו לקום מפני חכם מלוא קומתו, ותיקנו רק בחכם ולא בזקן בשנים.

(אמרי יעקב ח"מ ע' ע"א)

בהלכה זו, שגם בו צריך לנהוג כבוד מחמת חכמתו ועל כן אין לו לקום לגמרי מפני זקן בשנים כי בכך מתמעט כבודו, ולכן יעשה רק 'הידור' היינו שיתנועע מעט מפניו, ובוזה אינו ממעיט מכבודו שלו, אך אדם רגיל צריך לקום מפני זקן בשנים מלוא קומתו, כמו מפני חכם.

אך המאירי (קידושין לב, ב) כתב שמפני זקן שאינו חכם אין חייבים לעמוד מלוא קומתו, וכנראה הבין כן מדברי הרמב"ם. וה'ערוך השולחן' (יו"ד רמ"ג, ע) העיד שכן המנהג שלפני ת"ח קמים מלוא קומתו ולפני זקן בשנים מתנועעים מעט.

אך לכאורה קשה על כך קושיית הטור: מאחר שחיוב הקימה מפני זקן וחכם נלמד מאותו פסוק מדוע נשתנה דינם?

נסיעה במכונית שיש בה צורת 'שתי וערב' יום רביעי כ"א שבט ה'תשע"ד

הסתכלות בצורת מטבע - אסור, אבל ראייה בעלמא מותרת לכל הדעות (כעין החילוק לעניין ראיית הקשת שנפסק ב'שלחן ערוך' (א"ח סי' רכ"ט ס"א) שאסור להסתכל בקשת, והכוונה להסתכלות מעמיקה אבל ראייה שטחית מותרת שהרי כדי לברך עליה צריך לראותה).

וה'שבט הלוי' (ת"ח סי' לו) דן בשאלה האם מותר לנסוע במכונית של גוי שמונח בה צורת 'שתי וערב'. והביא את דברי ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' קמ"ט ס"ו) שאסור להסתכל בנוי אלילים אם נהנה מזה, ומשמע שאם אינו ענין של נוי ואינו מתכוין ליהנות, אין איסור.

והאיסור להסתכל בדמות צורה שנעשתה לשם עבודה זרה, האמור בהלכה זו, הוא רק כשמסתכל בהתבוננות (וכדברי המ"א לעיל) שזו משמעות הפסוק 'אל תפנו אל האלילים', היינו פניה והסתכלות מכוונת, אבל בראייה שטחית ללא כוונה, אין איסור מן הדין. אמנם ביספור חסידים' (סי' קע"ח) החמיר גם בראייה בעלמא, אבל לנסוע במכונית שיש בה צורת ע"ז ללא כל כוונת הסתכלות ואין אפשרות להימנע מנסיעה זו, יש להתיר.

הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ב: ספרים רבים תברו עזבתי כוכבים בעבודתה... צננו תהרוש-תרוף-הוא, שלא לקרות באותן הספרים כלל... ואפילו להסתכל בדמות הצורה אסור, שנאמר: "אל תפנו אל האלילים".

לדעת רש"י (שבת קמ"ט, א. ד"ה כתב) למדים מהפסוק "אל תפנו אל האלילים" (אלילים) מלשון 'אלילים', אשר אתם נוטים מדעת לבבכם וחלל לבכם - רש"י שם) שאסור להסתכל בדמות מצוירת אף אם נעשתה לנוי ולא לעבודה זרה, אך לדעת התוספות (שם ד"ה ודיוקני) האיסור הוא רק אם הדמות עשויה לעבודה זרה, אבל אם עשויה לנוי, מותר. וראייה לזה מהאמור (ע"ז נ, א) שרבי מנחם ברבי סמאי היה מכוונה 'בנן של קדושים' משום שלא הסתכל בצורת מטבע, משמע שמעיקר הדין אין איסור. וכן דעת הרמב"ם כאן (כסף משנה).

וכתב ה'מגן אברהם' (א"ח סי' ש"ז סק"ג) שהמנהג כדעת הרמב"ם והתוספות, לאסור רק "בדיוקנא העשויה לשם עבודת אלילים". וגם לדעת האוסרים גם אם לא נעשתה לעבודה זרה (רש"י ועוד), רק בהסתכלות בעיון כדוגמת

עבודה זרה הכתובה בתורה יום חמישי כ"ב שבט ה'תשע"ד

כיצד נענשו העובדים לבעל פעור שמתו במגפה, ולכן מותר להזכיר עבודה זרה זו כי מן הסתם הכוונה להזכירה בהקשר שבו היא מופיעה בתורה.

ובזה מבוארים דברי התוספות (פנהדרין סג, ב ד"ה שלא) אשר למרות שמתור להזכיר שם עבודה זרה הכתובה בתורה, אסור לנדור בה. ואם כל עבודה זרה הכתובה בתורה כבר התבטלה, מדוע אסור לנדור בה? אך לפי האמור מובן, כי ה'ביטול' הוא רק כשמזכירה בסתם שאז מתפרשת ההזכרה בהקשר של שלילתה כפי שמופיעה בתורה, אך כאשר נודר בה, הרי מוכיח שהיא חשובה אצלו ולכן הדבר אסור.

ובפירושו 'דעת זקנים' לבעלי התוספות הקשה: כיצד אמר הקב"ה למשה רבנו "דבר אל בני ישראל ויחנו לפני

הלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה יא: וְכָל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְכַתּוּבָה בְּכַתְבֵי תַּקְדֵּשׁ מִתֵּר לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ, כְּגוֹן פְּעוֹר וְכָל וְנָבו וְנָד וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.

בטעם ההיתר כתב ה'יראים' (סי' ע"ה): "כיון שהתורה הזכירה ודאי נתבטלה". ולכאורה קשה: הרי מצאנו כמה מיני עבודה זרה שהוזכרו בתורה ולא התבטלו, כגון 'בעל פעור' המוזכר בפרשת בלק ובגמרא (פנהדרין סד, א) הובא מעשה בעבודה-זרה זו שאירע בזמן הגמרא? והביאור:

איסור הזכרת עבודה זרה הוא משום שבכך ניתנת לה חשיבות, אך בהזכרת עבודה זרה הכתובה בתורה אין משום חשיבות, שכן ההזכרה בתורה היא כדי להראות שהם הבל ואין בהם תועלת, כגון 'אבדת עם כמוש' (פרשת חוקת) או

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קיא

ולאור האמור מוכן, כי יסוד האיסור הוא שמחשיב את העבודה זרה בדיבורו, אך דיבורו של הקב"ה שהוא אמת מוחלטת, שולל לחלוטין את העבודה זרה שיסודה הוא שקר ואינו נתון שום מקום לטעות והכרה במציאותה, ולכן האיסור לא קיים אצלו.

(לקוטי שיחות חזק כב ע' 167)

בעל צפון" (בשלה יד, ב), והרי אסור לאדם לומר לחברו 'המתן לי בצד עבודה זרה פלוגית'? ותירץ שהאיסור הוא רק לאדם ולא לקב"ה. ולכאורה תמוה: הרי נאמר במדרש שהקב"ה מקיים את כל התורה ("מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" – "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור")!

דין 'זה וזה גורם' - בעבודה זרה יום שישי כ"ג שבט ה'תשע"ד

וביאר:

ההיתר של 'זה וזה גורם' הוא רק אם החוסם שבו נאפתה הפת לא בא ישירות מעצי האשרה (שגרף את האש או שדעכה), אבל אם 'אבוקה כנגדה' והחוסם בא ישירות מעצי האשרה הפת אסורה, כי יש שבח עצים בפת' וכאילו חלק מהאשרה נבלע בפת, וזה האופן שבו הרמב"ם כאן אוסר פת שנאפתה בעצי אשרה גם בתנור ישן, אבל אם גרף את האש ואפיית הפת היא מחוס התנור - הפת מותרת.

וה'מגן אברהם' (א"ח ס"ו תמה סק"ה) נקט שלדעת הרמב"ם זהו וזה גורם' מותר רק באיסורים שיש בהם דין ביטול (ברוב או במאתיים וכדו'), אבל בעבודה זרה שאיסורה במשהו 'זה וזה גורם' אסור, וגם בתנור ישן הפת שנאפתה בעצי אשרה אסורה.

אך אדמו"ר הזקן (קונטרס אחרון א"ח ס"ו תמה סק"ו) סובר שהרמב"ם מתיר 'זה וזה גורם' גם בעבודה זרה שהרי שתנור שהוסק בעצי אשרה – יוצן "ולא חילק בין חדש לישן, דאפילו חדש בצינון סגי ליה" (כדברי הכסף משנה הנ"ל).

הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה יג: הסיק בְּהֵן אֶת הַתְּנֹור, יָצַן, וְאַחֲרָיֶהּ יְסִיק בְּעֵצִים אֲחֵרִים שֶׁל הַתֵּר וַיֵּאָפֶה בּוֹ. אָפֶה בּוֹ אֶת הַפֶּת וְלֹא צָנְנוּ - הַפֶּת אֲסוּרָה בְּהֵנָּא.

נחלקו תנאים (פסחים כו, ב) בדין 'זה וזה גורם', היינו דבר הנעשה על ידי שני גורמים, אחד של היתר ואחד של איסור. לפי הדעה ש'זה וזה גורם' אסור, אם הסיק תנור חדש בעצי אשרה יותן התנור, כי נגמרה על ידי הסיק זה ופת שתיאפה בו, אף אם יוסק בעצי היתר, אפייתה על ידי איסור והיתר ו'זה וזה גורם' אסור, אבל הרמב"ם פוסק כהאומרים 'זה וזה גורם' מותר, ולכן תנור חדש שהוסק בעצי אשרה לא יותן אלא יוצן (שלא יאפה בו פת בהיסק זה-רש"י) ואחר הצינון מותר לאפות בו עם עצי היתר.

והקשה ה'כסף משנה':

הרמב"ם סתם וכתב "אפה בו את הפת ולא צננו, הפת אסורה" ומשמע שבין בתנור חדש ובין בתנור ישן הפת אסורה. ויש להבין: הרי בתנור ישן האפיה היא בעצי אשרה של איסור ותנור של היתר ו'זה וזה גורם' מותר?

האם מותר לראות 'קוסם'? שבת קודש כ"ד שבט ה'תשע"ד

כשעושה באחיזת עיניים על ידי תחבולה כגון זריזות ידיים ואסור משום 'לא תעוננו' ולוקה, אך כאן מדובר שעושה כן באמצעות כישוף ועל כישוף אין לוקים מהתורה. וכן מוכן מדברי הרמב"ם בספר המצוות (ל"ב לב): "מעונן – אלו אחזי עיניים, והוא מין גדול מן התחבולה קלות התנועה ביד עד שתדמה לאנשים שיעשה עיניים אין אמיתתו בהם..." - הרי שגם אחיזת עיניים על ידי זריזות ידיים אסורה.

מאידך, הרדב"ז (מצוות דוד מצוה סא) כתב: "אבל רחוק אצלי לקבל שתחייב התורה מלקות על התחבולה וקלות הידיים..." ופירש שרק אחיזת עיניים באמצעות כישוף נאסרה.

למעשה, יש שלמדו מדברי הרמב"ם והב"ח שאסור לראות 'קוסם' העושה דברים באחיזת עיניים על ידי קלות ידיים (שבט הלי ה, קכט. יחווה דג, ג, סח) ויש שהתירו זאת, כי מסתבר שגם לדעת הרמב"ם האיסור הוא רק אם שגורם לרואים להאמין שעושה זאת באמצעות כוח עליון, אך כאשר מגלה שעושה זאת בזריזות ידיים אין איסור (דברי יציב

י"ד א, נו. וראה אג"מ י"ד ד, יג. בצל החכמה ד, יג).

הלכות עבודה זרה פרק יא, הלכה טו: הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, וְהוּא, שִׁירָאָה שְׁעֵשָׂה וְהוּא לֹא עֲשָׂה - לֹקֵה מִכַּת מְרֻדוֹת; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא זֶה שְׁנֵאֲמַר בְּמִכְשַׁף בְּכֹלל "לֹא יִמְצָא בָּךְ" הוּא, וְלֹא שֶׁנִּתְּנָה לְאוֹהֲרַת מִיתַת בֵּית־דִּין הוּא, וְאִין לֹקֵין עֲלָיו. לכאורה, דברי הרמב"ם בהלכה זו סותרים לדבריו לעיל (ה"ט): "וכן האוחז את העיניים ומדמה בפני הרואים שעושה מעשה תמהון והוא לא עשה זה בכלל מעונן ולוקה", הרי שעל אחיזת עיניים לוקה משום 'לא תעוננו', ואילו כאן כתב שעל אחיזת עיניים אינו לוקה אלא 'מכת מרדות' (מדרכבנ)?

ותירץ המהרי"ק (שורש עז): לעיל כתב הרמב"ם שמדמה שעושה 'מעשה תמהון', היינו דבר החורג מהטבע, וזה נכלל ב'לא תעוננו' ולוקה על כך מהתורה, אך מדובר במראה באחיזת עיניים דבר שבטבעו של עולם, אלא שבאמת הדבר לא נעשה והוא גורם בכישוף שייראה כאילו נעשה, וזה לא נאסר משום 'לא תעוננו' אלא משום כישוף, ועל כישוף אין לוקים, כדברי הרמב"ם, משום שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין.

והב"ח (י"ד ס"י קעט) מחלק באופן אחר: לעיל מדובר

ד. ויש שם דברים שהם אבק [מעין] לשון הרע. כיצד?
 - מי יאמר [מי פילל] לפלוני, שיהיה כמות שהוא עתה;
 או שיאמר: 'שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה ארע
 ומה יהיה'; וכיוצא בדברים האלו. וכן המספר בטובת
 חברו בפני שונאיו - הרי זה אבק לשון הרע, שנה גורם
 להן שישפרו בגנותו; ועל ענין זה אמר שלמה: 'מכרה
 רעהו בקול גדול בבקר השכם - קללה תחשב לו' -
 שמתוך טובתו, בא לידי רעתו. וכן המספר בלשון הרע
 דרך שחוק ודרך קלות ראש, כלומר שאינו מדבר בשנאה;
 הוא ששלמה אומר: 'כמתלהלה [משתטה] הירה זיקים -
 חצים וקמות'. ואמר: 'הלא משחק אני'. וכן המספר
 בלשון הרע דרך רמיות, והוא שישפר לתמו כאלו אינו
 יודע שדבר זה לשון הרע הוא, אלא כשקמחין בו, אומר:
 'איני יודע שאלו מעשיו של פלוני' או 'שנה לשון הרע'.
 ה. אחד המספר בלשון הרע בפני חברו, או שלא בפניו;
 והמספר דברים שגורמין [יכולים להזיק] אם נשמעו איש
 מפי איש, להזיק חברו בגופו או בממונו, אפילו להצר לו
 או להפחידו - הרי זה לשון הרע. ואם נאמרו דברים אלו
 בפני שלשה, כבר נשמע הדבר ונדע, ואם ספר הדבר
 אחד מן השלשה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע;
 והוא, שלא יתפנן להעביר הקול ולגלותו יותר.
 ו. כל אלו - הם בעלי לשון הרע, שאסור לדור בשכונתם,
 וכל שכן לישוב עמהם ולשמע דבריהם. ולא נחתם גזר דין
 על אבותינו במדבר, אלא על לשון הרע בלבד.
 ז. הנוקם את חברו - עובר בלא תעשה, שנאמר: 'לא
 תקם'. ואף על פי שאינו לוקה, דעה [מידה] רעה היא עד
 מאד; אלא ראוי לאדם להיות מעביר על כל דברי העולם
 - שהכל אצל המבינים דברי הכל והבאי, ואינן פדאי
 לנקם עליהם. כיצד היא הנקימה? אמר לו חברו:
 'השאלני קרדמך' [גרזן], אמר לו: 'איני משאלך'; למחר
 צרף לשאל ממנו, אמר לו: 'השאלני קרדמך', אמר לו:
 'איני משאלך, כדרך שלא השאלתני כששאלתי ממך' -
 הרי זה נוקם. אלא כשיבוא לשאל, יתן בלב שלם, ולא
 יגמל כפאר גמל לו; וכן כל כיוצא באלו. וכן אמר דוד
 בדעותיו הטובות: "אם גמלתי שולמי רע".
 ח. וכן כל הנוטר לאחד מישראל - עובר בלא תעשה,
 שנאמר: 'ולא תטר את בני עמך'. כיצד? ראובן שאמר
 לשמעון: 'שכר [השכר] לי בית זה', או 'השאלני שור
 זה', ולא רצה שמעון; לזימם צרף שמעון לראובן לשאל
 ממנו או לשכר, ואמר לו ראובן: 'הא לך, הריני משאלך,
 ואיני כמותך, ולא אשלים לך כמעשך' - העושה כזה,
 עובר ב"לא תטר". אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו;
 שכל זמן שהוא נוטר את הדבר וזוכרו, שמא יבוא לנקם
 - לפיכך הקפידה תורה על הנטרין, עד שיימחה העין
 מלבו ולא יזכרנו; וזו היא הדעה [המידה] הנכונה שאפשר
 שיתקיים בה ישוב הארץ, ומשאן ומתנן של בני אדם זה
 עם זה.

שפלה למאד ורחוק נמוכה, אף על פי שהן בעלי ממון.
 אפלו אלמנתו של מלך ויתומיו של מלך - מזוהרים אנו
 עליהן, שנאמר: "כל אלמנה ויתום לא תענוו". והיאך
 נהגין עמהן? לא ידבר אליהן אלא רבות, ולא ינהג בהן
 אלא מנהג כבוד; ולא יכאיב גופם בעבודה ולא לבם
 בדברים, ויחוס על ממונם יותר מממון עצמו. כל
 המקניטין, או המכעיסין, או הכאיב לבן, או רדה בהן
 [שיעבד], או אבד ממונן - הרי זה עובר בלא תעשה; וכל
 שפן המכה אותם, או המקללן. ולא זו, אף על פי שאין
 לזקין עליו, הרי ענשו מפרש בתורה: "ותרה אפי, והרגתי
 אתכם בתרב". ברית פרת להן מי שאמר והיה העולם,
 שכל זמן שהם צועקים מחקס - הן נענין, שנאמר: "כי
 אם צעק יצעק אלי, שמע אשמע צעקתו". במה דברים
 אמורים? בזמן שענה אותן לצרכי עצמו; אבל ענה אותן
 הרב כדי ללמדן תורה או אמונה, או להוליכן בדרך ישרה
 - הרי זה מותר. ואף על פי כן, לא ינהג בהן מנהג כל
 אדם; אלא יעשה להן הפרש, וינהלם בנחת וברחמים
 גדולים וכבוד, "כי ה' יריב ריבם"; אחד תוס מאב, ואחד
 תוס מאם. ועד אימתי נקראים תומים לענין זה? עד
 שלא יהיו צריכין לאדם גדול להסמך לו [לגדלם] לאמנן
 ולהטפל בהן, אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו
 כשאר כל הגדולים.

פרק ז

א. המרגל [מרכל] בחברו - עובר בלא תעשה, שנאמר:
 "לא תלך רכיל בעמך". ואף על פי שאין לזקין על לאו
 זה, עון גדול הוא, וגורם להרג נפשות רבות מישראל;
 לכן נסמך לו: "לא תעמד על דם רעך". צא ולמד, מה
 ארע לדואג האדומי [שבגללו חרבה נוב].
 ב. איזה הוא רכיל? זה שהוא טוען דברים, והולך מזה
 לזה ואומר: 'כך וכך אמר פלוני', כך וכך שמעתי על
 פלוני; אף על פי שהוא אומר אמת, הרי זה מתריב את
 העולם. יש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה,
 והוא לשון הרע; והוא המספר בגנות חברו, אף על פי
 שאמר אמת. אכל האומר שקר, מוציא שם רע על חברו;
 נקרא. אכל בעל לשון הרע - זה שישב ואומר: 'כך וכך
 עשה פלוני, כך וכך היו אבותיו, כך וכך שמעתי עליו',
 ואומר דברים של גנאי - על זה הפתוב אומר: "יכרת ה'
 כל שפתי חלקות, לשון מדברת גדולות".
 ג. אמרו חכמים: 'על שלש עברות נפרעין מן האדם
 בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא - עבודה זרה, וגלוי
 עריות, ושפיכות דמים; ולשון הרע, כנגד כלם'. ועוד
 אמרו חכמים: 'כל המספר בלשון הרע - כאלו כופר
 בעקר, שנאמר: "אשר אמרו: ללשוננו נגביר, שפתינו
 אתנו, מי אדון לנו"'. ועוד אמרו חכמים: 'שלשה לשון
 הרע הורגת - האמרו, והמקבולו, וזה שאומרין עליו;
 והמקבולו, יותר מן האמרו'.

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן שתי מצוות עשה - (א) ראשונה, ללמד תורה; (ב) שנייה, לכבוד מלמדיה ויודעייה. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

פרק א

א. נשים ועבדים - פטורים מתלמוד תורה; אצל קטן - אביו חייב ללמדו תורה, שנאמר: "ולמדתם אתם את בניכם, לדבר בם". ואין האשה חייבת ללמד את בנה, שכל החיב ללמד חיב ללמד.

ב. קשם שאדם חיב ללמד את בנו - כף הוא חיב ללמד את בן בנו, שנאמר: "והודעתם לבניך, ולבני בניך". ולא בנו וכן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם וחסם מ'שאר' ללמד את כל התלמידים, אף על פי שאינן בניו, שנאמר: "ושננתם לבניך" - מפי השמועה [ממדרגה] למדו, 'בניך' - אלו תלמידיך, שהתלמידים קרוין בנים, שנאמר: "ויצאו בני הנביאים". אם כן, למה נצטוו על בנו, ועל בן בנו? להקדים בנו לבן בנו, וכן בנו לבן חברו.

ג. וחיב לשקר מלמד לבנו ללמדו, ואינו חיב ללמד בן חברו אלא בחנם. מי שלא למדו אביו - חיב ללמד את עצמו כשיפיר [כשיבוא לידי הכרח], שנאמר: "ולמדתם אתם, ושמרתם לעשותם". וכן אתה מוצא בכל מקום, שהתלמוד קודם למעשה, מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה, ואין המעשה מביא לידי תלמוד.

ד. הנה הוא ללמד תורה ויש לו בן ללמד תורה, הוא קודם לבנו. ואם הנה בנו נבון ומשפיל מה שילמד יותר ממנו, בנו קודם; ואף על פי שבנו קודם, לא יבטל הוא - שכשם שמצוה עליו ללמד את בנו, כך הוא מצוה ללמד את עצמו.

ה. לעולם ילמד אדם תורה, ואחר כך ישא אשה - שאם נשא אשה תחלה, אין דעתו פנויה ללמד. ואם הנה יצרו מתגבר עליו, עד שנמצא שאין לבו פנוי - ישא אשה, ואחר כך ילמד תורה.

ו. מאימתי מתחיל אביו ללמדו תורה? משיתחיל לדבר, מלמדו: "תורה צוה לנו משה", ופסוק ראשון מפרשת "שמע"; ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים, עד שיהיה בן שש או בן שבע לפי בריו [בריאותו וכוחו], מוליכו אצל מלמד התינוקות.

ז. הנה מנהג המדינה לקח מלמד התינוקות שר, נותן לו שר; וחיב ללמדו בשכר, עד שיקרא תורה שבכתב כלה. מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר, מתר ללמד בשכר. אצל תורה שבבעל פה, אסור ללמד בשכר, שנאמר: "ראה למדתי אתכם" - מה אני בחנם למדתי, אף אתם בחנם למדתם ממני; וכן כשתלמדו לדורות -

בחנם, כמו שלמדתם ממני. לא מצא מי שילמדו בחנם - ילמד בשכר, שנאמר: "אמת קנה". וכול ללמד לאחרים בשכר? תלמוד לומר: "ואל תמכר" - הן למדת, שאסור לו ללמד בשכר, אף על פי שלמדו רבו בשכר.

ח. כל איש מישראל חיב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש פחו, אפלו עני המחזר על הפתחים, ואפלו בעל אשה ובנים - חיב לקבע לו זמן ללמד תורה ביום ובלילה, שנאמר: "והיית בו יומם ולילה".

ט. גדולי חכמי ישראל - היו מהן חוטבי עצים, ומהן שואבי מים, ומהן סומין, ואף על פי כן היו עוסקים בתורה ביום ובלילה; והן מפלל מעתיקי השמועה [מעבירי תושבע"פ מדור לדור], איש מפי איש מפי משה רבנו.

י. עד אימתי חיב אדם ללמד תורה? עד יום מותו, שנאמר: "ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך"; וכל זמן שלא יעסק בלמוד, הוא שוכח.

יא. וחיב לשלש [לחלק לשלוש] את זמן למידתו: שליש בתורה שבכתב; ושליש בתורה שבבעל פה; ושליש ביין וישפיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר, וידמה דבר לדבר, וידין במדות שהתורה נדרשת בהן, עד שידע היאך הוא עקר המדות והיאך יוציא האסור והמתר ויביא בהן מדברים שלמד מפי השמועה - וענן זה, הוא הנקרא 'תלמוד'.

יב. כיצד? הנה בעל אמנות - יהיה עוסק במלאכה שלש שעות ביום, ובתורה תשע. אותן התשע - קורא בשלש מהן בתורה שבכתב; ובשלש שעות בתורה שבבעל פה, ובשלש - מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר. ודברי קבלה [נ"ד], בכלל תורה שבכתב הן; ופירושן, בכלל תורה שבבעל פה; והענינות הנקראין 'פרדס' [מעשה בראשית ומרכבה], בכלל התלמוד. במה דברים אמורים? בתחלת תלמודו של אדם; אצל כשיגדיל בחכמה ולא יח צריך ללמד תורה שבכתב, ולא לעסק תמיד בתורה שבבעל פה - יקרא בעתים מזמנים תורה שבכתב ודברי השמועה [משניות וכיו"ב], כדי שלא ישכח דבר מדברי תורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד, לפי רחב לבו וישוב דעתו.

יג. אשה שלמדה תורה, יש לה שר; אצל אינו בשכר האיש, מפני שלא נצטווה, וכל העושה דבר שאינו מצוה עליו, אין שר; כשכר המצוה שעשה אלא פחות ממנו. אף על פי שיש לה שר, צוה חכמים שלא ללמד אדם את בתו תורה; מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד, והן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן. אמרו חכמים: 'כל המלמד את בתו תורה, כאלו למדה תפלות'. במה דברים אמורים? בתורה שבבעל פה. אצל תורה שבכתב, לא ילמד אותה לכתחלה; ואם למדה, אינו כמלמדה תפלות.

46 א. בשלשה פתרים נכתרו ישראל - פתח תורה, וכתר
 47 פהנה, וכתר מלכות. פתח פהנה - זכה בו אהרן, שנאמר:
 48 "והיתה לו וילזעו אחריו, ברית פהנת עולם". פתח מלכות
 49 - זכה בו דוד, שנאמר: "זרעו לעולם יהיה, וכסאו כשמש
 50 נגדי". פתח תורה - הרי הוא מנח ועומד ומוכן לכל,
 51 שנאמר: "מורשה קהלת יעקב" - כל מי שירצה, יבוא
 52 ויטל. שמה תאמר, שאותן הפתרים גדולים מפתח תורה?
 53 הרי הוא אומר: "בי מלכים ימלכו. . . בי שרים ישרו".
 54 הא למדת, שפתח התורה גדול מפתח פהנה וכתר מלכות.
 55 ב. אמרו חכמים: 'ממזר תלמיד חכמים, קודם (חשוב)
 56 לכהן גדול עם הארץ, שנאמר: "קרה היא מפנינים" -
 57 קרה היא מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים'.
 58 ג. אין לה מצוה בכל המצוות פלן, שהיא שקולה כנגד
 59 תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות פלן -
 60 שהתלמוד מביא לידי מעשה. לפיכך, התלמוד קודם
 61 למעשה בכל מקום.
 62 ד. היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה - אם אפשר
 63 למצוה להעשות על ידי אחרים, לא יפסיק תלמודו; ואם
 64 לא, יעשה המצוה ויחזור לתורתו.
 65 ה. תחלת דינו של אדם, אינו נדון אלא על התלמוד,
 66 ואחר כך על שאר מעשיו; לפיכך אמרו חכמים: 'לעולם
 67 יעסק אדם בתורה, אפילו שלא לשמה - שמתוך שלא
 68 לשמה, בא לשמה'.
 69 ו. מי שנשארו לבו לקיים מצוה זו כראוי לה, ולהיות מכתר
 70 בכתרה של תורה - לא יסח דעתו לדברים אחרים, ולא
 71 ישים על לבו שיקנה תורה עם העשר והכבוד פאחד. כך
 72 הוא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ועל הארץ תישן,
 73 וחי צער תהיה, ובתורה אתה עמל. ולא עליך כל
 74 המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין לפטל; אבל אם
 75 הרבית תורה, הרבית שכר, והשכר - לפי הצער.
 76 ז. שמה תאמר: 'עד שאקבץ ממונ, ואחזר ואקרא', 'עד
 77 שאקנה מה שאני צריך ואפנה מעסקי, ואחזר ואקרא' -
 78 אם תעלה מחשבה זו על לבך, אין אתה זוכה לכתרה של
 79 תורה לעולם; אלא עשה תורתך קבע, ומלאכתך עראי,
 80 ואל תאמר: 'לכשאפנה אשנה', שמה לא תפנה.
 81 ח. פתוב בתורה: "לא בשמים היא. . . ולא מעבר לים
 82 היא": "לא בשמים היא", לא בגסי הרוח היא מצויה;
 83 "ולא מעבר לים היא", לא במהלכי מעבר לים היא.
 84 לפיכך אמרו חכמים: 'לא כל המרבה סחורה מחכים';
 85 וצויו ואמר: 'הוי מעט עסק, ועסק בתורה'.
 86 ט. דברי תורה נמשלו במים, שנאמר: "הוי כל צמא לכו
 87 למים" - לומר לה: מה המים אין מתפנסין במקום מדרון
 88 [שיפוע], אלא נחלין מעלי ומתקבצין במקום אשבון
 89 [שקע] - כך דברי תורה, אינן נמצאין בגסי הרוח ולא בלב

פָּרָק ב

3 א. מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה, ובכל
 4 פלך ופלך [מחוז ומחוז]. וכל עיר שאין בה תינוקות של
 5 בית רבן - מחרימין את אנשי העיר, עד שמושיבין מלמדי
 6 תינוקות; ואם לא הושיבו - מחריבין את העיר; שאין
 7 העולם מתקיים, אלא בהכל פיהם של תינוקות של בית
 8 רבן.
 9 ב. מכניסין את התינוקות להתלמד כבן שש כבן שבע,
 10 לפי כח הבן ובגן גופו; ופחות מבן שש, אין מכניסין
 11 אותו. ומכה אותן המלמד, להטיל עליהן אימה. ואינו
 12 מכה אותן מפת אויב, מוסר אכזרי; לפיכך, לא יכה אותן
 13 בשוטים ולא במלקות, אלא ברצועה קטנה. ויושב
 14 ומלמדן כל היום בלל, ומקצת מן הלילה - פדי לחנכן
 15 ללמד ביום ובילה. ולא יבטלו התינוקות כלל, חוץ
 16 מערבי שבתות וערבי ימים טובים בסוף היום, ובקמים
 17 טובים; אבל בשבת, אין קורין לכתחלה [לימוד ראשוני],
 18 אבל שונין לראשון [חזרה ראשונית]. ואין מבטלין
 19 התינוקות, ואפילו לבגן בית המקדש.
 20 ג. מלמד תינוקות שהוא מניח את התינוקות ויוצא, או
 21 שהוא עושה מלאכה אחרת עמהן, או שהוא מתרשל
 22 בתלמודן - הרי הוא בכלל "ארוו עשה מלאכת ה' רמיה".
 23 לפיכך, אין ראוי להושיב מלמד, אלא בעל יראה, מהיר
 24 לקרות ולדקדק.
 25 ד. ומי שאין לו אשה - לא ילמד תינוקות, מפני אמותיהן
 26 שהן באין אצל בגייהן; וכן אשה - לא תלמד תינוקות,
 27 מפני אבותיהן שהן באין אצל הבנים.
 28 ה. עשרים וחמשה תינוקות, למדים אצל מלמד אחד. היו
 29 יתר על חמשה ועשרים - עד ארבעים, מושיבין עמו אחר
 30 פדי לסייעו בלמודן; היו יתר על ארבעים, מעמידין להם
 31 שני מלמדי תינוקות.
 32 ו. מוליכין את הקטן ממלמד למלמד אחר שהוא מהיר
 33 ממנו [חכם ממונ ברזי ההוראה], בין במקרא בין בדקדוק.
 34 במה דברים אמורים? בשהיו שניהן בעיר אחת, ולא היה
 35 הנקר מפסיק ביניהן; אבל מעיר לעיר, או מצד נקר לצדו
 36 אפילו באותה העיר - אין מוליכין את הקטן, אלא אם בן
 37 היה בבגן בריא על גבי הנקר, בבגן שאינו ראוי לפל
 38 במהרה.
 39 ז. אחד מבני מבוי [דיירי הרחוב] שבקש להעשות מלמד,
 40 אפילו אחד מבני החצר - אין יכולין שכניו למחות בידו.
 41 וכן מלמד תינוקות שבא חברו ופתח בית ללמד תינוקות
 42 בצדו פדי שיבואו תינוקות אחרים לו, או פדי שיבואו
 43 מתינוקות של זה אצל זה - אינו יכול למחות בידו,
 44 שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר".

מתוך מהדורת חזק

48 התורה מעני, סופו לקימה מעשר. וענין זה מפרש הוא
49 בתורה; הרי הוא אומר: "תחת אשר לא עבדת את ה'
50 אלהיך בשמחה ובטוב לבב - מרב כל, ועבדת את איכך";
51 ואומר: "למען ענתך, ולמען נסתך - להיטבך באהריתך".

פָּרָק ד'

52
53 א. אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו,
54 או לתם [שאינו ידוע מהותו]. אבל אם היה הולך בדרך לא
55 טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה,
56 ובדקין אותו; ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש,
57 ומלמדין אותו. אמרו חכמים: 'כל השונה לתלמיד שאינו
58 הגון, כאלו זרק אבן למרקוליס [עבודה זרה שזו צורת
59 עבודתה], שנאמר: "כצור אבן במרגמה, כן נותן לכסיל
60 כבוד", ואין "כבוד" אלא תורה, שנאמר: "כבוד, חכמים
61 יתלו". וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה - אף על פי
62 שחכם גדול הוא, וכל העם צריכין לו - אין מתלמדין
63 ממנו, עד שיחזר למוטב, שנאמר: "כי שפתי כהן ישמרו
64 דעת, ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא".
65 אמרו חכמים: 'אם דומה הרב למלאך ה' צבאות, תורה
66 יבקשו מפיהו; אם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו'.

67 ב. כיצד מלמדין? הרב יושב בראש, והתלמידים לפניו
68 מקפין עטרה, כדי שיהיו פלן רואין את הרב ושומעין
69 דבריו. ולא ישב הרב על הכסא והתלמידים על הקרקע,
70 אלא או הכל על הארץ, או הכל על הכסאות. ובראשונה,
71 היה הרב יושב והתלמידים עומדין; ומקדם חרבן בית
72 שני, נהגו הכל ללמד לתלמידים, והן יושבין.

73 ג. אם היה הרב מלמד מפיו לתלמידים, מלמד. ואם היה
74 מלמד על ידי מתרגם [מתורגמן לשפת המקום] - המתרגם
75 עומד בינו ובין התלמידים, והרב אומר למתרגם,
76 והמתרגם משמיע לכל התלמידים; וכשהן שואלין
77 למתרגם, הוא שואל לרב, והרב משיב למתרגם, והמתרגם
78 משיב לשואל. ולא יגיב הרב קולו יותר מקול המתרגם;
79 ולא יגיב המתרגם קולו בעת ששואל את הרב, יותר
80 מקול הרב. אין המתרגמן רשאי לא לפתח ולא להוסיף ולא
81 לשנות, אלא אם כן היה המתרגמן אביו של חכם, או רבו.
82 אמר הרב לתרגמן: 'כך אמר לי רבי', או 'כך אמר לי אבא
83 מרי' - כשאומר המתרגמן הדברים לעם, אומרן בשם
84 החכם, ומזכיר שמו של אבי הרב או של רבו, ואומר: 'כך
85 אמר רבאנא פלוני', אף על פי שלא הזכיר החכם שמו;
86 שאסור לו לקרות לרבו או לאביו בשמו.

87 ד. הרב שלמד ולא הבינו התלמידים, לא יכעס עליהן
88 ויגז, אלא חוזר ושונה הדבר אפלו כמה פעמים, עד
89 שבינו עמק ההלכה. וכן לא יאמר התלמיד 'הבינותי',
90 והוא לא הבין; אלא חוזר ושואל, אפלו כמה פעמים. ואם
91 כעס עליו רבו, ורגו - יאמר לו: 'יבי, תורה היא, וללמד
92 אני צריך, ודעתי קצרה'.

93 ה. לא יהיה התלמיד בוש מתברו שלמד מפעם

1 כל גבה לב; אלא בדקא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי
2 החכמים, ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלב, ועושה
3 מלאכה בכל יום מעט כדי חיו, אם לא היה לו מה יאכל,
4 ושאר יומו ולילו, עוסק בתורה.

5 י. כל המשים על לבו שיעסק בתורה ולא יעשה מלאכה,
6 ויתפרנס מן העדקה - הרי זה חלל את השם, וכהן את
7 התורה, וכבה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חיו
8 מן העולם הבא; לפי שאסור להנות בדברי תורה בעולם
9 הזה. אמרו חכמים: 'כל הנהנה מדברי תורה, נטל חיו מן
10 העולם'. ועוד צוה ואמרו: 'לא תעשם עטרה להתגדל בהן,
11 ולא קרדם לחפר בהן'. ועוד צוה ואמרו: 'אהב את
12 המלאכה, ושנא את הרבנות'. וכל תורה שאין עמה
13 מלאכה, סופה בטלה; וסוף אדם זה, שיהא מלסטם את
14 הבריות.

15 יא. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו,
16 ומדת חסידים הראשונים היא; וכהן זוכה לכל כבוד
17 וטובה שבעולם הזה, ולעולם הבא, שנאמר: "יגיע פפך
18 כי תאכל, אשריך וטוב לך" - "אשריך בעולם הזה,
19 וטוב לך" לעולם הבא שפלו טוב.

20 יב. אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן
21 [מתעצל], ולא באלו שלומדין מתוך עיון ומתוך אכילה
22 ושתייה - אלא במי שממית עצמו עליהן, ומצער גופו
23 תמיד, ולא יתן שנת לעיניו, לעפעפיו תנומה. אמרו
24 חכמים דרך רמז: "זאת התורה, אדם פי ימות באהל" -
25 אין התורה מתקיימת, אלא במי שממית עצמו באהלי
26 החכמה. וכן אמר שלמה בחכמתו: "התרפית ביום צרה
27 - צר כחכה"; ועוד אמר: "אף חכמתי עמדה לי" - חכמה
28 שלמדתי באף, עמדה לי. אמרו חכמים: 'ברית כרותה,
29 שכל היגע בתלמודו בבית הכנסת, לא במהרה הוא
30 משפח; וכל היגע בתלמודו בצנעה מחפם, שנאמר: "ואת
31 צנועים חכמה". וכל המשמיע קולו בשעת תלמודו,
32 תלמודו מתקיים בידו; אבל הקורא בלחש, במהרה הוא
33 שוכח'.

34 יג. אף על פי שמצוה ללמד ביום ובלילה, אין אדם למד
35 רב חכמתו אלא בלילה; לפיכך, מי שרצה לזכות בכתר
36 התורה, יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפלו אחד מהן
37 בשנה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן, אלא בתלמוד
38 תורה ודברי חכמה. אמרו חכמים, אין גרנה [קייבוצה] של
39 תורה אלא בלילה, שנאמר: "קומי רעי בלילה". וכל
40 העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום,
41 שנאמר: "יומם יצנה ה' חסדו, ובלילה שירה עמי". וכל
42 בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה, אש אוכלתו.
43 "פי דבר ה' בזה" - זה שלא השגיח על דברי תורה כל
44 עקר. וכן כל שאפשר לו לעסק בתורה ואינו עוסק, או
45 שקרא ושנה ופרש להבלי עולם והניח תלמודו וזנחו -
46 הרי זה בכלל בזה דבר ה'. אמרו חכמים: 'כל המבטל
47 את התורה מעשר, סופו לבטלה מעני; וכל המקיים את

45 יום שלישי כ' שבט ה'תשע"ד

פרק ה

46 א. כשם שאדם מצוה בכבוד אביו ובין אביו - כן הוא
 47 חייב בכבוד רבו ובין אביו. ורבו, יתר מאביו; שאביו הביאו
 48 לחיי העולם הזה, ורבו שלמדו חכמה, הביאו לחיי העולם
 49 הבא. ראה אבדת אביו ואבדת רבו, של רבו קודמת לשל
 50 אביו. אביו ורבו נשואים במשא, מניח את של רבו ואחר
 51 כן את של אביו. אביו ורבו שבויים בשביה, פודה את
 52 רבו ואחר כן פודה את אביו; אם היה אביו תלמיד
 53 חכמים, פודה את אביו תחלה. וכן אם היה אביו חכם,
 54 אף על פי שאינו שקול כנגד רבו - משיב אבדתו, ואחר
 55 כן משיב אבדת רבו. ואין לך כבוד גדול מכבוד הרב,
 56 ולא מורא יתר ממורא הרב. אמרו חכמים: 'מורא רבך
 57 כמורא שמים'. לפיכך אמרו חכמים: 'כל החולק על רבו
 58 - כחולק על השכינה, שנאמר: "בהצתם על ה'". וכל
 59 העושה מריבה עם רבו - פשוטה עם השכינה, שנאמר:
 60 "אשר רבו בני ישראל את ה'". וכל המתרעם על רבו -
 61 כמתרעם על השכינה, שנאמר: "לא עלינו תלנתיכם, כי
 62 על ה'". וכל המהרהר אחר רבו - כמהרהר אחר השכינה,
 63 שנאמר: "וידבר העם באלהים ובמשה".
 64 ב. אי זה הוא חולק על רבו? זה שקובע לו מדרש, ויושב
 65 ודורש ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קים; ואף על פי
 66 שרבו במדינה אחרת. ואסור לאדם להורות בפני רבו
 67 לעולם; וכל המורה הלכה בפני רבו, חייב מיתה.
 68 ג. היה בינו ובין רבו שנים עשר מיל, ושאל לו אדם דבר
 69 הלכה - מתר להשיב. ולהפריש מן האסור - אפלו בפני
 70 רבו, מתר להורות. כיצד? כגון שראה אדם עושה דבר
 71 האסור מפני שלא ידע באסורו, או מפני רשעו - יש לו
 72 להפרישו, ולומר לו: 'דבר זה אסור, ואפלו בפני רבו,
 73 ואף על פי שלא נתן לו רבו רשות; שכל מקום שיש חלול
 74 השם, אין חולקין כבוד לרב. במה דברים אמורים? בדבר
 75 שנקרה נקרה; אבל לקבוע עצמו להוראה, ולישב ולהורות
 76 לכל שואל - אפלו הוא בסוף העולם, ורבו בסוף העולם
 77 - אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא אם כן נטל רשות
 78 מרבו. ולא כל מי שמת רבו, מתר לו לישב ולהורות
 79 בתורה, אלא אם כן היה תלמיד שהגיע להוראה.
 80 ד. וכל תלמיד שלא הגיע [לא קיבל היתר -] להוראה,
 81 ומורה - הרי זה שוטה, רשע וגס רוח; ועליו נאמר: "כי
 82 רבים תללים הפילה". וכן חכם שהגיע להוראה, ואינו
 83 מורה - הרי זה מונע תורה, ונותן מקשולות לפני העורים;
 84 ועליו נאמר: "ועצמים כל הרגיה". אלו התלמידים
 85 הקטנים שלא הרבו תורה פראוי, והם מבקשין להתגדל
 86 בפני עמי הארץ ובין אנשי עירם, וקופצין ויושבין בראש

1 ראשונה או שניה, והוא לא למד אלא אחר כמה
 2 פעמים; שאם נתביש מדבר זה - נמצא נכנס ויצא
 3 לבית המדרש, והוא אינו למד כלום. לפיכך אמרו
 4 חכמים הראשונים: 'אין הביטן למד, ולא הקפדן
 5 מלמד'. במה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו
 6 התלמידים את הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שהיא
 7 קצרה; אבל אם נכר לרב שהם מתרשלין בדברי תורה
 8 ומתרפין עליהן, ולפיכך לא הבינו - חייב לרגז עליהן
 9 ולהכלימן בדברים, כדי לחדדן [לעוררם]; ובענין זה
 10 אמרו חכמים: 'זרק מרה [הטל אימה] בתלמידים'.
 11 לפיכך, אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש בפני התלמידים,
 12 ולא לשחק בפניהן, ולא לאכל ולשתות עמהן - כדי
 13 שתהא אימתו עליהן, ויילמדו ממנו במהרה.
 14 ו. אין שואלין את הרב כשיבנס לבית המדרש, עד
 15 שתתישב דעתו עליו; ואין התלמיד שואל כשיבנס, עד
 16 שישב וננוח. ואין שואלין שנים פאחד. ואין שואלין את
 17 הרב מענין אחר, אלא מאותו הענין שהן עוסקין בו, כדי
 18 שלא יתביש. ויש לרב להטעות התלמידים בשאלותיו,
 19 ובמעשים שעושה בפניהן, כדי לחדדן, וכדי שידע אם
 20 זוכרין הן מה שלמדן או אינן זוכרין. ואין צריך לומר,
 21 שיש לו רשות לשאל אותן בענין אחר שאינן עוסקין בו,
 22 כדי לזון.
 23 ז. אין שואלין מעמד, ואין משיבים מעמד; ולא מגובה
 24 ולא מרחוק, ולא מאחורי הזקנים [היושבים בסמוך לרב,
 25 כדי שיראוהו]. ואין שואלין את הרב אלא בענין, ואין
 26 שואלין אלא מיראה; ולא ישאל בענין יותר משלש
 27 הלכות.
 28 ח. שנים ששאלו - שאל אחד בענין ושאל אחד שלא
 29 בענין, נזקקין לענין [מספרים בשאלה שבענין]; מעשה
 30 [הלכה למעשה] ושאינו מעשה, נזקקין למעשה; הלכה
 31 ומדרש, נזקקין להלכה; מדרש והגדה, נזקקין למדרש;
 32 הגדה וקל וחמר, נזקקין לקל וחמר; קל וחמר ויגזרה שוה,
 33 נזקקין לקל וחמר. היו השואלין אחד חכם ואחד תלמיד,
 34 נזקקין לחכם; תלמיד ועם הארץ, נזקקין לתלמיד. שניהן
 35 חכמים, שניהן תלמידים, שניהן עמי הארץ, שאלו שניהן
 36 בשתי הלכות, או בשתי שאלות, שתי תשובות, שני
 37 מעשים - הרשות ביד המתרגם מעתה.
 38 ט. אין ישנים בבית המדרש. וכל המתנגם בבית
 39 המדרש, חקמתו נעשית קרעים קרעים; וכן אמר שלמה
 40 בתקמתו: "יקרעים, תלביש נומה". ואין משיחין בבית
 41 המדרש, אלא בדברי תורה בלבד. אפלו מי שנתעטש, אין
 42 אומרים לו 'רפואה' בבית המדרש; ואין צריך לומר, שאר
 43 הדברים. וקדשת בית המדרש, תמורה מקדשת בתי
 44 פנסיות.

48 מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה, אף על פי שלא
49 למד ממנו כלום.
50 יא. הרב המבדק שרצה למחל על כבודו בכל הדברים
51 האלו, או באחד מהן, לכל תלמידיו, או לאחד מהן -
52 הרשות בידו. ואף על פי שמחל, חייב התלמיד להודו,
53 ואפלו בשעה שמחל.
54 יב. כשם שהתלמידים חייבין בכבוד הרב, כן הרב צריך
55 לכבד את תלמידיו ולקרובן; כן אמרו חכמים: 'יהי כבוד
56 לתלמידך חביב עליך כשל חברך'. וצריך אדם להזהר
57 בתלמידיו, ולא הקבן, שהן הפגים המהנין [גורמים הנאה]
58 בעולם הזה ולעולם הבא.
59 יג. התלמידים מוסיפין חכמת הרב, ומרחיבין לבו. אמרו
60 חכמים: 'הרבה חכמה למדתי מחברי יתר מרבותי,
61 ומתלמידי יתר מפלם'; וכשם ששעץ קטן מדליק את עץ
62 גדול, כן תלמיד קטן מחדד את הרב, עד שיוציא ממנו
63 בשאלותיו חכמה מפארה.

פָּרָק ו

64 א. כל תלמיד חכם - מצוה להדרו [לכבוד], ואף על
65 פי שאינו רבו, שנאמר: "מפני שיבה תקום, והדרת פני
66 זקן", זה שקנה חכמה. ומאימתי חייבין לעמד מפני
67 החכם? משיקרב ממנו בארבע אמות, עד שיעבר מכנגד
68 פניו.
69 ב. אין עומדין מפניו לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא
70 - שנאמר: "תקום, והדרת", קימה שיש בה הדור [כבוד].
71 ואין בעלי אפגיות חייבין לעמד מפני תלמידי חכמים
72 בשעה שעוסקין במלאכתן, שנאמר: "תקום, והדרת" -
73 מה הדור שאין בו חסרון כפי, אף קימה שאין בה חסרון
74 כפי. ומנין שלא יעלים עיניו מן החכם, כדי שלא יראהו
75 עד שלא יעמד מפניו? תלמוד לומר: "ויראת מאלהיך" -
76 הא כל דבר שהוא מסור ללב [רק האדם יודע האמת],
77 נאמר בו: "ויראת מאלהיך".
78 ג. אין ראוי לחכם שישטרח על העם, ויכונן עצמו להן
79 [לעבוד לפניהם דווקא] כדי שיעמדו מפניו; אלא ילך
80 בדרך קצרה, ומתפנן שלא יראה אותו אחד, כדי שלא
81 יטריחו לעמד. והחכמים היו מקיפין והולכין בדרך
82 החיצונה שאין מפריהן מצויין שם, כדי שלא יטריחו.
83 ד. רוכב, הרי הוא כמהלך, וכשם שעומדין מפני המהלך,
84 כן עומדין מפני הרוכב.
85 ה. שלשה שהיו מהלכין בדרך - הרב באמצע, גדול
86 מימינו, וקטן משמאלו.
87 ו. הוראה חכם - אינו עומד מלפניו, עד שיגיע לו לארבע
88 אמות; וכיון שעבר, ישב. ראה אב בית דין - עומד
89 מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו, ואינו יושב עד
90 שיעבר מאחרי ארבע אמות. ראה את הנשיא - עומד
91 מלפניו משיראנו מרחוק מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב
92 במקומו, או עד שיתפסה מעיניו. והנשיא שמחל על

1 לדון ולהורות בישראל - הן המרבין את המחלוקת, והם
2 המרחיבין את העולם, והמכבין גרה של תורה, והמחבילים
3 פנים ה' צבאות. ועליהן אמר שלמה בחכמתו: "אחזו לנו
4 שועלים - שעלים קטנים, מחבילים ברימים".
5 ה. ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו, ואפלו שלא
6 בפניו. ולא יזכיר שמו בפניו, ואפלו לקרות לאחריים
7 ששם פשם רבו, כדרך שעושה בשם אביו; אלא ישנה
8 שמן, אפלו לאחר מותם - והוא שיהיה השם פלאי [נדיר],
9 שכל השומע ידע שהוא פלוני. ולא יתן שלום לרבו או
10 יחזיר לו שלום, כדרך שנותנין הרעים ומחזירין זה לזה;
11 אלא שוחה [מתכופף] לפניו, ואומר לו ביראה וכבוד:
12 'שלום עליך, רבי'. אם נתן לו רבו שלום, יחזיר לו 'שלום
13 עליך, רבי ומרי'.
14 ו. וכן לא יחליץ תפלויו בפני רבו, ולא יסב, אלא יושב
15 כיושב לפני המלך. ולא יתפלל לפני רבו, ולא יאחר רבו,
16 ולא בצד רבו; ואין צריך לומר, שאסור לו להלך בצדו,
17 אלא יתרחק לאחר רבו, ולא יהיה מכוון כנגד אחוריו;
18 ואחר כך יתפלל. ולא יבגס עם רבו למרחץ. לא יושב
19 במקום רבו. ולא יכריע דבריו בפניו [כדעת החולק עליו],
20 ולא יסתור את דבריו. ולא ישב לפניו, עד שיאמר לו:
21 'שב'; ולא יעמד מלפניו, עד שיאמר לו: 'עמד', או עד
22 שיטל רשות לעמד. וכשיפטר מרבו, לא יחזיר לו אחוריו,
23 אלא יתעל לאחוריו, ופניו כנגד פניו.
24 ז. וחיב לעמד מפני רבו, משיראנו מרחוק מלא עיניו, עד
25 שיתפסה ממנו ולא יראה קומתו; ואחר כך ישב. וחיב
26 אדם להקביל את פני רבו ברגל.
27 ח. אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב, אלא אם כן היה
28 הדרף רבו לחלק לו כבוד. וכל מלאכות שהעבד עושה
29 לרבו, תלמיד עושה לרבו; ואם היה במקום שאין מפריין
30 אותו, ולא היה לו תפלין, וחס שמה יאמרו: 'עבד הוא'
31 - אינו נועל לו מנעלו, ואינו חולצו. וכל המונע תלמידו
32 מלשמשו - מונע ממנו חסד, ופורק ממנו יראת שמים;
33 וכל תלמיד שמוזל בדרך מפל כבוד רבו, גורם לשכינה
34 שתסתלק מישראל.
35 ט. ראה את רבו עובר על דברי תורה, אומר לו: 'למדתנו
36 רבנו כן וכך'. וכל זמן שמזכיר שמועה בפניו, אומר לו:
37 'כן למדתנו רבנו'. ואל יאמר דבר שלא שמע מרבו, עד
38 שיוזכר שם אומרו. וכשימות רבו - קורע כל בגדיו, עד
39 שהוא מגלה את לבו; ואינו מאחה [תופר תפירה חזקה]
40 לעולם. כמה דברים אמורים? ברבו מבדק שלמד ממנו
41 רב חכמתו. אבל אם לא למד ממנו רב חכמתו - הרי זה
42 תלמיד חבר [כמותו], ואינו חייב בכבודו בכל הדברים
43 האלו; אבל עומד מלפניו, וקורע עליו פשם שהוא קורע
44 על כל המתים שהוא מתאבל עליהם. אפלו לא למד ממנו
45 אלא דבר אחד, בין קטן בין גדול - עומד מלפניו, וקורע
46 עליו.
47 י. וכל תלמיד חכם שדעותיו מכונות [ישרות] - אינו

48 - אין מתירין לו אותו, עד שירצה זה שנדוהו בשבילו.
 49 וכן החכם עצמו, מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר בו,
 50 ואין צריך לא עדים ולא התראה; ואין מתירין לו, עד
 51 שירצה את החכם. ואם מת החכם, באין שלשה ומתירין
 52 לו. ואם רצה החכם למחול לו ולא נדהו, הרשות בידו.
 53 יג. הרב שנדה לכבודו, חביבין כל תלמידיו לנהוג נדוי
 54 במנדה; אבל תלמיד שנדה לכבוד עצמו, אין הרב חביב
 55 לנהוג בו נדוי, אבל כל העם חביבין לנהוג בו נדוי. וכן מנדה
 56 לנשיא, מנדה לכל ישראל; מנדה לכל ישראל, אינו מנדה
 57 לנשיא. מנדה לעירו, מנדה לעיר אחרת; מנדה לעיר
 58 אחרת, אינו מנדה לעירו.
 59 יד. במה דברים אמורים? במי שנדוהו מפני שבזה
 60 תלמידי חכמים. אבל מי שנדוהו על שאר דברים שחביבין
 61 עלהין נדוי - אפלו נדהו קטן שבישראל, חביב הנשיא וכל
 62 ישראל לנהוג בו נדוי, עד שיחזור בתשובה מדבר שנדוהו
 63 בשבילו, ויתירו לו. על ארבעה ועשרים דברים מנדין את
 64 האדם, בין איש בין אשה; ואלו הן: (א) המבזה את
 65 החכם, ואפלו לאחר מותו; (ב) המבזה שלוח בית דין;
 66 (ג) הקורא לחברו 'עבד'; (ד) המזלזל בדבר אחד מדברי
 67 סופרים, ואין צריך לומר בדברי תורה; (ה) מי ששלחו לו
 68 בית דין וקבעו לו זמן, ולא בא; (ו) מי שלא קבל עליו
 69 את הדין, מנדין אותו עד שיתן; (ז) מי שיש ברשותו דבר
 70 המזיק, כגון קלב רע או סלם רעוע, מנדין אותו עד שיסיר
 71 הנזק; (ח) המוכר קרקע שלו לגוי, מנדין אותו עד שקבל
 72 עליו כל אנס [נזק] שביאו מן הגוי לישראל חברו בעל
 73 המצר; (ט) המעיד על ישראל בערפאות של גוים והוציא
 74 ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל, מנדין אותו עד
 75 שישלם; (י) טבח [בעל איטליז] כהן שאינו מפרש
 76 המתנות ונותנן לכהן אחר, מנדין אותו עד שיתן; (יא)
 77 המחלל יום טוב שני של גליות, אף על פי שהוא מנהג;
 78 (יב) העושה מלאכה בערב הפסח אחר תצות; (יג)
 79 המזכיר שם שמים לבטלה, או לשבועה בדברי הבאי
 80 [דברים של מה-בכר]; (יד) המביא את הרבים לידי חלול
 81 השם; (טו) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ;
 82 (טז) המחשב שנים [לעברם] וקובע חדשים [אם החודש
 83 מלא או חסר] בחוזה לארץ; (יז) המכשיל את הענן; (יח)
 84 המעכב הרבים מלעשות מצוה; (יט) טבח שיצאת טרפה
 85 מתחת ידו; (כ) טבח שלא בדיק ספינו לפני חכם; (כא)
 86 המקשה עצמו לדעת; (כב) מי שגארש את אשתו, ועושה
 87 בינו ובינה שתפות או משא ומתן, המביאין להן להודקק
 88 זה לזה, כשיבואו שניהן לבית דין מנדין אותן; (כג) חכם
 89 ששמועתו רעה; (כד) המנדה מי שאינו חביב נדוי.

פָּרָק ז

90
 91 א. חכם זמן בתקמה, וכן נשיא או אב בית דין, שסרח -
 92 אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם, אלא אם כן עשה
 93 פירבועם כן נכט וחקריו [שחטאו והחטיאו את הרבים].

1 כבודו, כבודו מחול. כשהנשיא נכנס, כל העם עומדין;
 2 ואינן יושבין, עד שיאמר להן: 'שבו'. כשאב בית דין
 3 נכנס, עושין לו שתי שורות עומדין מכאן ומכאן, עד
 4 שנקנס יושב במקומו, ושאר העם יושבין במקומן.
 5 ז. חכם שנקנס, כל שיגיע [מי שנמצא] לו בארבע אמות
 6 עומד מלפניו, [ונוצר מצב ש]אחד עומד ואחד יושב [ואין
 7 חובה לעמוד בשורה], עד שנקנס יושב במקומו. בני
 8 חכמים ותלמידי חכמים - בזמן שהרבים צריכין להן,
 9 מקפצין על ראשי העם ונקנסין למקומן. ואין שבח
 10 לתלמיד חכמים שיפגס באחרונה; יצא לצרף, חוזר
 11 למקומו. בני חכמים - בזמן שיש בהן דעת לשמע, הופכין
 12 פניהן כלפי אביהן; אין בהן דעת לשמע, הופכין פניהן
 13 כלפי העם.
 14 ח. תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמוד
 15 מפניו אלא שחרית וערבית בלבד, שלא יהא כבודו מרבה
 16 מכבוד שמ"ם.
 17 ט. מי שהוא זקן מפלג בזקנה - אף על פי שאינו חכם,
 18 עומדין לפניו. ואפלו החכם שהוא ילד, עומד בפני הזקן
 19 המפלג בזקנה; ואינו חביב לעמד מלא קומתו, אלא כדי
 20 להדרו. ואפלו זקן גוי, מהדרין אותו בדברים ונותנין לו
 21 יד לסמכו - שגאמר: "מפני שיבה תקום", כל שיבה
 22 במשמע.
 23 י. תלמידי חכמים - אינן יוצאין לעשות בעצמן עם כל
 24 הקהל כבגין וחפירה של מדינה וכיוצא בהן, כדי שלא
 25 יתבזו בפני עמי הארץ. ואין גובין מהן לבגין החומות
 26 ותקון השערים ושכר השומרין וכיוצא בהן, ולא לתשורת
 27 [מתנת] המלך. ואין מחביבין אותן לתן המס, בין מס שהוא
 28 קצוב על בני העיר [מס ציבורי] בין מס שהוא קצוב על
 29 כל איש ואיש [מס גולגולת], שגאמר: "גם כי יתנו בגוים,
 30 עתה אקבצם; ויחלו מעט, ממשא מלך (ו) שרים". וכן
 31 אם היתה סחורה לתלמיד חכמים, מניחין אותו למכור
 32 תחלה; ואין מניחין אחד מבני השוק למכור, עד שימכור
 33 הוא. וכן אם היה לו דין, והוא עומד בכלל בעלי דינין
 34 הרבה - מקדימין אותו, ומושיבין אותו.
 35 יא. עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנא אותן;
 36 לא חרבה ירושלים, עד שבזו בה תלמידי חכמים -
 37 שגאמר: "י'היו מלעבים במלאכי האלהים, ובזוים דבריו,
 38 ומתעצתים בנבאיו"; כלומר, מבזין מלמדי דבריו. וכן זה
 39 שאמרה תורה: "ואם בתקתי תמאסו" - ואם במלמדי
 40 תקתי תמאסו. וכל המבזה את החכמים - אין לו חלק
 41 לעולם הבא, והרי הוא בכלל: "פי דבר ה' בזה".
 42 יב. אף על פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם
 43 הבא - אם באו עדים שבזהו, אפלו בדברים - חביב נדוי,
 44 ומנדין אותו בית דין ברבים, וקונסין אותו ליטרא וזהב
 45 בכל מקום, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם
 46 בדברים, אפלו לאחר מותו - מנדין אותו בית דין, והן
 47 מתירין אותו כשיחזר בתשובה; אבל אם היה החכם חי

מתוך מהדורת חזק

47 לו אפלו עשרה שאינן יודעין לקרות. לא מצא במקומו
48 עשרה, מתירין לו אפלו שלשה.

49 ג. מי שנדרוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו; נדוהו
50 שלא בפניו, מתירין לו בין בפניו בין שלא בפניו. ואין
51 בין נדוהו להפריה כלום, אלא מנדין ומתירין ברגע אחד,
52 כשיחזר המגדה למוטב. ואם ראו בית דין להניח זה
53 בנדויו פמה שנים, מניחין כפי רשעו. וכן אם ראו בית דין
54 להחרימם לזה לכתחלה [ללא נידוי], ולהחרימם מי שאוכל
55 עמו ושותה עמו או מי שיצמד עמו בארבע אמות -

56 מחרימין כדי ליסרו, וכדי לעשות סג לתורה, עד שלא
57 יפרצוה החטאים. אף על פי שיש רשות לחכם לנדוהו
58 לכבודו, אינו שבח לתלמיד חכמים להנהיג עצמו בדבר
59 זה, אלא מעלים אגויו מדברי עמי הארץ, ולא ישית לבו
60 להן - כענין שאמר שלמה בחכמתו: "גם לכל הדברים
61 אשר ידברו, אל תתן לבך". וכן היה ררך חסידים
62 הראשונים - שומעין חרפתו, ואינן משייבין; ולא עוד,
63 אלא שמוחלין למתגרף וסולחין לו. וחכמים גדולים היו
64 משתבחים במעשיהו הנאין, ואומרין שמעולם לא נדו אדם
65 ולא חריומהו לכבודו. וזו היא דרפן של תלמידי חכמים,
66 שראוי לילך בה. במה דברים אמורים? בשבויהו או
67 חרפוהו בסתר. אבל תלמיד חכמים שבויהו או חרפו אדם
68 בפרהסיא, אסור לו למחל על כבודו. ואם מחל - נענש,
69 שזה בזיון תורה; אלא נוקם ונוטר הרבה כנחש, עד
70 שיבקש ממנו מחילה, ויסלח לו.

71 בריף רחמנא דסייען

יום רביעי כ"א שבט ה'תשע"ד

הלכות עבודה זרה

וחקות הגוים

75 יש בכללן אחת וחמשים מצוות - שתי מצוות עשה,
76 וחמש וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א)
77 שלא לפנות אחר עבודה זרה; (ב) שלא לתור אחר
78 הרהור הלב וראית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא
79 יעבר אותה בדרך עבודתה; (ה) שלא ישתחוה לה; (ו)
80 שלא לעשות פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו
81 לאחרים; (ח) שלא לעשות צורות אפלו לנואי; (ט)
82 שלא להדיח אחרים אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת;
83 (יא) שלא לבנותה; (יב) שלא להנות מכל ממונה;
84 (יג) שלא להסית יחיד לעבדה; (יד) שלא לאהב
85 המסית; (טו) שלא לעזוב שנאתו; (טז) שלא להצילו;
86 (יז) שלא ללמד עליו זכות; (יח) שלא ימנע מללמד
87 עליו חובה; (יט) שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא
88 לשמע מן המתנבא בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר,
89 ואפלו בשם ה'; (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר;

1 אבל פשטא שאר חטאות, מלקין אותו בצנעה, שגאמר:
2 "וכשלת היום, וכשל גם נביא עמך לילה" - אף על פי
3 שפשל, פסוה פלילה. ואומרים לו [כשמנדין אותו]: 'הפבד
4 ושב בביתך'. וכן כל תלמיד חכמים שנתחב נדוהי - אסור
5 לבית דין לקפץ ולנדוהו במהרה, אלא בורחין מדבר זה
6 ונשמטין ממנו. וחסיד החכמים היו משתבחים, שלא נמנו
7 מעולם לנדוהו תלמיד חכמים, אף על פי שנמנין להלקוהו
8 אם נתחב מלקות; ואפלו מפת מרדות [מלקות מדרבנו],
9 נמנין עליו להכותו.

10 ב. וכיצד הוא הנדוהי? אומרין: 'פלוני בשמא'; ואם
11 נדוהו בפניו, אומרין: 'פלוני זה'. והחרם, אומרין: 'פלוני
12 מתגרם'. ואורו - בו אלה, בו שבועה, בו נדוהי.
13 ג. כיצד מתירין הנדוהי או החרם? אומרין לו: 'שרוי לך
14 ומחול לך'; ואם התירוהו שלא בפניו, אומרין: 'פלוני,
15 שרוי לו ומחול לו'.

16 ד. מה הוא המנהג שינהג המגדה בעצמו, ושנוהגין עמו?
17 מגדה אסור לספר ולכבס פאבל כל ימי נדויו, ואין מזמנין
18 עליו [מצרפין לברכת המזון בשלושה], ולא כוללין אותו
19 בעשרה לכל דבר שצריף עשרה, ולא יושבין עמו בארבע
20 אמות. אבל שונה הוא לאחרים [מלמד תורה], ושונין לו;
21 ונשכר [לעשות מלאכה לאחרים], ושוכר [אחרים]. ואם מת
22 בנדוהו - בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונו, כלומר
23 שהן רוגמין אותו. לפי שהוא מבודל מן הצבור; ואין צריך
24 לומר, שאין מספידין אותו, ואין מליין את מטו.

25 ה. יתר עליו המחרם - שאינו שונה לאחרים, ואין שונין
26 לו; אבל שונה הוא לעצמו, כדי שלא ישפח תלמודו. ואינו
27 נשכר, ואין נשכרין לו; ואין נושאין ונותנין עמו, ואין
28 מתעסקין עמו, אלא מעט עסק, כדי פרוסתו.

29 ו. מי שישב בנדוהו שלשים יום, ולא בקש להתירו - מגדין
30 אותו שניה; יש שלשים יום אחרים, ולא בקש להתירו -
31 מחרימין אותו.

32 ז. בכמה מתירין הנדוהי או החרם? בשלשה, אפלו
33 הדיוטות [שאינם ת"ח]; ויחיד ממקה, מתיר הנדוהי לבדו.
34 ויש לתלמיד להתיר הנדוהי או החרם, ואפלו במקום הרב.
35 ט. שלשה שנה והלכו להן, וחסו זה מדבר שנדוהו בגללו
36 - באין שלשה אחרים, ומתירין לו.

37 י. מי שלא ידע מי נדוהו, ילך אצל הנשיא ויתיר לו נדוהו.
38 יא. נדוהי על תנאי, אפלו מפי עצמו - צריך הפרה [אם
39 לא נתקיים התנאי]. תלמיד חכמים שגדה עצמו, ואפלו
40 נדה עצמו על דעת פלוני, ואפלו על דבר שחייב עליו נדוהי
41 - הרי זה מפר לעצמו.

42 יב. מי שנדוהו בכלום [חלם שמישהו מנדה אותו], אפלו
43 ידע מי נדוהו - צריך עשרה בני אדם ששונין הלכות,
44 להתירו מנדוהו; ואם לא מצא, טורח אחריהן עד פרסה.
45 לא מצא, מתירין לו עשרה ששונין משנה; לא מצא,
46 מתירין לו מי שיודעין לקרות בתורה; לא מצא, מתירין

מתוך מהדורת חזק

46 ותחת האילנות ובקראשי ההרים ועל הגבעות, ומתקבצים
 47 ומשתתחים להם; ואומרים לכל העם, שזו הצורה מטיבה
 48 ומרעה, וראוי לעבדה וליראה ממנה. והכומרין אומרים
 49 להם: 'שבועבדה זו תרבו ותצליחו', ויעשו כן וכך, ואל
 50 תעשו כן וכך. והתחילו כוכבים אחרים לעמד ולומר
 51 שהכוכב עצמו או הגלגל עצמו או המלאך דבר עמהם
 52 ואמר להם: 'עבדוני ככה וכך', והודיע להם דרך עבודתו,
 53 ויעשו כן, ואל תעשו כן. ופשט דבר זה בכל העולם,
 54 לעבד את הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להן,
 55 ולהשתתח להן. וכיין שארכו הימים, נשתפח השם
 56 הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם, ולא הפירוהו;
 57 ונמצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים, אינם יודעים אלא
 58 הצורה של עץ ואבן וההיכל של בגין, שנתחנכו מקטנותן
 59 להשתתח להן ולעבדן, ולהשבע בשמן. והחכמים שהיו
 60 בהם, כגון הכומרים וכיוצא בהן, מדמין שאין שם אלוה
 61 אלא הכוכבים והגלגלים שנועשו הצורות האלו בגלגלם
 62 ולדמותן [לפי דמותן]. אבל צור העולמים, לא היה שם
 63 מכירו ולא יודעו, אלא יחידים בעולם, כגון חנוף
 64 ומתושלח ונח ושם ועבר. ועל דרך זה, היה העולם
 65 מתגלגל [נמשך] והולך, עד שנוולד עמודו של עולם, שהוא
 66 אברהם אבינו עליו השלום.

67 ג. כיון שנגמל [מחלב אימו, בן ג' שנים] איתן זה [=כינוי
 68 לאבות], התחיל לשוטט [לחפש] בדעתו והוא קטן,
 69 ולחשב ביום ובלילה; והיה תמה: 'היאך אפשר, שיהיה
 70 הגלגל הזה נהג תמיד, ולא יהיה לו מנהיג? וימי סבב
 71 אותו? לפי שאי אפשר שייסבב את עצמו! ולא היה לו
 72 מלמד ולא מודיע דבר, אלא משקע באור פשדים בין
 73 עובדי עבודה זרה הטפשים. ואביו ואמו וכל העם עובדים
 74 עבודה זרה, והוא היה עובד עמהם. ולבו משוטט ומבין,
 75 עד שהשיג דרך האמת, והבין קו הצדק מדעתו הנכונה;
 76 וידע שיש שם [שישנו] אלוה אחד, והוא מנהיג הגלגל,
 77 והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו. וידע
 78 שכל העם טועים, ודבר שגורם להם לטעות ידע שורש
 79 טעותם], זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות, עד
 80 שאבד האמת מדעתם; וכן ארבעים שנה הפיר אברהם את
 81 בוראו. כיון שהפיר וידע, התחיל להשיב תשובות
 82 [להקשות קושיות] על בני אור פשדים, ולערף דין עמהם,
 83 ולומר שאין זו דרך האמת, שאתם הולכים בה. וישבר
 84 את הצלמים, והתחיל להודיע לעם, שאין ראוי לעבד אלא
 85 לאלוה העולם, ולו ראוי להשתתח ולהקריב ולנסף - כדי
 86 שיפירוהו כל הברואים הבאים; וראוי לאבד ולשבר כל
 87 הצורות, כדי שלא יטעו בהן כל העם, כמו אלו שהם
 88 מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. כיון שגבר עליהם
 89 בראיותיו, בקש המלך להרגו; ונעשה לו נס, ויצא לחרן.
 90 והתחיל לעמד ולקרוא בקול גדול לכל העם, ולהודיעם
 91 שיש אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבד. והיה מהלך
 92 וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד

1 (כג) שלא לשבע בשם עבודה זרה; (כד) שלא לעשות
 2 אוב; (כה) שלא לעשות ידעוני; (כו) שלא להעביר
 3 למלך; (כז) שלא להקים מצבה; (כח) שלא
 4 להשתתח על אבן משכית; (כט) שלא לטע אשרה;
 5 (ל) לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה; (לא)
 6 שלא להנות בעבודה זרה ובכל משמשיה; (לב) שלא
 7 להנות בצפוי נעבד; (לג) שלא לכתר ברית לעובדי
 8 עבודה זרה; (לד) שלא לחז עליהן; (לה) שלא ישבו
 9 בארצנו; (לו) שלא להדמות במנהגותן ובמלבושן;
 10 (לז) שלא לנחש; (לח) שלא לקסם; (לט) שלא
 11 לעונן; (מ) שלא לחבר חבר; (מא) שלא לדרש אל
 12 המתים; (מב) שלא לשאל באוב; (מג) שלא לשאל
 13 בידעוני; (מד) שלא לכשף; (מה) שלא להקיף פאת
 14 ראש; (מו) שלא להשחית פאת זקן; (מז) שלא יעדה
 15 איש עדי אשה; (מח) שלא תעדה אשה עדי איש;
 16 (מט) שלא לכתב קעקע; (נ) שלא להתגודד; (נא)
 17 שלא לעשות קרחה על מת. ובאור כל המצוות האלו
 18 - בפרקים אלו.

פרק א

20 א. בימי אנוש [בן שת בן אדם הראשון] טעו בני האדם
 21 טעות גדולה, ונבערה [נכסלה] עצת חכמי אותו הדור;
 22 ונאנוש עצמו, מן הטועים. וזו הייתה טעותם: אמרו, הואיל
 23 והאל ברא כוכבים אלו וגלגלים אלו להנהיג את העולם,
 24 ונתנם בפרום, חלק להם כבוד, והן שמשין המשמשין
 25 לפניו - ראויין הם לשבחם ולפאדם, ולחלק להם כבוד.
 26 והיו רצון האל ברוך הוא, לגדל ולכבד [את] מי שגדלו
 27 וכבודו, כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו,
 28 וזה הוא כבודו של מלך. כיון שעלה דבר זה על לבם,
 29 התחילו לבנות לכוכבים היכלות, ולהקריב להן קרבנות,
 30 ולשבחם ולפאדם בדברים, ולהשתתח למולם - כדי
 31 להשיג רצון הבורא, בדעתם הרעה. וזה היה עקר עבודה
 32 זרה. וכך היו אומרים עובדיה היודעים עקרה, לא שהן
 33 אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה. הוא שיומיה
 34 אומר: "מי לא יראך מלך הגוים, כי לך יאתה, כי בכל
 35 חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך, ובאמת יבערו
 36 ויכסלו, מוסר הכלים עץ הוא" - כלומר, הכל יודעים
 37 שאמתה הוא האל לברך; אבל טעותם וכסילותם, שדמיו
 38 שזה ההבדל רצונך הוא.

39 ב. ואחר שארכו הימים, עמדו בבני אדם נביאי שקר,
 40 ואמרו שהאל צוה להם ואמר להם: 'עבדו כוכב פלוני',
 41 או 'כל הכוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כן וכך, ובנו לו
 42 היכל, ויעשו צורתו כדי להשתתח לו כל העם, הנשים
 43 והקטנים ושאור עם הארץ'. ומודיע להם צורה שפדה
 44 מלבדו, ואומר: 'זו היא צורת הכוכב הפלוני שהודיעוהו
 45 בנבואתו'. והתחילו על דרך זה לעשות צורות בהיכלות

47 לפניה]; ומרקוליס, שעבודתו שיזרק לו אבנים, או יסקל
 48 [יפנה] מלפניו אבנים. והרבה עבודות כגון אלו תקנו
 49 לשאר צלמים. לפיכך, הפוער עצמו למרקוליס, או שזרק
 50 אבן לפעור - פטור; עד שיעבד אותו דרך עבודתו,
 51 שגאמר: "איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם, ואעשה
 52 כן גם אני". ומפני זה הענין, צריכין בית דין לידע דרכי
 53 העבודות; שאין סוקלין עובד עבודה זרה, עד שידעו שזו
 54 היא דרך עבודתה.
 55 ג. ואזהרה של עבודות אלו וכיוצא בהן, הוא שכתוב:
 56 "ולא תעבדם". בפה דברים אמורים? בשאר עבודות, חוץ
 57 ממשפתה וזובח ומקטר ומנסף; אבל העובד באמת
 58 מארבע עבודות אלו לאחד מפל מיני עבודה זרה - חבי,
 59 ואף על פי שאין דרך עבודתו בכך. כיצד? הרי שנסף
 60 לפעור או שזבח למרקוליס - חבי, שגאמר: "זבח לאלהים
 61 יחרם" [- יומת]. וביחה בכלל עבודות היתה [ויעבוד
 62 אלוקים אחרים], ולמה נצאת? [פורטה במיוחד] לומר
 63 לך: מה זביחה מיוחדת שעוברים בה לשם [בבית המקדש],
 64 וחבי הזבח לאל אחר סקילה עליה, בין היתה דרך
 65 עבודתה בזביחה, או אינה בזביחה; אף כל עבודה שהיא
 66 מיוחדת לשם - אם עבד בה לאל אחר, בין שהיתה דרך
 67 עבודתה בכך בין שאינה בכך - חבי עליה. לכך נאמר:
 68 "לא תשתחוה לאל אחר", לחבי על ההשתחויה, אפלו
 69 אין דרך עבודתו בכך. והוא הדין למקטר, ומנסף; וזרק
 70 ומנסף - אחד הוא.
 71 ד. ספת לה צוה [הניח לה בפיח], או שנסף לה עביט
 72 [כלי] של מימי רגלים - חבי. שחט לה חגיב - פטור, אלא
 73 אם כן היתה עבודתה בכך; וכן אם שחט לה בהמה
 74 מחסרת אבר - פטור, אלא אם כן היתה דרך עבודתה
 75 בכך. עבודה זרה שעוברים אותה במקל - שבר מקל
 76 בפניה - חבי, ונאסרת. זרק מקל לפניו - חבי, ואינה
 77 נאסרת; שאין זריקת המקל כעין זריקת הדם, שהרי המקל
 78 [נשאר] כמות שהוא, והדם מתפזר. המקבל עליו אחד
 79 מפל מיני עבודה זרה באלות, חבי סקילה; אפלו הגביה
 80 לבנה ואמר לה: 'אלי את', וכל פיוצא בדבור זה - חבי;
 81 ואפלו חזר בו בתוך כדי דבור, ואמר: 'אין זה אלי' - אין
 82 חזרתו פלוס, אלא נסקל.
 83 ה. העובד עבודה זרה בדרבה, ואפלו עשה דרך בזיון -
 84 חבי. כיצד? הפוער עצמו לפעור כדי לבזותו, או זרק אבן
 85 למרקוליס כדי לבזותו - הואיל ועבודתו בכך - חבי,
 86 ומביא קרבן על שגנתו.
 87 ו. העובד עבודה זרה מאהבה, כגון שחשק בצורה זו
 88 מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או שעבדה מיראתו
 89 לה, שמא תרע לו כמו שהן מדמים עובדיה שהיא מטיבה
 90 ומרעה - אם קבלה עליו באלות, חבי סקילה; ואם עבדה
 91 כדרך עבודתה או באמת מארבע עבודות מאהבה { או
 92 מיראה }, פטור. המגפף [מחבק] עבודה זרה, והמנשק לה,
 93 והמכבד [במטאטא] והמרבץ [מזלף מים] לפניו, והמרחיץ

1 עבדה, הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא;
 2 ואחד העובד עבודה זרה, ואחד המגדף את השם [- שווים
 3 שניהם בחומרתם] - שגאמר: "והנפש אשר תעשה כיד
 4 רמה, מן האזרח ומן הגר - את ה' הוא מגדף". לפיכך
 5 תולין עובד עבודה זרה, כמו שתולין את המגדף, ושניהם
 6 נסקלין. ומפני זה כללתי דין המגדף בהלכות עבודה זרה,
 7 ששניהן כופרין בעקר הן.
 8 ז. ואלו הן דיני המגדף: אין המגדף חבי סקילה, עד
 9 שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אלף
 10 דלת נון יוד, ויכרך [- יקלל] אותו בשם מן השמות שאינם
 11 נמחקין [ד' שמות הם] - שגאמר: "ונקב שם ה' - מות
 12 יומת", על השם המיוחד חבי סקילה; ועל שאר הפנויים
 13 [כגון חנון רחום וכו'], באזהרה [לאו]. ויש מי שמפרש,
 14 שאינו חבי אלא על שם יוד הי ואו הי; ואני אומר, שעל
 15 שניהם הוא נסקל.
 16 ח. אזהרה של מגדף מניין? שגאמר: "אלהים לא תקלל".
 17 בכל יום ויום דנין את העדים בפניו 'בה יוסי את יוסי'
 18 [משתמשים בשם 'יוסי' גי' אלקים] כתחליף לשם ה' -
 19 בגלל הקושי בהתבטאות נודאה שכזו]. נגמר הדין -
 20 מוציאים את כל האדם לחוץ, ושואלים את הגדול
 21 שב'עדים ואומרים לו: 'אמר מה ששמעת בפרוש! והוא
 22 אומר, והדינים עומדים על רגליהם, וקורעין [בגדיהם]
 23 ולא מאחיזין [לא תופרים מקום הקריעה לעולם]. והעד
 24 השני אומר: 'אף אני כמותו שמעתי'. ואם היו עדים
 25 רבים, צריך כל אחד ואחד מהן לומר: 'פנה שמעתי'.
 26 ט. מגדף שחזר בו בתוך כדי דבור [כדי אמירת 'שלום
 27 עליך רבי'], אינו פלוס, אלא כיון שגדף בעדים, נסקל. מי
 28 שגדף את השם בשם עבודה זרה, כגאין פוגעין בו
 29 והורגין אותו. ואם לא הרגוהו קנאים, וכא לבית דין -
 30 אינו נסקל; עד שיכרך בשם מן השמות המיוחדים.
 31 י. כל השומע ברפת השם, חבי לקרע; ואפלו על ברפת
 32 הפנוי חבי לקרע; והוא, שישמענה מישראל. ואחד
 33 השומע, או השומע מן השומע. אבל השומע מן הגוי,
 34 אינו חבי לקרע; ולא קרע אליקים ושכנא, אלא מפני
 35 שרבושקה משמד היתה. כל העדים והדינים סומכים את
 36 ידיהם אחד אחד על ראש המגדף, ואומר לו: 'דמך
 37 בראשך, שאתה גרמת לך'. ואין בכל הרוגי בית דין, מי
 38 שסומכים עליו, אלא מגדף בלבד, שגאמר: "וסמכו כל
 39 השמעים את ידיהם".

פרק ג

40
 41 א. כל העובד עבודה זרה כצונו בזיון, חבי פרת; ואם
 42 היו שם עדים והתראה, נסקל. ואם עבד בשגגה, מביא
 43 חטאת כבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן].
 44 ב. עבודות הרבה קבעו עובדי עבודה זרה, לכל צלם
 45 וצלם ולכל צורה וצורה, ועבודת זה אינה כעבודת זה -
 46 כגון פעור, שעבודתו שפער אדם עצמו לו [ויעשה צרכיו

46 בסיף; והוא שעבדו עבודה זרה, או שקבלוה עליהם
 47 באלוה. ואזהרה למידין מנין? תלמוד לומר: "לא ישמע
 48 על פיך".
 49 ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה שנים
 50 או יתר על שנים, שנאמר: "יצאו אנשים בני בליעל";
 51 ויהיו מדיחיה מאותו שכט ומאותה העיר, שנאמר:
 52 "מקרבך, וידיחו את יושבי עירם"; ועד שידיחו רבה,
 53 ויהיו המדחין ממאה ועד רבו של שכט. אבל אם הדח
 54 רבו של שכט, דנין אותם כיחידים, שנאמר: "יושבי
 55 העיר" - לא כפר קטן, ולא כפר גדול; וכל פחות ממאה
 56 כפר קטן, ורבו של שכט כפר גדול. וכן אם הדיחיה נשים
 57 או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדח מעוטה, או
 58 שהדחו מאליהן, או שהיו מדיחיה מחוצה לה - אין דנין
 59 בה דין עיר הנדחת, אלא הרי הן כיחידים שעבדו עבודה
 60 זרה: סוקלין כל מי שעבד, וממונן ליורשיהן כשאר הרוגי
 61 בית דין.
 62 ג. אין דנין דין עיר הנדחת אלא בית דין הגדול של
 63 שבעים ואחד, שנאמר: "והוצאת את האיש ההוא או את
 64 האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה, אל שעריך"
 65 - יחידים נהרגין בבית דין של כל שער ושער [של כ"ג
 66 שבכל עיר], ואין המרבין נהרגין אלא בבית דין הגדול.
 67 ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, שנאמר:
 68 "באחת עריך"; ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת, לפי
 69 שלא נתחלקה לשבטים. ואין עושין עיר הנדחת בספר
 70 [בגבול], כדי שלא יכנסו גוים ויחריבו את ארץ ישראל.
 71 ואין בית דין אחד עושה שלש עירות הנדחות זו בצד זו;
 72 אבל אם היו מרחקות, עושה.
 73 ה. אין עושין עיר הנדחת, עד שידיחיה מדיחיה בלשון
 74 רבים ויאמרו להן: 'גלף ונעבד', או 'גלף ונזבח', או 'גלף
 75 ונקטר', או 'גלף וננסף', או 'גלף ונשתחנה', או 'גלף ונקבל
 76 באלוה'; והם שומעים, ועבדו אותה דרך עבודתה, או
 77 באחת מארבע עבודות [החנויות], או שקבלו אותה
 78 באלוה. עיר הנדחת שלא נתקמו בה ובמדיחיה כל
 79 התנאים האלו, היאך עושים להן? מתרין ומעידין בכל
 80 אחד ואחד שעבד מהן עבודה זרה, וסוקלין אותן
 81 כיחידים; וממונן ליורשיהן.
 82 ו. והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהא ראויה לעשות עיר
 83 הנדחת? בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין, עד
 84 שידעו בראיה ברורה שהדחה כל העיר או רבה, וחזרו
 85 לעבודה זרה. אחר כך שולחין להן שני תלמידי תכמים,
 86 להזהיר אותן ולהחזירן. אם חזרו ועשו תשובה, מוטב;
 87 ואם עמדו באולתן - בית דין מצוין לכל ישראל לעלות
 88 עליהן לצבא, והן צרין עליהן ועורכין עמהם מלחמה, עד
 89 שתבקע העיר. כשתבקע העיר, מיד מרבין להם בתי דינים
 90 ודנים אותן. כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד עבודה
 91 זרה אחר שהתרו בו, מפרישין אותו: אם נמצאו כל
 92 העובדים מעוטה - סוקלין אותן, ושאר העיר נצול;

1 לה, והסך [שמן ובשמים] והמלביש והמנעיל, וכל פיוצא
 2 בדברי כבוד האלו - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ולא
 3 תעבדם"; ודברים אלו, בכלל עבודה הן. ואף על פי כן
 4 אינו לוקה על אחת מהן, לפי שאינן בפרוש; ואם היתה
 5 דרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו, ועשהו לעבדה
 6 - חיב.
 7 ז. ישוב לו קוץ ברגלו בפני עבודה זרה - לא יוסי ויטלנו,
 8 מפני שנהאה כמשתחנה לה; ונחזור לו מעות בפניה - לא
 9 יוסי ויטלם, מפני שנהאה כמשתחנה לה; אלא ישוב, ואחר
 10 כך יטל.
 11 ח. פרוצפות [פרצופי פנים] המקלחות מים [מפיהם] בפני
 12 עבודה זרה - לא יניח פיו על פיהן וישתה, מפני שנהאה
 13 כמנשק לעבודה זרה.
 14 ט. העושה עבודה זרה לעצמו - אף על פי שלא עשה
 15 בידו [אלא אומן עשאה לבקשות], ואף על פי שלא עבדה
 16 - לוקה, שנאמר: "לא תעשה לה פסל וכל תמונה". וכן
 17 העושה עבודה זרה בידו לאחרים - אפלו עשה אותה לגוי
 18 - לוקה, שנאמר: "ואלהי מסכה לא תעשו לכם". לפיכך,
 19 העושה עבודה זרה בידו לעצמו, לוקה שתיים.
 20 י. אסור לעשות צורות [אדם] לנואי, ואף על פי שאינה
 21 עבודה זרה, שנאמר: "לא תעשון אתי, אלהי כסף ואלהי
 22 זהב לא תעשו לכם" - כלומר, צורות של כסף ושל זהב
 23 שהן לנואי, כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם
 24 לעבודה [זרה]. ואין אסור לצור לנואי, אלא צורת האדם
 25 בלבד. לפיכך אין צרין, לא בעץ ולא בסיד ולא באבן,
 26 צורת האדם; והוא שתהיה הצורה בולטת, כגון הציור
 27 והפיור [קישוטים] שבטרקלין וכיוצא בהן; ואם צר,
 28 לוקה. אבל אם היתה הצורה משקעת, או צורה של סמנין
 29 [צבע], כגון הצורות שעל גבי הלוחות והטבילות, או
 30 צורות שרוקמין באריג - הרי אלו מתרות.
 31 יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם היתה
 32 הצורה בולטת - אסור להניחה [בביתו], ומתה לחתם בה
 33 [כי יוצרת חקיקה]; ואם היתה הצורה שוקעת - מתה
 34 להניחה, ואסור לחתם בה, מפני שהחתם תעשה בו
 35 הצורה בולטת. וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה פוככים
 36 ומזלות ומלאכים, שנאמר: "לא תעשון אתי" - לא תעשון
 37 כדמות שמשין המשמשים לפני בפרום, ואפלו על הלוח
 38 [שאינן בולטות]. צורות הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן
 39 האדם, וצורות אילנות ודשאים וכיוצא בהן - מתה לצור
 40 אותם, ואפלו היתה הצורה בולטת.

יום חמישי כ"ב שבט ה'תשע"ד

פרק ד

41
 42
 43 א. מדיחי עיר מישראל [לעבודה זרה] - הרי אלו נסקלין,
 44 אף על פי שלא עבדו עבודה זרה, אלא הדיחו את יושבי
 45 עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר המדחין, נהרגין

48 הרי הם קדשי מזבח וימותו; ובצלי מומין, הרי הן בכלל
 49 "בהמתה", ונהרגין. התרומות שבתוכה - אם הגיעו ליד
 50 כהן - ירקבו, מפני שהן נכסיו; ואם עדין הן ביד ישראל
 51 - יתנו לכהן של מדינה אחרת, מפני שהן נכסי שמים,
 52 וקדשתן קדשת הגוף.
 53 טו. מעשר שני, וכסף מעשר שני, וכתבי הקדש שבתוכה
 54 - הרי אלו יגנזו.
 55 טז. כל העושה דין בעיר הנדחת - הרי זה פמקריב עולה
 56 כליל, שנאמר: "כליל לה' אלהיך"; ולא עוד, אלא
 57 שמסלק חרון אף מישראל, שנאמר: "למען ישוב ה'
 58 מחרון אפו", ומביא עליהם ברכה ורחמים, שנאמר: "ונתן
 59 לך רחמים, ורחמך והרבה".

פרק ה

60
 61 א. המסית אחד מישראל, בין איש בין אשה - הרי זה
 62 נסקל, אף על פי שלא עבד המוסת ולא המסית עבודה
 63 זרה; אלא מפני שהורהו לעבד. בין שהיה המסית הדיוט,
 64 בין שהיה נביא, בין שהיה המוסת יחיד איש או אשה,
 65 או יחידים - מיתתו בסקילה.
 66 ב. המסית את רב אנשי העיר - הרי זה מדיח, ואינו נקרא
 67 'מסית'. הנה זה שהדיח רב העיר נביא, מיתתו בסקילה.
 68 והנדחים, הרי הן כיחידים, ואינם כאנשי עיר הנדחת, עד
 69 שיהיו המדיחים שנים, ואחד האומר: 'אמרה לי עבודה
 70 זרה: עבדוה', או שאמר: 'אמר לי הקדוש ברוך הוא:
 71 עבדו עבודה זרה' - הרי זה נביא שהדיח; ואם הדחו
 72 אחריו רב העיר, נסקל. המסית שהסית, בין בלשון רבים
 73 בין בלשון יחיד - הרי זה נסקל. כיצד? האומר לחברו:
 74 'אעבד עבודה זרה', 'אלף ואעבד', 'גלף ונעבד בעבודה
 75 פלונית', שדרך אותה עבודה זרה להעבד בה; 'אזבח',
 76 'אלף ואזבח', 'גלף ונזבח'; 'אקטר', 'אלף ואקטר', 'גלף
 77 ונקטר'; 'אנסף', 'אלף ואנסף', 'גלף וינסף'; 'אשמתנה',
 78 'אלף ואשמתנה', 'גלף ונשמתנה' - הרי זה מסית. הסית
 79 לשנים, הרי הן עדין (הניסיתים עצמם); והן מביאין אותו
 80 לבית דין, ומעידין עליו שפך אמר להן, וסוקלין אותו.
 81 ג. ואין המסית צריך התראה. אמר לאחד - הוא (האחד
 82 הניסת) אומר: 'יש לי חברים רוצים בך', ומערים עליו
 83 עד שסית בפני שנים, כדי להרגו. אם לא רצה המסית
 84 להסית לשנים, מצוה להכמין לו (להחביא עדים); כל
 85 חבי מיתות שבתורה, אין מכמנין עליהן - חוץ מזה.
 86 כיצד מכמנין לו? המוסת מביא שנים, ומעמידן במקום
 87 אפל כדי שיראו המסית וישמעו דבריו, ולא יראה אותם.
 88 והוא אומר למסית: 'אמר מה שאמרתי לי ביחוד; והוא
 89 אומר לו, והמוסת משיבו: 'היאך נניח את אלהינו
 90 שבשמים, ונגלף ונעבד את העצים ואת האבנים? אם חזר
 91 בו, או ששחק - פטור; ואם אמר לו: 'כך היא חובתנו,
 92 וכך נפה לנו' - העומדים שם ברחוק מביאין אותו לבית
 93 דין, וסוקלין אותו.

1 נמצאו רבה - מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם
 2 דינם, והורגין כל אלו שעבדו בסיף. ומפין את כל נפש
 3 אדם אשר בה לפי חרב, טף ונשים, אם הדחה בלה; ואם
 4 נמצאו העובדים רבה, מכים את כל הנשים והטף של
 5 עובדים לפי חרב. ובין שהדחה בלה בין שהדחו רבה,
 6 סוקלין את מדיניה. ומקבצין כל שללה אל תוך רחובה
 7 [ככר מרכזית]. אין לה רחוב, עושין לה רחוב; הנה
 8 רחובה חוצה לה, בונין חומה חוץ ממנו עד שיכנס
 9 לתוכה, שנאמר: "אל תוך רחבה". והורגין כל נפש חיה
 10 אשר בה. ושוּרפין את כל שללה עם המדינה באש;
 11 ושרפתה מצות עשה, שנאמר: "ושרפת באש את העיר
 12 ואת כל שללה".
 13 ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא
 14 הדחו עם רבה - נשרפין בכלל שללה; הואיל וישבו שם,
 15 ממונן אבד. וכל הנהנה ממנה בכל שהוא - לוקה אחת,
 16 שנאמר: "ולא ידבק בךדף מאומה מן החכם".
 17 ח. ועיר הנדחת שהוזמו עדיה, כל המחזיק בנכסיה זכה;
 18 ומתו להנות בו, שהרי הוזמו. ולמה זכה בה? שכל אחד
 19 ואחד כבר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינה. ואינה נבנית
 20 לעולם; וכל הבונה אותה - לוקה, שנאמר: "לא תבנה
 21 עוד". ומתו לעשותה גנות ופרדסים - שנאמר: "לא תבנה
 22 עוד", לא תבנה מדינה [עיר] כמות שהיתה.
 23 ט. שירה העוברת ממקום למקום, אם עברה בעיר הנדחת
 24 והדחה עמה - אם שהת שם שלשים יום - נהרגין בסיף,
 25 וממונם אבד; ואם לאו - הן בסקילה, וממונם ליורשיהן.
 26 י. נכסי אנשי מדינה [עיר] אחרת שהיו מפקדין בתוכה -
 27 אף על פי שקבלו עליהן אחריות - אין נשרפין, אלא
 28 יחזרו לבעליהן, שנאמר: "שללה", ולא שלל חברתה.
 29 נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין במדינה אחרת - אם
 30 נקבצו עמה [בעת שריפת כל שללה], נשרפין בכללה; ואם
 31 לאו, אין מאבדין אותן, אלא יתנו ליורשיהן.
 32 יא. בהמה, חצייה של עיר הנדחת וחצייה של עיר אחרת,
 33 שהיתה בתוכה - הרי זו אסורה. ועפה שהיא פן - מתרת,
 34 לפי שאפשר לחלק העפה.
 35 יב. בהמה של עיר הנדחת שנשחטה - אסורה בהנאה,
 36 כשור הנסקל שנשחט. שער הראש, בין של אנשים בין
 37 של נשים שבה - מתו בהנאה; אבל של פאה נכרית -
 38 הרי הוא מפלל שללה, ואסור.
 39 יג. פרות המחברים שבתוכה - מתרין, שנאמר: "תקבץ
 40 . . ושרפת", מי שאינו מחסר אלא קבוץ ושרפה; יצאו
 41 פרות המחברין, שהן מחסרין תלישה וקבוץ ושרפה. והוא
 42 הדין, לשער הראש. ואין צריך לומר האילנות עצמן שהן
 43 מתרות, והרי הן של יורשיהן. ההקדשות שבתוכה - קדשי
 44 מזבח ימותו, שנאמר: "זבח רשעים, תועבה"; קדשי בֶּדֶק
 45 הבית, יפדו ואתו כף שורפין אותה - שנאמר: "שללה",
 46 ולא שלל שמים.
 47 יד. הבכור והמעשר [מעשר בהמה] שבתוכה - תמימין,

48

יום שישי כ"ג שבט ה'תשע"ד

49

פרק ז

א. מצות עשה היא לאבד עבודה זרה, ומשמשיה, וכל הנעשה בשבילה - שנאמר: "אבד תאבדון את כל המקומות", ונאמר: "כי אם כה תעשו להם - מזבחתיכם תתצו". ובארץ ישראל, מצוה לרדף אתריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו [אף ממקומות שלא כבשנוס]; אבל בחוצה לארץ, אין אנו מצווין לרדף אתריה, אלא כל מקום שנכבש אותו, נאבד כל עבודה זרה שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" - בארץ ישראל אתה מצוה לרדף אתריה, ואין אתה מצוה לרדף אתריהן בחוצה לארץ.

ב. עבודה זרה עצמה, ומשמשיה, ותקרבת שלה [כגון בשו שמקריבים לה], וכל הנעשה בשבילה - אסור בהנאה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך". וכל הנהנה באחד מכל אלו, לוקה שתיים - אחת משום "ולא תביא תועבה אל ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה מן התרם".

ג. בהמה שהקריבה לעבודה זרה, כלה אסורה; אפלו פרשה, ועצמותיה, וקרניה, וטלפיה, ועורה - הכל אסור בהנאה. לפיכך, אם היה בעור סימן שידע בו שזה העור תקרבת עבודה זרה הוא, כגון שהיה עושין שקורעין קרע עגל כנגד הלב ומוציאין הלב - הרי כל אותן העורות שהן כן, אסורין בהנאה; וכן כל פיוצא כנה.

ד. מה בין עבודה זרה של גוי, לעבודה זרה של ישראל? עבודה זרה של גוי, אסורה בהנאה מיד, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש", משפסלו נעשה לו אלוה; ושל ישראל, אינה אסורה בהנאה עד שתעבד, שנאמר: "וישם בסתר", עד שיעשה לה דברים שבסתר, שהן עבודתה. ומשמשי עבודה זרה, בין של גוי בין של ישראל - אינן אסורין עד שישתמשו בהן לעבודה זרה.

ה. העושה עבודה זרה לאחרים - אף על פי שהוא לוקה, שכרו מותר, ואפלו עשאה לגוי, שהיא אסורה מיד; מפני שאינה נאסרת עד שתגמר, ומפוש האחרון [מכה אחרונה] שגומרה - אין בו שוה פרוטה. הלוקח גרוטאות [שברי מתכות] מן הגוים, ומצא בהן עבודה זרה - אם נתן מעות ולא משף, יחזירם לגוי; וכן אם משף ולא נתן מעות, אף על פי שמשיכה בגוי קונה, כמקח טעות הוא; משף ונתן מעות, יוליכם לים המלח [לאבדס]. וכן גוי וגר שירשו את אביהן גוי - יכול הגר לומר לגוי: 'טל אתה עבודה זרה, ואני מעות', 'אתה יין נסוף, ואני פרות'; ואם משבאו לרשות הגר, אסור.

ו. צורות שעשו אותן גוים לנואי, מתרין בהנאה; וצורות שעושין אותן לעבודה זרה, אסורין. כיצד? כל הצורות הנמצאות בכפרים - אסורים בהנאה, מפני שחזקתן שהן

1 ברגלו באש דרך העברה [עובר ברגליו ונושא זרעו בידיו];
2 מסר ולא העביר, העביר ולא מסר, או שמסר והעביר
3 שלא דרך העברה - פטור. ואינו חיב, עד שימסר מקצת
4 זרעו ויניח מקצתו, שנאמר: "כי מזרעו נתן למלך" -
5 מקצת זרעו, לא כלו.

ה. אחד זרע פשר, ואחד זרע פסול, אחד בגיו ובנותיו,
7 ואחד בגיהם ובגני בגיהם - על כל יוצאי ירכו הוא חיב,
8 מפני שהן זרעו. אבל אם העביר אחיו או אחיותיו או
9 אבותיו, או שהעביר עצמו - פטור. העביר אחד מזרעו,
10 והוא ישן או שהיה סומא - פטור.

ו. מצבה שאסרה תורה - היא בגני שיהיו הכל מתקבצין
12 אצלה, ואפלו לעבד את ה', שכן היה דרך עובדי עבודה
13 זרה, שנאמר: "ולא תקים לך מצבה, אשר שגא ה'
14 אלהיך". וכל המקום מצבה, לוקה. וכן אבן משפית [אבן
15 יפה ושכיית חמדה] האמורה בתורה - אף על פי שהוא
16 משפתה עליה לשם, לוקה, שנאמר: "ואבן משפית לא
17 תתנו בארצכם להשתחות עליה". מפני שפך היה דרך
18 עבודה זרה, להניח אבן לפניו להשתחות עליה, לפיכך
19 אין עושין בן לה'. ואינו לוקה, עד שיפשוט ידיו ורגליו
20 על האבן, ונמצא כלו מטל עליה - שזו היא השתחויה
21 האמורה בתורה.

ז. כמה דברים אמורים? בשאר הארצות; אבל במקדש,
23 מתר להשתחות לה' על האבנים, שנאמר: "לא תתנו
24 בארצכם להשתחות עליה" - "בארצכם" אין אתם
25 משתחווים על האבנים, אבל אתם משתחווים על האבנים
26 המפצלות [מסותות] שבמקדש. ומפני זה נהגו כל
27 ישראל להציע מחצלות כבתי כנסיות הרצופות באבנים,
28 או מיני קש ותכן, להבדיל בין פניהם ובין האבנים. ואם
29 לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן - הולך למקום אחר
30 ומשתחוה, או שוחה על צדו ומטה, כדי שלא ידביק פניו
31 באבן.

ח. המשתחוה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים
33 ורגלים - אינו לוקה, אלא מכין אותו מפת מרדות [מלקות
34 מדרבנן]. אבל לעבודה זרה - אחד המשתחוה בפשוט
35 ידים ורגלים, או השתחויה בלא פשוט ידים ורגלים -
36 משעה שיקבש פניו בקרקע לה, נסקל.

ט. הנוטע אילן אצל המזבח או בכל העזרה, בין אילן
38 סרק בין אילן מאכל - אף על פי שעשאו לנואי למקדש,
39 ויפי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תשע לך אשרה כל
40 עץ אצל מזבח ה' אלהיך"; מפני שזה היה דרך עבודה
41 זרה - נוטעין אילנות בצד מזבח שלה, כדי שיתקבצו שם
42 הקעם.

י. ואסור לעשות אכסדריות [מרפסות הפתוחות מרוח
44 רביעית] של עץ במקדש בדרך שעושין בחצרות; אף על
45 פי שהוא בגין, ואינו עץ נטוע - הרחקה תרה, שנאמר:
46 "כל עץ"; אלא כל האכסדריות והסככות היוצאות מן
47 הפתלים שהיו במקדש - של אבן היו, לא של עץ.

48 תחתייה; ואם אין שם דרך אחרת, עובר תחתייה כשהוא
 49 רץ.
 50 יב. אפרוחים שקננו בה, ואינן צריכין לאמן [שגדולים
 51 הם] - מתרין; והביצים והאפרוחים שצריכין לאמן -
 52 אסורין, שהרי האשרה כמו בסיס להן. והקן עצמו
 53 שבראשה - מתר, מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר.
 54 יג. נטל ממנה עצים, אסורים בהנאה. הסיק בהן את
 55 התנור - יצן [יקורר], ואחר כך יסיק בעצים של התר
 56 ויאפה בו. אפה בו את הפת, ולא צננו - הפת אסורה
 57 בהנאה. נתערכה באחרות - יוליף דמי אותה הפת לים
 58 המלח כדי שלא יהנה בה, ושאר הכפרות מתרות.
 59 יד. נטל ממנה כדוד [מחט האורגים עשויה מעץ] וארג בו
 60 את הכנוד, אסור בהנאה; נתערכ בכנדים אחרים, יוליף
 61 דמי אותו הכנוד לים המלח, ושאר הכנדים מתרין. ומתר
 62 לטע תחתייה ירקות - בין בימות החמה שהן צריכין לצל,
 63 בין בימות הגשמים; מפני שצל האשרה שהוא אסור עם
 64 הקרקע שאינה נאסרת, גורמין לירקות אלו לצמח, וכל
 65 שדבר אסור ודבר מתר גורמין לו, הרי זה מתר בכל
 66 מקום. לפיכך, שדה שזבלה בזבל עבודה זרה, מתר לזרע
 67 אותה; ופרה שפטמה בכרשיני [מין קטניות] עבודה זרה,
 68 תאכל. וכן כל פיוצא בזה.
 69 טו. בשר או יין או פרות שהקיננו להקריבן לעבודה זרה
 70 - לא נאסרו בהנאה אף על פי שהקיננו אותן לבית עבודה
 71 זרה, עד שיקריבום לפניה; הקריבום לפני עבודה זרה,
 72 נעשו תקרבת, ואף על פי שחזרו והוציאום, הרי אלו
 73 אסורין לעולם. וכל הנמצא בבית עבודה זרה, אפלו מים
 74 ומלח - אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו כל שהוא,
 75 לוקה.
 76 טז. המוצא כסות וכלים ומעות בראש עבודה זרה - אם
 77 מצאן דרך בזיון, הרי אלו מתרין; ואם מצאן דרך כבוד,
 78 הרי אלו אסורין. ביצד? מצא כיס מעות תלוי בצוארה,
 79 כסות מקפלת ומנחת על ראשה, כלי כפוי על ראשה -
 80 הרי זה מתר, מפני שהוא דרך בזיון; וכן כל פיוצא בזה.
 81 מצא בראשה דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח [בבית
 82 המקדש], הרי זה אסור. במה דברים אמורים? בזמן
 83 שמצאן חוץ למקום עבודתו; אבל אם מצאם בפנים - בין
 84 דרך כבוד בין דרך בזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר
 85 שאינו ראוי למזבח - כל הנמצא בפנים אסור, אפלו מים
 86 ומלח. ופעור ומרקוליס - כל הנמצא עמהן בין בפנים בין
 87 בחוץ, אסור בהנאה. וכן אבגני מרקוליס - כל אבן הנראית
 88 שהיא עמו [- סמוכה לו], אסורה בהנאה.
 89 יז. עבודה זרה שהיזה לה מרחץ או גנה - נהנין בהם שלא
 90 בטובה [אין מחזיקין להם טובה], ואין נהנין בהם בטובה.
 91 היזה לה ולאחרים - נהנין בהן ואפלו בטובת הכומרין,
 92 ובלבד שלא יתן שכר.
 93 יח. מרחץ שיש בה עבודה זרה - מתר לרחץ בה, מפני
 94 שהיא נעשת שם לנואי לא לעבודה, שגאמר: "אלהיהם"

1 עשוין לעבודה זרה. והנמצאות במדינה [בעיר] - אם היו
 2 עומדין על פתח המדינה, והיזה ביד הצורה צורת מקל או
 3 צפור או פדור או סוף או עטרה וטבעת - חזקתו שהוא
 4 לעבודה זרה, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי זה בחזקת
 5 לנואי, ומתר.
 6 ז. צלמים הנמצאים משלכים בשוקים או בתוף
 7 הגרופאות, הרי אלו מתרין; ואין צריך לומר שכרי
 8 צלמים. אבל המוצא יד עבודה זרה או רגלה או אבר
 9 מאברה משלף, הרי זה אסור בהנאה - הואיל וידע בודאי
 10 שזה האבר מן הצורה הנעבדת, הרי היא באסורה, עד
 11 שיודע לו שבטויה הגוים.
 12 ח. המוצא כלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודקרון [מין
 13 נחש] - אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני [בגדי משי
 14 צבועים שני], או שהיו חקוקים על הנזמים ועל הטבעות
 15 - הרי אלו אסורין; ועל שאר הכלים - מתרין, מפני
 16 שחזקתן לנואי. וכן שאר הצורות הנמצאות על הכלים,
 17 חזקתן לנואי ומתרין.
 18 ט. עבודה זרה, ומשמשיה, וכל התקרבת שלה - אוסרים
 19 בכל שהן. ביצד? עבודה זרה שנתערכה בצורות של נואי,
 20 אפלו אחת בכמה אלפים - יוליף הכל לים המלח; וכן
 21 אם נתערכ כוס של עבודה זרה בכמה כוסות, או חתיכה
 22 מן הבשר שנכנס לביתה [בית ע"ז] בכמה חתיכות - יוליף
 23 הכל לים המלח; וכן עור לבוב [שיש בו חור נגד הלב,
 24 סימן היכר שהוקרב לע"ז] - שנתערכ בכמה עורות, הכל
 25 אסור בהנאה. עבר ומכר עבודה זרה, או אחד ממשמשיה,
 26 או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין בהנאה; ואוסרין
 27 בכל שהן בעבודה זרה, שגאמר: "והיית חרם כמהו" -
 28 כל שאתה מביא מעבודה זרה ומפל משמשיה ותקרבתה,
 29 הרי הוא כמוה.
 30 י. עבודה זרה או אשרה שגשרפה, אפרה אסור בהנאה.
 31 וגחלת של עבודה זרה, אסורה; והשלהבת מתרת, מפני
 32 שאין בה ממש. ספק עבודה זרה, אסור; וספק ספקה,
 33 מתר. ביצד? כוס של עבודה זרה שנפל באוצר [מחטון]
 34 מלא כוסות - פלן אסורים, מפני שעבודה זרה וכל
 35 משמשיה אוסרים בכל שהן; פרש כוס אחד מן התערכות,
 36 ונפל לכוסות שנים - הרי אלו מתרין. טבעת של עבודה
 37 זרה שנתערכה במאה טבעות, ונפלו שנים מהן לים
 38 הגדול - התרו הכל; שאני אומר, אותה הטבעת היזה
 39 בכלל השתים שנפלו. נתערכה במאה ונחלקו, ארבעים
 40 למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים פלן
 41 לטבעות אחרות - פלן מתרות; שאני אומר, אותה הטבעת
 42 האסורה - ברב היא; נפלו הששים לטבעות אחרות, פלן
 43 אסורות.
 44 יא. האשרה [אילן הנטוע לעבודה זרה] - בין שהיזה
 45 נעבדת, בין שהיזה עבודה זרה מנחת תחתייה - אסור
 46 לישוב בצל קומתה, ומתר לישוב בצל השריגים [ענפים]
 47 והעלים שלה. ואם יש לו דרך אחרת, אסור לו לעבר

47 השריגים והעלים והלולבין והפרות שיוציא כל זמן שהוא
48 נעבד, הרי אלו אסורין בהנאה. אילן שהיו הגוים משמרין
49 את פרותיו, ואומרים שהם מוכנים לעשות מהן שכר לבית
50 עבודה זרה פלונית, ועושין מהן שכר, ושותין אותו ביום
51 אידם - הרי זה האילן אסור בהנאה; מפני שסתמו שהוא
52 אשרה, ולפיכך עושין בפרותיו כן, שזו היא חקק שאל
53 אשרה.

54 ד. אילן שמעמידין תחתיו עבודה זרה - כל זמן שהיא
55 תחתיו, אסור בהנאה; נטלה מתחתיו עבודה זרה - הרי זה
56 מתר, מפני שאין האילן עצמו הוא הנעבד. בית שבנה
57 אותו הגוי מתחלה שיהא הפית עצמו נעבד, וכן
58 המשפתחה לבית בנוי - הרי זה אסור בהנאה. היה בנוי,
59 וסידו וכירו [קישטו] לשם עבודה זרה עד שתחדש -
60 נוטל מה שחדש, והחדש אסור בהנאה, מפני שעשהו
61 לעבדו; ושאר הפית, מתר. הכניס עבודה זרה לתוך הבית
62 - כל זמן שהיא שם, הפית אסור בהנאה; הוציאה, התר
63 הפית. וכן אבן שחצבה מתחלה לעבדה, אסורה בהנאה.
64 היתה חצובה, וצירה וכירה שמתעבד - אפלו ציר וכיר
65 בגוף האבן, ואין צריך לומר אם סיד עליה - נוטל מה
66 שחדש, והוא אסור בהנאה, הואיל ונעשה שיעבד; ושאר
67 האבן, מתר.

68 ה. אבן שהעמיד עליה עבודה זרה, הרי זה אסורה כל זמן
69 שהיא עליה; סלק עבודה זרה, האבן מתרת. מי שהיה
70 ביתו סמוך לבית עבודה זרה [וקיר אחד להם], ונפל -
71 אסור לבנותו. כיצד הוא עושה? כונס לתוך שלו [ומרחיק
72 ד' אמות], ובונה; ואותו הרוח - ממלאהו קוצים או צואה,
73 כדי שלא ירחיב בבית עבודה זרה. היה הכתל שלו ושל
74 עבודה זרה, ידון מחצה למחצה: מחצה שלו, מתר
75 בהנאה; ושל עבודה זרה, אסור - אבניו ועציו ועפרו,
76 הכל אסור בהנאה.

77 ו. כיצד מאבד עבודה זרה ושאר דברים שהן אסורים
78 בגללה, כגון משמשיה ומתקנות שלה? שוחק [טוחן] זורה
79 לרוח, או שורף ומטיל לים המלח.

80 ז. דבר שאין בו תפוסת יד אדם, שנעבד, כגון הרים
81 ובהמה ואילן - אף על פי שהנעבד עצמו מתר בהנאה,
82 צפוניו [אם הם מצופים] אסורין בהנאה; והנהנה בכל
83 שהוא מהן - לוקה, שנאמר: "לא תחמד כסף וזהב
84 עליהם". וכל צפוני עבודה זרה, הרי הן בכלל משמשיה.
85 ח. עבודה זרה של גוים, שבטלוה גוים קדם שתבוא ליד
86 ישראל - הרי זה מתרת בהנאה, שנאמר: "פסילי אלהיהם
87 תשרפון באש", כשבאו לדינו והן נוהגין בהם אלהות;
88 אבל אם בטלוה, הרי אלו מתרין.

89 ט. עבודה זרה של ישראל, אינה בטלה לעולם; אפלו
90 היה לגוי בה שתפות, אין בטולו מועיל כלום, אלא אסורה
91 בהנאה לעולם, וטעונה גניזה. וכן עבודה זרה של גוי
92 שבאת ליד ישראל, ואחר כך בטלה הגוי - אין בטולו
93 מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם. ואין ישראל

1 - בזמן שנוהגין בה מנהג אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן,
2 כגון זו שהיא עומדת על הביב [חריץ ליציאת שופכין],
3 והכל משתינין בפניה. ואם היתה דרך עבודתה בכף, אסור
4 לכנס בו.

5 יט. ספיני של עבודה זרה ששחט בה - הרי זה מתר, מפני
6 שהוא מקלקל; ואם היתה בהמה מסכנת [נוטה למות] -
7 הרי זה אסורה, מפני שהיא מתקן, והרי זה התקין מהנאת
8 משמשי עבודה זרה. וכן אסור לחתך בה בשור, מפני
9 שהוא מתקן; ואם חתך דרך הפסד והשחתה, מתר.

פרק ח

10 11 א. כל שאין בו תפוסת [מגע] יד אדם [כגון הרים
12 וגבעות], ולא עשהו [כגון בעלי חיים] - אם נעבד, הרי
13 זה מתר בהנאה. לפיכך, הגוים העובדים את ההרים, ואת
14 הגבעות, ואת האילנות הנוטעין מתחלתן לפרות, ואת
15 המעינות הנובעים לרבים, ואת הבהמה - הרי אלו מתרין
16 בהנאה; ומתר לאכל אותן הפרות שנעבדו במקום גדילתן,
17 ואותה הבהמה. ואין צריך לומר, בהמה שהקצת לעבודה
18 זרה, שהיא מתרת באכילה; בין שהקצוה לעבדה, בין
19 שהקצוה להקריבה - הרי זה מתרת. במה דברים אמורים,
20 שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם
21 עבודה זרה; אבל אם עשה בה מעשה כל שהוא, אסרה.
22 כיצד? כגון ששחט בה סימן [קנה או וושט] לעבודה זרה.
23 עשה אותה תליפין לעבודה זרה [קיבל בהמה תמורת ע"ז]
24 - אסרה, וכן תליפי תליפין; מפני שנעשת כדמי עבודה
25 זרה. במה דברים אמורים? בבהמת עצמו; אבל אם שחט
26 בבהמת חברו לעבודה זרה או החליפה - לא נאסרה, שאין
27 אדם אוסר דבר שאינו שלו. המשתתחה לקרקע עולם, לא
28 אסרה; חפר בה בורות שיחין [חריצים ארוכים בקרקע]
29 ומערות [חצובות בטלע] לשם עבודה זרה, אסרה.
30 ב. מים שעקרן הגל [והוציאם מחוץ לים] והשתתחה להן,
31 לא אסרן; נטלן בידו והשתתחה להן, אסרן. אבני הר
32 שנודדלו [נעקרו ממקומם], ונעבדן במקומן - מתרות,
33 שהרי אין בהן תפוסת יד אדם.

34 ג. ישראל שזקף [העמיד] לבנה להשתתות לה, ולא
35 השתתחה, וכא גוי והשתתחה לה - אסרה בהנאה,
36 שזקיפתה מעשה; וכן אם זקף ביצה, וכא גוי והשתתחה
37 לה - אסרה. חתך דלעת וכיוצא בה, והשתתחה לה -
38 אסרה; השתתחה לחצי הדלעת, וחצי האחר מערה
39 [מחובר] בו - הרי זה אסור מספק, שמא זה החצי כמו
40 [בית] יד לחצי הנעבד. אילן שנטעו מתחלה שיהא נעבד
41 - אסור בהנאה; וזו היא "אשרה" האמורה בתורה. היה
42 אילן נטוע, וגדעו ופסלו [קיצצו] לשם עבודה זרה, אפלו
43 הבריק [כסף ענף בקרקע וכיטהו בעפר] והרפיב [ענף מעץ
44 אחר] בגופו של אילן, והוציא שריגים [ענפים] - כורת את
45 השריגים, והם אסורים בהנאה; ושאר האילן, מתר. וכן
46 המשתתחה לאילן - אף על פי שלא נאסר גופו - כל

מתוך מהדורת חזק

47 אידם בלבד. עבר ונשא ונתן עמֶהוּן באותן השלשה ימים,
 48 הרי זה מתר בהנאה; והנשא ונתן עמֶהוּ ביום אידם,
 49 הרי זה אסור בהנאה.
 50 ב. ואסור לשלח דורון [מתנה] לגוי ביום אידו, אלא אם
 51 כן נודע לו שאינו מודה בעבודה זרה, ואינו עובדה. וכן
 52 גוי ששלח דורון לישראל ביום אידם, לא יקבלנו ממנו;
 53 ואם חשש לאיבה [אם יסרב], נוטלו בפניו, ואינו נהנה בו
 54 - עד שיודע לו שנה הגוי אינו עובד עבודה זרה ואינו
 55 מודה בה.
 56 ג. הנה אידם של אותם הגוים ימים רבים, שלשה או
 57 ארבעה או עשרה - כל אותן הימים פיוס אחד הן, וכלן
 58 אסורין עם שלשה ימים שלפניהן.
 59 ד. הנוצרים - עובדי עבודה זרה הם, ויום ראשון יום
 60 אידם הוא. לפיכך, אסור לשאת ולתת עמֶהוּם בארץ
 61 ישראל, יום חמישי ויום ששי שבכל שבת ושבת; ואין
 62 צריך לומר יום ראשון עצמו, שהוא אסור בכל מקום. וכן
 63 נוהגים עמֶהוּם בכל אידיהם.
 64 ה. יום שמתפנסין בו הגוים להעמיד להן מלך, ומקריבין
 65 ומקלסין לאלהיהן - יום אידם הוא, והרי הוא כשאר
 66 אידיהן. אבל גוי שהוא עושה איד לעצמו, ומודה לעבודה
 67 זרה שלו, ומקלסה ביום שנוול בו, ביום תגלחת זקנו או
 68 בלוריתו, ביום שעלה בו מן היים או שניצא בו מבית
 69 האסורים, ביום שעשה בו משתה לבנו [לנישואיו],
 70 וכיוצא באלו - אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש
 71 בלבד. וכן יום שימות להן בו מת ויעשו אותו איד, אותם
 72 העושים אסורין אותו היום; וכל מיתה ששורפין בה בלים
 73 ומקטירין קטרת, בידוע שיש בה עבודה זרה. אין יום
 74 האיד אסור, אלא לעובדין בו בלבד; אבל הגוים
 75 ששמחים בו ואוכלין ושותין ומשמרין אותו מנהג, או
 76 מפני כבוד המלך, אבל הם אין מודין בו - הרי אלו מתרין
 77 לשאת ולתת עמֶהוּן.
 78 ו. דברים שהן מיחדין למין ממיני עבודה זרה, אסור
 79 למכר לעובדי אותה עבודה זרה שבאותו המקום לעולם.
 80 ודברים שאינן מיחדין לה מתר למכר אותם סתם; ואם
 81 פירש הגוי שהוא קונה אותם לעבודה זרה, אסור למכר לו,
 82 אלא אם כן פסלו מלהקריבו לעבודה זרה, לפי שאין
 83 מקריבין חסר לעבודה זרה.
 84 ז. היו מערכים דברים המיחדין עם דברים שאין מיחדין,
 85 כגון לבונה זפה [המשמשת לע"ז] בכלל לבונה שחרה -
 86 מוכר הכל סתם, ואין חוששין שמא ילקט הזפה לבדה
 87 לעבודה זרה; וכן כל כיוצא בזה.
 88 ח. כשם שאין מוכרין לגוים דברים שמחזקין בהן ידיהן
 89 לעבודה זרה - כך אין מוכרין להם דבר שיש בו נזק
 90 לרבים, כגון דבנים ואריות, וכלי זין [כלי מלחמה] וככלים
 91 ושלשליות. ואין משחזקין להם את הזין. וכל שאסור
 92 למכרו לגוי, אסור למכרו לישראל החשוד למכר לגוי;
 93 וכן אסור למכר כלי נזק ללסטים ישראל.

1 מבטל עבודה זרה, ואפלו ברשות הגוי [שנתן לו רשות]
 2 לבטל אליהו]. גוי קטן או שוטה, אינו מבטל עבודה זרה.
 3 וגוי שפטל עבודה זרה - בין שלו, בין של גוים אחרים,
 4 בעל פרו, אף על פי שאנסו ישראל על כך - הרי זו
 5 בטלה; ובלבד שיהא הגוי המבטל עובד עבודה זרה; אבל
 6 מי שאינו עובד, אין בטולו בטול. המבטל עבודה זרה,
 7 בטל משמשיה; בטל משמשיה, משמשיה מתרין, והיא
 8 אסורה בהנאה כמו שהיתה, עד שיבטלה. ותקרבת עבודה
 9 זרה, אינה בטלה לעולם.
 10 י. כיצד מבטלה? קטע ראש אונה, ראש חטמה, ראש
 11 אצבעה, פחסה [מיעכה] בפניה אף על פי שלא חסרה, או
 12 שמכרה לצורף ישראל - הרי זו בטלה. אבל אם משפנה,
 13 או מכרה לגוי או לישראל שאינו צורף, או שנפלה עליה
 14 מפלת ולא פנה [את גל האבנים], גנבה לסטים ולא תבעה
 15 [חיפשה], רקק בפניה, השתיך בפניה, גנבה [גדר אותה],
 16 נרק בה את הצואה - הרי זו אינה בטלה.
 17 יא. עבודה זרה שהניחיה עובדיה בשעת שלום - מתרת
 18 בהנאה, שהרי בטולה; בשעת מלחמה - אסורה, מפני
 19 שלא הניחיה אלא מפני המלחמה. עבודה זרה שנשברה
 20 מאליה - שבריה אסורים בהנאה, עד שיבטלוי; לפיכך,
 21 המוצא שברי עבודה זרה - הרי אלו אסורין בהנאה, שמא
 22 לא בטלוי הגוים. ואם היתה של פרקים [עשויה מכמה
 23 חלקים], והדיוט יכול להחזירה - צריך לבטל כל פרק
 24 ופרק מפרקה; ואם אינו יכול להחזירה - פיוס שבטל אבר
 25 אחד ממנה, בטלו כל השברים.
 26 יב. מזבח עבודה זרה שנפגם - עדין הוא אסור בהנאה,
 27 עד שינתן רבו ביד הגוים; וכימוס [אבן בטיס לע"ז]
 28 שנפגם, מתר. אי זה הוא בימוס ואי זה הוא מזבח?
 29 בימוס, אבן אחת; מזבח, אבנים הרבה. וכיצד מבטלין
 30 אבני [עבודה זרה ששמה] מרקוליס? פיוס שפנה בהן בגין,
 31 או חפה [ריצף] בהן את הדרך, וכיוצא באלו - הרי הן
 32 מתרין בהנאה. כיצד מבטלין את האשורה? קרסם [קטף]
 33 ממנה עלה, זרד [קצץ] ממנה יוגך [ענף רך], נטל ממנה
 34 מקל או שרביט, או ששפיה [שפיפה] שלא לצרפה - הרי
 35 זו בטלה. שפיה לצרפה - היא אסורה, ושפיה [הנטרים
 36 שמתקלפים בעת השיוף] מתרין. ואם היתה של ישראל -
 37 בין לצרפה בין לצרכו, בין היא ובין שפיה אסורין
 38 לעולם; שעבודה זרה של ישראל, אין לה בטול לעולם.

פרק ט

40 א. שלשה ימים לפני אידיהם [חגם] של גוים, אסור לקח
 41 מהם ולמכר להם דבר המתקיים [המשתמר לזמן], וקלוות
 42 מהן ולהלוותם, ולפרען ולפרע מהן מלוה שבשטר או
 43 שעל המשכון. אבל מלוה על פה נפרעין מהן, מפני שהוא
 44 כמציל מידם; ומתר למכר להן דבר שאינו מתקיים, כגון
 45 ירקות ותבשיל, עד יום אידם. במה דברים אמורים?
 46 בארץ ישראל; אבל בשאר ארצות, אינו אסור אלא יום

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום שבת קודש כ"ד שבט - ספר המדע - הלכות עבודה זרה קלא

מתוך מהדורת חזק

מילדת היא בשכר, משום איבה [שנאה]. והנכרית מילדת
את בת ישראל, ומניקה את בנה - ברשותה [ברשות
היהודיה], כדי שלא תהרגנו.
יז. ההולכין לתרפות [בית עבודת כוכבים], אסור לשאת
ולתת עמהן. [וחזרו משם], מתרין; והוא, שלא
יהיו קשורין זה בזה [חבורות חבורות] - שאם היו קשורין,
שמה דעתן לחזור. וישראל ההולך לתרפות - בהליכה מתר
לשאת ולתת עמו, שמה יחזר בו; ובחזירה, אסור. ישראל
משמד - בין בהליכה בין בחזירה, אסור.
יח. ישראל שהלך ליריד של גוים, בחזירה אסור לשאת
ולתת עמו, שמה עבודה זרה מכר להן שם, ודמי עבודה
זרה ביד ישראל אסורים בהנאה; וביד גוי, מתרין. ומפני
זה, נושאין ונותנין עם הגוי הנא מן התרפות, ואין נושאין
ונותנין עם ישראל הנא מן התרפות, ולא עם המשמד,
לא בהליכתו ולא בחזירתו.

יום שבת קודש כ"ד שבט ה'תשע"ד

פרק י

א. אין כורתין ברית לעובדי עבודה זרה, כדי שנעשה
עמהן שלום ונניח אותם לעבדם - שנאמר: "לא תכרת
להם ברית"; אלא יחזרו מעבודתה, או יתרגו. ואסור
לרחם עליהם, שנאמר: "ולא תחנם". לפיכך, אם ראה
עובד עבודה זרה אוכד או טובע בנהר, לא יעלנו; וראהו
לקוח למות, לא יצילנו. אכל לאבדו בידו, או לרחפו
לבור, וכיוצא בזה - אסור, מפני שאינו עושה עמנו
מלחמה. במה דברים אמורים? בגוי. אכל מוסרי ישראל
[מלשינים], והמינים, והאפיקורסים - מצוה לאבדן ביד,
ולהורידן לכאר שחת; מפני שהן מצרין לישראל, ומסרין
את העם מאחרי ה', פישוע הנוצרי ותלמידיו, וצדוק
וביתוס ותלמידיהן [תלמידי חכמים שיצאו לתרבות רעה]
- "ושם רשעים ירקבו".

ב. מכאן אתה למד, שאסור לרפאת עובדי עבודה זרה,
אפלו בשכר. ואם היה מתירא מהן, או שהיה חושש משום
איבה - מרפא בשכר; אכל בחנם אסור. וגר תושב [שקיבל
ז' מצוות] - הואיל ואתה מצוה להחיותו, מרפאין אותו
בחנם.

ג. אין מוכרין להם בתים ושדות בארץ ישראל. ובסוריא
[ארצות שכבש דוד] - מוכרין להם בתים, אכל לא שדות.
ומשפירין להם בתים בארץ ישראל, ובכלבד שלא יעשם
שכונה - ואין שכונה פחות משלשה. ואין משפירין להם
שדות; ובסוריא, משפירין להם שדות. ומפני מה החמירו
בשדה? מפני שיש בה שמים - מפקיעה מן המעשרות,
ונותן להם תנייה בקרקע. ומתר למכר להם בתים ושדות
בחוצה לארץ, מפני שאינה ארצנו.

ד. אף במקום שהתירו להשפיר, לא לבית דירה התירו,
מפני שהוא מכניס לתוכה עבודה זרה, ונאמר: "ולא תביא

ט. היו ישראל שוכנים ביני הגוים, וכרתו להם ברית -
מתר להם למכר כלי זין לעבדי המלך וגיסותיו; מפני
שעושים בהם מלחמה עם צרי המדינה להצילה, ונמצאו
מגנים עלינו - שהרי אנו שרויין בתוכם. עיר שיש בה
עבודה זרה - מתר להלך חוצה לה, ואסור להכנס לתוכה.
היה חוצה לה עבודה זרה, מתר להלך בתוכה.

י. המהלך ממקום למקום, אסור לו לעבר בעיר שיש בה
עבודה זרה. במה דברים אמורים? בזמן שהדרך מיוחדת
לאותו מקום [רק דרכה ניתן להגיע אליו]; אכל אם יש
שם דרך אחרת ונקרה [קרה מקרה] והלך בזה, מתר.
יא. ואסור לבנות עם הגוים, כפה [חדר] שמעמידים בה
עבודה זרה; ואם עבר ובנה, שכרה מתר. אכל בונה הוא
לכתחלה, הטרקלין או הקצר שיש בה אותה הכפה.

יב. עיר שיש בה עבודה זרה, והיו בה חנויות מעשרות
[מקושטות] ושאין מעשרות - המעשרות, אסור להנות
בהן בכל מה שבתוכן, מפני שחוקתן, שבגלל עבודה זרה
נתעשרו; ושאין מעשרות, מתרות בהנאה. חנויות של
עבודה זרה - אסור לשכרן, מפני שמהנה עבודה זרה.

יג. המוכר ביתו לעבודה זרה - דמיו אסורים בהנאה,
ויולין אותן לגם המלח; אכל גוים שאנסו ישראל וגזלו
ביתו והעמידו בו עבודה זרה, דמיו מתרין; וכתב [שטר
מכירה] ומעלה בערפאות שלהם [חותם בפני בית דיניהם].

יד. וחקילין [כלי נשיפה המשמשים להספד] של עבודה
זרה, אסור לספד בהן. הולכין ליריד של גוים, ולחוקין
מהם בהמה ועבדים ושפחות בגיותן, ובתים שדות
וכרמים; וכתב ומעלה בערפאות שלהן, מפני שהוא
כמציל מידם [שתהיה בידו ראייה]. במה דברים אמורים?
בלוקח מבעל הבית שאינו נותן מקס. אכל הלוקח שם מן
התגר [סוחר] - אסור; מפני שהוא נותן מקס, והמקס
לעבודה זרה, ונמצא זה מהנה עבודה זרה. עבר ולקח מן
התגר - אם בהמה לקח, נושר [נפיל] פרסותיה מן
הארובה ולמשה; ואם כסות וכלים לקח, ירקבו; לקח
מעות וכלי מתכות, יוליכם לגם המלח; לקח עבדים, לא
מעלין [מן הבור אם נפלו לתוכו] ולא מורדין [לבור].

טו. גוי שעשה משתה לבנו או לבתו, אסור להנות
מסעותו; ואפלו לאכל הישראלי ולשתות משלו שם -
אסור, הואיל ובמסבת הגוים אכלו. ומאימתי אסור לאכל
אצלו? משיתחיל לעסק ולהכין צרכי הסעודה, וכל מי
המשתה, ולאחר המשתה שלשים יום. ואם עשה סעודה
אחרת מחמת הנשואין, אפלו לאחר שלשים יום - אסור,
עד שנים עשר חדש. וכל ההרחק הזה - מפני עבודה זרה
הוא [שלא ימשך אחריה], שנאמר: "וקרא לה, ואכלת
מזבחו - ולקחת מבנתיו לבניו, וננו בנתיו אחרי אלהיהן,
והזנו את בניך".

טז. בת ישראל לא תניק את בנה של נכרית, מפני
שמגדלת בן לעבודה זרה; ולא תילד את הנכרית. אכל

47 ב. גוי שהיה מסתפר מישראל - פניו שהגיע קרוב
 48 לבלוריתו שלש אצבעות לכל רוח, שומט [מסלק] את ידו.
 49 ג. ישראל שהיה קרוב למלכות, וצריך לישוב לפני
 50 מלכיהם, והיה לו גנאי למי שלא ידמה להם - הרי זה
 51 מתר ללבש כמלבושים שלהם, ולגלח כנגד פניו כדרך
 52 שהן עושין.
 53 ד. אין מנחשין כגוים, שנאמר: "לא תנחשו". ביצר הוא
 54 הנחוש? כגון אלו שאומרים: 'הואיל ונפלה פתי מפני, או
 55 יפול מקלי מדי, איני הולך למקום פלוני היום, שאם אלך
 56 אין חפצי נעשים'; 'הואיל ועבר שועל מימיני, איני יוצא
 57 מפתח ביתי היום, שאם יצאתי, יפגעני אדם רמאי'. וכן
 58 אלו ששומעים צפצוף העופות ואומרים: 'היה כף, ו'לא
 59 יהיה כף, טוב לעשות דבר פלוני', ורע לעשות דבר
 60 פלוני'. וכן אלו שאומרים: 'שחוט תרנגולת זו שקראת כמו
 61 תרנגול', 'תרנגול זה שקרא ערבית [קרא כעורב], שחט'.
 62 וכן המשים לעצמו סימנים: 'אם יארע לי דבר כף וכף
 63 אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי לא אעשה', כאליעזר
 64 עבד אברהם. וכל פיצא בדברים האלו, הכל אסור; וכל
 65 העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו, לוקה.
 66 ה. מי שאמר: 'דירה זו שבנתי, סימן טוב היתה עלי'
 67 [מאז הצלחתי בעסקי], 'אשה זו שנשאתי ובהמה זו
 68 שקניתי מברכת היתה, ומעת שקניתייה העשרתי', וכן
 69 השואל לתינוק: 'איזה פסוק אתה למד?' אם אמר לו
 70 פסוק מן הברכות, ישמח ויאמר: 'זה סימן טוב' - כל אלו
 71 וכיוצא בהן, מתר; הואיל ולא פנו מעשיו ולא נמנע
 72 מלעשות, אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שפכר היה -
 73 הרי זה מתר.
 74 ו. איזה הוא קוסם? זה העושה מעשה משאר המעשיות,
 75 כדי שישם [יתנהג כמשתומם] ותפנה מחשבתו מכל
 76 הדברים [יתנתק מסביבתו], עד שיאמר דברים שעתידין
 77 להיות, ויאמר: 'דבר פלוני עתיד להיות', או 'אינו הנה',
 78 או שיאמר שראוי לעשות כף, והנזהרו מזה. יש מן
 79 הקוסמין שהוא ממשמש בחול או באבנים, ויש מהן מי
 80 שגוהר [מתכונן] לארץ וצועק, ויש מי שמסתפל במראה
 81 של ברזל או עששית ומדמין ואומרים. ויש מי שאוחז
 82 מקל בידו ונשען עליו, ומכה בו עד שתפנה מחשבתו
 83 ומדבר - הוא שהנביא אומר: "עמי בעצו ישאל, ומקלו
 84 יגיד לו".
 85 ז. אסור לקסם, ולשאל לקוסם; אלא שהשואל לקוסם,
 86 מפני אותו מפת מרדות [מלקות מדובנן]; אבל הקוסם
 87 עצמו, אם עשה מעשה מכל אלו וכיוצא בהן - לוקה,
 88 שנאמר: "לא ימצא כף. . . קסם קסמים".
 89 ח. איזה הוא מעונן? אלו נוהגי העתים, שאומרים
 90 באצטגנינות [חכמת האסטרוטולוגיה] שלקח: 'יום פלוני רע,
 91 יום פלוני טוב', 'יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה
 92 פלונית', 'שנה פלונית' או 'חדש פלוני רע לדבר פלוני'.
 93 ט. אסור לעונן, אף על פי שלא עשה מעשה אלא הודיע

1 תועבה אל ביתך"; אבל משפיר להם בתים, לעשותם
 2 אוצר [מחסן]. ואין מוכרין להם פרות ותבואה וכיוצא
 3 בהם במחבר לקרקע; אבל מוכר הוא משיקץ, או מוכר
 4 לו על מנת לקץ וקוצץ. ומפני מה אין מוכרין להם
 5 במחבר? שנאמר: "ולא תחנם", לא תתן להם חנה
 6 בקרקע; שאם לא יהיה להם קרקע, ושיבתן ושיבת עראי
 7 היא. וכן אסור לספר בשבחן, ואפלו לומר: 'כמה נאה גוי
 8 זה בצורתו'; קל וחמר שישפר בשבח מעשיו, או שיחבב
 9 דבר מדבריהם, שנאמר: "ולא תחנם" - לא יהיה להם חן
 10 בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמד ממעשיו הרעים.
 11 ואסור לתן להם מתנות חנם; אבל נתן הוא לגר תושב -
 12 שנאמר: "לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, או מוכר
 13 לנכרי", במקירה, לא בנתניה.
 14 ה. מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום;
 15 ואין ממחין בידי עניי גוים בלקט שכחה ופאה, מפני דרכי
 16 שלום. ושואלים בשלומם, ואפלו ביום אידם, מפני דרכי
 17 שלום; ואין כופלין להן שלום ["שלום שלום"] לעולם.
 18 ולא יכנס לביתו של נכרי ביום אידו לתת לו שלום; מצאו
 19 בשוק, נתן לו שלום בשפה רפה וכבד ראש.
 20 ו. אין כל הדברים האלו אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל
 21 לבין האמות, או בזמן שיד הגוים תקיפה. אבל בזמן שיד
 22 ישראל תקיפה על אמות העולם, אסור לנו להניח גוי עובד
 23 עבודה זרה בינינו; אפלו יושב ושיבת עראי, או עובר
 24 ממקום למקום לסחורה, לא יעבר בארצנו, אלא עד שיקבל
 25 עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח - שנאמר: "לא ישוב
 26 בארצך", אפלו לפי שעה. ואם קבל עליו שבע מצוות, הרי
 27 זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיכל
 28 נוהג; אבל שלא בזמן היכל, אין מקבלין אלא גר צדק
 29 בלבד.
 30 פֶּרֶק יא
 31 א. אין הולכין בחקות הגוים, ולא מדמין להם - לא
 32 במלבוש, ולא בשער, וכיוצא בהן, שנאמר: "ולא תלכו
 33 בחקות הגוי", ונאמר: "ובחקתיהם לא תלכו", ונאמר:
 34 "השמר לך, פן תנקש אתריהם". הכל בענין אחד הוא
 35 מזהיר: שלא ידמה להם - אלא יהיה הישראלי מברל
 36 מהם ויודע [ניכר] במלבושו ובשאר מעשיו, כמו שהוא
 37 מברל מהם במדעו ובידעותיו [תורתו ומידותיו]. וכן הוא
 38 אומר: "ואברל אתכם מן העמים". לא ילבש במלבוש
 39 המיחד להן, ולא יגדל ציצית [קצוות שער שמעל המצח]
 40 כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער
 41 באמצע כמו שהן עושין, וזה הוא הנקרא 'בלורית'; ולא
 42 יגלח השער מפני מאן לאן ויניח הפרע [קבוצת
 43 שערות ארוכות] מלאחרי דרך שהן עושין, ולא יבנה
 44 מקומות כבנין היכלות של עבודה זרה כדי שישכסו בהן
 45 רבים כמו שהן עושין. וכל העושה אחת מאלו וכיוצא
 46 בהן - לוקה.

46 לעבודה זרה שלהן, כלומר שהוא עבד מכור לה ומרשם
 47 לעבודתה. ומעת שירשם באחד מדברים הרושמי אחר
 48 שישרט, באי זה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה -
 49 לוקה. כתב [שרט] ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא
 50 כתב בשריטה - פטור, עד שכתב ויקעקע, שגאמר:
 51 "יכתבת קעקע". במה דברים אמורים? בכותב. אבל זה
 52 שכתבו בבשרו וקעקעו בו - אינו חייב אלא אם פן סיע,
 53 כדי שיעשה מעשה; אבל אם לא עשה כלום, אינו לוקה.
 54 יב. השורט שריטה אחת על המת - לוקה, שגאמר:
 55 "ורשט לנפש, לא תתנו בבשרכם"; אחד ישראל, ואחד
 56 כהן. שרט שריטה אחת על חמשה מתים, או חמש
 57 שריטות על מת אחד - לוקה חמש; והוא, שהתרו בו על
 58 כל אחת ואחת.
 59 יג. גדידה ושריטה, אחת היא. וכשם שהיו הגוים
 60 שורטים בבשרם על מתיהם מפני הצער - כך היו חובלין
 61 בעצמם לעבודה זרה, שגאמר: "ויחגדו כמשפטם
 62 בחרבות ובקמחים". גם זה אסרה תורה, שגאמר: "לא
 63 תחגדו": אלא שעל המת - בין שרט בידו בין שרט
 64 בכלי, לוקה. ולעבודה זרה - בכלי, חייב מלקות; בידו,
 65 פטור.
 66 יד. ובכלל אזהרה זו, שלא יהיו שני בתי דינין בעיר
 67 אחת, זה נוהג במנהג, וזה נוהג במנהג אחר - שדבר זה
 68 גורם למחלקת גדולה, שגאמר: "לא תתגדו", לא תעשו
 69 אגדות אגדות.
 70 טו. הקורח קרחה על המת - לוקה, שגאמר: "ולא
 71 תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד כהן
 72 שקרח על המת, אינו לוקה אלא אחת. הקורח ארבע או
 73 חמש קרחות על מת אחד, לוקה כמנין הקרחות - והוא
 74 שהתרו בו על כל קרחה וקרחה. אחד הקורח בידו, או
 75 בסם. הטביל חמש אצבעותיו בסם, והניחן בחמשה
 76 מקומות בראשו בבת אחת - הואיל וקרחה חמש קרחות -
 77 אף על פי שהיא התראה אחת, לוקה חמש; שהרי פלן
 78 באין כאחת. וחייב על כל הראש כבין העינים, שגאמר:
 79 "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שעור הקרחה? כדי
 80 שיראה מראשו כגריס פנוי [חצי פול] בלא שער [שטח של
 81 36 שערות].
 82 טז. הקורח ראשו, או השורט בבשרו, על ביתו שנפל,
 83 ועל ספינתו שטבעה בים - פטור; ואינו לוקה אלא על
 84 המת בלבד, או השורט לעבודה זרה. הקורח קרחה
 85 בראשו של חברו, והשורט שריטה בבשר חברו, והכותב
 86 כתבת קעקע בבשרו של חברו, והיה חברו מסיע - בזמן
 87 ששניהן מזידין, שניהן לוקין; אחד שוגג ואחד מזיד -
 88 המזיד משניהן לוקה, והשוגג פטור.

בריה רחמנא דסיען

1 ה. אף על פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא
 2 אסורה לגלח פאת ראש הזכר; ואפלו פאת קטן, אסור לה
 3 לגלח לו.
 4 ו. ופאה זו שמניחים בצדע, לא נתנו בה חכמים שעור;
 5 ושמענו מזקנינו, שאין מניח פחות מארבעים שערות.
 6 ומת' ללקט [לגזוז] הפאות במספרים; לא נאסר, אלא
 7 השחתה בתער.
 8 ז. דרך קמרי עבודה זרה היה להשחית זקנם, לפיכך
 9 אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש בו - לחי
 10 העליון ולחי הפחתון ומיין, ולחי העליון ולחי הפחתון
 11 משמאל, ושבלת הזקן [שער הסותר]. ולוקה על כל פאה
 12 ופאה; ואם נטלן פלן כאחת, לוקה חמש. ואינו חייב עד
 13 שיגלחנה בתער - שגאמר: "ולא תשחית את פאת זקנך",
 14 גלות שיש בו השחתה; לפיכך, אם גלח זקנו במספרים,
 15 פטור. ואין המתגלח לוקה, עד שייסע. ואשה - מתרת
 16 להשחית זקנה, אם יש לה שער זקן; ואם השחיתה זקן
 17 האיש, פטורה.
 18 ח. השפם - מת' לגלחו בתער, והוא השער שעל גבי
 19 השפה העליונה; וכן השער המדלדל מן השפה
 20 הפחתונה. ואף על פי שהוא מת' [לגלח השפם], לא נהגו
 21 ישראל להשחיתו, אלא לגלח קצתו, עד שלא יעכב אכילה
 22 ושתיה.
 23 ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי ובית
 24 הערנה - אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים;
 25 והמעבירו, מפין אותו מפת מרדות [מלקות מדובנו]. במה
 26 דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים
 27 - כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל במקום
 28 שמעבירין השער האנשים - אם העביר, אין מפין אותו.
 29 ומת' להעביר שער שאר אברים במספרים, בכל מקום.
 30 י. לא תעדה [תתקוטט] אשה עדי [קישוטי] האיש, כגון
 31 שתשים בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון [מגן
 32 מלחמה] וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש; ולא יעדה
 33 איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי [תכשיט]
 34 זהב, במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימין אותו
 35 החלי, אלא הנשים; הכל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי
 36 אשה, ואשה שעדת עדי איש - לוקין. המלקט שערות
 37 לבנות מתוך השחרות, מראשו או מזקנו - משילקט
 38 שיערה אחת, לוקה; מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע
 39 שיערו שחר - משיצבע שיערה לבנה אחת, לוקה. טמטום
 40 ואנדורגיניוס - אינו עושה [מתלבש] כאשה, ולא מגלה
 41 ראשו כאיש; ואם עשה פן, אינו לוקה.
 42 יא. "כתבת קעקע" האמורה בתורה - הוא שישרט על
 43 בשרו, וימלא מקום השריטה כחל [צבע שנותנות הנשים
 44 בעיניהן] או דיו או שאר צבעונין [צבעים] הרושמי
 45 [שרישומם ניכר]; וזה הוא מנהג הגוים הרושמי עצמן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ח ט' שבט ה'תשע"ד

43 אמה על אמה ברום שלש - אף על פי שאין תוכו אלא
44 פחות מזה - הרי הוא טהור, שאין עבי הדפנות ממעט.
45 אבל עבי הרגלים, ועבי הגז אם היה לו זר - אין נמדדין
46 עמו.

47 ה. היה בתוך הפלי תכה קטנה, כגון מוכני שבתוף השדה
48 - בזמן שהיא נשמטת - אינה נמדדת עמה, ואינה חבור
49 לה, ואינה מצלת עמה באהל המת. ואם אינה נשמטת -
50 נמדדת עמה, והרי הן כפלי אחד.

51 (ו.) היה לכלי כסוי קמור (כעין כיפה) - בזמן שהוא
52 קבוע, נמדד עמו; אינו קבוע, אינו נמדד עמו. היו בו
53 מגורות מבפנים, נמדדות עמו; ואם היו בו המגורות
54 מבחוץ, אינן נמדדות עמו.

55 ז. כלי עץ שאינו מקבל ארבעים סאה כדרכו, אלא אם
56 כן הטהו על צדו, או אם סמכו בדבר אחר - הואיל ומקבל
57 ארבעים סאה מכל מקום, טהור.

58 ח. השדה והתבה והמגדל שנטלה אחת מרגליהן - אף
59 על פי שלא נקבו, אלא הרי הן מקבלין - הרי אלו טהורין,
60 ועדין [- שעדיין] שולים יש להן, וחקקתן שהן לנחת
61 כשהיו.

יום שני י"ט שבט ה'תשע"ד

פרק ד

64 א. שלש מדות [- חלוקות] בכלי עץ שאינן עשויין
65 לקבלה: כל כלי עץ שהוא עשוי לתשמיש אדם בלבד,
66 כגון הסלם - טהור, ואינו מקבל טמאה כלל, ולא רבוהו
67 חכמים לטמאה. וכל כלי עץ העשוי לתשמיש הכלים
68 והאדם, כגון השלחן והטבלה [- שולחן קטן] והמטה
69 וכיוצא בהן - מקבלין טמאה. ומנין שהן לתשמיש אדם
70 ותשמיש משמשיו? שהרי מניח הקצרות על השלחן,
71 והכוסות על הטבלה, והמצעות על המטה. וכל כלי עץ
72 העשוי לתשמיש הכלים בלבד, שהרי הוא משמש משמשי
73 אדם - אם לא היה משמש את הכלים אלא בשעת מלאכה
74 בלבד - הרי זה טהור מכלום; כגון מנורה של עץ שהיא
75 משמשת את הגז בשעת הדלקה, וכן שמניחין תחת הכלים
76 בשעת מלאכה, והדפוסין [מסגרות] בלן. ואם היה משמש
77 את הכלים בשעת מלאכה ושלל בשעת מלאכה - הרי זה
78 מקבל טמאה; כגון כסוי הקפצה [קופסא] וכיוצא בו, וכגון
79 תיק הסיף והספין והרמח והמספרים והתער, ותיק מכחול
80 ובית הכחל, ותיק המכתב [חריטה], ותיק טבלה וסקרטצה
81 [סוג שולחן אכילה] ובית החצים ובית הפגוזות [חיצים
82 גדולים], ותיק חלילין. כל אלו וכיוצא בהן - אף על פי
83 שאינן אלא משמשי כלים, מקבלין טמאה; שהרי הכלי
84 צריך להן בשעת מלאכה ושלל בשעת מלאכה. אבל כסוי

יום ראשון י"ח שבט ה'תשע"ד

הלכות כלים

פרק ג

5 א. כל כלי עץ העשוי לנחת [לעמוד במקומו] - אפלו אינו
6 מקבל אלא דבר מעט - אינו מקבל טמאה, לא מדברי
7 תורה ולא מדברי סופרים. וכל כלי עץ שהוא עשוי
8 להטלטל מלא וריקן פשק - אפלו היה מחזיק מאה סאה,
9 ואף על פי שיש לו שולים [תחתית] - הואיל ואינו עשוי
10 לנחת, הרי זה מקבל טמאה דין תורה כשאר כלי קבול.
11 וכל כלי עץ שהוא סתם [לא נקבע אם יעמוד או ינד] -
12 אם היו לו שולים לישיב בהן על הקרקע כדי שלא יהא
13 נוח להתגלגל, והיה מחזיק ארבעים סאה בלח שהם
14 פורים בביש - אינו מקבל טמאה כלל, לא מדברי תורה
15 ולא מדברי סופרים; מפני שחזקתו שהוא עשוי לנחת.
16 ודברים אלו, כלין דברי קבלה [ממשה רבינו] הן; ומפי
17 השמועה למדו: מה שק שהוא מטלטל מלא וריקן, אף
18 כלי עץ לא יטמא אלא אם היה מטלטל מלא וריקן -
19 להוציא כלי עץ העשוי לנחת.

20 ב. הכלים שחזקתן שהן עשויין לנחת, כגון שדה [קרוו
21 להסעת נשים] תבה ומגדל [ארוו] וכורת הקש וכורת
22 הקנים וכו' [- מתקן שתיה ב-] ספינה גדולה וכיוצא באלו
23 - אם היו מחזיקין ארבעים סאה, אין מקבלין טמאה. ואלו
24 הן הכלים של עץ שהן עשויין להטלטל במלואן: דרדור
25 [חבית גדולה] שמניחין אותו על העגלה, וקסטות המלכים
26 [ארוו נייד], וערכת העבדן [- מעבד עורות], וכו' ספינה
27 קטנה, והיא הספינה הקטנה שאינה יכולה להלך באמצע
28 הים הגדול, והארון. כל אחד מחמשת הכלים של עץ אלו,
29 אף על פי שהן מקבלין יותר מארבעים סאה - הרי אלו
30 מקבלין טמאה; שלא נעשו מתחלתן אלא להטלטל
31 מלאין. ושאר כלי עץ - אם היו מקבלין ארבעים סאה,
32 ויש להן שולים - חזקתן שאינן עשויין להטלטל במלואן,
33 ולפיכך אין מקבלין טמאה. וכל כלי עץ וכלי העור
34 המקבלין ארבעים סאה בלח - אין מקבלין טמאה, אלא
35 אם נעשו מתחלתן להטלטל כשהן מלאין.

36 ג. השדה והתבה והמגדל של זכוכית הבאים במדה [-
37 מכילים מ' טאה], טהורין. ושאר כלי זכוכית - אף על פי
38 שמקבלין ארבעים סאה, הרי הם מקבלין טמאה; וזה חמר
39 בכלי זכוכית מפלי עץ.

40 ד. כל כלי שיש בשבורו "תכולתו" הגיאומטרית] אמה
41 על אמה ברום שלש, הרי הוא מחזיק ארבעים סאה בלח;
42 וכשומדין את הכלי, מודדין אותו מבחוץ. אם היה בו

מתוך מהדורת חזק

ט. וכן מקל ששבע בו מסמרים כדי להכות בו - מקבל
טמאה, שנמצא העץ משמש את המתכת. עשין לנואי -
אינו מקבל טמאה, שהרי המתכת משמשת את העץ.
י. וכן מניקות של מתכת שקבען במקל או בדלת לנואי,
טהורות. וכן כל כיוצא בזה משאר הכלים.

יום שלישי כ' שבט ה'תשע"ד

פרק ה

א. כל הכלים - אין מקבלין טמאה, עד שתגמר מלאכתן.
וכלי עץ, מאימתי הן מקבלין טמאה? המטה והעריסה,
משישופם בעור הדג [להחליקם]; גמר [בדעתן] שלא
לשוף, הרי אלו מקבלין טמאה. הסלים של עץ - משיחם
[יקשור] שפותתיהן, ויכרת עקצי השריגים והעצים
הקטנים היוצאין על גב הסלים. היו הסלים של תמרה -
אף על פי שלא כרת ההוצין מבפנים - מקבלין טמאה;
שפך מקימין אותן. הכלכלה [סל עם ידיות] - משיחם
פיה, ויכרת ההוצין, ויגמר התליות [ידיות]. בית הכסות
ובית הלגינות [קננים] - אף על פי שלא כרת מבפנים -
מקבלין טמאה, שפן מקימין אותן. הקננים הקטנים
והקלתות [סוגים של סלים] - משיחם שפותתיהן, ויכרת
ההוצין היוצאין. הקננים הגדולים והסוגים הגדולים -
סוגי קופות, משיעשה שני דורים [היקפים] לרחב שלהן.
ים נפה [נפת בד] ויכרה, וכף של מאזנים - משיעשה דור
אחד לרחב שלהן. הקפה, משיעשה שתי צפירות -
עיגולים [לרחב שלה. והערק [קופה ארוכה], משיעשה בו
צפירה אחת. אף על פי שלא גמר גביהן, מקבלין טמאה
- שהרי נראו [ראויים] למה שנעשו, והרי צורת הכלי
עליהן; למה זה דומה? לבגד שנארג מקצתו. המחצלת -
משיכרת ההוצין, וזה הוא גמר מלאכתה. וכל כלי הנסרים
- אינן מקבלין טמאה, עד שיתחסמו שפותתיהן. גלמי כלי
עץ - מקבלין טמאה משנעשה הכלי עץ בצורתו; אף על
פי שהוא עתיד לתארו בשדר [לשייפ] או להשוותו
במחוגה או ליפותו במעצד וכיוצא במעשים אלו, ועדין
הוא גלם, הואיל ואינו מחסר חקיקה והרי השלים חפירתו,
הרי זה מקבל טמאה. וכל גלמי כלי עץ מקבלין טמאה,
חוץ משל אשכרוע [מין ארז], שאין הכלי מפנוי חשוב
כלי, עד שיתיפה. וקרוב בעיני שפלי עצם ככלי אשכרוע,
ואין גלמיהן מקבלין טמאה. כל עץ שאין עליו צורת כלי
- אף על פי שמשמשין בו, אינו מקבל טמאה. ארובות
[טבלאות] של נחומין שסודרין עליהן החלות לשהן
בצק - מטמאות, שהרי צורת הכלי עליהן. ושל בעלי
בתים, אינן מקבלין טמאה; ואם צבע אותן בסקרא או
בכרכום וכיוצא בהן - מטמאות, שהרי נעשית להן צורת
כלי. סרוד של נחומין [היינו הכלי] - שנותנין בו המים
שמקטפין [מתזיין], טמא. ושל בעלי בתים, טהור. ואם
גפפו [מסגר אותן] מארבע רוחותיו, מטמא. נפרץ מרוח

1 קמטרה [תיבה גדולה], וכסוי תבה, וכסוי טני [סל],
2 והמכבש של חרש [גדר], והפסא שפחת התבה, והקמרון
3 [- כיסוי] שלה, והקלב [- דפוס] שבונין עליו תיק הספר,
4 ובית הנגר [- יתד], ובית המנעול, ובית המזוזה, ותיק
5 נבלים, ותיק פנורות, והקלב של גודלי מצנפת, ודפוס [-
6 צורה] של תפלין, וסוס של עץ של זמר שמשחקין בו,
7 ורביעית המקוננות [- כלי הקשה], וגננת [- סככה ניידת של
8 - העני, וסמוכות המטה] קורות קטנות הסומכות, ונקליטי
9 המטה [מוטות לפריטת וילון], ותמור שפחת המטה [- עץ
10 המחזיק את המיטה] - כל אלו וכיוצא בהן טהורין, מפני
11 שהן משמשי הכלים בשעת מלאכה בלבד.
ב. מלבן [- קרש מקרשי] המטה - אם היה מלבש בפקה
12 [- טבעת], ויש לו רגלים שמתחבר בהן עם המטה - הרי
13 זה מטמא עם המטה; שהרי נותנין אותו בפני המטה, והרי
14 הוא כאחד מאבריה. נתנו על שתי לשונות [- קרשים בהם
15 תחובות דפנות המיטה], והרי הוא גבוה על המטה - אף
16 על פי שהוא מסרג בתכלים - הואיל ואין לו רגלים, טהור;
17 מפני שהוא משמשי הכלים בשעת מלאכה בלבד, כמלבני
18 [קרשים של -] בני לוי שתולין בהן הפנורות שלהן וכלי
19 השיר, שהן טהורין.
ג. מכבש של אשף [- רצען, סנדלר] שהוא מותח עליו את
22 העור - טהור, מפני שמניח עליו את האבן במקום החקוק
23 שיש בו ומשמש עליה, ונמצא עשוי לשמש הכלים בשעת
24 מלאכה; ואינו מטמא משום קבול, שהרי החקק שבו עשוי
25 להתמלאת באבן.
ד. חפויי [- ציפויי] המטה טהורין. וכן כל החפויין - בין
27 שהיו של עץ או של עצם או של עור או של מתכת,
28 טהורין, שנאמר: "אשר יעשה מלאכה בהם", פרט לחפויי
29 הכלים. וכן כלי עץ או עצם שיש בהם בית קבול שצפה
30 אותן במתכת - טהורין, ואינן מקבלין טמאה; מאחר
31 שצפה אותן, בטלן; והצפוי עצמו טהור, כמו שבארנו.
ה. העושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו מן המתכת - אם
32 היה העץ משמש המתכת, מקבל טמאה; ואם היה
33 המתכת משמשת את העץ, הכל טהור. כיצד? מפתח של
34 עץ, והשנים שלו של מתכת, אפלו שן אחת - הרי זה
35 מקבל טמאה; היה המפתח של מתכת, והשנים של עץ -
36 הכל טהור.
ו. טבעת של מתכת, וחותמה של אלמג [צמח ים] -
37 טמאה; היתה של אלמג, וחותמה של מתכת - טהורה.
ז. והשן [- מפתח] של מתכת, או החותם - מקבל טמאה
40 בפני עצמו, אם לא היה מחבר לעץ. וכן המעבד והמורה
41 והמגוב [- כלי ניקוי תבואה] והמסרק של ראש שנטלה
42 אחת משניהם, ועשיה של מתכת - הרי אלו מקבלין
43 טמאה.
ח. מקל שעשה בראשו מסמר כמין רמון כדי שיהיה אוזו
44 בו, אינו מקבל טמאה; עשהו שלא תהיה הארץ אוכלת
45 את העץ, מקבל טמאה.
46

45 **יום רביעי כ"א שבט ה'תשע"ד**

46 **פָּרָק ו**

47 א. כל כלי שנטמא, ונשבר אחר שנטמא, ונפסדה צורתו
48 ותשמישו - טהור בשבירתו; וכן כלים שנסברו כשהם
49 טהורים, שבריתן אינן מקבלין טמאה.

50 ב. כמה שער השבר שישבר כלי עץ או כלי עצם, ויהיה
51 טהור? כל כלי בעלי בתים, שעורם ברמונים. כיצד?
52 משינקב הכלי במוציא רמון, טהור; והרמון שאמרו -
53 בינוני, לא גדול ולא קטן - לפי דעתו של רואה. ויהיו
54 בכלי שלשה רמונים אחוים זה בזה. נקב הכלי במוציא
55 זית וסתמו, וחרר ונקב במוציא זית וסתמו, עד שהשלימו
56 למוציא רמון - אף על פי שהוא סתום - טהור, שהרי
57 נעשו לו פנים חדשים.

58 ג. כלים שעשעו מתחלה נקובין במוציא רמון, כגון הסל,
59 והפחלץ [כמין אוכף] של גמלים, ואפיפירות [מחצלת
60 קנים] - הרי אלו מקבלין טמאה עד שיקרע רבן.

61 ד. אפיפירות שעשה להן קנים מלמעלן ומלמטן לחזק,
62 טהורה. עשה לה גפים [מסגרת] כל שהן - אף על פי
63 שהיא בלה נקובה במוציא רמון, הרי זו מקבלת טמאה.

64 ה. כל הכלים שאינן יכולין לקבל רמונים, כגון הרבע,
65 ורצי הרבע, והקנונים [סלים] הקטנים - שערן במוציא
66 זית. נגממו [נקרעו] שפוחיתן - אם נשאר בהן כדי לקבל
67 כל שהוא, טמאין.

68 ו. הסלין של פת, שערן בכרות של פת.

69 ז. קפת הגננים - משתוציא אגדות של ירק, טהורה. ושל
70 בעלי בתים, במוציא תבן. ושל פלגין, בגבבא [מין תבן
71 המשמש להסקה].

72 ח. בית קערות שאינו מקבל קערות - הואיל ומקבל
73 התמחויין [קערות גדולות], הרי זה מקבל טמאה. וכן בית
74 הריא [כלי לצואה] שאינו מקבל משקין - הואיל ומקבל
75 את הריא, הרי זה מקבל טמאה.

76 ט. כל כלי עץ שנחלק לשנים - טהור, ואף על פי שהן
77 מקבלין על דפנותיהן כאלפסין [כלי גדול שטוח]; חוץ
78 מפלים של עץ שחצן או מקצתן כלי בפני עצמו מתחלת
79 עשייתן - כגון השלחן הכפול שמתחלה הוא נעשה שני
80 חלקים והרי הוא נכפל ונפשט, וכגון תמחוי המזנון
81 [קערה עשויה תאים] שהוא בלו קערות קערות והרי בכל
82 חלק מחלקיו קערות שלמות, וכגון הכסא הכפול, וכל
83 פיוצא באלו. וכן בית הלגינין, ובית הכוסות של עץ,
84 שנפחת [נחסר] אחד מהן - זה שנפחת טהור, ואינו חבור
85 לשאר הבתים. נפחת השני - הרי זה טהור, ואינו חבור
86 לו. נפחתו שלשתן, בלו טהור. כן כל פיוצא בכלים אלו.

87 י. משפלת [קופה גדולה] שאמצעיתה גבוהה וזויותיה

1 אחת, טהור. והלוח שעורכין עליו, מטמא. כלי של עץ
2 שהסלטים מרקדין עליו הסלת, מטמא; ושל בעלי בתים,
3 טהור. רחת [כף גדולה] הגרוסות [גרעיני תבואה],
4 מטמאה; של אוצרות, טהורה. של גתות, מטמאה; ושל
5 גרנות, טהורה. זה הכלל: העשוי לקבלה, מקבל טמאה;
6 והעשוי לכנס בו, טהור.

7 ב. כל התלויין [- בתי יד] טהורין - חוץ מתלויי נפה של
8 סלתין, ותלוי כברה של גרנות, ותלוי מגל יד, ותלוי מקל
9 בלשין; מפני שהן מסייעין בשעת מלאכה, מטמאין.
10 והעשוי לתלות בו הכלי בלבד, טהור.

11 ג. נבלי המשוררים, מטמאין; ונבלי בני לוי שמזמרין בהן
12 במקדש, טהורין. הבטנן והנקטמון והארוס [- כלי נגינה
13 שונים], מטמאין.

14 ד. מצודת החלדה, מטמאה; ושל עכברים - טהורה, לפי
15 שאין לה בית קבול ואין עליה צורת כלי.

16 ה. הוצין שאורגין מהן כמו קפיפה [קופה גדולה]
17 שמניחין בה התאנים וכיוצא בהן, מטמאה; ושאורגין מהן
18 פתבנית מגורה גדולה שאורגין בה החיטין - טהורה,
19 שאין תורת כלי עליה.

20 ו. עליון שמסרגין [קולעים] אותן כמין סג [- גדד] סביב
21 לפרות, טהור; ואם עשו סג של נסרין [גזרים דקים],
22 מטמא.

23 ז. חותל של הוצין [כלי מטיבי דקל] שמניחין בו הרטב
24 וכיוצא בו - אם הוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו - מטמא;
25 ואם אינו יכול לטל מה שבתוכו עד שיקרענו או עד
26 שיתירנו, או שחשב לאכל מה שבתוכו וילזקו - טהור.
27 וכן הקרן שהוא משתמש בה ומשליכה, אינה מקבלת
28 טמאה; ואם חשב עליה, מקבלת טמאה.

29 ח. השופר, אינו מקבל טמאה; חתכו להיות קרן תשמיש,
30 מקבל טמאה.

31 ט. קערה שקבעה בשדה תבה ומגדל - אם היא כרדף
32 קבלתה, הרי זו מקבלת טמאה; ואם קבעה בהפן, שהרי
33 אינה מקבלת עד שמטין השדה על צדה - הרי זו מפלל
34 השדה, וטהורה.

35 י. האקון [מלכודת דגים] והרטב [מלכודת עופות] והכלוב
36 של עץ, טהורין.

37 יא. המדף והפלצור [מיני כלי ציד] ומצודת ספרין -
38 מטמאין, שהרי צורת כלי עליהן.

39 יב. הספסלין שבפנדקיות, ושל מלמדי תינוקות - אף על
40 פי שהם נקובין, ומכניסין בהם את הרגלים - הרי אלו
41 טהורין; קבע בהם רגלים במסמר, מקבלין טמאה. זה
42 הכלל: כל שנשל ואין רגליו נטלות עמו, טהור. וכל שנשל
43 ורגליו נטלות עמו - אם היו בלן של עץ או עצם, מקבל
44 טמאה; היתה אחת מרגליו של אבן, אינו מקבל טמאה.

מתוך מהדורת חזק

45 הדבורים בעת שלוקחין הדבש, ועור שמניפין בו את
 46 הרוח מפני החם - הרי הן טהורין, ואין מקבלין טמאה.
 47 ג. כל בית האצבעות [כפופות] של עור, טהורות; חוץ
 48 משל קנצין [קוטפי פירות], מפני שהיא [עצמה] מקבלת
 49 את האוג [מין פרי]; נקרעה - אם אינה מקבלת את רב
 50 האוג, טהורה.
 51 ד. האבנט של עור, ועורות שתופרין הקטעין [קטועי רגל]
 52 על ארבעותיהן כדי שיתגלגלו [יהלכו] בהן על הקרקע -
 53 מקבלין טמאה, שהרי צורת כלי עליהן. וכן העורות
 54 העשויות כעין טבעות שמכניסין אותן האמנין
 55 בזרועותיהן, כדי להגביה בגדיהם מעל ידם בשעת
 56 מלאכה - מתטמאין כשאר כלי עור הפשוטים.
 57 ה. עור שתופרין ממנו פסוי ליד ולרוע של זורי [מנקי]
 58 גרנות, ושל הולכי דרכים, ושל עושי פשתן - מקבל
 59 טמאה; ואם היה של צבעים ושל נפחים - אינו מקבל
 60 טמאה. זה הכלל: העשוי לקבלה, כדי שלא יבהו קוץ
 61 וכדי שצאחו יפה יפה - מקבל טמאה; והעשוי מפני
 62 הנזעה, כדי שלא יפסד הדבר שמתעסק בו בזעת ידיו -
 63 הרי זה אינו מקבל טמאה.
 64 ו. כמה שעור הנקב שינקב כלי העור, ויטהר? החמת
 65 [ויד], משתנקב במוציא פקעיות [כדורים] של שתי; ואם
 66 אינה יכולה לקבל של שתי, הואיל ומקבלת של ערב,
 67 מקבלת טמאה, עד שתנקב רבה.
 68 ז. התרמול [ילקוט] שנפחת הכיס שבתוכו - עדן
 69 התרמול מקבל טמאה, ואינו חבור לו.
 70 ח. החמת שהביצים [כיסים] שלה מקבלות עמה
 71 [במילוי הנוד מתמלאים גם הם], ונפחתו - טהורות, שאינן
 72 מקבלות כדרךן.
 73 ט. כלי עור שיש לו לולאות ושנצות [רצועות], כגון סנדל
 74 עמקי וכיס של שנצות [ארנק עם רצועות] - אף על פי
 75 שפשהן מתרין, אין עליהן צורת כלי - הרי אלו מקבלין
 76 טמאה כשהן מתרין, הואיל וההדיוט יכול במהרה להכניס
 77 השנצות בלולאות ויחזר כלי קבול כשהיה. וכן אם
 78 נטמאו, והסיר השנצות מהן, ונפסדה צורתם - הרי הם
 79 טהורין, אף על פי שאפשר להחזירם שלא באמן.
 80 י. כיס של שנצות שנטלו שנציו - עדן הוא מקבל טמאה,
 81 שהרי הוא מקבל. נפשט, ויחזר [להיות] עור פשוט -
 82 טהור. טלה עליו את המטלית מלמטן - מקבל טמאה, אף
 83 על פי שהוא פשוט; שהרי עליו צורת כלי.
 84 יא. עור שכרף בו הקמע, מקבל טמאה; פשוט, טהור;
 85 חזר וכרף בו, מקבל טמאה; מטמא ומטהר, אפלו עשרה
 86 פעמים ביום. ועור שכתב עליו הקמע, טהור; ואם כרת
 87 ממנו, ועשה [מהקמיע] חליה לתכשיט - מקבלת טמאה.
 88 יב. תפלין של ראש, ארבעה כלים. הרי שנטמאת במת,
 89 והתיר קציצה הראשונה, ותקנה [חיבר חדשה] - הרי היא
 90 אב טמאה כשהיתה; וכן אם התיר השניה, ותקנה, וכן

1 יורדות, ונפחתה מצד אחד - טמאה, מפני שהיא מקבלת
 2 בצד השני; נפחתה מצד השני, טהורה. השלחן והדלפקי
 3 [- שולחן כוסות] שנפחתו - מקבלין טמאה, עד שיחלקו
 4 ויבדל כל חלק מחברו. נטלה אחת מרגליהן, טהורין; וכן
 5 אם נטלה השניה. נטלה הרגל השלישית - אם חשב
 6 עליהן שיאכל על שלחן זה או על דלפקי זה כמו אוכל
 7 בטבלא, הרי אלו מקבלין טמאה; ואם לא חשב עליהן,
 8 טהורין.
 9 יא. כלי נסרים שנשרו שפתותיהן, טהורין. ואם נשאר
 10 מחסום שפתותיהן כל שהוא, הרי אלו מקבלין טמאה.
 11 יב. טבלה שמלאה עצים, ותקעה [- חיברה לעצים] -
 12 טהורה; חפה בנסרים, מקבלת טמאה.
 13 יג. ספסל שנתפרק, טהור; סרגו [חיברו] במשיחות או
 14 בחבלים, מקבל טמאה.
 15 יד. הסלים של גמלים שהתירן, טהורין; חזר וקשרן,
 16 מקבלין טמאה. נמצאו מתטמאין ומתטהרין אפלו עשרה
 17 פעמים ביום.
 18 טו. השלחן או הדלפקי שחפן בשיש, ושיר בהן מקום
 19 הנחת הכוסות - מקבלין טמאה. ואם חפה הכל - טהורין,
 20 בין בצפוי עומד, בין בצפוי שאינו עומד, בין שחפה את
 21 לזביכיו [- מסגרות], בין שלא חפה את לזביכיו, בין שהיו
 22 של עצים חשוכין, כגון אשכרוע וכיוצא בו, בין שהיו של
 23 שאר עצים - הואיל וחפן פלן, טהורין כמו שבארנו.

יום חמישי כ"ב שבט ה'תשע"ד

פרק ז

26 א. כלי עור, מאימתי מקבלין טמאה? התרמל [ילקוט]
 27 וכיוצא בו - משיחם שפתותיו, ויכרת הקופין [חתיכות
 28 בולטות] הקטנים היוצאין על גבי העור, ויעשה את
 29 קיחותיו [- רצועותיו]. סקרטה [טבלת עור], משיחם
 30 ויכרת ויעשו ציציתה [- טס מתכת]. קטבליה [-כיסוי
 31 מיטה], משיחם ויכרת. הכר והפקס, משיחם שפתותיהן
 32 ויכרת הקופין היוצאין. וכן כל פיוצא בהן. התפלין,
 33 משיגמר הקציצה; אף על פי שהוא עתיד לתן בה את
 34 הרצועה, הרי זו מקבלת טמאה. עור העריסה שהוא עתיד
 35 לעשות לו טבור [- חיזוק לרגלי העריסה], עד שיעשה לו
 36 טבור. הסנדל, משיקמיע [יעוצב]. המנעל, משיגוב [-
 37 יתייבש] על האמום [מקום הנחת הנעל]. ואם עתיד לכרם
 38 [לצבוע בכרוסם] ולשרטט, עד שיכרם ועד שישרטט;
 39 וכן כל פיוצא בהן.
 40 ב. עור שאין עליו צורת כלי, אינו מקבל טמאה; לפיכך,
 41 כף של עור שקושרין לוקטי קוצים על כפיהן, כדי שלא
 42 יכם הקוץ - אינו מקבל טמאה, מפני שהוא עור פשוט
 43 ואין עליו צורת כלי. וכן העור שמלקטין בו גללי הבקר,
 44 ועור שחוסמין בו פי הבהמה, ועור שמשיכין בו את

מתוך מהדורת חזק

מִן הַעֲשֶׂת - הָרִי הֵן טְהוּרִין; אֲפֹלוּ הִתְקַיֵּן אוֹתָן לְכָלִי, אִינָן
מִקְבָּלִין טְמֵאָה.
ג. כְּלֵי מִתְכוּת שְׂאִינוּ מְחֻסְרֵי אֶלָּא כְּסוּי - מִקְבָּל טְמֵאָה;
שְׂאִין הַכְּסוּי חָשׁוּב מִגּוֹף הַכְּלִי.
ד. מַחֲט שֶׁלֹּא נִקְבְּהָ, אֶלָּא שֶׁפִּהָ וְתַקְנָהּ לְכַף מִתְחַלְתֶּהּ -
מִקְבָּלֵת טְמֵאָה, מִפְּנֵי שְׂמוּצֵיֶיאִין בָּהָ אֶת הַקּוֹץ. אַבְּל אִם
הָיָה עֲתִיר לְנִקְבָּהּ - הָרִי הִיא כְּשֶׁאֵר גְּלַמִי כְּלֵי מִתְכוּת,
וְאִינָהּ מִקְבָּלֵת טְמֵאָה.
ה. וְמֵאַחֵר שֶׁבִּיאָרְנוּ שְׂגֵלַמִי כְּלֵי מִתְכוּת טְהוּרִים, וְגֵלַמִי כְּלֵי
עֵץ טְמֵאִים, וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי מִתְכוּת טְמֵאִים, וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ
טְהוּרִים, דִּין תּוֹרָה - נִמְצָא הַטְּמֵא בְּכָלִי עֵץ, טְהוּר בְּכָלִי
מִתְכוּת, וְהַטְּמֵא בְּכָלִי מִתְכוּת, טְהוּר בְּכָלִי עֵץ.
ו. כָּל כְּלֵי הַמְּלַחֲמָה, כַּגֹּן הַסִּיף וְהַרְמָח וְהַכּוֹבֵעַ וְהַשְּׂרָיוֹן
וְהַמְּצַנְפִים וְכִיּוּצָא בָהֶן - מִקְבָּלִין טְמֵאָה. וְכָל תַּכְשֵׁיטֵי
הָאָדָם, כַּגֹּן הַקְּטֹלָה וְהַנְּזֻמִים וְהַטְּבָעוֹת, בֵּין שֵׁישׁ עֲלֵיהֶן
חֹתֶם בֵּין שְׂאִין עֲלֵיהֶן חֹתֶם, וְכִיּוּצָא בָהֶן - מִקְבָּלִין
טְמֵאָה. אֲפֹלוּ דִינָר שֶׁנִּפְסַל, וְהַתְּקִינּוּ לְתֵלּוֹתוֹ בְּצִנּוּר קְטָנָה
- מִקְבָּל טְמֵאָה. וְכֵן קִמְעַת שֶׁל מִתְכָּת, מִתְטַמֵּא כְּכָל תַּכְשֵׁיטֵי
אָדָם.
ז. כָּל תַּכְשֵׁיטֵי הַבְּהֵמָה וְהַכְּלִים, כַּגֹּן הַטְּבָעוֹת שֶׁעוֹשִׂין
לְצִנּוּר הַבְּהֵמָה וְלְאֲזִי הַכְּלִים - טְהוּרִין, וְאִינָן מִקְבָּלִין
טְמֵאָה בְּפִנֵּי עֲצָמָן; חוּץ מִזֵּוּג [-פַּעֲמוֹן] שֶׁל בְּהֵמָה, וְכָלִים
הַמְּשַׁמְיָעִים קוֹל לְאָדָם. כִּיצַד? הַעוֹשֶׂה זִוְגִין לְמִכְתְּשֶׁת
[לְכַתִּישַׁת בְּשִׁמִּים], וְלְעָרִיסָה [שֶׁל תִּינוֹק], וְלְמִטְפָּחוֹת
סְפָרִים [פַּעֲמוֹנֵי בֵּי"ט, שְׂטוּפָחִים וּמְרַעִישִׁים], וְלְמִטְפָּחוֹת
תִּינוֹקוֹת [קַשְׁקֶשׁוֹן מִשְׁחָק] - הָרִי הֵם טְהוּרִים. עֲשֵׂה לָהֶם
עֲנֻבּוּלִין [- לְשׁוֹנוֹת הַמִּקְיָשׁוֹת], מִקְבָּלִין טְמֵאָה; הוֹאִיל
וְנַעֲשׂוּ לְהַשְׁמִיעַ קוֹל לְאָדָם, הָרִי הֵן טְמֵאִים כְּתַכְשֵׁיטֵי אָדָם.
וְאֲפֹלוּ נְטִלוּ עֲנֻבּוּלֵיהֶן - מִקְבָּלִין טְמֵאָה, שֶׁהָרִי הוּא רֵאזִי
לְהַקְיָשׁוֹ עַל הַחֶרֶשׁ [חֲרוּס].
ח. זִוְג הַעֲשׂוֹי לְאָדָם - אִם נַעֲשֶׂה לְקָטָן - אִינוּ מִקְבָּל
טְמֵאָה אֶלָּא בְּעֻבּוּל שְׁלוֹ, שֶׁהָרִי לְקוֹל נַעֲשֶׂה; וְאִם נַעֲשֶׂה
לְגֵדוּל - הָרִי זֶה תַּכְשֵׁיט, וּמִקְבָּל טְמֵאָה אֶף עַל פִּי שְׂאִין לוֹ
עֲנֻבּוּל.
ט. כָּל הַפְּרָצוּפוֹת [- מְסִיכוֹת], מִקְבָּלוֹת טְמֵאָה. וְכָל
הַחֻתְמוֹת, טְהוּרִין - חוּץ מִחֹתֶם שֶׁל מִתְכָּת שְׁחוֹתְמִין בּוֹ
בְּלַבָד. וְכָל הַטְּבָעוֹת, טְהוּרוֹת - חוּץ מִטְּבָעוֹת אֲצַבַּע; אַבְּל
טְבַעַת שְׁחוּגָר בָּהָ אֶת מִתְנִיּוֹ, אוֹ שְׁקוּשֵׁר אוֹתָהּ בֵּין כְּתִפּוֹ
- טְהוּרָה. טְבַעַת הַשִּׁיר שֶׁל בְּהֵמָה - הוֹאִיל וְהָאָדָם מוֹשֵׁף
בָּהָ אֶת הַבְּהֵמָה, מִקְבָּלֵת טְמֵאָה. וְכֵן מִקְלָה שֶׁל בְּהֵמָה שֶׁל
מִתְכָּת - הוֹאִיל וְאָדָם רוֹדֶה אוֹתָהּ בּוֹ, מִקְבָּלֵת טְמֵאָה.
י. כָּל הַכְּלִים יוֹרְדִים [- נַעֲשִׂים רְאוּיִים] - לְטְמֵאָה בְּמִתְשַׁבְּהָ,
וְאִין עוֹלִין מְדֵי טְמֵאָה אֶלָּא בְּשִׁנוּי מַעֲשֶׂה; וְהַמַּעֲשֶׂה מְבַטֵּל
מִיד הַמַּעֲשֶׂה וּמִיד הַמִּתְשַׁבְּהָ, וְהַמִּתְשַׁבְּהָ אִינָהּ מְבַטֵּלֵת לֹא
מִיד הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא מִיד הַמִּתְשַׁבְּהָ. כִּיצַד? טְבַעַת בְּהֵמָה אוֹ
כְּלִים שֶׁחֲשַׁב עָלֶיהָ לְהַחֲזִירָהּ לְטְבַעַת אָדָם - הָרִי זֶה מִקְבָּלֵת

אִם הַתִּיר אֶף הַשְּׁלִישִׁית וְתַקְנָהּ. הַתִּיר אֶף הַרְבִּיעִית וְתַקְנָהּ
- נַעֲשִׂית כְּלָה רֵאשׁוֹן לְטְמֵאָה; שֶׁהָרִי הַתִּיר כָּל אַחַת וְאַחַת
וְחִזוּר וְתַקְנָהּ כְּלָה, וּכְאִלוּ זֶה תַּפְלִין אַחֲרוֹת שֶׁנִּגְעוּ
בְּרֵאשׁוֹנוֹת. חִזוּר וְהַתִּיר אֶת הַרֵאשׁוֹנָה פַּעַם שְׁנֵינָה, וְתַקְנָהּ
- הָרִי הִיא רֵאשׁוֹן כְּמוֹת שְׁהִיָּתָה; וְכֵן אִם הַתִּיר אֶת
הַשְּׁנֵינָה, וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית. חִזוּר וְהַתִּיר אֶף אֶת הַרְבִּיעִית,
וְתַקְנָהּ - כְּלָה טְהוּרָה; שְׂאִין הַרֵאשׁוֹן מְטַמֵּא כְּלִים, מִפְּנֵי
שֶׁהוּא וְלָד, כְּמוֹ שֶׁבִּיאָרְנוּ. וְכֵן סוּדָל שֶׁהוּא טְמֵא מְדָרְס,
וְנִפְסָקָה אַחַת מְאֻזְנֵי, וְתַקְנָהּ - הָרִי הוּא מְדָרְס כְּשֶׁהָיָה.
נִפְסָקָה שְׁנֵינָה, וְתַקְנָהּ - טְהוּר מִן הַמְּדָרְס, שֶׁהָרִי נַעֲשֶׂה לוֹ
אֲזִינִים חֲדָשִׁים; אַבְּל טְמֵא מִגַּע מְדָרְס. לֹא הַסְּפִיק לְתַקַּן
אֶת הַרֵאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּפְסָקָה הַשְּׁנֵינָה, אוֹ שֶׁנִּפְסָקָה עֲקֹבוֹ, אוֹ
נִטַּל חֲטֵמוֹ [- הַחֲרוּס], אוֹ נִחְלַק לְשֵׁנַיִם - טְהוּר.
יג. מְנַעַל שֶׁנִּפְתַּח [נַחֲסָר] - אִם אִינוּ מִקְבָּל רֹב הַרְגָּל,
טְהוּר.
יד. תַּפְלִין שֶׁנִּטְמָאוּ, מְאִימֵי טְהוּרָה? שֶׁל יָד, מְשִׁיתִיר
אוֹתָהּ מִשְׁלֵשׁ רוּחוֹת; וְשֶׁל רֵאשׁ - מְשִׁיתִיר מִשְׁלֵשׁ רוּחוֹת,
וּבֵין קְצִיצָה לְחַבְרָתָהּ.
טו. הַכְּדוּר וְהָאִמּוּם [עוֹר מְמוּלָא בַד] וְהַקֵּמַע וְהַתְּפִלִין
שֶׁנִּקְרְעוּ אַחֵר שֶׁנִּטְמָאוּ - הַנוֹגַע בָּהֶם, טְמֵא; וּבְמָה
שֶׁבִּתְחוּן, טְהוּר. הָאִמּוּם [אֵוֹכָר] שֶׁנִּקְרַע - הַנוֹגַע בְּמָה
שֶׁבִּתְכוּוֹ, טְמֵא; מִפְּנֵי שֶׁהַתְּפִיר מְחַבְּרוּ, וְנַעֲשֶׂה כְּלוֹ כַּגּוֹף
אָחֵד.

יום שישי כ"ג שבט ה'תשע"ד

פְּרָק ח

א. כָּל כְּלֵי מִתְכוּת אִינָן מִקְבָּלִין טְמֵאָה - עַד שֶׁתִּגְמַר
מְלַאכְתּוֹ כְּלָה, וְלֹא יִהְיֶה הַכְּלִי מְחֻסַּר מַעֲשֶׂה כָּלִל; אַבְּל
גְּלַמִי כְּלֵי מִתְכוּת, אִינָן מִקְבָּלוֹת טְמֵאָה.
ב. וְאִלוּ הֵם גְּלַמִי כְּלֵי מִתְכוּת: כָּל שֶׁעֲתִיר לְשׁוֹף אוֹתוֹ, אוֹ
לְשִׁבָץ [לְהַסִּיר וּלְיִישׁוֹר], אוֹ לְגַרְד, אוֹ לְכַרְכָּב [לְלַטּוּשׁ], אוֹ
לְהַקְיָשׁ בְּקַרְנֵס [-פַּעֲטִישׁ], אוֹ שֶׁהִיָּה מְחֻסַּר אֲזֵן אוֹ אֶגְן [-
פַּעֲחוּ] - הָרִי זֶה אִינוּ מִקְבָּל טְמֵאָה, עַד שֶׁיִּתְקַנְהוּ, וְיִיפְהוּ,
וְלֹא תִשְׁאַר בּוֹ מְלַאכָה כָּלִל. כִּיצַד? כַּגֹּן הַסִּיף שְׂאִינוּ
מִקְבָּל טְמֵאָה עַד שֶׁיִּשְׁוּפְנוּ, וְהַסִּיף עַד שֶׁיִּשְׁחִיזְנָהּ, וְכֵן כָּל
כִּיּוּצָא בְּמַעֲשִׂים אֵלוּ. לְפִיכָף, הַעוֹשֶׂה כְּלִים מִן הַעֲשֶׂת
[גּוּשׁ] שֶׁל בְּרוֹזֵל, אוֹ מִן הַתְּרַרָה [גּוּשׁ בַּצּוֹרֵת עוֹגֶה] שֶׁל
מִתְכָּת, וּמִן הַסּוּבָב [-חִישׁוֹק מִתְכַּת] שֶׁל גְּלִגֵּל, וּמִן הַטְּסִין,
וּמִן הַצְּפוּיִין, וּמִפְּנֵי [- בִּסְטִי] הַכְּלִים, וּמִפְּנֵי הַכְּלִים,
וּמִפְּנֵי הַכְּלִים, וּמִן הַשְּׁחֵלֵת, וּמִן הַגְּרֻדָּת [- מִינֵי שְׂאֵרִיּוֹת
כְּלֵי מִתְכָּת] - הָרִי אֵלוּ טְהוּרִים; מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ,
גְּלַמִי כְּלֵי מִתְכוּת הֵן. אַבְּל הַעוֹשֶׂה כְּלֵי מְשַׁבְּרֵי כְּלֵי מִתְכוּת,
וּמִן הַכְּלִים שֶׁנִּשְׁחָקוּ מֵרַב הַזְּמַן, וּמִן הַמְּסָמְרוֹת שֶׁיִּדוּעַ
שֶׁנַּעֲשׂוּ מִן הַכְּלִים - הָרִי אֵלוּ מִקְבָּלִין טְמֵאָה, לְפִי שְׂאִינֵם
גְּלַמִּים. אַבְּל מִסְמָרוֹת שְׂאִין יִדוּעַ אִם נַעֲשׂוּ מִן הַכְּלִים אוֹ

מתוך מהדורת חזק

- 1 טמאה במחשבה זו, וכאלו נעשית לאדם מתחלת עשייתה.
 2 חזר וחשב עליה להניחה טבעת בהמה כשהיתה - אף על
 3 פי שלא נתקשט בה האדם, הרי זו מקבלת טמאה; שאין
 4 המחשבה מבטלת מדי המחשבה, עד שיעשה מעשה, כגון
 5 שישוף אותה או יתקנה כמעשה של בהמה. היתה הטבעת
 6 לאדם, וחשב עליה לבהמה - עדין היא מקבלת טמאה
 7 כשהיתה; שאין הפלים עולין מדי טמאתן במחשבה. עשה
 8 בה מעשה, ושנה לבהמה - אינה מקבלת טמאה;
 9 שהמעשה מבטל מיד המעשה. וכן כל פיוצא בזה.
 10 יא. חרש שוטף וקטן - יש להם מעשה ואין להם
 11 מחשבה, כמו שבארנו בענין הקשר אכלין.
 12 יב. זוג [פעמונים] של דלת שחשב עליה לבהמה, מקבלת
 13 טמאה; ושל בהמה שנעשה של דלת - אפלו חברו בקרקע,
 14 ואפלו קבעו במסמר - הרי זה מקבל טמאה כשהיה, עד
 15 שישנה בו מעשה בגופו.
 16 יג. אמן שהוא עושה ומניח [למכירה] וזוג [פעמונים]
 17 לדלתות ולבהמה - אם רב העשוי לדבר שמקבל טמאה -
 18 הרי הכל מקבל טמאה, עד שיפריש מקצתם לדבר שאינו
 19 מקבל טמאה; ואם רב העשוי לדבר שאינו מקבל טמאה
 20 - הרי הכל טהור, עד שיפריש מקצתם לדבר המקבל
 21 טמאה. וכן כל פיוצא בזה.
 22 יד. וזוג הנמצאין בכל מקום, מקבלין טמאה - חוץ מן
 23 הנמצאים בפרכים, מפני שרבו לדלתות.
 24 טו. אמר לאמן: 'עשה לי שני זוגין, אחד לדלת ואחד
 25 לבהמה', 'עשה לי שתי מחצלאות, אחת לשכיבה ואחת
 26 לאהליו', 'עשה לי שני סדינים, אחת לצורות [מצויירות]
 27 ואחת לאהליו' - הרי שניהן מקבלין טמאה, עד שיפריש
 28 ויאמר: 'זה לכף, וזה לכף'.
- 29 יום שבת קודש כ"ד שבט ה'תשע"ד
- 30 פרק ט
- 31 א. כל כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמן, מקבלין
 32 טמאה - חוץ מן הדלת, והנגר [יתד הנעילה], והמנעול,
 33 והפותרה [בית קיבול] שתחת הציר [- ציר הדלת], והציר,
 34 והקורה, והצנור; מפני שאלו עשויין לקרקע, או לשמש
 35 את העץ - אינן מקבלין טמאה, ואפלו קדם שיקבעו. וכל
 36 כלי מתכות שיש לו שם לוי [901] - אינו מתטמא בפני
 37 עצמו, מפני שהוא כמקצת כלי. כיצד? עקרב [- לשונית]
 38 של פרמביה [901], טמא. ולחיים שלה שעל לחי בהמה
 39 מכאן ומכאן - טהורין, ואינן מקבלין טמאה בפני עצמן;
 40 מפני שאין להם שם בפני עצמן. ובשעת חבורן [901],
 41 הכל מקבלין טמאה.
 42 ב. טסין של ברזל שמניחין על לחי האדם בשעת
 43 מלחמה - אינן מקבלין טמאה, מפני שאין להם שם בפני
 44 עצמן; ואם יש בהן בית קבול מים, מתטמאין ככל כלי
 45 קבול.
- ג. נזם שהוא עשוי כקדורה מלמטן וכעדרשה מלמעלן,
 46 ונפרק הקדורה שלו - מקבלת טמאה בפני עצמה, שהרי
 47 יש לה בית קבול; והעדרשה מקבלת טמאה בפני עצמה,
 48 מפני שיש לה שם בפני עצמה. והצנירה [- מחט] שלה
 49 שהיא נכנסת באזן או באף - אינה מקבלת טמאה בפני
 50 עצמה, מפני שאין לה שם בפני עצמה. הנה הנזם עשוי
 51 כמין אשכול [ענבים], ונפרק - טהור; מפני שאין בו בית
 52 קבול, ואין לכל גרגר ממנו שם בפני עצמו, והרי אינו
 53 ראוי לתכשיט משנפרק.
 54 ד. טבעת אחת שמניחין הבנות ברגל אחת, היא הנקראת
 55 'בירית'; ואינה מקבלת טמאה, מפני שאין עליה צורת כלי
 56 תכשיט, אלא כמו טבעת הפלים, או טבעת שקושר בה
 57 בין כתפיו. אבל שתי טבעות שמשימות הבנות ברגליהן,
 58 ושלשלת מטלת ביניהן מזו לזו - מקבלות טמאה; מפני
 59 שהן מתכשיטי הבנות, והן הנקראין 'פכלים'.
 60 ה. קטלה [שרשרת] שהחליות שלה של מתכת, והן בחוט
 61 של צמר או של פשתן, ונפסק החוט - החליות מקבלות
 62 טמאה, שכל אחת ואחת כלי בפני עצמו. הנה החוט שלה
 63 של מתכת, והחליות של אבנים טובות ושל מרגליות או
 64 של זכוכית, ונשברו החליות, והחוט קטם - הרי זה
 65 מתטמא בפני עצמו. שירי קטלה, [שיעורה] כמלא צנור
 66 קטנה.
 67 ו. כל הכסויין של מתכת - טהורין, ואין מקבלין טמאה,
 68 מפני שאין להם שם בפני עצמן; חוץ מכסוי המחס [חית],
 69 ומכסוי טני [סל] של רופאין - מפני שמניחין בו את
 70 האספלונית [תחבושת], נעשה כלי קבול.
 71 ז. כסוי של מתכת ששפו ולטשו, ונעשה מראה - הרי זה
 72 מקבל טמאה.
 73 ח. כל המשקלות של מתכת, מקבלות טמאה; והן
 74 הנקראין 'אנקיות'. קנה מאזנים של עץ שהיו אנקיות של
 75 ברזל תלויות בו - מקבל טמאה, מפני האנקיות התלויות
 76 בו. במה דברים אמורים? במאזנים של מוכרי פשתן
 77 ומוכרי צמר; אבל של בצלי בתים - אינו מקבל טמאה,
 78 עד שיהיו האנקיות קבועות בו.
 79 ט. משקלות שנשתברו - אף על פי שהחזירן ושוקל בהן,
 80 אינן מקבלות טמאה. יחד מהן [אחד שברתם] - חצני
 81 ליטרין, שלישי ליטרין, רביעי ליטרין - הרי אלו מקבלין
 82 טמאה.
 83 י. סלע שנפסלה, והתקיינה להיות שוקל בה - מקבלת
 84 טמאה.
 85 יא. אנקלי [חוט] של פתפים [סבליים], טהורה; ושל
 86 רוכלים, מתטמאה. אנקלי של נקליטי [קרשי וילון] המטה,
 87 טהורה; ושל דרגש [מיטת עזר], מתטמאה. אנקלי של
 88 כנרת הצידים שצדין בה הדגים, טהורה; ושל שדה,
 89 מתטמאה. אנקלי של מנורת העץ, טהורה; ושל שלחן,
 90 מתטמאה. זה הכלל: כל כלי שמקבל טמאה בפני עצמו
 91 מן התורה - הרי האנקלי של מתכת שלו והשלשלת שלו

מתוך מהדורת חזק

18 לדלי, מתטמא עם הדלי מפני שהיא צרף הדלי; והשאָר
 19 טהור, לפי שאין לו שם בפני עצמו. ושלשלת דלי קטן,
 20 עצרה טפחים.
 21 טז. הפדור של מתכת והסדן, והקנטר (גרזן) של בנאי,
 22 והדקר [ייתד] של חרש, וחקמור (מושב מיוחד לעבודתו) של
 23 נפח, והמטלטלת והמשקלת [- כלים לבדיקת יושר
 24 הכתלים] של בנן, והפידים של ברזל שחובטין בהן
 25 הזיתים, והאפרסב [- דרכו עוברת התבואה לטחינה] של
 26 מתכת, והאולר שפורתין בו הסופרים ראש הקלמוס של
 27 קנה, והקלמוס של מתכת, והפן [לוח], והכנה [סרגל]
 28 שמשרטטין בהן הסופרים [על הקלף] - כל אלו מקבלין
 29 טמאה; שכל אחד מהן יש לו שם בפני עצמו. וכן כל
 30 כיוצא באלו.

1 מקבלות טמאה. וכלי שאינו מקבל טמאה - כגון פשוטי
 2 כלי צין, וכלי צין הבאים במדה, וכיוצא בהן - אנקלי של
 3 מתכת והשלשלת שלו אינן מקבלין טמאה. וכלן - אחת
 4 אחת בפני עצמה, טהורה; שאין האנקלי או השלשלת כלי
 5 בפני עצמו, אלא הרי הן כמקצת כלי. ואפלו אנקלי
 6 שבפתלים שתולין בה הפלים והבגדים וכיוצא בהן,
 7 טהורה.
 8 יב. שלשלת שיש בה בית נעילה, מתטמאה; והעשויה
 9 לכתפה [- קשירת חיות], טהורה.
 10 יג. שלשלת של סיטונות [- חנויות] - מתטמאה, מפני
 11 שהן נוזלין בה החגיות; ושל בעלי בתים - טהורה,
 12 שאינה אלא לנואי.
 13 יד. שלשלת של מושחי [מוודדי] קרקע, והיתדות שלהן
 14 שתוקעין בקרקע - בשעה שמושחין, מקבלין טמאה.
 15 ושלשלת של מקוששי עצים - טהורה, לפי שהיא
 16 משמשת את העץ.
 17 טו. שלשלת דלי גדול - ארבעה טפחים ממנה סמוך

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ח כ"ד שבט ה'תשע"ד

56 השאלתני מגלף — לכה נאמר: לא-תקם. ועל המשל
 57 הזה הקש בכל-הענינים.
 58 המצוה הש"ה — האזהרה שהזהרנו מלנטור ואף על
 59 פי שלא ננקום, והוא: שנשמור את החטא שחטא לנו
 60 החוטא ונזכרנו לו, והוא אמרו: תעלה: "לא-תקם
 61 ולא-תטר". ולשון ספרא (שם, יא): "עד היכן כחה של
 62 גטיה? אמר לו השאילני מגלף, ולא השאילו. למחר
 63 אמר לו: השאילני קרדמך, אמר לו: הילך (הנה לך), איני
 64 כמותך שלא השאלתני מגלף — לכה נאמר: לא-
 65 תטר".

יום שני י"ט שבט ה'תשע"ד

66 מצות עשה יא.
 67 המצוה הי"א — היא הצווי שנצטוינו ללמד (לאחרים
 68 — לבניו (הקטנים)) חכמת התורה וללמדה (בעצמו) —
 69 וזהו הנקרא: תלמוד תורה, והוא אמרו: "ושננתם לבניך"
 70 (דברים ו, ז). ולשון ספרי (על הפסוק שם): "ושננתם לבניך
 71 — אלו תלמידיך. וכן אתה מוצא בכל-מקום
 72 שהתלמידים קרוים בנים, שנאמר: ויצאו בני-
 73 הנביאים" (מלכים-ב, ג, ג). ושם (בספרי) אמרו: "ושננתם
 74 — שיהיו מחדדים (מסודרים) בתוך פיך, כשאדם שואלך
 75 דבר, לא תהא מגמגם לו, אלא תהא אומר לו מיד".
 76 וכבר נכפל צווי זה כמה פעמים: "ולמדתם וצויתם
 77 (עפ"י לשון הפסוק בדברים ה, א) ולמען ילמדו" (שם לא,
 78 יב). וכבר הרבו להדגיש מצוה זו ולזרז עליה בהרבה

יום ראשון י"ח שבט ה'תשע"ד

31 מצות לא תעשה רנו. שא. דש. שה.
 32 המצוה הרנ"ו — האזהרה שהזהרנו מלהכביד
 33 (להתאכזר) על היתומים והאלמנות, והוא אמרו: תעלה:
 34 "כל-אלמנה ויתום לא תענון" (שמות כב, כא). לאו זה
 35 כולל שלא יכביד עליהם לא בדבור ולא במעשה, אלא
 36 ידבר עמהם דברים רכים ונוחים ביותר, ויתעסק עמהם
 37 בדרך הטובה ביותר, ויתחם אליהם ביחס טוב ביותר
 38 ויתפון להפליג (להרבות) בכל-זה. ומי שלא נזהר באחד
 39 מכל-אלו — הרי עבר על לאו זה. וכבר באר: תעלה
 40 ענש העובר על לאו זה והוא אמרו: תעלה: "ותרה אפי
 41 והרגתי אתכם וגו'" (שם, כג).
 42 המצוה הש"א — האזהרה שהזהרנו על הרכילות,
 43 והוא אמרו: תעלה: "לא-תלך רכיל בעמך" (ויקרא יט,
 44 טז). אמרו (ספרא קדושים ד, ה): לא תהא רף דברים לזה
 45 וקשה לזה. דבר אחר: לא תהא כרוכל מטעין דברים
 46 והולך. ובכלל לאו זה האזהרה על הוצאת שם רע
 47 (כתובות מו).
 48 המצוה הד"ש — האזהרה שהזהרנו מלנקום זה מזה,
 49 והוא: כגון שעשה הוא מקדם איתו מעשה, ואז לא
 50 נחדל מלבקשו עד שנגמלהו כפעלו הרע, או נצערנו כמו
 51 שצער אותנו. הנהיר ה' מכה ואמר: "לא-תקם" (שם, יח).
 52 ולשון ספרא (שם, י): "עד היכן כחה של נקימה? אמר
 53 לו: השאילני מגלף, ולא השאילו. למחר אמר לו:
 54 השאילני קרדמך, אמר לו: איני משאילך בדרך שלא

מתוך מהדורת חזק

45 בלשונות התלמוד, לא שהיא (מורא חכמים) מצוה בפני
46 עצמה. והבן זאת.

יום רביעי כ"א שבט ה'תשע"ד

47 מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו.
48 מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.

49 המצוה העשירית — האזהרה שהזכרנו מלפנות אל
50 עבודה זרה ולהתעסק בעניניה, כלומר: לעיין וללמוד אותן
51 ההזיות וההבלים שאומרים מיסדיה, שרוחנית פלונית
52 (כוח עליון מסויים) מורידים אותה באופן כף וכף, והיא
53 עושה כף וכף; והפוכך הפלוני מקשרים לו ועומדים לפניו
54 כף וכף, והוא עושה מעשה פלוני, וכיצא בדברים אלו.
55 שהמתקשבה בדברים אלו והעיון באותם הדמיונות הוא
56 ממה שמעורר את-הפתי לדרש בהם ולעבדם. והפסוק
57 שבו הזכרנו על ענין זה הוא אמרו: "אל-תפנו אל-
58 האילים" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחילת קדושים, י):
59 "אם פונה אתה אחריהן אתה עושה אותן אלהות". ושם
60 אמרו: "רבי יהודה אומר: אל-תפנה לראותן", כלומר:
61 אפלו להסתכל בצורת הפסל החיצונית ולהתבונן בעשייתו
62 אסור, כדי שלא יעסיק חלק מן-הזמן במשהו מהם. ובפרק
63 "שואל אדם מחברו" (שבת קמט,): "כתב המהלך (הכתוב)
64 תחת הצורה (צורת אדם) ותחת הדיוקנאות (של שאר
65 עצמים) אסור לקרותו בשבת; ודיוקני (של עבודה זרה)
66 עצמה אף בחל אסור להסתכל בה, משום שנאמר: 'אל-
67 תפנו אל-האילים'. מאי תלמודא? (איך נלמד פסוק זה)
68 אמר רבי יוחנן: 'אל-תפנו אל' — מדעתכם" (הבליים אשר
69 אתם בודים) וכבר נכפל הלוא בענין זה עצמו, כלומר
70 באסור המתקשבה על עבודה זרה והוא אמרו: "השומר
71 לכם פן-יפחה לבכם וסרתם ועברתם" (דברים יא, טז),
72 כלומר: אם תועה לכך לחשב בה, זה יגרם לך לסור מן
73 הדרך הישרה ולהתעסק בעבודתה. ואמר עוד בענין זה
74 עצמו: "ויפן-תשא עיניך השמימה וראית את-השמש ואת-
75 הירח וגו'" (שם ד, ט), פי לא הזהיר לכל ימים אדם
76 את-ראשו לראותם בעיניו, אלא הזהיר מלהסתכל בעין
77 הלב במה-שמייחסים להם עובדיהם. וכן אמרו: "ויפן-
78 תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את
79 אלהיהם ואעשה-בן גס-אני" (שם יב, ל) — שהזהיר
80 מלשאול על איכות עבודתה אף-על-פי שלא יעבדנה, לפי
81 שכל-זה גורם לטעות אחריה. ודע שהעובר על ענין זה
82 חייב מלקות. וכבר נתבאר זה בסוף פרק א' מערובין (יז),
83 כשאמרו: "לוקין על ערובי תחומין דבר תורה" והביאו
84 ראיה מאמרו: "אל-יצא איש ממקומו" (שמות טו, כט);
85 והקשו ואמרו: היאך ילקה על לאו שבא בלשון "אל" ולא
86 בא בלשון לא? והשיבו בדרך קשיא ואמרו: אם כל-מה
87 שבא בלשון 'אל' אין לוקין עליו, אלא מעתה "אל תפנו

1 מקומות בתלמוד. ואין הנשים חייבות בה, שהרי נאמר
2 "ולפדתם אתם את-בניכם", אמרו: "בניכם — ולא
3 בנותיכם", כמו שנתבאר בגמרא קדושין (לו).

יום שלישי כ' שבט ה'תשע"ד

מצות עשה רט.

6 המצוה הר"ט — הצווי שנוצטוונו לכבד את-החכמים
7 ולעמד מפניהם כדי להדרם, והוא אמרו יתעלה: "מפני
8 שיבה תקום והדרת פני זקן" (ויקרא יט, לב) — וזקן הוא זה
9 שקנה הרבה חכמה). ולשון ספרא: "תקום והדרת — קימה
10 שיש בה הדור" (אבל במקום שאין בו הידור כגון בבית המרחץ
11 אין עומדין מפניו). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק א'
12 מקדושין (לב). ודע שאף-על-פי שמצוה זו חובה על
13 כל-אדם באופן כללי — כלומר: לכבד את-החכמים
14 ואפלו לחכם השנה לו, כמו שבארנו באמרו (בבא מציעא
15 לג): "תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה" — יש
16 בה עוד יחוד ותוספת על התלמיד, והוא: שכבוד התלמיד
17 לרבו יש בו תוספת גדולה על הכבוד שהוא חובה לכל-
18 חכם, ועם הכבוד חייב במוך, לפי ששכר בארו שחובתו
19 כלפי רבו גדולה מחובתו כלפי אביו, אשר חייבו הכתוב
20 בכבודו ובמוךאו. ובפרוש אמרו (בבבא מציעא שם): אביו
21 ורבו — רבו קודם (כגון אביו ורבו שביים בשביה פודה את
22 רבו, ואחר כך פודה את אביו). וכבר בארו (סנהדרין ה):
23 שאסור לתלמיד לחלוק על רבו — פנתי במחלקת: שיצא
24 נגד פסק דינו ויפיר בסברתו וילמד או יורה בלי שירשהו.
25 ואסור לו לריב עמו ולהתרעם עליו ולא לדון אותו לכף
26 חובה, כלומר: שייסביר איזו פעלה מפעלותיו או איזה
27 דבור בסוג מסויגי ההסברות (שמפרש דבריו שלא כפשוטם)
28 — לפי שאפשר שלא נתפנו לכה. ובפרק חלק (סנהדרין
29 קי). אמרו: "כל-החולק על רבו כחולק על השכינה,
30 שנאמר: 'בהצתם על-ה'" (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט),
31 כל-העושה מריבה עם רבו פעושה עם השכינה, שנאמר:
32 'המה מי מריבה אשר-רבו בני-ישראל את-ה' וגו' (אף על
33 פי שרבו שם על משה ואהרן, נאמר "את ה'" (שם כ, יג),
34 וכל-המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה, שנאמר:
35 'לא-עלינו תלנתיכם (תלונות עם ישראל על משה ואהרן) —
36 כי על-ה'" (שמות טו, ח). וכל-המהרהר אחר רבו כמהרהר
37 אחר השכינה, שנאמר: 'וידבר העם באלהים ובמשה"
38 (במדבר כא, ה). וכל-זה ברור, לפי שמתלקת קרח וריב
39 ישראל ותרעמתם ומחשבתם הרעה לא היתה אלא עם
40 משה ועליו שהוא רבן של כל-ישראל, ועשה הכתוב
41 כל-דבר מהם כלפי ה'. (בהצותם על ה') ובפרוש אמרו
42 (אבות פרק ד משנה יב): "מורא רבך כמוך שמים". וכל-זה
43 (גם כבוד חכמים וגם מורא חכמים) נלמד ממה שמצאנו
44 שהכתוב צוה לכבד את-החכמים וההורים, כמו שנתבאר

46 נוסף לאיסור), אלא מחמת אותו הלאו, כמו שבארנו בכלל
 47 התשיעי; אבל אם קדמה דיעה שאותו הדבר מזהרים
 48 עליו — והוא באמרו שהעושה כן וכן יעשה בו כן —
 49 אין לחש (להבדיל) אם האזהרה היא בפרוש או מן הדין,
 50 בפרט או בכלל. ודע זאת, ויבואו לך מענין זה עוד מצות
 51 רבות.

52 המצוה הששית — האזהרה שהזהרנו מלעבוד עבודה
 53 זרה אפלו בזולת ארבע העבודות הנזכרות (במצות לא
 54 תעשה ה) — אף בתנאי שיהא זה כדרכה, כלומר:
 55 שיעבדנה במה שדרך אותו הנעבד להעבד, כגון שיפיעור
 56 (יגלה) עצמו לפעור או ירוק אבן למרקולים (שם אליל).
 57 והוא אמרו יתעלה באזהרה על כן: "ולא תעבדם" (שמות
 58 כ, ג). ולשון המכלתא (שם): "לא תשתתנה להם ולא
 59 תעבדם" — לחיב על העבודה בפני עצמה ועל
 60 הששתתנה בפני עצמה. לפיכך מי שיורק אבן לפעור או
 61 פוער עצמו למרקולים — אינו חיב לפי שאין זו עבודתו,
 62 שהרי אמר יתעלה: "איכה (באותו אופן ש)יעבדו הגוים
 63 האלה את־אלהיהם ואעשה־כן גם־אני" (דברים יב, ל).
 64 העובר על לאו זה במזיד — חיב סקילה וקרת, וכשוגג
 65 קרן. וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.
 66 ושם (סד): אמרו: "שלוש פרות בעבודה זרה למה? אחת
 67 לכדרכה, ואחת לשלא כדרכה, ואחת למלך". כלומר:
 68 שהעובד לאיזה דבר שהוא ממיני עבודה זרה באיזה מין
 69 שיהיה ממיני העבודה — הרי זה חיב פרת, בתנאי שיעבד
 70 כדרכה, כלומר: בדבר שדרכה להעבד בו, כגון פוער
 71 לפעור וזורק אבן למרקולים, ומעביר שערו לממוש. וכן מי
 72 שעבד באחת מארבע עבודות לאיזה נעבד שיהיה — הרי
 73 זה חיב פרת, אף־על־פי שאין דרך עבודתו בכך, כגון אם
 74 הקריב לפעור או השתתנה למרקולים — וזהו 'שלא
 75 כדרכה'. והפרת השלישי הוא ב'מעביר באש למלך' כמו
 76 שצאבאר (במצוות לא־תעשה ז — סוף שיעור יד).

77 המצוה החמישית — האזהרה שהזהרנו מלהשתתות
 78 לעבודה זרה. וכרוז, שמה שאנו אומרים, עבודה זרה, —
 79 הפונה בו: כל־מה שנעבד וזולת ה', והוא אמרו יתעלה:
 80 "לא־תשתתנה להם ולא תעבדם" (שם, ה). ואין הפונה
 81 אסור הששתתנה לבדה — להוציא (ולמעט) זולתה —
 82 אלא הזכיר (כדוגמה) הדרך מדרכי העבודה, כלומר
 83 הששתתנה, וכן מזהרים מלהקריב לה ומלקטר; והעובר
 84 על אחת מאלו והשתתנה או הקריב או נסף או הקטיר —
 85 חיב סקילה. ולשון המכלתא (שמות כב, ט): "זובח
 86 לא־להים יחרם (שם) — ענש שמענו, אזהרה לא שמענו,
 87 תלמוד לומר: "לא־תשתתנה להם ולא תעבדם". וביחה
 88 בכלל היתה ויצאת ללמד: מה וביחה מיחדת שפיוצא בה
 89 עובדין לשמים וחיבין עליה בין שהוא עובדו (בין שהיא
 90 דרך עבודתה) בין שאינו עובדו (בין שאינה דרך עבודתה), אף

1 אֶל־הָאֱלִילִים" הכי נמי (האמנם כך) דלא לאקי? הרי
 2 משמע מפאן שענין זה לוקין עליו.

3 המצוה המ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהיות חפשיים
 4 במחשבותינו, עד שנאמין דעות המנגדות לדעות שהביאה
 5 התורה, אלא נביל את־מחשבתנו ונעשה לה סג
 6 שתעמוד אצלו — והן מצות התורה ואזהרותיה. והוא
 7 אמרו יתעלה: "ולא־תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם"
 8 (במדבר טו, ט). ולשון ספרי: "ולא תתורו אחרי לבבכם"
 9 — זו מינות כענין שנאמר: "ומוצא אני מר ממונת" וגו'
 10 (קהלת ז, כו); "ואחרי עיניכם" — זו זנות, שנאמר:
 11 "ויאמר שמשון אל־אביו" וגו' (שופטים יד, ג). הפונה
 12 באמרו זה זנות — רדיפת התענוגות והתאזות הגופניות
 13 והעסקת המחשבה בהן תמיד.

14 המצוה המשלימה ששים — האזהרה שהזהרנו מלקוב
 15 (לקלל) את־השם הגדול — יתעלה על מה שאומרים
 16 הכופרים לעילא לעילא — וזהו הענין שמכנים אותו
 17 (בלשון סגי'נאהור) "ברפת השם". וענש העובר על לאו זה
 18 הוא מפרש בלשון התורה שהוא נסקל, הוא אמרו יתעלה:
 19 "ונקב שם־ה' מות יומת רגום ורגמו־בו כל־העדה" (ויקרא
 20 כד, טז). אבל האזהרה, לא באה בכתוב אזהרה מיחדת על
 21 חטא זה לבדו, אלא באה אזהרה הפוללת ענין זה וזולתו,
 22 והוא אמרו: "אלהים לא תקלל" (שמות כב, כז). ולשון
 23 המכלתא (פרשת משפטים שם): "לפי שהוא אומר: ונקב
 24 שם־ה' מות יומת' ענש שמענו, אזהרה לא שמענו —
 25 תלמוד לומר: 'אלהים לא תקלל'". ובספרא (פרשת אמור
 26 שם): "על השם המיוחד (שם המפורש בן ד' אותיות: אלהי־
 27 דלת־נוי'וד, יוד־הא־ואי־הא) (הלכות עכו"ם פרק ב הלכה ז)
 28 — במיתה; ועל שאר הפנויין (שאר שמות שאינן נמחקים:
 29 אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות) — באזהרה (לאו
 30 בלבד). ועוד במכלתא (דברי שמעון בן יוחאי): "אלהים לא
 31 תקלל" לתן לא־תעשה על ברפת השם". וכבר נתבארו
 32 דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין. ודע (שאף שהאזהרה
 33 "אלוקים לא תקלל" היא אזהרה על כמה איסורים שונים, הרי)
 34 שסוג זה מן־האזהרות הפולל שנים שלשה ענינים —
 35 אינו מסוג לאו שבכללות (לאו אחד הכולל כמה איסורים —
 36 שאין לוקין עליו, וראה לעיל הכלל (השורש) התשיעי —)
 37 לפי שבאר הכתוב את־הענש בכל־ענין וענין מהם
 38 והודיענו בהכרת, שכל־ענין וענין מזהרים עליו ושהוא
 39 מצות לא־תעשה, כמו שבארנו בהקדמות שעשינו למאמר
 40 זה (בהקדמת הספר שאחר י"ד הכללים (השורשים)). וכיין
 41 שהכלל הוא: לא ענש אלא־אם־כן הזהיר — חוקרים אנו
 42 על האזהרה בהכרח. ויש שהיא נלקחת באחת המדות,
 43 ויש שהיא בכלל ענין אחר, כמו שבארנו בהקדמות. ולא
 44 יחא לאו שבכללות אלא אם לא קדמה לנו דיעה כלל,
 45 שענין מאותם הענינים מזהרים עליו (רק כאשר אין מקור

מתוך מהדורת חזק

46 המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות צורת
 47 האדם מן-המתכות, האבנים, העצים ודומיהם, אף-על-פי
 48 שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת כדי להרחיק מלעשות
 49 הצורות בכלל, כדי שלא יחשבו עליהם מה-שחושבים
 50 ההמונים, כלומר עובדי עבודה זרה, שחושבים שיש
 51 לצורות השפעה. והוא אמרו יתעלה: "לא תעשון אתי
 52 (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו כדמותנו")
 53 אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות כ, כג).
 54 ולשון המקלףא (סוף פרשת יתרו) בענין לאו זה על דרך
 55 הפירוש: "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" — שלא
 56 תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות,
 57 תלמוד לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו זה —
 58 חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואיזו צורה מתר
 59 לפתח ואיזו אסור ואיך יחא אפן הפתוח, וזולת זה, בפרק
 60 ג' מעבודה זרה. ונתבאר בסנהדרין (ז) שלא זה, כלומר,
 61 זה שנקאמר "לא תעשון אתי אלהי כסף" כולל גם ענינים
 62 אחרים חוץ מענין מצות אלו; אבל פשוטי דקרא מדבר
 63 במה-שהזכרנו, כמו שנתבאר במקלףא.

64 המצוה הט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא לעבודה
 65 זרה, כלומר: לקרוא בני אדם לעבודה ולזוןם לך,
 66 כלומר, אף-על-פי שהקורא הזה אינו עובר, ולא עשה
 67 שום מעשה מן-המעשים זולת הקריאה אליה. וזה אם
 68 קרא רבים (רוב העיר), נקרא: מדיח, והוא אמרו יתעלה:
 69 "יצאו אנשים בגי-בליעל מקרפך וידיחו את-ישיבי עירם
 70 לאמר" (דברים יג, יד); ואם קרא לאחד (ליחידים) מבני אדם
 71 — הרי זה נקרא: מסית, והוא אמרו יתעלה: "פי יסיתך
 72 אחיך בן-אמך וגו'" (שם, ז), וזכרנו במצוה זו הוא במדיח
 73 בלבד, והאזהרה שבאה על זה היא אמרו יתעלה: "לא
 74 ישמע על-פיך" (שמות כג, ג). ובגמרא סנהדרין (סג)
 75 אמרו: "ולא ישמע על-פיך" — אזהרה למסית, מסית
 76 בהדגא קתיב בה (כתוב בו, במסית, במפורש): "וכל-שקראל
 77 ישמעו ויראון ולא-יוספו לעשות" (דברים יג, יב)? אלא
 78 אזהרה למדיח. וכן אמרו במקלףא דרבי ישמעאל: "לא
 79 ישמע על-פיך" — אזהרה למדיח. העובר על לאו זה —
 80 חייב סקילה. ולשון סנהדרין (סו): מדיחי עיר הנחתת —
 81 בסקילה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין
 82 (קיא).

83 המצוה הקפ"ו — הצווי שצטוונו להרג אנשי עיר
 84 הנחתת כלם ולשרוף את-העיר על כל-מה-שבתוכה, וזהו
 85 דין עיר הנחתת. והוא אמרו יתעלה: "ושרפת באש
 86 את-העיר ואת-כל-שללה" (שם יז). וכבר נתבאר דיני
 87 מצוה זו במסכת סנהדרין (קיא).

88 המצוה הכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלבנות עיר
 89 הנחתת, והוא אמרו יתעלה: "והיתה תל עולם לא תבנה
 90 עוד" (שם) וכל-הבונה ממנה איזה דבר חייב מלקות,

1 כל-שביצא בו עובדין לשם — חייב עליו, בין שהוא
 2 עובדו בין שאינו עובדו. וענין הדברים האלה, שארבעת
 3 מיני עבודה אלו, הם: ההשתחויה, והזביחה, והקטור,
 4 והנסוף שבהם נתחייבו לעבוד את ה' יתעלה — כל-מי
 5 שיעבד עבודה זרה באחד מהם — חייב סקילה, אפלו
 6 אותו הנעבד אין דרכו לעבדו באחת מאלו. וזהו שקוראים
 7 לה: "שלא כדרךך", כלומר: אף-על-פי שעבד אותה שלא
 8 כדרך עבודתה, כיון שעבד באחת מאלו חייב סקילה אם
 9 הוא מזיד, והוא בכרת אם לא נודע (לבית דין) עליו, או לא
 10 נענש (כשלא נתקיימו תנאי הענישה כהתראה וכדומה); אף
 11 אם הוא שוגג, יקריב קרבן חטאת קבועה. וכן אם קבל
 12 עליו בגלוה (אמר לו "אלי אתה") איזה דבר שקבלו עליו
 13 — הרי זה חייב (סקילה). וכבר נכפל הלאו בענין זה,
 14 כלומר: באסור עבודתה באחד מארבעת מינים אלו אפלו
 15 שלא כדרךך, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יזבחו עוד את
 16 זבחהם לשעירים" (ויקרא יז, ז) ולשון ספרא (שם): "אין
 17 שעירים אלא שדים". ובגמרא זבחים (קו) נתבאר, שלא
 18 זה הוא דוקא בשוחט לעבודה זרה, אפלו אם אין דרכה
 19 בשחיטה. אמרו: מנין לזבח בהמה למרקולים שהוא
 20 חייב? שנקאמר: "ולא יזבחו עוד את-זבחהם לשעירים". אם
 21 אינו ענין (אין המקרא משמש) לך-דרכה, דכתיב (כי כבר ישנו
 22 על-כך הפסוק) "איכה יעבדו הגוים האלה את-אלהיהם"
 23 (ראה מצות לא תעשה הבאה — דברים יב, ל) — תגהו ענין
 24 (השתמש בו) לשלא כדרךך. אם כן, העובר על זה אם הוא
 25 מזיד — הריהו בכרת ובסקילה כמו שבארנו; ובשוגג —
 26 יקריב קרבן. ולשון הפתוב: "זבחת לאלהים זרים". וכבר
 27 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (ס).

28 המצוה השנייה — האזהרה שהזהרנו מלעשות פסילים
 29 אשר יעבדו. ואין הבדל בין שיעשם בידו או בקש (לאחר)
 30 לעשותם לו, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעשה לך פסל
 31 וכל-תמונה" (שמות כג, ד). והעובר על לאו זה — חייב
 32 מלקות, כלומר: על עשיית עבודה זרה או בקשה (לאחר)
 33 לעשות לו (כדי לעבדה) אף-על-פי שלא עבדה.

34 המצוה השלישית — האזהרה שהזהרנו מלעשות עבודה
 35 זרה — אפלו לזולתנו — לעבדה, ואפלו היה זה המבקש
 36 אותנו לעשותה הוא גוי, והוא אמרו יתעלה: "ואלהי מסכה
 37 לא תעשו — לכם" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחלת
 38 פרשת קדושים הלכה יב): ואלהי מסכה לא תעשו — אפלו
 39 לאחרים. ושם אמרו: העושה עבודה זרה לעצמו עובר
 40 משום שתי אזהרות, כלומר: שהוא עובר על עשייתה בידו
 41 — ואפלו היא לאחרים, כמו שנתבאר במצוה שלישית זו
 42 — וגם עובר על שרכש עבודה זרה והרי היא ברשותו, אף
 43 אם זה שעשאה לו הוא אחר, כמו שקדם במצוה ב —
 44 לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר נתבאר דין המצוה הזאת
 45 עם מה-שלפניה במסכת עבודה זרה (מג).

43 להזכירו ולא ילמד עליו זכות, והוא אמרו יתעלה: "ולא"
 44 תחמל" (דברים שם). וכא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמל,
 45 לא תלמד עליו זכות.

46 המצוה הכ"א — האזהרה שהזהר המוסת מלשתק
 47 מלומר חובה הדיועה לו על המסית ממה שמיביא (לפסק
 48 דין לחובתו עד) לידי קיום הענש עליו, והוא אמרו
 49 יתעלה: "ולא תחמול עליו" (שם). וכא הפרוש (ספרי,
 50 שם): ולא תחמול — לא תלמד עליו זכות.

51 המצוה הכ"ו — האזהרה שהזהר אדם מלהתנבא
 52 בשמה (של עבודה זרה), והוא, שילאמר שה' צוהו לעבדה
 53 או שהיא עצמה צוהה על עבודתה והבטיחה גמול וענש,
 54 כמו שמדמים נביאי הבעל ונביאי האשרה. ולא בא
 55 בפתוב לאו מפרש מיחד בענין זה, כלומר: אזהרת
 56 מתנבא בשמה; אבל נתבאר בפתוב הענש, שכן נדון
 57 המתנבא בשמה במיתה, והוא אמרו: "ואשר ידבר בשם
 58 אלהים אחרים ומת הנביא ההוא" (שם יח, ב). ומיתה זו
 59 בחנק, כפי הכלל שאצלנו שמיתה האמורה בתורה סתם
 60 חנק. וכבר ידוע לך הניסוד שבארתך לך בכלל י"ד מן
 61 הכללים שקדמו למאמר זה, והוא אמרם: לא ענש בפתוב
 62 אלא אם כן הזהיר; והנה אזהרתו ממה שנגאמר: "ושם
 63 אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). כי אינו מן
 64 הנמנע שלא אהד מזהיר על ענינים רבים ואין דינו דין
 65 לאו שבכללות, כיון שנתבאר הענש בכל-ענין וענין.
 66 ומזה כבאו דגמאות במקומן. וכבר נתבאר דין מצוה זו
 67 בפסק י"א מסנהדרין.

68 המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלשמוע נבואת
 69 מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא נדון עמו ולא
 70 נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך ומה ראיתך על דבר
 71 זה, כדרך שנעשה עם מתנבא בשם ה' (נביא אמת) —
 72 אלא כשנשמעו מתנבא בשמה נתרה בו על כך, כמו
 73 שאנו חייבים בכל-חוטא; ואם תמיד בטענתו —
 74 נענישהו כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו
 75 ולא לראיותיו. ועל זה הזהירנו באמרו יתעלה: "לא
 76 תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר
 77 נתבאר דיני מצוה זו בפסק י"א מסנהדרין (שם).

78 המצוה הכ"ז — האזהרה שהזהרנו על נבואת שקר,
 79 והוא שיתנבא בשם ה' אלא שיאמר מה שלא אמרו ה',
 80 או מה שאמרו יתעלה לזולתו ומיחס זאת לעצמו ויאמר
 81 שה' אמר לו דברים אלו, והוא לא אמרם לו. ולשון
 82 האזהרה בענין זה הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד
 83 לדבר דבר בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר" (שם יח, ב).
 84 (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וגם העובר על
 85 לאו זה חייב חנק; וכשמנו את-הנבואים אמרו (סנהדרין
 86 ט): "ונביא השקר". ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי

1 כלומר: שישב אותה עיר כמו שהיתה. וכבר נתבאר דיני
 2 מצוה זו בפסק י"א מסנהדרין.

3 המצוה הכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשתמש ומלהנות
 4 באיזה דבר מנכסי עיר הנדחת, והוא אמרו יתעלה: "ולא"
 5 ידבק בידך מאומה מן-החרם" (שם, יח), והלוקח ממה
 6 כל-שהוא — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 7 בפסק י"א מסנהדרין (קיא).

יום חמישי כ"ב שבט ה'תשע"ד

9 מצות לא תעשה טז. יח. יט. כ. כא.
 10 כו. כח. כז. כט. יד. ח. ט. ז.

11 המצוה הט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהסית, הינו
 12 שיקרא אהד מישראל לעבוד עבודה זרה, וזהו הנקרא:
 13 מסית, כמו שבארנו לעיל (מצות לא תעשה טו). ולשון
 14 אזהרה על זה הוא אמרו יתעלה במסית: "ולא-יוספו
 15 לעשות כדבר הרע הזה כקרבך" (דברים יג, יב); העובר
 16 על זה, והוא המפתה אדם מישראל — חייב סקילה, כמו
 17 שאמר הפתוב: "פי הרג תהרגנו" (שם, י). והאדם אשר
 18 המסית רצה שיוסת לו — הוא אשר ראוי שיהרגנו, כמו
 19 שבאר יתעלה ואמר: "ידך תהיה-בו כראשונה להמיתו"
 20 (שם). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): מצוה ביד המוסת
 21 להרגו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ז' מסנהדרין
 22 (זט).

23 המצוה הי"ז — האזהרה שהזהר המוסת מלאהב
 24 את-המסית, ושלא יאבה לדבריו, והוא אמרו יתעלה:
 25 "לא תאבה לו" (שם, ט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם):
 26 "מכלל שנגאמר: "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח)
 27 יכול אתה אוהב לזה? תלמוד לומר: 'לא-תאבה לו'."

28 המצוה הי"ח — האזהרה שהזהר המוסת שלא יקל
 29 בנטייה (בשנאה) למסית, אלא חייב לנטור לו בהכרח;
 30 וכשאינו נטר לו — עובר על מצות לא-תעשה, והוא
 31 אמרו: "ולא תשמע אליו" (דברים יג, ט), וכא הפרוש
 32 (המשך דברי הספרי שם): מכלל שנגאמר: "עזב תעזב עמו"
 33 (שמות כג, ה) יכול אתה עזב (עוזר ומסייע) לזה? תלמוד
 34 לומר: "ולא תשמע אליו".

35 המצוה הי"ט — האזהרה שהזהר המוסת מלהחזיל
 36 את-המסית, אם יראהו במצב של אבוד וכליה, והוא
 37 אמרו: "ולא-תחס עיניך עליו" (דברים יג, ט). וכא הפרוש
 38 (המשך הספרי שם): מכלל שנגאמר: "לא תעמד על-דם
 39 רעך" (ויקרא יט, טז) יכול אי אתה עומד על דמו של זה
 40 (המסית)? תלמוד לומר: "ולא-תחוס עיניך".

41 המצוה העשירים — האזהרה שהזהר המוסת מללמד
 42 זכות על המסית: ואפלו יודע לו זכות — אסור לו

מתוך מהדורת חזק

45 ויאמר דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה
46 למצב המתעלף ותבואהו ותרדמה וידבר עתידות. אמרו
47 (סנהדרין סה): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא
48 מדבר מאליו". וכא הלאו על ענין זה בלשון זה: "אל
49 תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל תחשוב
50 שזה לאו שבכללות — לפי שפבר חלקם פשהפיר את
51 העגש ואמר: אוב או ידעוני, וחיב בכל-אחד מהם סקילה
52 וקרת למזיד, והוא אמרו ותעלה: "ואיש או-אשה כי-
53 יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו" (שם ב, כז). ולשון
54 ספרא (קרושים שם): "לפי שהוא אומר "ואיש או-אשה
55 כי-יהיה בהם אוב או ידעוני", עגש שמענו אזהרה לא
56 שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת ואל
57 הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו זה בשוגג
58 — חיב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק
59 ז' מסנהדרין (סה).

60 המצוה השביעית — האזהרה שהזהרנו מלמסור
61 מקצת בנינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן
62 תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו ותעלה: "וימרעך
63 לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה
64 זו הייתה, כמו שנתבאר בפסק ז' מסנהדרין (סד),
65 שמעביר אש ומלכה אותה ולוקח מקצת בניו ומסרו
66 בידי המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוסרו לרשות
67 עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה האש (על גבה) מצד
68 לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר נכפל הלאו על מעשה זה
69 ואמר: "לא-ימצא כף מעביר בנו-ובתו באש" (דברים יח,
70 י). והעובר על לאו זה במזיד — חיב סקילה, וקרת אם
71 לא נסקל; ובשוגג — חיב חטאת קבועה. וכבר נתבאר
72 דיני מצוה זו בפסק ז' מסנהדרין.

יום שישי כ"ג שבט ה'תשע"ד

73 מצות לא תעשה יא. יב. יג.
74 מצות עשה קפה.
75 מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.
76 נא. ל. לג. לא. לב.
77 המצוה הי"א — האזהרה שהזהרנו מלעשות מצבה
78 (מבנה) שיתקבצו אליה ויכדוה, אפלו נעשית לעבוד
79 עליה את ה', פל-זה כדי שלא נתרמה בעבודתו ותעלה
80 לעובדי עבודה זרה, לפי שפך היו עושים: בונים מצבות
81 ושמים את הנעבדים עליהן, והוא אמרו ותעלה באזהרה
82 על כך: "ולא-תקים לך מצבה אשר שגא ה' אל-היך"
83 (דברים טז, כב); והעובר על לאו זה — חיב מלקות.
84

85 המצוה הי"ב — האזהרה שהזהרנו מלעשות אבנים
86 מוכנות להשתחות עליהן, אפלו אותה השתחונה היא
87 לה' ותעלה. וגם זאת כדי שלא להתדמות לעובדי

1 אדם: "אשר יזיד לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה
2 שלא שמע; "את אשר לא-צויתו לדבר, הא לחברו
3 צויתו" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו; "ואשר ידבר
4 בשם אלהים אחרים" — זה המתנבא בשם עבודה זרה,
5 ובכלל נאמר: "ומת הנביא ההוא" — וכל-מיתה
6 האמורה בתורה סתם הרי היא חנק. וכבר נתבאר דיני
7 נביא שקר זה בפסק י"א מסנהדרין (שם).

8 המצוה הכ"ט — האזהרה שהזהרנו שלא לירא מנביא
9 השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא מתנבא בשם ה',
10 אלא לא לירא מעגש פלל כיון שנתבאר לנו שקרו והוא
11 אמרו ותעלה: "לא תגור ממנו" (שם יח, כב). ולשון ספרי
12 (שם): "לא תגור ממנו — אל תמנע עצמך מללמד עליו
13 חוכה". וכבר בארנו דיני מצוה זו באר היטב בהקדמת
14 חבורנו לפרוש המשנה.

15 המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע בעבודה
16 זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישביעם בה, כמו שנתבאר
17 לנו באמרם (מכילתא פרשת שופטים): לא תשביע לגוי
18 ביראתו. והוא אמרו ותעלה: "ושם אלהים אחרים לא
19 תזכירו" (שמות כג, יג), שלא תשביע לגוי ביראתו, ושם
20 אמרו (במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור בשם
21 עבודה זרה. ובסנהדרין (סג): "לא תזכירו — שלא
22 יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד עבודה זרה פלונית".
23 והעובר על לאו זה, כלומר: הנשבע דרך רוממות בדבר
24 מכל-הנבראים שמאמינים בו התועים שהוא אלהות —
25 חיב מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, ששהזכירו מלחבק
26 עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניה וכיוצא בזה ממעשה
27 הכבוד והאזהרה: על כלם אינו לוקה חוץ מן-הנודר
28 בשמה והמקיים (הנשבע) בשמה. וכבר נתבאר דיני מצוה
29 זו בפסק ז' מסנהדרין.

30 המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
31 האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה מעשים
32 מסתמים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחיו
33 (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה
34 שישאל עליו — וזה מין ממיני עבודה זרה, והוא אמרו:
35 "אל-תפנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספרא
36 (פרשת קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכשף) המדבר
37 משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל; ואם לא
38 נסקל הרי זה בקרת; ואם הוא שוגג — חיב חטאת
39 קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו
40 ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק
41 ז' מסנהדרין.

42 המצוה התשיעית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
43 הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא: שיקח
44 עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת

45 בתכשיטים שקשטו בהם עבודה זרה, והוא אמרו
46 יתעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם" (שם ז, כה).
47 ובספרא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בארו, שצפויי נעבד
48 אסורין, והסמיכו את-זה לאמרו יתעלה: "לא-תחמד
49 כסף וזהב עליהם". העובר על לאו זה — חיב מלקות.
50 וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ג' מעבודה זרה (מה).

51 המצוה המ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקרות ברית עם
52 הכופרים ולהניחם שקטים בכפירתם, כלומר שבקעה
53 עממין. והוא אמרו יתעלה: "לא-תכרת להם ברית" (שם
54 ז, ב). וכבר בארנו במצות עשה, במצוה קפז, שמלחמת
55 שבקעה עממין וכל מה-שנאמר בהם, ראוי למנותו, ואין
56 דינו במצות שאינן נוהגות לדורות.

57 המצוה המשלימה חמשים — האזהרה שהזהרנו
58 מלחמול (לרחם) על עובדי עבודה זרה ומלשבת שום
59 דבר מכל מה שמיוחד להם, והוא אמרו יתעלה: "ולא
60 תחנם" (שם ז, ב), וכן בפקלה (וקיבלו חז"ל בעבודה זרה
61 כ): "לא תתן להם חן". ואפלו אדם מעובדי עבודה זרה
62 שצורתו נאה — אסור לנו לומר: זה נאה בצורתו או זה
63 יפה פנים, כמו שנתבאר בגמרא דילן (שלנו). ובגמרא
64 עבודה זרה ירושלמי (פרק א הלכה ט) אמרו: לא תתן
65 להם חן — בלא-תעשה.

66 המצוה הנ"א — האזהרה שהזהרנו שלא ידורו עובדי
67 עבודה זרה בארצנו כדי שלא נלמד כפירתם, והוא אמרו
68 יתעלה: "לא ישובו בארץ פן-יחטיאו אתך ליי" (שמות
69 כג, ג). ואפלו רצה הגוי לעבור במושבותינו אין זה מותר
70 לנו, עד שיקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואז יח
71 מותר לו לדור, וזהו הנקרא: גר תושב. הפונה בזה שהוא
72 "גר" לענין שמתר לו לדור בארץ בלבד. וכך אמרו
73 (עבודה זרה טד): "איהו גר תושב? זה שקבל עליו שלא
74 לעבוד עבודה זרה, דברי רבי יהודה*"; אבל עובד
75 עבודה זרה אל ידור ואין מוכרין לו קרקעות ולא
76 משכירין. ובמפרש בא לנו הבאור (שם כ): לא תתן להם
77 חנה בקרקע. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסנהדרין
78 ובעבודה זרה.

79 המצוה המשלימה שלשים — האזהרה שהזהרנו
80 מללקת אחרי הכופרים ומלהתנהג כמנהגם, ואפלו
81 במלבושם וכנוסיהם באולמיהם, והוא אמרו: "ולא תלכו
82 בחקת הגוי אשר-אני משלח מפניכם" (ויקרא כ, כג).
83 וכבר נכפל לאו זה באמרו: "ובחקתיהם לא תלכו" (שם
84 יח, ג). וכן הפרוש (ספרא פרשת אחרי-מות): לא אמרתי
85 אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם. וישון ספרא
86 (שם): "ובחקותיהם לא תלכו" — שלא תהלכו בנמוסות
87 שלהם, בדברים החקוקים להם, כגון תרשיות (מקום
88 משחק לאדם) וקרקסיות (מקום משחק לחיות) והאסתטריות

1 פסילים, לפי שכן היו עושים אבנים מצירות מעשה אמן
2 לפני הפסילים, ועליהן היו משתחווים לאותו הפסל. אמר
3 יתעלה: "ואבן משפית (מצוירת) לא תתנו בארצכם
4 להשתחות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה —
5 חיב מלקות. וישון ספרא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו
6 בארצכם — בארצכם אין אתם משתחווים על האבנים,
7 אבל משתחווים אתם על האבנים בבית המקדש". וכבר
8 נתבארו דיני מצוה זו בגמרא מגלה (כב).

9 המצוה הי"ג — האזהרה שהזהרנו מלנטוע אילנות
10 במקדש או אצל המזבח לנוי לו וליופי, אפלו נתבנו בכך
11 לעבודת ה', כיון שכן היו מכבדים גם לעבודה זרה שהיו
12 נוטעים לה עצים נאים, יפים למראה, בבתי עבודתם. אמר
13 יתעלה: "לא-תטע לך אשרה כל-עץ אצל מזבח ה'
14 אלהיך" (דברים טז, כא), העובר על לאו זה — חיב
15 מלקות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בגמרא תמיד (כח),
16 ושם נתבאר שהנטיעה בכל-המקדש אסורה.

17 המצוה הקפ"ה — הצווי שצטוינו להשמיד כל-
18 עבודה זרה ובתיה בכל-מיני השמדה והשחיתה: לשבר,
19 לשורף, להרוס ולכרות — כל-מין במה-שראוי לו,
20 כלומר: במה שיהיה יותר גמור ומהיר בהשמדתו. לפי
21 שהפונה היא שלא נשאר לה זכר, והוא אמרו יתעלה:
22 "אבד תאבדון את-כל-המקמות" (שם יב, ב). ועוד אמר:
23 "כי אם-לה תעשו להם מזבחותיהם תתצו וגו'" (שם ז, ה),
24 ואמר עוד: "ונתצתם את-מזבחתם" (שם יב, ג). ובדרך
25 אגב שנוכרה בגמרא סנהדרין (צ). מצות עשה דעבודה
26 זרה, אמרו בתמיהה: "בעבודה זרה מאי (איזו) מצות
27 עשה אבא (ישנה)?! תרגמה (פירשה) רב חסדא:
28 'ונתצתם'". וישון ספרי (פרשת ראה שם): "מנין אתה
29 אומר שאם קצץ אשרה והחליפה אפלו עשר פעמים
30 שחיב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'". ושם
31 אמרו: "ואבדתם את-שקם מן-המקום שהוא (שם)
32 בארץ-ישראל אתה מצוה לרדוף אתריהם, ואין אתה
33 מצוה לרדוף אתריהם בחוצה לארץ".

34 המצוה הכ"ה — האזהרה שהזהרנו שלא להוסיף
35 כלום משל עבודה זרה על ממוננו אלא נרחק ממנה
36 ומבתייה ומכל-המתיחס אליה, והוא אמרו יתעלה: "ולא
37 תביא תועבה אל-ביתך" (שם ז, כו). והנהגה מאיזה דבר
38 ממנה — לוקה. ובסוף מכות (כד). בארו, שהמבשל
39 בעצי אשרה — לוקה שמים: אחת משום "ולא-תביא
40 תועבה אל-ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך
41 מאומה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד — שיעור
42 ג); והבן זאת. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ג'
43 מעבודה זרה.

44 המצוה הכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהנות

מתוך מהדורת חזק

46 ועושה כן זמן ממשך עד שיאָרע לוּ מעין מצב התעלפות
 47 ויגיד מה שיהיה — וכבר ראיתי זאת פעם במערב
 48 הפנימי. ויש מהם מי שזרק אבנים קטנות ביריעת עור
 49 ומאריך להביט בהן ואחר־כך יגיד, וזה מפרסם בכל־
 50 מקום שעברתי בו. ומהם מי שזרק חגורת עור ארבה
 51 על הארץ ומסתכל בה ומגיד. הפונה בכל־אלו לעורר
 52 את־הכח שיש בו, לא שאותו דבר בעצמו פועל משהו
 53 או מורה על משהו. וזוהי טעות ההמון: כי כאשר
 54 מתאמתות מקצת אותן ההגדות, חושבים שפעולות אלו
 55 מורות על מה שיהיה. ונמשך (גשטרש מתוך הרגל) הדבר
 56 אצלם בטעות זו עד שחשבו שמקצת אותן הפעולות הן
 57 הגורם שיהיה מה שיהיה, כמו שמדמים בעלי משפטי
 58 הפוכים. לפי שמשפטי הפוכים אינם אלא מן־הסוג
 59 הזה, כלומר: שהם מין ממיני (חוש מחושי) עוררות־הכח
 60 (בנפש); לכן אין שני בני אדם שונים באמתת הגדת
 61 העתידות, אף־על־פי שהם שונים בידיעת המשפטים
 62 (חכמת הכוכבים). והעושה איזה מעשה שיהיה מהמעשים
 63 האלה ויולתם, מכל־מה שנוהג בדרך זו — נקרא:
 64 קוסם, אמר ה' יתעלה: "לא־ימצא כן [וגו'] קוסם
 65 קוסים" (דברים יח, י). ולשון ספרי (שם): איזהו קוסם?
 66 זה האוחז במקלו ואומר: אם אלה, או לא אלה. ועל סוג
 67 זה של עוררות המפרסם באותו הזמן אמר הנביא: "עמי
 68 בעצו ישאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר
 69 במעשה זה — חייב מלקות, כלומר: הקוסם ומגיד
 70 עתידות על־ידי מעשה שהוא עושה, לא השואל את־
 71 הקוסם; אכל שאלת הקוסם (בלבד) מגנה מאד (אף שאין
 72 חייבים עליה מלקות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה
 73 מקומות בגמרא סנהדרין (סה). ובתוספתא שבת (פרק ז, ז)
 74 (ח) ובספרי.

75 המצוה הל"ב — האזהרה שהזהרנו מלכונן מעשינו
 76 בבחינת הזמנים על פי מערכות הכוכבים (איצטגנינות),
 77 והוא שנאמר: יום זה ראוי לפעלה פלונית ונתפנן
 78 לעשותו, או יום זה לא ראוי לעשות בו פעלה פלונית
 79 ונמנע מלעשותה. וזה אמרו יתעלה: "לא־ימצא כן וגו'
 80 מעונן" (דברים שם). וכבר נכפל לאו זה ואמר: "ולא
 81 תעוננו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרא (שם פרק ו הלכה ב):
 82 לא תעוננו — אלו נותני העתים. לפי שהוא נגזר מן
 83 "עונה", כלומר: לא יהיה בכך קובע עתים האומר: עת
 84 פלונית טובה ועת פלונית רעה. וגם העובר על לאו זה
 85 — חייב מלקות, כלומר: המודיע את־העונות, לא זה
 86 השואל עליהן; אבל גם השאלה על דבר זה — אסורה
 87 נוסף על היותה דבר בלתי אמת. והמכונן מעשיו לזמן
 88 מסים מתוך חשבו שישאור או יצליח באותה הפעלה —
 89 הרי גם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זה לוקה, לפי שעשה
 90 מעשה. ועוד בכלל המעשה הזה אסור מעשה אחיות
 91 העינים. ולשון חכמים (סנהדרין סה): "מעונן — זה

1 (אולמות לשיחות והטפות בעניני דת) אלה הן מיני מסבות
 2 שהיו מתפנסים בהן לעבודת האלים; רבי מאיר אומר:
 3 אלו דרכי האמורי שמנו חכמים; רבי יהודה בן־בתירא
 4 אומר: שלא תנחור (יגלח שערותיו כחררה — עוגה) ולא
 5 תגדל ציצית (בלורית בראשו) ושלא תספר קומי" (גילוח
 6 השער שכנגד פניו). והעושה דבר מכל־אלו — חייב
 7 מלקות. ונכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו:
 8 "השמר לך פן־תנגק אחריהם" (דברים יב, ל). ולשון
 9 ספרי (שם): "השמר" — (בטוי של) בלא־תעשה; "פן"
 10 — (בטוי של) בלא־תעשה; "תנגק אחריהם" — שמא
 11 תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהי לך למוקש, שלא
 12 תאמר: הואיל והם יוצאין בארגמן (צבע אדום) אני אצא
 13 בארגמן; הואיל והם יוצאין בתלוסין, אף אני אצא
 14 בתלוסין — וזה ("תלוסין") מין ממיני תכשיטי הצבא.
 15 וידוע לך לשון ספרי הנבואה: "ויהיה ביום ההוא
 16 ופקדתי (אעניש) על־השרים ועל־בני המלך... ועל כל־
 17 הלכשים מלבוש נכרי" (צפניה א, ח). כל־זה לשם הרחקה
 18 מהם וגנוי לכל־מנהגייהם — אפלו במלבוש. וכבר
 19 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' משבת (סו) וגם בתוספתא
 20 שבת (פרק ז, ח).

21 המצוה הל"ג — האזהרה שהזהרנו מלנחש (להמר),
 22 כגון זה שאומרים ההמון: כיון שחזרתי מן־הדרך לא
 23 אצליח במעשי; או: הדבר הראשון שראיתי היום הוא
 24 דבר פלוני, ודאי ארויח היום דבר. ואפן זה נפוץ מאד
 25 אצל המוני העמים הסכלים. וכל־העושה מעשה על פי
 26 הנחוש — לוקה, לפי שאמר יתעלה: "לא־ימצא כן וגו'
 27 מעונן ומנחש" (דברים יח, י). וכבר כפל צווי זה ואמר:
 28 "לא תנחשו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרי (דברים יח):
 29 "מנחש — כגון האומר: נפלה פתי מפי, נפלה מקלי
 30 מידי, עבר נחש מימיני ושועל משמאלי". ובספרא
 31 (ויקרא יט, כו): "לא תנחשו — כגון אלו המנחשים
 32 בחלדה ובעופות ובכוכבים וכל פיוצא בהם". וכבר
 33 נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ז' משבת (סו) ובתוספת
 34 שבת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

35 המצוה הל"ד — האזהרה שהזהרנו מלקסום, כלומר:
 36 לעורר את־כח ההשערה (לעתיד) באחד ממיני העוררות.
 37 לפי שכל־פעלי הכחות המגידים מה שיהיה קדם היותו
 38 — לא יתכן להם דבר זה אלא מפני שכח ההשערה
 39 שלהם חזק ויאָרע על־פירב פפי האמת והנכון; לפיכך
 40 מרגישים מה־שיהיה, ויש להם יתרון זה על זה כמו שיש
 41 לכל־בני־אדם יתרון זה על זה בכל־כח מכחות הנפש.
 42 והכרחי הוא לבעלי הכחות ההשעריים האלו לעשות
 43 איזה מעשה כדי לעורר בו את־כחו ולעודד את־פעלתו
 44 (של כח ההשערה). יש מהם מי שמפכה במטה על הארץ
 45 הפאות תכופות וצועק צעקות משנות ומפנה מחשבתו

44 בעל ידעוני ולבקש ממנו ידיעה (ראה לעיל לא תעשה ט
 45 — שיעור יד), והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא כף וגו'
 46 ושאל אוב ידעני" (שם). ולשון ספרא (פרשת קדושים):
 47 "אל-תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא יט, לא), אוב
 48 — זה פיתום (שם מכשף שתרגומו: מגלה נעלמות) המדבר
 49 משחיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור של הזרוע אל
 50 הכתף); וידעוני — המדבר בפיו — הרי אלו (הם עצמם)
 51 בסקילה; והנשאל (המתייעץ) בהם באזהרה".

52 המצוה הל"ד — האזהרה שהזהרנו מפל-מעשה
 53 הכשפים, והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא כף וגו'
 54 ומכשף" (דברים יח, י) והעובר על לאו זה — חזיב סקילה
 55 אם הוא מזיד, וחסאת קבועה (שאינה תלויה בהשגת-ידו
 56 של המקריב) אם הוא שוגג. אמר יתעלה: "מכשפה לא
 57 תחיה" (שמות כב, יז). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסק
 58 ז' מסנהדרין (טו).

59 המצוה המ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגלח הצדעים,
 60 (חלק המצח שליד האוזן) והוא אמרו יתעלה: "לא תקפו
 61 פאת ראשכם" (ויקרא יט, כז). ונחם הלואי הזה הוא כדי
 62 שלא להתדמות לעובדי עבודה זרה, לפי שכן היו עושים
 63 עובדי עבודה זרה שמגלחים צדעיהם בלכד. ולפיכך
 64 הצרכו לבאר במסכת יבמות (ה). ואמרו: "הקפת פל-
 65 הראש — שמה הקפה", שלא תאמר שתכלית האזור
 66 הוא גלות הצדעים והנחת שאר השער פדרך שעושים
 67 כמרי עבודה זרה, אבל אם מגלח הכל הרי אין בכך
 68 התדמות להם — לפיכך הודיעונו, שאסור לגלח
 69 הצדעים כלל בין לבדם בין עם פל-הראש; וחיב מלקות
 70 על כל-צדע מהם, ולפיכך לוקה שמים אם גלח פל-
 71 ראשו. והטעם שלא נמנה אלו כשתי מצוות, אף-על-פי
 72 שלוקה שמים, מפני שאין בהם שני לשונות פחת לאו
 73 אחד. שאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת
 74 ראש משמאל והיינו מוצאים שחיבו עליהם שמים פי אז
 75 היה אפשר למנותם כשתי מצוות; אבל הואיל והם בלשון
 76 אחד וענין אחד — הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שבא
 77 (שקיבלנו) הפרוש (בכתוב), שלא זו פולל חלקים שונים
 78 מהגוף ושהוא חזיב על פל-חלק מהם לכדו, אין זה מחיב
 79 שיהיו מצוות הרבה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף
 80 מכות (כ); ולאו זה אין הנשים חייבות בו.

81 המצוה המ"ד — האזהרה שהזהרנו מלגלח את-הזקן,
 82 ויש בו תמשה חלקים: הלחי העליון מצד ימין, והלחי
 83 העליון מצד שמאל, והלחי התחתון מצד ימין, והלחי
 84 התחתון מצד שמאל, ושכולת הזקן. וכבר בא הלוא
 85 בלשון זה: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי
 86 שהכל נקרא זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא
 87 אמר: "ולא תשחית את פאת זקנך" — רצונו לומר: לא
 88 תשחית אף פאה אחת מפלל הזקן. וכאן הפרוש שהן

1 האוחז את-העינים", והוא סוג גדול מסוגי התחבולות
 2 ונוסף לכך קלות (זריזות) תנועת היד, עד שנדמים לאדם
 3 דברים בלתי אמתיים. כמו שאנו רואים שהם עושים
 4 תמיד, שמישהו לוקח חבל בידו ונותנו בכנף בגדו לעיני
 5 גני אדם ואחר-כך מוציאו נחש; או זורק טבעת לאויר
 6 ומוציאה מפי אדם שלפניו וכיוצא בזה ממעשי אחרות
 7 העינים המפוסמים אצל ההמון — כל-מעשה מאלו
 8 אסור, והעושה אותו נקרא: אוחז את-העינים והוא מין
 9 ממיני הכשפים ולפיכך לוקה. ועם זה הוא גונב דעת
 10 הבריות. וההפסד הנגרם על-ידי כף עצום מאד, לפי
 11 שהדברים הנמנעים לחלוטין נעשים אפשריים בעיני
 12 הסכלים והנשים והנערים, ומחשבתם מתרגלת לקבל
 13 את-הנמנעות ולחשוב שהם אפשריים להיות. והבן זאת.

יום שבת קודש כ"ד שבט ה'תשע"ד

14 יום שבת קודש כ"ד שבט ה'תשע"ד
 15 מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד.
 16 מג. מד. מ. לט. מא. מה. קעא.
 17 המצוה הל"ה — האזהרה שהזהרנו מלחבור (לאסוף
 18 קבוצות של שרצים ו"לחברם" יחד, ולקבל מהן עצות שונות),
 19 והוא שיאמר דברים (הברות וצירופי מילים משונות של
 20 "שמות" ו"לחשים") שמדמה שהם מועילים לכך וכך,
 21 ומזיקים לכך וכך, ולשון ספרי: "והחבר חבר — אחד
 22 חובר (אוסף) את-הנחש ואחד חובר את-העקרב",
 23 כלומר: האומר עליהם דברים (לחשים) כדי שלא ישכוחו
 24 לפי דמיונו. או שאומרים על מקום נשיכתם כדי להשקיט
 25 הפאב; והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבארו גם
 26 דיני מצוה זו בפסק ז' משבת (טו).

27 המצוה הל"ח — האזהרה שהזהרנו מלדרוש ידיעה
 28 מן-המתים — כפי מה שמדמים (בדמיונם הכפרי) אותם
 29 (הרשעים) שהם מתים באמת (שלהם ראוי באמת התואר
 30 "מתים"), אף-על-פי שהם אוכלים ומרגישים (שהרי
 31 רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שמי
 32 שעושה כן ולובש כן יבואהו המת בשנתו ויגיד לו
 33 מה-שישאל עליו. והוא אמרו יתעלה: "לא ימצא כף
 34 וגו' ודרש אל-המתים" (שם). ובגמרא סנהדרין (סה):
 35 "דרש אל-המתים — זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית
 36 הקברות, כדי שתשרה עליו רוח טמאה"; והעובר על
 37 לאו זה — חזיב מלקות.

38 המצוה הל"ו — האזהרה שהזהרנו מלשאול (להתייעץ)
 39 בעל אוב ומלבקש ידיעה ממנו, והוא אמרו יתעלה:
 40 "לא ימצא כף וגו' ושאל אוב" (שם). והעובר על לאו
 41 זה, כלומר: השואל בעל אוב — אינו חזיב מיתה, אבל
 42 דבר זה אסור (וראה לעיל מצות לא תעשה ח — שיעור יד).
 43 המצוה הל"ז — האזהרה שהזהרנו מלשאול (להתייעץ)

מתוך מהדורת חזק

44 יתעלה: "לא תתגדרו" (דברים יד, א). וכבר נכפל לאו זה
 45 בלשון אחר, והוא אמרו: "וישרט לנפש לא תתנו
 46 בבשרכם" (ויקרא יט, כח). וכבר נתבאר בגמרא יבמות
 47 (יג): שגופיה דקרא (עיקר הפסוק) "לא תתגדרו" מבעי
 48 ליה (נצרך) לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא:
 49 (התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מות (לאות אבל).
 50 ובגמרא מכות (כא). אמרו: "שריטה וגדידה אחת היא".
 51 ושם נתבאר שעל המת בין ביד בין בכלי — חב; ועל
 52 עבודה זרה, בכלי חב, ביד פטור, כמו שבא בספרי
 53 הנביאים: "ויתגדרו כמשפטם בחברות ובקמחים"
 54 (מלכים א, יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה
 55 היא רק בכלי). וכבר אמרו (יבמות יג) שבכלל לאו זה, גם
 56 האזהרה מפלוג העם ומחלקת הרבים ואמרו: "לא
 57 תתגדרו — לא תעשו אגדות אגדות"; אבל גופיה דקרא
 58 הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו חבורה על המת",
 59 וזה מעין דרש. וכן אמרם (סנהדרין קי): "כל-המתזיק
 60 במחלקת עובר בלאו, שנאמר: ולא יהיה קרח וכעדתו"
 61 (במדבר יז, ה), שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה
 62 דקרא הרי הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא
 63 שלילה, לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה'
 64 מודיע שהחולק על הכהנים וטוען לעצמו את הכהנה
 65 בדורות הבאים לא יארע בו מה שארע לקרח ולא יהיה
 66 ענשו, הבליעה (כמו שנענשו קרח ועדתו), אלא יהא ענשו
 67 "כאשר דבר ה' ביד משה לו" (שם), כלומר: הצרעת,
 68 באמרו יתעלה למשה: "הבא-נא ידך בחיקך וגו'" (שמות
 69 ד, ו), וכמו שנתבאר בעזיה (דברי הימים ב, כו) — (שנענש
 70 בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אחרון לענין
 71 המצוה ואמר, שכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות
 72 (כ). והעובר על לאו זה — לוקה.

73 המצוה הקע"א — האזהרה שהזהרנו מלתש שער
 74 הראש על המתים בדרך שעושים הסכלים, והוא אמרו:
 75 "ולא-תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א).
 76 וכפל לאו זה בפניהם ואמר: "לא-יקרחה קרחה
 77 בראשם" (ויקרא כא, ה), כדי להשלים הדין, לפי שממה-
 78 שאמר "בין עיניכם" היינו אומרים שרק מפאת פנים
 79 בלבד אסור — לפיכך באר ואמר: "לא יקרחה קרחה
 80 בראשם" לחיב על כל-הראש כבין העינים. וגם אלו
 81 אמר: "לא יקרחה קרחה בראשם" בלבד, היינו אומרים:
 82 בין על המת בין שלא על המת — לפיכך באר שם
 83 "למת". וכל-המגלה (הקורח) כגריס משער ראשו
 84 בתלישה על המת וקא — לוקה, בין שהוא כהן גדול
 85 או ישראל לוקה על כל-קרחה וקרחה מלקות אחת. וכן
 86 מה-שכפל בפניהם: "ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא
 87 ישרטו שרטה" (שם) לא בא אלא להשלים תורת המצוה,
 88 כמו שנתבאר בסוף מכות (כא).

1 חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחיב חמש מלקיות אם
 2 גלח הכל, ואפלו גלחן בכת אחת. ולשון המשנה (מכות
 3 ב.): "ועל הזקן (אם גלחו) חמשה (מלקיות): שתיים מכאן
 4 ושתיים מכאן ואחת מלמטן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן
 5 בלן באחת — אינו חיב אלא אחת". ואמרו בתלמוד (שם
 6 כא.): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם כן שרבי
 7 אליעזר סובר) לאו אחד הוא". הרי זו ראיה ברורה שתנא
 8 קמא (החולק על רבי אליעזר) סובר שהם חמשה לאוין וכן
 9 היא ההלכה. וגם זה היה דרך כמרי עבודה זרה, כמו
 10 שמפרסם היום בקשוט נזירי האירופים שהם מגלחים
 11 את-זקנם. והשעם שאין למנותן בחמש מצות — לפי
 12 שהאזהרה שבה נאמרה בלשון יחיד והוא ענין אחד, כמו
 13 שבארנו במצוה שלפניה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
 14 בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים חיבות בה.

15 המצוה המשלימה ארבעים — האזהרה שהזהרנו גם
 16 הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים, והוא אמרו
 17 יתעלה: "ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים כב, ה).
 18 וכל-גבר שנתקשט או לבש מה שידוע באותו המקום
 19 שצורה זו מיחדת לנשים — לוקה. ודע שמעשה זה,
 20 כלומר: שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או
 21 הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה לעונן
 22 את-הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל העמים, ויש
 23 שנעשה למיני עבודה זרה כמו שמפרש בספרים
 24 המיחדים לכך. ופעמים רבות שמתנים בעשית מקצת
 25 הקמעות ואומרים (שכדי שיצליחו הקמעות, ראוי): שאם
 26 המתעסק בזה הוא איש — ילבש בגדי נשים ויתקשט
 27 בזהב ומרגליות ודומיהם; ואם היא אשה — תלבש
 28 שריון ותחגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל בעלי הענין
 29 הזה.

30 המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו גם-כן מללכת
 31 בדרך הפופרים במה שהנשים לובשות בגדי הגברים
 32 ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא אמרו יתעלה: "לא יהיה
 33 כלי-גבר על-אשה" (שם). וכל-אשה המתקשטת בתכשיט
 34 מתכשיטי הגברים, שידוע באותו המקום שתכשיט זה
 35 מיחד לגברים — לוקה.

36 המצוה המ"א — האזהרה שהזהרנו מלרשום בגופנו
 37 בצבעי הפחול והסקרא (צבע בגוון ירוק אדום) וזולתם, בדרך
 38 שעושים עובדי עבודה זרה במפרסם אצל בני מצרים עד
 39 היום. והאזהרה על כך, הוא אמרו יתעלה: "ויכתבת קעקע
 40 לא תתנו בכם" (ויקרא יט, כח); העובר על לאו זה — חיב
 41 מלקות, וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מסכת מכות.

42 המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשרוט את-
 43 עצמנו, בדרך שעושים עובדי עבודה זרה, והוא אמרו

מלכים ב ה יח-כז

יח לדבר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה לְעַבְדְּךָ כְּבֹא אֲדֹנָי בֵּית־רְמוֹן לְהַשְׁתַּחֲוֹת שְׁמָהּ וְהוּא | נִשְׁעַן עַל־יָדָי וְהַשְׁתַּחֲוִיתִי בֵּית רְמוֹן בְּהַשְׁתַּחֲוִיתִי בֵּית רְמוֹן יִסְלַח־נָא (נ"א כתיב ולא קרי) יְהוָה לְעַבְדְּךָ בְּדַבַּר הַזֶּה: יט וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ כְּבַר־אֶרֶץ: ס כ וַיֹּאמֶר גִּיחֹזִי נַעֲרָ אֱלִישֶׁעַ אִישֵׁי־הָאֱלֹהִים הִנֵּה | חֲשֹׁךְ אֲדֹנָי אֶת־נַעֲמָן הָאֲרָמִי הַזֶּה מִקַּחַת מִיָּדוֹ אֶת אֲשֶׁר־הֵבִיא חִי־יְהוָה פִּי־אִם־רָצִיתִי אַחֲרָיו וְלִקְחֹתִי מֵאֵתוֹ מְאוֹמָה (נ"א חסר א'): כא וַיִּרְדֹּף גִּיחֹזִי אַחֲרָי נַעֲמָן וַיִּרְאֶה נַעֲמָן רֵגְלֵי אַחֲרָיו וַיִּפֹּל מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה לְקִרְאָתוֹ וַיֹּאמֶר הַשָּׁלוֹם: כב וַיֹּאמֶר | שְׁלוֹם אֲדֹנָי שְׁלַחְנִי לְאֹמֶר הִנֵּה עָתָה זֶה בָּאוּ אֵלַי שְׁנֵי־נַעֲרִים מִהָר אֶפְרַיִם מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים הַנְּהַיְנָא לָהֶם כְּפַרְפֶּסֶף וְשֵׁתֵי חֲלָפוֹת בְּגָדִים: כג וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כְּפָרִים וַיִּפְרֹץ־בּוֹ וַיֵּצֵר כְּפָרִים פָּסֶף בְּשֵׁנֵי חֲרֻטִּים וְשֵׁתֵי חֲלָפוֹת בְּגָדִים וַיִּתֵּן אֶל־שְׁנֵי נַעֲרָיו וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו: כד וַיֵּבֵא אֶל־הַעֲלֵפֶל וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּפְקֹד בְּבֵית וַיִּשְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ: כה וְהוּא־בָא וַיַּעֲמֹד אֶל־אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱלִישֶׁעַ מֵאֵן (מֵאֵן קרי) גִּיחֹזִי וַיֹּאמֶר לֹא־הִלֵּךְ עַבְדְּךָ אֲנָה וְאָנָּה: כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא־לָבִי הַלֵּךְ כִּי־אֲשֶׁר הִפְדֵּי־אִישׁ מֵעַל מֶרְכָּבָתוֹ לְקִרְאָתוֹ הֵעֵת לְקַחַת אֶת־הַפָּסֶף וְלִקְחַת בְּגָדִים וְזִיתִים וְכַרְמִים וְצֹאן וְבָקָר וְעַבְדִּים וְשִׁפְחוֹת: כז וַצִּרְעַת נַעֲמָן תִּדְבַק־בְּךָ וּבִזְרַעַךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מִצֵּרַע כְּשִׁלְגָה: ס

רש"י

תרגם זה 'פלדסין', ואת שבספר ישעיהו תרגם 'מחכיא'. והפותרין אומרין: בשני חריטים, בשני כסיין ארוכים, פירדיי'ש בלעז: אל שני נעריו. של נעמן: וישאו לפניו. לפני גחזי: (כד) ויבא אל העופל. תרגם יונתן: לאתר כסי: ויקח מידם. מיד שני נערי נעמן: וישלח את האנשים. שלא יראה אותם אלישע: (כו) העת לקחת את הכסף. להתעשר, ולקחת ממנו בגדים וזיתים וגו':

(יח) בית רמון. שם עבודה זרה: והשתחויתי. על כרחי, כששוחה אדוני והוא נשען על ידי: (יט) כבדת ארץ. שם מדה של קרקע, כמו (ישעיהו ה ט: צמדי כרם, ארפיני'ש בלעז: (כ) מאומה. חסר אל"ף, לפי שהיתה לקיחה זו למום: (כא) ויפול. ואתרכיין: (כג) הואל. השבע ששלחך: בשני חריטים. מיני בגדים וסודרין, כמו (שם ג כב): המטפחות והחריטים, כך חברו מנחם. אבל יונתן

מצודת ציון

(יח) בית רמון. בית עבודה זרה ששמה רמון: (יט) כבדת. הוא מיל, וכן (בראשית מח ז): כבדת ארץ: (כ) חשך. מנע, כמו (שם כב טז): ולא חשכת: (כא) ויפול. ענין הטיה, כמו (שם כד טד): ותפול מעל הגמל: השלום. בה"א השאלה: (כג) הואל. רצה, כמו (לקמן א ג): הואל נא ולך: ויפרוץ. הוא הפוך מן ויפצר, והיא היא: ויצר. וקשר, כמו (ישעיהו ח טז): צור תעודה: חריטים. מין כסיים, וכן (שם ג כב): והמטפחות והחריטים: (כה) אנה ואנה. לפה ולפה:

מצודת דוד

(יח) לדבר הזה. שאל מהנביא, שיעתיר בעבורו לה' לסלוח לו על הדבר האמור בענין: והוא נשען על ידי. בעת בואו להשתחות ובעל כרחי אשתחווה גם אני עמו: בהשתחויתי. ובדבר ההשתחואה ההיא, יסלח לי ה': (כ) ויאמר. חשב בלבו: הנה חשך. רוצה לומר: מנע את נעמן מליתן, הואיל ומנע עצמו מקחת מידו: חי ה'. כאומר, הריני נשבע שלא יהיה כן, כי אם ארוץ אחריו ואקח ממנו דבר מה: (כג) הואל. כי חפץ היה להרבות במנחה להנביא: ויפרץ בו. נעמן הפציר בגחזי לקחת ככרים, ובתחילה מיאן גחזי, לבל ירגיש נעמן שבא מדעת עצמו: ויצר. נעמן קשר ככרים וכו', ונתנם לעבדיו, לשהם ישאו אותם: (כד) אל העופל. אל המגדל, וכן (ישעיה לב ט): עופל ובחן. או, כמו האופל באל"ף ורוצה לומר: למקום חושך, לבל יראה מי: ויפקד. הניחם בבית שמור: את האנשים. נערי נעמן: (כה) מאין. מהיכן תבוא: (כו) לא לבי הלך. רצה לומר: עם שאני ישבתי פה, וכי לא הלך לבי עמך, כאשר הפך איש וכו': העת. וכי בעת ההיא ראוי לקבל ממנו את הכסף, הלא באה היא בדבר הנס, וכי ראוי להנות מן הנס במקום שאין דחק: ולקחת בגדים. ואפילו אם היה נותן לך בגדים וזיתים וכו', לא היה לך לקחת, עם שהוא עושר רב: (כז) ויצרעת. יחסר ראשית הדברים, וכאומר, הכסף נתון לך, וגם הצרעת: כשגלג. כי הצרעת לבנה היא, וכמ"ש (ויקרא יג ט): . ואם בהרת לבנה:

שכך מדעת עצמו: ויצר. נעמן קשר ככרים וכו', ונתנם לעבדיו, לשהם ישאו אותם: (כד) אל העופל. אל המגדל, וכן (ישעיה לב ט): עופל ובחן. או, כמו האופל באל"ף ורוצה לומר: למקום חושך, לבל יראה מי: ויפקד. הניחם בבית שמור: את האנשים. נערי נעמן: (כה) מאין. מהיכן תבוא: (כו) לא לבי הלך. רצה לומר: עם שאני ישבתי פה, וכי לא הלך לבי עמך, כאשר הפך איש וכו': העת. וכי בעת ההיא ראוי לקבל ממנו את הכסף, הלא באה היא בדבר הנס, וכי ראוי להנות מן הנס במקום שאין דחק: ולקחת בגדים. ואפילו אם היה נותן לך בגדים וזיתים וכו', לא היה לך לקחת, עם שהוא עושר רב: (כז) ויצרעת. יחסר ראשית הדברים, וכאומר, הכסף נתון לך, וגם הצרעת: כשגלג. כי הצרעת לבנה היא, וכמ"ש (ויקרא יג ט): . ואם בהרת לבנה:

תהלים קז לז-מג.

לו וַיִּזְרְעוּ שְׂדוֹת וַיִּטְעוּ כֶּרְמִים וַיַּעֲשׂוּ פְרֵי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֶם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהִמְתָּם לֹא יִמְעִיט: מט וַיִּמְעִטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזֹן: מ שֶׁפֶךְ בּוֹז עַל-נְדִיבִים וַיִּתְלַעַם בְּתַהוֹ לֹא-דָרְדַּךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מֵעוֹנֵי וַיִּשֶׂם פְּצָאן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל-עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי-חֲכָם וַיִּשְׁמַר-אֱלֹהֵהּ וַיִּתְבַּוְּנֶנּוּ חֲסְדֵי יְהוָה:

תהלים קח א-ח.

א שִׁיר מְזֻמָּר לְדָוִד: ב נָכוֹן לְפִי אֱלֹהִים וְאִזְמִירָה אֶף-כְּבוֹדִי: ג עוֹרָה הַנֶּבֶל וְכִזּוֹר אַעֲרִיה שְׁחַר: ד אוֹדֶךָ בְּעַמִּים | יְהוָה וְאִזְמִירָךְ בְּלִאֲמִים: ה פִּי-גִדּוֹל מֵעַל-שָׁמַיִם חֲסִדֶךָ וְעַד-שְׁחָקִים אֲמַתֶּךָ: ו רִמְזָה עַל-שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל פְּלִי-הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לְמַעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינֶךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אַחֲלֶקְהָ שְׁכֵם וְעַמֶּק סִפּוֹת אֲמַדְדָּה:

רש"י

כמו שאמרו רבותינו כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד כיון שהגיע חצי הלילה רוח צפונית מנשבת בו והוא מנגן מאליו: (ה) מעל שמים. וכתוב אחד אומר (לעיל נ"ז) עד שמים, פירשו רבותינו כאן בעושיין לשמה כאן בעושיין שלא לשמה: (ז) וענני. שכל עמך וידידיך תלויין בי: (ח) אלהים דבר בקדשו. שאמלוך ויבא העת ואעלוז בדברו, (עיין לעיל פרשה ס' פסוק ח): אחלקה שכם. אחלקה ארץ אויבי לישראל, שכם חלק כמו (בראשית מ"ח) שכם אחד על אחיך, (ועמק סכות אמרד):

(לט) וימעטו וישחו. והם מתחלה היו שוחין ומועטין מעוצר רעה ויגון: (מא) וישם כצאן משפחות. וישם האביון משפחת זרעו כצאן רבים: (מב) קפצה. סתמה כמו לא תקפוץ את ירך (דברים ט"ו): (ב) נכון לבי. נאמן עמך: אף כבודי. הוא מה שאני משורר לך. ד"א אף כבודי. אף לפי כבודי לא אמנע לשורר לו ולא אחלק לעצמי כבוד: (ג) אעירה שחר. דרך שאר מלכים השחר מעוררם ואני מעורר את השחר שאני קם חצות לילה שהנבל והכנור מעוררני

מצודת ציון

(לט) וישחו. ענין שפלות כפיפות כמו תחתיו שחחו עוזרי רהב (איוב ט): מעוצר. ענין העכבה כמו נעצרה נא אותך (שופטים יא): (מ) נדיבים. ר"ל שרים בעלי מתן: (מב) קפצה. סגרה כמו אם קפץ באף רחמיו (לעיל עז): (ב) כבודי. כן תקרא הנשמה: (ג) שחר. בקר: (ד) בלאומים. באומות: (ז) יחלצון. ענין הוצאה: (ח) שכם. ענין חלק כמו כי תשימני שכם (לעיל כא):

מצודת דוד

(לז) ויעשו. השדות והכרמים: פרי תבואה. הכרמים יעשו פרי והשדות תבואה: (לט) וימעטו. ר"ל וכן בהפוך כי בעונם ימעטו וישחו עד לעפר מן הרעה אשר תהיה עצורה ועכובה אצלם ומן היגון אשר תהי' עליהם: (מ) שופך. פעמים יביא בזיון הרבה על נדיבים: ויתעם. עושה אותם תועים ללכת באורח תוהו לא בדרך ישר ר"ל שוגים בדעתם: (מא) וישגב. ר"ל וכן בהפוך כי מחזק את האביון מן העוני שהיה בו ומוליד משפחות רבות כעדרי הצאן: (מב) יראו ישרים.

הטובה הבאה להאביון: וישמחו. בראותם מהשגחת המקום: וכל עולה. כל איש עולה יסגור פיו ויבוש מדבר על כי יראה מפלאות ההשגחה: (מג) מי חכם. מי אשר נשאו לבו בחכמה וישמור בלבו אלה הדברים יהיו מתבוננים אליו חסדי ה' ר"ל בשום אלה הדברים על הלב יהיו נגלים אליו חסדי ה' ויבן אותם: (ב) אלהים. אתה אלהים הנה לבי נכון עמך להאמין בך ולזה אשירה ואזמרה לך: אף כבודי. אף נשמתי תשיר לה' כפי רוחניותם: (ג) עורה. אמר בדרך מליצה אתה הנבל וכנור עורה את עצמך לזמר לה' בעת אעירה אותך בשחר: (ה) מעל שמים. חסדך עולה מעל השמים ר"ל יותר גדולה מערך גבהות שמים: אמתך. אמתת הבטחתך גדולה כערך גבהות השחקים: (ו) רומה. הרם עצמך לשבת על השמים ר"ל הראה לכל שאתה יושב בשמים ממעל ומשלה ירך בתחתונים כי אפילו חלש למעלה לגבור ומכ"ש גבור למעלה: ועל. הראה על כל הארץ כבודך: (ז) למען. בכדי שידידיך יחלצון הושיעה למו בימינך וענה אף לי: (ח) דבר בקדשו. ברוח קדשו דבר ע"י נביאיו שאעלוז ואשמח במלכותו כי אנצח את העובדי גלולים: אחלקה. מקומות העובדי גלולים אחלק חלקים לישראל בחבל המדה:

ז אָשם תְּלוּי — הִיחֵד וְהֵנְשִׂיא תַּיִבִין, וּמְשִׁיחַ וְבֵית דִּין פְּטוּרִים. אָשֵׁם וְדָאֵי — הִיחֵד וְהֵנְשִׂיא וְהַמְשִׁיחַ תַּיִבִין, וְבֵית דִּין פְּטוּרִין. עַל שְׂמִיעַת הַקּוּל וְעַל בְּטוּי שְׁפָתַיִם, וְעַל טּוֹמַאת מְקַדֵּשׁ וְקַדְשָׁיו — בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְהִיחֵד וְהֵנְשִׂיא וְהַמְשִׁיחַ תַּיִבִין; אֲלֵא שָׁאִין בְּהֶן גְּדוּל חַיִּב עַל טּוֹמַאת מְקַדֵּשׁ וְקַדְשָׁיו; דְּבָרַי רַבִּי שְׁמַעוֹן. וּמָה הֵן מְבִיאִין? קֶרְבַּן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: הַנֶּשֶׂיא מְבִיא שְׁעִיר.

פ ר ק ש ל י ש י

א בְּהֶן מְשִׁיחַ שְׁחָטָא וְאַחַר כֶּךָ עֹבֵר מִמְשִׁיחוֹתוֹ, וְכֵן נֶשֶׂיא שְׁחָטָא וְאַחַר כֶּךָ עֹבֵר מִגְּדוּלָתוֹ — בְּהֶן מְשִׁיחַ מְבִיא פִירוּשׁ בֶּרֶשְׁנוּרָא

ז אָשֵׁם תְּלוּי. עֵבִירוֹת שְׁחִיבִין עַל זְדוּנָה כֶּרֶת וְעַל שְׂגָתָהּ חֲטַאת קָבוּעָה, חַיִּיבִין עַל לֹא הוֹדַע שְׁלָחָן אָשֵׁם תְּלוּי, כְּגוֹן כֻּשְׁנֵי זֵיתִים אֶחָד שֶׁל חֶלֶב וְאֶחָד שֶׁל שׁוֹמֵן וְאֶחָד מִהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִיזָה מִהֶן אַכְלָ: וְהַמְשִׁיחַ וְבֵית דִּין פְּטוּרִין. דְּכַתִּיב בְּקֶרֶבֶן צִבּוֹר (ויקרא ד') וְגוֹדַעְהָ חֲטַאת הַקָּרִיב, אִין חַיִּיבִין קֶרֶבֶן אֲלֵא עַל הוֹדַע. וּמְשִׁיחַ כְּבִית דִּין: אָשֵׁם וְדָאֵי. חֲמִשָּׁה אֲשֶׁמֹת הֵן שְׁבֹאִין עַל הוֹרָא, אָשֵׁם מַעֲיֻלוֹת, אָשֵׁם גִּזְלוֹת, אָשֵׁם נְזִיר, אָשֵׁם מְצוּרָה, אָשֵׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה: הִיחֵד וְהֵנְשִׂיא וְהַמְשִׁיחַ חַיִּיבִין. שְׂכַל אֵלוֹ מַעֲשֵׂה יַחֲדֵי הֵם, לֹא שֶׁנָּא הָרִישׁ וְלֹא שֶׁנָּא מִשִּׁיחַ וְנִשְׂאֵי: וְבֵית דִּין פְּטוּרִים. שָׂאִין לְהוֹרֵאת בֵּית דִּין עַסָּק בָּהֶם. וְאִין אָשֵׁם בָּא עַל הוֹרָאת בֵּית דִּין: אֲלֵא שָׂאִין בְּהֶן גְּדוּל חַיִּיב עַל טּוֹמַאת מְקַדֵּשׁ וְקַדְשָׁיו דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. מַעֲמָא דְרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּכַתִּיב בַּטּוֹמַאת מְקַדֵּשׁ (במדבר י"ט) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמֵא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָהּ הַנֶּפֶשׁ הִיא מֵתוֹךְ הַקְּהָל, מִי שְׁחָטָאוֹ שׁוֹה לְקַהָל, יֵצֵא כְּהֵן גְּדוּל שָׂאִין חֲטָאוֹ שׁוֹה לְקַהָל. שְׂהַקְּהַל כָּל מִי שֶׁנִּכְבַּס מִהֶן לְמַקְדֵּשׁ שׁוּגַג, אוֹ עֹבֵר עֲבִירָה בְּשׁוּגַג, חַיִּיב עַל שְׂגָתָהּ מַעֲשֵׂה בְּלַבַּד, וְכֵהֵן מִשִּׁיחַ אֵינוֹ חַיִּיב אֲלֵא עַל הֶעֱלֵם דְּבָר עִם שְׂגָתָהּ מַעֲשֵׂה, כְּדַמֻּכַּח לִעֵל בְּפִרְקֵן. וְאִין הַלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, אֲלֵא כְּהֵן גְּדוּל מְבִיא קֶרֶבֶן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד אֶף עַל טּוֹמַאת מְקַדֵּשׁ וְקַדְשָׁיו: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר הַנֶּשֶׂיא מְבִיא שְׁעִיר. עַל טּוֹמַאת מְקַדֵּשׁ וְקַדְשָׁיו. לְפִי שְׁחִיבִין עַל זְדוּנָה כֶּרֶת. כְּדֶרֶךְ שְׁהוּא מְבִיא שְׁעִיר עַל שָׂאֵר מִצּוֹת שְׁחִיבִין עַל זְדוּנָה כֶּרֶת. וְאִין הַלְכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּכִיּוֹן דְּאִין חַיִּיבִין עַל שְׂגָתָהּ מְקַדֵּשׁ וְקַדְשָׁיו, אִין הַנֶּשֶׂיא מְבִיא אֲלֵא אֲלֵא כְּדֶרֶךְ שְׂהַיְחִיד מְבִיא:

ג א כְּהֵן מִשִּׁיחַ שְׁחָטָא וְאַחֲרָיִם עֹבֵר מִמְשִׁיחוֹתוֹ. וְלֹא הִסְפִּיק לְהִבִּיא קֶרֶבְנוֹ עַד שֶׁעֵבֵר מִכְּהוֹנוֹתוֹ: כְּהֵן מִשִּׁיחַ מְבִיא פֶרֶ. וְאִפִּילוֹ עֹבֵר לְאַחַר שְׁהַעֲבִירוֹהוּ מִמְשִׁיחוֹתוֹ, אִמְרִינֵן לְקַמֵּן בְּמַתְנַתֵּין דְּמְבִיא פֶר. וְלֹא נִקַּט לִיה אֲלֵא מַשּׁוּם דְּאִיצְטְרִךְ לְמַתְנֵי דְנִשְׂאֵי מְבִיא שְׁעִיר כְּשִׁחְטָא קוֹדֵם שְׁהַעֲבִירוֹהוּ, תַּנּוּ נַמּוּ בְּכֵהֵן

משניות מבוארות – קהתי

שזדונו כרת, ואין באיסורי אשם כרת, ולכן אין להוראת בית דין שום ענין באשמות. על שְׂמִיעַת הַקּוּל וְעַל בְּטוּי שְׁפָתַיִם, וְעַל טּוֹמַאת מְקַדֵּשׁ וְקַדְשָׁיו — כמו שבארנו לעיל (משנה ה'). בֵּית דִּין פְּטוּרִין — שאין בית דין חייבים פר העלם דבר של ציבור אלא בדברים שזדונם כרת ושגגתם חטאת קבועה, יצאו עבירות אלו שחייבים על שגגתם קרבן עולה ויורד, כמבואר לעיל (משניות ד-ה). הִיחֵד וְהֵנְשִׂיא וְהַמְשִׁיחַ תַּיִבִין — שכולם בכלל "נפש אחת" הן; אֲלֵא שָׂאִין בְּהֶן גְּדוּל חַיִּב עַל טּוֹמַאת מְקַדֵּשׁ וְקַדְשָׁיו; דְּבָרַי רַבִּי שְׁמַעוֹן — וטעמו, לפי שכתוב בטומאת מקדש (במדבר י"ט, ב'): "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל" — מי שחטאו שווה לקהל, יצא כהן משיח שאין חטאו שווה לקהל, שכן הקהל חייב על שגגת המעשה בלבד, וכהן משיח אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. לפי הרמב"ם נחלקו כאן חכמים ורבי שמעון, שלדעת חכמים גם הנשיא וגם כהן משיח חייבים על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו, ולדעת רבי שמעון אין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו; וכן אין הנשיא חייב על שמיעת הקול, כדברי רבי עקיבא (לעיל משנה ה'). ופוסק הרמב"ם הלכה כחכמים. וְמָה הֵן מְבִיאִין — איזה קרבן מביאים היחיד, הנשיא והמשיח (לדעת תנא קמא) על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו? קֶרְבַּן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד — שהדיוט מביא כפי השגת ידו, ומלך וכהן מביאים בהמה לחטאתם, כשבה או שעירה, כעשיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: הַנֶּשֶׂיא מְבִיא שְׁעִיר — כלומר על טומאת מקדש וקדשיו מביא הנשיא שיעיר (גמרא), לפי שחייבין על זדונו כרת, והרי הנשיא מביא שיעיר על כל העבירות שחייבים על זדונו כרת, ברם, אין הלכה כרבי אליעזר. שהואיל ואין חייבים על טומאת מקדש וקדשיו חטאת קבועה, אין הנשיא מביא, אלא כדרך שכל אדם מביא, שכן בקרבן עולה ויורד הכל שווים.

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנתנו באה ללמד דיני כהן משיח ונשיא שעברו מגדולתם לאחר שחטאו. בְּהֶן מְשִׁיחַ שְׁחָטָא — שהורה לעצמו היתר בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ועשה על פי הוראתו, וְאַחַר כֶּךָ עֹבֵר מִמְשִׁיחוֹתוֹ — שפסק מלהיות כהן משיח קודם שהקריב חטאתו, וְכֵן נֶשֶׂיא שְׁחָטָא — שעשה עבירה שחייב להביא עליה שיעיר, וְאַחַר כֶּךָ עֹבֵר

ב א ו ר מ ש נ ה ז

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת על ההבדלים שבין יחיד לנשיא ולכהן משיח ולבית דין בענין קרבן חטאת הבא על השגגה, מוסיפה משנתנו ללמד על ההבדלים שביניהם לענין אשם תלוי ולענין אשם ודאי ולענין קרבן עולה ויורד.

אָשֵׁם תְּלוּי — קרבן אשם שחייב אדם להביא, אם עבר על ספק חטא, בעבירות שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתן חטאת קבועה, כמו שבארנו לעיל (משנה ז). הִיחֵד וְהֵנְשִׂיא תַּיִבִין — כלומר דינו של המלך כדינו של ההדיוט, שאם בא לידו ספק איסור ואינו יודע אם עבר עליו, הרי הוא מביא אשם תלוי, וּמְשִׁיחַ וְבֵית דִּין פְּטוּרִים — שאם נסתפק לבית דין אם שגגו בהוראת איסור והציבור עשו על פיהם, פטורים מאשם תלוי, שנאמר באשם תלוי (ויקרא ה, יח): "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע", ודרשו (גמרא הוריות ז, א'): "מי שחטאתו ושגגתו שווין (שאינו חייב עד שיהא הכל בשגגת מעשה)", יצאו בית דין שאין חייבים אלא בהעלם דבר עם שגגת המעשה". ויש שלמדו ממה שנאמר בשגגת בית דין (ויקרא ז, יז): "ונודעה החטאת", עד שיתודע החטא ואחר כך יתחייבו קרבן. וכן כהן משיח. אם נסתפק לו בשגגת הוראה, פטור מאשם תלוי, שאף הוא אינו חייב קרבן אלא עם שגגת הוראה, ולכן דינו כבית דין. אָשֵׁם תְּלוּי — חמישה אשמות הם הבאים על עבירות ודאי: א. אשם גזלות — שחייב להביא מי שכפר בתביעת ממון של חברו ונשבע לשקר ואחר כך הודה (ויקרא ה, בא-כה); ב. אשם מעילות — שחייב להביא מי שמעל בקדשי ה', שנהנה מהם או שהוציאם מרשות הקודש (ויקרא ה, יד-טז); ג. אשם שפחה חרופה — שחייב להביא מי שבא על שפחה חרופה, דהיינו חציה שפחה ופתחיה בת חורין המאורסת לעבד עברי (ויקרא י"ט, כ-כב); ד. אשם נזיר — שנזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו ונטהר, חייב להביא (במדבר ו, ט-יא); ה. אשם מצורע — שמביא המצורע לאחר שנרפא מצרעתו ונטהר (ויקרא יד, י-ב); כל אחד מאשמות אלו, הִיחֵד וְהֵנְשִׂיא וְהַמְשִׁיחַ תַּיִבִין — שכל חטא שחייבים עליו אשם ודאי, בין המלך ובין כהן משיח ובין שאר עם הארץ, כולם שווים בו, שנאמר באשם (ויקרא ז, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה", אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח בכלל "נפש אחת" הם (גמרא הוריות ה, א); וְבֵית דִּין פְּטוּרִין — שאם הורו היתר בגזילה או במעילה או בשפחה חרופה וכו', ועשו הציבור כהוראתם, פטורים הם מלהביא אשם, שאין בית דין חייבים קרבן אלא כשהורו בדבר

פר, והנשיא מביא שעיר.

ב פהן משיח שעבר ממשיתוחו ואחר כך חטא, וכן הנשיא שעבר מגדלתו ואחר כך חטא – פהן משיח מביא פר, והנשיא פהדיוט.

ג חטאו עד שלא נתמנו, ואחר כך נתמנו – הרי אלו פהדיוט. רבי שמעון אומר: אם נודע להם עד שלא נתמנו – תיבין, ומשנתמנו – פטורין. ואיזהו הנשיא? זה המלך, שנאמר (ויקרא ד, כב): "ועשה אחת מכל-מצות ה' אלהיו" – נשיא, שאין על גביו אלא ה' אלהיו.

ד ואיזהו המשיח? המשיח בשמן המשחה, לא המרבה בגדים. אין בין פהן המשיח בשמן המשחה למרבה בגדים, אלא פר הבא על כל המצות. ואין בין פהן משמש לכהן שעבר, אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה. זה וזה שוין בעבודת יום הכפורים, ומצוין על התולה, ואסורין על האלמנה, ואינן מטמאין בקרוביהן,

פירוש ברטנורא

משיח מביא פר: ונשיא מביא שעיר. דכתיב (ויקרא ד) על חטאתו אשר חטא, מלמד שמביא חטאת כמו שהיה חייב בשעה שחטא: **ב** כהן משיח שעבר ממשיתוחו וכו'. אע"פ שאינו עובר, בקדושתו הוא עומד. שאין בין כהן העובר לכהן שעבר, אלא עבודה ופר יום הכפורים ועשירית האיפה שמקריב בכל יום, כדלקמן. אבל נשיא כיון שהעבירוהו הרי הוא כהדיוט: **ג** הרי אלו כהדיוט. שנאמר בנשיא (ויקרא ד) אשר נשיא יחטא, שחטא כשהוא נשיא. וכן ככהן המשיח נאמר (שם) אם כהן המשיח יחטא, שחטא כשהוא משיח:

ד המרובה בגדים. לאחר שנגנוהו צלוחית של שמן המשחה היה כהן גדול נכנס לכהונה גדולה בלבית שמונה בגדים, כדכתיב (שם כ"א) ומלא את ידו ללבוש את הבגדים: אלא פר הבא על כל המצות. שאין מרובה בגדים מביא פר על שנתנו, דכהן המשיח כתיב: בעבודת יום הכפורים. שאין עבודה

משניות מבוארות – קהתי

"מכל מצות ה' אלהיו", ולהלן הוא אומר (בפרשת המלך – דברים יז, יט): "למען ילמד ליראה את ה' אלהיו", מה להלן שאין על גביו אלא ה' אלהיו, אף נשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו.

באור משנה ד

בימי הבית הראשון היה הכהן הגדול נמשח בשעת מינויו בשמן המשחה, ולכן היה נקרא: "הכהן המשיח" או "המשיח" סתם, כפי שנזכר פעמים רבות במסכתנו. מימי המלך יאשיהו ואילך ובזמן בית שני לא היה שמן המשחה, כי נגנו על ידי יאשיהו, ולכן היה הכהן הגדול מתחנך בלבית שמונה בגדים, שכן כהן הדיוט משמש בארבעה בגדים, וכהן גדול – בשמונה בגדים, מכאן נקרא אז הכהן הגדול: "מרובה בגדים" (משנה יומא ז, ה; מכות ב, ו).

ואיזהו המשיח – שכתוב עליו (ויקרא ד, ג): "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, והקריב על חטאתו... פר בן-בקר"? **המשוח בשמן המשחה** – כהן גדול שנמשח בשמן המשחה, והיינו כהנים גדולים שהיו בבית ראשון עד מות המלך יאשיהו, כמבואר לעיל, **לא המרבה בגדים** – דהיינו כהנים הגדולים שהיו מימי יאשיהו ואילך ובזמן בית שני, כמו שבארנו לעיל, שאם כהן גדול המרובה בכגדים הורה לעצמו היתר בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, ועשה שוגג על פי הוראתו, אינו מביא פר לחטאת אלא כשבה או שעירה, כהדיוט שחטא בשגגה; ומכאן, **אין בין פהן המשוח בשמן המשחה למרבה בגדים, אלא פר הבא על כל המצות** – שכהן גדול המשוש בשמן המשחה חייב להביא פר על חטאתו, כשעבר על אחת "מכל מצות ה' אשר לא תעשינה" בשגגת הוראה ומעשה, ואילו מרובה בגדים אינו מביא פר, כמבואר לעיל, שכן בדין הפר כתוב: "הכהן המשיח". ברם, בשאר מצות הכהונה הגדולה זה וזה שווים. **ואין בין פהן משמש לכהן שעבר** – שכן אם אירע פסול ככהן גדול היו ממנים אחר תחתיו, וכשעבר פסולו של הראשון, חזר לעבודתו, ומאז נקרא הראשון "כהן משמש", והשני נקרא "כהן שעבר ממשיתוחו"; ובאה המשנה ללמדנו, שהואיל והשני נתמנה כהן גדול כל מצות כהונה גדולה עליו, וכבר שנינו לעיל (משנה ב): "כהן משיח שעבר ממשיתוחו ואחר כך חטא (בשגגת הוראה ומעשה) – מביא פר", ואין בין כהן משמש לכהן שעבר ממשיתוחו **אלא פר יום הכפורים** – שהכהן הגדול המשמש מקריבו, ולא הכהן שעבר, **ועשירית האיפה** – שכתוב בתורה (ויקרא ו, יט-סו): "זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו ועשירית האפה סלת מנחה

מגדלתו – שהעבירוהו מלהיות מלך קודם שהביא את השעיר, **פהן משיח מביא פר, והנשיא מביא שעיר** – שהולכים אחר שעת החטא. ואמנם כהן משיח מביא פר לעולם אפילו חטא לאחר שעבר ממשיתוחו, כפי שנלמד במשנה הבאה, אלא משום דינו של נשיא, שדווקא כשחטא קודם שעבר מגדולתו מביא שעיר, נקטה המשנה אותו דין גם ככהן משיח.

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה ללמד דיני כהן משיח ונשיא, אם חטאו לאחר שעברו מגדולתם. **כהן משיח שעבר ממשיתוחו ואחר כך חטא, וכן הנשיא שעבר מגדלתו ואחר כך חטא, פהן משיח מביא פר** – שאף על פי שאינו עובר, עדיין בקדושתו הוא עומד, כפי שנלמד להלן (משנה ז), ולכן אם חטא מביא פר, ככהן משיח; **והנשיא פהדיוט** – מביא כשבה או שעירה כדון הדיוט שחטא בשגגה, שכתוב בנשיא (ויקרא ד, כב): "אשר נשיא יחטא" – כשהוא נשיא מביא שעיר, אבל כשהוא הדיוט אינו מביא שעיר (גמרא).

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד דיני כהן משיח ונשיא שחטאו קודם שנתמנו. **חטאו עד שלא נתמנו** – קודם שנעשה זה כהן משיח וזה מלך, **ואחר כך נתמנו** – קודם שהביאו קרבנותיהם, **הרי אלו פהדיוט** – שהולכים אחר שעת החטא, כפי שבארנו במשנה א, והרי בשעה שחטאו הדיוטות היו. **רבי שמעון אומר: אם נודע להם עד שלא נתמנו** – אם קודם שנתמנו נודע להם שחטאו, **תיבין** – קרבן חטאת כהדיוט, **ומשנתמנו** – אבל אם נודע להם חטאם לאחר שנתמנו, **פטורין** – מכל קרבן, שלדעת רבי שמעון הולכים אחר חטא וידיעה גם יחד; והוא הדין שחולק רבי שמעון במשנה א בענין נשיא שחטא ואחר כך עבר מגדולתו, שאם נודע לו חטאו לאחר שעבר מגדולתו, אינו מביא שעיר, שצריך שיהיו חטא וידיעה בזמן חיוב הקרבן, דהיינו בזמן שהוא נשיא. **ואיזהו הנשיא** – ששונה קרבנו מקרבן הדיוט, והוא מביא שעיר? **זה המלך, שנאמר: "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל-מצות ה' אלהיו", נשיא, שאין על גביו אלא ה' אלהיו** – והיינו מלך. כברייתא בגמרא מובא (הוריות יא, א): "נשיא" – יכול נשיא שבט כנחשון בן עמינדב? תלמוד לומר:

וְלֹא פֹרְעִין, וְלֹא פֹרְמִין, וּמְחִזְרִין אֶת הָרוֹצֵחַ.
 ה פֶּהן גְּדוֹל פּוֹרֵם מְלֻמָּטָה, וְהַהֲדוּיֹט – מְלֻמָּעָלָה. פֶּהן גְּדוֹל מְקָרִיב אוֹנֵן וְלֹא אוֹכֵל, וְהַהֲדוּיֹט – לֹא מְקָרִיב וְלֹא אוֹכֵל.
 ו פֶּל הַתְּדִיר מְחַבְרו קוֹדֵם אֶת חֲבָרו, וְכֵל הַמְקַדֵּשׁ מְחַבְרו קוֹדֵם אֶת חֲבָרו. פֶּר הַמְּשִׁיחַ וּפֶר הָעֵדָה עוֹמְדִים,

פירוש ברטנורה

אותו היום כשרה אלא בכהן גדול בלבד, וכהן המשמש וכהן שעבר שוין בה: ולא פורעין ולא פורמין. כדכתיב בכהן גדול (שם) את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום: ומחזירין את הרוצח. אם מת לו מת אחד מהם, חוזר הרוצח מעיר מקלטו, כדכתיב (במדבר ל"ה) עד מות הכהן הגדול: **ה** כהן גדול פורם מלמטה. אם מת לו מת שחייב לקרוע עליו קרוע מלמטה בכנף בגדו הסמוך לרגליו. והאי דכתיב ובגדיו לא יפרום, שאינו פורם כשאר כל אדם: מלמעלה. כנגד החזה סמוך לכתף, כשאר העם: אוֹנֵן. מי שמת לו אחד משבעה קרובים שחייב להתאבל עליו, יום המתה כולו בין נקבר המת בין לא נקבר הוא אוֹנֵן דאורייתא, ומיום המתה ואילך כל זמן שלא נקבר המת הוא אוֹנֵן דרבנן, ויום הקבורה הוא אוֹנֵן דרבנן כל אותו היום אפילו לאחר קבורה, ומשנקבר המת ביום ראשון של מיתה כל הלילה שלאחריו הוא אוֹנֵן דרבנן: **כהן גדול מקריב אוֹנֵן וְלֹא אוֹכֵל**. מן הקדשים. שכן מצונו באהרן ביום שמתו נדב ואביהוא אמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', על האכילה היה מקפיד לא על ההקרבה. ודוקא אהרן שהוא כהן גדול, אבל בנו שהיו כהנים הדיוטים היו אסורים אותו היום בין להקריב בין לאכול:
ו הַתְּדִיר מְחַבְרו הוּא קוֹדֵם. דאמר קרא (במדבר כ"ח) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד. מכדי כתיב עולת הבוקר, אשר לעולת התמיד למה לי, אלא אמר רחמנא האי משום דתדיר, קדים ברישא: ופֶל הַמְקוֹדֵשׁ מְחַבְרו וכו'. דהכי אשכחן בכהן, דכתיב ביה וקדשתו, ואמרינן לפתוח ראשון ולברך

משניות מבוארות – קהתי

קרבנות כשהוא אוֹנֵן, ואף באנינות של תורה כמבואר לעיל, לפי שנאמר בו (ויקרא כא, יב): "ומן המקדש לא יצא", ומוסב על האמור למעלה: "לאביו ולאמו לא יטמא", כלומר שאפילו ביום שמת בו אביו ואמו לא יצא מן המקדש, אלא עומד ומקריב (גמרא זבחים סז, א), וְלֹא אוֹכֵל – בקדשים כשהוא אוֹנֵן, שכן מצונו באהרן, הכהן הגדול, שאמר למשה ביום שמתו בניו, נדב ואביהוא (ויקרא י, יט): "ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'", כלומר שאונן אסור באכילת קדשים, ואפילו הוא כהן גדול שהותרה לו הקרבתם. ויש שמלמדים מאותו פסוק עצמו, שכהן גדול אוֹנֵן מותר בהקרבת קדשים, שכן על האכילה היה מקפיד ולא על ההקרבה (פירוש המשניות להרמב"ם). וְהַהֲדוּיֹט – אבל כהן הדיוט כשהוא אוֹנֵן, לֹא מְקָרִיב וְלֹא אוֹכֵל – ואם הקריב כשהוא באנינות של תורה עבודתו פסולה, שבכהן גדול כתוב (ויקרא כא, יב): "ומן המקדש לא יצא ולא יחלל", כלומר שכהן גדול מקריב אוֹנֵן ואין הקרבן מתחלל בכך, כמו שלמדנו לעיל, ומכאן אנו למדים שכהן הדיוט שלא יצא ועבר, חילל את העבודה (גמרא זבחים סז, א). ויש שלמדים זה מתשובתו של אהרן למשה ביום שמתו נדב ואביהוא (ויקרא י, יט): "הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם", שמשא אמר: "מדוע לא אכלתם את החטאת", כלומר ששאל: שמה בניך הקריבה באנינות ונפסלה? ועל כך השיבו אהרן: "הן היום הקריבו" וכו', כלומר: וכי הם הקריבו? והלא כהנים הדיוטות הם ופסולים לעבודה! אני הקרבותי, שאני כהן גדול ומקריב אוֹנֵן; ומכאן שכהנים הדיוטות פוסלים את העבודה באנינות (גמרא זבחים סט, רט"ז).

ב א ו ר מ ש נ ה ו

משנתנו באה ללמד, שאם עמדו להיקרב פר המשיח ופר העלם דבר של ציבור, פר המשיח קרב קודם. אגב ענין זה פותחת משנתנו בשני כללים לקביעת דין קדימה בדברים ובאנשים.
פֶּל הַתְּדִיר מְחַבְרו קוֹדֵם אֶת חֲבָרו – דבר הנוהג לעתים קרובות מקדימים אותו לפני דבר שאינו תדיר כמותו; כגמרא (חוריות יב, א) למדים זה מן הכתוב (במדבר כח, כג): "מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה", שכן מה תלמוד לומר "אשר לעולת התמיד"? אלא בא הכתוב ללמד שקדמה עולת הבוקר לשאר קרבנות היום, מפני שהיא עולת התמיד, כלומר משום שהיא תדירה, שמקריבים אותה בכל יום, ומכאן – שכל התדיר קודם. וכן שנו (משנה זבחים י, א): "כל התדיר מחברו קודם את חברו: התמידים קודמין למוספין (קרבן התמיד קרב לפני קרבן מוסף שבת), מוספי שבת קודמים למוספי ראש חודש. מוספי ראש חודש קודמין למוספי ראש השנה (שאם חל ראש השנה בשבת מקריבים תחילה קרבן תמיד, אחריו – קרבן מוסף של

תמיד, מחציתה בבקר ומחציתה בערב... והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה" – קרבן זה נקרא "מנחת חביתין", שהכהן הגדול מקריב כליל בכל יום; ואין מנחה זו נוהגת אלא בכהן גדול המשמש ולא בכהן גדול שעבר ממשיחותו. **זֶה נֶזְחַה שְׁוִין** – ברם שווים הם הכהן המשמש והכהן שעבר, **פְּעֻבֹדֹת יוֹם הַכַּפֹּרִים** – שאין עבודת אותו היום כשרה אלא בכהן גדול בלבד, ושניהם – הכהן המשמש והכהן שעבר – כשרים לה, שכל אחד מהם יכול להקריב קרבנות היום; ואף הכהן שעבר משמש בשמונה בגדים; **וּמְצֻיִן עַל הַבְּתוּלָה** – שאף הכהן שעבר מצווה לישא בתולה, כמו שכתוב בכהן גדול (ויקרא כא, ג): "והוא אשה בבתוליה יקח"; **וְאֶסְרִין עַל הָאֵלְמָנָה** – כמו שכתוב (שם שם, יד): "אלמנה וגרושה... לא יקח" ואף הכהן שעבר מזהר על כך; **וְאֵינֵן מְטַמְּאִין בְּקָרוֹבֵיהֶן** – כמו שכתוב בכהן גדול (שם שם, יא): "ועל כל נפשות מת לא יבוא, לאביו ולאמו לא יטמא"; ברם, לכהן הדיוט מותר להיטמא לשבעה קרוביו: לאשתו, לאמו, לאביו, לבנו, לבתו, לאחיו, לאחותו (שם שם ב-ג); **וְלֹא פֹרְעִין, וְלֹא פֹרְמִין** – כמו שכתוב בכהן גדול (שם שם, ז): "את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום"; **וּמְחִזְרִין אֶת הָרוֹצֵחַ** – שכן אדם שהרג בשוגג וברח לעיר מקלט, כתוב בו (במדבר לה, כח): "וישב בה עד מות הכהן הגדול", ואם מת אחד מהם – הכהן המשמש או הכהן שעבר ממשיחותו – חוזר הרוצח מעיר מקלטו לעירו (עיינו משנה מכות ב, ו).

ב א ו ר מ ש נ ה ו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאחד הכהן הגדול המשמש ואחד הכהן הגדול שעבר ממשיחותו "לא פורעין ולא פורמין", באה משנתנו ללמד, שיש פרימה (קריעה על מות) שהיא נוהגת בכהן גדול, כפי שיבואר. כן באה המשנה להשמיענו – דרך אגב – מה בין כהן גדול לכהן הדיוט כשהם אוננים.
פֶּהן גְּדוֹל פּוֹרֵם מְלֻמָּטָה – אם מת לו אחד מקרוביו שחייב לקרוע עליו, קרוע בשפת בגדו למטה, סמוך לרגליו; וזה שכתוב בכהן גדול (ויקרא כא, י): "ובגדיו לא יפרום", אין פירושו שאינו פורם כל עיקר, אלא שאינו פורם כדרך שבני אדם פורמין, שכן הוא פורם מלמטה, וְהַהֲדוּיֹט, מְלֻמָּעָלָה – כהן הדיוט קרוע על מתו בשפת בגדו למעלה שסביב לצוארו, סמוך לכתף, כשאר העם. **פֶּהן גְּדוֹל מְקָרִיב אוֹנֵן** – האונן הוא מי שמת לו אחד מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם, ומן התורה הוא אוֹנֵן ביום המיתה כולו, ואפילו לאחר קבורה, אבל בלילה שלאחר יום המיתה, וכן אם שהה המת כמה ימים ולא נקבר – כל אותם הימים עד שנקבר ויום הקבורה כולו, אינו אוֹנֵן מן התורה אלא מדברי סופרים; ומשנתנו באה ללמד. שכהן גדול מקריב

פּר הַמְשִׁיחַ קוֹדֵם לְפָר הַעֲדָה בְּכָל מַעֲשָׂיו.
 ז האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אברה, והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציאה מבית השכי. בזמן ששניהם עומדים לקלקלה – האיש קודם לאשה.
 ח פה קודם ללוי, לוי לישראל, לישראל לממזר, וממזר לנתין, ונתין לגר, וגר לעבד משחרר. אימתי? בזמן שפלו שוין, אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ – ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ.

סליק מסכת הוריות הדרן עלך סדר נזיקין

פירוש ברטנורא

ראשון וליטול מנה יפה ראשון: פּר משיח קודם. הואיל ומשיח מכפר ועדה מתכפרת, כדן הוא שיקדים מכפר למתכפר. וכן הוא אומר (ויקרא ט"ז) וכפר בעדו ובעד ביתו, ואח"כ ובעד כל קהל ישראל:
 ז האיש קודם לאשה. שהוא מקודש ממנה, שהאיש חייב בכל המצות והאשה אינה חייבת במצות עשה שהזמן גרמא: והאשה קודמת לאיש בכסות. שבושתה מרובה מבושתו של איש: לקלקלה. לביאה. ולמשכב זכור: האיש קודם. שזו דרכה בכך וזה אין דרכו בכך:
 ח לוי קודם לישראל. דכתיב (דברים י') בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי מתוך בני ישראל: ישראל קודם לממזר. האי מיוחס והאי לאו מיוחס: ממזר קודם לנתין. זה בא מטפה כשרה וזה בא מטפה פסולה: נתין קודם לגר. זה גדל עמנו בקדושה וזה לא גדל עמנו בקדושה: גר קודם לעבד. זה לא היה בכלל ארור וזה היה בכלל ארור: ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ. דכתיב (משלי ג') יקרה היא מפנינים, יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים:

משניות מבוארות – קהתי

זימה על ידי הגויים, האשה לזנות והאיש למשכב זכור, האיש קודם לאשה – יש להוציא מבית השכי קודם את האיש, לפי שהאיש אין דרכו בכך ובושתו מרובה יותר.

באור משנה ח

משנתנו מוסיפה ללמד בסדר קדימת האנשים מבחינת הקדושה והיחוס.
 פה קודם ללוי – לכל דבר של רווח או של כבוד (תפארת ישראל), שנאמר (דברי הימים א כג, יג): "בני עמרם אהרן משה, ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים הוא ובניו עד עולם" (גמרא הוריות יג, א). לוי קודם לישראל – שנאמר (דברים י, ח): "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי" (שם). ישראל קודם לממזר – שזה מיוחס וזה אינו מיוחס (שם). וממזר קודם לנתין – נתין הוא מן הגבעונים שנתגיירו בימי יהושע (כמו שבארנו לעיל א, ד); ומבואר הטעם בגמרא (שם): זה בא מטפה כשרה וזה בא מטפה פסולה, כלומר שממזר הוא מזרע ישראל ונתין בא מעם אחר. ונתין קודם לגר – שזה גדל עמנו בקדושה וזה לא גדל עמנו בקדושה (שם). וגר קודם לעבד משחרר – שגר לא היה בכלל ארור, ועבד כנעני היה בכלל ארור (שם), שכן כתוב (בראשית ט, כח): "ארור כנען, עבד עבדים יהיה לאחיו". אימתי – נהוג סדר זה של היוחסין? בזמן שפלו שוין – בתורה. אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גדול עם הארץ – שכן בזמן בית שני היו ממנים לפעמים כהן גדול עם הארץ על ידי ממון שנתן למלכות (תפארת ישראל; יחוספות יום טוב), ככגון זה ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ – שנאמר (משלי ג, טו): "יקרה היא מפנינים", ודרשו: יקרה היא התורה מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים (גמרא הוריות יג, א).

סליק מסכת הוריות

שבת, אחריו – מוסף של ראש חודש, ואחריו – מוסף של ראש השנה). וכל המקדש מחברו קודם את חברו – שכן מצינו בכהן שכתוב בו (ויקרא כא, ח): "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב, קדוש יהיה לך" – לכל דבר שבקדושה: לפתוח ראשון (בקריאת התורה). ולברך ראשון (בברכת הוימו). וליטול מנה יפה ראשון. פּר המשיח – פר שהובא על ידי הכהן המשיח על חטאתו בשגגת הוראה ומעשה, ופּר העדה – שהובא על העלם דבר של ציבור, עומדים – שניהם להקרבה, פּר המשיח קודם לפר העדה בכל מעשיו – ומבואר הטעם בכרייתא בגמרא (הוריות יג, א): "הואיל ומשיח מכפר ועדה מתכפרת, דין הוא שיקדים המכפר למתכפר"; וכן הוא אומר (ויקרא טז, יז): "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" (קודם "בעדו", ואחר כך "בעד ביתו", ואחר כך "בעד כל קהל ישראל"); ומכאן שקרבנו של הכהן המשיח מקודש יותר מקרבן העדה, הלכך פּר המשיח קודם לפר העדה.

באור משנה ז

אנב המשנה הקודמת באה משנתנו ללמד בענין איש ואשה, שיש דברים שבהם האיש קודם לאשה, ויש דברים שבהם האשה קודמת לאיש.
 האיש קודם לאשה להחיות – אם יש להציל ממוות איש ואשה, מצילים קודם את האיש, ולהשיב אברה – שיש להקדים השבת אבדת האיש לאבדת האשה; הרמב"ם, בפירושו למשנתנו, מבאר הטעם, לפי שהאיש מקודש יותר מהאשה, שהאיש חייב בכל המצוות, והאשה אינה חייבת במצוות עשה שהזמן גרמן. והאשה קודמת לאיש לכסות – שאם איש ואשה זקוקים לכסות (למלבוש). דואגים קודם לאשה, שבושתה של אשה מרובה משל איש; והוא הדין למזונות – שטעם אחד הוא (יחוספות יום טוב); ולהוציאה מבית השכי – שאם איש ואשה שבוים בידי הגויים, יש לפדות את האשה תחילה, מפני חשש זנות. אבל בזמן ששניהם עומדים לקלקלה – למעשה

מסכת זבחים פרק ראשון

א כל הזבחים שנובחו שלא לשמן – פְּשָׁרִים, אֶלָּא שְׁלֵא עָלוּ לְבַעְלִים לְשֵׁם חֻבָּה, חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחֲטָאתַ: הַפֶּסַח בְּזִמְנוֹ, וְהַחֲטָאתַ בְּכָל זְמַן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִף הָאֵשֶׁם: הַפֶּסַח בְּזִמְנוֹ, וְהַחֲטָאתַ וְהָאֵשֶׁם בְּכָל זְמַן. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הַחֲטָאתַ בָּאָה עַל חֲטָא, וְהָאֵשֶׁם בָּא עַל חֲטָא, מִה הַחֲטָאתַ פְּסוּלָה שְׁלֵא לְשִׁמָּה, אִף הָאֵשֶׁם פְּסוּל שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ.

פירוש ברטנורה

א כל הזבחים שנובחו שלא לשמן. כגון שנשחטה עולה לשם שלמים: כשרים. וירוק דמן ויקטר אמוריהן לשמן. דבקרדושתיהו קיימו ואסור לשנויי בהו: אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. וצריך להביא אחר לחובתו או לגדרו וישחטנו לשמו. דאמר קרא (דברים כג) מוצא שפתוך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה, אם נדבה אינו נדר, ואם נדר אינו נדבה, אלא הכי קאמר, אם כמה שנדרת עשית שנשחט לשם נדר ולשם הבעלים, והא נדר ויצא הבעל ידי חובת נדרו. ואם לאו, שלא נשחט הובח לשם בעלים, והא נדבה, כלומר כשר הוא כאלו הביאו לנדבה, אבל לא יצא ידי נדרו, שלא עלה לבעלים לשם חובה. ודוקא קרבן יחיד שיש לו בעלים, אבל קרבנות צבור שנשחטו שלא לשמן, עלו לצבור לשם חובה, שהשחיטה מושכתן למה שהן ראוין לו. ודוקא כששחטנו בפירוש שלא לשמן, או אמרין דלא עלו לבעלים לשם חובה. אבל שחטן סתם, עלו לבעלים לחובה: חוץ מן הפסח. דבפסח כתיב (שם טו) ועשית פסח, עד שיהו כל עשיותיו לשם פסח, ועוד כתיב (שמות יב) ואמרתם זבח פסח הוא, שתהא זביחה לשם פסח, והנהו תרי קראי, חד לפסול אם נעשה שלא לשם פסח, וחד לפסול אם נעשה שלא לשם בעלים: והטאת. דבטאת נמי כתיבי תרי קראי, כתיב (ויקרא ד) ושחט אותה לחטאת, שתהא שחיטה לשם חטאת, וכתיב (שם) ולקח הכהן מדם החטאת, עד שתהא קבלת הדם חריקתו לשם חטאת, וכפר עליו הכהן, עליו ולא על חברו, דהיינו שתהא לשם בעלים. מחטאתו אשר חטא, שתהא לשם אותו החטא. ולא אמרין דחטאת שלא לשמו פסול, אלא כששחטו לשם קדשים אחרים, אבל שחט לשם חולין, כשר, ולא עלה לבעלים לשם חובה, דכתיב (שם כב) ולא יחללו את קדשי בני ישראל, קדשים מחללין קדשים, ואין חולין מחללין קדשים: הפסח בזמנו. פסול שלא לשמו כל זמן שחיטתו, דהיינו מחצות היום של ערב פסח עד הערב. אבל קודם לכן ואחר מכן, קיימא לן פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי, וכל דינו כשלמים: אף האשם. כדמפרש טעמא ואויל, החטאת באה על החטא וכו' וכתיב כחטאת כאשם. ורבנן סברי, חטאת דכתיב ביה מיעוטא, פסול. אשם דלא כתיב ביה מיעוטא, כשר. ואם תאמר, אשם נמי כתיב ביה אשם הוא, האי לא נאמר אלא לאחר הקמרת אימורין, ואם בא למעט שלא לשמו דפסול, קודם הקמרת אימורין היה צריך לכתבו. ואין הלכה כר' אליעזר:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה, כי פרקנו דן בזבחים, שאתה מארבע העבודות שלהם – שחיטה או קבלת הדם או הולכתו או זריקתו – נעשתה במחשבת שינוי השם של הזבח. משנתנו נוקטת "כל הזבחים שנובחו", משום שהשחיטה היא העבודה הראשונה בזבח, והוא הדין לשאר העבודות שהזכרנו לעיל (תוספות).

כל הזבחים שנובחו שלא לשמן – כל הקרבנות שנשחטו שלא לשמם, אלא לשם קרבן אחר, כגון קרבן עולה שנשחט לשם שלמים, והיינו שמחשבתו של השוחט היתה לשם קרבן שלמים (דמב"ס): ולפי מפרשים אחרים, כל המחשבה האמורה בקדשים פירושה: הוצאה כפה (ד"ס); תוספות: עיני משנה למלך על הרמב"ם הלכות פסולי המוקדשין יג, א; פְּשָׁרִים – הזבחים, וזורקים את דמם, ומקטירים את אימוריהם לשמם; ואם הם קרבנות הנאכלים, מותר לאכול את בשרם, כאלו נשחטו לשמם, אֶלָּא שְׁלֵא עָלוּ לְבַעְלִים לְשֵׁם חֻבָּה – שאם הביאו קרבן זה לתשלום חובתם או נדרם, אינם נפטרים בו מחיובם, מאחר שנשחט שלא לשמו, וצריכים הם להביא קרבן אחר ולשחטו לשמו; והוא הדין לזבחים שנובחו שלא לשם בעליהם (דמב"ס); ויש סוברים, ששינוי שם הבעלים אינו שייך אלא בזריקת הדם, כגון ששוחט או מקבל או מוליך על מנת לזרוק דמו לשם מי שאינו בעליו (תוספות). – בגמרא מבואר הטעם, משום מה לא עלו לבעלים לשם חובה. שנאמר (דברים כג, כד): "מוצא שפתוך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה" – אם "נדרת" הרי אין זה "נדבה"? – ("נדר" – כגון שאמרו: הרי עלי עולה; "נדבה" – הרי זו עולה) – אלא בא הכתוב ללמד: אם כמה שנדרת עשית (שנעשו עבודות הקרבן לשם הנדר ולשם הבעלים), והא נדר (יעלה הקרבן לתשלום נדרך); ואם לא (שלא נעשו העבודות לשם הנדר ולשם הבעלים), נדבה היא (הקרבן כשר הוא כאלו הבאתו לנדבה, אלא אינך יוצא בו ידי חובת נדרך); חוץ מן הפסח ומן החטאת – שאם נשחטו שלא לשמם, הרי הם פסולים, הפסח בְּזִמְנוֹ – זמן שחיטתו של קרבן הפסח הוא ביום ארבעה עשר בניסן, בערב חג הפסח, מחצות היום עד הערב; ואם נשחט קרבן הפסח שלא בזמנו, כגון בשלושה עשר בניסן או בששה עשר בניסן או ביום אחר בשנה, הריהו קרבן שלמים, וכל דינו כשלמים. אבל אם נשחט קרבן הפסח בזמנו שלא לשמו, הקרבן פסול; שכן בפסח כתיב (דברים טו, א):

"שמור את חודש האביב ועשית פסח" – שהיה כל עשיותיו לשם פסח; ועוד כתיב (שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח הוא" – שתהא זביחה לשם פסח; שני הכתובים הללו באים ללמד, שביין אם נעשה שלא לשם פסח וביין אם נעשה שלא לשם בעלים, הרי הוא פסול (גמרא). וְהַחֲטָאתַ בְּכָל זְמַן – שאם נשחטה שלא לשמה (אלא לשם קרבן אחר) או שלא לשם בעליה או שלא לשם אותו החטא שבאה עליו, הרי היא פסולה, שכתוב (ויקרא ז, לג-לה): "וזשחט אותה לחטאת" – שתהא שחיטה לשם חטאת; "ולקח הכהן מדם החטאת" – שתהא קבלת הדם לשם חטאת; "וכפר עליו הכהן על חטאתו" – שתהא כפרה (וזריקת הדם) לשם חטאת; "עליו" – ולא על חברו, היינו שתהא החטאת לשם בעליה; "על חטאתו אשר חטא" – שתהא החטאת לשם אותו החטא (גמרא זבחים ט, א). ברם, החטאת שנשחטה לשם חולין, כשרה היא, ולא עלתה לבעלים לשם חובה, שכתוב (ויקרא כב, טו): "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" – קדשים מחללים קדשים ואין חולין מחללים קדשים (שם ג, ב). רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִף הָאֵשֶׁם – שנשחט שלא לשמו פסול, כמבואר הטעם לקמן במשנתנו: הַפֶּסַח בְּזִמְנוֹ, וְהַחֲטָאתַ וְהָאֵשֶׁם בְּכָל זְמַן – כמבואר לעיל. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הַחֲטָאתַ בָּאָה עַל חֲטָא – לכפר על חטא שעשה אדם בשגגה, שכל עבירה שחייבים על זדונה כרת, מביאים על שגגתה חטאת, וְהָאֵשֶׁם בָּא עַל חֲטָא – על הגזלות, על המעילות ועוד, כמו שבארנו בהוריות (פרק ב משנה ז). ואף על פי שיש חטאת ואשם באים על חטא, כגון החטאת של יולדת ואשם מצורע, מכל מקום רובם של קרבנות אלו באים על חטא (תוספות); ומכאן, דינו של האשם כדינו של החטאת, מִה הַחֲטָאתַ פְּסוּלָה שְׁלֵא לְשִׁמָּה – כשם שחטאת שנשחטה שלא לשמה פסולה, כפי שהבאנו לעיל ראיות מן המקרא, אִף הָאֵשֶׁם פְּסוּל שְׁלֵא לְשִׁמּוֹ – אם נשחט האשם שלא לשמו פסול. כביריתא בגמרא מובא משא ומתן בין רבי אליעזר לחכמים (רבי יהושע) שדחו את דינו, ורבי אליעזר מביא לבסוף ראייה מן הכתוב (ויקרא ז, ז): "כחטאת כאשם" – מה (קרבן) חטאת שלא לשמו פסול, אף אשם שלא לשמו פסול. ברם חכמים למדים מפסוק זה דין סמיכה באשם, "מה חטאת טעונה סמיכה, שכתוב בה (ויקרא ז, כט): "וסמך את ידו על ראש החטאת", אף אשם טעון סמיכה".

ב יוסי בן חוני אומר: הנשחטים לשם פסח ולשם חטאת – פסולים. שמעון אחי עזריה אומר: שחטן לשם גבוה מהם – פשרין; לשם נמוך מהם – פסולין. ביצד? קדשי קדשים ששחטן לשם קדשים קלים – פסולין, קדשים קלים ששחטן לשם קדשים – פשרין; הנכזר והמעשר ששחטן לשם שלמים – פשרין, ושלמים ששחטן לשם בכור, לשם מעשר – פסולין.

ג הפסח ששחטו בפשרית בארבעה עשר שלא לשמו – רבי יהושע מכשיר, פאלו נשחט בשלשה עשר. בן בתירא פוסל, פאלו נשחט בין הערבים. אמר שמעון בן עזאי: מקבל אני מפי שבעים וישנים זקן, ביום שהושיבו רבי אלעזר בן עזריה ביישיבה, שכל הזבחים הנאכלים שנובחו שלא לשמן – פשרים, אלא שלא עלו לבעלים

פירוש ברטנורא

ב הנשחטים לשם פסח. כל שאר זבחים שנובחו בארבעה עשר בניסן לשם פסח, פסולים. וכן שנובחו לשם חטאת בכל זמן, פסולים. כי היכי דאיתו פסולים לשם אחרים, ופליג אנתא קמא דמתניתין דאמר כל הזבחים שנובחו שלא לשמן כשרים. ואמר איהו, ובלבד שלא ישחטם לשם פסח ולא לשם חטאת: שמעון אחי עזריה. נקרא בן, על שם שעזריה עסק בפרקמטיא והיה מספק צרכי שמעון אחיו שהיה עוסק בתורה, והתנו ביניהם שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון: שחטן. לשאר זבחים: לשם גבוה מהן. כדמפרש ואיל. כשרים: לשם נמוך מהן. לשם זבח שהוא פחות מהן בקדושה: פסולים. דכתיב (ויקרא כ"ב) ולא יהללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה', במורם מהם אין מתחללים, בנמוך מהם מתחללים. ואין הלכה כר' יוסי בן חוני, ולא כשמעון אחי עזריה: בכור ומעשר, בהמה. נמוכין משלמים, מפני שהשלמים טעונים מתן ארבע, כלומר שתי מתנות שהן ארבע, וסמיכה ונסכים, ותנופת חזה ושוק. משא"כ בכבור ובמעשר דדמן טעון מתנה אחת, ואין סמיכה ונסכים נוגהת בהן, ולא תנופת חזה ושוק:

ג רבי יהושע מכשיר. החשיב ליה כפסח בשאר ימות השנה, הואיל ואין זמנו עד בין הערבים: בן בתירא פוסל. הואיל ומקצת היום ראוי, הוה ליה כפסח בזמנו. והלכה בן בתירא: שבעים וישנים זקן. להודיעך שבישיבה אחת היו יושבים וכולן הורו כאיש אחד, לכך תני זקן ולא תנא זקנים: כל הזבחים הנאכלים. אבל עולה לא: ולא הוסיף בן עזאי. על דברי חכמים לפסול חוץ מפסח וחטאת, אלא עולה:

משניות מבוארות – קהתי

פסול. ואין הלכה כיוסי בן חוני ולא כשמעון אחי עזריה.

באור משנה ג

במשנה א שנינו, שאם קרבן הפסח נשחט בזמנו שלא לשמו, הריהו פסול. ברם, אם נשחט קודם זמנו או לאחר זמנו שלא לשמו, הריהו קרבן כשר, שדינו כקרבן שלמים, והרי שנינו (שם): "כל הזבחים שנובחו שלא לשמן, כשרים". וכבר בארנו (שם), שימן שחטתו של קרבן הפסח הוא ביום ארבעה עשר בניסן מחצות היום עד הערב; הזמן הזה נקרא "בין הערבים". משנתנו דנה בקרבן פסח שנשחט שלא לשמו ביום ארבעה עשר בניסן, קודם חצות היום, היינו קודם זמנו, ונחלקו תנאים, או דינו של הקרבן כפסח שנשחט בשאר ימות השנה והריהו כשלמים, או דינו כפסח בזמנו, וכיון שנשחט שלא לשמו הריהו פסול.

הפסח — קרבן הפסח, **ששחטו בפשרית בארבעה עשר** — בניסן, היינו קודם "בין הערבים", שהוא הזמן להקרבת הפסח, **שלא לשמו** — שלא לשם קרבן הפסח אלא לשם קרבן אחר, **רבי יהושע מכשיר** — את הקרבן, **פאלו נשחט** — שלא לשמו, **בשלשה עשר** — בניסן, דהיינו שלא בזמנו, והרי הפסח שלא בזמנו קרבן שלמים הוא, ושלמים שנשחטו שלא לשמם כשרים הם. **בן בתירא פוסל** — את הקרבן, **פאלו נשחט בין הערבים** — שהואיל ומקצתו של יום ארבעה עשר בניסן ראוי להקרבת הפסח, הרי כל אותו היום נקרא "זמנו" של קרבן הפסח, ולכן אם נשחט בו, אפילו בשחרית, שלא לשמו, דינו כפסח בזמנו שפסול שלא לשמו (משנה א). והלכה כבן בתירא. **אמר שמעון בן עזאי: מקבל אני מפי שבעים וישנים זקן, ביום שהושיבו רבי אלעזר בן עזריה ביישיבה** — שמינהו ראש הישיבה ביבנה, לאחר שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו על שהעליב את רבי יהושע (עין גמרא ברכות כו, ב), ובו ביום נתחדשו בבית המדרש הרבה הלכות, ולא היתה הלכה שהיתה תלויה (בבבא מציעא ד' ע"ב) בבית המדרש שלא פירשוה; והעיד שמעון בן עזאי שבאותו יום הורו שבעים ושניים זקן (כאיש אחד). **שכל הזבחים הנאכלים שנובחו שלא לשמן, פשרים, אלא שלא עלו לבעלים משום חובה** — לשם חובה, חוץ מן הפסח ומן החטאת — שאם שחטם שלא לשמם פסולים. **ולא הוסיף בן עזאי** — פיסקה זו היא תוספת למשנתנו, הבאה לפרש את דברי בן עזאי, שלא הוסיף בן עזאי על דברי חכמים (ששינונו במשנה א) לפסול קרבן שלא לשמו, מלבד הפסח והחטאת, **אלא העולה** — שהרי אמר "כל הזבחים הנאכלים", ומכאן שהעולה, שהיא כולה נשרפת על

באור משנה ב

במשנה הקודמת למדנו: "כל הזבחים שנובחו שלא לשמן, כשרים"... ונחלקו על כך במשנתנו יוסי בן חוני ושמעון אחי עזריה, שלדעתם יש להבחין בענין "שלא לשמן", לשם איזה קרבנות נשחטו, כפי שיבואר. — עזריה עסק במסחר והיה מספק צרכי שמעון אחיו שהיה עוסק בתורה, ותנאי התנו ביניהם שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון, ומכאן נקרא שמעון על שם עזריה אחיו (רש"י סוטה כ"א, א). לדעת הרמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשניות) היה עזריה אביו של רבי אלעזר בן עזריה.

יוסי בן חוני אומר: הנשחטים לשם פסח — כל הקרבנות הנשחטים ביום ארבעה עשר בניסן לשם קרבן הפסח, **ולשם חטאת** — או הנשחטים בכל זמן לשם חטאת, **פסולים** — כשם שפסולים הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן כשנשחטו לשם קרבנות אחרים, אף לדעת תנא קמא (משנה א). **שמעון אחי עזריה אומר: שחטן** — שחט את הקרבנות, **לשם גבוה מהם** — לשם קרבן שהוא מקודש מהם, כמבואר לקמן במשנתנו, **פשרין** — הקרבנות; **לשם נמוך מהם** — אבל אם שחט את הקרבנות לשם קרבן שקדושתו נמוכה מקדושתם, **פסולין** — שכתוב (ויקרא כ"ב, טז): "ולא יהללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה", ודורש שמעון אחי עזריה: "במורם מהם אין מתחללים, בנמוך מהם מתחללים" (גמרא זבחים י"א, ב). **ביצד** — כלומר מהי כוונת הדברים "לשם גבוה מהם או לשם נמוך מהם"? **קדשי קדשים ששחטן לשם קדשים קלים** — היינו לשם נמוך מהם, **פסולין** — כגון עולה שנשחטה לשם שלמים (עיי' בפתיחה למסכתנו. שם מנינו אלו הם קדשי קדשים ואלו קדשים קלים). הקרבן פסול; **קדשים קלים ששחטן לשם קדשי קדשים** — כגון שלמים ששחטם לשם עולה, **פשרין** — הואיל ושחטם לשם גבוה מהם. **הכזר** — בכור בהמה, **והמעשר** — או מעשר בהמה, **ששחטן לשם שלמים** — לשם קרבן שלמים, **פשרין** — לפי שקרבן שלמים מקודש מבכור ומעשר, שכן השלמים טעונים מתן ארבע (שתי מתנות של הדם על המזבח שהן ארבע. דהיינו אחת בוית מורחית צפונית ואחת בוית מערבית דרומית, ונמצא הדם מתפשט סביב לארבע רוחות המזבח) וסמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק, כפי שיבואר להלן (י, ב), מה שאין כן בכבור ובמעשר, שדמם טעון מתנה אחת, ואין בהם לא סמיכה ולא נסכים ולא תנופת חזה ושוק. **ושלמים ששחטן לשם בכור** — בהמה, או **לשם מעשר** — בהמה, היינו לשם הנמוך מהם, כפי שבארנו לעיל, **פסולין** — הקרבן

משום חובה, חוץ מן הפסח ומן החטאת. ולא הוסיף בן עזאי אלא העולה, ולא הודו לו חכמים. ד הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן, קבל והלך, וזרק שלא לשמן, או לשמן ושלא לשמן ולשמן — פסולים. כיצד לשמן ושלא לשמן? לשם פסח ולשם שלמים; שלא לשמן ולשמן? לשם שלמים ולשם הפסח. שהזבח נפסל בארבעה דברים: בשחיטה, ובקבול, ובהלכה, ובזריקה. רבי שמעון מכשיר בהלכה; שהיה רבי שמעון אומר: אי אפשר שלא בשחיטה, ושלא בקבול, ושלא בזריקה; אבל אפשר שלא בהלכה: שזחט בצד המזבח וזרק. רבי אלעזר אומר: המהלך במקום שהוא צריך להלך — המחשבה פוסלת; ובמקום שאין צריך להלך — אין המחשבה פוסלת.

פ ר ק ש נ י

א כל הזבחים שקבל דמן זר, אוגן, טבול יום, מחסר בגדים, מחסר פפורים, שלא רחויז ידים ורגלים, ערל, טמא,

פירוש ברטנורא

ד קבל והלך וזרק, או או קתני. ששחטו שלא לשמן, או קבל הדרם במזרק, או הולך הדרם למזבח, או זרק. כל אחת מארבע עבודות הללו שעשה שלא לשמן, בפסח ובחטאת, פסל. ובשאר זבחים, לא עלו לבעלים לשם חובה. ואפילו עשה אחת מארבע עבודות הללו לשמן ושלא לשמן יחד, בין שהקדים מחשבת לשמן למחשבת שלא לשמן בין שהקדים מחשבת שלא לשמן למחשבת לשמן, בכל ענין פסול: אבל אפשר שלא בהלכה. הלכך לא חשיבא למפסל. וחכמים אומרים, אע"ג דאפשר שלא בהלכה, מחשבה פוסלת בה. דעבודה שאפשר לבטלה שמה עבודה, והולכת הדרם עבודה היא, שהרי פסולה בזה, דכתיב ושחט והקריבו בני אהרן הכהנים, מקבלה ואילך מצות כהונה: המהלך במקום שהוא צריך להוליך. הולכה זו, מחשבה פוסלת בה. כיצד, קבלו בחוץ להלן מן המזבח והכניסו בפנים, שקרבו לצד המזבח, זהו הולך שצריך להלך, ומחשבה פוסלת בו. קבלו בפנים סמוך למזבח והוציאו לחוץ, זהו הולך שאינו צריך, ואין מחשבה פוסלת בו. חזר והכניסו, זהו הולך הצריך. ואין הלכה כר' אלעזר ולא כר' שמעון:

ב א כל הזבחים שקבל דמן זר. שאינו כהן, פסל. דכתיב (ויקרא כ"ב) ויגורו מקדשי בני ישראל ולא יחללו, למד על הור שעבד, שחלל את הקדשים:

משניות מבוארות — קהתי

שלא בהלכה — יש אפשרות להקריב קרבן מבלי להוליך את הדרם, כגון שהוא שזחט בצד המזבח וזרק — ומכאן שהולכת הדרם אינה נחשבת עבודה שמחשבה פוסלת בה. ברם, חכמים סוברים, שהואיל והולכת הדרם פסולה בזה, אף על פי שאפשר לבטלה, הרי היא עבודה, והיא פוסלת במחשבה כשאר העבודות; ברם, שזחיטה נחשבת עבודה אף על פי שכשרה בזה, שהרי אי אפשר לבטלה ("תפארת ישראל"); וב"תוספות יום טוב" מבואר, ששונה שחיטה, משום שבאותם הפסוקים הבאים ללמד על פסח וחטאת שפסולים שלא לשמן, כתוב בהם במפורש זביחה ושחיטה. רבי אלעזר אומר: המהלך במקום שהוא צריך להלך — המוליך את הדרם למזבח במקום שהוא צריך להוליכו, כגון שקיבלו בריחוק מן המזבח והוא מביאו אל המזבח, בשעת הולכה זו המחשבה פוסלת — שאם חשב בה שלא לשם אותו קרבן, הקרבן פסול, ובמקום שאין צריך להלך — כגון שקיבל את הדרם סמוך למזבח והוציאו לחוץ, אין המחשבה פוסלת — בהולכה זו, שהרי לא היה צורך בה. ברם, כשחזר והכניסו, הרי זה הולך שצריך בו ומחשבה פוסלת בו (גמרא זבחים טו, ב; ברטנורא). ברש"י (שם) מבואר, שאין מחלוקת בין רבי אלעזר לתנא קמא, אלא רבי אלעזר חולק כאן על רבי שמעון אביו. מכל מקום הלכה כתנא קמא. שמחשבת שנינו השם בשעת הולכת הדרם, אף היא פוסלת את הזבח.

ב א ו ר מ ש נ ה א

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שכל עבודות הזבח, מחוץ לשחיטה, אינן כשורות אלא בכהנים. משנתנו מונה את הפסולים לעבודות הזבח, שאם קיבל אחד מהם את הדרם (וכן אם הווינו וזרקו), פסל את הזבח. כל הזבח — כל הזבחים שקבל דמן — בכלי שרת מצואר הבהמה, זר — מי שאינו כהן, אוגן — מי שמת לו אחד מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם, הרי כל יום המיתה נקרא אוגן, ואסור לו לעבוד בעבודת המקדש; ואם עבד עבודתו פסולה (חוץ מכהן גדול שמקריב נשואו אוגן — עיין הירוית ג. ה ובאורנו שם) טבול יום — טמא שטבל מטומאתו ועדיין לא העריב עליו השמש, מחסר בגדים — כהן הריוט ששימש בפחות מארבעה בגדים או כהן גדול ששימש בפחות משמונה; שכן כהן הריוט מצווה לשמש במקדש בארבעה בגדים והם: כתנת ומכנסים, מצנפת ואבנט; וכהן גדול — בשמונה בגדים, דהיינו נוסף על ארבעת הבגדים של כהן הריוט עוד ארבעה:

גבי המזבח, פסולה אם נשחטה שלא לשמה, ולא הודו לו חכמים — אבל חכמים לא הסכימו עם בן עזאי וסוברים הם שאף העולה שנשחטה שלא לשמה כשרה היא, כדן שאר הזבחים.

בגמרא מבואר, שכן עזאי נקט "זקן" ולא זקנים, כדי להודיענו, שבישיבה אחת היו יושבים וכולם הורו כאיש אחד.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

משנתנו באה ללמד, שמחשבת שנינו השם פוסלת את הזבח בארבע עבודות הזבח — בשחיטה ובקבלה ובהולכה ובזריקה.

הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן — כמו ששינונו לעיל (משנה א), או קבל — שקיבל את דמם בכלי שרת, והלך — או שהולך את דמם למזבח, וזרק — או זרק דמם על המזבח, שלא לשמן — שעשה אחת מארבע עבודות אלו שלא לשם הפסח או החטאת אלא לשם קרבנות אחרים, או לשמן ושלא לשמן — שעשה אחת העבודות בתחילה לשמן ואחר כך שלא לשמן, או שלא לשמן ולשמן — שתחילה עשה שלא לשמן ואחר כך לשמן, כלומר בין שהקדים מחשבת "לשמן" למחשבת "שלא לשמן" ובין שהקדים מחשבת "שלא לשמן" למחשבת "לשמן", פסולים — הפסח והחטאת. כיצד לשמן ושלא לשמן? לשם פסח ולשם שלמים — כגון בשעה שעשה אחת העבודות בקרבן הפסח, חשב תחילה לשם קרבן פסח ואחר כך לשם קרבן שלמים. שלא לשמן ולשמן? לשם שלמים ולשם פסח — שכשעשה אחת העבודות בקרבן הפסח חשב תחילה לשם קרבן שלמים ואחר כך לשם קרבן פסח, — בכל אלו הזבח פסול, שהזבח נפסל בארבעה דברים: בשחיטה, ובקבול — בקבלת הדרם מצואר הבהמה בכלי שרת, ובהלכה — בהולכת הדרם למזבח, ובזריקה — בזריקת הדרם על גבי המזבח; כל אחת מעבודות אלו שנעשתה בפסח ובחטאת שלא לשמן, הרי זה פוסל את הקרבן. ובשאר זבחים, לא עלו לבעלים לשם חובה, כמו ששינונו במשנה א. רבי שמעון מכשיר בהלכה — אם בשעת הולכת הדרם חשב מחשבת "שלא לשמן", הקרבן כשר, שהיה רבי שמעון אומר: אי אפשר שלא בשחיטה, ושלא בקבול, ושלא בזריקה — אין אפשרות להקריב קרבן מבלי לשחוט אותו ומבלי לקבל דמו ולזרוק על המזבח, ולכן נפסל הזבח באחת משלוש עבודות אלו, אם נעשתה שלא לשמן, אבל אפשר

יושב, עומד על גבי פלים, על גבי בהמה, על גבי רגלי חברו — פסול. קבל בשמאל — פסול. רבי שמעון מכשיר. נשפך על הרצפה ואספו — פסול. נתנו על גבי הכבש; שלא כנגד היסוד; נתן את הנתנין למטון; למעלה; ואת הנתנין למעלה, למטון; את הנתנים בפנים, בחוץ; ואת הנתנין בחוץ, בפנים — פסול ואין בו פרת.

פירוש ברטנורה

אונן. מי שמת לו אחד מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם, כל יום המיתה קרוי אונן, ואסור לאכול בקדשים. ואם עבד חילל. חוץ מכהן גדול שהוא מקריב אונן; וטבול יום. שאין טהרתו נגמרת עד שיעריב שמשו, כדכתיב (שם) ובה השמש וטהר; ומחוסר בגדים. כהן הדיוט ששמש בפחות מארבעה בגדים. וכהן גדול ששמש פחות משמונה. וכשם שמחוסר בגדים פסול, כך מיותר בגדים פסול. וכן אם היה דבר חוצץ בין בשרו לכתנות או למכנסים, פסול. ורחמנא אמר (שם 1) ילבש על בשרו, שלא יהא דבר חוצץ בין הבגדים לבשרו. הלכך כהן בשעת עבודה לא היה מניח תפילין של יד, לפי שהן חוצצים בין הבגד לבשרו. אבל תפילין של ראש היה מניח, לפי שהן מונחין על שערו שהוא נראה בין ציץ למזנפת; ומחוסר כפורים. כגון זב וזבה ומצורע ויולדת שנמרה טהרתן ולא הביאו קרבנותיהם. ואשכחן דכתב רחמנא ביולדת (שם יב) וכפר עליה הכהן וטהרה, מכלל שעד כאן טמאה היא. והוא הרין לכל שאר טמאים המעונים קרבן, שהן בטומאתן עד שיביאו כפרתן לענין אכילת קדשים ולבא במקדש; ושלא רחוק ידים ורגלים. לפי שנאמר בקידוש ידים ורגלים חוקת עולם, ונאמר בכגדי כהונה חוקת עולם, מה בגדי כהונה אם עבד מחוסר בגדים פסול, אף אם עבד שלא רחץ ידיו ורגליו פסול. וסדר קידוש ידים ורגלים, לא עומד ולא יושב אלא מוטה, ומניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ומשפשף תגליו בידיו בשעה שהוא מקדש. ואינו רשאי לקדש בתוך הכיור עצמו, אלא מן המים שיוציאים ממנו, שנאמר (שמות ל) ורחצו אהרן ובניו ממנו, ולא בתוכו. וכל המימות כשרים לקידוש. ואפילו שאינו מים חיים: וערל. אם עבד פסול. דכתיב ביחזקאל (מ"ד) כל בן נכר ערל לב וערל בשר, הקיש ערל לבן נכר, מה בן נכר אם עבד פסול, אף ערל בן: יושב. דכתיב (דברים י"ח) לעמוד לשרת, שלא יהא שירות אלא מעומד: עומד על גבי פלים. הואיל ורצפת העזרה מקדשת, וכלי שרת מקדשין הרבה הנוגע בהן, מה כלי שרת צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו לכלי שרת, אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה. ולא מביעיא כלים שאינן מין בשר דודאי חייצין, אלא אפילו בהמה שהיא מין בשר. ולא מביעיא בהמה שאינה מין אדם, אלא אפילו רגלי חבירו שהן מין אדם חוצצים: קבל בשמאל פסול. דכתיב (ויקרא ד') ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן, מולמד שלא תהא קבלת הדם ולא נתינה אלא בימין. דכל מקום שנאמר יד או אצבע אינו אלא בימין, דילף ממצורע דכתיב ביה (שם י"ד) וטבל הכהן את אצבעו הימנית: ור"ש מכשיר. סבר מקרא נדרש לאחריו ולא לפניו, הלכך אצבע אונתן דכתיב בתריה קאי, ולא אולקח דכתיב לקמיה. ורבנן סברי מקרא נדרש לפניו ולאחריו, וכי כתיב אצבע אחריו קאי, אלקחה דלפניו ואנתנה דאחריו. והלכה כחכמים: נשפך על הרצפה. שלא נתקבל הדם בכלי: ואספו פסול. דכתיב (שם מ"ג) ולקח מדם הפר, מאי מדם הפר, אי סלקא דעתך ואפילו מקצת דם, והא כתיב (שם ד') ואת כל דם הפר ישפוך, אלמא צריך שיקבל כל הדם, אלא קרי ביה ולקח דם מהפר, מן הפר יקבלו ולא מן הארץ. שגורעין אות מתיבה זו ומסיפין אותה על תיבה אחרת ודורשים אותה: נתנו על הכבש שלא כנגד היסוד פסול. ומכל מקום נתכפרו הבעלים. אלא שהבשר אינו נאכל. דאמר רחמנא גבי דם (שם י"ג) ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר, כיון שהגיע דם למזבח נתכפרו הבעלים: נתן את הנתנים למטה. מחוט הסיקרא שהיה תגור למזבח באמצע, והדמים הנתנין בחמט אמות העליונות שהן למעלה מן החוט נקראים נתנים למעלה והנתנין בה' אמות התחתונות שהן למטה מן החוט, נקראים הנתנים למטה: הנתנים בפנים. שדמן טעון הויה על מזבח הזהב: בחוץ. על מזבח החיצון: פסול. ואסור באכילה: ואין בו פרת. האוכל מבשר הקדשים שנפסל דמו בפסולים הללו, אינו ענוש כרת.

משניות מבווארות — קהתי

החטאת מוסבה על "ונתן" שכתוב אחריה, ולא על "ולקח" שכתוב לפניו, כלומר שאין ימין מעכבת אלא לגבי זריקת הדם, אבל קבלת הדם, אף על פי שהיתה בשמאל, אינה פוסלת את הקרבן. ברם חכמים סוברים, שתיבת "באצבעו" נדרשת לפניו ולאחריה, שגם קבלת הדם כזריקתו צריכה להיות בימין. והלכה כחכמים. נשפך על הרצפה — נשפך הדם מצואר הבהמה על הרצפה, דהיינו שלא קיבלו בכלי, וְאָסְפוּ — מן הרצפה, פְּסוּל — הדם, שכתוב (ויקרא טז, יז): "ולקח מדם הפר", ודורשים כאילו היה כתוב: "ולקח דם מהפר" — מן הפר יקבלו ולא מן הרצפה (עיין ברטנורה). נָתַנוּ — זרק את הדם, עַל גְּבֵי הַכֶּבֶשׂ — של המזבח, והוא כמין גשר משופע שבו עלו הכהנים על המזבח, או שְׁלָא כְּנֶגְדַּת הַיְסוּד — שזרק את הדם על המזבח אבל לא כנגד יסודו, נָתַן אֶת הַנִּתְנִינִן לְמִטּוֹן, לְמַעַלָּן — גובה המזבח היה עשר אמות, ובאמצעו, דהיינו בגובה חמש אמות, היה חוט של סיקרא (קו של צבע אדום). שהבדיל בין דמי חטאת בהמה ועולות העוף הניתנים למעלה מחוט הסיקרא לדמי שאר הקרבנות הניתנים למטה מחוט הסיקרא; ובאה המשנה ללמדנו, שאם את דמי הקרבנות, שדינם להיות נזרקים למטה, נתן למעלה מחוט הסיקרא, וְאֶת הַנִּתְנִינִן לְמַעַלָּן, לְמִטּוֹן — או דמי חטאת בהמה ועולות העוף, הניתנים למעלה, נתנם למטה מחוט הסיקרא; אֶת הַנִּתְנִינִים בְּפָנִים — דמי הקרבנות שדינם להיות ניתנים על המזבח שבהיכל (כפי שיבאר להלן פרק ה). נתנם בְּחוּץ — על המזבח החיצון שבעזרה, וְאֶת הַנִּתְנִינִן בְּחוּץ, בְּפָנִים — או שהיו קרבנות שצריך לזרוק דמם על המזבח החיצון ונתנם בפנים, פְּסוּל — הקרבן, וְאֵין בּוֹ פֶּרֶת — האוכל מבשרו של קרבן פסול זה, אינו חייב כרת. בגמרא מבוואר, שמשנתנו באה בעיקר להשיענו, שאפילו נתן את המתנות הללו על מנת לאכול בשרו חוץ לזמנו, אין הקרבן נעשה פיגול, הואיל ולא הותר הבשר באכילה, אלא פסול הוא ואין בו כרת.

ציץ, חושן, אפוד ומעיל; וכשם שמחוסר בגדים פסול לעבודה כך מיותר בגדים פסול, וכן אם היה דבר חוצץ בין בשרו לכתנות או למכנסים פסול (ומבי'ם; ברטנורה). מְחֹסְרֵי כְּפוּרִים — כגון זב ומצורע שצריכים להביא קרבנות לכפרתם למחרת יום טבילתם, וכל זמן שלא הביאו קרבנותיהם נקראים הם "מחוסרי כפורים", ואסורים להקריב או לאכול קדשים; שְׁלָא רְחוּץ נְדִים וְרִגְלִים — לאחר שלבש הכהן את בגדיו הכהונה בשביל עבודת המקדש, היה צריך לרחוץ ידיו ורגליו מן הכיור; וכל זמן שלא רחץ, פסול הוא לעבודה; עֶרְל — כהן שלא מלו אותו משום שמתו אחיו מחמת מילה, ומכל מקום פסול הוא לעבודה, טָמֵא — כהן שנטמא בשרץ וכדומה (גמרא; ועיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל"), יוֹשֵׁב — שכן כל עבודה במקדש צריכה להיות נעשית בעמידה, וכל העושה עבודה בישיבה, עבודתו פסולה, עוֹמֵד עַל גְּבֵי פְּלִים, או עַל גְּבֵי בְּהֵמָה, או עַל גְּבֵי רִגְלֵי חֲבֵרוֹ — שאסור שתהא חציצה בין רגליו של הכהן לרצפת העזרה, שכן אמרו: רצפה מקדשת וכלי שרת מקדשין, כלומר רצפת העזרה מקדשת את הנכנס בתוכה כמו שמקדשים כלי שרת את הדבר הנכנס בהם, מה כלי שרת צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הכלי, כך רצפת העזרה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה, ואין הבדל אם החוצץ הוא כלי או בהמה או אדם (וגלי חבורו); ואם אחד מכל אלו, שנימנו במשנה, קיבל את הדם מצואר הבהמה, שנשחטה לקרבן, בכלי שרת, פְּסוּל — את הקרבן; ובגמרא למדים כל אלו מן המקראות, שעבודתם פסולה. קָבַל בְּשִׂמְאֵל — קיבל הכהן את הדם בידו השמאלית, פְּסוּל — את הקרבן, שכתוב (ויקרא ז, כח): "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן"... מלמד הכתוב, שלא תהא קבלת הדם ולא נתינתו אלא בימין, שכל מקום שנאמר "יד" או "אצבע" אינו אלא בימין, כמו שפירש הכתוב במצורע (ויקרא יד, טז): "וטבל הכהן את אצבעו הימנית". רַבִּי שְׁמַעוֹן מְכַשֵּׁיר — שלדעת רבי שמעון תיבת "באצבעו" שבפסוק "ולקח הכהן מדם

ביאור עם "שפה ברורה – עזו והדר"

רש"י

דף ס עמוד ב: **יביא דם אחר** ויתחיל. והרי כבר נקטר הקטורת וזה שוחט פר:

דף סא **עמוד א. בקמורת לא קמיירי**. ומיהו ודאי צריך להקטיר קטורת אחרת אחר שחיתת פר זה:

הקדים דם השעיר. קא סלקא דעתך במתנות שבפנים קאמר דהוה ליה שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר: **תרנמא עולא**.

דבמתנות שבהיכל קאמר אבל שחיתת השעיר במקומה היתה לאחר מתן דם הפר בפנים: זה לפני ולפנים.

כפר בדמים הללו על טומאה שאירעה לפני ולפנים אם נכנס אדם שם בטומאה ואין בה ידיעה בסוף אבל הוה ידיעה

בתחילה וילפינן מקראי בפ"ק דשבועות (דף ז): ששעיר זה תולה עליה להגין מן היסורין עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד: זה היכל.

על טומאה שאירעה בהיכל: **ואת המזבח כמשמעו**. על טומאה שאירעה לאדם במזבח ושהה כדי השתחוויה שזהו שיעור שהייה למי שנטמא בעזרה: **הושוו בולן**. בהאי

יכפר בתרא כהנים לויים וישראלים ובטומאת מקדש וקדשיו אי אפשר להשוותן שהרי הפר מכפר על הכהנים והשעיר הנעשה בפנים על ישראל ובאיזה כפרה הושוו מלמד שכולם מתכפרים בוידוי של שעיר המשתלח בשאר עבירות דברי רבי יהודה: ר"ש אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו.

ואין עמו וידוי: **כך דם הפר**. בלא וידוי מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו: וכשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידוי של פר

מכפר על הכהנים. ובמס' שבועות (דף יג): פרכינן ולר"ש הא ודאי הושוו ומשינן הושוו דבני כפרה נינהו מיהו כל

דף ס עמוד ב: מקשה הגמרא על רבי חנינא: **תנן** במשנתנו, **אם עד שללא נמר מתנות שבפנים נשפך הדם של הפר יביא דם אחר** - ישחט פר אחר ויחזור ויזה מדמו בתחילה **בפנים**. מקשה הגמרא: **ואם איתא** שחפנית הקטורת שהקדימה לשחיתת הפר אינה כלום, **יחזור ויחפון מבעי ליה** - הלא לאחר שחיתת הפר השני צריך לחזור ולחפון, שאם לא כך נמצא שהקדים את חפנית הקטורת לשחיתת הפר השני.

דף סא עמוד א. מתרצת הגמרא: אכן צריך לחפון ולהקטיר אחר שחיתת הפר השני, ומכל מקום לא כתבה זאת המשנה שכן **בקמורת לא קא מיירי** - אין המשנה עוסקת.

אמר עולא, **שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר**, והיה לו לשוחטו לאחר מתן הדם בפנים, **לא עשה ולא בלום**, שסדרן מעכב. מקשה הגמרא: **תנן**, **הקדים דם השעיר לדם הפר**, **יחזור ויזה מדם השעיר אחר דם הפר**, סבורה הגמרא שהקדים במתנות שבפנים את דם השעיר לדם הפר, וזה יתכן רק באופן ששחט את השעיר לפני מתן דם הפר, לכך קשה, **ואם איתא** ששעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר לא עשה כלום, **יחזור וישחוט מבעי ליה** - שצריך לחזור ולשחוט שעיר אחר לאחר שנתן את דם הפר. מתרצת הגמרא: **תרנמא עולא** לדברי המשנה, לענין קדימת דם השעיר לדם הפר **במתנות שבהיכל**, אבל שחיתת השעיר נעשתה כהלכתה אחר מתן דם הפר בפנים. **וכן אמר רבי אפס** להעמיד את המשנה **במתנות שבהיכל**.

שנינו במשנה: **וכן בהיכל וכן במזבח וכו'**. **תנו רבנן**, כתוב בפסוק לאחר כל עבודת יום הכיפורים (ויקרא טז ג), **וכפר את מקדש הקודש ואת אהל מועד ואת המזבח וכפר ועל הפהנים ועל כל עם הקהל וכפר**, הברייתא דורשת את הפסוק לענין כפרה על טומאת מקדש וקדשיו. **וכפר את מקדש הקדוש**, זה מלמדנו שכיפר בדמים הללו על טומאה שאירעה לפני ולפנים, אם נכנס אדם בטומאה לקודש הקדשים, וכשנטמא ידע על כך, אך כאשר נכנס ויצא נעלם ונשכח ממנו טומאתו, ולכן לא הביא קרבן עולה ויורד על חטאתו. **ואת אהל מועד**, זה מלמדנו שמכפר על טומאה שאירעה בהיכל. **ואת המזבח כמשמעו**, שמכפר על טומאה שאירעה לאדם בעודו עומד ליד המזבח. **וכפר אלו עזרות**, שמכפר על מי שנכנס לעזרה בטומאה. **הכהנים כמשמעו**, שמכפר על חטאי הכהנים. **עם הקהל אלו ישראל**, שמכפר על עבירות כלל ישראל. **וכפר אלו חללים**. ובתיבת "יכפר" הכתובה בסוף הפסוק, **הושוו בולן** - כהנים לוויים וישראלים **לכפרה אחת**, ובטומאת מקדש וקדשיו אי אפשר לומר שכולם מתכפרים בקרבן אחד שהרי כפרת הכהנים היא בפר וישראל מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים, אלא הושוו **שכולן מתכפרין בוידוי של שעיר המשתלח** לעזאזל **בשאר עבירות** חוץ מטומאת מקדש וקדשיו, **דברי רבי יהודה**.

רבי שמעון אומר אין כפרת שאר עבירות לכהנים על ידי שעיר המשתלח, אלא **בשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו** אפילו שאין עמו וידוי, **כך דם הפר מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו** בלא הוידוי, **וכשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידוי של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות**.

מכפר על הכהנים. ובמס' שבועות (דף יג): פרכינן ולר"ש הא ודאי הושוו ומשינן הושוו דבני כפרה נינהו מיהו כל

חד מכפר בדידה:

חד מכפר בדידה:

חד מכפר בדידה:

חד מכפר בדידה:

חד מכפר בדידה:

חד מכפר בדידה:

חד מכפר בדידה:

חד מכפר בדידה:

חד מכפר בדידה:

חד מכפר בדידה:

ארבעה, כשבכל מין ומין שזור חוט אחד. הגמרא עוברת לדון בענין אחר בבגדי כהונה: אָמַר רַבְהִינָא אָמַר רַב יְהוּדָה, הַמְקַרְעֵב בְּגָדֵי כְּהֹנֵה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה וְלוֹקֵה, שְׁנֵי אָמַר בְּמַעֲלָה (שמות כח לב) 'שָׁפָה יִהְיֶה לְפָנָיו סֻבִּיב וגו' לֹא יִקְרַע'. מַקְשָׁה הַגְמָרָא: מִתְקִיף לָהּ רַב אֶהָא פְרִי יַעֲקֹב, וְדִילְמָא אֵין כּוּוֹנֵת הַתּוֹרָה לְאִסּוּר אַתְּ הַקְרִיעֶיהָ, אִלָּא הָבִי קַאֲמַר רַבְהִינָא, נַעֲבִיד לִיה שְׁפָה כִּי הֵיכִי דְלֹא נִיקְרַע – נַעֲשֶׂה שְׁפָה לְפִי הַמַּעֲלָה כְּדִי שְׂלֵא יִקְרַע. מִתְרַצַּת הַגְמָרָא: מִי כְּתִיב 'שְׂלֵא יִקְרַע' שָׂאוּ הִיא מִשְׁמַע כְּדִי שְׂלֵא יִקְרַע, הָרִי כְּתוּב 'לֹא יִקְרַע' שְׂמַשְׁמַעוּ אִיסּוּר עַל קְרִיעַת הַבְּגָד. דִּין נֻסָּף הַגְּלַמּוּד מְדִיּוּק דּוֹמֵה בְּפְסוּקִי: (וַאֲמַר) [רַבִּי אֱלֵעָזָר הַמַּוִּיָּה – הַמְנַתֵּק אֶת חִיבוּר הַחוֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֻּד, וְכֵן הַמְסִיר אֶת פְּרִי הָאֶפֻּד מִטְּבַעוֹתֵיהֶם, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה וְלוֹקֵה, שְׁנֵי אָמַר לִגְבֵי הַחוֹשֶׁן (שמות כח כח) 'וַיַּרְכֶּסּוּ אֶת הַחוֹשֶׁן מִטְּבַעָתָיו אֶל טְבַעַת הָאֶפֻּד וגו' וְלֹא יוּחַ הַחוֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֻּד, וְלִגְבֵי בְּדֵי הָאֶרֶון נָאמַר (שמות כח טו) 'בְּטַבַּעַת הָאֶרֶן יִהְיוּ הַכְּפָיִם לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ'. מַקְשָׁה הַגְמָרָא: מִתְקִיף לָהּ רַב אֶהָא פְרִי יַעֲקֹב, וְדִילְמָא כִּי קַאֲמַר רַבְהִינָא – שְׂמֵא כַךְ כּוּוֹנֵת הַתּוֹרָה, הַתְקַיְהוּ – הַדַּק אֹתָם וְעַבְדֵי קִהְוָה שִׁפִּיר – וַקְשׁוּר אֹתָם כַּחוּזָקָה וּבְדוּחָק פְּרִי שְׂלֵא יוּחַ הַחוֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֻּד וְלֹא יִסְרוּ הַבְּדִים מִן הָאֶרֶון, אֲבָל אֵין כֹּאן אִיסּוּר לֹא. דּוּחַה הַגְמָרָא: מִי כְּתִיב 'שְׂלֵא יוּחַ' וְשְׂלֵא יִסְרוּ, שָׂאוּ הִיא מִשְׁמַע נִתְיַנֵּת טַעַם מְדוּעַ צִרְיָן לְהַדְקָם הַיָּטֵב, הָרִי נָאמַר 'וְלֹא יוּחַ' וְלֹא יִסְרוּ' שְׂמַשְׁמַעוּ אִיסּוּר הַזּוּחַת הַחוֹשֶׁן אוֹ הַסֵּרֵת בְּדֵי הָאֶרֶון. דִּין בְּעַנְיָן קְבִיעוּת בְּדֵי הָאֶרֶון: רַבִּי יוֹסִי כְּרַבִּי הַיְנַיָּא רַבִּי – הַקְשָׁה סְתִירָה בֵּין הַפְסוּקִים. כְּתִיב (שמות כח טו) 'בְּטַבַּעַת הָאֶרֶן יִהְיוּ הַכְּפָיִם לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ', מִשְׁמַע שֶׁהַכְּפָיִים קְבֹעִים וְאִינֶם זּוּיִם מִן הַטְּבַעוֹת, וּמֵאִידֵךְ כְּתִיב (שמות כו ז) 'וְהֹבֵא אֶת כְּפָיֵי בְּטַבַּעָת' מִשְׁמַע שְׂאִינֶם קְבֹעִים אִלָּא כְּכֹל מַסַּע וּמוּחָה הוֹלְכִים וְכּוֹאִיִּם בְּתוּכֶם, הָא כִּיֻּצַּד יְתִישְׁבוּ הַפְסוּקִים בְּאֹפְן שְׂלֵא יִסְתֵּרוּ זֶה אֶת זֶה. וְתִירֵץ, שֶׁהַכְּפָיִים מְתַפְּרָקִין – רְפוּיִים בְּתוֹךְ הַטְּבַעוֹת, לְפִי שְׂדָקִים הֵם בְּאַמְצַעַם, וְעַל כֵּן נָאמַר 'וְהוֹבֵא אֶת בְּדִיּוֹ, וְאֵין נִשְׁמָטִין' – אַךְ אִינֶם יֹכֵלִים לְהִישְׁמֵט מֵהֶם לִגְמָרִי, לְפִי שְׂבְרָאשָׁם הֵם עֵבִים וּנְכֹסִיִּם לְטְבַעוֹת בְּדוּחָק, וְלַכֵּן נָאמַר 'לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ'. רְאִיָה לְדַבְרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: תִּנְיָא נָמִי הָבִי – כַךְ גַּם שְׂנֵינּוּ בְּרִייתָא. מַמָּה שְׂנֵאמַר 'בְּטַבַּעַת הָאֶרֶן יִהְיוּ הַכְּפָיִם לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ, יֹכֵל הֵיית לְפָרֵשׁ שְׂלֵא יִהְיוּ זֵינִין מִמְקוֹמָן לְגַמְרִי. תְּלַמּוּד לִזְמַר 'וְהוֹבֵא אֶת כְּפָיֵי בְּטַבַּעָת', הָרִי שְׂהֶם זּוּיִם מִמְקוֹמָם. וְאֵי הִיא נָאמַר רַק 'וְהוֹבֵא אֶת כְּפָיֵי', וְכֹל הֵיית לְפָרֵשׁ שִׁהְיוּ הַכְּפָיִים נִכְנָסִין וְיִזְאָרִין מֵהַטְּבַעוֹת לְגַמְרִי, תְּלַמּוּד לִזְמַר 'בְּטַבַּעַת הָאֶרֶן יִהְיוּ הַכְּפָיִם, הָא כִּיֻּצַּד. אִלָּא עַל כֵּרַחַךְ שֶׁהָיוּ הַכְּפָיִים מְתַפְּרָקִין – רְפוּיִים בְּתוֹךְ הַטְּבַעוֹת, וְיֹכֵלִים לְזוּז לְכֹאן לְכֹאן, וְאֵין נִשְׁמָטִין לְגַמְרִי מִן הַטְּבַעוֹת. הַגְמָרָא מְפָרֶשֶׁת פְּסוּקִים נֻסָּפִים בְּעַנְיָן הַמְשֻׁכֵּן: אָמַר רַבִּי הָמָא רַבִּי חֲנִינָא, מֵאִי דְכְּתִיב (שמות כו טו) 'וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכַּן עֲצֵי זָהָב עֲמֻדִים', כְּלוֹמַר מְדוּעַ נָאמַר כֹּאן 'עוֹמְדִים', לּוֹמַר שְׂעוּמְדִים דְּרַךְ גְּדִילָתָן – שְׁמַעְמִידִים אֹתָם בְּאֹפְן שִׁהְיָ צַד הַתְּחַתּוֹן שֶׁל הַקְּרֶשׁ בְּצַד הַתְּחַתּוֹן שֶׁל הַעֵץ, וְהֵצַד שֶׁל רְאֵשׁ הַקְּרֶשׁ יִהְיֶה בְּצַד הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַעֵץ. דְּכָר אַחַר – פִּירוּשׁ אַחֵר, 'עוֹמְדִים' הֵינּוּ שְׂמַעְמִידִין אֶת צְפוּיָן – הַקְּרָשִׁים מְעַמִּידִים וּמוֹחִיקִים אֶת צִפוּיָ הַזֶּה, עַל יְדֵי מַסְמְרֵי זֶהב הַנְּעוּצִים בָּהֶם. דְּכָר אַחַר לִכֵּן נָאמַר כֹּאן 'עוֹמְדִים', כִּי שְׂמָא תְּאֵמַר, מִשְׂנַגְּגוּ אֵהֵל מְעוּד וּנְגַזּוּ הַקְּרָשִׁים עִמּוֹ, בְּאוֹתָהּ שַׁעָה אֶבֶד כִּסְפָן – תּוֹחַלְתָּם וְתִקּוּוֹתָם שֶׁל הַקְּרָשִׁים, וְכָמַל סְפוּיָן – מִבְּטָם, כְּלוֹמַר עֲפִייתָנוּ אַחֲרֵיהֶם מֵתִי יְשׁוּבוּ, כִּי לֹא יְשׁוּבוּ עוּד. תְּלַמּוּד לִזְמַר 'עוֹמְדִים', לּוֹמַר שְׂעוּמְדִין לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמִים, וְאֵף בַּמִּקּוֹם גִּיתוּתָם. (אמַר) [וְאָמַר] רַבִּי הָמָא רַבִּי חֲנִינָא, מֵאִי דְכְּתִיב (שמות לה יט) 'אֶת בְּגָדֵי הַשָּׂדֶה לְשָׂרֵת בְּקִרְשׁ', מְדוּעַ נִקְרְאוּ בְּגָדֵי הַכְּהוֹנֵה בְּלָשׁוֹן שֶׁרִיד.

כָּלִיל תְּכֵלֶת' – כָּלִיל הֵינּוּ גְדִיל וְקָלִיעָהוּ, כְּלוֹמַר חוּט הַקְּלוּעַ מִשְׁנֵי חוּטִים, וְיָלִיף בְּגִזְרָה שׁוֹה 'תְּכֵלֶת' 'תְּכֵלֶת' מְפָרָזֶת, מֵה לְהָלֵן וּבְפִרוּכְתוֹ כֹּל חוּט שְׁבֵה כְּפֹל שְׂשֵׁה, אָף כֵּאֵן וּבְמַעֲלָה כֹּל חוּט שְׁבוּ כְּפֹל שְׂשֵׁה, נִמְצָא, שְׁנֵי חוּטִים מֵהֶם שְׁזוּר חוּט הַתְּכֵלֶת שְׂבַמְעִיל, הִיוּ שְׁזוּרִים מִשְׁנַיִם עֶשֶׂר חוּטִים בִּיחַד. שׁוֹאֵלַת הַגְמָרָא: וְיָלִיף מִנֵּיִן חוּטֵי הַמַּעֲלָה מְשׁוּלְיוּ וְרַמְזוּנֵי – מֵהִרְמוּנִים הַתְּלוּיִים בְּשׁוּלֵי הַמַּעֲלָה, שָׂאָף בְּהֶם נָאמַר 'תְּכֵלֶת' (שמות כח א), וְנָאמַר מֵה לְהָלֵן (בְּרִמְזוּנִים) כֹּל חוּט שְׁזוּר מִשְׁמוּנָה חוּטִים, אָף כֵּאֵן וּבְמַעֲלָה יִהְיֶה הַחוּט שְׁזוּר מִשְׁמוּנָה, וְכִיּוֹן שְׂהוּא גְדִיל וְשְׁנֵי חוּטִים יִהְיוּ בּוּ שְׂשֵׂה עֶשֶׂר חוּטִים. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: דְּנִין אֶת הַמַּעֲלָה שְׂהוּא כְּלִי וּבְגָד מְפִרוּכֵת שָׂאָף הִיא כְּלִי, וְאֵין דְּנִין כְּלִי מִתְּכַשֵּׁיט כְּלִי – מְרִמְזוּנִים שְׂאִינֶם אִלָּא קִישׁוּט לְמַעֲלָה. מַקְשָׁה הַגְמָרָא: אַדְרָבָה, מִסְתָּבֵר לְלַמּוּד מַעֲלָה מִרְמִמְזוּנִים וְלֹא מִפְרוּכָה, כִּיּוֹן שְׂכַךְ אֲנֹו דְּנִין גּוּפּוֹ שֶׁל הַמַּעֲלָה גּוּפּוֹ – מְרִמְזוּנִים הִשְׁיִיכִים לְמַעֲלָה, וְאֵין דְּנִין גּוּפּוֹ שֶׁל מַעֲלָה – מְפִרוּכָה שְׂאִינָה שִׁיכַת לְמַעֲלָה. הַגְמָרָא חוּזֶרֶת מֵהַלִּמּוּד בְּגִזְרָה שׁוֹה, וּמְבַאֲרֵת בְּאֹפְן אַחֵר מִנֵּי חוּטֵי הַמַּעֲלָה שְׂזוּרִים מְשִׁיבָה עֶשֶׂר חוּטִים: הֵינּוּ דְּאָמְרֵינָן לְעִיל, שְׂתִיבַר 'שֵׁש' הַמִּזְיוּרֵת נִאמְרָה לְלַמּוּד לְשִׁשָׁר בְּגָדִים, שָׂאָף שְׂלֵא נִאמְרָב בְּהֵן שֵׁשׁ חוּטִים שְׂזוּרִים מִשְׂשֵׁה חוּטִים. וְהֵינּוּ הַמַּעֲלָה, שְׂלֵא נָאמַר בּוּ 'שֵׁש'. וְכִיּוֹן שְׂהוּא עָשׂוּי 'גְדִיל', נִמְצָא חוּטֵי שְׁזוּרִים מִשְׁנַיִם עֶשֶׂר חוּטִים. הַגְמָרָא מְמַשִּׁיכָה בְּבִיאּוֹר דְּרַבִּי הַבְרִיתָא: מַה שְׂשֵׁנִינּוּ שְׂחוּט הַפְּרָזָה שְׁזוּר מְעַשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּטִים, הַטַּעַם הוּא, לְפִי שֶׁהִיוּ בָהּ אַרְבָּעָה מִינִים דְּשִׁיתָא שִׁתָּא – שְׂכֵל אַחַד שְׁזוּר מִשְׂשֵׂה חוּטִים, לְפִיכָךְ לֹא דִּנָּא וְלֹא דְּיִנָּא – אֵין סַפָּק וְעֶרְעוּר בְּדַבָּר שְׂהוּא שְׁזוּר מֵעַשְׂרִים וָאַרְבַּעָה חוּטִים. הַגְמָרָא מְבַאֲרֵת אֶת הַדִּין הַאֲחֵרֹון שְׂבְּרִיתָא: שְׂנֵינּוּ, הַחוּט שֶׁל חוֹשֶׁן וְאֶפֻּד שְׁזוּר מְעַשְׂרִים וְשְׁמוּנָה חוּטִים. שׁוֹאֵלַת הַגְמָרָא: מָהָּ לֵן. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: דְּכְּתִיב (שמות כח טו) 'וְעָשִׂיתָ חוֹשֶׁן מְשַׁפְטָה מְעַשֶׂה חֹשֶׁב, מְעַשֶׂה אֶפֻּד תַּעֲשֶׂנּוּ, וְהָבִי תְּכֵלֶת וְאַרְבָּעָה וְתוֹלַעַת שֵׁנִי וְשֵׁשׁ מְשׁוּר'. הָרִי שֶׁהַחוֹשֶׁן וְהָאֶפֻּד אֲרוּנִים מְאַרְבָּעָה מִינִים, דְּשִׁיתָא שִׁתָּא – שְׂכֵל אַחַד מֵהֶם שְׁזוּר מִשְׂשֵׂה חוּטִים, וּבִיחַד הֵם עָשְׂרִין וְאַרְבָּעָה חוּטִים. חוּטֵי הַהֶזֶק שְׁזוּרִים כְּכֹל מִין וּמִין, הֵם אַרְבָּעָה חוּטִים, הָא – הָרִי בְּסָךְ הַכֵּל עָשְׂרִין וְתַנְיָא חוּטִים. שׁוֹאֵלַת הַגְמָרָא: מִנֵּיִן שְׂלֵא הִיוּ אִלָּא אַרְבַּעָה חוּטֵי זָהָב, וְאֵימָא שְׂבוּקָב נָמִי הִיוּ שְׂשֵׂה חוּטִים כְּשֹׂאֵר הַמִּינִים. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אָמַר רַב אֶהָא פְרִי יַעֲקֹב, מְהַפְסוּק יֵשׁ לְדַקְדַּק שְׂלֵא הִיוּ אִלָּא אַרְבַּעָה חוּטֵי זָהָב, שְׂכֵן עַל אֹפֶן הַכְּנַת חוּטֵי זָהָב אָמַר קְרָא (שמות לט א) 'וְקִצַּץ פְּתִילִים' – יַחְתוּךְ אֶת טַס זָהָב הַמְרוּרַד לְפִתִּילִים וְחוּטִים, וְאִילוּ הִיא נָאמַר 'וְקִצַּץ פְּתִיל' הִיא בְּמִשְׁמַע שִׁיחְתוּךְ שְׁנֵי חוּטִים, שֶׁהָרִי פִּתִּיל מִשְׁמַעוֹ שְׁנֵי חוּטִים, כְּעַת שְׂנֵאמַר 'וְקִצַּץ פְּתִילִים' בְּלָשׁוֹן רַבִּים הָרִי כֵּאֵן אַרְבָּעָה – מִשְׁמַע שִׁיחְתוּךְ אַרְבַּעָה חוּטִים. הַגְמָרָא מְבִיאָה טַעַם נֻסָּף מְדוּעַ לֹא יִתְכֵּן שְׂהִיו שְׂשֵׂה חוּטֵי זָהָב: רַב אֲשִׁי אֵמַר, בְּעַנְיָן חוּטֵי זָהָב אָמַר קְרָא (ש) 'לְעֹשֶׂוֹת כְּתוֹךְ תְּכֵלֶת וְכְתוֹךְ הָאֶרְבָּעָה וְכְתוֹךְ תוֹלַעַת הַשֵּׁנִי וְכְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ', מִשְׁמַע שֵׁשׁ לְעַרְב מִמֶּנּוּ עִם כֹּל מִין וּמִין, וּמְכִיּוֹן שְׂכַךְ לֹא יִתְכֵּן שְׂהִיו שְׂשֵׂה חוּטֵי זָהָב. שְׂכֵן הֵיכִי נַעֲבִיד – כִּיֻּצַּד נְשׁוּזֹר אֹתָם, אִם נַעֲבִיד כֹּל אַחַד מְאַרְבָּעָה הַמִּינִים דְּרַבִּי תְרִי – שְׁזוּר עִם שְׁנֵי חוּטֵי זָהָב, הוּוּ לְהוּ מִנֵּי חוּטֵי זָהָב תְּנַיָּא וְ– שְׂמוּנָה, וְאֵין זֶה כְּמִנֵּיִן חוּטִים שְׂבִשְׂאֵר הַמִּינִים. וְאִם נַעֲבִיד תְרִי דְרַבִּי תְרִי – נְשׁוּזֹר בְּשְׁנֵי מִינִים שְׁנֵי חוּטִים שֶׁל זָהָב כְּכֹל אַחַד, וְתְרִי הַמִּינִים הַנּוֹתָרִים דְּרַבִּי תְרִי – נְשׁוּזֹר בָּהֶם חוּט אַחַד שֶׁל זָהָב כְּכֹל מִין, כַּךְ שְׂבַסַּךְ הַכֵּל יִהְיוּ שְׂשֵׂה חוּטִים, הָרִי אֵין לְעֹשׂוֹת כַּךְ, שְׂכֵן לִגְבֵי הַחוֹשֶׁן וְהָאֶפֻּד נָאמַר 'וְעָשִׂיתָ', וּמִשְׁמַע שְׂהִיוּ כָּל עֲשִׂוֹתָיו שְׁוּוֹת – שְׂכֵל הַמִּינִים שְׂבוּ יִהְיוּ עָשׂוּיִים בְּאֹפְן שׁוֹה וּבְאוּתוֹ מִנֵּי חוּטִים. לְפִיכָךְ מוּכַת, שְׂחוּטֵי זָהָב אִינֶם אִלָּא

יומא. פרק שביעי – בא לו כהן גדול דף עב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קסג רש"י

1 כלייל – גדיל ואין גדיל פחות משנים. ואין דנין כלי מתכשיט כלי – רמונים קשטו
 2 של מעיל קן. ארבעה דשהא שיהא – ארבעת מינין של שש שש דהא נאמר בו שש,
 3 ואמר מר דברים שנאמר בהן שש חוטן כפול ששה. לא דינא ולא דינא – אין ספק
 4 וערער בדבר. וקצין פתילים – פתילים משמע תרוץ, וכשקוצץ כל אחד לשנים הוה
 5 לזו ארבעה. רב אשי אמר – היינו טעמא,
 6 דהוב ששה לא אפשר, דכתב ביה "לעשות
 7 אותו בתוך התכלת ובתוך הארגמן", משמע
 8 שיערב ממנו עם כל מין ומין. ניעבד ארבעה
 9 – המינין דתרי חוטין של זהב הוה לזו
 10 תמניא של זהב. חדיקניהו – קשרם יפה, ועל
 11 הטבעות והבדים אומר שיתנם בטבעות בדוחק.
 12 כתב לא יסורו – אלמא אין זזין מהן וכתב
 13 (שמות כה) "והבאת" אלמא הולכים ובאים
 14 בתוכן. מתפרקין ואינן נשמטים – בראשיתם
 15 היו עבים והכניס ראשן אחד בדוחק בטבעת
 16 ובאמצע היו דקין הלכך לא היו נדחוקין
 17 בטבעות אלא מתפרקין והולכין לכאן ולכאן
 18 אבל אינן נשמטין לצאת מהן לפי שהן עבים
 19 בראשיתן. דרך גידולן – העלין למעלה
 20 והתחתן למטה. שמעמידין את ציפיון – ציפי
 21 הוהב מעמידין על ידי מסמרות. לשון אחר שלא
 22 התליו ולא נפל ציפיון. שמה תאמר –
 23 משנגזרו אבד סבין שלא ישובו עור. ובפל
 24 סכויון – מה שאנו סוכין וצופין להן. שרר –
 25 לשון שריר.

16 כלייל תכלת" ויליף "תכלת" מפרוכת, מה
 17 להלן ששה - אף פאן ששה. - וילף מושליו ורמוזיו,
 18 מה להלן שמונה - אף פאן שמונה! - דנין פלי מפלי,
 19 ואין דנין פלי מתכשיט פלי. - אדרבה, דנין גופו
 20 מגופו, ואין דנין גופו מעלמא! - היינו דאמרין: לשאר
 21 בגדים, שלא נאמר בהן שש. "פרכת עשרים וארבעה"
 22 ארבעה דשהא שיהא - לא דינא ולא דינא. "חשן
 23 ואפוד עשרים ושמונה" מנא לן? דכתיב "ועשית חשן
 24 משפמט מעשה חשב כמעשה אפוד תעשנו וזה תכלת
 25 וארגמן ותולעת שני ושש מושור", ארבעה דשהא
 26 שיהא - עשרין וארבעה, וזה ארבעה - הא עשרין
 27 ותמניא. - ואימא וזה נמי ששה! - אמר רב אחא בר
 28 יעקב: אמר קרא "וקצין פתילים", "פתיל" "פתילים"
 29 הרי פאן ארבעה. רב אשי אמר: אמר קרא "לעשות
 30 בתוך התכלת ובתוך הארגמן". היכי נעבד? נעבד
 31 ארבעה דתרי תרי - הוה לזו תמניא, נעבד תרי דתרי
 32 תרי, ותרי דחד חד - "ועשית" שיהיו פל עשיותיו
 33 שוות. אמר רחבא אמר רב יהודה: המקרע בגדי כהונה - לוקח, שנאמר "לא יקרעו".
 34 מתקיף לה רב אחא בר יעקב: ודילמא הכי קאמר רחמנא: נעבד ליה שפה פי היכי דלא
 35 יקרעו! - מי פתיב "שלא יקרעו"? ואמר רבי אלעזר: המויח חושן מעל האפוד, והמסיר
 36 בגדי ארון לוקח, שנאמר "לא יוח" ו"לא יסרו". מתקיף לה רב אחא בר יעקב: ודילמא
 37 פי קאמר רחמנא חדיקניהו ועבדיניהו שפיר בגדי שלא יוח ולא יסורו! מי פתיב "שלא
 38 יוח" ו"שלא יסרו"? רבי יוסי ברבי חנינא רמי: פתיב "בטבעת הארון יהיו הפדים לא יסרו
 39 ממנו" וכתיב "והובא את בגדיו בפטעת". הא פיציד? מתפרקין ואין נשמטין. תניא נמי הכי:
 40 "בטבעת הארון יהיו הפדים". יכול לא יהיו זזין ממקומן - תלמוד לומר "והובא את בגדיו
 41 בפטעת", אי "והובא את בגדיו" יכול יהיו נכנסין ויוצאין - תלמוד לומר "בטבעת הארון יהיו
 42 הפדים", הא פיציד? מתפרקין ואין נשמטין. אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב "עצי
 43 שטים עמדים", שעומדים דרך גידולן. דבר אחר: "עומדים" - שמעמידין את ציפיון דבר
 44 אחר: "עומדים", שמו תאמר אבד סבין ובטל סכויון - תלמוד לומר "עמדים" - שעומדין
 45 לעולם ולעולמים. אמר רבי חמא בר חנינא: מאי דכתיב "את בגדי השרד לשרת פקדש".
 46 אלמלא

16 כלייל תכלת" ויליף "תכלת" מפרוכת, מה
 17 להלן ששה - אף פאן ששה. - וילף מושליו ורמוזיו,
 18 מה להלן שמונה - אף פאן שמונה! - דנין פלי מפלי,
 19 ואין דנין פלי מתכשיט פלי. - אדרבה, דנין גופו
 20 מגופו, ואין דנין גופו מעלמא! - היינו דאמרין: לשאר
 21 בגדים, שלא נאמר בהן שש. "פרכת עשרים וארבעה"
 22 ארבעה דשהא שיהא - לא דינא ולא דינא. "חשן
 23 ואפוד עשרים ושמונה" מנא לן? דכתיב "ועשית חשן
 24 משפמט מעשה חשב כמעשה אפוד תעשנו וזה תכלת
 25 וארגמן ותולעת שני ושש מושור", ארבעה דשהא
 26 שיהא - עשרין וארבעה, וזה ארבעה - הא עשרין
 27 ותמניא. - ואימא וזה נמי ששה! - אמר רב אחא בר
 28 יעקב: אמר קרא "וקצין פתילים", "פתיל" "פתילים"
 29 הרי פאן ארבעה. רב אשי אמר: אמר קרא "לעשות
 30 בתוך התכלת ובתוך הארגמן". היכי נעבד? נעבד
 31 ארבעה דתרי תרי - הוה לזו תמניא, נעבד תרי דתרי
 32 תרי, ותרי דחד חד - "ועשית" שיהיו פל עשיותיו
 33 שוות. אמר רחבא אמר רב יהודה: המקרע בגדי כהונה - לוקח, שנאמר "לא יקרעו".
 34 מתקיף לה רב אחא בר יעקב: ודילמא הכי קאמר רחמנא: נעבד ליה שפה פי היכי דלא
 35 יקרעו! - מי פתיב "שלא יקרעו"? ואמר רבי אלעזר: המויח חושן מעל האפוד, והמסיר
 36 בגדי ארון לוקח, שנאמר "לא יוח" ו"לא יסרו". מתקיף לה רב אחא בר יעקב: ודילמא
 37 פי קאמר רחמנא חדיקניהו ועבדיניהו שפיר בגדי שלא יוח ולא יסורו! מי פתיב "שלא
 38 יוח" ו"שלא יסרו"? רבי יוסי ברבי חנינא רמי: פתיב "בטבעת הארון יהיו הפדים לא יסרו
 39 ממנו" וכתיב "והובא את בגדיו בפטעת". הא פיציד? מתפרקין ואין נשמטין. תניא נמי הכי:
 40 "בטבעת הארון יהיו הפדים". יכול לא יהיו זזין ממקומן - תלמוד לומר "והובא את בגדיו
 41 בפטעת", אי "והובא את בגדיו" יכול יהיו נכנסין ויוצאין - תלמוד לומר "בטבעת הארון יהיו
 42 הפדים", הא פיציד? מתפרקין ואין נשמטין. אמר רבי חמא ברבי חנינא: מאי דכתיב "עצי
 43 שטים עמדים", שעומדים דרך גידולן. דבר אחר: "עומדים" - שמעמידין את ציפיון דבר
 44 אחר: "עומדים", שמו תאמר אבד סבין ובטל סכויון - תלמוד לומר "עמדים" - שעומדין
 45 לעולם ולעולמים. אמר רבי חמא בר חנינא: מאי דכתיב "את בגדי השרד לשרת פקדש".
 46 אלמלא

טבעות היו בארון, וכן מוכיח הפסוק: דכתיב "ויצקת לו ארבע טבעות זהב ונתת על ארבע פעמותיה" דהיינו ארבע קרנותיו כדמרגמינן וזייתיה והדר כתיב "ושתי טבעות על צלעו האחת ושתי
 טבעות על צלעו השנית" משמע ארבע טבעות היו על שתי צלעותיו, לזו מאותם ארבע שעל ארבע פעמותיה. בארבע טבעות מהם היו בדים קבועין לא יסורו, ובארבעה מהם שהיו למטה
 או למעלה מאותן טבעות היו משימין בדים בשעת סילוק המסעות לשאת את הארון בהם, והיינו הנך דכתב בהו "ושמו בדין". ואם תאמר: מאי פריך הכא רבי יוסי ברבי חנינא: לישני דשני
 מיני בדים היו. יש מהם קבועין ויש מהם נכנסין ויוצאין, כדפרישתי יש לומר: דעל אותן "והבאת את הבדים בטבעות" אכולהו בדים קאי דאי לא קאי אלא אהנך שהיו משימין במסעם אם
 כן הוה ליה למימר נמי "והבאת את הבדים בטבעות" שהרי לא פירש מתי הכניס אותם בדים הקבועים אלא כתב "בטבעות הארון יהיו הבדים" ותחילה היה לו לפרש שהכניסם אלא דאי
 אכולהו בדים כתב "והבאת את הבדים" ומשמע ליה בדשוה קאי אכולהו דכי היכי דהנך גושאשין בהן לא היו קבועים הכי נמי אינוהו לא היו קבועים ממש במקום אחד שלא יזוז חוץ לכל
 ממקומן אלא לכל הפחות נכנסין קצת לכאן ולכאן והשאת דמו להדידי במקצת. ולהכי מייתי נמי קאי ד"והובא" דכתב במזבח לגלוי א"והבאת" דארון כי היכי דהובא המזבח לא היו הבדים
 קבועין, והא לא כתב התם לא יסורו ממנו הכי נמי והבאת דארון לא היו ממש קבועין לגמרי. ואם תאמר: לפי מה שפירש דאכולהו ד"בדין קאי קשה מאי דכתב ביה בההיא קרא "לשאת
 את הארון בהם" ואין לתרץ דבכולהו ארבעה בדים היו נושאין ושנים מהם היו ארוכין ושנים האחרים קצרים מהם דכפרק "שתי הלחם" (מנחות צחג). משמע דבארבעה גברי הוה דרו להו,
 ותו לאו ונראה לי ד"והבאת" לא קאי אלא אהנך בדים הקבועים שהרי אותם בדים שאינן קבועין מה תוצרך להיכין כאן לומר "והבאת" והלא לא היו מנכסין אותן אלא אהנך ובנין בשעת
 המסעות. תדע, שהרי בכולהו כתב "ונשא עם את השלחן" וכן במזבח הנחשת כתיב "והובא את בדין בטבעות וגוי בשאת אותן" ובמזבח הזהב כתב נמי "לבתים לבדים לשאת אותו בהמה"
 אבל לא כתב בהן והבאת בצויו, ובעשייה לא כתב ויבי כדכתיב גבי ארון בין בצואה בין בעשייה. ואף על גב דבברייתא דמלאכת המשכן תניא: ארבע טבעות היו מקבעות בו שתיים בצפוניו
 ושתיים בדורמו. בכיין שהיו נותנין הבדים לא היו זזים משם לעולם שנאמר "בטבעות הארון" וכו', יש לומר: דלא חשיב אלא אותם ארבע טבעות שהבדים קבועין בהן, אבל אותם שלא היו
 הבדים קבועין בהן, ולא נעשו אלא לצורך שעת המסעות, לא קא חשיב. תדע, דלא קא חשיב התם טבעות של שלחן ושל מזבח הנחשת והזהב. וצריך עיון. שמעמידין ציפיון – נראה
 לי דאפילו ציפיו זהב שעליהן בטל לגבי ידיהו, דבכל דוכתא העץ בטל לגבי המתכת לענין טבילה ולכל מילי, דאמר: הלך אחר הנעמיד. ובעצי שטים אינו כן, שהרי שלחן של עצי שטים
 היה ומצופה זהב ואפילו הכי תורת כלי עליו שהציפי בטל לגבי העץ כדאיתא בשלחי חגיגה (כג). וילף לה התם מקרא.

41 מצווין לעשות מלאכתו - שהארון בתחילה הטיל הכתוב המלאכה על משה ואחר
42 כך הטילו על הציבור. ואף על גב דקראי לאו בהאי סידרא כתיבי אסמכתא בעלמא
43 הוא דקאמר. איש שותה - תורה כמים ויש בו עולה. דרתא - חצר. ותרעא לדרתיה
44 עכיד - שהתורה אינה אלא שער ליכנס בה ליראת שמים לכך צריך שתקדים לו יראת
45 שמים. תרתי גינים - להיות יגיעים ועמלים

46 בתורה בעולם הזה ולא תקימוהו. ותרשו גינתם
47 במותכם, ובחייכם לא נהניתם בעולמכם.
48 צורפתו - ביטורין ובינהגם. נושא אשה -
49 ניצול מהרהרו עבירה. להעיד בלומדיה - מי
50 קיים ומי לא קיים. שרוקמין במקום שהושבים -
51 בתחילה מתקן הצורה על הבגד על ידי צבע
52 ואחר כך רוקמה במחט. חושב מעשה אורח -
53 שיש לה ליריעה שתי קירות ושתי צורות על
54 שתי קירותיה אין דמות זו לזו פעמים שמצד זה
55 ארי ומצד זה נשר. כמו לחגורות של משי. והיינו
56 שני פרוצפים אבל רוקם כצורתו מכאן כך
57 צורתו מכאן. משוח מלחמה - כהן שמשוחזרו
58 למלחמה לדבר דברי מערכי המלחמה שנאמר
59 "ונגש הכהן ודבר אל העם" (דברים כ). משמש
60 כהן - אם בא לעבוד בבית המקדש לובש
61 שמונה בגדים. יהיו לבגיו אחריו - האי אחריו
62 קרא יתירא הוא למדרש בה כל גדולות נהוגות
63 בורעו אחריו. ומשוח מלחמה גדולה היא. יכול
64 היא בנו של משוח מלחמה משמש תחתיו וכו'
65 - יכול תהא גדולת משוח מלחמה ירשה
66 להיות בנו קודם לכל אדם בדרך שבנו של כהן
67 גדול משמש תחתיו. ירשא דברייאתא הכי תניא
68 לה בתורת כהנים גבי עשרית האיפה: "זהבך
69 המשחש" אין לי אלא משיח, מרובה בגדים מניין?
70 תלמוד לומר "זהבך", יכול שאני מרבה אף
71 משוח מלחמה - תלמוד לומר "תחתיו מבגדי"
72 מי שבנו עומד תחתיו, יצא משוח מלחמה שאין
73 בנו עומד תחתיו. ומניין למשוח מלחמה שאין
74 בנו עומד תחתיו תלמוד לומר "שבעת ימים
75 ילבשם הכהן" וגו' יצא זה שאין ראוי לבוא אל
76 אהל מועד לכפר בקודש. וגבי כהן גדול תניא
77 בדוכתא אחריתי בתורת כהנים: "לכהן תחת
78 אביו" מלמד שהבן קודם לכל אדם. יכול אף על
79 פי שאין ממלא את מקומו - תלמוד לומר
80 "ואשר ימלא".

תלמוד

1 אלמלא בגדי כהונה - שעל ידיהן מקריבין הקרבנות המכפרין על ישראל. שגורדין
2 אותן כביריתן מכליתן - כשהיו חותכין אותן בגדין שלהן מתוך כלי אריגתן היו
3 עושים כביריתן חלולין בדרך לבישתן ולא כשאר יריעה שצריך שוב לחתכה למדת
4 הלבוש ולתפור במחט. ומשרדין מהם כלום - ומשיריין מהן מקצת שאינו ארוג
5 עמקן, וזהו לשון שרד. מאי היא - אנתו
6 שיר. אלו מעשה חפץ - מקצתו היה נארג
7 בפני עצמו ומחברו במחט. שלש ארזות -
8 שנאמר מבית ומחוץ תצפנו ושל עץ באמצע
9 והושיבו בתוך של זהב וחזר נתן של זהב שני
10 בתוך של עץ והיפה שפתו העליונה בזהב
11 נמצא מצופה מבית ומחוץ. תשעה - גבהו
12 תשעה טפחים מבחוץ שנאמר "אמה וחצי
13 קומתו" (שמות כה) ורגלים לא היו לו אלא
14 עץ חלול היה. פנימי של זהב שמונה -
15 טפחים גבהו מבחוץ עם עובי שוליו, ועובי
16 שוליו העץ גבהו אמצעי טפח נמצא פנימי
17 ממלא חללו של אמצעי. והיצון - של זהב.
18 עשרה ופשהו - תשעה כנגד גובה האמצעי
19 ומשהו עובי שוליו זהב של חיצון וטפח עשירי
20 עולה למול עובי הכפרות שהוא טפח ומכסה
21 חיבור הכפרות והארון. והתניא אחד עשר
22 ופשהו - ומשני הוא כמאן דבמרי יש בעובי
23 שוליו הוזהב טפח כאשר יש בעובי שוליו העץ.
24 הא כמאן דאמר אין בעוביו טפח - אלא
25 משהו, ולא ידענא היכא איפליגו בה. ומאי
26 משהו - דקתני בביריתא בתרייתא. יור -
27 העולה היה ערוף למעלה על עובי הכפרות
28 משהו בגובה החיצון להיות זור לכפרות סביב,
29 ומשהו דקאמר רב יהודה בעובי שוליו החיצון
30 קאמר, ובוד לא איירי כלל. שלשה זיירי -
31 נעשו בכלי הקודש של מזבח סימן לכתר
32 כהונה ושל ארון סימן לכתר תורה ושל
33 שולחן סימן לכתר מלכות שהשולחן הוא
34 סימן לעושר מלכים. הכי גרסינן: של מזבח
35 ובה אהרן ונשלו של שלחן ובה דוד ונשלו
36 - שהכהונה נגנה לאהרן בבית מלך (במדבר
37 יח) וכן המלכות לודד ולזרעו (תהלים יח). כי
38 מלכים ימלוכו - וגדול הממליך מן המלך.
39 והתורה אמרה מקרא זה. ובה - ללמוד
40 לשמה ולקיימה. וזה - משתכחת ממנו.

אלמלא בגדי כהונה לא נשתיר משונאיתן של ישראל
שריד ופליט. רבי שמואל בר נחמני אמר דבי רבי
שמעון תנא: בגדים שגורדין אותן כביריתן מפליהן,
ומשרדין מהן כלום, מאי היא? ריש לקיש אמר: אלו
מעשה מחט. מיתבי: בגדי כהונה אין עושין אותן
מעשה מחט אלא מעשה אורח, שנאמר "מעשה אורח!"
- אמר אביו: לא נצרכה אלא לבית יד שלמהם.
כדתניא: בית יד של בגדי כהונה נארגת בפני עצמה
ונדבקת עם הבגד, ומנגעת עד פיפת היד. אמר רבבה
אמר רב יהודה: שלש ארזות עשה בצלאל, אמצעי
של עץ תשעה, פנימי של זהב שמונה, חיצון עשרה
ומשהו. והתניא אחד עשר ומשהו! - לא קשיא: הא
כמאן דאמר יש בעוביו טפח, הא כמאן דאמר אין
בעוביו טפח. ומאי משהו - יור. אמר רבי יוחנן: שלשה
זיורים הן; של מזבח ושל ארון ושל שלחן. של מזבח -
זכה אהרן ונשלו, של שלחן - זכה דוד ונשלו, של ארון
- עדיין מונח הוא, כל הרוצה ליפק - יבא ויפק, שמואל
תאמר פחות הוא - תלמוד לומר "כי מלכים ומלכוד".
רבי יוחנן רמי: פתיב "זר" וקרינן "זיר", זכה - נעשית
לו זיר, לא זכה - זרה הימנו. רבי יוחנן רמי: פתיב
"נעשית לך ארון עני", וכתיב "ועשו ארון עצי שטים"
- מפאן לתלמוד חכם שפני עירו מצווין לעשות לו
מלאכתו. "מבית ומחוץ תצפנו" אמר רבא: כל תלמיד
חכם שאין תוכו כפרו - אינו תלמיד חכם. (אמר אביו
ואיתומא רבה בר עולא: נקרא נתעב, שנאמר "אף פי
נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה"). אמר רבי שמואל
בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב "למה זה מחור
ביד פסיל לקנות חכמה ולב אין" - אוי להם לשנאיהן
של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה, ואין בהן יראת

30 שמים. מכרז רבי ינאי: חבל על דלית ליה דרתא, ותרעא לדרתיה עבדי. אמר להו רבא לרבנן: כמזותא מיניכו, לא תירתון תרתיה
31 גינתם. אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב "זואת התורה אשר שם משה", זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם
32 מיתה. ותינו דאמר רבא: דאופון לה - ספא דתייא, דלא אופון לה - ספא דמזותא. אמר רבי שמואל בר נחמני: רבי יונתן רמי, פתיב
33 "פקודי ה' ישרים משמחי לב" וכתיב "אמרת ה' צרופה", זכה - משמחתו, לא זכה - צורפתו. ריש לקיש אמר: כגופיה דקרא נפקא,
34 זכה - צורפתו לחיים, לא זכה - צורפתו למיתה. "יראת ה' מהורה עומדת לעד", אמר רבי חנינא: זה הלומד תורה במהרה. מאי
35 היא - נושא אשה ואחר כך לומד תורה. "עדות ה' נאמנה" אמר רבי חייא בר אבא: נאמנה היא להעיד בלומדיה. "מעשה רקם"
36 "מעשה חשב" אמר רבי אלעזר: שרוקמין במקום שחושבין. תנא משמיה דרבי נחמיה: ורקם - מעשה מחט, לפיכך פרצוף אהד.
37 חושב - מעשה אורח, לפיכך שני פרצופות. "באלו נשאלין באורים ותומים". פי אתא רב דימי אמר: בגדים שבהן גדול משמש בהן
38 משיח מלחמה משמש בהן, שנאמר "ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבגיו אחריו" - למי שפא בגדוהא אחריו. כתיב רב אדא בר
39 אהבה, ואמרי לה כר: יכול יהא בנו של משוח מלחמה משמש תחתיו, בדרך שבנו של כהן גדול משמש תחתיו

תלמוד

יומא דף עב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "רפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קסה

60 לענין תלמיד חכם, שפני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו כדי שיהא
61 לו פנאי לעסוק בתורה.
62 עוד דרשה בענין הארון: על הארון נאמר (שמות כה יא) 'מבית ומחוץ
63 תצפנו', אמר רבא, כיון שהארון רומז על התורה כפי שאמרו
64 לעיל, והוא מצופה מבפנים ומבחוץ, למדנו שכל תלמיד חכם שאין
65 תוכו כבוד – אינו מנהגו בסתר כמנהגו כלפי חוץ, אלא עושה
66 עבירות בסתר, אינו נחשב תלמיד חכם. מוכיפה הגמרא: (אמר)
67 אפי' ואיתימא רבה בר עילאי אמר, תלמיד חכם שאין תוכו כבוד
68 אף נקרא 'תעב' – תועבה, שנאמר (איוב טו טו) 'אף כי תעב ונאלח,
69 איש שתה כמים עולה' – מי ששותה תורה כמים ועושה עוולה, הרי
70 הוא נתעב ונאלח.
71 עוד בענין תלמיד חכם שאין תוכו כבוד: אמר רבי שמואל בר
72 נחמני אמר רבי יוחנן, מאי דבתיב – מה מלמדנו הפסוק (משלי י טו)
73 'למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה, ולב אין' – איזו תועלת יש
74 לכסיל שביכולתו ללמוד תורה אם אין בליבו לקיימה. אוי להם
75 לשונאיהון של תלמידי חכמים והיינו תלמידי חכמים עצמם שעוקצין
76 בתורה כדי להתפרסם ולהיחשב חכמים, ואין בהן יראת שמים
77 לקיימה. מכריו רבי ינאי, חל על אדם דלית ליה דרמא – שאין לו
78 חצר, ותקעא לדרתיה עבד – ושער לחצר הוא עושה. כלומר, חבל
79 על אדם הטורח בלימוד התורה שהיא השער ליראת שמים ואין
80 לו יראת שמים.
81 אמר להו רבא לרבנן תלמידיו, במטותא מיניכו – בבקשה מכם, לא
82 תיריתון תרתי גיהנם – אל תנהגו באופן שתירשו שני גיהנום.
83 כלומר, אם תעסקו בתורה ולא תקיימוה ותירשו גיהנום במותכם,
84 נמצאתם יורשים שני גיהנום, בחייכם אין אתם נהנים מהעולם
85 הזה מחמת טורח הלימוד, ובמותכם תאבדו את העולם הבא.
86 אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דבתיב (דברים ד טז) 'וזאת התרה אשר שם
87 משה, ון לשון 'שימה' אינו נופל כאן והיה צריך לומר 'אשר לימד
88 משה'. אלא לכן נקטה התורה 'תשים' שהוא מלשון 'סם', להורות
89 שאם זכה אדם ולמד תורה לשמה, נעשית לו התורה לסם חיים,
90 ואם לא זכה אלא למדה על מנת לקנטר, נעשית היא לו סם מיתה.
91 והיינו דאמר רבא, דאופין לה – מי שהתורה אומנותו, היינו שעוסק
92 בה לשמה, הרי היא לו סמא דחייא, אך מי דלא אופין לה, הרי היא
93 לו סמא דמותא.
94 אמר רבי שמואל בר נחמני, רבי יוחנן רמי, בתיב (תהלים ט ט) 'פסוקי
95 ה' ישרים משפתי לב' הרי שהתורה משמחת לב אדם, ומאידך
96 בתיב (שם יח לא) 'אמרת ה' צרופה' שמשמעו לשון צירוף וזיקוק,
97 היינו שהתורה מצרפת את לומדיה ביסורים כמו שצורפים כסף.
98 אלא, אם זכה אדם הרי היא משמחתו, אך אם לא זכה היא צורפתו
99 ביסורים ובגיהנום. ריש לקיש אמר, מגופיה דקרא נפקא – מתוך
100 הפסוק 'אמרת ה' צרופה' יש לדרוש כן ואף ללא הפסוק 'משמחי
101 לב', שכן 'צרופה' משמע לטובה ומשמע לרעה, לפיכך אם זכה
102 צורפתו לחיים – לחיי העולם הבא, ואם לא זכה היא צורפתו
103 למיתה.
104 הגמרא מביאה דרשות נוספות באותו פרק שדרשנו לעיל (פ"ט)
105 'ראת ה' מהורה עומדת לעד (שם יז), אמר רבי חנינא, פסוק זה נאמר
106 על תלמוד תורה בטהרה – טהרת המחשבה, כלומר כשלומד
107 בטהרה תורתו עומדת לעד. מבררת הגמרא: מאי היא, כלומר מה
108 יעשה אדם כדי ללמוד בטהרה. משיבה הגמרא: נושא אשה כדי
109 להימנע מהרהור עבירה, ואחר כך לומד תורה.
110 עוד נאמר (שם ח) 'עדות ה' נאמנה', אמר רבי חייא בר אבא, נאמנה
111 היא התורה להעיד לעתיד לבוא בלומדיה ולומר מי קיימה ומי לא.
112 הגמרא מקשה סתירה בפסוקים האמורים בצירוי אריגי שכלא
113 במקום אחד נאמר (שמות כו לו) שהצירים שעל גבי האריגים היו
114 עשויים 'מעשה רבם', ואילו בפסוק אחר נאמר (שמות כו א) שהיו
115 עשויים 'מעשה חשב'. משיבה הגמרא: אמר רבי אלעזר, אין כאן
116 סתירה כיון ש'רוקם' ו'חושב' דבר אחד הם, והכוונה שרוקמן
117 במקום שחושבין. כלומר, בתחילה מצייר בצבע צורה על הבגד,
118 ואחר כך רוקם את הצורה במחט.

1 ללמדך, שאלמלא בגדי הוזה, שעל ידיהן מקריבים את הקרבנות
2 המכפרים על ישראל, לא נשתיר משונאיהן של ישראל שרדי
3 ופליגי.
4 ביאור נוסף מדוע נקרא 'בגדי השרד': רבי שמואל בר נחמני אמר,
5 דבי ו-בבית מדרשו של רבי שמעון תנא, לפי שהם פגרים שגורדין
6 אותן כביריתן מפליהן – חותכים אותם מתוך כלי האריגה
7 בשלמותם באופן שראוים מיד ללבישה, ואינם כשאר בגדים
8 הנחתכים מכלי האריגה בחתיכות קטנות ונתפרים במחט כמידת
9 הלושב, ומגורדין מן פלום – משיירים מעט מהבגד שאינו נארג
10 עם הבגד. ועל שם שירי בגד זה, נקרא 'בגדי השרד'.
11 שואלת הגמרא: מאי היא אותו שיר שלא נארג עם הבגד. משיבה
12 הגמרא: ריש לקיש אמר, אלו מעשה מחט – שהחלק שנתפר לבגד
13 במחט לא נארג עם כל הבגד אלא נארג בפני עצמו ותופרו לבגד
14 במחט.
15 הגמרא מקשה על ריש לקיש: מיתבי, בגדי הוזה אין עושין אותן
16 מעשה מחט – יריעות התפורים זה לזה במחט, אלא מעשה אורג –
17 כל הבגד ארוג כמקשה אחת, שנאמר בהם (שמות כה לב) 'מעשה ארג'.
18 הרי, שבגדי הוזה אינם נתפרים במחט. מתרצת הגמרא: אמר
19 אפי', לא נצרכה – דברי ריש לקיש לא נאמרו אלא לענין בית דין
20 [-שרוול] שלהם, ואמנם אף הוא נעשה מעשה אורג אלא שחיבורו
21 לבגד נעשה במחט, ועל תפירה מועטת כזו לא הקפידה תורה.
22 בדתניא, בית דין של בגדי הוזה, נארגת בפני עצמה ונדפקת
23 ו-נתפרת] עם הכתף, ומנעת ארכה עד פיסת היד – כף היד.
24 הגמרא מבארת כיצד נעשה ארון העדות: אמר רבקה אמר רב
25 יהודה, שלש ארונות עשה בצלאל למשכן, והניחם זה בתוך זה.
26 הארון האמצעי של עין, וגבוהו תשעה טפחים מבחוץ. הפנימי של
27 זקב, וגבוהו עם עובי שוליו שמונה טפחים מבחוץ. והחיצון של זהב,
28 וגבוהו עשרה ומשהו.
29 מקשה הגמרא על דברי רב יהודה: והתניא, גובה הארון החיצון
30 אחד עשר טפחים ומשהו. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא –
31 הברייתא סבורה כמאן דאמר שיש בעקביו של שולי הארון החיצון
32 משהו, כשם שעובי שולי ארון העץ טפה, וכדי לכסות את ארון העץ
33 נצרך גבוהו של החיצון להיות עשרה טפחים ועוד טפה לעובי
34 הכפורת. והא – רב יהודה סבור כמאן דאמר שאין בעקביו של שולי
35 הארון החיצון משהו, אלא רק משהו.
36 מבררת הגמרא: ומאי משהו ששינוו בברייתא בגובהו של הארון,
37 כלומר לאיזה צורך נעשה. משיבה הגמרא: אותו משהו עלה מעל
38 עובי הכפורת ושימש לה לזיר [כעין כתר] סביב.
39 מאמר בענין הז' שבבלי המשכן: אמר רבי יוחנן, שלשה זירים הן
40 שנעשו בכלי המקדש ומסמלים את שלשת הכתרים שניתנו
41 לישראל, של מונח הקטורת, ושל ארון, ושל שלחן. של מונח שהוא
42 סימן לכתר כהונה, וזה אהרן ונמלו לו ולזרעו לעולם. של שלחן
43 סימן לכתר מלכות, וזה דוד ונמלו לו ולזרעו. של ארון סימן לכתר
44 תורה, עדין מונח הוא ולא נמסר לאיש להיות לו ולזרעו, לפיכך
45 כל הרוצה ליכתב יבא וינקה. שמואל תאמר, כתר תורה פחות הוא
46 משאר הכתרים, שהרי כל אדם יכול ליטלו. תלמוד לומר (משלי ח
47 טו) 'כי מלכים ימלכו' – כביכול התורה מכרזת 'אני ממליכה את
48 המלכים', היינו אם יתנהגו במשפט התורה, וכיון שהתורה
49 מקיימת את המלכות, הרי שהיא גדולה ממנה.
50 מאמר נוסף בענין הז' רבי יוחנן רמי, בתיב (ז' ללא י"ד) שמשמע
51 'ז' מלשון זרות, וקרינן ז' בצירוי שמשמעו כתר. אלא כוונת
52 התורה ללמדנו, שאם זכה אדם ללמוד תורה לשמה ולקיימה
53 נעשית לו התורה לזיר וכתר, אך אם לא זכה ומתעסק בה שלא
54 לשמה, נעשית זרה הימנו ומשכחה.
55 סתירה נוספת בפסוקי כלי המשכן: רבי יוחנן רמי, בתיב (דברים י א)
56 'ועשית לה ארון עץ', הרי שעל משה רבינו הוטל לעשות את
57 הארון, ובתיב (שמות כה י) 'ועשו ארון עצי שטים' ומשמע שעל
58 הציבור הוטל לעשותו. ותיירי, אכן מלאכת עשיית הארון מוטלת
59 על משה רבינו אלא שמלאכתו מוטלת על הציבור, ומכאן למדנו

מקריבו, לפי שהם חובה קבועה ואי אפשר להביא מהם שתיים כי
 התורה אמרה להקריב אחד ולא שנים. וכולן אין נוהגות במשוח
 מלחמה, חוץ מהמשח בקרבן האמורין בפדשה (שם כא יד) שבהן
 התרבה אף משוח מלחמה, ואלו הן: לא פורע, ולא פורס, ולא
 מטמא לקרוביו, ומצווה על התוליה לשאתה לאשה, ומזוהר על
 האלמנה שלא לשאתה. ואף דין זה נוהג בו שמהזיר את הרוצח
 ככהן גדול, בקרבן רבי יהודה הסובר שאף משוח מלחמה כן.
 ואולם הקמים חולקים ואומרים שאינו מהזיר. הרי שאין התנא
 חושש לאיבה ואף כהן שעבר משמש בשמונה בגדים ככהן גדול,
 ומכל מקום הוא סובר משוח מלחמה אינו משמש בשמונה
 בגדים ומוכח שמן התורה אינו משמש בשמונה בגדים, שלא
 כדברי רב דימי.
 מתרצת הגמרא: באמת הטעם שמשוח מלחמה אינו משמש
 בשמונה בגדים הוא מדרבנן ומשום איבה, ומה שהתנא הזה אינו
 סובר במשוח שעבר שיש לחשוש לאיבה, הוא משום כי לית ליה
 אימתי אין לכהן גדול איבה, בקרובותיה – במי שווה לו כמותה,
 ככהן שעבר שהתמנה לעמוד במקומו, אבל בקרובות – קטן מנייה,
 כמשוח מלחמה, אית ליה איבה, ומשום כך אינו משמש בשמונה
 בגדים אף שמן התורה ראוי הוא לשמש.
 הגמרא מביאה שיטה שהמימרא המובאת לעיל לא נאמרה בשם
 רב דימי אלא בשם רבי יוחנן; יתיב רבי אבהו וקאמר לה להא
 שמעתיא (שמשוח מלחמה משמש בשמונה בגדים) משמיה דרבי
 יוחנן, אהדרניהו – הסובר רבי אמי ורבי אסי לאפיהו – את פניהם
 ממנו, לאות שלא אמר רבי יוחנן כן מעולם. איבא דאמרי שרבי
 חייא בר אבא הוא שאמרה בשם רבי יוחנן, ואהדרניהו רבי אמי ורבי
 אסי לאפיהו ממנו.
 מתקיף לה רב פפא, בשלמא אם נאמר שרבי אבהו אמרה, לפיכך
 לא דחו רבי אמי ורבי אסי את דבריו בפירוש (אלא רק הסבו
 פניהם) משום יקרא דבי קיסר – כבוד בית הקיסר שהיה רבי אבהו
 מקורב אליהם. אלא לדעה שרבי חייא בר אבא אמרה, קשה נימרו
 ליה מימר – שיאמרו לו בפירוש שלא אמר רבי יוחנן הכי, ומדוע
 רק רמזו לו כך, אלא בודאי רבי אבהו הוא שאמרה.
 כי אהא רבין לבבל אמר, מה שאמרו משוח מלחמה לובש את
 שמונת הבגדים, נשאלו איתמר – על הזמן שהוא נשאל באורים
 ותומים נאמר כך, אך לא בשעה שהוא משמש בבית המקדש.
 תניא נמי הכי, בגדים שבהן גדול משמש בהן, משוח מלחמה נשאל
 בהן.
 תנו רבנן, ביצד שואלין באורים ותומים, השואל – היינו מלך או אב
 בית דין, מסב את פניו כלפי הכהן הנשאל, והנשאל פניו כלפי
 שכינה – מרכין ראשו כלפי אורים ותומים ושם המפורש שבתוך
 החושן. השואל אומר את שאלתו וכגון 'אדרה אחרי הנדוד הזה',
 והנשאל אומר את התשובה וכגון 'בה אמר ה' עליה והצלח'. רבי
 יהודה אומר, אין הכהן צריך לומר 'בה אמר ה', אלא 'עלה והצלח'
 בלבד.
 אין שואלין בקול רם, שנאמר (במדבר כא כ) 'ושאל לו' משמע לו לבדו
 שאין שומע אלא הנשאל. ולא מהרהר בלבו שנאמר (שם) 'ושאל לו'
 במשפט האורים לפני ה' ובסמוך נאמר 'על פיו יצאו, ודורשים
 ושאל לו השואל על פיו שמוציא את השאלה מפיו. אלא ישאל
 בקול נמוך כדרך שאמרה תנה בתפלתה, שנאמר (שמואל א' יא) 'ותנה'
 היא מדרגת על לבנה.
 אין שואלין שני דברים באחד, אלא רק לאחר שהשיבו על שאלתו
 הראשונה ישאל עוד. ואם שאל שני דברים כאחד, אין מהזירין לו
 תשובה אלא על דבר אחד. ואין מהזירין לו אלא על הדבר הראשון
 ששאל, שנאמר בעת שהיה דוד בקעילה ושמע שביקש שאול
 לרדת עליו למלחמה ושאל (דוד) באורים ותומים (שם כג יא)
 'ותקניני בעלי קעילה בידו, הדר שאלו וגו' ויאמר ה' ירד, הרי
 ששאל שני דברים והשיבו לו רק על דבר אחד.
 מקשה הגמרא: והא אמרת שהשואל שני דברים כאחד אין מהזירין
 אלא על הראשון, ואילו לדוד השיבו על השני. משיבה הגמרא: אין
 כוונת הברייתא שמשויבם על השאלה הראשונה, אלא שמשויבם
 על הדבר הראשון שצריך לשאול, וידור שאל

1 תלמוד לומר – למלמדנו הכתוב בענין מינוי בנו של הכהן גדול
 2 לשמש תחתיו (שמות כט ז) 'שבעת ימים ילבישם הכהן תחתיו מפניו
 3 אשר יבא אל אהל מועד לשרת בקדש', משמע שרק מי שראוי לבא
 4 אל אהל מועד לכפר בקודש ביום הכפורים, דהיינו כהן גדול שאין
 5 עבודת יום הכפורים כשירה אלא בו, עליו נאמר 'תחתיו מבניו'
 6 כלומר שבנו יורש את מקומו, אבל משוח מלחמה שאינו ראוי
 7 לבוא לאהל מועד ביום הכפורים שהרי אינו כהן גדול אין בנו
 8 משמש תחתיו.
 9 הגמרא מסיימת את הקושיא: ואם איתא כרב דימי שמשוח מלחמה
 10 משמש בשמונה בגדים בשאר ימות השנה, אם כן אף הוא מיהא
 11 הו – ראוי לעבוד ביום הכפורים בקדש הקדשים, שהרי עבודת
 12 יום הכפורים נעשית על ידי כהן הראוי ללבוש את שמונת
 13 הבגדים. ומכיון שכן, אף בנו יירש את מקומו.
 14 מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, הכי קאמר – כך כוונת
 15 הברייתא לומר, כל שעיקר משיחתו לצורך עבודה באהל מועד,
 16 היינו כהן גדול, בנו משמש תחתיו. יצא זה – משוח מלחמה, שאף
 17 על פי שהוא ראוי לבוא לאהל מועד, מכל מקום עיקר משיחתו
 18 היא למלחמה ולא לעבודה, לפיכך אין בנו משמש תחתיו.
 19 הגמרא מקשה על רב דימי מברייתא נוספת: מיתבי, משוח מלחמה
 20 אינו משמש לא בארבעה בגדים ככהן הרויט, ולא בשמונה בגדים
 21 ככהן גדול. הרי, שאינו משמש בשמונה בגדים.
 22 מתרצת הגמרא: אמר ליה אבין, אם אכן כוונת הברייתא שמן
 23 התורה אינו משמש לא בשמונה בגדים ולא בארבעה בגדים, יש
 24 לתמוה, אלא וכי משום שנעשה משוח מלחמה נפסל לעבודה
 25 וכאיש זר משיח ליה. אלא בודאי הטעם שאינו משמש בשמונה
 26 בגדים ככהן גדול הוא מתקנת חכמים ומשום איבה – כדי שלא
 27 יקרא בו כהן גדול על שנחיה שוה אליו, והטעם שאינו משמש
 28 בארבעה בגדים ככהן הרויט הוא משום שמעלין בקדש ולא מוירדין
 29 – דבר שבקדושה, אפשר להעלותו לגדולה שהיא למעלה ממנו,
 30 אך אי אפשר להורידו לגדולה שהיא למטה ממנו. לפיכך, כיון
 31 שמשוח מלחמה היה לבוש בשמונה בגדים אין מורידים אותו
 32 מגדולתו לשמש בארבעה בגדים. אבל מן התורה ראוי הוא
 33 לשמש בשמונה בגדים, וכרב דימי.
 34 הגמרא מקשה על תירוצו של אבין שטעם הברייתא משום איבה:
 35 אמר ליה רב אדא בר אבא לרבא, והרי האי תנא שבברייתא הלהן,
 36 דלית ליה ו-שאינו חושש לואיבה, ואף על פי כן סובר שמשוח
 37 מלחמה לא קא משמש בשמונה בגדים. דתניא, אלו הם הדברים
 38 שביין בהן גדול לכהן הרויט, כלומר שנהגים בזה ולא בזה: כהן
 39 גדול מקריב פר בהן משיח ופר הפא על כל המצות כשהורה היתר
 40 בדבר שזדונו כרת ועשה כהוראתו (ויקרא ד א), וכן פר משלו ביום
 41 הכפורים (שם טו א), ועשירית האיפה למנחת חבייתין בכל יום (שם טו).
 42 כהן גדול לא פורע – אינו מגדל פרע שער ראשו (שם כא א) ולא פורס
 43 ככמת אחד מקרוביו אינו קורע את בגדיו כשאר כל אדם (שם כ)
 44 אכל פורים הוא מלמטה – בשולי בגדו מסוף רגליו, ואילו הכהן
 45 הרויט פורס כשאר כל אדם מלמעלה – בשפת בגדו העליונה. ואין
 46 הכהן גדול מטמא לקרוביו שמתו (שם פסוק יא), ומצווה על התוליה
 47 לשאתה לאשה, ומזוהר על האלמנה שלא לשאתה (שם פסוק יד).
 48 וכשמת, מהזיר את הרוצח – חזור הרוצח מעיר מקלטו. ומקריב
 49 כשהוא אונן, ואולם אינו אוכל מן הקדשים בהיתרו אונן, ואף אינו
 50 חולק – אינו לוקח חלק בקדשים אפילו כדי לאכלם בערב לאחר
 51 האנינות. ונזיל חלק בראש – בחלוקת הקדשים ואפילו אותן שלא
 52 הקריבין) בורר הוא לעצמו מנה יפה, ואם רוצה מקריב חלק בראש
 53 – הוא קודם להקריב איזה קרבן שירצה. ומשמש במקדש בשמונה
 54 בלים ו-בגדים, ופסוד מלהביא קרבן על טומאת מקדש וקדשיו,
 55 וכל העבודות שביום הכפורים אינן בשירות אלא בו.
 56 ממשכיכה הברייתא: וכולן – כל הדינים האמורים, נוהגות אף
 57 במריבה כגדים – כהן גדול שהתמנה על ידי לבישת ריבוי בגדי
 58 כהונה גדולה, חוץ מפר הפא על כל המצות שאין המריבה בגדים
 59 מקריבו לפי שנאמר בו (ויקרא ד ה) 'זהכנה המשיח'. וכולן נוהגות אף
 60 במשיח שצבר – כהן שנמשך והתמנה לכהונה גדולה מחמת
 61 שאירע פסול ככהן גדול, ולאחר זמן חזר הראשון לעבודתו ועבר
 62 השני, חוץ מפר יום הכפורים ועשירית האיפה שאין משוח שעבר

יומא. פרק שביעי – בא לו כהן גדול דף עג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קסז רש"י תוספות

1 תלמוד לומר אשר יבא אל אהל מועד מי שראוי לבא אל אהל מועד — לכפר בקודש ביום הכפורים, עליו אני אומר לך "תחתיו מבניו" שבנו ידיה תחתיו יצא זה שאינו ראוי
2 וכו', דלאו כהן גדול הוא. ואם איתא — דבשמונה בנדים הוא משמש כל השנה, האי נמי מיחזא חזי דכתיב ביום הכפורים "וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו"
3 וכל מילוי ידים על ידי הבגדים הוא בכרתיב "ובגדי הקדש אשר לאהרן" (שמות טז). משום איבה — אבל מדאורייתא חזי. דלית ליה איבה — דלא חייש לאיבה. ולא קמשמש
4 — כלומר וקאמר דלא משמש משוח מלחמה בשמונה. פר כהן משיח לא ניסינן — דהיינו פר הבא על כל המצות. כהן משיח שחטא בהעלם דבר ועשה דבר שחייבין על דונו

1 וכולן נהגות במשוח שעבר — תימה: דתנן
2 בפרק "אלו הן הגולין" (מכות יא.ב.)
3 ומייתי ליה בסנהדרין ריש פרק "כהן גדול" (יהב.)
4 ההורג כהן גדול או כהן גדול שחרג אינו יוצא
5 משם לעולם. ואמאי לא הדר במית משוח שעבר
6 אף לרבנן או משוח מלחמה לרבי יהודה שגם הם
7 מחזירים הרצוצה ושמן יש לומר דכהן גדול עיקר
8 וכיון היתה כהן גדול בשעה שחרג לא הדר
9 במיתת הני או במיתת כהן גדול אחר שיעמידו
10 תחתיו. והא דקתני דמחזירין הרוצח — היינו כגון
11 דלא היה כהן גדול בשעה שחרג. אי נמי הא
12 דקתני אינו יוצא משם לעולם כגון דלא הוה משוח
13 שעבר ומשוח מלחמה.

הדרן עלך בא לו כהן גדול

14 הדרן עלך בא לו כהן גדול, ומוהרר
15 על האלמנה, ומחזיר את הרוצח, ומקריב אוני ואינו אוכל, ואינו חולק, ונוטל חלק בראש,
16 ומקריב חלק בראש, ומשמש בשמנה כלים, ופטור על טומאת מקדש וקדשיו, וכל עבודות
17 יום הכפורים אינן גשירות אלא בו. וכולן נהגות במרוצה בגדים, חזין מפר הבא על כל
18 המצות. וכולן נהגות במשוח שעבר חזין מפר יום הכפורים ועשירית האיפה. וכולן אין
19 נהגות במשוח מלחמה, חזין מחמשה דברים האמורין בפרשה: לא פורע, ולא פורם, ולא
20 מטמא לקרוביו, ומצווה על התולתה, ומוהרר על האלמנה, ומחזיר את הרוצח פדכרי רבי
21 יהודה, ותכמים אומרים: אינו מחזיר. - פי לית ליה איבה - פדכוותיה, פדוטר מוציה -
22 אית ליה. יתיב רבי אבהו וקאמר לה להא שפעתא משמיה דרבי יוחנן, אהדרניהו רבי
23 אמי ורבי אסי לאפיהו. איפא דאמרי רבי חייא בר אבא אמרה ואהדרניהו רבי אמי ורבי
24 אסי לאפיהו. מתקיף לה רב פפא: בשלמא רבי אבהו - משום יקרא דבי קיסר, אלא
25 לרבי חייא בר אבא נימרו ליה מימר: לא אמר רבי יוחנן הכי! פי אתא רבין אמר: נשאל
26 איתמר. תניא נמי הכי: בגדים שבהן גדול משמש בהן - משוח מלחמה נשאל בהן. תנו
27 רבנן: כיצד שואלין? השואל פניו כלפי נשאל, והנשאל פניו כלפי שכינה. השואל אומר:
28 "ארהף אחרי הגדוד הזה" והנשאל אומר: "פה אמר ה' עלה והצלח". רבי יהודה אומר:
29 אין צריך לומר "פה אמר ה'" אלא "עלה והצלח", אין שואלין בקול - שנאמר "ושאל
30 לו", ולא מהרהר בלבו שנאמר "ושאל לו לפני ה'". אלא בדרך שאמרה חנה בתפלחה,
31 שנאמר: "ותנה היא מדברת על לבה". אין שואלין שני דברים באחד, ואם שאל - אין
32 מחזירין אלא אחד, ואין מחזירין לו אלא ראשון, שנאמר "היסגרני בעלי קעילה בידו
33 הירד שאל וגו' ויאמר ה' ירד". - והא אמרת אין מחזירין אלא ראשון! - דוד שאל
34 שלא

1 ברת מביא פר והדיוט מביא כשבה או שעירה
2 כשאר יחיד שבישראל. ועשירית האיפה -
3 שבכל יום, כדכתיב "הכהן המשיח תחתיו מבניו
4 יעשה אותה" (ויקרא ו). לא פורע - ראשו
5 לגדל שיער מחמת אבילות. מלפניה - שיפולי
6 בגדיו. ואינו מטמא לקרוביו - אבל הדיוט
7 מטמא לאותן האמורין בפרשה. ומצווה על
8 התולה - בעשה. ומוהרר על האלמנה -
9 בלאו. ומחזיר את הרוצח - במיתתו. ומקריב
10 אוני - דכתיב "ומן המקדש לא יצא" (ויקרא
11 כא). כדפרשית בפרק קמא (ג.ב.). ואינו אוכל
12 - כלומר אף על פי שהוא חלוק מן ההדיוט
13 לענין הקרבה שזה הוא לו לענין אבילה. ואינו
14 חולק - כשהוא אנון לאכול לערב כשתעבור
15 האניות, דאמרין בובחים פרק "טבול יום"
16 (ט.ט.). והאוי לאבילה חולק שאינו ראוי
17 לאבילה אינו חולק. ומקריב חלק בראש -
18 מפורש בפרק קמא (ד.א.). ופטור על טומאת
19 מקדש - בהוריות נפקא לן מקרא בפרק בתרא,
20 וכולהו דך תותניתא מפרש לה התם. מריבה
21 בנדים - כהנים גדולים ששימשו מיום שנגנו
22 שמן המשחה שלא היה להם לכהונה גדולה
23 אלא ברביעי בגדים. חזין מפר הבא על כל
24 המצות - דמשיח כתיב ביה. ואף על גב דגבי
25 עשירית האיפה נמי משיח כתיב איתרבי נמי
26 מריבה בנדים מ"ההכהן" בתורת כהנים. אבל
27 "הכהן" דכתיב גבי פר הבא על כל המצות
28 איצטרך לגופיה, כדתניא בתורת כהנים: משיח
29 יבול זה מלך תלמוד לומר הכהן. וכולן נהגות
30 במשוח שעבר - כגון אם אירע פסול בכהן
31 גדול ומינו אחר תחתיו, ולאחר זמן חזר ראשון
32 לעבודתו ועבר זה ממשיחותו, כולן נהגות בו.
33 חזין מפר יום הכפורים ועשירית האיפה -
34 שדם חובה קבועה, וחזא אמר רחמנא דתיקרב
35 ולא שתיים. האמורין בפרשה - גבי "הכהן
36 הגדול מאדיו" (ויקרא כא) דהתם איתרבי נמי
37 משוח מלחמה כדמפרש בהוריות (י.ב.) מ"אשר
38 יוצק" (ויקרא כא) ואלו הן משחה דברים: לא
39 פורע ולא פורם ואינו מטמא לקרובים ומצווה
40 על התולה ומוהרר על האלמנה. אבל לא
41 מקריב אנון, ואף על גב דכתיב בהדיא פרשתא,
42 דהכי תניא בהוריות: יכול יקריב אנון תלמוד
43 לומר "עליו ולא על הביר. ומחזיר את הרוצח
44 בדברי רבי יהודה - דמרבי ליה במסכת מכות
45 (יא.א.) מקראי, ופליגי רבנן עליה. אלמא: האי תנא לית ליה איבה מדקתני כולן נהגות במשוח שעבר דמשיח בשמונה בגדים, ואפילו הכי משוח מלחמה לא, דקתני: כולן אין נהגות
46 במשוח מלחמה. כי לית ליה איבה בדכוותיה - משוח שעבר גדול היה כמותו, אבל משוח מלחמה דוטר מנייה חושש לאיבתו. להא שפעתא - דכי אתא רב דימי. אהדרניהו
47 לאפיהו - כלומר לא אמרה ר' יוחנן. רבי אבהו - חשוב היה בבית המלך כדאמרין במסכת חגיגה (ד.א.): "נשוא פנים" כגון רב אבהו בי קיסר ובסנהדרין (ד.א.) נמי אמרין דפנק
48 אמנתא דבי קיסר לאפיה ומשרו ליה. נימרו ליה מימר - בהדיא לא אמרה רבי יוחנן. כי אתא רבין אמר - לאו משמש בהן איתמר אלא נשאל בהן איתמר. בגדים שבהן גדול
49 משמש בהן משוח מלחמה נשאל כשיצא למלחמה ונשאל באורים ותומים שהמלך נשאל לו בהן. השואל - מלך או אב בית דין. פניו כלפי נשאל - כלפי כהן. כלפי שכינה -
50 כלפי אורים ותומים ושם המפורש שבתוך הרושן. ושאל לו - משמע לו לברו שאין שומע אלא הוא. אינו מהרהר בלבו - אלא יוציא בשפתיו מה הוא שואל שנאמר "ושאל לו
51 במשפט האורים" ומקריב ליה "על פי יצאו" קרי ביה הכי. ושאל לו השואל על פיו שמוציא דברים מפיו. שני דברים באחד - אלא לאור שהשבו לו על הראשון שואל לו על השני.
52 שלא

1 תלמוד לומר "שבעת ימים ילכשם הכהן תחתיו מבניו
2 אשר יבא אל אהל מועד" - מי שראוי לבא אל אהל
3 מועד. ואם איתא, מיחזא חזי! - אמר רב נחמן בר
4 יצחק: הכי קאמר כל שעיקר משיחתו לאהל מועד,
5 יצא זה שעיקר משיחתו למלחמה. מיתבי: משיח
6 מלחמה אינו משמש לא בארבעה כהן הדיוט, לא
7 בשמונה כהן גדול! אמר ליה אבוי: אלא זר משיח
8 ליה? - אלא, ככהן גדול - משום איבה, ככהן הדיוט
9 - משום מעלין פקדש ולא מורדין. אמר ליה רב אבא
10 בר אבא לרבא: והא תנא דלית ליה איבה, ולא קא
11 משמש, דתניא דברים שבו פהו גדול לכהן הדיוט:
12 פר כהן משיח, ופר הבא על כל המצות, ופר יום
13 הכפורים, ועשירית האיפה. לא פורע ולא פורם, אבל
14 פורם הוא מלמטה, ותהדיוט מלמעלה, ואין מטמא לקרוביו, ומצווה על התולתה, ומוהרר
15 על האלמנה, ומחזיר את הרוצח, ומקריב אוני ואינו אוכל, ואינו חולק, ונוטל חלק בראש,
16 ומקריב חלק בראש, ומשמש בשמנה כלים, ופטור על טומאת מקדש וקדשיו, וכל עבודות
17 יום הכפורים אינן גשירות אלא בו. וכולן נהגות במרוצה בגדים, חזין מפר הבא על כל
18 המצות. וכולן נהגות במשוח שעבר חזין מפר יום הכפורים ועשירית האיפה. וכולן אין
19 נהגות במשוח מלחמה, חזין מחמשה דברים האמורין בפרשה: לא פורע, ולא פורם, ולא
20 מטמא לקרוביו, ומצווה על התולתה, ומוהרר על האלמנה, ומחזיר את הרוצח פדכרי רבי
21 יהודה, ותכמים אומרים: אינו מחזיר. - פי לית ליה איבה - פדכוותיה, פדוטר מוציה -
22 אית ליה. יתיב רבי אבהו וקאמר לה להא שפעתא משמיה דרבי יוחנן, אהדרניהו רבי
23 אמי ורבי אסי לאפיהו. איפא דאמרי רבי חייא בר אבא אמרה ואהדרניהו רבי אמי ורבי
24 אסי לאפיהו. מתקיף לה רב פפא: בשלמא רבי אבהו - משום יקרא דבי קיסר, אלא
25 לרבי חייא בר אבא נימרו ליה מימר: לא אמר רבי יוחנן הכי! פי אתא רבין אמר: נשאל
26 איתמר. תניא נמי הכי: בגדים שבהן גדול משמש בהן - משוח מלחמה נשאל בהן. תנו
27 רבנן: כיצד שואלין? השואל פניו כלפי נשאל, והנשאל פניו כלפי שכינה. השואל אומר:
28 "ארהף אחרי הגדוד הזה" והנשאל אומר: "פה אמר ה' עלה והצלח". רבי יהודה אומר:
29 אין צריך לומר "פה אמר ה'" אלא "עלה והצלח", אין שואלין בקול - שנאמר "ושאל
30 לו", ולא מהרהר בלבו שנאמר "ושאל לו לפני ה'". אלא בדרך שאמרה חנה בתפלחה,
31 שנאמר: "ותנה היא מדברת על לבה". אין שואלין שני דברים באחד, ואם שאל - אין
32 מחזירין אלא אחד, ואין מחזירין לו אלא ראשון, שנאמר "היסגרני בעלי קעילה בידו
33 הירד שאל וגו' ויאמר ה' ירד". - והא אמרת אין מחזירין אלא ראשון! - דוד שאל
34 שלא

1 תלמוד לומר "שבעת ימים ילכשם הכהן תחתיו מבניו
2 אשר יבא אל אהל מועד" - מי שראוי לבא אל אהל
3 מועד. ואם איתא, מיחזא חזי! - אמר רב נחמן בר
4 יצחק: הכי קאמר כל שעיקר משיחתו לאהל מועד,
5 יצא זה שעיקר משיחתו למלחמה. מיתבי: משיח
6 מלחמה אינו משמש לא בארבעה כהן הדיוט, לא
7 בשמונה כהן גדול! אמר ליה אבוי: אלא זר משיח
8 ליה? - אלא, ככהן גדול - משום איבה, ככהן הדיוט
9 - משום מעלין פקדש ולא מורדין. אמר ליה רב אבא
10 בר אבא לרבא: והא תנא דלית ליה איבה, ולא קא
11 משמש, דתניא דברים שבו פהו גדול לכהן הדיוט:
12 פר כהן משיח, ופר הבא על כל המצות, ופר יום
13 הכפורים, ועשירית האיפה. לא פורע ולא פורם, אבל
14 פורם הוא מלמטה, ותהדיוט מלמעלה, ואין מטמא לקרוביו, ומצווה על התולתה, ומוהרר
15 על האלמנה, ומחזיר את הרוצח, ומקריב אוני ואינו אוכל, ואינו חולק, ונוטל חלק בראש,
16 ומקריב חלק בראש, ומשמש בשמנה כלים, ופטור על טומאת מקדש וקדשיו, וכל עבודות
17 יום הכפורים אינן גשירות אלא בו. וכולן נהגות במרוצה בגדים, חזין מפר הבא על כל
18 המצות. וכולן נהגות במשוח שעבר חזין מפר יום הכפורים ועשירית האיפה. וכולן אין
19 נהגות במשוח מלחמה, חזין מחמשה דברים האמורין בפרשה: לא פורע, ולא פורם, ולא
20 מטמא לקרוביו, ומצווה על התולתה, ומוהרר על האלמנה, ומחזיר את הרוצח פדכרי רבי
21 יהודה, ותכמים אומרים: אינו מחזיר. - פי לית ליה איבה - פדכוותיה, פדוטר מוציה -
22 אית ליה. יתיב רבי אבהו וקאמר לה להא שפעתא משמיה דרבי יוחנן, אהדרניהו רבי
23 אמי ורבי אסי לאפיהו. איפא דאמרי רבי חייא בר אבא אמרה ואהדרניהו רבי אמי ורבי
24 אסי לאפיהו. מתקיף לה רב פפא: בשלמא רבי אבהו - משום יקרא דבי קיסר, אלא
25 לרבי חייא בר אבא נימרו ליה מימר: לא אמר רבי יוחנן הכי! פי אתא רבין אמר: נשאל
26 איתמר. תניא נמי הכי: בגדים שבהן גדול משמש בהן - משוח מלחמה נשאל בהן. תנו
27 רבנן: כיצד שואלין? השואל פניו כלפי נשאל, והנשאל פניו כלפי שכינה. השואל אומר:
28 "ארהף אחרי הגדוד הזה" והנשאל אומר: "פה אמר ה' עלה והצלח". רבי יהודה אומר:
29 אין צריך לומר "פה אמר ה'" אלא "עלה והצלח", אין שואלין בקול - שנאמר "ושאל
30 לו", ולא מהרהר בלבו שנאמר "ושאל לו לפני ה'". אלא בדרך שאמרה חנה בתפלחה,
31 שנאמר: "ותנה היא מדברת על לבה". אין שואלין שני דברים באחד, ואם שאל - אין
32 מחזירין אלא אחד, ואין מחזירין לו אלא ראשון, שנאמר "היסגרני בעלי קעילה בידו
33 הירד שאל וגו' ויאמר ה' ירד". - והא אמרת אין מחזירין אלא ראשון! - דוד שאל
34 שלא

שלא כסדר - היה לו לשאול "היךר שאול היסגרוני" לפיכך השיבוהו על הראוי לשאול ראשון. ואם הוצרך לשניהן - כגון שזיה הדבר נחוץ ואין שיהיה להמתין כגון הארדוף האשיגנו דצקלג. גזירת נביא חזרת - כגון של יונה בן אמית. שנאמר במשפט - כדון, שאינו חזר. שפארין את דבריהם - מפרשים את דבריהן. משלימין את דבריהן - כדאמרן. אין גזירתן חזרת. לא השלימו - שאמרו עליהן בשני ימים הראשונים עלו אליו ונפלו. הם שלא ביהנו - אורים ותומים לא פירשו להם בשני ימים הראשונים עלו והצליחו אלא עלו אליו אם לצנח אם להצנח. באחרונה - פירשו להם "כי מחר אתננו בדרך. בולמות - האותיות בולטות כגון עין משמעון למד מלוי הי מיהודה, לומר: עלה. וכל אחת אינה זזה ממקומה אלא בולטת במקומה הוא מצרפן. והא לא כתב צד" - בכל השבטים, ואם צריך לה, כגון "הצל תציל", מהיכן באה? שהרי שאל צדוק - כשהיה דוד ברוח מפני אבשלום. שנאמר ויעל אביהר עד תום כל העם לעיבור - ותניא בסדר עולם: ושאל באורים ותומים ולא עלתה לו וסתלק מן הכתובה שנאמר ויעל אביהר. מדרקתני דבעי כהן המדבר ברוח הקודש אלמא לא בולטות ולא מצטרפות היו, דאם כן למה לי רוח הקודש? סיעי הוה מפסיע - כהן בהדי אורים ותומים. הלכך אם כהן כשר היה וראוי לשרות שכניה עליו האותיות בולטות או מצטרפות על ידו כשנשאלין בו, ואם לאו לא בולטות ולא מצטרפות. הוא זה מלך - דהא ביהושע משתעי קרא. וכל בני ישראל אתו - מי שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה אחריו.

1 יום הכפורים כו' - סדר המסכתא: תחילה נקט
2 שבעה ימים קודם יום הכפורים והדר נקט
3 ליל יום הכפורים והדר נקט סדר עבודת היום
4 והשתא נקט הלכות היום לענין איסור היתור.
5 כיון
6 הנה האשיגנו ויאמר (ה) לו רדף פי השג תשיג והצל תציל, ואף על פי שגזירת נביא
7 חזרת, גזירת אורים ותומים - אינה חזרת, שנאמר 'במשפט האורים'. למה נקרא שמן
8 אורים ותומים? אורים - שפארין את דבריהן, תמים - שמשלימין את דבריהן. ואם תאמר:
9 בנגעת בנימין מפני מה לא השלימו? - הם שלא ביהנו אם לצנח אם להצנח וכאחרונה
10 שביהנו - הסכימו, שנאמר 'ופינתם בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם לאמר האוסף
11 עוד לצאת למלחמה עם בני בנימין אחי אם אהדל ויאמר ה' עלו כי מחר אתננו בדרך'.
12 כיצד נעשית? רבי יוחנן אומר: בולמות, ריש לקיש אומר: מצטרפות. - והא לא פתיב בהו
13 צד"י! - אמר רב שמואל בר יצחק: אברהם יצחק ויעקב פתיב שם. - והא לא פתיב טי"ת!
14 אמר רב אחא בר יעקב: "שכמי ישורון" פתיב שם. מיתבי: כל כהן שאינו מדבר ברוח
15 הקודש ושכינה שורה עליו - אין שואלין בו, שהרי שאל צדוק ועלתה לו, אביהר ולא עלתה
16 לו, שנאמר 'ויעל אביהר עד תום כל העם' וגו'. - סיעי הוה מפסיע בהדייהו. 'ואין שואלין
17 אלא למלך'. מנא הני מילי? אמר רבי אבהו: דאמר קרא 'ולפני אלעזר הכהן עמד וישאל
18 לו במשפט האורים' וגו'. "הוא" - זה מלך, "וכל [בני] ישראל אתו" - זה משוח מלחמה,
19 "וכל העדה" - זו סנהדרין.

הדרן עלך בא לו כהן גדול

23 משנה יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה
24 וכו' - מפרש בגמרא דכל הני איקרו
25 עיניו, וגבי יום הכפורים משה עיניו כתיב,
26 והני חמשה הוו דשתיה בכלל אכילה. מלך -
27 דרכו ושבתו להיות נאה שנאמר (ישעיהו ג) 'מלך יפיו תחוינה עיניך'. והכלה - צריכה נוי
28 עד שתחבב על בעלה. וכל שלשים יום לחופתה
29 היא קרויה כלה. ותחיה = יולדת. תנעול את
30 הכנול - שהצנח קשה לה. דברי רבי אלעזר
31 - אבולוה קאי מלך וכלה רחיה. גמרא לחצי
32 שיעור - כגון פחות מכותבת הגסה שהיא
33 שלים שיעורא - כרת ליבא, איסורא איבא.
34 חצי שיעור - כלומר פחות מכשיעור אסור מן
35 התורה, לקמן בשמעתא דריש ליה מ"כל חלב".
36 שאסור מדרבנן - ומתניתין נמי מדרבנן קאמר.
37 אי הכי - דלריש לקיש אסור מיהא מדרבנן, לא
38 ניהיב עליה קרבן שבועה; הנשבע שלא יאכל
39 חצי שיעור מדבר אסור ואכל לא ניהיב עליה
40 קרבן שבועת ביטוי, דהא קיימא לן במסכת
41 שבועות (כוזא): נשבע לקיים את המצוה ולא
42 קיים פטור, או נשבע לבטל ולא בטל פטור. ורבי
43 שמעון פטר - מקרבן שבועה. מושבע ועומד
44 הוא - והוה ליה נשבע לקיים את המצוה.
45 בבבול - שבועה שלא אוכל לא בשר שחוטש
46 ולא בשר נבילה, דמגו דחיליא אהתיירא חיליא
47 ורבי אאסורא. ורבי שמעון פטר דלית ליה איסור כולל ולא אמרין מגו. וריש לקיש אמר אי אתה מוצא - שיהא חייב קרבן שבועה על הנבילה אם אבל כוית שהוא מושבע עליו
48 מדר סיני אלא באוכל חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסני ובשבועתו נאסר עליו. בפפרש - שלא אוכל אפילו חצי שיעור. ואליבא דרבנן - דאמרי בשבועות (טב) דהנשבע שלא
49 אוכל סתם אסור עצמו בכשיעור. או בסתם - מצית לאוקומה ומיהו כשאכל לא אבל אלא חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסני ועל ידי שבועה שלא אוכל סתם נאסר בו.
50 ואליבא

הדרן עלך בא לו כהן גדול

20 יום הכפורים אסור באכילה, ובשתיה, וברחיצה, ובסיכה, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה
21 והמלך והפלה ירחצו את פניהם, והחיה תנעול את הסנדל, דברי רבי אלעזר, ותכמים
22 אוסרין. האוכל בכותבת הנפש, פמחה ובגריעיניתה, והשוחה מלא לוגמו - חייב. כל האוכלים
23 מצטרפין לכפותבת, וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמו. האוכל ושוחה אין מצטרפין. גמרא
24 אסור? עגוש פרת הוא! - אמר רבי אילא, ואיתימא רבי ירמיה: לא נצרכה אלא לחצי
25 שיעור. - הניחא למאן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה, אלא למאן דאמר חצי
26 שיעור מותר מן התורה, מאי איבא למימר? דאיתמר, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר:
27 אסור מן התורה, ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. הניחא לרבי יוחנן, אלא לריש
28 לקיש מאי איבא למימר? - מודה ריש לקיש שאסור מדרבנן. - אי הכי לא נתייב
29 עליה קרבן שבועה, אלמא הנן שבועה שלא אוכל, ואכל נבילות וטריפות שקצים
30 ורמשים - חייב, ורבי שמעון פטר. והוינן בה: אמאי חייב? מושבע ועומד מחר סיני
31 הוא! רב שמואל ורבי יוחנן דאמרי: פבולל דברים המותרים עם דברים האסורין.
32 וריש לקיש אמר: אי אתה מוצא אלא במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן, או בסתם
ואליבא

נמי אאסורא. ורבי שמעון פטר דלית ליה איסור כולל ולא אמרין מגו. וריש לקיש אמר אי אתה מוצא - שיהא חייב קרבן שבועה על הנבילה אם אבל כוית שהוא מושבע עליו
מדר סיני אלא באוכל חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסני ובשבועתו נאסר עליו. בפפרש - שלא אוכל אפילו חצי שיעור. ואליבא דרבנן - דאמרי בשבועות (טב) דהנשבע שלא
אוכל סתם אסור עצמו בכשיעור. או בסתם - מצית לאוקומה ומיהו כשאכל לא אבל אלא חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסני ועל ידי שבועה שלא אוכל סתם נאסר בו.
ואליבא

60 מְלַחֵמָה שהציבור צריך בו וכל בני ישראל יוצאים אחריו
61 למלחמה, וְכָל הַעֲדָה זו פְּנֵה־רֵין שנקראת 'עדה'. הרין עלך בא לו
62 כהן גדול פרק שמיני - יום הכפורים

משנה

63 המשנה דנה בחיוב עינוי ביום הכפורים, ומונה את האיסורים
64 הכלולים בו: יום הכפורים, אסור פאכילה, ובשתיה, וברחיצה,
65 ובסיכה - משיחת העור בשמן, ובנעילת הסנדל - מנעל של עור,
66 ובתשיש המטה - בעילה, והמלכה, והנבלה ועד שלשים יום
67 מחופתה, ורחיצה את פניהם - מותרים ברחיצת הפנים, לפי
68 שצריכים להיראות נאה. והחיה - יולדת ועד שלשים יום
69 ללידתה, תנעול את הסנדל כיון שהקור מזיק לה, דברי רבי אליעזר.
70 והקמים אוֹקְרִין ככולם.
71 המשנה מבארת את שיעור האכילה והשתיה האסורים: האוכל
72 בשיעור כפות הַנֶּסֶח - תמרה גדולה כמותה וּבְנֵי־עֵינָהּ - כמו
73 שהיא עם הגרעין שלה, והשותה מלא לוגמיו - מלא פיו, חייב
74 במויד כרת, ובשווג מביא חטאת.
75 כל מיני האוכלים מְצַטְרְפִין לשיעור כפות הַנֶּסֶח, שאם אכל משני
76 מאכלים ביחד שיעור כותבת חיבו. וכן כל סוגי הפשקין מְצַטְרְפִין
77 יחד למלא לוגמיו. אבל האוכל פחות מכותבת, ושותה פחות
78 ממלא לוגמיו, אין מְצַטְרְפִין והשתיה, ופטור.
79

גמרא

80 שנינו במשנה שיום הכפורים אסור באכילה ובשתיה, מקשה
81 הגמרא: וכי רק אסור הוא, הלא עניו ברת הוא על כך. מתרצת
82 הגמרא: אמר רבי אילא ואיתמא רבי ירמיה, לא נצרכה המשנה
83 לומר דין זה אלא לחצי שיעור - לאכילה פחות משיעור ככותבת
84 ולשתיה פחות ממלא לוגמיו, שאף שאינו חייב על כך כרת הדבר
85 אסור.
86 מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר שבכל איסורי התורה אפילו
87 חצי שיעור ופחות מהשיעור הקבוע אסור מן התורה, ולא נאמר
88 שיעור אלא לענין עונש. אלא למאן דאמר חצי שיעור מותר מן
89 התורה, ואין בו איסור כלל, מאי איבא למישרי. דאיתמר, חצי שיעור,
90 רבי יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה.
91 אם כן הניחא לרבי יוחנן, אלא לריש לקיש מאי איבא למישרי, כיון
92 שבהכרח מדובר באוכל כשיעור מדוע לא אמרה המשנה שעונש
93 כרת. מתרצת הגמרא: מודה ריש לקיש שאסור מדרבנן. לפיכך,
94 אפשר להעמיד את המשנה באוכל פחות מהשיעור, שאינו עונש
95 כרת אך אסור מדרבנן.
96 תמזה הגמרא: אי הכי, שלריש לקיש חצי שיעור אסור מדרבנן,
97 הנשבע שלא יאכל חצי שיעור מדבר אסור ואכלו לא נתייב עליה
98 קרבן שבוועה, שהרי נשבע לקיים מצוה ואין שבועה חלה על דבר
99 מצוה, אלא תנן - מדוע שנינו (שבועת כב) האומר שבוועה שלא
100 אוכל היום, וְאָכַל וְנִבְלֹת וְיִמְרִיפוֹת שְׂקָצִים וְרָמְשִׁים האסורים מן
101 התורה, חייב קרבן שבועה, וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן הוֹמֵר. וְהוֹרֵן כה - ונשאנו
102 ונתנו בדברי משנה זו, לתנא קמא אמאי חייב, הרי כבר מושבע
103 ועומד מחר סיני הוא שלא לאכלם, ואין שבועה חלה על דבר
104 מצוה. ונחלקו אמוראים בתירוצי הקושיא, רב ושמואל ורבי יוחנן
105 דאמר, מדובר בכולל בשבועתו דברים המותרים עם דברים
106 האסורים - שנשבע שלא יאכל, והכל במשמע, היתר ואיסור,
107 ומכיון שחלה שבועה על ההיתר, חלה גם על האיסור. וריש לקיש
108 אמר, אי אתה מוצא שהנשבע שלא לאכול דבר אסור ואכלו יהיה
109 חייב קרבן שבועה, אלא כשאכל חצי שיעור, שאינו מצוה עליו
110 מן התורה, ותעמיד את המשנה באחד משני אופנים, או בַּמְשַׁרְשׁ
111 בשבועתו שלא יאכל אפילו חצי שיעור, ואליבא דרבנן - ומשנתנו
112 בשיטת חכמים היא, הסוברים שהנשבע סתם שלא יאכל כל
113 כוונתו לאסור על עצמו אלא כשיעור. או שנעמיד את המשנה
114 בנשבע בקטם שלא יאכל,
115

1 שְׁלֵא בְּכֶדֶר, שהיה צריך לשאול קודם אם שאול ירד לקעילה ואם
2 יקבל תשובה שירד היה צריך לשאול אם אנשי קעילה יסגירו
3 אותו בידי שאול, והחזירו לו בְּכֶדֶר ששאל ירד לקעילה. וְכֵן
4 שְׁדֵעַ [והריגשו] דוד ששאל שלא בְּכֶדֶר חזר ושאל בְּכֶדֶר, שְׁנֵאמַר
5 (שמואל א' ג' יג) 'הִסְגֵרוּ בְּעָלֵי קְעִילָה אֲתִי וְאֵת אֲנָשֵׁי בֵּית שְׁאֹוֹל, וַיֹּאמֶר
6 ה' יִסְגִּירוּ'.
7 הגמרא ממשיכה את דברי הברייתא: ואם הוצרך תְּרַךְ לְשָׁנִים -
8 לשאול שני דברים כאחד, שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין,
9 מְחַזְרִין לוֹ אפילו על שנים ביחד, שְׁנֵאמַר בעת שפשט עמלק על
10 צקלג ושבּו את הנשים והילדים של דוד ואנשיו (שם ל ח) 'וַיִּשְׁאַל דָּוִד
11 בַּח' לְאֹמֶר, הֲאֵרְדָה אַחֲרֵי הַגִּידוֹת הַזֶּה, הֲאִשְׁנִינִי, וַיֹּאמֶר (ה') לוֹ יְרֵדָה
12 כִּי הִשָּׁנ תִּשְׁנִי וְהַצֵּל תִּצְלֵל'.
13 ואף על פי שְׁנִינִית נְבִיא חֲזוֹרָת - יכולה להתבטל, כגון נבואת יונה
14 על ניווה, גְּזֵרַת אוֹרִים וְתוֹמִים אֵינָה חֲזוֹרָת, שְׁנֵאמַר (במדבר כו כא)
15 'בְּמִשְׁפַּט הָאוֹרִים' - האורים ותומים הם כמשפט ודין, שלאחר
16 שנפסק שוב אינו מתבטל.
17 לְמָה נִקְרָא שְׁמֹן 'אוֹרִים וְתוֹמִים', 'אוֹרִים' על שם שְׁמֵאֲרִין אֵת דְּבָרֵיהֶן
18 - מבארים ומפרשים את דבריהם, 'תוֹמִים' על שם שְׁמִשְׁלִימִין אֵת
19 דְּבָרֵיהֶן - דבריהם בנימים. ואם תאמר, בְּנִבְכָת בְּנִימִין שִׁיבְאוּ
20 הַשְּׁבֻטִים להילחם בשבט בנימין על פי האורים ותומים, ושבט
21 בנימין ניצח אותם ונפלו מהם הרבה חיילים, מִפְּנֵי מָה לֹא הִשְׁלִימוּ
22 האורים ותומים דבריהם. לפי שהם - האורים ותומים שלא בִּתְּנֵן
23 - לא פירשו להם בשני ימים הראשונים 'עלו והצליחו', אלא רק
24 'עלו' משמעו אם לָנַחַח אִם לְהַנְצִיחַ. ואמנם בְּאִתְּרוֹהֶן - ביום
25 השלישי שנלחמו בבנימין, שאז בִּתְּנֵנוּ - פירשו להם שינצחו,
26 הִסְבִּיחוּ וקיימו את דבריהם, שְׁנֵאמַר (שופטים כ כח) 'וַיִּנְחֵם בֶּן אֱלֶעָזָר
27 בֶּן אֶחָד עֶמֶד לְפָנָיו בַּיּוֹם הַהוּא לְאֹמֶר, הֲאִוְסִיף עוֹד לְצַאת לְמַלְחָמָה
28 עִם כְּנִימִין אֲתִי אִם אֶתְּדַל, וַיֹּאמֶר ה' עָלוּ כִּי מָחָר אֶתְּנֶנּוּ בְיָדְךָ'.
29 מבררת הגמרא: כִּי־צַד נְעֻשִׁית קבלת התשובה באורים ותומים, רבי
30 יוחנן אומר, אותיות השבטים שהיו חקוקות על החושן היו בולטות
31 במקומן, וכגון אם היתה התשובה 'עלה' היו בולטות האותיות ע'
32 משמעו ל' מלוי וד' מיהודה, והכּוּן היה מצרף מהם את התשובה.
33 וְרִישׁ לְקִישׁ אומר, האותיות היו זזות ממקומן ומְצַטְרְפוֹת מעצמן
34 להשלים את התשובה.
35 מקשה הגמרא: והא לא כתיב בהו - בשמות השבטים צד", וכיצד
36 התקבלה תשובה המצריכה את זו. משיבה הגמרא: אמר רב
37 שְׁמוּאֵל פְּרִי־צִקְוֹ, גַּם אֲבָרְהָם 'צִקְוֹ' וְצִקְוֹ כְּתִיב שָׁם. שוב מקשה
38 הגמרא: והא עדיין לא כתיב מ"י". משיבה הגמרא: אמר רב אהא
39 פְּרִי־צִקְוֹ, גַּם הַתִּיבוֹת 'שְׁכָמִי יִשְׁרוּן' כְּתִיב שָׁם.
40 הגמרא מקשה על רבי יוחנן וריש לקיש שנחלקו לעיל באופן
41 התשובה: מיתבי, כל כהן שאינו מדרבן ברוח הקודש וְשִׁכְיָה שוֹרָה
42 עליו אין שואלין בו באורים ותומים, שהרי כשברח דוד מפני
43 אבשלום שאל צדוק הכהן באורים ותומים ועלתה לו - השיבו לו,
44 וְאֶבְיָרְתָּ הַכֹּהֵן שָׂאֵל עֲלֶיךָ לוֹ, שְׁנֵאמַר (שמואל ב' טו כד) 'וַיַּעַל
45 אֶבְיָרְתָּ עַד תֵּם כָּל הַעָם' וגו', ושנינו (סדר עולם פ"ד) שאביתר שאל
46 באותה שעה באורים ותומים ולא עלתה לו והעלוהו ו-סלקוהו
47 מן הכהונה ומינה דוד את צדוק תחתיו. מדברי הברייתא משמע
48 שלא היו האותיות בולטות כרבי יוחנן ולא מצטרפות כריש לקיש,
49 שאם כדבריהם מדוע צריך לכוון המדבר ברוח הקודש כדי שיבין
50 התשובה. מתרצת הגמרא: פּוֹעֵץ הוּא מְסִיעַ בְּתַדְיָהוּ - הכהן היה
51 מסייע לאורים ותומים, שאם היה מדבר ברוח הקודש ושכינה
52 שורה עליו היו האותיות בולטות או מצטרפות, ואם לא היה ראוי
53 לכך לא היו בולטות או מצטרפות כלל.
54 שנינו במשנה: ואין שואלין אלא למלך ולאב בית דין ולמי שהציבור
55 צריך בו. מבררת הגמרא: מָנָא הִנֵּי מִלֵּי. משיבה הגמרא: אמר רבי
56 אבהו, דאמר קרא (במדבר כו כא) 'לְפָנַי אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׂאֵל לוֹ
57 בְּמִשְׁפַּט הָאוֹרִים' וגו' על פי יצאו ועל פי יבאו הוא וכל בני ישראל
58 אתו וכל העדה, ופירושו הפסוק הוא כך: 'והא' זה מלך שהרי
59 מדובר על יהושע שהיה מלך, וְכָל [בני] יִשְׂרָאֵל אֲתוּ' זה משותף

42 כוונת הברייתא לומר, בְּשִׁאֲמְרוּ 'אסור' לא אָמְרוּ אֵלָא בְּחֻצֵי שִׁיעוּר
 43 שאין בו עונש כרת. אֵבֶל אם יש בו בְּשִׁיעוּר, עֲנוּשׁ כֶּרֶת. וְאִף עַל פִּי
 44 – וגם באופן שֶׁעֲנוּשׁ כֶּרֶת (והיינו כשיש בו שיעור), אִין עֲנוּשׁ כֶּרֶת
 45 אֵלָא אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה וְעוֹשֶׂה מְלֶאכֶה בְּלֶבֶד, אבל לא העובר על שאר
 46 העינויים.
 47 תירוצ נוסף לקושיא מדוע נכתב במשנה לשון 'אסור': וְאִיבְעִית
 48 אִימָא, בִּי קִתְּנֵי אִסוּר – מה שנכתב במשנה לשון איסור, אִשְׁאָרָא –
 49 על שאר העינויים הוא, כרחיצה וסיכה, שאין בהם עונש כרת.
 50 דְּתַנּוּ רַבָּה וְרַב יוֹסֵף בְּשִׁאֲר סִפְרֵי דְּבִי רַב, מִזְּנִין לְיוֹם הַכִּפּוּרִים
 51 שֶׁאִסוּר אִף בְּרַחֲצִינָה בְּסִיכָה וּבְנִעְלֵית הַסַּנְדֵּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמַּטָּה,
 52 תְּלִמּוּד לזָמַר לגבי העינוי ביום הכפורים (ויקרא טו לא) 'שְׁבִתוֹן'
 53 ופירושו שְׁבוּת, כלומר הוסף עינוי על עינוי אכילה ושתייה.
 54 גּוּפָא – נשוב לעצם מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש ונבאר את
 55 דברייהם, חֲצִי שִׁיעוּר, רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר אִסוּר מִן הַתּוֹרָה, רִישׁ לְקִישׁ
 56 אָמַר מוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה. רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר אִסוּר מִן הַתּוֹרָה, שְׂבִיזוֹן דְּהַיּוֹ
 57 לְאִיִּצְרוּפֵי – שראוי הוא להצטרף, שאם יאכל עמו עוד חצי
 58 שיעור יצטרפו יחד לכשיעור, אִיִּסְרָא קָא אָכִיל – נמצא שכבר
 59 כעת איסור הוא אוכל. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר מוֹתֵר מִן הַתּוֹרָה, כִּיּוֹן שֶׁרַק
 60 אָכִילָה אָמַר רַחֲמֵנָא – אסרה התורה, וְלִיבָא – ואכילת חצי שיעור
 61 אינה אכילה.
 62 מקשה הגמרא: אִיתְיָבִיבָה רַבִּי יוֹחֲנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, שֵׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא,
 63 מאחר והתורה כתבה את איסור אכילת חלב ועונשו סמוכים זה
 64 לזה, אִין לִי לְלַמּוּד מִכָּאן אֵלָא שְׂבִיל שֵׁינֵנוּ בְּעוֹשֶׂה כֶּרֶת, כְּגוֹן הָאוּכֵל
 65 כשיעור מחלב בהמה, וְשֵׁנוּ גַם בְּאֹהֲרָהּ שֶׁלֹּא לֹאכֵלוּ, אבל חלב בוי
 66 – מִיֵּן בַּעַל חַי שֶׁהוּא סֹפֵק חַיָּה סֹפֵק בַּהֲמָה, ואכילת חצי שיעור של
 67 חלב בהמה, הוֹאִיל וְאִינוּ בְּעוֹשֶׂה, יְכוּל גַּם אִינוּ בְּאֹהֲרָהּ וּמוֹתֵר
 68 לֵאכֹלֵם, תְּלִמּוּד לזָמַר 'כֵּל חֶלֶב', ו'כֵּל' בֹּא לרבות שאפילו כל שהוא
 69 אסור. הרי, שחצי שיעור אסור מן התורה, וקשה על ריש לקיש.
 70 מתרצת הגמרא: חצי שיעור איסורו מְדַרְבְּנָן הוּא, וְקָרָא אִינוּ אֵלָא
 71 אֶסְמִכְתָּא בְּעֵלְמָא.
 72 מוסיפה הגמרא: הָכִי נִמְי מִסְתַּבְּרָא שאין כוונת הברייתא אלא
 73 לאיסור דרבנן, דִּיאִי סְלִקָא דְּעִתְּךָ דְּאִוִּרְיָתָא, הרי בוי בְּסִיכָא הוּא,
 74 אִיִּצְרוּפֵי קָרָא לְאִתְּוֵי בְּסִיכָא – וכי צריך הכתוב לרבות ספיכות,
 75 הלא לפניו גלוי הדבר אם חיה הוא וחלבו מותר או בהמה הוא
 76 וחלבו אסור. אלא בודאי מדרבנן הוא והפסוק אינו אלא
 77 אסמכתא, אם כן אף לגבי חצי שיעור האמור בברייתא אינו אלא
 78 אסמכתא.
 79 דוחה הגמרא: אִי מְשוּם הָא לֹא אִירִיא – אם זו הראיה, אינה
 80 מוכרחת, וניתן לדחותה ולומר שְׂקִיבְרֵי – התנא של הברייתא
 81 סובר,

1 וְאִלְפֵי דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר שְׂאֲדָם הַנִּשְׁבַּע סָתָם שֶׁלֹּא יֵאכֵל אוֹכֵר
 2 עַל עֲצָמוּ אִפִּילוּ בְּכָל שָׁחָא. ומעתה, אם נאמר שריש לקיש סובר
 3 שחצי שיעור אסור על כל פנים מדרבנן, כיצד תירץ את המשנה
 4 שמדובר באוכל חצי שיעור, הרי גם בזה אסור הוא, ונמצא
 5 שנשבע על דבר מצוה.
 6 הגמרא מעלה אפשרות לתרץ, ודוחה: וְכִי תֵימָא – ואם תרצה
 7 לומר, בִּיזוֹן דְּאִית לִיה לְחֻצֵי שִׁיעוּר הֵיטֵר מִן הַתּוֹרָה, אִף עַל פִּי
 8 שאסור מדרבנן קָא חֵייל קִרְבֵּן שְׂבוּעָה – חלה עליו שבועה, וחייב
 9 קרבן. וְהִתְנֵן שֶׁגַם עַל אִיסוּר דִּרבֵּנן לא חלה שבועה (שבועת ל),
 10 ששינוי במשנה שְׂבוּעַת הָעֵדוּת – שבועה שנשבע אדם לחבירו
 11 שאינו יודע לו עדות ושם נמצא שקרן חייב קרבן שבועה) אִינָה
 12 נִוְהַת אֵלָא בְּרֵאוּיִן לְהָעֵיד. אבל מי שאינו ראוי להעיד, אף אם
 13 נמצא שקרן פטור מקרבן. וְהִוְיֵן בָּהּ – ונשאנו ונתנו בדברי המשנה,
 14 לְמַעוּשֵׁי מָאִי – מה כוונת המשנה למעט כאן, הרי ברישא כבר
 15 מיעטה המשנה נשים קרובים ופסולים משבועה זו. ותירצנו שם
 16 בשתי דרכים, רַב פָּסָא אָמַר, לְמַעוּשֵׁי מְלָה, שאף על פי שכשר
 17 להעיד מפני כבודו אינו מעיד, ולפיכך לא נוגהת בו שבועת
 18 העדות. וְרַב אֲחָא בְּרַי רַבִּי עֲקִיבָא מְשַׁחֵק בְּקוּפִיָּא – עוסק
 19 במשחקי מול על ידי הטלת קוביה וכדומה ושמוניחים כסף ומתנסם
 20 שכפי שתיפול הקוביה יזכה מי מהם בכסף, שחכמים החשיבוהו
 21 כגולן ופסלוהו לעדות. הגמרא מבארת את ההוכחה: וְהָא [והריז]
 22 הַמְשַׁחֵק בְּקוּפִיָּא מְאֻרְחֵיָתָא מִיחֵיו חַי – מן התורה הוא ראוי
 23 להעיד, וְרַק רַבֵּנן הוּא דְּפִסְלוּהוּ – שהחשיבוהו לגולן ופסלוהו
 24 לעדות, וְאִף עַל פִּי כֵּן לֹא קָא חֵיילָא עֲלֵיה שְׂבוּעָה. ולכאורה הוא
 25 הדין בשבועת ביטוי שאינה חלה על דבר מצוה, שגם מצוה שאין
 26 חיובה אלא מדרבנן אין השבועה חלה עליה.
 27 דוחה הגמרא את ההוכחה: לְעוֹלָם אִפִּילוּ אִיסוּר שֵׁנִינוּ אֵלָא
 28 מדרבנן לא חלה עליו שבועה, וְשִׁאֲנֵי הָתָם – שונה הדין בשבועת
 29 העדות, לְפִי דְּאָמַר קָרָא (ויקרא ה א) 'אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עוֹנוֹ', ומשמע
 30 שרק מי שיכול להגיד והגדתו מועילה לבעל הדין אם לא הגיד
 31 חייב קרבן שבועה, וְהָאִי – המשחק בקוביא לֹאֵו בְּרַ הִנְדָּה הוּא כֵּלֵל
 32 – אין עדותו נחשבת כלל. שאף שפסולו רק מדרבנן, מכל מקום
 33 למעשה לא מקבלים את עדותו, אבל בנשבע לקיים את המצוה,
 34 שהטעם שאין השבועה חלה כיון שהוא כבר מצוה עליה, אם
 35 אינו מצוה מן התורה (אף שמצוה מדרבנן חלה השבועה).
 36 הגמרא תמזה על הקושיא שבתחילת הסוגיא: וְכֵּל הֵיבָא דְּתַנִּי
 37 עֲנוּשׁ כֶּרֶת לֹא הִנֵּי אִסוּר – וכי בכל מקום שיש עונש כרת אין התנא
 38 שונה לשון איסור, וְהִתְנֵינָא, אִף עַל פִּי שֶׁאֲמָרוּ אִסוּר בְּכוּלֵּן – בכל
 39 החמשה עינויים שנאמרו ביום הכפורים, לֹא אָמְרוּ עֲנוּשׁ כֶּרֶת אֵלָא
 40 עַל הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֵה וְעוֹשֶׂה מְלֶאכֶה בְּלֶבֶד, הרי שאף כאשר יש עונש
 41 כרת שונה התנא לשון איסור. מבארת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך

המשך ביאור למס' יומא ליום ראשון עמ' ב

11 מְשׁוּת מְלַחְמָה מְשַׁמֵּשׁ בְּהֵן בּמִקְדָּשׁ, ואינו משמש בארבעה גדיים,
 12 שְׁנֵאמַר (שמות כט כט) 'וּבְגֵדֵי תְּקֵדֵשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָגְדֵי אֲחֵרָיו,
 13 ולפי שתיבת 'אחריו' מיותרת יש לדרוש שבגדי אהרן יהיו אף לְמִי
 14 שְׂבָא בְּגִדוּלָה אֲחֵרָיו, כלומר למי שהוא שני לו בגדולה, והיינו
 15 משוח מלחמה.
 16 מקשה הגמרא: מְתִיב רַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים
 17 שְׂבִירֵי [שם של חכם] הִקְשָׁה כֵּן, שנינו בברייתא (תורת כהנים צו ג),
 18 יְכוּל הֵיית לומר שִׁיחָא בְּנֵו שֶׁל מְשׁוּת מְלַחְמָה קוֹדֵם לְכֹל אָדָם
 19 וְשִׁמְשׁ תְּחִתּוֹ – ממלא את מקומו לאחר מותו, בְּדִרְבָּךְ שְׂבָנוּ שֶׁל בְּהֵן
 20 גְדוּל מְשַׁמֵּשׁ תְּחִתּוֹ,

1 הגמרא מביאה ברייתא החולקת על רבי אלעזר, וסוברת ששני
 2 מיני ציורים היו: תְּנָא מְשַׁמֵּיָה דְּרַבִּי נְחֵמְיָה, 'רקם' היינו שנעשה
 3 הציור בְּמַעֲשֵׂה מַחֵט – לאחר שנארג הבגד רקמו בו במחט, וְלְפִיכָךְ
 4 משני צדדיו נראה רק פְּרָצוּף אֲחֵד – צורה אחת, כצורתו מכאן כך
 5 צורתו מכאן. ואילו 'השֵׁב' היינו שנעשה הציור בְּמַעֲשֵׂה אוּרְגָּ –
 6 שיש לכל יריעה שתי קירות, וְלְפִיכָךְ לפעמים היו נראים בו שְׁנֵי
 7 פְּרָצוּפוֹת – שתי צורות שאינן דומות זו לזו.
 8 שנינו במשנה: בְּאֵלוּ נִשְׂאֲלִין בְּאוּרִים וְתוּמִים. הגמרא דנה בבגדי
 9 'כהן משוח מלחמה' בשעת עבודתו: בִּי אֲתָא רַב דִּימִי לְבַבֵּל אָמַר,
 10 שמונת הַבְּגָדִים שְׂבָהָן גְדוּל מְשַׁמֵּשׁ בְּהֵן בשעת עבודתו, אף כהן

יומא פרק שמיני - יום הכפורים דף עד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קעא רש"י

1 ואליא רבני עקיבא דאמר — במסכת שבוטע (ט,ב): אדם הנשבע שלא אוכל
 2 סתם, אוסר עצמו בכל שהוא. דהכי תנן: שבוטע שלא אוכל ואכל כל שהוא רבי
 3 עקיבא מחייב וחכמים פוטרם. הלכך הא דקתני חייב אי כרבנן סבירא ליה מוקמינן
 4 ליה במפרש, ואי רבני עקיבא סבירא ליה מוקמינן ליה אפילו בסתם, ורבי שמעון
 5 פוטר. רבי שמעון טעמיה דאמר: בכל שהוא
 6 נמי מושבע מסיני הוא. דתניא במסכת מכות
 7 (ז,א) רבי שמעון אומר: כל שהוא למכות ולא
 8 אמרו כוית אלא לענין קרבן. ואי סבירא ליה
 9 לריש לקיש דחצי שיעור אסור מדרבנן היכי
 10 מוקי לה ליה דתני חייב באוכל חצי שיעור?
 11 והרי אף עליו מושבע משום לאו ד"לא תסור"
 12 (דברים יז). וכי תיטא כיון דאית ליה היתר
 13 מן התורה — אין זה מושבע מסיני וכי
 14 משתבע עליה חיללא שבוטע ומחייב עלה.
 15 שבוטע העדות — שחייב הכתוב עליה קרבן
 16 שבוטע העדות — שחייב הכתוב עליה קרבן
 17 והוינן בה למעוטי סאי — דלא תנן במתניתין
 18 בהדיא, הא תנא ליה רישא: נוהגת באנשים
 19 ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרין
 20 ולא בפסולין. למעוטי מלך — דתנן ביה
 21 (סנהדרין יח,א): לא מעיד ולא מעידין אותו.
 22 למעוטי משחק בקוביא — בעירובן, דהוי גולן
 23 מדרבנן ופסול לעדות. מראורייתא מיהוא חוי
 24 — דלא חוי גולן דאורייתא אלא שגול מידה,
 25 כמו "ויגול את החנית מיד המצרי" (שמואל
 26 ב כג) כך מפרש בבבא קמא (ע"ט,ב). אם לא
 27 יעד — משמע מי שהגדה שלו מועלת לבעל
 28 הדין והאי לא מהניא הגדה ידידה הואיל ולא
 29 מקבלינן לה מדרבנן, וכל היכא דעניש כרת
 30 לא תני אסור — דקשיא לך לעיל: "אסור?"
 31 עניש כרת הוא! איבעית אימא כי קתני —
 32 מתניתין אשאר, משום רחיצה וסיכה דליכא
 33 כרת, תנא אסור. שאר סיפרי — דלאו תורת
 34 כהנים, ספר "ידבר" — "זאלה הדברים", שבתון
 35 — וגבי עינוי כתיב, וכי היכי דשבתון האמור
 36 בשבת אסמכו ביה רבנן שאר מלאכות שלא
 37 היו במשכן ואינה מלאכה גמורה האי נמי
 38 שבתון דגבי עינוי דכתיב "שבתון הוא לכם
 39 ועניתם" להוסיף על עינוי אבילה ושתיה
 40 קאתי. אין לי אלא שישנו בעונש ישנו באזהרה
 41 — גבי חלב קאי דעונשו ואזהרתו סמוכים זה
 42 לזה. "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו" הרי
 43 אזהרה, וסמך ליה "כי כל אוכל חלב מן
 44 הבהמה" — הרי עונש, אין לי שיהא מזהר אלא
 45 על בשיעור שהוא עונש עליו כרת, דגבי עונש לא כתיב "כל" אחלכ לא אוכל דכתיב
 46 "כי כל אוכל חלב". כיון — שהוא ספק ואין בו כרת וחצי שיעור שאינו בעונש, מניין שהוא
 47 באזהרה תלמוד לומר כל חלב — לא תאכלו, והכא כתיב "כל" אחלכ, כלומר: אפילו
 48 כל שהוא.

1 כיון דחוי לאצטרופי אסורא קאבלי — תימה ליה אמאי לא קאמר טעמא דבסמוך ד"כל
 2 חלב" לרבות חצי שיעור דהא רבי יוחנן ידע להתיא ברייתא דהא בסמוך קא מתיב
 3 מינה ויש לומר: דלחכי איצטרך ליה לרבי יוחנן לפרושי האי טעמא, משום דאי מקרא דכל
 4 חלב הוא אמינא עיקר קרא לכוי איצטרך וחצי שיעור מדרבנן ואסמכוה אקרא אבל השתא
 5 דקאמר טעמא דחוי לאיצטרופי סברא הוא מהאי
 6 טעמא דדרשה גמורה היא לחצי שיעור.
 7 כיון ספיקא הוא בו' — תימה: אמאי לא הכריעו
 8 בו בחכמים אי חיה אי בהמה? נבדוק בקרניה
 9 שבוה ניכר אי חיה אי בהמה, כדאיתא ב"אלו
 10 טריפות" (חולין נ"ט,ב) ויש לומר: דשמוא היו טועין
 11 בסימנא דחרוקות בעינן הוא דמיבלע חירקיהו
 12 חדינן ספיקא דעיוא דכרכו, ואפילו למאן דשרי
 13 תרבא דעיוא דכרכו אפשר דעיוא דכרכו
 14 מחשיב ליה מיבלע חירקיהו ובכוי איסתפקא
 15 להו.
 16 איצטרך קרא לרבויי ספיקא — ואף על
 17 גב דאמר פרק ט' דבבבא (נה"ב)
 18 עשירי ודאי ולא עשירי ספק וכן בשלדו מסכת
 19 נוזי (סה"ב) דאמרין: ספק בדרת קדמה ספק
 20 שער לבן קודם — טהור וילף לה מקרא דכתיב
 21 "לטהור או לטמא" פתח הכתוב בטהרה תחילה,
 22 ולא פרכינן: איצטרך קרא למעוטי ספיקא! יש
 23 לומר: דהכא שפיר איצטרך קרא ל"אתווי
 24 ספיקא דקמי שמיא גליא שהוא שוה כל שעה
 25 דהוה מצי למימר לן אי חיה אי בהמה, דאי חד
 26 מינייהו חיה — כולוהו חיות ואי חד מינייהו בהמה
 27 כולוהו בהמות, וכן בפרק קמא דשחיטת חולין
 28 (כ"ב,ב) גבי פרט לתחילת הצהוב שבוה ושבוה,
 29 פריך: אי אמרת ספיקא חוי — איצטרך קרא
 30 למעוטי ספיקא דקמי שמיא גליא שכל שעה
 31 שוה דכל לתחילת הצהוב גדוליס נינהו או קטנים
 32 נינהו, אבל בספק עשירי לא הוה מצי למימר
 33 כולוהו עשירי, דיש מוזן שהם תשיעי ויש מוזן
 34 עשירי. וכן בספק בדרת קודמת זימנן שער לבן
 35 קודם. ובסוף פרק "על אלו מומין" (בבבא, מא,ב)
 36 דתניא: כשהוא אומר למטה "זכר" שאין תלמוד
 37 לומר — להוציא טומטום ואנדרוגינט, ופריך:
 38 מנין? אילימא תנא קמא — איצטרך קרא למעוטי
 39 ספיקא? לאו מטומטום פריך שאין כולן שוין, יש
 40 מהם זכר כשיקע ימצא זכר ויש מהם נקבה. אלא
 41 מאנדרוגינט פריך דכולוהו שוין דקמי שמיא גליא
 42 או כולוהו זכרים או כולוהו נקבות, והא דקאמר
 43 התיב אמר רב חסדא מחלוקת באנדרוגינט אבל
 44 טומטום דברי הכל קודש מטפיקא דלא אתא קרא
 45 למעוטי טומטום אף על גב דלאו קמי שמיא גליא — מכל מקום כיון דאיכא לאוקמי מיעוט
 46 לאנדרוגינט שיש בו נקבות לא מסתבר לאוקמיא בטומטום דשמוא יקיע וימצא זכר דטפי
 47 מסתבר לאוקמי באנדרוגינט מטומטום, ולהכי פריך: אלא מעשה בערכין יערך אלמה
 48 תניא "הזכר" ולא טומטום ואנדרוגינט, והוה לן לאוקמיא קרא דהזכר רק באנדרוגינט
 49 ומשני: סמי מוכאן טומטום, ובפרק קמא (דחגיגה ד,א) תניא: "וזכר" ולא טומטום, ופריך:
 50 דהכי ניבעיב? לסמוך? ילימא אשה חוי וקא עביד עבודה בקדשמי! לא
 51 ליסמוך — דילמא נברא הוא וקא מבטל סמיכה, ואף על גב דסמיכה לא מעבבא — מכל מקום לא מייית קרבן לבתחילה כדי לבטל סמיכה כדאמר בפסחים בפרק "אישת" (פח"ג) בני
 52 חמש שנתערבו עורות פסחיהו ונמצא יבלת באחת מוזן כולן פטורין מלעשות פסח שני, משום דלא אפשר דלא מייית ומתני במותר פסח דפסח לא בעי סמיכה ומותר פסח בעי
 53 סמיכה, והא דאמר במסכת שקלים (יא,ב) ומייית לה בפרק "דאיש מקדש" (קדושין נה,א): בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר, זכרים — עלוהו, נקבות — וזחי שלמים, ומקריבין אותן
 54 בלא סמיכה, לפי שאין מבירין בעליהן שאני התם דכבר הוקדשו ואין להם תקנה בענין אחר אם לא נקריבם בלא סמיכה, וספק מצורע דמייית אשם בפרק "התערבות" (ובחים ע"ב)
 55 וקא מבטל סמיכה, למאן דאמר סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא תקוני גברא שאני, ואם תאמר: הוא רב דסבר בסוף פרק "הפלת" (גדה כ"א) דאנדרוגינט ספיקא חוי, מדטמא
 56 בלבן ואודם, ומדפסיק בסוף פרק "הערל" (יבמות פ"ג,א) כרבי יוסי, דאמר: לא הכריעו בו אם זכר אם נקבה, ובריה בפני עצמה הוא, דקאמר רבי יוסי התם ברייתא — לאו דוקא,
 ואפילו

אתא

1 ואפילו הכי ממעט ליה רב לענין בייאת מקדש מדכתיב "מזכר ועד נקבה" וזכר ודאי נקבה
2 ודאית ולא טומטום ואנדרוגיניוס. והכי אתי קרא למעוטי ספיקא? ויש לומר: דבהאי דרב
3 תרי מעוטי כתיבי, דדוה מצו למיכתב מזכר ועד אדם, או מנקבה ועד אדם, ואתא דר
4 מינייהו לאנדרוגיניוס חוד לטומטום. ואי אנדרוגיניוס זכר הוא — אתי מזכר למעוטי ואי נקבה
5 הוא אתי ועד נקבה למעוטי מטעם שהוא משונה.
6 ובבברות פרק "על אלו מומין" (מא.ב.) גבי הא
7 דמעט אנדרוגיניוס מיהוכר" יתירה דכתיב גבי
8 עולה ופריך: מני? אי רבנן — קסברי ספיקא הוי
9 ואיצטריך קרא למעוטי ספיקא? הוה פריך שפיר
10 דאם בא למעוטי אפילו הוא זכר מפני שהוא
11 משונה משאר זכרים אם כן מדמעטינן ליה
12 מיהוכר" שמע מינה זכר הוא ולא ספיקא, אלמא
13 לא אתא כתנא קמא דאמר ספיקא הוי. ולפי מה
14 שפירשתי אית ליה לרב ד"המפלה" (גד.כח.א.)
15 שפיר ההיא דרב חסדא, דאית ליה גבי בכור
16 דטומטום קדוש מספיקא, דחד מיעוטא כתב
17 בבבא, ולית ליה לאוקומן אלא באנדרוגיניוס ולא
18 בטומטום, שאם הוא זכר הוי זכר גמור. ואם
19 תאמר: אם כן, מאי קא פריך התם לרב חסדא
20 מרביך דמעטינן מערך איש ומערך אשה
21 טומטום ואנדרוגיניוס, ומשני: סמי מכאן טומטום.
22 ומאי קושיא: התם איכא תרי קראי "הוכר ואם
23 נקבה" הלכך ממעטינן ליה, כמו ההיא ד"המפלה"
24 ויש לומר: דהתם צריכי תרייהו שפיר
25 לאנדרוגיניוס. דאי לא כתב אלא "הוכר" הוה
26 ממעטינן ליה מערך זכר, אבל ידא בערך אשה,
27 דלא גרע מאשה. והא פריך מ"אם זכר אם נקבה"
28 להוציא טומטום ואנדרוגיניוס, מאי קושיא? הא
29 גבי שלמים איכא תרי מיעוטי "אם זכר אם נקבה!"
30 ויש לומר: דגרסינן התם זכר ואי נקבה דכתיב
31 בויקרא גבי שלמי עאן דמיניה דריש ליה בתורת
32 כהנים. אבל "אם זכר אם נקבה" דכתיב בשלמי כן
33 בקר — דריש התם פרק "אלו קדשים" (תמורה
34 ז.ב.) לרבות ולד בעלי דמוין ותמורת בעלי דמוין.
35 והשתא פריך שפיר לרב חסדא, דבהאי קרא לא
36 כתב אלא חד מיעוט דהוי או למעט כמו "כשב או
37 עד" פרת לנזמה. ואם תאמר: הא אשכחן דכתב
38 קרא כדי שלא נטעה, דפריך בפרק "אלו טרפות"
39 (חולין טו.ב.) מכדי אנון אקשקשת סמיכין, סנפיר
40 דכתב רחמנא למה ליה? ומשני: אי לא כתב רחמנא
41 סנפיר הוה אמנינא פמיא קשקשת וסנפיר, ואפילו
42 דג טמא, כתב רחמנא סנפיר עד דאיכא סנפיר
43 וקשקשת? ויש לומר: דלשון קשקשת משמע דרב
44 שאינו שוה חולק שהי מסכסכת בו, וסנפיר נמי
45 כך הוא. ונפל בו לשון קשקשת.
46 כו" בריה בפני עצמו הוא — האי בריה בפני
47 עצמו דהכא היינו שאינו ספק חיה או בהמה
48 אבל הא דאמר רבי יוסי בפרק "אותו ואת בנו"
49 (חולין פ.א.) כו" בריה בפני עצמו הוא, ולא הכריעו
50 בו חכמים אי מין חיה או מין בהמה ההוא הוי
51 פירוש שהוא ספק חיה ספק בהמה, דהא שמעינן
52 לרבי יוסי דאמר בפרק "כסיו הדם" (חולין פ.ב.):
53 כו" אין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין
54 מכסין את דמו. ואי הוה בריר לן שהוא בריה ולא
55 הוה לא חיה ולא בהמה ידא מותר לשחטו
56 לכתחילה, דהא לאו בר כסיו הוא.
הני

1 **הוא קרא לכו"י ספיקא** — בתמיה: אטו קמי שמאי ספיקא הוא אי בהמה הוי אי חיה
2 הוי? הא דאמר רב אידי בר אבין — בבביותו בפרק "דם שחיטה" (בא.א.) אף כל לאתויי
3 כו, דקתני התם: "כל דם לא תאכלו לעוף ולבהמה" מה עוף ובהמה מיוחדים וכו'. מה
4 — מצות מלאכת שבת שב ואל תעשה הוא אף מצות עינוי שב ואל תעשה דבר המבטל
5 ממך את העינוי הוא, ואין זו אלא כגון הני
6 דמתניתין: לא יאכל ולא ישנה ולא ירחץ. מה
7 מלאכה לא חלקת בה — בכל צדיה אסורה,
8 אף עינוי נמי שאיסורו בכל צדדי קאמר, יצאו
9 חמה וצנה שאם ישב הרי הוא בעינוי ואם לא
10 ישב אינו מצוה לישוב. מה מלאכה דבר שחייבין
11 עליו במקום אחר — כרת כי הכא, כגון בשבת,
12 אף עינוי דבדר אכילה קאמר שמצינו שחייב
13 עליו במקום אחר כגון פיגול ונוהר. ואם נפישך
14 לומר — ואם יש בידך להשיב על זה הרי ראייה
15 אחרת דקרא של "תענו את נפשותיכם" עינוי
16 שהוא אבידת הנפש בתוך חלל הגוף מיירי. וכי
17 תיבא בעיות קשבתני קרא — כלומר עינוי
18 דתשמיש קא משתעי קרא דתשמיש נמי אקרי
19 עינוי בדלקמן (עו.א.) וחייבין עליו כרת במקום
20 אחר כגון עריות. ונאמר להלן עינוי — ויענך
21 ורעיקך (דברים ח.) וגילף מואם הענה את
22 בנתי — דמוקי ליה לקמן (שם) אתשמיש. עינוי
23 דרבים — יום הכפורים לכל ישראל ואכילה המן
24 לכל ישראל. עינוי כרבי שמים — יום הכפורים
25 מצות מלך היא וכן עינוי המן. הכי גרסינן:
26 המאכילך מן כמדבר וכו' רבי אמי ורבי אסי וכו'
27 — ולית הכא רומאי דקראי אלא קרא מפרש
28 "המאכילך למען ענותך" — אוכל ומעונה. אין
29 לו פת בסלו — אוכל היום ודואג על למחר.
30 אינו רואה ואוכל — אכילת המן טועם טעם כל
31 המינים ואינו רואה אלא מן.
עינו
הוא קרא לכו"י ספיקא — בתמיה: אטו קמי שמאי ספיקא הוא אי בהמה הוי אי חיה
2 הוי? הא דאמר רב אידי בר אבין — בבביותו בפרק "דם שחיטה" (בא.א.) אף כל לאתויי
3 כו, דקתני התם: "כל דם לא תאכלו לעוף ולבהמה" מה עוף ובהמה מיוחדים וכו'. מה
4 — מצות מלאכת שבת שב ואל תעשה הוא אף מצות עינוי שב ואל תעשה דבר המבטל
5 ממך את העינוי הוא, ואין זו אלא כגון הני
6 דמתניתין: לא יאכל ולא ישנה ולא ירחץ. מה
7 מלאכה לא חלקת בה — בכל צדיה אסורה,
8 אף עינוי נמי שאיסורו בכל צדדי קאמר, יצאו
9 חמה וצנה שאם ישב הרי הוא בעינוי ואם לא
10 ישב אינו מצוה לישוב. מה מלאכה דבר שחייבין
11 עליו במקום אחר — כרת כי הכא, כגון בשבת,
12 אף עינוי דבדר אכילה קאמר שמצינו שחייב
13 עליו במקום אחר כגון פיגול ונוהר. ואם נפישך
14 לומר — ואם יש בידך להשיב על זה הרי ראייה
15 אחרת דקרא של "תענו את נפשותיכם" עינוי
16 שהוא אבידת הנפש בתוך חלל הגוף מיירי. וכי
17 תיבא בעיות קשבתני קרא — כלומר עינוי
18 דתשמיש קא משתעי קרא דתשמיש נמי אקרי
19 עינוי בדלקמן (עו.א.) וחייבין עליו כרת במקום
20 אחר כגון עריות. ונאמר להלן עינוי — ויענך
21 ורעיקך (דברים ח.) וגילף מואם הענה את
22 בנתי — דמוקי ליה לקמן (שם) אתשמיש. עינוי
23 דרבים — יום הכפורים לכל ישראל ואכילה המן
24 לכל ישראל. עינוי כרבי שמים — יום הכפורים
25 מצות מלך היא וכן עינוי המן. הכי גרסינן:
26 המאכילך מן כמדבר וכו' רבי אמי ורבי אסי וכו'
27 — ולית הכא רומאי דקראי אלא קרא מפרש
28 "המאכילך למען ענותך" — אוכל ומעונה. אין
29 לו פת בסלו — אוכל היום ודואג על למחר.
30 אינו רואה ואוכל — אכילת המן טועם טעם כל
31 המינים ואינו רואה אלא מן.
עינו
כוי בריה בפני עצמה היא. דאי לא תימא הכי, הא
דאמר רב אידי בר אבין: אף כל לאתויי כוי. כוי
ספיקא הוא, איצטריך קרא לרבווי ספיקא? אלא בריה
שאני. הכא נמי: בריה שאני. תנו רבנן: "תענו את
נפשותיכם", וכול ישב בחמה או בצנה פרי שייצטער,
תלמוד לומר "וכל מלאכה לא תעשו". מה מלאכה
- שב ואל תעשה, אף ענוי נפש - שב ואל תעשה.
ואימא: היכא דיתבי בשימשא ותיים ליה - לא נימא
ליה קום תוב בטולא, יתיב בטולא וקריר ליה, לא
נימא ליה קום תוב בשימשא! - דוימא דמלאכה,
מה מלאכה - לא חלקת בה, אף ענוי - לא תחלוך
בו. תניא אידך: "תענו את נפשותיכם" וכול ישב
בחמה ובצנה ויצטער - תלמוד לומר "וכל מלאכה
לא תעשו", מה מלאכה - דכר שחייבין עליו במקום
אחר, אף ענוי נפש - שחייבין עליו במקום אחר. ואי
זה זה - זה פגול ונותר. אביא פגול ונותר שהן
בכרת, ולא אביא את הטבל שאינו בכרת -
תלמוד לומר "תענו" וענייתם את נפשותיכם ריבה.
אביא הטבל שהוא בכייתה, ולא אביא את הנבילה
שאניה בכיתה - תלמוד לומר "תענו" וענייתם את
נפשותיכם" ריבה. - אביא את הנבילה שהוא בלאו,
ולא אביא את החולין שאינו בלאו - תלמוד לומר
"תענו וענייתם את נפשותיכם" ריבה. אביא החולין שאינו
בקום אכול - תלמוד לומר "תענו" וענייתם את נפשותיכם" ריבה. אביא את התרומה
שאניה ב"בל תותירו" ולא אביא את הקדשים שהן ב"בל תותירו" - תלמוד לומר "תענו"
וענייתם את נפשותיכם" ריבה. ואם נפשך לומר: הרי הוא אומר "והאכרת את הנפש
החיה" - ענוי שהוא אבידת הנפש, ואיזה זה - זה אכילה ושתיה. מאי "ואם נפשך לומר"?
- וכי תימא: בעריות קא מישתעי קרא - הרי הוא אומר "והאכרת את הנפש" ענוי שיש
בו אבידת נפש, ואי זה זה - זה אכילה ושתיה. דבי רבי ישמעאל תנא: נאמר פאן ענוי
ונאמר להלן ענוי, מה להלן ענוי רעבון - אף פאן ענוי רעבון, - וגילף מ"אם תענה
את בנתי" - דנין ענוי דרבים מענוי דרבים, ואין דנין ענוי דרבים מענוי דרבים. - וגילף
מענוי דמצרים, דכתיב "וירא את ענינו" ואמרינן: זו פרישות דרף ארץ! - אלא, דנין ענוי
בידי שמים מענוי בידי שמים, ואין דנין ענוי בידי שמים מענוי בידי אדם. "המאכילך מן
כמדבר לטען ענתך", רבי אמי ורבי אסי, חד אמר: אינו דומה מי שיש לו
פת בסלו למי שאין לו פת בסלו, וחד אמר: אינו דומה מי שרואה ואוכל
למי שאינו רואה ואוכל. אמר רב יוסף: מפאן רמו לסומין שאוכלין ואין שבעין.
אמר אבוי: הלכך, מאן דאית ליה סעודתא - לא ליכלה אלא ביממא. אמר רבי
זרוא: מאי קרא "טוב מראה עינים מהלך נפש". אמר ריש לקיש: טוב מראה
עינים באשה יותר מגופו של מעשה, שנאמר "טוב מראה עינים מהלך נפש".
"כי יתן בפוס עינו ויתהלך בכמישרים", רבי אמי ורבי אסי, חד אמר: כל הנותן

יומא דף עד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שלישי) קעג

התרומה שהיא בקום אכול – שיש מצוה באכילתה. תלמוד לומר
 'תעניו' ועניתם את נפשתיכם' ריבה לאסור אפילו תרומה. ועדיין
 אביא את התרומה שאינה כ'כל תותירו' – שאין איסור להותירה
 ולא לאכלה, ולא אביא את הקדשים שהן כ'כל תותירו' – שחייב
 לאכלם ואסור להותירם. תלמוד לומר 'תעניו' ועניתם את
 נפשתיכם' ריבה אפילו קדשים. ואם נפשך לומר – ואם רצונך
 לדחות דרשה זו, אביא ראייה אחרת שהעניו ביום הכפורים הוא
 מאכילה ושתייה, שכן תרי הוא אומר בעושה מלאכה ביום
 הכפורים (ויקרא כג ל) 'והאכרתי את הנפש ההוא', ובסמוך נאמר (שם
 כג כז) 'ועניתם את נפשתיכם' ללמד שאסרה התורה עניו שהוא
 אכירת הנפש – שאם לא יאכל זמן רב ממות, ואי זה זה, זה העניו
 מאכילה ושתייה.
 מבררת הגמרא: מאי ואם נפשך לומר – כיצד יתכן להשיב על
 הדרשה, שלכן נאמרה דרשה נוספת. מבארת הגמרא: ובי תמא
 בעריות קא מישתעי קרא – שאם תרצה לומר שכונת התורה
 לעניו מתשמיש המטה, שאף בו חייב כרת במקום אחר, בעריות,
 יש לי להביא ראייה שאין הדבר כן, שהרי הוא אומר 'והאכרתי את
 הנפש' ללמדנו שהעניו הוא בדבר שיש בו אכירת נפש, ואי זה זה,
 זה אכילה ושתייה.
 ברייתא נוספת הדרושת שמצות עניו היא מאכילה ושתייה: דבי
 רבי ישמעאל תנא, נאמר כאן – ביום הכפורים 'עניו', ונאמר להלן
 לגבי אכילת המן (דברים טו א) לשון 'עניו', ויענה וירעבך, מה להלן
 עניו רעבון – מניעה מאכילה, אף כאן עניו רעבון.
 מקשה הגמרא: ונילף – ונלמד גזירה שוה ממה שנאמר באהרת
 לכן ליעקב אם תענה את גתתי' (בראשית א ל א) שהכוונה למניעת
 תשמיש, ונאמר שאף העניו ביום הכפורים הוא בכך. משיבה
 הגמרא: דנין עניו דרבים – עניו יום הכפורים האמור לכל ישראל,
 מעניו דרבים – מעניו האמור באכילת המן, שהיה לכל ישראל,
 ואין דנין עניו דרבים מעניו דייחיד – האמור על יחידים, נשות יעקב.
 מקשה הגמרא: ונילף מעניו דמצרים – שהיה לכל ישראל במצרים,
 דכתיב (דברים לו א) 'ויקרא את עניו' ונאמרין זו פירשות דרף ארץ –
 מניעת תשמיש, ונאמר שאף עניו יום הכפורים הוא בכך. משיבה
 הגמרא: אלא דנין עניו יום הכפורים שהוא בידי שמים – במצות ה',
 מעניו בידי שמים האמור במן, ואין דנין עניו בידי שמים מעניו בידי
 אדם, ועניו תשמיש האמור בנשות יעקב ובמצרים מה היה העניו
 אגב החרת העניו שבאכילת המן, מבארת הגמרא ביד היה העניו
 באכילתו: נאמר בתורה (דברים ח טו) 'המאכלך מן כפרך למען
 ענתך', ומבואר שאכילת המן נחשבת לעניו, רבי אמי ורבי אסי
 נחלקו בביאור הדבר. חד אמר, לפי שאינו דומה מי שיש לו פת
 בסלו לצורך מחר, ולפיכך הוא אוכל בנחת, למי שאין לו פת בסלו
 ודוא שמא מחר לא יהא לו לאכול, ובמן הרי נאסר עליהם לשייר
 ממנו למחרת. וחד אמר, אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו
 רואה ואוכל, שאף שטעמו במן כל הטעמים, אך כיון שלא ראו
 אותם לא שבעו לגמרי. אמר רב יוסף, מנא רמו לסומין שאוכלין
 ואין שבעין, לפי שאינם רואים את המאכל.
 אמר אביי, הלךך – מאחר ומי שאינו רואה את מאכלו אינו שבע,
 מאן דאית ליה סעודתא לא ליכלה אלא ביממא – מי שיש לו לסעוד,
 לא יאכל אלא ביום כשיש אור, כדי שישבע. אמר רבי ויקרא, מאי
 קרא – מהו הפסוק בו נרמז דבר זה, שנאמר (קהלת טו) 'שוב מראה
 עינים מהלך נפש' – דבר שאדם רואה בעיניו ועדיף מדבר שהוא
 מרגיש אותו בנפש בלבד.
 ביאור נוסף באותו פסוק: אמר ריש לקיש, טוב מראה עינים פאשה
 יותר מגופו של מעשה – יותר נהנה אדם בראיית עניו מאשר
 בעבירה עצמה, ולפיכך עליו להזהר מאוד מכך, שנאמר 'שוב
 מראה עינים מהלך נפש'.
 פסוק נוסף שנחלקו רבי אמי ורבי אסי בביאורו: 'כי יתן כפוס עינו
 ותתקף במישרים' (משלי כג א), נחלקו רבי אמי ורבי אסי בביאור
 הפסוק, חד אמר, כל הנותן

שחפיו אינה חיה ואינה בהמה, אלא פריה בפני עצמה היא, ולפיכך
 צריכה התורה לרבות שחלבה אסור. ובהכרח כן הוא, דאי לא
 תימא הכי – שאם לא תאמר כך, הא דאמר רב אידי בר אבין על
 הברייתא הדרושת מהפסוק הנאמר באיסור אכילת דם (ויקרא יז כב)
 'לעוף ולבהמה' לרבות כל דבר שיש בו טומאה קלה וטומאה
 חמורה וכו', ותמוה, שכן מה יש לרבות עוד מלבד עוף ובהמה
 האמורים בענין, וביאר רב אידי בר אבין ש'אף גל' שאמרה
 הברייתא לאתויי – ובא לרבותו פוי, שאף דמו אסור באכילה.
 ומעתה, אם פוי ספיקא הוא, יקשה וכי איצטריך קרא לרבוני
 ספיקא, הרי פשוט שדמה אסור, כיון שדם אסור בין בבהמה ובין
 בחיה. אלא בודאי טובא רב אידי, שכוו היא פריה בפני עצמה,
 ושאינו מחיה ובהמה ומשום כך הוצרכה התורה לרבות בפירוש
 איסור אכילת דמה. ואם כן, הקא נמי – אף הברייתא שלפנינו,
 סוברת שפריה היא ושאינו, ולפיכך צריכה התורה לרבות שחלבה
 אסור.
 הגמרא מבארת כיצד למדים מהפסוק איסור אכילה ושתייה ביום
 הכפורים: תנו רבנן, נאמר בתורה (ויקרא טו כט), 'בחדש השביעי
 בעשור לחדש תעניו את נפשתיכם', וכול הייתי לפרש שהמצוה
 היא שישב פתמה או כענה בדי שיצטער ויתענה, תלמוד לומר
 בהמשך הפסוק 'וכל מלאכה לא תעשו', ללמדנו, מה ו-כשם
 שאיסור מלאכה הוא בשב ואל תעשה, דהיינו הימנעות ממלאכה,
 אף מצות עניו נפש הוא בשב ואל תעשה, היינו הימנעות מתענוג
 המבטל את העניו, ואין זה שייך אלא באיסור כגון אכילה שתיה
 ורחיצה.
 שואלת הגמרא: אף לאחר שלמדנו שכונת הכתוב לעניו שהוא
 בשב ואל תעשה, ואימא – עדיין יש לי לפרש ולומר שהכוונה
 היא דיתב בשימשא יתיב ליה – אם הוא יושב בחום השמש וחם
 לו, לא נימא ליה קום תוב כטולא – אסור לו לקום ולישב בצל, וכן
 אם יתיב כטולא וקריר ליה – יושב בצל וקר לו, לא נימא ליה קום
 תוב בשימשא – אסור לו לקום ולישב להתחמם בחום השמש,
 ונמצא מענה את נפשו בשב ואל תעשה. משיבה הגמרא: אי
 אפשר לפרש כן, שכיון שהזכר איסור מלאכה סמוך למצות עניו
 יש ללמוד, דמיא דמלאכה – מצות העניו דומה לאיסור מלאכה,
 מה פאסוק לא חלקת פה, אלא היא אסורה בכל אופן, אף עניו
 האמור בפסוק הוא בדבר שלא תחלוץ בו אלא בכל אופן הוא
 מצווה בו, ולפיכך בודאי אין הכוונה לשיבה בחמה או בצל, שהרי
 לפי זה נמצא שאינו מצווה בעניו אלא אם כבר יושב שם, אך אם
 אינו יושב שם אינו מצווה לשבת כדי להתענות.
 ברייתא נוספת הדרושת באופן אחר: תנא אידך, 'תענו את
 נפשתיכם', וכול ישב פתמה וכענה ויצטער, תלמוד לומר 'וכל
 מלאכה לא תעשו', מה איסור מלאכה הוא דבר שחייבין עליו כרת
 במקום אחר, כגון בשבת, אף עניו נפש הוא בדבר שחייבין עליו כרת
 במקום אחר, והיינו עניו מאכילה, ואי זה זה – היכן מצונו חיוב
 כרת על אכילה, זה פגול ונותר. שואלת הברייתא: אם כן, אביא –
 ארבה, שמצות עניו ביום הכפורים היא מניעה מאכילת פגול
 ונותר בלבד, שהן כרת למי שאוכל מהם כל השנה, ולא אביא את
 הפגול שאינו כרת אלא במיתה בידי שמים, ומנין לנו שהאוכל
 טבל ביום הכפורים ממוסוף עליו חיוב כרת. משיבה הברייתא:
 תלמוד לומר – לכן כפלה התורה 'תענו' ועניתם את נפשתיכם' (שם
 טו לא), ריבה הכתוב שחיוב עניו הוא אף בדבר שאין בו חיוב כרת
 במקום אחר. מוסיפה הברייתא ושואלת: אביא את הפגול החמור
 שהוא במיתה בידי שמים, ולא אביא את הנבילה שאינה במיתה
 אלא בלאו ועונשה מלקות. משיבה הברייתא: תלמוד לומר 'תענו'
 ועניתם את נפשתיכם, ריבה שחיוב עניו הוא אף בנבילה. שואלת
 הברייתא: ועדיין אביא את הנבילה שהוא פגול, ולא אביא את
 החולין שאינו פגול. משיבה הברייתא: תלמוד לומר 'תענו' ועניתם
 את נפשתיכם, ריבה שחיוב עניו הוא אף בחולין. ועדיין אביא
 החולין שאינם בקום אכול – שאין מצוה לאכול, ולא אביא את

60 לפיכך התלוננו על חסרונם. וחד אמר, מעם כל המינין מעמו מעמון
 61 ומפשוט - חשו בפייהם ממשות המאכל, והללו - במינים אלו, טעמו
 62 רק את מעמון ולא את מפשוט.
 63 נאמר בתורה לגבי המן (שמות טו א), (והמן) [והוא] פורע גד לכן
 64 (ומעמו). אמר רבי אפי, כונת הכתוב היא שעגול הוא פגדא - זרע
 65 כוסבר, ולכן במרגלית. (תניא נמי הכי), 'גד' שדומה לזרע פשתן
 66 פגעוילין שאף הוא עגול. אחרים אומרים, 'גד' לפי שדומה להגדה
 67 שמושבית לבו של אדם בפנים, כך נמשכו אחר המן. תניא אידך, 'גד'
 68 שפגדו - מגלהו להם לישראל אי כן תשעה לראשון ואי כן שבועה
 69 לאתרו - אשה שלא שהתה שלשה חדשים לאחר בעלה ונשאת
 70 וילדה, וספק אם נולד לאחר תשעה חדשים ומהבעל הראשון
 71 הוא, או לאחר שבועה חדשים ומהשני הוא, היה המן פושט להם
 72 ספק זה. שהרי כשליקטו את המן מצא כל אחד כפי מספר הנפשות
 73 שבביתו, אם כן מי שנמצא אצלו יותר בידוע שבנו הוא. 'לכן'
 74 שפגדו עזונותיהן של ישראל - מתוך שדאגו שמא מחר לא ירד מן,
 75 היו משעבדים לבם למקום.
 76 תניא, רבי יוסי אומר בשם שהנביא היה מניד להם לישראל מה
 77 שפחזרין ומה שפסדקין - את עוונותיהם הנסתרים, כך המן מניד
 78 להם לישראל מה שפחזרין ומה שפסדקין - מגלה נסתרות ומברר
 79 ספקות. ביצה, שנים שבאו לפני משה לדיו, זה אומר עבדי נגבת וזה
 80 אומר אתה מכרתו לי, אמר להם משה לבוקר משפט - בבוקר
 81 יתברר המשפט אף ללא ביורר הטענות. למחר, אם נמצא עומרו
 82 בבית רבו הראשון פירוע שזה - השני נגבו, אך אם נמצא עומרו
 83 בבית רבו השני פירוע שזה הראשון מכרו לו. וכן איש ואשה שבאו
 84 לפני משה לדיו, זה אומר היא פרהה עלי - זינתה תחת, ורוצה
 85 לגרשה בלא כתובה, והיא אומרת הוא פרהה עלי - חטא נגדי, ואם
 86 רוצה לגרש שיתן לי כתובה, אמר להם משה, לבקר משפט. למחר,
 87 אם נמצא עומרה בבית פגלה פירוע שהיא פרהה עלי ולפיכך
 88 מזונותיה בידו כי נוהג עמה כדיון והיא זו שצריכה לפייסו, אבל אם
 89 נמצא עומרה בבית אביה פירוע שהוא פרהה עליה, ולפי שאינו נוהג
 90 בה כבוד לא זימנו את מזונותיה בידו.
 91 הגמרא מבארת את השינויים בפסוקים בענין מקום ירידת המן;
 92 פתיב (במדבר יא ט) 'וברדת השל על המנהה לילה [בד המן עלי], הרי
 93 שירד המן בתוך המחנה. ובתיב (שמות טו א) 'ויצא העם ולקטו',
 94 משמע שירד סמוך למחנה. ובתיב (במדבר ח א) 'שמו העם ולקטו',
 95 משמע שירד רחוק. הא ביצה - איך מתקיימים כל הפסוקים, אלא
 96 צדיקים ירד על פתח בתיהם, פינונים יצאו סמוך למחנה ולקטו,
 97 ורשעים שמו - (הרחיקו) ולקטו.
 98 הגמרא מבררת את צורת הכנתו של המן: פתיב (שמות טו ד) 'להם',
 99 משמע שהיה המן אפיו כלחם. ובתיב (שם יא ח) 'עגות' משמעו
 100 עיסה קודם אפיה, ובתיב (שם) 'ומתנו ברחים' משמע שאף הוצרכו
 101 לטחנו. הא ביצה, צדיקים קיבלוהו כלחם, פינונים כעגות, ורשעים
 102 מתנו ברחים.
 103 הגמרא דורשת מן הפסוק שעם המן ירדו דברים נוספים: או רבו
 104 במדבה' (שם יא ח), אמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי חמא ברבי
 105 הנינא, מלמד שירד להם לישראל עם המן תבשיטי נשים - בשמים
 106 שנשים מתקשטות בהם, שהוא דבר שנידון - (הנשחק) במדבה.
 107 'ובשלו בפרור', אמר רבי חמא, מלמד שירד להם לישראל עם המן
 108 ציפי קידיה - תבלינים הנותנים טעם וריח טוב במאכל.
 109 דברים נוספים שירדו עם המן: בתרומת המשכן נאמר (שם לו א) 'והם
 110 הביאו אליו עוד נדבה פבקר פבקר', מאי פבקר פבקר? - מדוע נאמר
 111 פעמיים, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונה, את הנדבה
 112 הביאו מדבר שירד להם עם המן שנאמר בו (שם טו כא) 'וילקטו אותו
 113 פבקר פבקר', מלמד שירד להם לישראל אבנים מכות ומרגליות ונתן
 114 המן ומדם נתנו לעבודת המשכן. וכן יש לדרוש מהפסוק (שם לו ב)
 115 'והנשיאים הביאו את אבני השפה', תנא - ושנינו בברייתא, נשיאים
 116 ממש - עננים הביאום עם ירידת המן, וכן הוא אומר - וכן מצאנו
 117 לשון נשיאים בעננים כמו שנאמר (משלי כה יד) 'נשיאים ודוח ונשם
 118 אין'.

1 עינו בבוטו - שאוהב שחרות, איטורי עריות פולן דומות עליו
 2 במישור - נדמים לו כהיתר. וחד אמר, כל הנותן עינו בבוטו, כל
 3 העולם בולד דומה עליו במישור - ממון אחרים נדמה לו כשלו,
 4 ונטולו.
 5 פסוק נוסף שנחלקו רבי אמי ורבי אסי בפירושו: 'דאנה בלב איש
 6 ישחנה' (משלי יב כה), רבי אמי ורבי אפי, חד אמר ישחנה - יסיה אותה
 7 מדעתו, וחד אמר ישחנה לאחרים - ישיח אותה לחבריו, אולי
 8 ישיאו לו עצה.
 9 עוד פסוק שנחלקו רבי אמי ורבי אסי בביאורו: 'ונחש עפר לחמו'
 10 (ישעיה סה כה), רבי אמי ורבי אפי נחלקו מה היה עונשו של הנחש
 11 כשפיתה את חיה לאכול מעץ הדעת. חד אמר, שאפילו אוכל כל
 12 מעדני עולם, טועם בהם טעם עפר. וחד אמר, אפילו אוכל כל מעדני
 13 עולם, אין דעתו מושבת עליו עד שיאכל עפר.
 14 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בקללתו של הנחש: תניא, אמר
 15 רבי יוסי, בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם -
 16 הנהגת הקדוש ברוך הוא עם בראוי שונה מהנהגתם זה עם זה,
 17 שהרי מדת בשר ודם כשאחד מניט - (מצער) את חברו, הלה יורד
 18 עמו לחיו - מצערו בכל מה שיוכל. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן,
 19 שעל אף שקלל את הנחש שיאכל עפר, בתוך הקללה טמונה
 20 ברכה, שמוזנותיו מצויים בכל מקום, עולה לגן מזונותיו עמו, יורד
 21 למטה מזונותיו עמו. וכן אף שקלל את פנען להיות עבד לאחיו,
 22 טמונה ברכה בתוכה, שמוזנותיו מצויים אצל רבו, אוכל מה שרבו
 23 אוכל ושותה מה שרבו שותה. ועוד, אף שקלל את האשה בטומאת
 24 נדה ולידה, אין מתרחקים הימנה, אלא הכל רצין אהיה. וכן קלל
 25 את האדמה שנאמר (בראשית ג יח) 'יקוץ וידרדר תצמיח לה', והכל
 26 ניווין - מוציאים את מזונם הימנה.
 27 הגמרא מוציאים את מזונם הפסוקים האמורים במן: 'זכרנו
 28 את הדנה אשר נאכל במצרים חנם' (במדבר יא ח), רב ושמואל נחלקו
 29 בפירוש 'דגד', חד אמר היינו דגים, וחד אמר עריות, שבמצרים היו
 30 מותרים לשאת את קרובותיהם ובמדבר נאסרו. מאן דאמר דגים,
 31 מוכיח דבריו מדכתיב 'נאכל', ואכילה שייכת בדגים ולא בעריות.
 32 ומאן דאמר עריות, מוכיח כן מדכתיב 'חנם', והנושא את קרובתו
 33 נקל לו לשאתה בחינם ללא נדונה, אבל דגים מנין להם בחינם.
 34 מקשה הגמרא: ולמאן דאמר עריות, הא פתיב 'נאכל', ומה שייך
 35 אכילה בעריות. מתרצת הגמרא: לישנא מעליא לשון נקיה נקט
 36 הכתוב, וכפי שמצאנו לשון זו גם בעריות דכתיב (משלי ל ב) 'כן דרךך
 37 אשה מנאפת אכלה ופתחה פיה, ואמרה לא פעלתי און'.
 38 מקשה הגמרא: ולמאן דאמר 'דגה' היינו דגים, מאי 'חנם', הרי לא
 39 ניתנו להם בחינם. מתרצת הגמרא: דהוון מיתין להו מהפקרא -
 40 שהיו מביאים אותם מן ההפקר, דאמר מר, בשחיו ישראל שואבין
 41 מים, הקדוש ברוך הוא מזמין להם בתוך המים דגים קטנים ככריתו.
 42 מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר שכונת הכתוב לדגים, אבל
 43 עריות לא פריצי בהו - לא היו פרוצים בהם בהיותם במצרים, תיינו
 44 דכתיב (שה' ש ד יב) 'גן עגול אחתי בלה [גו] גל עגול מעין חתום',
 45 ודרשו (מכילתא בא פיה) שהיו שמורים במצרים מן העריות. אלא
 46 למאן דאמר שכונת הכתוב לעריות, ולא היו שמורים בהם, מאי
 47 'מעין חתום'. מתרצת הגמרא: מהנד דאסירין לא פריצי בהו - אף
 48 במצרים נאסרו עליהם מקצת עריות, ומהם נשמרו, ולא בכו אלא
 49 על אותן שנסופו להם במדבר.
 50 מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר שכונת הכתוב לעריות, תיינו
 51 דכתיב בהמשך (במדבר יא י) 'וישמע משה את העם ככה למשפחותיו',
 52 היינו על עסקן משפחותיו - העריות שנגאפו להם מעתה לשכב
 53 אצלם. אלא למאן דאמר שתלונתם היתה על חסרון דגים, מאי 'בכה'
 54 למשפחותיו. מתרצת הגמרא: הא וקא ותיא - תלונתם היתה על
 55 הדגים שחסרו ודן על עריות שנאסרו.
 56 בהמשך הפסוק (שם יא ח) נאמר 'זכרנו וגו' את הקשאים ואת
 57 האבנים ואת החציר ואת הצלילים ואת השומים, רבי אמי ורבי
 58 אפי נחלקו בביאור תלונת בני ישראל. חד אמר, אמנם טעם כל
 59 המינין מעמו במן, אבל טעם המשת המינין הללו לא מעמו בו,

יומא. פרק שמיני - יום הכפורים דף עה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קצה רש"י

עינו בכוסו - אודב שברות. כל העולם דומה עליו במישור - ממון אחרים דומה לו
היתר. וישנה לאחרים - שמה שיאודו עצה. דאנה - פחד שדואג על הפסד שום
דבר פן יבואהו. יורד עמו לחייו - בכל דבר שהוא יכול להקניטו ולהפסידו הוא יורד.
עריית - דנאסרו להם במדבר ודגה לשון תשמש כמו וידגו לרוב (בראשית מח).
ומחתה פיה - מקנת פיה של מטה כמו
"כאשר ימחה הצלחת" (מלכים ב, כא). כמי
שמקנה את הקערה. דאמר פו - במסכת
סוטה בפרק קמא (א.ב). לא פריצו בהו - לא
היו פרוצים בעריות במצרים. הגך דאסירין -
אותן שהיו נאסרות לבני נח כגון הגך דאמרין
בסנהדרין (ג.ב). עורה שבית דין של ישראל
ממתין עליה בן נח מותר עליה וזן בכז על
הנוספות. הללו לא טעמו - שזן קשין
לעוברות ומיניקות כדאמרין בספרי משל אומר
לאשה לא תאכלי בעל מפני התניוק. והוא
כירע גז לזן אמר רבי אסי - זרע הגז אינו
לכן אבל עגול הוא והכי קאמר קרא והוא עגול
כורע גז ולכן במרגלית. כנידא - גרעין של
מזונותיו עמו. קלל את פגען - אוכל מה שרבו אוכל, ושותה מה שרבו שותה. קלל את האשה - הכל רצין אחריה, קלל את
האדמה - הכל ניוזנין הימנה. "וכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם", רב ושמואל; חד אמר: דגים, וחד אמר: עריות.
מאן דאמר דגים - דכתיב "נאכל", ומאן דאמר עריות - דכתיב "חנם", ולמאן דאמר עריות - דהוה רצין אחריה, קלל את
מעליא נקמ, דכתיב "אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און". ולמאן דאמר דגים, מאי חנם? דהוה מויתין להו מהפקרא.
דאמר מר: פשהו ישראל שואבין מים הקדוש ברוך הוא מומין להם בתוך המים דגים קטנים כבדיהו. בשלמא למאן דאמר
דגים, אבל עריות לא פריצי בהו - היינו דכתב "גז עגול אחתי כלה" [גז] אלא למאן דאמר עריות - מאי "מעען חתום"? -
מהגך דאסירין לא פריצי בהו. בשלמא למאן דאמר עריות היינו דכתיב "וישמע משה את העם ככה למשפחותיו" - על עסקי
משפחותיו שנאסרו להם לשכב אצלם, אלא למאן דאמר דגים - מאי "כזה למשפחותיו"? הא וזה הוא. "את הקשאים ואת
האכטאים", רבי אמי ורבי אסי: חד אמר: טעם כל המינין טעמו כמין, טעם המינת המינין הללו לא טעמו בו. וחד אמר: טעם כל המינין
טעמו טעמן וממשן, והללו - טעמן ולא ממשן. "והמן בורע גז לזן וטעמו", אמר רבי אסי: עגול כגדא, ולזן כפרגלית. תניא גמי
הכי: גז - שדומה לזרע פשתן בגבעוליו. אחרים אומרים: גז - שדומה להגדה שמושכת לפו של אדם כמים. תניא אידך:
גז - שמינין להם לישראל אי בן תשעה לראשון ואי בן שבעה לאחרון. "לזן" - שמלכין עונותיהן של ישראל. תניא, רבי
יוסי אומר: כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שפחורין ומה שפסקין, כך המן מגיד להם לישראל מה שפחורין ומה
שפסקין. ביצד? שנים שבאו לפני משה לדון זה אומר: עבדי גנבת, וזה אומר: אתה מכרתו לי. אמר להם משה: לבוקר
משפט. למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון - בידוע שזה גנבו, אם נמצא עומרו בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו. וכן
איש ואשה שבאו לפני משה לדון, זה אומר: היא סרחה עלי, והיא אומרת: הוא סרח עלי. אמר להם משה: לבקר משפט.
למחר, אם נמצא עומרה בבית פעלה - בידוע שהיא סרחה עליו, נמצא עומרה בבית אביה - בידוע שהוא סרח עליה. פתיב
"ובדרת הטל על המחנה לילה [ורד המן עליו]" וכתוב "ויצא העם ולקטו" וכתוב "שמו העם ולקטו". הא ביצד? צדיקים ירד
על פתח פתיחם, בינונים - יצאו ולקטו, רשעים שמו ולקטו. פתיב "להם" וכתוב "עגות" וכתוב "ויטחנו". הא ביצד? צדיקים
- להם, בינונים - עוגות, רשעים - טחנו בריחים. "או דכו במדכה", אמר רבי יהודה אמר רב, ואיתימא רבי הקא ברבי
חנינא: מלמד שירד להם לישראל עם המן תכשיטי נשים, דבר שנידוד במדוכה. "ובשלו כפרור" אמר רבי חמא: מלמד שירד
להם לישראל עם המן ציקי קדירה. "והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר" מאי "בבקר בבקר"? - אמר רבי שמואל בר
נחמני אמר רבי יונתן: מדבר שירד להם בבקר בבקר, מלמד שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן. "והנשאים
הביאו את אבני השמה" תנא: נשאים ממש, וכן הוא אומר "נשאים ורות וגשם אין". "והיה טעמו כמעט לישד השמן" אמר
רבי אבהו: מה שזו תינוק טועם בה פמה טעמים - אף המן כל זמן שישאל אוכלין אותו - מוצאין בו פמה טעמים.
איבא דאמרי: לישד ממש, מה שזו מתהפך לכמה גונון - אף המן מתהפך לכמה טעמים. "ויאמר משה בתת ה' לכם
בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע". תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה: בשר ששאלו שלא בהונו - ניתן להם שלא בהונו,
לחם

18 נתפח ונעשה עב. אתליסר רפי - זו על זו, רפי - בכרות. ותחתונה אינה נאכלת -
 19 מרוב השומן הנבלע בה וכל שכן העלינות. משתבח ליה - היו נמצאות לו בין חביתו
 20 שהיו ממצאיין לו מן השמים. רב חסדא - חמוה דרבא דהה ורבו הוה. ובידיל רבה -
 21 בזכות הרב היה אוכל התלמיד. כתיב ותעל שכבת הטל - "הנה על פני המדבר" כשהיה
 22 הטל עולה מן הארץ לקראת התחנה כדרכו היה
 23 נראה על פני המדבר דק מחספס למדנו שהיה
 24 הטל מכסה את המן עד שעה שהטל עולה
 25 לקראת החמה וכתיב ירד המן עליו אלמא טל
 26 מלמטה. קופסא - אשקרין בלעז. נימח על
 27 פיסת היר - מחוספס נוטרקון. נבלע באיברים
 28 - אינו יוצא מן המעיים. לאחר שסרחו -
 29 שנתלוננו על כך שאמרו בלחם הקלוקל
 30 (במדבר כא). לא לפניהם ולא לציריהם - שאין
 31 יודעים לאיזה צד עניים הולכים. אלא
 32 לאחוריהם - דיודעים הם שלא יחזרו לאחוריהן
 33 ואותן שלפנים צריכין לצאת לסוף המתנה
 34 מאחור.

זה

1 לחם ששאלו כהונן - שאי אפשר להיות בלא לחם. ניתן להם כהונן - בבוקר שיש
 2 שהות להבינו. בשר שאלו שלא כהונן - מתוך כרס מלאה שהרי מקנה רב היה להם.
 3 שלא כהונן - ירד להם עם חשיכה שעה שאינה ראויה לתקן אותה עד שעת הסעודה.
 4 כעין ימא - באור האבוקה. וקבע להם זמן סעודה - בבקר ובערב. שירד להם דבר
 5 שפעון שחיטה - ומלמד שהשליד דבר שטעון
 6 שחיטה היה. וזכחת כאשר צויתך - ולא מציוו
 7 בתורה ציווי הוביחה היאך, מכאן אתה למד
 8 שנמסרו לו הלכות שחיטה על פה. משטיחין -
 9 השלידו היה עשוי לפניהן על הארץ משטיחין
 10 ליטריד"ש בלעז. לחם יפה לבחורים ושמן
 11 לזקנים ודבש לתינוקות. כתיב שמן כטעם לשד
 12 השמן ואין זה לשון שומן אלא לשון שמן
 13 לפיכך טעמו נקוד למעלה ומם שלו נקוד פתח
 14 קטן ולפי שהוא סוף פסוק הנפר השין לינקד
 15 במקץ גדול. כסלויים - קוצים בלשון ארמ.
 16 ופוחבנין לה בתנורא - כך מנהגם לצלות
 17 שפדיהם בתנור. ותפח - מרוב שומנו הוא

1 לחם ששאלו כהונן - ניתון להם כהונן, מכאן למדוה
 2 תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בלילה.
 3 והאמר אביי: האי מאן דאית ליה סעודתא - לא
 4 לאכליה אלא ביממא! - בעין יממא קא אמרינן. אמר
 5 רב אחא בר יעקב: בתחלה היו ישראל דומין
 6 בתרגוליים שמנקרין באשפה, עד שבא משה וקבע
 7 להם זמן סעודה. "הבשר עורנו בין שניהם" וכתוב "עד
 8 חדש ימים". הא ביצד? בינונים - לאלתר מתו, רשעים
 9 - מצטערין והולכין עד חדש ימים. "וישטחו" אמר ריש
 10 לקיש: אל תקרי "וישטחו" אלא "וישחטו" מלמד
 11 שנתחייבו שונאיהן של ישראל שחיטה. "שמוח" תנא

12 משמיה דרבי יהושע בן קרחה: אל תקרי "שמוח" אלא "שחוט", מלמד שירד להם לישראל עם המן דבר שפעון שחיטה. אמר רבי:
 13 וכי מכאן אתה למד? והלא כבר נאמר "וימטר עליהם קעפר שאר וכחול תים עוף כנף" ותניא, רבי אומר: "וזכחת כאשר צויתך"
 14 - מלמד שזנצמיה משה על הושט ועל הקנה, על רוב אהד בעוף, ועל רוב שנים בבהמה. אלא מה תלמוד לומר "שמוח" - מלמד
 15 שירד להם משטיחין משטיחין. כתיב "לחם" וכתוב "שמן" וכתוב "דבש". אמר רבי יוסי ברבי חנינא: לגערים - לחם, לזקנים - שמן,
 16 לתינוקות - דבש. כתיב "שלי" וקרינן, "סליו", אמר רבי חנינא: צדיקים אוכלין אותו בשלוה, רשעים אוכלין אותו ודומה להן
 17 כסליו. אמר רב חנין בר רבא: ארבעה מיני סליו הן, ואלו הן: שיכלי, וקיבלי, ופסיוני, ושלי. מעליא דכולהו - שיכלי, גרעא
 18 דכולהו - שלי. והוי ציפוחתא ומוחבינן לה בתנורא, ותפח והנה מלי תנורא, ומסקינן ליה אתליסר רפי ואחרונה אינה נאכלת
 19 אלא על ידי תערוכת. רב יהודה משתפח ליה בי דני. רב חסדא משתפח ליה בי ציבי. רבא מייתי ליה אריסיה כל יומא. יומא חד
 20 לא אייתי, אמר: מאי האי? סליק לאיגרא, שמעיה לינקא דקאמר "שמעתי ותרנו בני". אמר: שמע מניה נח נפשיה דרב חסדא,
 21 ובידיל רבה אכיל תלמידא. כתיב "ותעל שכבת הטל" וכתוב "ויברדת הטל". אמר רבי יוסי ברבי חנינא: טל מלמעלה, ומל מלמטה,
 22 ודומה כמו שמונח בקופסא. "דק מחספס" אמר ריש לקיש: דבר שנימוח על פיסת היד. רבי יוחנן אמר: דבר שנבלע במאיתם
 23 וארבעים ושמונה אברים. - מחוספס - טובא הוי! - אמר רב נחמן בר יצחק "מחספס" כתיב. הנו רבנן: "לחם אבירים אכל
 24 איש" - לחם שפולאכי השרת אוכלין אותו, דברי רבי עקיבא. וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל אמר לחם: צאו ואמרו לו
 25 לעקיבא: עקיבא מעית! וכי מלאכי השרת אוכלין לחם? והלא כבר נאמר "לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי" אלא מה אני
 26 מקיים "אבירים" - לחם שנבלע במאיתם וארבעים ושמונה אברים. אלא מה אני מקיים "ויתד תהיה לך על אונד ויצאת שמה
 27 חויז" - דברים שתגרי אומות העולם מוכרין אותן לחם. רבי אלעזר בן פרטא אומר: אף דברים שתגרי אומות העולם מוכרין
 28 להן מן מפין, אלא מה אני מקיים "ויתד תהיה לך על אונד"? לאחר שפרחו, אמר הקדוש ברוך הוא: אני אמרתי והיו כמלאכי
 29 השרת - עבשו אני מטריח אותם שלש פרסאות דכתיב "והנה על הירדן מבית הישימות עד אבל השמים". ואמר רבה בר בר
 30 חנה: לדידי הוי לי ההוא אתרא והויא תלתא פרסי. ותנא: בשנפנין - אין נפנין לא לפנייהן, ולא לצדדיהן, אלא לאחוריהן, ועתה
 31 נפשנו יבשה אין בל", אמרו: עתיד מן זה שתופח במעייהם, בלום יש ילוד אשה שמכנים ואינו מוציא? וכשנאמרו דברים
 32 לפני רבי ישמעאל אמר לחם: אל תקרי "אבירים" אלא "אבירים" - דבר שנבלע במאיתם וארבעים ושמונה אברים. אלא
 33 מה אני מקיים "ויתד תהיה לך על אונד" - דברים שבאין לחם מפרדינת תים. דבר אחר "לחם אבירים אכל איש"

זה

שְׂמֵיעָה לְנוּקָא דְקָאמֵר - ושמע את התינוק שונה את הפסוק (חבקוק
 1 (10) 'שְׂמֵיעָה וְתִרְנָה בְּמִנִּי' אָמַר רַבָּא, שְׂמַע מַנְיָה - יש לי להבין מכך
 שנה נפשית דרב חסדא ושהיה רבו וחמיו של רבא, וכו' וכו' רבא -
 2 ובזכותו של הרב אביל תְּלַמְּדָא עד עתה, ומכיון שמת הרב שוב
 3 אין התלמיד זוכה.
 4 הגמרא חזרת לבאר את הפסוקים האמורים במקו. פְּתִיב (שמות טז ד)
 5 'וְתַעַל שְׂכַבֵּת הַטַּל וְהַנְּחָה עַל פְּנֵי הַמְדַבֵּר דְּקִמְחוֹסְפִי' וגו' - כשהיה
 6 הטל עולה כדרכו מן הארץ לקראת החמה, היה נראה על פני
 7 המדבר דק מחוספס, ולמדנו שעד זריחת החמה ביסה הטל את
 8 המן מלמעלה. וְכֵתִיב (במדבר יט ט) 'וְזִבְדַּת הַטַּל עַל הַמִּטְנְהָה לַיְלָה יִרְדַּ
 9 הֶמֶן עַל פְּנֵי' משמע שהטל היה מלמטה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא,
 10 מַל מִלְּמַעְלָה וּמַל מִלְּמַטָּה וּבִמְצַע הֶמֶן, וְדוֹמָה כְּמוֹ שְׂמוּנָה
 11 בְּקוֹסְפָא.
 12 בהמשך הכתוב נכתבה המן דְּקִמְחוֹסְפִי, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, תִּיבַת
 13 'מְחוֹסְפִי' מורכבת משתי מילים, מח ופס, לומר שהמן היה דָּבַר רַךְ
 14 שְׂנוּמָה עַל פִּישַׁת הַיָּד. רַבִּי יוֹחֵנָן אָמַר, לומר שהמן היה דָּבַר שְׂנוּבֵלַע
 15 בְּמַאֲתָם וְאֲרָבְעִים וּשְׂמוּנָה אֲבָרִים, גִּימַטְרִיא שֵׁל 'מְחוֹסְפִי' כְּלוּמַר
 16 לָא יֵצֵא מִהֶגֱוַן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: 'מְחוֹסְפִי' שְׂמָא הָיִי - הִגִּימַטְרִיא
 17 שְׁלוּ וְיִתֵּר מִכָּךְ. מְתַרְצָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי נָחוּן בְּרִי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא,
 18 פְּתִיב, ללא ואי, לפיכך הגמרא היא רמז.
 19 תְּנוּ רַבְּנָן, על המן נאמר (תהלים עח כח) 'לָחֵם אֲבִירִים אָבֵל אִישׁ',
 20 דְּהִיֵּינוּ לָחֵם שְׂמֵלְאָבִי הַשֵּׁרֵת שֶׁהֵם אֲבִירִים וְחוֹזִיקִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ,
 21 דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וְכַשְׁנָאמְרוּ הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, אָמַר לָחֵם
 22 צָאוּ וְאִמְרוּ לוֹ לְעֲקִיבָא, עֲקִיבָא טַעַתָּ, וְכִי מְלָאכִי הַשֵּׁרֵת אוֹכְלִין
 23 לָחֵם, וְהָלֹא כִּבְרָ נָאמַר בְּמַשָּׁה רַבִּינוּ שְׂעֵלָה לְמָרוֹם (דברים טו ט)
 24 לָא אֲכַלְתִּי וַיִּמֵּץ לֹא שְׂתִיתִי' לִפִּי שֶׁכֶּךְ מִנְּהַג הַמְּלָאכִים בְּמָרוֹם. אֱלֹא
 25 מָה אֵנִי מְקַיֵּים 'אֲבִירִים' לָחֵם שְׂנוּבֵלַע בְּמַאֲתָם וְאֲרָבְעִים וּשְׂמוּנָה
 26 'אֲבָרִים' וְהִיֵּינוּ הֶמֶן שְׂהִיָּה נִבְלַע בְּאִיבְרִים. מִקְשָׁה הִבְרִיתָא: אֱלֹא -
 27 אִם אֶבֶן נִבְלַע הֶמֶן בְּאִיבְרִיהֶם וְלֹא הוּצְרְכוּ לְנַקְבֵיהֶם, מָה - כִּיצַד
 28 אֵנִי מְקַיֵּים אֶת הָאֲזַהָרָה שֶׁהוֹזְהָרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שם כג ד), וְיִתְדֵי תְּהִיָּה
 29 לְךָ עַל אוֹנֵךְ (וְיִצְאָתָּ שָׂמָה חוּץ), לִכְסוּת בַּה אֶת הַצְּוֹאָה. וּמְתַרְצָת:
 30 מְשוֹם אֲכִילַת דְּבָרִים שְׂתַגְרִי אוֹפּוֹת הַעוֹלָם מוֹכְרִין אוֹתָן לָחֵם, שֵׁלֵא
 31 נִבְלַעוּ בְּאִיבְרִיהֶם. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּרָטָא חוֹלַק ואומַר, אַף דְּבָרִים
 32 שְׂתַגְרִי אוֹפּוֹת הַעוֹלָם מוֹכְרִין לָחֵם מִן מִטְסַן וְבִיטְלוּן,
 33 וְלֹא נִצְרְכוּ לְנַקְבֵיהֶם כָּלָל, אֱלֹא מָה אֵנִי מְקַיֵּים וְיִתְדֵי תְּהִיָּה לְךָ עַל
 34 אוֹנֵךְ, לְאַחַר שִׁפְרוּהוּ - לְאַחַר שֶׁהִתְלוּנְנוּ עַל הֶמֶן שְׂהִיָּה יוֹצֵא
 35 מֵאִיבְרִיהֶם, שאו אָמַר תְּהִיָּה בְּרוּךְ הוּא, אֵנִי אֶמְרֵתִי -רְצִיתִי
 36 שׁוּתִי מְלָאכִי הַשֵּׁרֵת, עָבְשׂוּ אֵנִי מְסֵרִיָּה אוֹתָם לִלְכַת שֵׁלֵשׁ
 37 פְּרָסְאוֹת כְּדִי לְצֵאת מִן הַמְּחַנָּה וּלְהִיפְנוֹת. וּמִנִּין שְׂהִי צְרִיכִים
 38 לִלְכַת שֵׁלֵשׁ פְּרָסְאוֹת כְּדִי לְהִיפְנוֹת, דְּכֵתִיב עַל שִׁטּוֹ שֵׁל מַחְנָה
 39 יִשְׂרָאֵל (במדבר לג ט) 'וְיִחַנוּ עַל תֵּירֶדֶן מִבַּיַת הַיַּשְׁמָעֵל עַד אָבֵל הַשְּׂמֵיט',
 40 וְאַמַּר רַבָּה בַר בַּר הֵנָּה, לְדִידִי חָיִי לִי הוּא אֶתְרָא - אֵנִי רָאִיתִי אֶת
 41 הַמָּקוֹם הַהוּא, וְהָיָא תְּלָתָא פְּרָסֵי - וְהִיא אָרְכּוּ שֵׁלֵשׁ פְּרָסְאוֹת.
 42 וְתָנֵא - וְהָיִי שְׂנוּי בְּרִיתָא, שֶׁשְׂנוּפִינֵי - כְּשִׁרְצוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 43 לְהִיפְנוֹת בְּמַדְבַּר, אֵין נִפְנִין לֹא לְפִנְיָהּ וְלֹא לְצִדֶיהָ שְׂמָא יִלְכוּ עֲנִי
 44 הַכְּבוֹד לְאוֹתוֹ כִּיּוּן, אֱלֹא לְאַחֲרֵיהֶן, כִּי בּוּדָאִי לֹא יִחֲזְרוּ הֶעֱנִיּים
 45 לְאַחֹר. נִמְצֵא, שְׂאוֹתָם שֶׁשֶׁהוּ בְּקְדֻמַּת הַמְּחַנָּה הִלְכוּ אֶת כָּל אָרְכוּ
 46 לְאַחֹר כְּדִי לְהִיפְנוֹת.
 47 בתלונת בני ישראל על המן נאמר (במדבר יא ו), 'וְעַתָּה נִפְשֵׁנוּ יְבַשָּׁה
 48 אֵין כָּל בַּלְתִּי אֶל הֶמֶן עֲיַנְנוּ. הַגְּמָרָא מְפָרַשׁת אֶת תְּלוּנַתָּ: אָמְרוּ -
 49 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִתְלוּנָה, עָתִיד מִן זֶה שְׂתִיפֶא -[יִתְפַּח] בְּמִעֲיָהֶם וְשֵׁל
 50 עֲצָמוֹם וַיּוּמָתוּ, שֶׁהָיִי כְּלוֹם -[וְכִי-] יֵשׁ יְלֹוד אִשָּׁה שְׂמַכְנִים לְגוֹפוּ דְבַר
 51 מֵאֲבָל וַאֲיָנוּ מוֹצִיא אוֹתוֹ. וּשְׂנוּפִינֵי דְּבָרִים - דְּרִשָּׁה זֹו לִפְנֵי רַבִּי
 52 יִשְׁמַעֵאל, אָמַר לָחֵם, לִפִּי זֶה אֵל תְּקַרְי בַּפְּסוּק הָאִמְרוּ עַל הֶמֶן (תהלים
 53 עח כח) 'לָחֵם אֲבִירִים אָבֵל אִישׁ', אֱלֹא לָחֵם אֲבִירִים, כְּלוּמַר דְּבַר
 54 שְׂנוּבֵלַע בְּמַאֲתָם וְאֲרָבְעִים וּשְׂמוּנָה אֲבָרִים. אֱלֹא מָה אֵנִי מְקַיֵּים וְיִתְדֵי
 55 תְּהִיָּה לְךָ עַל אוֹנֵךְ' בְּדָרְשִׁים שְׂבָאֵן לָחֵם מְפַדֵּינַת הֶם - שִׁקְנוּ מְתַגְרִי
 56 הָאוֹמוֹת, שֵׁלֵא נִבְלַעוּ בְּאִיבְרִיהֶם.
 57 דְּבַר אַחַר - דְּרִשָּׁה אַחֲרַת בַּפְּסוּק, 'לָחֵם אֲבִירִים אָבֵל אִישׁ'
 58
 59
 60

אבל לָחֵם שְׂשָׁלוּ כְּהוּן, שהרי אי אפשר להתקיים בלעדיו, נִתֵּן
 1 לָחֵם כְּהוּן - בַּבּוֹקֵר שִׁישׁ שְׁהוֹת לְהִכִּינוּ.
 2 מְבָאן - מִמַּה שִׁירַד הַשְּׁלִיּוֹ בְּעַרְב, לְמַדָּה תּוֹרָה דְּרָךְ אֶרֶץ שְׂמָא יֵאֲבַל
 3 אָדָם בְּשָׂר אֱלֹא בְּלִיָּה, כְּדִי שְׂתוּהִיָּה אֲכִילָתוֹ בְּיוֹם קְלָה מִבְּלִילָה.
 4 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאָמַר אֲבִי (לעיל ע"א) הָיִי מַאֵן דָּאִית לִיָּה סְעוּדָתָא
 5 לָא לְאַכְלִיָּה אֱלֹא בְּיִמְמָא - מִי שִׁישׁ לוֹ סְעוּדָה לְאַכּוֹל, לָא יֵאֲבַלְנוּ
 6 אֵלֹא בְּיוֹם, כְּדִי שִׁירָאָה אֶת מֵאֲכֵלוֹ וְיִשְׁבַּע. מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: כַּעַן
 7 יָמְמָא קָא אָמְרִין - כּוּונַת אֲבִי שִׁיאֵבֵל לְאוֹר הָאֲבוּקָה, שְׁהוּא כַּעַן
 8 יוֹם.
 9 אָמַר רַב אָהֵא בְרַ עַקְבִּי, בְּתַחֲלָה הָיִי יִשְׂרָאֵל דְּיִמִּין כְּתְרָנְגוּלִים
 10 שְׂמִנְקָרִין בְּאִשְׁפָּה - אוֹכְלִים מִעַט בְּלֹא קִבְיּוֹת, עַד שְׂבָא מוֹשֶׁה וְקָבַע
 11 לָחֵם וּמִן סְעוּדָה בְּבּוֹקֵר וּבְעֵרַב.
 12 הַגְּמָרָא מִיִּישַׁבַּת סְתִירָה בִּין שְׁנֵי פְּסוּקִים הָאִמְרוּרים בְּעוֹשֵׁן מַתְלוּנִי
 13 הַשְּׁלִיּוֹ: בַּפְּסוּק אַחַד נֹאמְר (במדבר יא לו) 'הַבְּשָׂר עוֹדֵנוּ בִּין שְׂנֵיהֶם וְגו'
 14 וְרָךְ ה' בָּעַם, לְמַדְנּוּ שֶׁנִּעְשָׂנוּ מִיָּד, וְכֵתִיב בַּפְּסוּק אַחֵר (שם יא ב)
 15 שִׁיאֲכַלוּ מִן הַשְּׁלִיּוֹ עַד חֲרַשׁ יָמִים'. הָא בְּיָצֵד מְתַקִּימִים שְׁנֵי
 16 הַמְקִרְאוֹת, אֵלֹא בִּינְיָנִים לְאַלְתֵּר מַתָּה, וְרִשְׁעִים מְצַטְרִין וְהוֹלְכִין עַד
 17 חֲדַשׁ יָמִים.
 18 הַגְּמָרָא אִרְשַׁת הַכְּתוּבִים בְּעִנְיָן הַשְּׁלִיּוֹ: 'וַיִּשְׁפְּחוּ לָחֵם שְׁטוּחַ' (שם יא
 19 לו), אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, אֵל תְּקַרְי 'וַיִּשְׁפְּחוּ' אֱלֹא 'וַיִּשְׁחָטוּ' מְלַמֵּד
 20 שְׂנַתְחִיבֵי שׁוֹנְאִיָּהּ שֵׁל יִשְׂרָאֵל שְׂחִיטָה עַל שִׁשְׂאָלוֹ שְׁלִיּוֹ שֵׁלֵא
 21 כְּהוּן.
 22 'שְׂמוּחַ', תְּנָא מְשַׁמְיָה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְרָחָה אֵל תִּקְרִי 'שְׂמוּחַ' אֱלֹא
 23 'שְׂחוּט', מְלַמֵּד שִׁירַד לָחֵם לְיִשְׂרָאֵל עִם הֶמֶן דְּבַר שְׂפָעוּן שְׂחִיטָה,
 24 כְּלוּמַר הַשְּׁלִיּוֹ הוּא מִמִּין הַטְּעוּן שְׂחִיטָה. אָמַר רַבִּי, וְכִי מְבָאֵן אֶתְהָ
 25 לְמַד שְׁלִיּוֹ טְעוּן שְׂחִיטָה, כְּלוּמַר וְכִי צִרְיִךְ דְּרִשָּׁה' לְכָךְ, וְהָלֹא כִּבְרָ
 26 נָאמַר (תהלים עח כח) 'וַיִּמְטַר עֲלֵיהֶם כַּעֲפַר שָׁאֵר וְכַחֹל (תָּם) [וַיִּמֵּץ]
 27 עוֹף כְּנָף', וְלִמְדוּנָה שֶׁהַשְּׁלִיּוֹ מִין עוֹף הוּא, וְתִנְיָא בְּרִיתָא שְׂעוּף
 28 חַיִּיב שְׂחִיטָה מִן תְּהוֹרָה, רַבִּי אוֹמַר, מִמַּה שֶׁנֹּאמַר (דברים יב כא) 'וְנִבְחָתָּ
 29 בְּאִשְׁרֵי צִוִּיתָה' וְלֹא מִצְאָנוּ בְּתוֹרָה כִּיצַד הִיא הִזְבִּיחָה, מְלַמֵּד
 30 שֶׁשְׂנוּמָה מוֹשָׁה הִלְכוֹת שְׂחִיטָה בַּעַל פִּה, עַל תּוֹשֵׁט וְעַל חֵקְנָה - שֶׁהֵם
 31 סִימְנֵי הַצְּוֹאָר, וְעַל כֶּךְ שְׂדֵי שְׂחִיטָת רֹוב סִימֵן אַחֵר קְעוּרָה, וְעַל כֶּךְ
 32 שְׂצָרִיךְ לְשַׁחֲט רֹוב שְׂנֵינִים -[סִימְנִים] בְּקִפְיָה. אֱלֹא מָה תְּלִמּוּד לּוּמַר
 33 'שְׂמוּחַ', מְלַמֵּד שִׁירַד לָחֵם הֶמֶן מְשַׁחֲטִין מְשַׁחֲטִין - בְּצוּרָה שְׂטוּחָה
 34 עַל פְּנֵי הָאֶרֶץ, וְלֹא מְפּוֹרוּר.
 35 הַגְּמָרָא מְבֹאֲרַת אֶת סְתִירַת הַפְּסוּקִים בְּעִנְיָן הַמָּן: פְּתִיב שֶׁהֶמֶן הִיָּה
 36 'לָחֵם' (שמות טו א), וְכֵתִיב - וּמְקוּם אַחֵר הַכְּתוּב מְכַנֵּה אוֹתוֹ (במדבר
 37 יא ח) 'שֶׁמֶן', וְכֵתִיב בּו עוֹד (שמות שם לא) 'בְּצִפְפִּיחַת בְּדֶבֶשׁ', וְכִיצַד יָכוֹל
 38 הֶמֶן לְהִיֹּת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שׁוּנִים. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, הֶמֶן
 39 הַשְׂתַּנָּה לְכָל אָדָם כְּפִי מַה שְׂרָאִי לוֹ, לְעַעְרִים לָחֵם, לְקִנְיִים שֶׁמֶן,
 40 לְתֵינּוּקוֹת דְּבִישׁ.
 41 הַגְּמָרָא חוֹרַת לְעִסוֹק בְּעִנְיָן הַשְּׁלִיּוֹ: פְּתִיב 'שְׁלִי' בִּשְׂיָן, וּאֲפַשְׁר
 42 לְקִרְאוּ מְלִשׁוֹן שְׁלוּה, וְקִרְיָן 'שְׁלִי' בִּשְׂיָן שְׂמָאלִית שְׁנִקְרָת
 43 כְּסָמְרִ, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, צְדִיקִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּשְׁלֹוֹ, רִשְׁעִים
 44 אוֹכְלִין אוֹתוֹ וְדוֹמָה לָחֵם בְּסִילְיָן - קוֹצִים.
 45 אָמַר רַב חֲנָן בַּר רַבָּא, אֲרָבְעָה מֵינֵי כְּלִי הֵן. וְאַלוּ הֵן, שִׁיבְלִי וְקִיבְלִי
 46 וּפְסִיזִי וְשִׁלְיִי. מְעַלְיָא דְּבּוֹלְהוּ - הַטוֹב שֶׁבְּכּוֹלִם שִׁיבְלִי, גְּרָעָא
 47 דְּבּוֹלְהוּ - הַגְּרוּע שֶׁבְּכּוֹלִם שְׁלִי, וְהוּי בְּצִיפּוֹרָתָא - גּוֹדְלוֹ שֵׁל הַשְּׁלִי
 48 כִּצְפּוּר, וּמוֹתְבִינֵן לָהּ בְּתִינּוֹרָא - וְהִיָּה מִנְּהַגֵּם לְהִנְיָחוּ בְּתַנּוּר
 49 לְצֻלוֹתוֹ, וְתַפַּח וְהִיָּה מְלֵי תְּנּוּרָא - וּמְרׁוּב שׁוּמְנוּ הִיָּה תּוֹפַח וּמְמַלָּא
 50 אֶת חֵלֵל תְּחַנוּר, וּמְקַנְיֵן לִיָּה אַתְלִיסֵר רִיפִי - וּמִנְיָחִים אוֹתוֹ עַל
 51 שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר כְּכּוֹרַת זוֹו עַל גְּבִי זוֹו לְסַפּוּג אֶת שׁוּמְנוּ כְּדִי שִׁיָּה רָאוּי
 52 לְאַכּוֹל. וְאַחֲרוּנָה - וּאֲפִילוּ הַפֵּת הַתְּחַתּוּנָה, שֶׁסִּפְגָּה מִעַט מְכוּלוֹ,
 53 מְרׁוּב הַשׁוּמֵן הַסּוּג בָּהּ אֵינָה נִאֲכַלָּת אֱלֹא עַל יְדֵי תְּעָרׁוּכָת.
 54 רַב יְהוֹדָה, לְגוֹדֵל זְכוּתוֹ מְשַׁתְּבַּח לִיָּה בִּי דְּנִי - הָיִי מְמַצִּיאִים לוֹ מִן
 55 הַשְּׂמִימִם שְׁלִיּוֹ בִּין חַבּוּתוֹ. רַב חֲסָדָא, מְשַׁתְּבַּח לִיָּה בִּי צִיבִי - הִיָּה
 56 מוֹצֵא וְאוֹצַר בְּאוֹצֵר הַעֲצִים שְׁלוֹ. רַבָּא, מִיָּתִי לִיָּה אִרְיסָה כָּל יוֹמָא -
 57 הָאֵרִיס שְׁלוּ הִיָּה מוֹצֵא שְׁלִיּוֹ בְּשִׁדָּה וּמִבְּיָא לוֹ מִיָּד יוֹם, יוֹמָא חַד
 58 לָא אִיָּתִי - בְּאֶחָד הַיָּמִים לֹא הִבִּיא הָאֵרִיס, אָמַר רַבָּא מָאִי הָיִי -
 59 מְדוּעַ הַיּוֹם לֹא הִמְצִיאֵ לוֹ מִן הַשְּׂמִימִם, סְלִיק לֵאמָרָא - עַלָּה לִגְו,
 60

53 מאחר שאם משתי ארבות הומטרו מי המבול בגובה חמש עשרה
 54 אמה, משתי דלתות שהן פי ארבע מהן הומטר מן בגובה ששים
 55 אמה.
 56 שיטה החולקת על רבי אלעזר המודעי: תניא, איסי בן יהודה אומר,
 57 מן שער להם לישראל היה גובהו מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל
 58 מלכי מדינת ומערב, שנאמר (תהלים כג ה) 'תערה לפני שולחן נגד צדריך'
 59 [וגו' 'בוכי רוחה']. אמר אביי, שמע מינה מפסוק זה, כפא דרוד
 60 לעלמא דאתי – הכוס שעליה יברך דוד המלך בסעודת הצדיקים
 61 לעתיד לבא, מאתן ועשרין ותד לוגא מחויק, שנאמר 'בוכי רוחה',
 62 'רוחה' בנימטריא הכי הוי.
 63 הגמרא מקשה על דרשת רבי אלעזר המודעי: הא לא דמיא – אין
 64 לדמות את ירידת המן למבול, שהרי תתם – ירידת המבול בגובה
 65 חמש עשרה אמה, היתה פארעין יומין – בארבעים יום, אבל הכא
 66 – ירידת המן תדא שעקא – בשעה אחת ירד הכל, ויתכן אם כן
 67 שגובהו פחות מששים אמה. ומאידך, תתם לכוף עלמא – המבול
 68 כיסה את כל העולם, אבל הכא – [במון] לישראל לחודיה, ונפיש להו
 69 מפי – ויתכן שגובהו היה יותר מששים אמה. מתרצת הגמרא: רבי
 70 אלעזר המודעי 'פתיחה' 'פתיחה' גמר – למד כן בגזירה שהו
 71 'פתיחה' האמורה במן 'פתיחה' האמורה במבול, כשם שבמבול
 72 גבהו המים חמש עשרה אמה לשתי ארבות כך במן גבהו חמש
 73 עשרה אמה לכל שתי ארבות.
 74 שנינו במשנה: יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה
 75 ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשיש המטה. מבררת הגמרא: הני
 76 חמשה ענייני המנויים במשנה כנגד מי – מהיכן נלמדו. אמר רב
 77 חסדא, כנגד חמשה ענייני שבפתורה – חמש פעמים שנאמרה בתורה
 78 מצות עינוי ביום הכפורים: א. 'אך עשור לחדש השביעי וגו' וענייתם
 79 את נפשתיכם' (במדבר טו ז). ב. 'ואך בעשור לחדש השביעי וגו' וענייתם
 80 וענייתם את נפשתיכם' (ויקרא כג כ). ג. 'שבת שקבתון הוא לכם וענייתם
 81 את נפשתיכם' (ויקרא כג לב). ד. 'ושבת שקבתון היא לכם וענייתם את
 82 נפשתיכם' (ויקרא טו א). ה. 'והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי
 83 בעשור לחדש תענו את נפשתיכם' (ויקרא טו כט).
 84 מקשה הגמרא: וכי הני העניינים חמשה בלבד הוי, ואנן שיא הני
 85 – והרי במשנה נמנו ששה. מתרצת הגמרא: שתייה בכלל אכילה
 86 היא, וכענינו אחד הם הנלמד מפסוק אחד. דאמר ריש לקיש, מנין
 87 לשתייה שהיא בכלל אכילה, שנאמר לענין מעשר שני (דברים יד כג)
 88 'ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרדך, והלא תירוש
 89 האמור כאן תמרא – [יין] הוא, וקרי ליה 'ואכלת', הרי ששתייה בכלל
 90 אכילה היא. דוחה הגמרא: ממאי – מנין הראיה ששתייה בכלל
 91 אכילה, ודילמא – אולי מדובר בפסוק דאכליה – שאכל את
 92 התירוש על ידי מאכל הנקרא אנירון, דאמר רבה פר שמואל,
 93 אנירון הוא מיא דסילקא – תבשיל עם מי שליכת תרד, ואכסיןרון
 94 הוא מיא דכוהו שלקי – תבשיל עם מי שליכת שאר ירקות.
 95 אלא אמר רב אחא בר יעקב, מהכא – מכאן ששתייה בכלל אכילה,
 96 שנאמר (שם יד כב) 'ונתתה חכפה בכל אשר תאנה נפשך כפקר ובצאן
 97 [ו]בין ובשכר וגו' ואכלת, והרי שכר שתייה הוא, וקרייה רחמנא
 98 'ואכלת'. מקשה הגמרא: ממאי, ודילמא הכא נמי – אף לגבי השכר
 99 יש לפרש שמדובר דאכליה על ידי אנירון. מתרצת הגמרא: 'שכר'
 100 כתב, ומשמע מידי דמשכר, ואכילת שכר על ידי אנירון אינה
 101 משכרת. דוחה הגמרא: ודילמא – אולי שכר האמור בפסוק הוא
 102 דבילה קעילית – תאינה הבאה ממקום הנקרא 'קעילה', שאכילתה
 103 משכרת. דתניא, אבל דבילה קעילית ושתה – [או ששתה] דבש
 104 וחקב, ונגמס למקדש,

1 זה והושע בן נון, שירד לו מן למרגלות הר סיני בשעה שהמתין שם
 2 למשה ארבעים יום כשעלה בהר לאחר מתן תורה, בשיעור כנגד
 3 כל ישראל. שכן כתיב הכא 'לחם אבירים אכל איש', וכתוב תתם
 4 (במדבר כו יח) 'קח לך את הושע בן נון איש אשר רוח בו', למדנו
 5 ש'איש' האמור בענין המן הוא יהושע הקרוי 'איש'.
 6 מקשה הגמרא: ואימא שכונות הכתוב למשה שאף הוא קרוי איש,
 7 דכתיב (שם יב א) 'והאיש משה ענו מאד'. מתרצת הגמרא: דנין 'איש'
 8 מיאיש, ואין דנין 'איש' מי'האיש', כלומר, עדיף לומר ש'איש'
 9 האמור במן הוא יהושע שנאמר בו 'איש' מאשר לפרש שהוא
 10 משה שנאמר בו 'והאיש', כיון שבגזירה שיה דנים את זו השוה
 11 יותר בתיבותיה.
 12 שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי, מפני מה לא ירד להם
 13 לישראל מן רק פעם אחת בשנה לכל השנה, אלא נעשה בכל יום
 14 נס חדש. אמר להם, אמשול לכם משל כדי לבאר את הסיבה. למה
 15 הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחר, פסק לו לקבל את
 16 מוונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת
 17 בשנה כדי לקבלם. אך כיון שרצה המלך שהבן יזכור ממנו תמיד,
 18 עמד ופסק מוונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף
 19 ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים, היה דואג ואומר שמא לא
 20 ירד מן למחר ונמצאו בולן מתים ברגע. ומשום כך, נמצאו בולן
 21 מכוונים את לבם ומתפללים לאביהן שבשמים. דבר אחר, הטעם
 22 שהמן ירד בכל יום, לפי שעל ידי כך היו אוכלין אותו כשהוא חם,
 23 ורצה הקדוש ברוך הוא להטיב להם בשלמות. דבר אחר – טעם
 24 נוסף, מפני משאוי הדרך שלא יצטרכו לשאת אותו עמם
 25 במסעותיהם לכל מקום.
 26 דרשה בענין גובהו של המן: וכבר היה רבי מרפון ורבי ישמעאל
 27 וזנבין, יושבין ועוסקין בפרישת המן, והיה רבי אלעזר המודעי יושב
 28 ביניהן. נענה [פתיחו] רבי אלעזר המודעי ואמר, מן שירד להן לישראל
 29 היה גבוה – גבהו הגיע לששים אמה. אמר לו רבי מרפון, מודעי, עד
 30 מתי אתה מנכב [מלקט] דברים ומביא עלינו, כלומר, זאת מנין לך.
 31 אמר לו רבי אלעזר המודעי, רבי, מקרא האמור בענין המבול אני
 32 דורש, שנאמר (בראשית א) 'חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים
 33 ויכפו החרים', ולכאורה אם כוונת הכתוב שבכל מקום היו המים
 34 בגובה זה מלמעלה לארץ, וכי יתכן שחמש עשרה אמה היה גובהם
 35 בעמק (וכן חמש עשרה אמה) כן חמש עשרה בחרים, וכי מיא
 36 שורי שורי קיימי – וכי המים עמדו מחומות, והרי יש להם להתפשט
 37 בשוה, ואז נמצא שבהרים גובהם פחות מבמישור. ועוד קשה אם
 38 כן, תיבה היכי סניא – איך עלתה התיבה מן העמק אל ההר. אלא
 39 בודאי כך היה, בתחילה (א' i s) 'נבקעו כל מעינת תהום רפה' – מי
 40 התהום הציפו את הארץ מלמטה, עד דאשו מיא בחדי מורי – עד
 41 שהושו המים בגבהם עם ההרים. ותרד – ולאחר מכן, 'חמש עשרה
 42 אמה מלמעלה גברו המים' – מי הגשמים שבאו מלמעלה גברו
 43 והוסיפו חמש עשרה אמה מעל ראשי ההרים. מסיים רבי אלעזר
 44 את ראייתו: וכי אי זה מדה מרוצה יותר מחברתה, מדה מוכה או
 45 מדה פורענות, הוי אומר מדה מוכה מרובה מפרענות. וקמדת
 46 פורענות – [בירידת המבול] הוא אומר 'וארפת השמים נפתחו',
 47 שארבות הן פתחים קטנים. ואילו מדה מוכה – [במון] הוא אומר
 48 (תהלים עח כב) 'ויצו שחקים מטעל ודלתי שמים פתה, וימטר עליהם מן
 49 לאבל, ודגן שמים נתן למו', ודלת היא פתח גדול, כפי ששינונו
 50 בברייתא, כמה ארבות יש באורך דלת, ארבע. ומכיון שארבע
 51 ארבות דלת אחת, הרי כאן שמונה לשתי דלתות האמורות במן,
 52 דלתי שמים, ונמצא מן שירד להם לישראל גבוה ששים אמה,

יומא. פרק שמיני – יום הכפורים דף עז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזולץ) קצט רש"י

1 זה יהושע — שעלה עם משה עד תחומי הרר שנאמר (שמות כד) ויקם משה יהושע
2 משרתו ויעל משה אל הר סיני והמתין לו יהושע שם כל ארבעים יום שנאמר וישמע
3 יהושע את קול הנהם ברעה" למדנו שלא היה עמוה ושם היה יורד לו מן כנגד כל
4 ישראל. עד מתי אתה מנבב דברים ומביא עלינו — מאין לך. חמש עשרה אמה מלמעלה
5 — אם תאמר מלמעלה לארץ, ולא פירש בהר
6 או בבקעה, וכי חמש עשרה בהר וכו'. תיבה
7 חיבי סניא — והיאך עלתה לראשי ההרים? אלא
8 על כרחך מלמעלה דקרא מן השמים הוא, והכי
9 קאמר על ידי גשמים גברו חמש עשרה אמה ומן
10 התרום יצאו תחלה למלאות הבקעות והשפלות
11 עד שהשוו לראשי ההרים. מרובה — רבה על
12 חברתה מדה טובה מרובה על הרעה חמש
13 מאות בה. שבמדה טובה נאמר (שם לד) "נוצר
14 חסד לאלפים" ובמדת פורענות הוא אומר "על
15 שלשים ועל רבעים" אף כאן מדת הטוב של
16 ירידת המן רבתה על ירידת המבול. במדת
17 פורענות הוא אומר וארבות השמים — לא ירד
18 מבול אלא דרך שתי ארבות. וכמה טובה הוא
19 אומר דלתי שמים פתח — ותנא: כמה ארבות
20 יש באורך דלת — ארבע, הרי לשתי דלתות
21 שמונה ארבות ואחרי שתי ארבות הורידו
22 גשמים גובה חמש עשרה אמה, שמונה ארבות
23 הורידו מן שמיים אמות שוריי אמות מדה טובה
24 מרובה על של פורענות וכל שכן שאינה
25 ממועטת הימנה. הא לא דמיא — אדרבי אלעזר
26 המודעי קאי. פתיחה פתיחה נמר — מה פתיחה
27 האמורה בארבות המבול חמש עשרה לשתי
28 ארבות אף פתיחה האמורה בדלתות המן חמש
29 עשרה אמה לכל שתי ארבות. ובעשור —
30 דחומש הקפדים וראך בעשור" דשור או כשב
31 שבת שבתון וגו' בכלהו כתיב "תענו" וענייתם".
32 אניגרון — מין מאכל שנותנין בו יין. ובכמה
33 מקומות שנינו בתוספתא. אניגרון ואבסיגרון
34 שנותנין בו יין ושמן. מיא דסילקא — מים
35 ששלקו בהן תרדיון. דבולתו שלקו — של שאר
36 מיני ירק. מידי דמשכר — ואין שכרות דרך
37 אכילה. קעילית — שם מקום.
38 חייב

1 הני חמשה עניין כנגד מי — תימה לי. דהכא קאמר סתמא דתלמודא דחמשה הויין ובסמוך
2 פריך סתמא דהתלמוד ואנן שיתא תנון ויש לומר. דהא דקאמר הכא הני חמש ענייין
3 כנגד מי — לאו סתמא דתלמודא קאמר לה, אלא מילתיה דרב חסדא היא הכל. וכי האי
4 גוונא איכא בריש פרק "אלו מציאות" (בבא מציעא כא,א) דמביעיא ליה: וכמה? אמר רבי
5 יצחק: קב בארבע אמות, ובתר הכי פריך: אי דרך
6 נפילה אפילו טובא נמי כו' ואם כן מאי קמביעיא
7 ליה מעיקרא וכמה? לימא דרך נפילה ואפילו
8 טובא. אלא רבי יצחק הוא דקאמר וכמה. וכדאי
9 גוונא יש לפרש בפרק "לא דפור" (בבא בתרא
10 כב,ב) גבי "וכמה? ואמר רבי יבא... כמלא רחב
11 הלוד".
12 ובעשור אך בעשור שבת שבתון ושבת שבתון
13 וזיתיה לבס — כך היא הגירסא ברוב
14 ספרים ודבר תימה היא מאד, דלא מייתי ליה
15 כסדר שהם כתובים בתורה אלא לגמרי מלמטה
16 למעלה קא מייתי ליה "ובעשור" בפרשת פינחס,
17 וראך בעשור" "שבת שבתון" בפרשת אמור אל
18 הכהנים, "שבת שבתון" "והיתה לכם" באחרי מות
19 אלא ש"והיתה לכם" כתיב ברישא. ונראה לי
20 דלכתיב מייתי "ובעשור" ברישא משום דמיניה
21 נפקא לן לעיל (עד,ב) פירושו דעיניו, כדאמר
22 לעיל: יכול ישב בתמה ובצנה ויצטער — תלמוד
23 לומר "כל מלאכה בפרק תעשור" והיינו ההוא קרא
24 ד"ובעשור" דכתיב ביה "וענייתם את נפשותיכם כל
25 מלאכה לא תעשו" וכיון דכתיב לבסוף קא מייתי
26 לכולהו מלמטה למעלה. ויש ספרים שגורסין
27 "שבת שבתון" "אך בעשור" "ובעשור" "והיתה
28 לכם" ועל אותה גירסא אין אדם יכול ליתן טעם.
29 הני חמשה הוו ואנן שיתא תנן — תימה לי
30 דבקראי נמי כתיבי שיתא, תרי באחרי מות
31 ושלוש באמור אל הכהנים וחד בפינחס ונראה לי
32 דכי כל הנפש אשר לא תענה" לא קא חשיב
33 דלא קחשיב אלא ציוויין "תענו" "וענייתם" אבל
34 האי דלא ציווי הוא לא קא חשיב.
גמר
1 תיבה היכי סניא? אלא נבקעו כל מעינות תהום רבה עד דאשוו מיא בהדי טורי, ותרד
2 "חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים". וכי אי זה מדה מרובה, מדה טובה או מדת
3 פורענות? הוי אומר: מדה טובה מפורענות. במדת פורענות הוא אומר "וארבת השמים נפתחו", במדה טובה הוא אומר
4 "ויצו שחקים מנעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכל ודגן שמים נתן למו". כמה ארבות יש בדת - ארבע, ארבע,
5 הרי כאן שמונה, ונמצא מן שניר להם לישראל גבוה ששים אמה. תניא, איסי בן יהודה אומר: מן שניר להם לישראל היה
6 מתגבר ועולה, עד שרואין אותו כל מלכי מורה ומערכ, שנאמר: "תערוף לפני שלחן נגד צדרי [וגו' כוסי רוחה]" אומר אפיו:
7 שמע מינה - פסא דדוד לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לונא מחויק, שנאמר "כוסי רוחה" - רויה בגימטריא הכי הוי. - הא לא
8 דמיא, התם - בארבעין יומין, הכא - חדא שעתא, התם לכולי עלמא, הכא - לישראל לחודיה, ונפיש להו מפי. - רבי אלעזר
9 המודעי פתיחה פתיחה נמר. "אסור באכילה". הני חמשה ענייין כנגד מי? אומר רב חסדא: כנגד חמשה ענייין שבתורה
10 "ובעשור" ו"אך בעשור" "שבת שבתון" "ושבת שבתון" "והיתה לכם". הני חמשה הוו? ואנן שיתא תנן? שתיה בכלל
11 אכילה היא. דאמר ריש לקיש: מנן לשתייה שהיא בכלל אכילה - שנאמר "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך
12 ויצהרדך", תירוש חמרא הוא וקרי ליה "ואכלת". מפאי? ודילמא דאכליה על ידי אניגרון? דאמר רבה בר שמואל: אניגרון
13 - מיא דסילקא, אבסיגרון - מיא דבולתו שלקו? אלא אומר רב אחא בר יעקב: מהכא "ונתתה הפסח בכל אשר תאונה
14 נפשך בקרב ובצאן ביין ובשכר", שכר שתיה הוא, וקרייה רחמנא "ואכלת". - מפאי? ודילמא הכא נמו דאכליה על ידי
15 אניגרון? - שכר כתב, מידי דמשכר. - ודילמא דבילה קעילית? דתניא: אכל דבילה קעילית ושתייה דבש וחלב ונכנס לפקדש
16 חייב

1 חייב - משום "שכר אל תשת" (ויקרא י). אף כאן יין - ובין אין שכרות אלא
2 בשתייתו. אסור בכל מיני מתיקה - בפירות חדשים בתפוחים בענבים. ופותר בין -
3 בן ארבעים. ותירוש ינובב בתולות - זה יין טוב שהוא משכר את האדם לגלות סתרי
4 לבו האטומים כבתולה. הבא מן התירוש - מן הענבים. והכי קאמר קרא: הענבים
5 יוציאו לכם דבר אשר ינובב בתולות. ותירוש

6 יקבד ירצו - וכל יקב שבמקרא הוא הבור
7 שלפני הגת, ושם אין הענבים נתונים אלא היין.
8 דבר הבא מתירוש וכו' - והכי קאמר קרא:
9 ענבים יהיו לך המפריצים יקבך בין. ולעולם
10 אין היין נקרא תירוש אלא הענבים. והכתיב יין
11 ותירוש יקח לב - ואכילת ענבים אינה
12 משכרת. הלך אחר לשון בני אדם - ואין דרכן
13 לקרות את היין תירוש לכך מותר בין. שמכאי
14 יללה - על ידי היין רב הניאוף ופורענות באה
15 לעולם. יין לשון תאניה ויללה. זכה - לשתות
16 לפי מדה. נעשה ראש - שפמפק לבו בחכמה.
17 כתיב ישפח - בשי"ן לשון שממה וקרינן יין
18 ישמח לשון שמחה. פקחון = פקחוני, עשאוני
19 פקח. דחישי דכיימא - חטים נאות ונקיות
20 כדמתרמנין "את בגדי עשו החמודות"
21 (בראשית כו) דכיימא. דומיא דשמן - מים
22 בקרב"ו. דכתיבי בקרא דומיא דכשמן
23 בעצמותיו, מה שמן מבחין סכין אותו ונבלע
24 בעצמותיו אף מים בקרבו הנבלעות דרך החוץ
25 על ידי רחיצה. שהיא כשתיה - אלמנא: מים
26 דקרא שתייה הוא. ושמן הוא דיליף ממים ואת
27 ילפת מים משמן. אלא אמר רב אשי רחיצה
28 מגופיה דקרא - דנינאל דגבי סיכה נפקא לן
29 מריבויא דלישנא וסוך לא סכתי ומצני למכח
30 ולא סכתי. ואני באתי בדבריך - סיפיה
31 דההוא קרא דלעיל אל תירא דניאל וגו' ואני
32 באתי בדבריך נבנסתי לתוך הפרגוד בשבילך.
33 מאי ואני באתי - מתי נגדש מתוכו שהוצרך
34 ליכנס.

לבוש

קרא "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". - ואימא בשתייה? - דומיא דשמן, מה ששמן
מאבירא - אף מים מאבירא. - והא תנא איפכא קא נסיב לה, דתנן: מנזן לסיכה שהיא
בשתייה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שגאמר "ותבא כמים
בקרבו וכשמן בעצמותיו!" - אלא אמר רב אשי: רחיצה מגופיה דקרא שמיע ליה, דכתיב
"וסוך לא סכתי". מאי "ואני באתי בדבריך"? - היינו דכתיב "ושבעים איש מזקני [בית]
ישראל ויאניהו בן שפן עמד בתוכם עמדים לפניהם ואיש מקטרותו פידו ועתר ענן
הקמרת עלה", "וישלח תבנית יד וינקחני בציצת ראשי ותשא אתי רוח בין הארץ ובין
השמים ותבא אתי וישלמה במראות אלהים אל פתח שער הפנימית הפונה צפונה אשר
שם

אנג קנקנו (דאינה) דנקתא נפקא כדאימא בפרק "בבל מערבין" (עירובין כו.ב.) ונראה לי דשפיר פריך, דאי מיין אנג קנקנו - נימא דינאה נקתא דבילה קעילית בפני עצמה
מכסף מעשר אלא בהבלעה דומיא דין אנג קנקנו כדמשמע מהם דכל הנך דמרבין מדרשא דביתין אינה נקתא בעינייהו אלא בהבלעה. והכי פריך: ואימא דשכר גופיה מיירי
דבילה קעילית ותהיה נקתא בפני עצמה בלא הבלעה. ואם תאמר: אמאי לא גמרינן דשתייה בכלל אכילה מרדכתיב "בשכר" ודרשין מיניה תמד משהחמיץ, ואמר רחמנא
"ואבלת?" ויש לומר: על ידי אנירונן. אי נמי, יש לומר: "ואבלת" לא קאי אלא אנפיה, ולא אמאי דמרבין מדרשא דביתין. תדע. דהא יין אנג קנקנו ובקר אנג עורו וצאן
אנג גיוזותו לא שייך בהו אכילה. ואם תאמר: כי גמרינן שכר שכר מנייר דשכר חמרא הוא - מנלן דשתייה בכלל אכילה היא, דילמא בין קרוש הבא משניר? להכי כתב
ואבלת. וכי האי גונא פריך בפרק קמא דסוכה (יב.א) בגמרא דהה הכלל וכו'. ויש לומר: דילמא לא חזי לאכילה, אלא שורין אותו במים ושותין. ועוד: מאי קא משמע לן
קרא? ועוד: דגמרינן מנייר, מה הם בכל מיני יין אסור, דכתיב "מכל אשר יעשה מגנף" וגו' אף שכר דהכא. ומנלן דחשיבא עליה כעניי דכתיב אל תירא דניאל וגו'
ואין

1 גמיר שכר מנייר - ואם תאמר לרבי יהודה דלא יליף גזירה שוה בברייתא
2 פרק "אמור לר" (כריתות יג.ב.) מנא ליה דשתייה בכלל אכילה? יש לומר: מסברא
3 כדאמרינן בפרק שלישי דשבעות (כ.ב.) איבעית אימא קרא, איבעית אימא סברא. אי
4 בעית אימא סברא כדאמרי אינשי: ואת נטעום מיד, ואולי ואכלי ושתו. אי נמי נראה לי:
5 נזי דלגבי ביאת מקדש לא יליף שכר שכר מנייר,

6 לחייב אפילו בשאר משכרין הכא גבי מעשר שני
7 הזה יליף גזירה שוה. דהתם טעמא רבה איכא
8 דלא יליף, משום דשתויין יין נגאי הוא ליכנס
9 שכור לפנים, דאפילו לפני מלך בשר ודם אין
10 עושיין כן - כל שכן לפני מלך מלכי המלכים
11 הקב"ה וכיון דטעמא משום הכי הוא מה לי יין
12 מה לי שאר משכרין. אבל בעלמא מודה דגמרינן
13 מנייר. תדע, דהא הכא אליבא דמאן דאמר אבל
14 דבילה קעילית ונכנס למקדש חייב, דהיינו רבי
15 יהודה - מסקנין גמיר שכר שכר מנייר, אלמא
16 דמוהר רבי יהודה הכא כדפרישית ונחא נמי הא
17 דקשה: אדגמרת מנייר נגמר ממקדש, אפילו שאר
18 משכרין. אלא ודאי לא גמרינן מקדש מעלמא,
19 ולא בעלמא מגמרינן מיניה. דטעמא דהתם הוי
20 כדפרישית והא לא שייך בעלמא. ואם תאמר:
21 דהשתא מסקנין הכא דבילה קעילית אין נקתא
22 בכסף מעשר ובפרק "בבל מערבין" (עירובין כו.ב.)
23 לא משמע הכי, דדרשין "בין", לרבות שלוקחין
24 יין אנג קנקנו, "בשכר" - מלמד שלוקחין תמד
25 משהחמיץ ומפרש התם דרזיכי, דאי כתב רחמנא
26 בשכר הזה אמינא דבילה קעילית, כתב רחמנא
27 יין על גבי קנקנו וכל שכן דבילה קעילית ואייתר
28 לן בשכר לתמד משהחמיץ. ועוד קשה: מנלן התם
29 למיזרש כל הני דרשות, "בין" - שלוקחין יין
30 אנג קנקנו, "בשכר" - לתמד משהחמיץ, "בשכר"
31 - על גבי עורו, "בצאן" - על גבי גזיותו, והא
32 צריכי למיזרש מינייהו כללי ופרטי, לכל הפחות
33 תרתי מינייהו צריכי, חד בעלי חיים חד שאנן
34 בעלי חיים דאי כתב רחמנא יין ושכר הוא אמינא
35 גידולי קרקע ממש דווקא ואי כתב רחמנא בבקר
36 ובצאן הוא אמינא בעלי חיים - אין, שאין בעלי
37 חיים - לא. כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (ז.א)
38 גבי הענקא. ויש לומר: דהתם לאו מביין ושכר
39 ובבקר ובצאן קא דריש אלא מיתורא דביתין,
40 דהוה מצוי למיכתב יין ושכר בקר וצאן. והשתא
41 נחא בשמעתא דבכלל שכר דקרא לא הוי דבילה
42 קעילית. ואם תאמר: ולמה לי לרבייהו התם דבילה
43 קעילית, תיפוק ליה מבעין הפרט דהוי פרי מנזר
44 וגידולי קרקעו ויש לומר: דשמא אינה ראויה
45 לאכילה ולא חשיבא פרי כולי האי. ואם תאמר:
46 הכא, דפרך ואימא דבילה קעילית, לישני מין

אנג קנקנו (דאינה) דנקתא נפקא כדאימא בפרק "בבל מערבין" (עירובין כו.ב.) ונראה לי דשפיר פריך, דאי מיין אנג קנקנו - נימא דינאה נקתא דבילה קעילית בפני עצמה
מכסף מעשר אלא בהבלעה דומיא דין אנג קנקנו כדמשמע מהם דכל הנך דמרבין מדרשא דביתין אינה נקתא בעינייהו אלא בהבלעה. והכי פריך: ואימא דשכר גופיה מיירי
דבילה קעילית ותהיה נקתא בפני עצמה בלא הבלעה. ואם תאמר: אמאי לא גמרינן דשתייה בכלל אכילה מרדכתיב "בשכר" ודרשין מיניה תמד משהחמיץ, ואמר רחמנא
"ואבלת?" ויש לומר: על ידי אנירונן. אי נמי, יש לומר: "ואבלת" לא קאי אלא אנפיה, ולא אמאי דמרבין מדרשא דביתין. תדע. דהא יין אנג קנקנו ובקר אנג עורו וצאן
אנג גיוזותו לא שייך בהו אכילה. ואם תאמר: כי גמרינן שכר שכר מנייר דשכר חמרא הוא - מנלן דשתייה בכלל אכילה היא, דילמא בין קרוש הבא משניר? להכי כתב
ואבלת. וכי האי גונא פריך בפרק קמא דסוכה (יב.א) בגמרא דהה הכלל וכו'. ויש לומר: דילמא לא חזי לאכילה, אלא שורין אותו במים ושותין. ועוד: מאי קא משמע לן
קרא? ועוד: דגמרינן מנייר, מה הם בכל מיני יין אסור, דכתיב "מכל אשר יעשה מגנף" וגו' אף שכר דהכא. ומנלן דחשיבא עליה כעניי דכתיב אל תירא דניאל וגו'
ואין

יומא דף עו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קפא

הדברים המנויים במשנה ואכילה ושתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, ותשמיש המטה נחשבים עינוי כדי שנאמר שהם אלו שאסרה התורה. מבררת הגמרא: רחיצה וסיכה מנא לן דאיכרי עינוי – היכן מצאנו בפסוק שמניעתם נחשבת עינוי. משיבה הגמרא: דכתבי בדניאל כשהיה מתאבל (דניאל א) לחם המדות לא אכלתי, וכשר ויון לא בא אל פי, וסוף לא סבתי. להלן תבאר הגמרא את הלימוד מהפסוק, אלא שתחילה היא מבררת: מאי לחם המדות לא אכלתי – מהו אותו לחם חמודות. אמר רב הונא ברבי יהודה ברבי שמואל נות שילת, אפילו נתמא דחיטי דכיתתא – לחם שנעשה מחיטים בחר נקיות, לא אכל. ומנא לן דחשיב בעינוי – שמניעה מסיכה נחשבת עינוי, דכתבי בדברי גבריאל המלאך לדניאל (שם י) ויאמר אלי, אל תיך דניאל, כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להכין ולהתענות לפני אלהיך, נשמעו דברך, ואני באתי בדברך (כי חמודות אתה), הרי שמניעתו של דניאל מאכילה שתייה וסיכה נחשבו לו בעינוי. ממשיכה הגמרא ומבררת: אשכחן סיכה שמניעתה נחשבת עינוי, רחיצה מנא לן שמניעתה נחשבת עינוי. אמר רב וזמרא ברבי טוביה, אמר קרא (תהלים קט יח) ותבא כמים בקרבנו ובשמנו בעצמותינו, משה הכתוב רחיצה ומים בקרבנו לסיכה ושמנו בעצמותינו, כשם שמניעת סיכה נחשבת עינוי אף מניעת רחיצה נחשבת עינוי. מקשה הגמרא: ואימא בשתייה – ושמא נאמר שכוונת הכתוב מים בקרבנו הוא להשוות סיכה לשתייה, אבל רחיצה אינה כסיכה ומניעה ממנה אינה חשובה עינוי. מתרצת הגמרא: מים בקרבנו האמורים בפסוק, הם דוימא דשמנו בעצמותינו האמור שם, מה ו-כשם שסיכת שמנו נעשית מאבראי – מחוץ לגוף האדם, אף מים האמורים כאן מאבראי – הכוונה למים הבאים לגוף מבחוץ, והיינו מי רחיצה, ולא מי שתייה הנכנסים לתוך הגוף. מקשה הגמרא: והא אימא אשכא קא נסיב לה – והרי מצאנו שהתנא נוקט את הלימוד מפסוק זה להיפך, ולומד שמן ממים, דתנן (שבת פו) מניין לסיכה שהיא בשתייה ואסורה ביום הכפורים, אף על פי שאין ראיה מפורשת לדבר, יש זכר לדבר – רמו מן המקרא. שנתאמר ותבא כמים בקרבנו ובשמנו בעצמותינו. משמע מדברי התנא, שפירש מים בקרבנו האמור בפסוק בשתייה, ולפיכך למד שמן ממים. אם כן, כיצד אתה מבקש ללמוד מים משמן ולפרש שהכוונה לרחיצה. אלא אמר רב אשי, מניעה מרחיצה שנחשבת עינוי, מנופיה דקרא שמיע ליה – מאותו הפסוק שזמלדנו סיכה נלמד גם רחיצה, דכתבי וסוף לא סבתי. שהרי די היה אם אמר זלא סכתי, ויתור הלשון וסוף לא סכתי בא ללמד שלא סך ולא רחץ, ואת שני הדברים החשיב המלאך לעינוי. הגמרא עוברת לבאר את סיומו של הפסוק שהביאה לעיל בדברי המלאך לדניאל: מאי ואני באתי בדברך ו-חזרתי ונכנסתי לתוך הפרגוד עבורך, מתי גורש מתוכו שהוצרך לחזור ולהיכנס. מבארת הגמרא: היינו דכתבי – דבר זה מתבאר מהאמור בבואת יחזקאל (יחזקאל ח א) ושבעים איש מוקניו בבית ישראל ויאמרוהו בן ששן עמד בתוכם עמדים לפניו, ואיש מקמתו קרו, ועתר ענן הקמת עלה. מעשים אלו שאירעו בירושלים ראה יחזקאל ושהיה בבבל במראות הנבואה, וכפי שנאמר לפניו בן (שם א) וישלח תבנית יד, ויפקני בציצת ראשי ותשא אתי רוח בין הארץ ובין השמים, ותבא אתי ירושלימה במראות אלהים, אל פתח שער הפנימית הפונה צפונה, אשר

חייב) מלקות, לפי שעבר על יין ושכר אל תשת' (ויקרא טו). אלא, יליף 'שכר' 'שכר' מזור שנאמר בו (במדבר א) מניין ושכר זייר, מה לתלן ובניור) שכר האמור בכתוב הוא יין, אף קאן ובמעשר שני) הוא יין, ויין הרי אינו משכר אלא בדרך שתייה, ומוכח אם כן ששתייה בכלל אכילה. הגמרא מקשה על ראיית ריש לקיש לעיל ששתייה בכלל אכילה ממה שנאמר אכילה בתירוש שהוא יין; ותירוש הקרא הוא – וכי תירוש האמור בפסוק יין הוא, והתנאי, הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה – בכל הפירות המתוקים, כגון תפוחים וענבים, ומותר ביון שתס ארבעים יום, שאינו נקרא עוד תירוש. ואם כן, יתכן שלשון אכילה האמור בתירוש על דבר מאכל נאמר, ולא על היין שהוא שתייה ואינו בכלל אכילה. הגמרא תמחה על המקשו: ולא הקרא הוא – וכי תירוש אין פירושו יין, והכתבי (וכריה ט י) 'ותירוש ינובב בתלות' – תירוש גורם לאדם גלגול סתרי ליבו האטומים בכתולה, וזה שייך רק בין שהוא משכר. מתרצת הגמרא: כוונת הפסוק שהיין שהוא דבר קמא מן התירוש – מהענבים, ינובב בתולות, אך תירוש פירושו כל מיני מתיקה. מוסיפה הגמרא להקשות: והכתבי (משלי ג) 'ותירוש יקריה ופרצו' – היין שביקבך יתרבו, הרי שתירוש פירושו יין. מתרצת הגמרא: כוונת הפסוק, שהיין שהוא דבר קמא מן התירוש שביקבך, ופרצו, אבל אין להוכיח שייך נקרא תירוש. מקשה הגמרא עוד: והא כתבי (הושע ד א) 'ונות ויון ותירוש יקח לב' – לוקחים את לב האדם מראות את הדרך הישרה. ובודאי תירוש האמור כאן בפסוק הוא יין, שהרי מיני מתיקה אינם משכרים. לכן מסיקה הגמרא: אלא דבולי עלקא בכל מקום שנאמר בתורה תירוש, אכן הקרא בלבד הוא, ובקדרים – והסיבה שהנודר מן התירוש הוא בכל מיני מתיקה, הוא לפי שהלף בהם אתר בני אדם, והם רגילים לקרוא למיני מתיקה 'תירוש', ואילו ליין אינם קוראים תירוש, ולפיכך אינו אסור אלא בפירות ולא ביין. הגמרא מבארת מדוע נקרא היין בשני השמות: ואמאי קרי ליה יין, ואמאי קרי ליה תירוש. נקרא יין מלשון תאניה ויללה, לפי שמיכא לפעמים יללה לעולם, שעל ידי השכרות מתרבה הניאוף ופורענות באה לעולם. ונקרא תירוש, כיון שכל המתגרה בו – שמרבה לשותו, נעשה רש – עני. רב כהנא רמי – הקשה סתירה בענין זה, כתבי (בראשית כו ב) 'תירוש' חסר וא"ו, והוא לשון עניות, וקרינו 'תירוש' לשון חשיבות. ומתריך: אם זכה אדם ונזהר לשתות יין במידה הראויה, פותח את ליבו בחכמה ונעשה ראש. אבל אם לא זכה, ששותה יותר מדאי, נעשה רש – עני בדעת. (והיינו דרבא, דרבא רמי – הקשה סתירה, כתבי (תהלים קד טו) 'ויין ישמח', כלומר יתכן לקרוא תיבה זו בשיין ימנית, שמשמעו לשון שמחה, היינו שהיין נוטל את חכמת לבו, וקרינו 'שמח' ובשיין שמאלית, לשון שמחה. ותריך רבא: אם זכה אדם ונזהר לשתות במדה הראויה, היין משמחו, אך אם לא זכה, ושותה יותר מדאי, היין משממו. והיינו דאמר רבא, הקרא וריחני פקחני – היין והבשמים עשו אותי פקח, כי שתיית יין במידה הנכונה מפקחת את האדם. לעיל (ע"כ), הביאה הגמרא מקור לכך שחמשה עיניים ציוותה התורה ביום הכפורים. כעת מבארת הגמרא מנין שחמשת

המשך ביאור למס' יומא ליום רביעי עמ' א

אף המן מתהפך לבמה מעמים. ואמר משה בתת ה' לכם פערב בשר לאכל ולחם בפקר לשבע' (שמות טו ח), תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה, בשר ששאלו שלא בהוינו – שהרי היה להם מקנה רב, נימן להם שלא בהוינו – בשעת ערב שאינה נוחה להכין סעודה,

הגמרא ממשיכה לבאר את פסוקי המן: והיה מעמו מעמים לשד השמן, אמר רבי אבהו, לשד מלשון שדיים, מה שד זה תינוק מועם כה כמה מעמים – לפי מה שהאם אוכלת משתנה טעם החלב, אף המן כל זמן שישראל אוכלין אותו מוציאין בו כמה מעמים. איכא דאמרי, לשד ממש, מה שד זה מתהפך ו-משתנה צבעו) לבמה גווינו

59 בזכות שהזכרתיך שבתי לתוך הפרגוד. אָמַר לָהּ, לֵיעוּל – יכנס
60 גבריאלי, ואַעֲלֶיהּ – הכניסיהוּ.
61 אָתָּא גבריאלי אֲשֶׁבֶתיה – ומצאו לדוביאלי דְּנֶקְמָ לִית לְאִינְדִּיתיה בְּדִיה
62 – מחזיק בידו את כתב הגזירה. פֶּעֶא לְמַרְמָא מֵינִיה – רצה ליטלו
63 ממנו, מיד בְּלִעָה דוביאלי. אִיפֵּא דְאָמְרִי, שמחמת שלימד גבריאלי
64 זכות על ישראל, מִיִּכְתָּב הוּא בְּתִיבָא האגרת, אבל מִיִּתְתֵּם לָא הוּי
65 חֲתִמָּא. וְאִיפֵּא דְאָמְרִי אָף מִיִּתְתֵּם נִמְי הוּא חֲתִמָּא, אלא בְּדָפְלַעִיה
66 מְחִיק לָהּ מֵינִיה – כשבלעו דוביאלי נמחקה החתימה, והיינו – זו
67 הסיבה, דְּבְמַלְכוּתָא דְפֶרֶס אִיפֵּא דְהָיִב בְּרִנָּא – יש שמשלמים מס
68 כיון שנחתמה הגזירה, וְאִיפֵּא דְלֵא יְהִיב בְּרִנָּא – ויש שאינם
69 משלמים, כי נמחקה החתימה.
70 הוסיף גבריאלי ואמר לדניאל (שם יב) 'וְאִנִּי יוֹצֵא וְהֵנָּה שֵׁר יוֹן בְּא' –
71 כאשר יגיע זמנה של מלכות יון למלוך, אצא על כרחי, לפי שכבר
72 נגזרה גזירה ושר יון יבוא במקומי. עוֹי עוֹי – צעק גבריאלי וצווח
73 על כך שלא ישלחו יון בישראל, וְלִיפֵּא דְאָשַׁנֶּח בִּיה – ולא נשמעו
74 דבריו[.]
75 הגמרא חוזרת לברר את המקור שמניעת רחיצה היא עינוי
76 ואסורה בימים הכפורים: וְאִי פְעִית אִימָא – אם תרצה אמור, רְחִיצָה
77 דְאִיִּקְרִי עֵינֵי מֵנָא לָן – מדיחין למדנו שמניעה מרחיצה נקרא עינוי,
78 מְהָבָא, דְבְרִיב דבדברי שלמה המלך (מלכים א' ב) 'וְלֹאֲכֹתֵר כְּהֻנָּה
79 אָמַר הַמֶּלֶךְ, עֲנִיתָ לָךְ עַל שְׂרִיד, כִּי אִישׁ מוֹת אֹתָהּ, וּבֵינֵם הוּא לָא
80 אֲמִיתָךְ כִּי נִשְׂאֵת [את] אִיוֹן ה' לְפָנֵי דוֹד אֲכִי, וְכִי תַעֲנִיתָ כָּכָל אֲשֶׁר
81 תַּעֲנֶנָּה אֲכִי, למדנו שמה שארע לוֹד בעת שברח מאבשלום,
82 נקרא עינוי. וְכִתִּיב בִּיה כְּדוֹד בְּאוֹתָהּ שַׁעָה (שמואל ב' יז כט) 'כִּי אֲמָרוּ
83 הַעַם, רָעֵב, וְעָרָה, וְצָמָא כְּבַדְרָה, והיינו, רָעֵב' מְלָחָם וְצָמָא' מֵימִם,
84 אבל 'עָרָה' מֵמָא' – מחמת מדה, לֹא, מְרַחֲצָה – שנמנע מרחיצה,
85 ומכאן שהמניעה מרחיצה נחשבת עינוי.
86 דוחה הגמרא: וְדִילְמָא מְנַעֲלֵת הַסַּנְדַּל – שמא דוד היה עיף מחמת
87 שלא נעל מנעלים. אָלָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק מְהָבָא נְלֵמד ש'עֵיף' הוּא
88 מִמְּנִיעַת רחיצה, שנאמר (משלי כה) 'מַיִם קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֵיפָה, הרי
89 שכל זמן שלא רחץ הנפש עיפה. מקשה הגמרא: וְדִילְמָא עֵיפָה
90 הַנֶּפֶשׁ כִּי נִמְנַעַה מְשִׁתֶּיהָ. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: מִי בְּתִיב שְׁהַמִּים בְּאו
91 'נֶפֶשׁ עֵיפָה' דְהֵינּוּ שְׁתִּיה, הרי 'עַל נֶפֶשׁ עֵיפָה' בְּתִיב, דְהֵינּוּ
92 רְחִיצָה הַבָּא עַל הַגּוֹף בְּמַחוּץ.
93 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: וּמְנִיעַת נַעֲלֵת הַסַּנְדַּל מֵנָא לָן שְׁהִיא עֵינֵי. דְבְרִתִּיב
94 בְּדוֹד כְּשִׁבְרָח מֵאֲבָשָׁלוֹם (שמואל ב' טו ל), 'וְדוֹד עָלָה כְּמַעֲלָה הַיְתִים
95 עָלָה וּבִזְבָּה, וְרָאשׁ לוֹ פְּחוּי, וְהוֹלַךְ יַחַף, יַחַף מִמָּא, לֹאֵי מְנַעֲלֵת
96 הַסַּנְדַּל, הרי, שמניעת נעילת הסנדל היה בכלל מדה שארע עם דוד,
97 שאותם כינה הכתוב 'עינוי' (וכמובא לעיל).
98 דוחה הגמרא: וְדִילְמָא יַחַף מְסוּפִיא וְמַרְטָקָא – מסוס ושוטו, שלא
99 היה לו על מדה לרכב. אָלָא אָמַר רַב נַחְמָן בְּרִי יִצְחָק, מְהָבָא,
100 כְּשִׁחַתְאָבֵל ישעיה על עשרת השבטים נאמר לו (ישעיה ב) 'לָךְ
101 וּפְתַחְתָּ הַשֶּׁק מַעַל מִתְּנִידָה, וְנַעֲלַךְ תְּחָלִץ מַעַל רִגְלֶיךָ, וְכָתִיב 'וַעֲשֵׂה בְּן
102 הַלֵּךְ עָרוֹם וְיַחַף, וְהָרִי יַחַף' הַגְּמָרָא בְּאֵן מִמָּא, הוּא, לֹאֵי מְנַעֲלֵת
103 הַסַּנְדַּל, שְׁהָרִי ישעיה לא היה רגיל לרכב על סוסים. אם כן, אָף
104 בְּדוֹד שְׁנֵאמַר בּוּ יַחַף' מְנַעֲלֵת הַסַּנְדַּל הוּא.
105 דוחה הגמרא: וְאִימָא 'יַחַף' הָאמור בישעיה היינו שחלץ מנעליו
106 הטובים והלך במְנַעְעֵלִים הַמְּטוּלָאִים. דְאִי לֹא תִימָא הֲבֵי, אלא יַחַף
107 כְּפִשְׁטוֹ, וכי גם 'עָרוֹם' הָאמור שם תָּפַרַשׁ עָרוֹם מְמִשׁ. אָלָא בודאי
108 שְׁחֵלֵךְ בִּכְנֵיִם בְּלוּיִם, הָבָא נִמְי שְׁחֵלֵךְ בְּמְנַעְעֵלִים הַמְּטוּלָאִים.
109 אָלָא אָמַר רַב נַחְמָן בְּרִי יִצְחָק, מְהָבָא (ירמיה ב) 'מִנֵּעִי רִגְלֶיךָ מִיַּחַף
110 וְנִרְוַנְךָ מִצְמֵאָה'. שְׁהַנְּבִיא תִרְעִיעַ בִּישְׂרָאֵל, מְנַעֵי עֲצָמְךָ מִן חֲתָמָא
111 כְּדִי שֵׁלָא יָבֵא רִגְלֶיךָ לְיָדֵי יַחֲוֹף כְּשִׁתְּלָכִי בְּגַלוֹת, וּמְנַעֵי לִשְׁנֵךְ מִדְּבָרִים
112 בְּטוּלִים כְּדִי שֵׁלָא יָבֵא נִרְוַנְךָ לְיָדֵי צְמֵאָה. ומכאן ש'יַחַף' הוּא לָלֵא
113 מְנַעַל כָּלֵל, כְּדֶרֶךְ הַהוֹלְכִים בְּגַלוֹת.
114 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: וּמְנִיעַת תְּשׁוּמֵי הַמְּטוּחָ דְאִיִּקְרִי עֵינֵי מֵנָא לָן. דְבְרִתִּיב
115 בְּדִבְרֵי לְבֹן לֵיעָקֵב (בראשית לא א) 'אִם תַּעֲנֶנָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּקֵּחַ נְשִׁים
116 עַל בְּנֵיךָ,

1 שֶׁם מוֹשֵׁב כְּמַל הַקְּנָאָה הַמְּקַנְהָ. ועוד נאמר (שם ח טו) 'וַיִּבְרֹא אֹתָי אֵל
2 חָצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית, וְהֵנָּה פְתַח הַיָּבֵל ה' בֵּין הָאוּלָּם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
3 כְּעֶשְׂרִים וְחֵמֶשֶׁת אֵישׁ, אֲחֵרֵיהֶם אֵל הַיָּבֵל ה', וּפְנֵיהֶם קְדָמָה, וְהִמָּה
4 מִשְׁתַּחֲוִים קְדָמָה לְשֹׁמֵשׁ. מִבְּרַת הַגְּמָרָא: מִשְׁמַעַע שְׁנֵאמַר שַׁעֲמָדוּ
5 בְּפַתַח הַיָּבֵל 'וּפְנֵיהֶם קְדָמָה' – לצד מזרח, וכי אֵינִי יוֹדַע מִמִּלָּא
6 שְׁאַחֲוִירֵיהֶם אֵל הַיָּבֵל ה', הַבְּנוּי בְּמַעֲרַב. אָלָא מַה תַּלְמוּד לְיִמֵר
7 'אֲחֵרֵיהֶם אֵל הַיָּבֵל ה', מִלְּמַד שְׁהָיָה פּוֹרְעֵין עֲצָמָן – מגלים את
8 אַחֲוִירֵיהֶם, וְהָיָה מִתְרִיצִין – עוֹשִׂים צְרִיכֵיהֶם בְּלִפְי מִטָּה לְכוּן הַיָּבֵל.
9 בְּגַלל הַמַּעֲשִׂים הַלָּלוּ, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִלְּאֵי מִיכָאֵל,
10 מִיכָאֵל סָרְחָה אֹמְתָךְ. אָמַר לְפָנָיו, רְבוּנֵי שֵׁל עוֹלָם דִּי לְפּוּבִים שְׁפָהָם
11 – מחל נא לכולם בזכות הצדיקים שבהם. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
12 הוּא, אָנִי שׁוֹרְף אוֹתָם וְלְפּוּבִים שְׁפָהָם – גם הצדיקים יענשו על
13 שלא מיחו בהם. מִיד הַעֲנִישֶׁם, שְׁנֵאמַר (שם יא) 'וַיֹּאמֶר (לְאִישׁ) לְבַשׁ
14 הַבְּדִים, וַיֹּאמֶר בֹּא אֵל בֵּינוֹת לְנַלְגַל אֵל תַּחַת לְבָרוּב, וּמִלְּא חֲפְנֶיךָ
15 גַּחְלֵי אֵשׁ מִכֵּינוֹת לְכְרִבִים, וּזְרִק עַל הָעִיר, וַיָּבֵא לַעֲיָנִי. ואכן מִיד
16 נֹאמַר (שם יז) 'וַיִּשְׁלַח הַכְּרֹבֵב אֶת יָדוֹ מִכֵּינוֹת לְכְרִבִים אֵל הָאֵשׁ אֲשֶׁר
17 בֵּינוֹת הַכְּרִבִים, וַיִּשֹׂא וַיִּתֵּן אֵל חֲפְנֵי לְבַשׁ הַבְּדִים וַיִּקַּח וַיִּצָּא'.
18 גבריאלי שינה מעט ממה שהצטווה, וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אמר
19 שִׁיקָב בְּעַצְמוֹ אֵת הַגְּחֵלִים וְאוֹלוֹ הוּא לְקַחְם מִיַּד הַכְּרֹב מִלְּאַרְךְ
20 כְּדִי שִׁיֻּצְטַנְּו, אָמַר רַב תַּנְא בְּרִי בִּינוּנָא אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן הַסֵּדֵיא,
21 אִילְמָלָא לֹא נְצַטְטַנְּו גְּחֵלִים כְּשַׁעֲבָרוּ מִידוֹ שֵׁל כְּרוּב לְיָדוֹ שֵׁל גְּבְרִיאֵל,
22 לֹא נִשְׁתַּחְוִי מִשׁוֹנְאִיתָן שֵׁל יִשְׂרָאֵל שְׂרִיד וְפְלִיט.

23 וְכִתִּיב (שם טא) 'וְהֵנָּה הָאִישׁ לְבַשׁ הַבְּדִים אֲשֶׁר חֲקַפְתָּ בְּמִתְּנֵי, מְשִׁיב
24 דְבַר לְאַמְרָה, עֲשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי. ואמר רבי יוחנן באותה שְׁעָה
25 הוֹצִיאָו לְגְבְרִיאֵל מֵאַחֲוִירֵי הַפְּרָגוּד, וּמְחִיחוֹ שְׁתֵּינָן פּוּלְקֵי הַנּוֹרָא –
26 הוֹיכַחוּ שְׂשִׂים מְכוֹת בַּמְּקֻלוֹת שֵׁל אַשׁ. וְאָמְרוּ לִיה, אִי לֹא עֲבַדְתָּ –
27 אֵם לֹא אֵיהִית נוּטַל אֵת הַגְּחֵלִים כָּלֵל, לֹא עֲבַדְתָּ. כְּלוּמַר, הוּי
28 מְצַדִּיקִים אוֹתָךְ וְאוּמְרִים שֶׁדַּחִית אֵת הַדָּבָר אוֹלֵי יִתְרַצָּה ה'
29 לִישְׂרָאֵל. אַבֵּל אִי עֲבַדְתָּ – כיוון שעשית, אִמָּא לֹא עֲבַדְתָּ כְּדִפְקוֹדָךְ
30 – מדוע לא נטלת בעצמך כפי שציווך. וְעוֹד, דְּעֲבַדְתָּ – לאחר
31 שֶׁבָּאָת אֵת הַפּוֹרְעוֹת, וכי לִית לָךְ – אינך יודע שאין מְשִׁיבִין עַל
32 הַקַּלְקָלָה – אין שליח חוזר לבשר רע למשלחו, ומדוע השבת
33 שְׁעִשִׂית זֹאת.
34 לאחר שהוציאו את גבריאלי אֵייתָהוּ – (הביאן) דְּלוּבִיאֵל, שְׁהוּא
35 שְׂרָא דְפֶרְסָא – השר הממונה בשמים על הפרסים, וְאוּקְמִיָה
36 בְּחִירְקִיה – והעמידהוּ בִּמְקוּמוֹ שֵׁל גְּבְרִיאֵל, וְשִׁמְשׁ עֶשְׂרִים וְאַחַד
37 יוֹם. הֵינֵנּוּ דְכָתִיב דבדברי גבריאלי לדניאל (דניאל יג) 'יִשְׂרָאֵל מְלֻכּוֹת
38 פֶּרֶס עָמַד לְנַגְדֵי עֶשְׂרִים וְאַחַד יוֹם, וְהֵנָּה מִיכָאֵל אֶחָד הַשְּׂרִים
39 הִרְאֶשְׁנֵם כַּאֲ לַעֲדוּנֵי, וְאִנִּי נוֹתַרְתִּי שֶׁם אֲצֵל מִלְכֵי פֶרֶס'. ובשכר זאת
40 יְתָבּוּ לִיה – נתנו לדוביאלי שלטון על עֶשְׂרִין וְאֶחָד מְלְכֵי, וּפְרִוּוֹתָא
41 דְמִשְׁהִינּוּ – ועל נמל בים הנקרא נמל המלוכה. אָמַר דוביאלי
42 לְפִמְלֵיאָ שֵׁל מַעֲלָה, בְּתִיבֵי לִי לִישְׂרָאֵל כַּאֲבַרְנָא – כתבו לי שיהיו
43 יִשְׂרָאֵל מְשׁוּעֵבָדִים אוֹמְתֵי לַגְּבוֹת מִדָּם מִס גוֹלְגוֹתָ, בְּתַבּוּ לִיה.
44 עוֹד בִּיקֵשׁ, בְּתִיב לִי שְׁאָף רַבְּנָן (הֶחֱבַמִּים) יִהִי כַּאֲבַרְנָא, וְכָתִיב
45 לִיה. כַּעֲדֵנָא דְבַעּוּ לְמִיתָתָם – בשעה שעמדו לחתום על הגזירה,
46 עָמַד גְּבְרִיאֵל מֵאַחֲוִירֵי הַפְּרָגוּד (לשם גְּרִשׁוּהוּ) וְאָמַר, וכי ראויים
47 הָאוֹמוֹת לְשִׁלוֹת בְּחֻכְמֵי יִשְׂרָאֵל, וְהֵלָא הַמְּקַרָא מְשַׁבַּח אֵת
48 הַחֻכְמִים וְאוּמָר (תהלים קכז א) 'שׁוּא לְבָב מְשִׁבִימֵי קוּם, מֵאַחֲרֵי שְׁבָת,
49 אָכֹלֵי לָחֶם הַעֲצָבִים, בְּן יוֹת לְיָדֵיךָ שְׂנֵא'. וְרַשׁוּ, מָאִי בְּן יוֹת לְיָדֵיךָ
50 שְׂנֵא', אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵלוֹ נְשׁוּתִיתָן שֵׁל תַּלְמוּדֵי חֲכָמִים שְׂאָף הֵן
51 מְנַדְרוֹת שְׂנֵינָה בְּעוֹלָם הָהָא כְּשִׁמְמַתִּינוֹת לְבַעֲלִיתָן שֶׁחֲלוּ לְלַמְּדוּ.
52 וּזְכוּת מְשׁוּם כָךְ לְעוֹלָם בְּקָא, וְכֵל שְׁכֵן שְׁגֹדוֹל שַׁרְס מִן הַתְּלַמּוּדֵי
53 חֻכְמִים עַצְמָם, וְלֹא הַשְּׂנִיחוּ עֲלוּי – על גבריאלי. אָמַר גְּבְרִיאֵל לְפָנָיו,
54 רְבוּנֵי שֵׁל עוֹלָם, אֵם הָיָו בְּלִי חֲכָמֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם בְּכָף מֵאוֹנִים,
55 וְדִנְיָאֵל אִישׁ חֲמוּדוֹת בְּכָף שְׁנֵינָה, וכי לֹא נִמְצָא מְכַרְעַת אֵת בּוּלָם. אָמַר
56 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִי הוּא זֶה שְׁמַלְמַד זְכוּת עַל בְּנֵי. אָמְרוּ לְפָנָיו,
57 רְבוּנֵי שֵׁל עוֹלָם, גְּבְרִיאֵל הוּא. אָמַר לָחֶם יִבֵּא. וְהוּוּ שְׁנֵאמַר דבדברי
58 גְּבְרִיאֵל לְדִנְיָאֵל (שֶׁהַבִּיאָה הַגְּמָרָא לְעִיל) 'וְאִנִּי בָּאתִי כְּדַבְרֶיךָ',

יום הכפורים דף עז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – קפג רש"י

1 לבוש הכדים — הוא גבריאיל בספר דניאל. פולטא נורא — מקלות של אור. אי לא עבדת
2 — כלל. לא עבדת — והיינו מצדקים אותך לומר דוחה הוא את הדבר אולי ישוב הקב"ה
3 מחרונו ויתרצה להם. כרפיקוד — שתהא אתה נוטל הנחלים מבינות לכרובים ואתה אמרת
4 אל הכרוב לתתם לך. בחריקה — במקומו. עומד לגני — גבריאיל אמר כן לדניאל.
5 ופרוותא דמשפתי — נמל שקורין פור"ט.
6 דמשפתי — דבר מלכות בשלשן פרסי, לפי שהוא
7 מעלה שם מרגליות כדאמרין בראש השנה.
8 אברטא = כסף גולגולתא. שוא לבס וכו' — כלומר
9 כלום הגונים האמות אינרתא. ואני ויצא משרים
10 ביד? והלא המקרא משבחן שאף נשותיהם
11 מנדרות שנה מעניקה. שוא לבס בעלי אמות
12 המשכמים ומאחרים למלאכתם. אוכלי לחם
13 בעצב וביגיעה כן יון חן את העולם מוונות
14 ופרנסה לידידו שנת — למי שנודד שנה בשביל.
15 נאתי נברך — על שדברתי בך. אשכחיה
16 לדובאל הוהו נקט אינרתא. ואני ויצא והנה נר
17 יון בא — וכשהגיע זמן מלכות יון לבא אצא על
18 כרזי, שכבר נגורה גורה ושר יון יבא במקומו. עוי
19 עוי — צעק ונחז גבריאיל על זאת שלא ימשלו
20 מלכי יון בישראל. ולאבית הבחן וגו' כי נשאת
21 את ארון ה' לפני דוד אבי — כשהיה ברח מפני
22 אבשלום. וכי התענית ככל אשר התענה אבי —
23 למדנו אשכחתי כריתוהו של דוד חשבו אבשלום
24 עינו. וכתבי כי אמרו העם רעב ועף וצמא
25 במדבר. מים קרים על נפש עיפה — אלמא
26 מרדויה מקרי עיף ולא מנעילת הסנדל. וקרי ליה
27 עינו דכתיב "בכל אשר התענה אבי". מרשקא —
28 שוט הסוס. ויעש כן — בישיעה כתיב. ישעיה לא
29 היה רגיל במרכבת סוסים, ויחף ידיה בנעילת
30 סנדל הוא, והוא יגלה על יחף דוד נמי
31 דמנעילת הסנדל הוא. שלא יבוא רגל לירי יחוף
32 — בצאתך בגולה.

1 ואין להקשות דילמא להתענות דקרא לאו אסיכה קאי אלא א'לחם חמודות לא אבל' שהיה
2 מענה נפשו באכילה ויש לומר: האי לאו עינו הוא מי שאינו אוכל לחם חמודות ואוכל לחם
3 אחר, ואינו שותה יין ושותה משקה אחר, אלא ודאי אסיכה קאי שלא היה סך כלל.
4 דתנן מניין לסיכה שהיא כשתיה דכתיב ותבא כמים בקרבו וגו' — בפרק "אמר רבי עקיבא"
5 בשבת (פ"א) קאמר עלה: אף על פי שאין ראה
6 לדבר — זכר לדבר, "ותבא כמים בקרבו". ותימה:
7 דבפרק "בנות כותים" (נדה ל"ב, א) ושם מיייתי
8 ברייתא דתניא: ולא יחללו את קרשי בני ישראל
9 לרבות את הקרש כשותיה. ואי בעית אימא מהבא
10 "ותבא כמים בקרבו" וגו' ושתיה קשה, דמעיקרא
11 מיייתי ראה מדאורייתא והדר מיייתי ראה מדברי
12 קבלה שאינו אלא זכר לדברו ויש לומר דכתיב
13 קאמר: אפילו לא היה לנו פסוק לאסור סיכה
14 דאורייתא הוה לן למיסרי מדרבנן מקרא ד"ותבא".
15 אי נמי קאי ד"ולא יחללו נמי אסמכתא בעלמא,
16 דעיקר לאו הלתי דרשא אתא אלא לכדורדישין
17 בפרק קמא דבוחים (ג"ב). קרשים מחללין קרשים
18 ואין חולין מחללין קרשים. ובסוף פרק "אלו הן
19 הנשרפין" (סנהדרין פ"ג), לפינן מינה אוכל טבל
20 דבמימה. ופירש רבינו תם דכל ענינים דיום
21 הכפורים לינתוהו אלא מדרבנן, וקראי אסמכתא
22 בעלמא, לבר באכילה ושתיה דחומר לקמן. ואם
23 היה אסור בטיש ובצואה וסוך כדרכו ודברין
24 חושש, מי שיש לו חטטין בראשו סוך כדרכו ואינו
25 חושש. ובמסכת כריתות בפרק קמא (ו"א) אמרין:
26 כהן שסך שמן של תרומה (למעט) בן בתו ישראל
27 מתעל בו ואינו חושש, ואי הוי דאורייתא היה
28 אסור בכל ענין, אלא מדרבנן. ומותר אדם לסוך
29 בחלב דלא אשכחן דאתסור סיכה כשתיה אלא ביום
30 הכפורים ובתרומה ובאיסורי הנאה. כי הכתיב בפרק
31 "כל שעוה" (פסחים כ"ה). רבינא שייף לברתיה
32 בגהרקי דערלה וכו' עד אמר ליה שלא כדרך
33 התאוו קא עבידנא. והלכתי על שור הנסקל על גבי
34 מכתו — פסור הוא מותר — אסור משום דאיסורי
35 הנאה ניעהו. אבל חלב דהתירי הנאה מותר,
36 ובתרומה אסור משום דאיכא אסמכתא ד"ולא
37 יחללו" ובינים הכפורים אסור משום תענוג. אבל
38 משום רפואה שרי, או ידיו מלוכלכות. כללא
39 דמילתא: היכא דאינו בשביל תענוג — שרי.
40 מניין לסיכה שהיא כשתיה דכתיב ותבא וגו' —
41 תימא ליה: אמאי איצטרך תלמודא למיגמר
42 סיכה מ'וסוך לא כשתיה? הא מהאי קרא נפקא
43 מ'ותבא כמים בקרבו" וכו' ומתניתין היא בשבת
44 בפרק "אמר רבי עקיבא" (פ"א). ונראה לי
45 דאצטרך, דאי לא כתיב אלא האי קרא דותבא
46 כמים בקרבו וכו' היינו אוסרין אפילו סיכה שאינה
47 של תענוג. כשתיה, להכי אייתי מקרא דדניאל
48 דמשמע שלא נמנע אלא מסיכה של תענוג מדכתיב
49 "להתענות" ואי לא כתיב אלא קרא דדניאל לא
50 הוה אסרין סיכה דכמה עניינן של צער שהיה
51 מוצע ומצער נפשו, ולא מגרינן מותרים דליתא דהו
52 משאר עניינן שעשה הוה אסרין אבל סיכה לא —
53 קא משמע לן מקרא ד"ותבא כמים" וגו' דסיכה
54 כשתיה. ועוד: דמקרא ד"ותבא" איצטרך לן למילף
55 גבי תרומה דסך כשותיה דבתרומה לא שייך למיגמר
56 מקרא דדניאל.

משום

עלה כמעלה היותים עלה ובוכה וראש לו חפוי והלך יחף. יחף כמאי — לאו מנעילת הסנדל? — ודילמא מוספאי ומרמקא! — אלא אמר רב
נחמן בר יצחק: מהכא "לך ופתחת השק מעל כתנודך ונעלך תחילי מעל רגלך" וכתבי "ויעש כן הלך ערום ויחף". יחף כמאי? — לאו מנעילת
הסנדל? — ואימא כמעילים המטולאים. דאי לא תימא הכי "ערום" ערום ממש? אלא — כבגדים בלויים, הכא נמי — כמעילים המטולאים.
אלא אמר רב נחמן בר יצחק: מהכא "מנעו רגלך מיחף ורגונך מצמאה" — מנעו עצמך מן החטא כד שאל יבא רגלך לירי יחוף. מנעו
לשונך מדברים בטלים כד שאל יבא רגונך לירי צמאה. משמיש המפיה דאיכרי עניי מנא לן? דכתיב "אם תענה את גבתי ואם תקח נשים",
אם

1 משום שיבתא - פירש רש"י רוח רעה השורה על הידים שלא נטלן שחרית. ורבינו תם
2 מפרש: רבלא תנינת פת לתינוק מותר לישול ידיו שחרית ביום הכפורים דלא גרע
3 ממולוככות בטיט ובצואה דאמרינן שרוחץ כדרכו ואינו חושש. ואין לך מלולכך בטיט
4 ובצואה יותר מזה שלא נטל ידיו שחרית, שאינו רשאי ליגע לפיו ולחוטמו ולאזניו ולעינו
5 כדאמר בפרק "שמונה שרצים" (שבת קהב.) יד

6 לפה תקצץ וכו' משום בת מלך. ושיבתא דהכא
7 ענין אחר הואי ששורה על האוכל כשבא ליתן פת
8 לתינוק בן ארבע חמש שנים הונקתו אם לא נטל
9 ידיו באותה שעה אף על פי שכבר נטלן שחרית.
10 ומה שהעולם אין נוהרין עכשיו בזה לפי שאין
11 אותה רוח רעה שורה באלו המלכות, כמו שאין
12 נוהרין על הגילוי ועל הוונתו.
מכאן

1 אם תענה מתשמיש - להשביט עונתך. ואם תקח מצרות - השביטו במשמעו שלא יוסף
2 לךן צרות. הכי גרסינן ואימא אידי ואידי מצרות מי כתיב אם תקח ואם תקח כתיב ואימא
3 אידי ואידי מצרות חד לצרות דידה חוד לצרות דאתיין ליה מעלמא דומיא דואם תקח
4 מי כתיב אם תקח ואם תענה אם תענה ואם תקח כתיב - והכי פירושו: ואימא אידי
5 ואידי מצרות והכי קאמר אם תענה את בנותי

6 ליקח נשים עליהן מי כתיב אם תענה אם תקח
7 דליהוי אם תקח פירוש דאם תענה "ואם תקח"
8 כתיב. מילתא אחריתא היא. ואימא אידי ואידי
9 מצרות חד לצרות דידה - שלא יעשה בלחה
10 חלפה גבירות שוות לךן, והדר אשבעיה אם
11 תקח נשים דהיינו צרות דאתיין להו לבתר הכי
12 מעלמא. והכי מסתברא, דומיא ד"ואם תקח". מי
13 כתיב אם תקח ואם תענה - צרות דעלמא
14 קשות לךן מן הראשונות וברישא הוה ליה
15 לאשבעיה אצרות דעלמא. והדר הוה ליה
16 לאשבעיה אצרות דידה. דלא מישתעי איניש

17 הכי להזוירו תחילה על הקל ולבסוף על
18 הקשה. מביאות אחרות - שהיתה מתאה לו
19 ולא בא עליה בעונתה בימים שעמדה אצלו.
20 ואני שמעת: שיענה מביאות אחרות - שבא
21 עליה שלא כדרכה. וקשיא לי: אם כן אימא "אם
22 תענה את בנותי" נמי הכי אשבעיה שלא יענה
23 אותן מביאות אחרות. ועוד: שיענה בביאות
24 אחרות מיבעי ליה. מריחה את ידה - לפי שרוח

25 רעה שורה על הלחם הנלקח בידיים שלא נטלן
26 שחרית, ושם השר שיבתא. שלא רצה להאביל
27 בידו אחת - אפילו ידו אחת לא היה נוטל לתת
28 פת לבנו קטן ביום הכפורים. ואינו חושש -
29 משום רחיצה. לנפורי פירו - שהיו להם
30 פרסדים בעבר הנהר. בי תרבו - שם הכפר.

31 לפירקא - שהיו דורשין ביום הכפורים. לעתיד
32 לבא - לשנה אחרת לא יבוא הואיל ולא
33 התרתם לעבור את המים ולחזור. אמברא
34 דחצדד - מקום מעבר הנהר מול חצדד. מתחת
35 חפת - שפת חלוקי להגביה שולי חלוקי על
36 זורעו דאינו נראה כמלבוש אלא כנושא על
37 כתיפו, ואמר מר (שבת קמזא.) היוצא בטלית

38 מקופלת על כתיפו בשבת חייב חטאת. כי האי
39 גוונא - דקתני לעיל עד צוארו במים, והאיכא
40 סכנה שלא ישטפדו המים. וימד אלף -
41 המלאך הראה ליהוקאל נחל היוצא מבית קדש
42 הקדשים תחילתו כחוט הוולך וגדל, וכל אלף
43 אמה אורך ששיצא חוץ לירושלים לא היה
44 עמוק אלא מי אפסיים, מי קרצולין. וימד אלף -
45 שניות ההעמקו עד ברכים. מכאן ואילך - קרי

46 ליה "אשר לא אוכל לעבור", אלמא: אסור
47 לעבור למעלה ממתנים. שאני נחל - היוצא
48 מבית קדש הקדשים שהיו מימיו רודפים,
49 הולכים מדר ושטופים. בסיווי = בטיט. תלמוד
50 לומר כי גאו המים מי שחו - ראיות לשת.
51 לפתח בית דוד - היא ציון חוץ לירושלים.
מכאן

1 "אם תענה" - מתשמיש, "ואם תקח" - מצרות.
2 ואימא: אידי ואידי מצרות! - מי כתיב "אם תקח"?
3 "ואם תקח" כתיב. - ואימא: אידי ואידי מצרות, חד -
4 לצרות דידה וחד לצרות דאתיין ליה מעלמא! -
5 דומיא דאם תקח, מי כתיב אם תקח ואם תענה אם
6 תענה ואם תקח כתיב. אמר ליה רב פפא לאבוי: הא
7 תשמיש גופה איקרי ענוי, דכתיב "וישכב אתה ויענה!"

8 - אמר ליה: הָתָם שְׁעִיבָה מביאות אחרות. תנו רבנן: אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו, ואם
9 היה מלולכך בטיט ובצואה - רוחץ כדרכו ואינו חושש. אסור לסוד מקצת גופו ככל גופו, ואם
10 היה חולה או שהיו לו חמטין בראשו - סך כדרכו ואינו חושש. תנא דבי מנשה, רבן
11 שמעון בן גמליאל אומר: מדיחה אשה ידה אחת בפנים ונותנת פת לתינוק, ואינה חוששת.
12 אמרו עליו על שמאי הנזקן שלא רצה להאביל בידו אחת, ונזרו עליו להאביל בשתי ידים. מאי
13 טעמא? אמר אבוי: משום שיבתא. תנו רבנן: ההולך להקביל פני אביו או פני רבו, או פני
14 מי שגדול ממנו - עובר עד צוארו בפנים, ואינו חושש. איבעיא להו: הרב אצל תלמוד מאי?

15 תא שמע, דאמר רב יצחק בר בר תנה: אנא חזיתיה לזעירי דאזל לגבי רב חייא בר אשי
16 תלמידיה. רב אשי אמר: ההוא רב חייא בר אשי הוא דאזל לגביה דזעירי רביה. רבא שרא
17 לבני עבר וימא למעבר במיא לנטורי פירי. אמר ליה אבוי לרבא: תנא דמסייע לך, שומרי
18 פירות עוברין עד צוארן בפנים ואין חוששין. רב יוסף שרא להו לבני בי תרבו למעבר במיא
19 למיתי לפירקא, למיזל לא שרא להו. אמר ליה אבוי: אם בן אתה ממשילן לעתיד לבא. איפא
20 דאמרי: שרא להו למיתי, ושרא להו למיזל. אמר ליה אבוי: בשלמא למיתי - לחיי, אלא למיזל

21 - מאי טעמא? כדי שלא תהא כמשילן לעתיד לבא. רב יהודה ורב שמואל בר רב יהודה הוו
22 קיימי אנדודא דנהר פפא אמברא דחצדד, והוה קאי רמי בר פפא מהד גיפא, רמא להו קלא,
23 מהו למעבר למיתי לגבייכו למשאל שמעתא? אמר ליה רב יהודה: רב ושמואל דאמרי
24 תרנייהו: עובר, ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו. איפא דאמרי, אמר ליה רב שמואל
25 בר רב יהודה: תנינא, עובר ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו. מתקיף לה רב יוסף:
26 ובחול בי האי גונא מי שרי? והכתיב: "וימד אלף באמה ויעברני במים מי אפסיים" - מכאן

27 שמוותר לעבור עד אפסיים, "וימד אלף ויעברני במים מים ברכים" - מכאן שמוותר לעבור עד
28 ברכים, "וימד אלף ויעברני מי מתנים" - מכאן שמוותר לעבור עד מתנים, מכאן ואילך "וימד
29 אלף נחל אשר לא אוכל לעבר" - אמר אבוי: שאני נחל דרדיפי מיא. יכול יעברנו בסיווי
30 - תלמוד לומר "כי גאו המים מי שחו", מאי מי שחו? - שיומא, שכן קורין לשיומא סיוויא,
31 יכול יעברנו בבורני קמנה - תלמוד לומר "כל תלך בו אני שיט", יכול יעברנו בבורני גדולה
32 תלמוד לומר "וצי אדירי לא יעברנו", מאי משמע? - כדמתרגם רב יוסף: לא תזיל ביה בספינת

33 צידין, ובורני רבתי לא תגזינה. אמר רבי יהודה בן פוי: אף מלאך המות אין לו רשות לעבור
34 בתוכו, כתיב הכא "כל תלך בו אני שיט" וכתיב הָתָם "משוטם פאריץ". אמר רבי פנחס משום
35 רב הונא צפורא: מעין היוצא מבית קדשי הקדשים בתחילה דומה לקרני חנבים, כיון שהגיע
36 לפתח היכל נעשה כחוט של שתי, כיון שהגיע לאולם נעשה כחוט של ערב כיון שהגיע אל
37 פתח עזרה נעשה כפי פך קפון. והיינו דתנן רבי אליעזר בן יעקב אומר: מים

יומא דף עז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שישי) קפה

62 לבוא לדרשה והתיר להם אף ללכת אחריה לביתם. ואמר ליה
63 אבני בשלמא למיתי לחיי – דבר זה, שהתרת להם לבוא, מובן, כי
64 יש בו מצוה, אלא למייל מאי מעמא התרת. והשיב רב יוסף, כרי
65 שלא תהא מבשילין לעתיד לבא.
66 רב יהודה ורב שמואל בר רב יהודה, הוו קיימי אגודא – עמדו על
67 שפת דנהר (פפא), אמברא דחציר – במקום מעבר הנהר מול העיר
68 חציר, ותהו קאי – [עמדו] רמי בר פפא מהך גיסא – מעברו השני
69 של הנהר. רמא להו קלא – הרים רמי בר פפא קולו, ושאלם מהו
70 למיעבר את הנהר למיתי לנבייכו למשאל למשעתי – לבוא אצלם
71 לשאלו הלכה. אמר ליה רב יהודה, רב שמואל דאמרי תרווייהו,
72 עובר – מותר לעבור את הנהר, ובלבד שלא יציא ידו מתחת חפת
73 – [שפתו] הלוקו. כלומר, שלא יגביה שולי החלוק על זרועו שלא
74 ירטב, שאינו נראה כמלבוש אלא כמשא, ואסור משום מלאכת
75 היוצאה. איבא דאמרי, אמר ליה רב שמואל בר רב יהודה ולא רב
76 יהודה, תנינא בברייתא ולא בשם רב ושמואל, עובר, ובלבד שלא
77 יציא ידו מתחת חפת חלוקו.
78 מתקין לה רב יוסף, ונחול, כי האי גונא שהמים מגיעים עד צווארו
79 ויש סכנה שלא יטפוחו המים, מי שרי – האם מותר לעבור בהם,
80 והכתיב – והרי בנבואת יחזקאל, כשהראהו המלאך את הנחל
81 שיצא לעתיד לבוא מבית קודש הקדשים, כתוב בתחילה (יחזקאל מז
82 a) 'וימד אלה באמה ויעברני במים מי אפסים' – מדד המלאך אלף
83 אמה ממקום יציאת הנחל, ולא העמיקו המים אלא עד
84 הקרסוליים. ודרשו בברייתא, מכאן, שמוטר לעבור במים המגיעים
85 עד אפסיים. אחר כך נאמר (שם מז ד) 'וימד אלה ויעברני במים מים
86 בריבים' – וכשהעברני המלאך באלף אמה השניות העמיקו המים
87 עד הברכיים, ודרשו, מכאן, שמוטר לעבור עד בריבים. ואחר כך
88 נאמר 'וימד אלה ויעברני מי מתנים' – וכשהעברני באלף אמה
89 השלישי הגיעו המים עד המתנים, ודרשו, מכאן שמוטר לעבור עד
90 מתנים. אבל מכאן ואילך נאמר (שם מז ה) 'וימד אלה נחל אשר לא
91 אוכל לעבור, ולמדנו שאסור לעבור במים המגיעים מעל המתנים.
92 אמר אבני, שאני נחל – הנחל היוצא מקדש הקדשים שונה, דרדיפי
93 מיא – שמימי שוטפים בחוקה וסכנתו מרובה, אבל שאר נחלים
94 מותר לעבור בהם.
95 הברייתא דורשת את המשך הפסוק: יכול יעברנו – יכול הייתי
96 לומר שיהא מותר לעבור את אותו נחל בפיחוי – בשחיה, תלמוד
97 לומר בהמשך הפסוק 'כי נאו הפים מי שחוי'. הגמרא מבארת איך
98 משמע כן מהפסוק: מאי מי שחוי, שיומא – שחיה, שכן בני אדם
99 קורין לשיומא – אדם ששוחה, סייחא. והיינו, שהמים הגיעו לגובה
100 שאין לעבורו אלא בשחיה, ומשמע, שמחמת חוזק מרוצתו של
101 הנחל הזה, אף בשחיה אין לעבורו.
102 ממשיכה הברייתא: יכול יעברנו בבורני – ספינה קטנה, תלמוד
103 לומר בפסוק המדבר באותו הנחל (ישעיה לג כא) 'כל תלך בו אני שיט'.
104 יכול יעברנו בבורני גדולה, תלמוד לומר (שם) 'וצי אידר לא יעברנו'.
105 מבארת הגמרא: מאי משמע – ביצד משמע מהפסוק שבין אניה
106 בטנה ובין אניה גדולה לא יוכלו לעבור באותו נחל מרוב חוזק
107 מרוצתו, כדמתרגם רב יוסף פסוק זה, לא תזיל ביה כספינת צידין
108 – לא תלך בו ספינת ציידים [קטנה] השטה על פני המים, ובורני
109 רבתי לא תגזינה – וספינה גדולה לא תעברנו.
110 עוד בענין אותו נחל: אמר רבי יהודה בן פוי, אף מלאך המות אין
111 לו רשות לעבור בתוכו, שכן כתיב הלא 'כל תלך בו אני שיט', וכתיב
112 הלא (איוב א) בתשובת השטן להקדוש ברוך הוא שהוא בא 'משוט
113 בארץ', ואם כן יתפרש הפסוק כך, שלא ילך בנחל מי שנקרא 'שיט',
114 היינו השטן שהוא מלאך המות.
115 עוד בענין אותו נחל: אמר רבי פנחס משום רב הונא צפורא
116 ו–[מציפורין], הפעון הזה היוצא מבית קדשי הקדשים, בתחילה היה
117 קילוחו דק מאוד ודומה לקרני חנבים, וכיון שהגיע לפתח היכל
118 נעשה עבה כחוט של שתי, כיון שהגיע לאולם נעשה עבה כחוט של
119 ערב והעבה מחוט של שתי, כיון שהגיע אל פתח עזרה נעשה
120 קילוחו עבה כפי שך קטן – כורס הנשפך מכד קטן. והיינו דתני
121 (מידות פ"ב מז), רבי אליעזר בן יעקב אומר, מים

1 'אם תענה' מתשמיש – שתמנע עונתו, 'ואם תקח' מצרות – שתשא
2 נשים נוספות עליהן. הרי שמניעת תשמיש עינוי היא.
3 מקשה הגמרא: ואימא אידו ואידו מצרות – ושמא נאמר ששתי
4 האזהרות הן שלא ישא נשים נוספות, וכך יתפרש הפסוק, אל
5 תענה את בנותי בכך שתקח נשים נוספות. מתרצת הגמרא: מי
6 כתיב 'אם תקח' שאו היה זה פירוש לאם תענה, הרי 'ואם תקח'
7 כתיב, ומשמע שאזהרה נוספת היא.
8 מקשה הגמרא: ואימא אידו ואידו מצרות, אלא שחד 'אם תקח'
9 לצרות דידיה – לאותן הנשואות אליו כבר, בלחה זולפה, שלא
10 יעשה אותן גבירות שוות ללאה ורחל, וחד 'ואם תענה' לצרות
11 דאתין ליה מעלמא – שלא ישא עליהן נשים אחרות. ובכך יתפרש
12 'אם תענה' דוימא – באותו ענין ד'אם תקח'. מתרצת הגמרא: מי
13 כתיב 'אם תקח ואם תענה', שאו אפשר לפרש שתחילה הזהירו
14 שלא יקח נשים זרות, שיותר קשה לאשה לקבלן, ורק אחר כך
15 הזהירו אפילו על בלחה זולפה, שאף על פי שאינן זרות, עדיין
16 קשות הן לאשה. הלא 'אם תענה ואם תקח' כתיב, ואין דרך בני
17 אדם להזהיר על הקל תחילה ואחר כך על הקשה.
18 מקשה הגמרא: אמר ליה רב פפא לאבני, הא תשמיש גופה איברי
19 עניו – הרי התשמיש עצמו נקרא עניו, ולא מניעתו, דכתיב
20 במעשה שכם עם דינה (בראשית לד א) 'וישכב אתה ויענה'. מתרצת
21 הגמרא: אמר ליה, אף הלא הכוונה שיענה מביאות אחרות –
22 שלאחר שבא עליה והתאוותה לו, שוב נמנע ממנה בשאר הימים.
23 ברייתא בענין דיני רחיצה ביום הכפורים: תנו רבנן, אסור לרחוץ
24 אפילו מקצת גופו, כשם שאסור לרחוץ את כל גופו. ואם היה
25 מלוכלך במים וצוואתו, רוחץ בדרבוי ואינו חושש לאיסור, כי כל
26 רחיצה שאינה לשם תענוג מותרת. וכן אסור לטבוח אפילו מקצת
27 גופו בכל גופו. ואם היה חולה או שקי לו חטטין – [פצעים] בראשו,
28 שאין סיכתו לתענוג אלא לרפואה, סך בדרבוי ואינו חושש.
29 תנא דבי מנשה, רבן שמעון בן גמליאל אומר, מדיחה – [רוחצת] אשה
30 את ידה האחת במים ביום הכפורים, ונותנת עמה פת לתינוק ואינה
31 חוששת לאיסור רחיצה. אמרו עליו על שמאי הנגון, שלא רצה
32 [שנמנע] להאכיל את בנו הקטן ביום הכפורים אפילו בידו אחת, כי
33 סבר שאפילו יד אחת אסור לרחוץ כדי להאכיל את התינוק. ונדרו
34 עליו חכמים לרחוץ ולהאכיל בשתי ידים, כדי שילמדו העם שמוותר
35 לטוב לצורך זה. מבררת הגמרא: מאי מעמא התיירו רחיצה זו,
36 אמר אבני משום שיקבא – שמו של שד המשרה רוח רעה על
37 הידים שלא נטלן שחרית, וכשנוגע בלחם מעביר את הרוח על
38 הלחם, וסכנה לאכלו.
39 ברייתא השונה אופן שמוטר לרחוץ ביום הכפורים: תנו רבנן,
40 תהולף ביום הכפורים לתקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול
41 ממנו בחכמה, ועבר עד צווארו במים כשצריך לכך, ואינו חושש
42 משום איסור רחיצה, לפי שאין כוונתו לתענוג אלא לדבר מצוה.
43 מסתפקת הגמרא: איבעיא להו, תרב שהולך אצל תלמיד, מאי –
44 האם מותר לו לעבור בנדר. פושטת הגמרא: הא שמע, דאמר רב
45 יצחק בר בר חנה, אנה תויתיה – אני ראיתיו לעירי, האלו לנבי
46 – [אצל] רב הניא בר אשי תלמידיה, ועבר בדרכו במים. רב אשי
47 דוחה את הראיה: רב אשי אמר, במעשה ההוא, רב הניא בר אשי
48 התלמיד הוא האלו לנביה דועירי רביה, לפיכך אין מכאן ראיה שגם
49 לרב מותר לעבור במים.
50 אופנים נוספים שמוטר לעבור במים ביום הכפורים: רבא שרא –
51 התייר עבר וימא [שם מקום] למעבר מכאן לנטורי פירי –
52 לעבור במי הנהר ביום הכפורים כדי לשמור על פירותיהם. אמר
53 ליה אבני לרבא, תניא ברייתא דמסייע לה, שומרי פירות עוברין עד
54 צוארן במים ביום הכפורים, ואין חוששין משום איסור רחיצה.
55 רב יוסף לבני להו לבני פי תרבו ושם כפרו, למיעבר מכאן ביום
56 הכפורים למיתי לשיקא – כדי לבוא לדרשת הרב. אבל למייל –
57 לחזור לביתם, לא שרא להו, לפי שאין זו מצוה. אמר ליה אבני, אם
58 בן שאינך מתיר להם לחזור, אתה שאינך בכך לעתיד לבא – לשנה
59 הבאה, שימנעו מלבוא לדרשה לפי שאינם יכולים לחזור לביתם,
60 אלא יש להתיר להם גם לשוב. איבא דאמרי שהמעשה היה
61 להיפך, שרב יוסף שרא להו למיתי ושרא להו למייל – התייר להם

55 משום דמישקל שחיל - החרס פולט מים הנבלעים בדופנותיו,
 56 והמתקורר בו הרי הוא כנוגע במים. רב (פפא) אמר, בבבא דבבבא,
 57 אפילו אם היה חסר, נמי אסור להתקורר בו. משום דמוזריב - חלק
 58 הוא ונשטמ מן היד, ויש לחשוש שישפכו עליו המים.
 59 ועירא בר חמא, אושפיזבנין - בעל האכסניהו דרבי אמי ורבי אסי
 60 ורבי יהושע בן לוי ורבוליהו רבנן דקיסרי הוה, שהיו נוהגים
 61 להתארח בביתו. אמר ליה זעירא לרב יוסף בריה דרבי יהושע בן
 62 לוי, בר אריא - בנו של ארי, כלומר בנו של תלמיד חכם, תא אימא
 63 לך, בוא ואומר לך, מילתא מעליהא דהוה עביר אבוך - דבר טוב
 64 שהיה אביך נוהג לעשות. מטפחת הוה לו בערב יום הכפורים,
 65 ושוהה אותה במים, ועושה אותה - וסחטה בערב יום כפור עד
 66 שנעשתה במין פלים נגובין שהם לחים מעט, ולמחר וביום
 67 הכפורים היה מקנח בה פניו ורגליו, ולא חשש בכך לרחיצה.
 68 ואילו בערב תשעה באב היה שורף אותה במים ולא סחטה, ולמחר
 69 כשהתייבשה מעט מעבירה על גבי עיניו.
 70 וכן, כי אתא רבה בר מרי, אמר, בערב תשעה באב מביאין לוי לאדם
 71 מטפחת, ושוהה אותה במים, ומנחה תחת מראשותיו כדי שלא
 72 תתייבש, ולמחר מקנח בה פניו ורגליו. ואילו בערב יום
 73 הכפורים, מביאין לו מטפחת ושוהה אותה במים, ועושה אותה במין
 74 פלים נגובין, ולמחר מעבירה על גבי עיניו.
 75 אמר ליה רבי יעקב בריה דרביה בר תחליפא, איפכא אמרת לן -
 76 אמרת לנו הלכה זו להיפך, שבתשעה באב עושה במין כלים
 77 נגובים, ואילו ביום הכפורים אינו צריך. ואותיקנך - והקשינו לך,
 78 כיצד יתכן שבערב יום הכפורים אינו צריך לסחוט, הרי יכשל
 79 בסחיטה ביום הכפורים שהיא מלאכה ואסורה.
 80 שאלות שנשאל רבי אלעזר בן פדת, ואחת מהן עוסקת בהלכות
 81 עיניו ביום הכפורים: אמר רב מנשיא בר תחליפא אמר רב עמרם
 82 אמר רבה בר בר חנה, שאילו את רבי אלעזר בן פדת, אדם שהוא
 83 זקן - חכם, ויושב בישיבה - מחברי הסנהדרין, האם צריך ליטול
 84 רשות מן הנשיא להתיר בכבודו ביחיד, או אינו צריך ליטול ממנו
 85 רשות. מבררת הגמרא: מאי קא מיבעי להו - מה השאלה, הרי רק
 86 חכם הוא שיכול להתיר את הבכור, ומדוע שיצטרך רשות לכך.
 87 מבארת הגמרא: הכי קא מיבעי להו, כי הוה דאמר רב אידי בר אבין,
 88 דבר זה, שיש ליטול רשות מן הנשיא להתיר בכבוד, הניחו להם לבי
 89 נשיא משום כבודם כדי להתגדר בו - להתגדל על ידו. לפיכך
 90 שאלו את רבי אלעזר, האם כל חכם צריך ליטול רשות, או דילמא
 91 ביון דזקן - מופלג בחכמתו ויושב בישיבה - ומחברי הסנהדרין, אין
 92 צריך ליטול רשות מהנשיא.
 93 עמד רבי צדוק בן חלוקה על רגליו ואמר, אני ראיתי את רבי יוסי
 94 בן זמרא, שזקן ויושב בישיבה היה, ועמד במעלה - וחשוב היה יותר
 95 מן רבי יוחנן - מהנשיא שבימינו, שהוא זקנו של הנשיא שבימינו,
 96 ואף על פי כן נטל ממנו רשות להתיר בכבודו. דוחה הגמרא: אמר
 97 ליה רבי אבא, לא כך היה מעשה שנטל רשות מהנשיא, אלא כך
 98 היה מעשה. שרבי יוסי בן זמרא בהן הוה, והכי קא מיבעיא ליה,
 99 האם הלכה כרבי מאיר דאמר כל החשוד בדרך, וכגון כהן, שהוא
 100 חשוד על הבכור להתיר את איסורו ואף להטיל בו מום, לא דנו
 101 ולא מעירו, ולפיכך, הוא אינו יכול להתיר בכבודו. או דילמא,
 102 הלכה כרבי שמעון בן גמליאל דאמר נאמן הוא הכהן על בכור של
 103 כהן חבירו, ואינו נאמן על בכור של עצמו, כיון שהוא חשוד עליו.
 104 ופשט ליה הנשיא, הלכה כרבי שמעון בן גמליאל, ויכול הוא להתיר
 105 בכבודו.
 106 ותו קא מבעיא להו - עוד שאלו החכמים את רבי אלעזר, מהו
 107 לצאת בסנדל של

1 מפסין - הזורמים כמו מפי הפר, עתידין להיות יוצאין לעתיד לבא
 2 מתחת מפתן הכית - פתח העורה.
 3 המשך דברי רבי פנחס בשם רב הונא: מפתח העורה ואילך,
 4 היה הנחל מתנפך ועולה עד שמגיע לפתח בית דוד - עיר ציון,
 5 שנמוחו לירושלים. כיון שמגיע לפתח בית דוד, נעשה פתח שוטף,
 6 שבו רוחצין - טובלים - וזכות נדות ויולדות, שנאמר על נחל זה
 7 (זכריה יג א) 'ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד ול'ישיבי ירושלים'
 8 'למפאת ולגדה' - ינבע הנחל מתחת למפתן הבית, ויקחו ממנו מים
 9 לאפר פרה ולטבילת נדה. אמר רב יוסף, מפתח - ממה שאין הפסוק
 10 אומר שהנחל ראוי לנדה עד שהתגבר ונעשה שוטף, רמז לגדה
 11 שצריכה לישב עד צוארה במים, היינו שיהא עומק מי המקוה
 12 כשיעור זה. מסיימת הגמרא: ולית הילכתא בנותיה, אלא כל שיש
 13 במקוה ארבעים טאה, טובלת בו אף על פי שאינו עמוק.
 14 הסתפקו החכמים: (תינוח יום הכפורים דליקא מנעל) בשבת, דאיכא
 15 מנעל ברגליו של אדם, מאי - האם הותר לו לעבור במים, או שיש
 16 לחשוש שתצא הנעל מרגלו ויטלטלה ברושת הרבים.
 17 אמר נחמיה חגיגה דבי נשיאה, אנה חזיתיה - ראיתים לרבי אמי
 18 ורבי אסי דמטו - שהגיעו בשבת לעירקומא דמאי - שלולית מים,
 19 ועבירה דרף מלבוש - ועברו אותו כשמנעלם ברגלם.
 20 עוד הסתפקו: תינוח שמוטר לעבור במנעל, כי יכול להדקו היטב
 21 לרגלו ולא יפול, אבל בסנדל שאי אפשר להדקו היטב, מאי איכא
 22 למימר - האם מותר לעבור בו. אמר רב ריחומי, אנה חזיתיה
 23 לרבינא דעבר בסנדלו דרף מלבוש. רב אשי אמר, בסנדל, לכתחלה
 24 לא יעבור.
 25 ריש גלותא, איקלע להגרוניא ושם מקום לבי רב נתן, ושבת שם.
 26 רפרם וכולהו רבנן כבודוהו ואתו לפירקא - באו לדרשתו, אבל
 27 רבינא לא אתא. למחר, בעי ו-רצהו רפרם לאפוקי לרבינא מדעתיה
 28 דריש גלותא - להוציא טינה מליבו של ריש גלותא על רבינא,
 29 לפיכך אמר ליה לרבינא בפני ריש גלותא, מאי טעמא לא אתא מר
 30 לפירקא. אמר ליה רבינא, הוה פאי לי פרעאי - כאבו רגלי, ולא
 31 יכולתי לפסוע. טען לו רפרם, איבעי לך למיסם מסאני - היית צריך
 32 לנעול נעליים. השיב רבינא, נפא דרפא תוה - על גב הרגל היה
 33 חכאב, ולא יכולתי לנעול נעלי. טען רפרם, איבעי לך למרמא
 34 סנדלא - היית צריך להניח ברגלך סנדל, שהוא רחב ואינו מכאיב.
 35 אמר ליה רבינא, עורקמא דמאי הוה באורחא - שלולית היתה
 36 בדרכי, ולא יכולתי לעבור בה בסנדל. טען רפרם, איבעי לך
 37 למעבריה - היית צריך לחצותה כשסנדלך ברגליך בדרך מלבוש.
 38 אמר ליה רבינא, וכי לא סבר לה מר להא דאמר רב אשי, סנדל
 39 לכתחלה לא יעבור בו במים, שמא יפול.
 40 הגמרא מונה דברים הכלולים באיסור רחיצה ביום הכפורים, אף
 41 שאינו רוחץ במים ממש: תני יהודה בר גורגורית, אסור לישב על גבי
 42 מינא ו-טיט לחן ביום הכפורים, כיון שהתענוג מהלחות קרוב
 43 לרחיצה. אמר רבי יהושע בן לוי, ובמינא מטפחת - אינו אסור אלא
 44 בטיט שהיד הנוגעת בו מתלחלת. אמר אבין, ובמזופח על מנת
 45 להטפח - אינו אסור אלא כשיש בה לחות כדי ללחלח את הנוגע
 46 במה שנגע בו.
 47 אמר רב יהודה, מותר להצטנן בפירות - להניח על גופו פירות קרים
 48 כדי להתקרר, לפי שתענוג זה אינו חשוב כרחיצה. ואכן, רב יהודה
 49 היה מצטנן בקרא - דלעת. רבה היה מצטנן בינגא - בתינוק,
 50 שגופו רב מן הגדול. רבא מצטנן בבבא דבבבא - כוס סתם.
 51 אמר רב פפא, קסא דבבבא, כשהוא מלא עד גדותיו, אסור
 52 להתקרר בו, שמא ישפכו המים עליו ונמצא רוחץ ביום הכפורים.
 53 ואם הוא חסר, שרי להצטנן בו, שאין לחשוש שמא ישפך. אבל כוס
 54 דפתחא - חרס, אידי ואידי - בין מלא ובין חסר, אסור להצטנן בו,

יומא. פרק שמיני - יום הכפורים דף עח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפז רש"י

1 מפכין — כמין הפך הן כשמנוינן למפתן ההיכל. מבאן רמו לנה — מדלא קרי ליה ראוי לנה עד שמתגבר כנחל שותף שמגיע לפתח בית דוד, רמו שצריכה לטבילת מים עמוקים
2 שתשב בתן עד צוארה. ואף על גב דלא רמיז קרא עד צוארה רמיז מיהא דניהו עמוקים עומק הראוי, וזה כראוי. התינה יום הכפורים לא נרסינן והבי נרסינן: שבת דאיבא מנעל מאי
3 — מי שרי לעבור במים, או דילמא הייטין דילמא נפקי מכרעיה ואתי לאיתווינהו. ועברה דרך מלבוש — בנעליהם עברו אותו. כנול מאי — שאינו יכול להדקו ולקשרו יפה ברגלו
4 כמו מנעל. איקלע להגרוניא — ושבת שם. לפירקא — לדרשא דריש גלותא. מדעתיה דריש גלותא — שלא ישנאהו. איבעי לך דפירמא כנול — שהוא רחב. על גבי מינא — שלחוח
5 הטטי הי עונג קרוב לרחיצה. מטפחת —

6 מקיאה מים. מלא אסור — שמה ישפכו מים על
7 בשרו. משחל שחיל — פולט מים שבולע,
8 טרישטריש"א בלעו. דמורייב — מחליק ושמשט
9 מידו וישפכו המים עליו. מטפחת — סודר כמין
10 כלים נגובים, ואני שמעתי דהכי גרסינן: ערב יום
11 הכפורים מביאין לו מטפחת ומקנה בה ידיו
12 ולמחר פושטה ומעבירה על עינו והיא לחה
13 קצת מקיחה הידים דאתמול. איפכא אמרת לן
14 — בתשעה באב עושה אותן כמין כלים נגובים
15 ובערב יום הכפורים לא אמרת עושה אותן כמין
16 כלים נגובים. ואותיבנגן סחיטה. לשון ששמעתי
17 הכי קאמר: איפכא אמרת לן: ערב תשעה באב
18 מקנה בה ידיו ולמחר פושטה וכו' וערב יום
19 הכפורים שורה אותה במים ועושה אותה כמין
20 כלים נגובים, ואותיבנגן: סחיטה דכמין כלים
21 נגובים עדיין יש כדי לסחוט. שאלו את רבי
22 אלעזר — גרסינן והוא רבי אלעזר בן פדת. זקן
23 ויושב בישיבה וכו' — אמרין בסנהדרין (ה,א)
24 שאין חכם מתיר את הבכור ביחיד לראות את
25 מומו אלא אם כן נטל רשות מן הנשיא פעם
26 אחת. והכא מביעא ליה דאם זקן וישב בישיבת
27 סנהדרין הוא, מי צריך רשות או לא? והא דנקט
28 לה הכא, משום דבעי למימר: "ותו קמביעא ליה
29 מהו לצאת בסנדל של שעם ביום הכפורים".
30 דבר זה — נטילת הרשות. להתגדר — לשון
31 גדולה. למעלה מוקנה של זה — לפני זקיניו של
32 נשיא זה שברורנו. כהנים חשודין על מומו
33 הבכור להתיר את האסור ואף להטיל בו מום.
34 לפי שהבכור בזמן הזה אין לו תקנה אלא אם כן
35 יש בו מום ועל הכהן ליטפל בו משנתגודו לו
36 לשונורו ולזוננו. דרבי מאיר ודרבן שמעון במסכת
37 בכורות (לה,א). ותו קמביעא ליה — קמיה דרבי
38 אלעזר.

אמר נחמיה תהנהי דבי נשיאה: אנא חזיתיה לרבי אמי ורבי אסי דמטו עורקקמא דמינא,
ועברוה, דרך מלבוש. - התינה מנעל, סנדל מאי איפא למימרו? - אמר רב ריחומי: אנא
חזיתיה לרבינא דעבר דרך מלבוש. רב אשי אמר: סנדל לכתחלה לא. ריש גלותא איקלע
להגרוניא לבי רב נתן. רפרם וכולהו רבנן אתו לפירקא, רבינא לא אתא. למחר פגי רפרם
לאפוקי לרבינא מדעתיה דריש גלותא. אמר ליה: מאי טעמא לא אתא מר לפירקא? אמר
ליה: הנה פאיב לי פרעאי. - איבעי לך למיסם מסאניו! - גבא דכרעא הנה. - איבעי לך
למרמא סנדלא. - אמר ליה: עורקקמא דמיא הנה באורחא. - איבעי לך למעבריה דרך
מלבוש. - אמר ליה: לא סבר לה מר להא דאמר רב אשי: סנדל לכתחלה לא? תני יהודה
בר גורגורות: אסור לישוב על גבי מינא ביום הכפורים. אמר רבי יהושע בן לוי:
ובמינא מטפחת. אמר אביי: ובמזופח על מנת להטפוח. אמר רב יהודה: מותר
להצמגן בפירות. רב יהודה מצמגן בקרא. רבה מצמגן בינוקא. רבא מצמגן בכסא
דכספא. אמר רב פפא: פסא דכספא, מלא - אסור, חסר - שרי. דפחרא, אידו
ואידו - אסור, משום דמישחל שחיל. רב פפא אמר: פסא דכספא - חסר נמי אסור,
משום דמודרבי. זעירא בר חמא אושפזכנין דרבי אמי ורבי אסי ורבי יהושע בן לוי
ודכולהו רבנן דקיסרי הנה, אמר ליה לרב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי: בר אריא!
תא אימא לך מילתא מעליתא דהנה עבד אבדך, מטפחת היה לו בערב יום הכפורים
ושורה אותה במים ועושה אותה כמין פלים נגובין, ולמחר מקנה בה פניו ידיו ורגליו.
ערב תשעה באב שורה אותה במים, ולמחר מעבירה על גבי עיניו. וכן פי אתא רבה
בר מרי אמר: בערב תשעה באב מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים, ומניחה תחת

מראשותיו, ולמחר מקנה פניו ידיו ורגליו. בערב יום הכפורים מביאין לו מטפחת ושורה אותה במים, ועושה אותה כמין פלים
נגובין, ולמחר מעבירה על גבי עיניו. אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא: איפכא אמרת לן, ואותיבנגן סחיטה. אמר
רב מנשיא בר תחליפא אמר רב עמרם אמר רבה בר בר הנה, שאלו את רבי אלעזר: זקן ויושב בישיבה צריך ליטול רשות להתיר
בכורות או אינו צריך? מאי קא מיבעי להו? הכי קא מיבעי להו: פי הא דאמר רב אידו בר אבין: דבר זה הניחו להם לבי
נשיאה כדי להתגדר בו - צריך ליטול רשות, או דילמא פיון דוקן ויושב בישיבה - אין צריך? עמד רבי צדוק בן חלוקה על
רגליו ואמר: אני ראיתי את רבי יוסי בן זימרא, שזקן ויושב בישיבה היה, ועמד במעלה מזקנו של זה - ונטל רשות להתיר
בכורות. אמר ליה רבי אבא: לא כך היה מעשה, אלא כך היה מעשה: רבי יוסי בן זימרא כהן היה, והכי קא מיבעיא ליה:
הלכה פרבי מאיר דאמר: החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו, או דילמא הלכה פרבן שמעון בן גמליאל, דאמר: נאמן הוא על
של חבירו ואינו נאמן על של עצמו? ופשט ליה: הלכה פרבן שמעון בן גמליאל. ותו קא מיבעיא להו: מהו לצאת בסנדל של
שעם

1
2
3
4
5
6
7
8
9

הקטע

יומא דף עז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קפט

מקשה הגמרא: אם כן סנדל נמי, הרואים את הקטן כשהוא נעול
 אימר – יכולים לומר שמא תמול עבדי ליה כן, ולא יחשדו
 שהגדולים הנעילו אותו היום. מתרצת הגמרא: סנדל לא אפשיך
 לתלות דמא תמול עבדי ליה ולא חלצם מרגליו כשישן בלילה,
 דהרי אמר שמואל, האי מאן דכעו למימעם מעמא דמיתותא –
 הרוצה לטעום טעם מיתה, ליסיים מסאני וליגני – ינעל מנעליו וישן
 בהם. ומכיון שאין דרך בני אדם לישון בנעליהם, יאמרו שבדאי
 הגדולים הנעילו את הקטן היום.
 הגמרא דוחה חילוק זה: והא בברייתא, 'מותרין' שמשמעו לכתחלה
 קתני. ומלשון זה משמע שלא רק שמותר הקטן עצמו ברוצח
 וסיבה, אלא שאף לאביו מותר לכתחילה לרוחץ ולסוך אותו, ואין
 כאן איסור כלל. ואם כן, מה החילוק בין נעילת הסנדל שאסורה
 לקטן, לשאר עינויים שהוא מותר בהם לכתחילה.
 הגמרא מבארת טעם אחר לחילוק בין נעילת הסנדל שאסור לקטן
 לשאר עינויים שמוותר בהם: אלא, הנהך (נעילת מנעל וסנדל) דלאו
 רביתיהו – שאינם לצורך גידולם של התינוקות, ונרו בהו רבנן
 ביום הכפורים, ואילו הנהך רחיצה וסיכה) דרביתיהו הוא –
 שלצורך גידולם הם, לא נרו בהו רבנן, והתיירו אפילו לגדול
 לעשות כן עבורם. ומנן שדברים אלו חשובים לגידולו של תינוק,
 דאמר אבני, אמרה לי אם, רביתיה דינוקא – הדבר הנחוץ לגידול
 התינוק כראוי, הוא לרחצו במימא חמימי, ולסוכו במשחא – שמן.
 וכשנדל שריתא ו-מעט, נחוץ לגופו שיאכל ביעתא כביתא –
 ביצה עם מאכל חלב הנקרא כותח. וכאשר נדל עוד שורתא, צריך
 להניח לו לתבנרי מאני – לשבר כלים בדרך משחק, למלאות את
 סיפורו, כי הא דרבה – כפי שנהג רבה, ובין להו מאני ניוו דפתרא
 לבניה – קנה לבניו כלי חרס סווקים הנמכרים בזול, ומתברי להו –
 והם היו שבורים אותם במשחקם.
 שנינו במשנה: המלך והפלה ירחצו את פניהם. מבררת הגמרא:
 מהתניתין – הרישא של המשנה, ששנינו בה היתר למלך וכלה
 לרוחץ את פניהם, מני – בשיטת מי נאמרה. האם אף היא מדברי
 רבי אליעזר, וחכמים שחולקים בסיפא ובילדות) חולקים אף על
 דין זה. או שלא נחלקו חכמים אלא ביולדת, אבל מלך וכלה
 רוחצים את פניהם. משיבה הגמרא: רבי חנניא בן תרדיון היא.
 כלומר, מדבריו, ששנה דין מלך וכלה בברייתא להלן רק בשם רבי
 אליעזר, נלמד שחכמים חולקים אף בזה. דתניא, אף המלך והפלה
 לא ירחצו את פניהם ביום הכפורים. רבי חנניא בן תרדיון אומר
 משום רבי אליעזר, המלך והפלה ירחצו את פניהם. הברייתא חוורת
 לדברי תנא קמא: אף היתה לא תנעול את הסנדל. רבי חנניא בן
 תרדיון אומר משום רבי אליעזר, היתה תנעול את הסנדל.
 הגמרא מבארת את שיטת רבי אליעזר: מאי מעמא שהמלך מותר
 לרוחץ את פניו, משום דבתב (שעיה לג יז) 'מלך בפי' תתניה עיניו,
 שצריך להיות נאה. ופלה מאי מעמא מותרת לרוחץ פניה, כדי שלא
 תתנגה על בעלה.
 אמר ליה ו-שאלן רב לרבי חייה, פלה, עד כמה זמן מחופתה נחשבת
 כלה ומותרת ברוצחיה. אמר ליה, כדתניא – דין זה אפשר ללמוד
 מן הברייתא. ששנינו, אין מונעין תבשמיין מן הפלה מחמת אבל
 וכשמתו אביה או אמה במשך כל שלשים יום מחופתה. משמע,
 שבמשך שלושים יום מחופתה היא צריכה להיות נאה, והוא הדין
 לענין רחיצה ביום הכפורים שכל שלושים יום היא מותרת כדי
 שתהא נאה ולא תתנגה על בעלה.
 שנינו במשנה בדברי רבי אליעזר: היתה תנעול את הסנדל. מבארת
 הגמרא: הטעם לכך הוא משום צינה, שאם תלך יחפה, עלולה
 להצטנן ולהזיק לבריאותה.
 היתר נוסף בנעילת הסנדל: אמר שמואל, אם נועל אדם נעליו
 מחמת ספקת עקרב המצוי באותו מקום, מותר הדבר.
 שנינו במשנה: האוכל כביתא וסיבה מותרת בקטנים.
 כעו – נסתפק רב פשא, ויכולים הם לתלות ולומר שמא תמול ובערב
 יום הכפורים) עבדי ליה כבר.

שעם ו-קנה סוף) ביום הכפורים. האם נאמר שכיון שאינו נחשב
 מנעל מותר, או שמא כל נעילת סנדל אסורה בו. עמד רבי יצחק
 בר נחמני על רגליו ואמר, אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שיצא
 בסנדל של שעם ביום הכפורים, ומשמע שמוותר. ואמרינא ליה –
 ושאלתי אותו, בתענית צבור, שגזרו להתענות על עצירת הגשמים
 ואסרו נעילת הסנדל, מאי – האם גם אז מותר בסנדל של שעם, או
 שמא בתענית זו החמירו יותר. ואמר ליה, לא שניא, ומותר.
 עדות נוספת בענין זה: אמר רבה בר בר חנה, אני ראיתי את רבי
 אלעזר דמן נגוה שיצא בסנדל של שעם בתענית צבור. ואמרינא ליה,
 ביום הכפורים שאסרו מן התורה והמור יותר, מאי – האם גם בו
 מותר בסנדל של שעם. ואמר ליה, לא שניא, ומותר.
 חכמים נוספים שנהגו היתר בנעילת סנדל כשאינה עשויה מעור:
 רב יהודה נפיק – היה נוהג לצאת ביום הכפורים בסנדל דהימיני –
 מין שעם. אבני נפיק בסנדל דהויצי – ענפי דקל. רבא נפיק (ברדבלי
 – סנדל מעשבים). רבה בר רב הונא כריף סודרא אפרעיה ונפיק –
 היה כורך בגד על רגליו ויוצא.
 מקשה הגמרא: מתיב רמי בר חמא, וכי מנעל שאינו חשוב מותר
 לנעלו ביום הכפורים. והרי שנינו (שבט פטו) תקיפיע ו-אדם שנקטעה
 רגלו, יוצא בשבת לרשות הרבים בקב שלו – עץ העשוי בצורת
 רגל שעליו הוא משעין את שוקו, דברי רבי מאיר, וטעמו, מכיון
 שהוא מגן על רגלו, חשוב הוא כמנעל לגביו. ורבי יוסי אומר,
 שמאחר ואינו ראוי לנעילת כל אדם, אינו נחשב מנעל אלא משא.
 ותני עולה – ושנינו בברייתא, ושיון רבי מאיר ורבי יוסי, שאסור
 לצאת בו ביום הכפורים משום איסור נעילת הסנדל. הרי, אף
 שרבי יוסי אין הקב נחשב מנעל, אסור לצאת בו ביום הכפורים.
 והוא הדין לסנדל של שעם, שאף שאינו נחשב מנעל אסור לנעלו
 ביום הכפורים.
 מתרצת הגמרא: אמר אבני, הנהם – בבק הקיטע, הסיבה שאסור
 לנעלו ביום הכפורים אף על פי שאינו מנעל, כיון שמדובר דאית
 ביה בבית קיבול השוק בתיתין – חתיכות בד רך, ומשום שיש בו
 תענוג אסורוהו, אבל סנדל של שעם וכדומה שאין בו תענוג, מותר.
 אמר ליה רבא לאבבי לדחות תירוצו, ואי כדבריהך, שקב הקיטע
 עצמו ללא כתיחין לאו מנא הוא – אינו נחשב כמנעל, וכי בתיתין
 משוי ליה מנא – מחשיבים אותו למנעל. ועוד קשה, כל תענוג דלאו
 מנעל הוא, ביום הכפורים מי ו-האם אסור, והא רבה בר רב הונא
 הנה כריף סודרא אפרעיה ונפיק – היה כורך ביום הכפורים בגד על
 רגלו, אף שיש בו תענוג, ויוצא עמו. ועוד, מדקתני בסיפא של
 הברייתא, אם יש לו – שחזק בקב בית קבול להניח בו בתיתין,
 קמא – הרי הוא ראוי לקבל טומאה, ככל כלי עץ שיש להם בית
 קיבול, מכלל – ומתוך זה משמע, דברישא שנחלקו רבי מאיר ורבי
 יוסי, לאו בראית ליה בתיתין עסקינן, ואף על פי כן אסור לצאת בו
 ביום הכפורים.
 אלא אמר רבא, לעולם דבולי עלמא – רבי מאיר ורבי יוסי,
 מסכימים שקב הקיטע מנעל הוא, ולכן אסורוהו ביום הכפורים,
 ואילו סנדל של היטני הוסי, שאינם מנעל, לא אסורם. ולענין
 יציאה בקב בשבת פהא פליגי, מר – רבי יוסי, סבר שאכן נחשב
 למנעל, אמנם נזרינן דילמא משתמיט – אנו חוששים שמא ישמט
 ויפול הקב מרגלו, ואתי לאתוי – ויבוא להביאו בידי ולהעבירו
 ארבע אמות ברשות הרבים. ומר – רבי מאיר, סבר לא נזרינן.
 ברייתא בענין חיוב קטנים בעינוי יום הכפורים: תנו רבנן, התינוקות
 מותרין בכולן – בכל העינויים, הוין מנעילת הסנדל. שואלת הגמרא:
 מאי שניא נעילת הסנדל שהתינוק אסור בו, בודאי משום דאמרי
 אינשי כשיראו אותו יוצא בסנדל, שהגדולים עבדו ליה – הנעילו
 אותם, אם כן בהנהך רחיצה וסיכה) נמי אמרי אינשי שהגדולים
 עבדו ליה – רחצוהו וסכוהו, ומדוע רחיצה וסיכה מותרת בקטנים.
 משיבה הגמרא: ברחיצה וסיכה אנשים לא יחשדו שהגדולים עשו
 זאת לקטן, כי אמר – יכולים הם לתלות ולומר שמא תמול ובערב
 יום הכפורים) עבדי ליה כבר.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

ו וְכֵן זֶה בְּנֵי שְׁהוֹדֵלֵק מִבְּעוֹד יוֹם אֶבֶל אִם הוֹדֵלֵק אַחַר כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת דְּהֵינּוּ מִשְׁחַשְׁבָּה³¹ עַל יְדֵי נִכְרֵי
 2 לְצַרְף קְטָנִים אוֹ לְצַרְף חוֹלָה שְׂאִין בּוֹ סִפְנָה³² אוֹ שְׁעֵבֶר יִשְׂרָאֵל וְהַדְּלִיקוּ בֵּין בְּשׁוּגַג בֵּין בְּמִזִּיד מִתֵּר
 3 לְמַלְטָלוֹ אַחַר שְׁפָכָה לְצַרְף גּוֹפּוֹ אוֹ מְקוֹמוֹ³² הוֹאִיל וְלֹא הָיָה מְקַצֶּה בְּתַחֲלַת כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת אֶלָּא בְּאַמְצַע
 4 הַשַּׁבָּת כְּשֶׁהָיָה דוֹלֵק לֹא נֶעֱשָׂה עַל יְדֵי זֶה מְקַצֶּה לְכָל הַשַּׁבָּת כִּלְּהָ אֶלָּא בְּשַׁעֲהָ שֶׁהוּא דוֹלֵק בְּלִבְדוֹ.
 5 וְאַפְלוּ אִם הַדְּלִיקוּ מִבְּעוֹד יוֹם אִם הָיָה מִתֵּר לְמַלְטָלוֹ בְּבֵין הַשְּׂמֻשׁוֹת כְּגוֹן גֵּר שֶׁל חֵיהָ וְשֶׁל חוֹלָה שְׂיִישׁ בּוֹ
 6 סִפְנָה אֶף עַל פִּי שְׂנֵאָסֶר אַחַר כֵּךְ בְּמַלְטוֹל כְּגוֹן שְׂיִלְדָה הַחַיָּה וְאִינָה צְרִיכָה לְגֵר וְנִתְרַפָּא הַחוֹלָה מִכָּל מְקוֹם
 7 כְּשִׁיכְבָּה הַגֵּר מִתֵּר לְמַלְטָלוֹ לְצַרְף גּוֹפּוֹ אוֹ מְקוֹמוֹ הוֹאִיל וְלֹא הָיָה אֶסוּר בְּמַלְטוֹל בְּבֵין הַשְּׂמֻשׁוֹת³³:

סימן רעט דיני טלטול הנר בשבת טעין ו

הלכתא רבתא

ח] דהיינו משחשבה - גם בין השמשות הוא בכלל השמשות, ייתכן ונעשים מוקצה אף אם דלקו רק חלק חשכה³⁰.

ט] בבין השמשות - נרות שבת שכבו באמצע בין

ציונים והוספות

(30) סימן רעא קו"א סק"ג: ומהאי טעמא כל מוקצה דאתקצאי בבין השמשות אתקצאי לכולה יומא, וכן בעירובי תחומין ועירובי חצרות הכל תלוי בבין השמשות מפני שהוא התחלת השבת. ועוד שם (על לשון הטור): אבל בין השמשות אפשר לו להיות בכלל חשכה כיון שהוא ספק ונתקדש היום מספק, ולכן סתם הטור משתחשך.
 (31) סימן רעו ס"ו: אם הדליק (נכרי) לצורך חולה אפילו שאין בו סכנה או לצורך קטנים שדינם כחולה שאין בו סכנה לכל דבר מותר לבריאים להשתמש לאורו.
 (32) כדלעיל סוף ס"א.
 (33) שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' לד ס"ק כז, שאף שלענין דין מוקצה אין נעשה מוקצה לכל השבת אלא אם כן היה מוקצה במשך כל זמן בין השמשות, מ"מ לענין נרות שבת, יתכן שנעשים מוקצה אף אם דלקו רק חלק מזמן בין השמשות, ע"פ הדין שאסור לטלטלם משעה שהודלקו, וממילא כבר חל עליהם איסור טלטול מוקצה לזמן מסויים, ואפשר לומר עליהם 'מיגו דאיתקצאי'.
 אמנם אם כבו הנרות קודם בין השמשות - מותר לטלטלם כדין כלי שמלאכתו לאיסור (שש"כ פ"כ הערה ריא, ושם שהוא הדין בכל מי שקיבל עליו שבת מוקדם - שאינו נוגע לענין מוקצה).

שולחן ערוך - הלכות שבת

יז ואפילו אם דבר המותר חשוב יותר אם אפשר לנער
 2 האיסור בלבדו צריך לנער מתחלה ואחר כך יטלטל
 3 הכלי עם ההיתר למקום שירצה ואם אי אפשר לנער האיסור
 4 בלבדו מבלעדי ההיתר ינער גם ההיתר עמו אם אין הפסד
 5 בניעורו ואחר כך יטול ההיתר בלבדו ויחזירונו לכלי אם
 6 ירצה כמ"ש שם.
 7 ואם הוא בענין שאם ינער גם ההיתר לא יוכל אח"כ ליטול
 8 ההיתר בלבדו כגון מחתה שיש עליה מבעוד יום אפר
 9 שמותר לטלטלו מפני שראוי לכסות בו רוק או צואה ויש
 10 עליה ג"כ שכרי עצים או פחמים האסורים בטלטול וצריך
 11 לו לטלטל האפר למקום אחר לכסות בו ואם ינערו עם
 12 השברים והפחמים לא יוכל אח"כ ליטול האפר לבדו בידי
 13 כגון שהם שברים קטנים או פחמים קטנים שאי אפשר

14 ליטול האפר מבלעדו מותר לטלטל המחתה כמות שהיא
 15 עם האפר והשברים והפחמים למקום שירצה.
 16 במה דברים אמורים כשצריך לאפר אבל אם אינו צריך אלא
 17 לגוף המחתה לא יטלטלנה כמות שהיא אלא ינער האפר
 18 והשברים והפחמים במקומם והואיל ואין הפסד בניעורם
 19 ויטול המחתה בלבדה:
 20 יח וכל זה כשהיה ההיתר שם עם האיסור מבעוד יום
 21 שבבין השמשות נעשה הכלי בסיס לאיסור ולהיתר
 22 ואף אם משחשכה ניטל ההיתר משם לא נעשה הכלי בסיס
 23 אז כיון שלא היה בסיס בבין השמשות כמו שנתבאר למעלה
 24 אבל אם בבין השמשות היה עליו האיסור בלבדו ומשחשכה
 25 הונח גם ההיתר עליו אינו מועיל כלום והואיל ובבין
 26 השמשות היה בסיס לאיסור בלבדו נאסר לכל השבת כולה:

במטה מטלטלו טלטול גמור בידי להצילו מן הדליקה: **ב** ואם אי אפשר להצילו כי אם ע"י הוצאה לחרמלית יש מתירין משום בזיון המת שלא ישרף שגדול כבוד הבריות שדוחה מצות לא תעשה שבתורה שהיא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך וגו' שבמצוה זו נצטוינו לשמוע לכל דברי סופרים ואיסור החרמלית ג"כ אינו אלא מדברי סופרים.

ואעפ"כ אם יש לו דבר המותר בטלטול צריך להוציאו עמו כדי להקל איסור הטלטול שאף שאיסור החרמלית נדחה מפני כבוד הבריות מכל מקום איסור הטלטול כיון שאפשר לתקנו ע"י טלטול דבר המותר צריך לתקנו בכל מה דאפשר ואף שמוסיף באיסור החרמלית שמוציא עמו גם הדבר המותר בטלטול אין בכך כלום שאיסור החרמלית נדחה כבר לגמרי בהוצאת המת אבל איסור הטלטול כיון שאפשר לתקנו אין לנו לדחותו שמוטב להרבות באיסור אחד מלדחות שני איסורים:

ג מת המוטל בחמה וירא עליו פן יסריח אם יש לו דבר המותר בטלטול מטלטלו על ידו מחמה לצל ואם לאו לא יטלטלנו כלל אפילו להפכו ממטה למטה שלא התירו טלטול מן הצד אלא כשמטלטל לצורך דבר המותר כמו שיתבאר אבל כאן הוא מטלטל לצורך המת האסור בטלטול ולא התירו משום כבוד המת אלא איסור הוצאה לחרמלית שאי אפשר לתקנו כלל כשצריכים לכך אבל איסור טלטול כיון שאפשר לתקנו ע"י שיטלטל עמו דבר המותר לא התירוהו בשום ענין אפילו אין לו דבר המותר אלא בדליקה בלבד התירוהו משום שלא יבא לכבות:

חלק ב סימן שי"א דין מת בשבת ושאר טלטול מן הצד סעיפים א"ג

יט אין האפר מותר בטלטול אלא כשהוסק מבעוד יום **2** אבל אם הוסק בשבת אסור משום נולד כמ"ש בסימן **3** תצ"ח ואם נתערב אפר שהוסק בשבת באפר של אתמול **4** בטל ברוב אם עדיין לא היה ניכר מעולם בפני עצמו כמ"ש **5** שם:

כ תיבה שיש בה דברים המותרים בטלטול ומעות אם **6** המעות אינן עיקר מותר לטלטלה כמות שהיא על פי **7** התנאים שנתבארו: **8**

חלק ב סימן שי"א דיני מוקצה בשבת סעיפים י"ד

א אע"פ שהמת הוא מוקצה ואסור בטלטול אעפ"כ אם הוא מוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה מותר לטלטלו כדי להצילו שהתירו חכמים איסור טלטול כדי שלא יבא לידי איסור חמור לכבות את הדליקה מפני שהוא בהול על מתו שלא ישרף.

ומכל מקום כל מה שאפשר לו לעשות יותר בהיתר צריך הוא לעשות דהיינו אם יש לו דבר המותר בטלטול שלא לצורך גופו או מקומו כגון תינוק או ככר או שאר אוכלין או כל כלי שמלאכתו להיתר מטלטלו על ידו דהיינו שמניח דבר המותר על המת או אצלו ומטלטל שניהם כאחד.

ואם אין לו דבר המותר בטלטול אם המת מונח על המטה ויש לו עוד מטה אחרת הופכו ממטה זו למטה זו ומזו לזו עד שיגיענו למקום המשומר מן הדליקה שזהו טלטול מן הצד והמטה לא נעשית בסיס למת הואיל ואין צריך אליה שכל עצמו אינו צריך אלא להטילו על גבי קרקע ואם אין לו מטה אחרת נושאו במטה זו או אפילו אם אינו מונח

תורה אור

1 ועפ"י הקדמה זו מובנת תחילת הכתוב:]

2 וזהו זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו, פירוש, **3** טובך הוא השפעה וחיות שנמשך מעולם ועד **4** עולם.

5 משמעות הכתוב היא, דלפי ש"זכר רב טובך **6** יביעו" לפיכך "וצדקתך ירננו". ולהבין קשר **7** הענינים, יש להקדים תחילה ביאור התוכן הפנימי **8** "זכר רב טובך", ד"טובך" קאי על השפעת החיות **9** מאיתו יתברך אל כל הנבראים שבכל העולמות, **10** וכמבואר לעיל בענין ד"מכלכל חיים בחסד", **11** שהשפעת החיים היא חסדו וטובו של הקב"ה.

12 [ומוסיף עוד שייכות בין השפעת החיים לנבראים **13** למידת ה"טוב":]

14 כמ"ש אמרו צדיק כי טוב, שהטוב הוא בחינת **15** צדיק שהוא המקשר ומשפיע מעולם ועד עולם. **16** בספרי קבלה מבואר ד"צדיק" הוא כנגד מידת **17** היסוד, כמ"ש "וצדיק יסוד עולם", וענינה של **18** מידת היסוד הוא - התקשרות המשפיע אל המקבל, **19** דיש מי שמלמד שכל לתלמידו מבלי שירגיש קשר **20** פנימי אליו ואז יחסר בהשפעת השכל, משא"כ **21** כשהמשפיע מרגיש קשר פנימי אל המקבל הוא **22** משפיע לו כדבעי, "על דרך משל ההתקשרות **23** שמקשר האב שכלו בשכל בנו בשעת לימודו עמו **24** באהבה ורצון שרוצה שיבין בנו".

25 ונמצא שבחינת "צדיק" - מידת היסוד - "הוא **26** המקשר ומשפיע מעולם ועד עולם", שממנה נמשך

40 מדריגות של צמצומים, צמצום אחר צמצום, עד
41 שהאור יוכל להתצמצם ולהתלבש במידת המלכות
42 ולהשפיע חיות לנבראים (בחינת "טובך").

43 ועוד זאת - שמשפע זה חיים וקיימים מספר
44 רב של נבראים, "עד אין קץ".

45 והנה פירוש זכר רב מובך, היינו שרק בחינת
46 זכר והארה מבחינת רב מובך יביעו.

47 ועל זה נאמר דרך "זכר רב טובך יביעו", שאין
48 האדם יכול להשיג אלא זכר בעלמא של רב טובו
49 של הקב"ה, ד"ר טובו" מורה על אור אין סוף
50 ב"ה בעצמו (דלהיותו "אין סוף", יש רבוא רבבות
51 מדריגות וירידות עד שטובו מגיע לנבראים), ואין
52 לאדם השגה באור זה אלא באופן של "זכר",
53 "זכרון שם בעלמא, כמו על דרך משל שיזכור אדם
54 שם המלך אע"פ שאינו מכירו אלא ע"פ השם
55 בלבד ויוכל להזכירו בשמו בלבד, כך יוכלו
56 המלאכים בשיר שלהם להזכיר מבחינת רב טובך
57 בבחינת זכרון שם בעלמא אע"פ שאין להם השגה
58 בו כלל".

59 ולבך ירננו, שמשותקים ונכספים להתכלל
60 באור אין סוף ב"ה, שאומרים אי' מקום כבודו
61 בו'.

62 וזהו פירוש "זכר רב טובך יביעו וצדקתך
63 ירננו", דלפי שיודעים שאין להם השגה באור אין
64 סוף ב"ה בעצמו אלא רק "זכר רב טובך", זכרון
65 בעלמא, הרי זה מעורר בהם תשוקה וכיסופים
66 להכלל באור אין סוף ב"ה בעצמו שלמעלה מהם
67 (שזהו ענין "וצדקתך ירננו" כנ"ל).

68 וזהו גם מה שהמלאכים אומרים "אי' מקום
69 כבודו", שיודעים ומשיגים שהקב"ה רם ומנושא
70 מהם, ואמירתם "אי' מקום כבודו" היא ביטוי
71 השתוקקותם לאור אין סוף ב"ה.

72 רק שאין להם השגה באור אין סוף ב"ה עצמו
73 אלא ע"י בחינת מלוכה ובחינת צדקתך.

74 כי אין להם השגה בהקב"ה עצמו, רק כפי
75 שהוא יתברך צמצם את אורו להתלבש במידת
76 המלכות, שהיא מקור החיות של כל הנבראים.

1 חיות לכל הנבראים והעולמות, ועל מידה זו נאמר
2 "אמרו צדיק כי טוב", דמדת היסוד (שענינה -
3 התקשרות המשפיע במקבל) "נקראת בשם טוב . .
4 כי כל עיקר טבע הטוב להיטיב ולהשפיע, על כן
5 נק' הירידה הזאת של המשפיע כו' בשם טוב מפני
6 שממדתו היא באה, עד"מ איש טוב בטבעו לפי
7 שדרכו להיטיב ולהשפיע נק' טוב" - ועל' קאי
8 ג"כ מ"ש "זכר רב טובך".

9 כמו שכתוב כי כל בשמים ובארץ ותרנומו
10 דאחיד [בשמיא ובארעא] כו'.

11 ראי' לדבר שענינה של מידת היסוד הוא
12 ש"מקשר ומשפיע מעולם ועד עולם" - מן הכתוב
13 "כי כל בשמים ובארץ", דלפני זה נמנו שאר כל
14 המידות "לך ה' הגדולה [הוא מידת החסד]
15 והגבורה והתפארת והנצח וההוד", ואח"כ ממשיך
16 "כי כל בשמים ובארץ, לך ה' הממלכה", מידת
17 המלכות, ולכאורה חסירה מידת היסוד?

18 ומבואר בספרי קבלה ד"כל" הוא כנגד מידת
19 היסוד, שזהו מה שהתרגום על הכתוב מפרש
20 "דאחיד בשמיא וארעא", היינו שמידה זו ד"כל"
21 (יסוד) היא המקשרת והמאחדת שמים וארץ. הרי
22 שענינה של מידת היסוד הוא התקשרות המשפיע
23 (שמים) והמקבל (ארץ).

24 לסיכום: "טובך" קאי על שפע החיות מאתו
25 ית' להחיות את כל הנבראים.

26 ורב מובך, היינו כמה רבוא רבבות מדרגות עד
27 אין קץ, שהן בבחינת השתלשלות וירידת
28 המדרגות מעולם ועד עולם עד שיאיר אור אין
29 סוף ב"ה בבחינת מלכותו, להוות ולהחיות
30 נבראים עד אין קץ.

31 ומדייק בכתוב "רב טובך", שטוב זה של
32 הקב"ה הוא "רב", לפי שיש בו "כמה רבוא רבבות
33 מדרגות עד אין קץ . . עד שיאיר אור אין סוף ב"ה
34 בבחינת מלכותו", כלומר, השפעת החיים אל
35 הנבראים היא רק על ידי מידת מלכותו יתברך
36 כנ"ל, והיות שאור אין-סוף של הקב"ה כשמו כן
37 הוא, שאין לו מידה וגבול ורם ונישא מנבראים
38 ואינו בערך להשפיע חיות לנבראים מוגבלים, על
39 כן צריך האור אין-סוף לעבור רבוא רבבות

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

16 ממילא נתהוו בבחי' יש. וכמ"ש ונבראו ממילא. ולא
 17 אמר ובראם. שפי' בורא הוא הממשיך אור וחיות
 18 ממש. כח פועל ידיו בנפעל כו'. אבל אמר ונבראו
 19 היינו ממילא שלא ע"י בחי' המשכת אור וחיות
 20 בפנימיות אותו דבר הנברא. ואעפ"כ יוכל הנברא
 21 להיות חי וקים במציאות ישותו זה. ע"י בחי' צווי זה
 22 דוקא. כי כל יכול הוא. ויכול להיות התהוות מציאות
 23 יש ודבר נפרד ממנו. שלא ע"י בחי' השתלשלות עו"ע
 24 ולהיות בבחי' יש ודבר דוקא משא"כ בחינת
 25 ההשתלשלות דעו"ע. הרי כל עלול נכלל בעילתו ואינו
 26 במציאות יש בפ"ע. מפני שנלקח מעצם העילה. לפי
 27 שהעילה משפיע וממשיך בחי' אור וחיות מעצמותו
 28 בתוך פנימית העלול. ומפני כן טבע העלול להדבק
 29 בעילתו. כי הוא עצם מעצמותו ואינו בחי' נפרד ממנו
 30 כלל כנ"ל וד"ל:

1 (מח) ובאור הדבר הנה ידוע בפי' בחי' מקיף וסובב.
 2 שהוא אור עליון דעצמות א"ס. הבלתי
 3 בא בבחי' השפעה והמשכה של אור וחיות להתלבש
 4 בתוך העלול ממש הנקרא השתלשלות עו"ע. אלא רק
 5 מרחוק הוא מאיר על כל ההשתלשלות דאבי"ע. בבחי'
 6 מקיף וסובב בלבד. ומקיף לכולם בשוה ממש כמ"ש
 7 בע"ח. משא"כ בחי' הקו שנמשך אחר הצמזום
 8 דמקום פנוי, שבא בבחי' השפעת אור וחיות באבי"ע
 9 שזהו בחי' ממלא כ"ע כידוע משא"כ בסובב כ"ע.
 10 שאין האור המאיר מבחי' סובב. בא בבחי' התלבשות
 11 והשתלשלות עו"ע. דהיינו שלא ע"י בחי' השפעת אור
 12 ממנו. להתלבש בתוך ופנימית העלול אלא רק מרחוק
 13 בהעלם מאיר עליו מלמעלה. דהיינו כמו שאמר כי
 14 הוא צוה ונבראו. צוה בצווי מרחוק. ולא שצווי זה
 15 נתלבש ובא בתוך דבר המתהווה. אלא ע"י צווי זה

שער הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו - [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

14 הנמשך בהם הוא בבחי' טביעה שאינו נראה וניכר
 15 כלל, וזהו ענין חותם שוקע כמו למשל חותם שוקע
 16 שאינו ניכר בתוכו האותיות כלל אף שישנם שם
 17 האותיות מ"מ אינם ניכרים כו', וכך בחי' טוב ה' לכל
 18 שהוא גושפנקא דחתיים בה שמיא וארעא, שהוא
 19 המחדש בטובו בכ"י תמיד מעשה בראשית, הוא בחי'
 20 חותם שוקע שהחיות אלקי מוסתר ונעלם כו', וכמ"ש
 21 אכן אתה אל מסתתר שמוסתר ונעלם כו', אך בחי' טוב
 22 ה' לקויו הוא בחי' השפעה פנימי' שנק' חותם בולט,
 23 דהיינו שהחיות אלקי הנמשך הוא בבחי' בליטה ונראה
 24 ונגלה לעין כל, וכמו קרי"ס ויצי"מ שהיו גילוי אותות
 25 ומופתים כו' הכל היו רואין את החיות אלקי הנמשך
 26 וזהו בחי' חותם בולט שהוא בחי' השפעה פנימי' כו'.

ראו כי ה'

1 אך הענין הוא דהנה טבע הוא מלשון טבעו בים סוף
 2 דהיינו שהחיות אלקי הנמשך הוא מוסתר ונעלם
 3 שאינו נראה ונגלה לכל לפי שנמשך תמיד במדריגה
 4 א', כמו למשל שהתבואה נגדל מהשמש וכמ"ש ממגד
 5 תבואות שמש וממגד גרש ירחים, והנה אף שהם
 6 נגדלים מהשמש, אין הפי' שהשמש מצד עצמו מגדלם,
 7 רק שהוא כח אא"ס מלמעלה, ואין השמש יודע כלל
 8 מזה ואין לו בחירה כלל רק כשהשמש מאיר ממילא
 9 הם נגדלים ברצון כח אלקי והשמש הוא רק כגרון ביד
 10 החוצב בו שאינו יכול לשנות כלום, רק אעפ"כ כיון
 11 שהשפעה זו נמשך ע"י השמש אף שהוא השפעה
 12 מלמעלה מ"מ נראה שהוא ע"י השמש ומחשבים את
 13 השמש ליש ודבר כו', וזהו ענין טבע שהחיות אלקי

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 וזהו מעלת כה"ג שמוסיף ללבוש בגדי זהב אם כי
2 הם בחי' אסשא"מ מ"מ ע"י יכולים לראות מה
3 שע"י או"י אין יכולי' לראות זה, וזהו צאינה וראינה
4 כו' בעטרה שעטרה לו אמו, והיינו שבכדי לראות
5 בחי' העטרה מקיף שע"ג הראש צריך לצאת
6 ממקומה, והיינו שתצא הנשמה ממקור חוצבה
7 להתלבש בגוף ונה"ב, ועי"ז תבוא לראות בעטרה
8 שעטרה לו אמו, וכענין ממושבותיכם תביאו לחם

9 תנופה יחוד או"א ממושבותיכם בחי' בריאה דוקא,
10 ובכה"ג הוא בחי' היציאה מאצי' לבי"ע לבוא לבחי'
11 וראינה דרך אסשא"מ, והיינו כבי"ע שבאצי', ולכן
12 בקה"ק הי' לובש בגדי לבן בחי' אסה"מ, בגדי בד
13 כנ"ל, אמנם בהיכל הי' לובש בגדי זהב אסשא"מ
14 אשר בס' וע"י יכולי' לראות מה שע"י אסה"מ אינם
15 יכולי' לראות ולכן הכה"ג דוקא לובש אותם ולא כהן
16 הדיוט כו'.

ולבני אהרן תעשה כותנות

בס"ד. (ש"פ תצוה, ל"ב). תצוה פ"ח מ"מ מ"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

1 **כה.**
2 יחס הקו אל הספירות הגנוזות, והרושם הנשאר בחכמה.
3 ביאור ההמשכות הרוחניות בשריפת הפרה האדומה.
4 בהמשך לפרק הקודם, מבאר הרבי נ"ע בפרטיות יותר
5 את השלבים השונים בצמצום אור האיין-סוף, והאצלת
6 הספירות הגנוזות:
7 והנה הצמצום שהיה באור אין סוף הוא שנתעלם האור
8 שבכחינת אין סוף - הספירות אין קץ ונשאר רק בחינת
9 השערה הנוכרת לעיל לעולמות, דהיינו התבללות העשר
10 ספירות הגנוזות שזהו בחינה היותר האחרונה שבאור
11 אין סוף והיא בחינת נקודה לבד לנבי האור אין סוף
12 הבלי גבול והיא בחינת מלכות שבאין סוף כו'. -
13 התהליך של הצמצום הוא שהתעלם האור הבלי גבול,
14 ונשאר בתוך האין סוף רק הספירות הגנוזות והם בחינה
15 של נקודה בלבד, ביחס לספירות אין קץ, הנקראים

16 "מלכות דאין סוף". וזה השלב הראשון שבצמצום. -
17 סילוק הספירות אין קץ.
18 אמנם השלב השני שבצמצום, הוא גילוי הקו, שהקו
19 הוא אור מוגבל המורכב מרצף של נקודות, שהנקודה
20 הראשונה שהתחיל להתגלות לאחר השלב הראשון
21 (סילוק האור אין-סוף) של הצמצום והיינו המשכת
22 בחינה הראשונה בלבד שבעשר ספירות היא בחינת
23 החכמה כו' שהיא הספירה הראשונה (וזהו צמצום הב'
24 להיות החכמה בחינת ספירה פרטיות בפני עצמה כו').
25 כלומר: הצמצום הראשון הוא המאפשר את התגלות
26 הספירות הגנוזות, שלא היו במציאות כשהאירה עליהם
27 דרגת הספירות אין קץ. והצמצום הב' הוא המשכה
28 מתוך הספירות הגנוזות עצמם, באופן של פרט בלבד,
29 והנקודה הראשונה שמתגלית היא בחינת החכמה.

שבת פרשת קרח תער"ב

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהרי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ז

1 **"וקבל ה'יהודים את אשר החלו לעשות"**, דעתה בזמן
2 הגלות הם קבלו מה ששהחלו כָּבֵר בזמן דמתן
3 תורה, וכאמרו ו"ל (שבת פח) על פסוק "קִיְמוּ וְקַבְּלוּ
4 הַיְהוּדִים" וכו', דקִיְמוּ עִתָּה מֵה שֶׁקַּבְּלוּ כָּבֵר בְּזִמְנֵי דַמְתָּן
5 תוֹרָה. דְּלִכְאוּרָה הוּא דְּבָר נִפְלָא, דְּבַמְתָּן תוֹרָה הָיוּ
6 יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעֲלוּי דְגָאֵלָה, וְהָיוּ בְּמַעְמָד וּמַצָּב

28 אלא צרה, ועל דרך דקתיב "ויהי בימי אחז", וימה
 29 צרה היה שם וכו', אמר אחז: אם אין גְדֻלִים אין תִּשְׁשִׁים
 30 כו', כִּף אם אין קִטְנִים אין גְדֻלִים, אם אין גְדֻלִים אין
 31 תַלְמִידִים, אם אין תַלְמִידִים אין חֲכָמִים, אם אין חֲכָמִים
 32 אין זְקֵנִים, אם אין זְקֵנִים אין תּוֹרָה, אם אין תּוֹרָה אין
 33 בְּתֵי כְנִסְיֹת וּבְתֵי מְדַרְשׁוֹת, אם אין בְּתֵי כְנִסְיֹת וּבְתֵי
 34 מְדַרְשׁוֹת אין הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁרְה שְׂכִינְתּוֹ בְּעוֹלָם.
 35 מִה עָשָׂה, עֲמֵד וְנַעַל כָּל בְּתֵי כְנִסְיֹת וּבְתֵי מְדַרְשׁוֹת
 36 שְׁלֵא לְהִתְעַסֵּק בַתּוֹרָה וְכוּ', לְמָה נִקְרָא שְׁמוֹ אַחֲז, שְׁאַחֲזוּ
 37 בְּתֵי כְנִסְיֹת וּמְדַרְשׁוֹת וְכוּ', וּמֵאַחֲזָה שְׁעָה קְוִיתִי לוֹ,
 38 דְּקִתִּיב 'כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זְרַעוֹ'. מִה אָתָּה מוֹעִיל
 39 (כְּלוֹמֵר), יִשְׁעִיחֵהוּ הַנְּבִיא אוֹמֵר לְאַחֲז, וּמָה אָתָּה מוֹעִיל
 40 בְּזֶה שְׁאַתָּה נוֹעֵל בְּתֵי כְנִסְיֹת וּבְתֵי מְדַרְשׁוֹת, הֲלֹא כָּל
 41 חֲפָצֶךָ הוּא שְׁתִּשְׁכַּח חֲסִי-וְשְׁלוֹם תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל
 42 וּלְהַפְרִידֵם חֲסִי-וְשְׁלוֹם מְאַלְקוֹת, הִנֵּה כָּל זֶה לֹא יוֹעִיל
 43 לְךָ, (כִּי) 'הִנֵּה אֲנֹכִי וְהַיְלָדִים אֲשֶׁר נָתַן לִי הַנְּזִי' לְאַתּוֹת
 44 וּמוֹפְתִים בְּיִשְׂרָאֵל'. וְכִי יִלְדִי הָיָה, וְהֵלֵא לֹא הָיָה אֵלָּא
 45 תַלְמִידִי, אֵלָּא מִכָּאן שֶׁתַּלְמִידוֹ שָׁל אָדָם נִקְרָא בְּנוֹ',
 46 וְעַל יְדֵי הַיְלָדִים הָאֵלֹהִים הוֹקֵם הַהֲרִיסוֹת אֲשֶׁר הָרַס אַחֲז,
 47 וְזֶהוּ מֵאַחֲזָה שְׁעָה קְוִיתִי לוֹ, דְּקִתִּיב "כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי
 48 זְרַעוֹ", דְּתִינּוּקוֹת שָׁל בֵּית רַבֵּן הֵם הַיְסוּד לְהִיּוֹת "וְעַמּוּךָ
 49 כָּלֵם צַדִּיקִים" כו'.
 50 קְצוֹר. מִכָּאן גְּדֵל הַעֲלוּיִים וְהַגְּלוּיִים דִּיצִיאַת מְצָרִים
 51 קְרִיעַת יָם סוּף וּמִתֵּן תּוֹרָה, וְעַצְם הַיְרִידָה
 52 וְשְׁפִלוֹת דְּזִמְן הַגְּלוּת. גְּזֵרַת הַמֶּן לְהַשְׁמִיד רַחֲמָנָא לְצִלְזָן
 53 מִתְחִיל בְּתִינּוּקוֹת שָׁל בֵּית רַבֵּן. תִּינּוּקוֹת שָׁל בֵּית רַבֵּן
 54 יְסוּד יִשְׂרָאֵל.

1 מְשַׁבַּח בְּיִתְרָה בְּעִנְיַן הַחֲרוּת וְהַחֲפָשׁ, וְרָאוּ כַּמָּה אוֹתוֹת
 2 וּמוֹפְתִים בִּיצִיאַת מְצָרִים, שֶׁהוּא מִה שְׁבַה־טַבַּע מִמֶּשׁ
 3 הָיָה נֶכֶד וְנִרְאָה בּוֹ הַכַּח וְהַחֲיוּת הָאֱלֹקִי שְׁלֹמְעֵלָה
 4 מִהֲטַבַּע, וּבִפְרָט בְּקְרִיעַת יָם סוּף, עַד כִּי בְּבוֹאֵם לְהַר
 5 סִינַי הָיָה בְּתַכְלִית הַעֲלוּי, וְהָיָה גְלוּי אֱלֹקוֹת בְּמוֹחָשׁ
 6 מִמֶּשׁ, וּבְזִמְן הַגְּלוּת הוּא הַהֲפָךְ מִזֶּה מִמֶּשׁ, דְּ"אוֹתֵינוּ
 7 לֹא רָאִינוּ", כִּי הָאִזְר וְהַחֲיוּת הָאֱלֹקִי אֵינוּ נִרְאָה כָּלֵל
 8 בְּגְלוּי, וְאִדְרַבָּא הַחֲשָׁךְ יְכַסֶּה אֶרְצָן בְּרַבּוּי צְמֻזוּמִים
 9 וְהַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים, אֲשֶׁר כָּל גְּלוּתוֹ הוּא בְּדַגְמַת גְּלוּת
 10 מְצָרִים, דְּכָשֵׁם שְׁבַגְלוּת מְצָרִים כְּתִיב "וְלֹא שְׁמַעוּ אֶל
 11 מִשָּׁה מִקְצֶר רֹחַ וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה" בְּעַבּוֹדַת פָּרֹךְ, בֵּן הוּא
 12 בְּכָל גְּלוּת וְגְלוּת אֲשֶׁר כָּל אֶחָד בְּנַפְשׁוֹ יָבִיא לְחַמוֹ,
 13 בְּכַמָּה נְסִיווֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמְצוּוֹת, וּבְזַעַת אָפוֹ
 14 בְּעַבּוֹדָה קָשָׁה מֵאִז קוּמוֹ בִּבְקָר עַד שְׁעָה מְאַחֲרַת
 15 בַּלְיָלָה, בְּאִפְסָן אֲשֶׁר אֵין לוֹ זִמְן לֹא עַל תְּפִלָּה וְלֹא עַל
 16 תּוֹרָה, וְכָל הַיּוֹם הַלּוֹף יִלְף בְּטְרִדָה עֲצוּמָה, דְּבִבְקָר
 17 יֹאמֵר מִי יִתֵּן עָרֵב וּבְעָרֵב יֹאמֵר מִי יִתֵּן בְּקָר, וּמִבְּלָבֵל
 18 כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, וּבִפְרָט בְּזִמְן הַמֶּן אֲשֶׁר עֲמַד עֲלֵינוּ
 19 לְכַלּוֹתֵנוּ, לְהַשְׁמִיד לְהַרוֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים מִנְּעַר
 20 וְעַד זְקֵן טָף וְנָשִׁים מִבְּלֵי לְהַשְׁאִיר חֲסִי-וְשְׁלוֹם שְׂרִיד
 21 וּפְלִיט, וְכִדְאִיתָא בְּמְדַרְשׁ רַבָּה בְּמִקּוּמוֹ (פְּרָשָׁה ז):
 22 "אָמַר (הַמֶּן) אֵין אֲנִי שׁוֹלֵחַ יְדֵי תְּחִלָּה אֵלָּא בְּאֵלוֹ
 23 הַתִּינּוּקוֹת", וְהֵינּוּ דְּבִכְדֵי לְהַפִּיק חֲסִי-וְשְׁלוֹם מִחֲשַׁבְתּוֹ
 24 הַרְעָה אֲשֶׁר חָשַׁב עַל הַיְהוּדִים רַחֲמָנָא לְצִלְזָן לְאַבְדָּם,
 25 הִנֵּה הַתְּחִלָּה הָיָה מְאָלוֹ הַתִּינּוּקוֹת שָׁל בֵּית רַבֵּן, דְּזִהוּ
 26 דְּקִתִּיב "וְיָהִי בִימֵי אַחֲשׁוּרׁוּשׁ", וְאָמְרוּ רַז"ל (בְּמְדַרְשׁ
 27 רַבָּה בְּמִקּוּמוֹ) דְּכָכֵל מְקוּם שְׁנַאָמַר "וְיָהִי בִימֵי" אֵינוּ

יום ה' פרשת כי תשא, פורים קטן, תרפ"ז

1) ראה בראשית רבה פרשה טז, ה: כל המלכיות כו'. בתורה אור ריש פרשת שמות. ועוד.

(* נדפס בספר המאמרים תרפ"ז עמוד קי ואילך. המראי המקומות וההערות על המאמר הם מכ"ק אדמו"ר.

לקוטי דיבורים

13 שעה שני' אחרי הצהריים
 14 זה עתה קמתי משנתי והנני ממשיך לכתוב
 15 ממקום שפסקתי אתמול.
 16 חבל שתמול לילה קודם נסיעתי לא הספיקה לי
 17 השעה לשוחח עם הישיש החסיד ר' צמח דוד מלוצין,
 18 אשר בא ערב שבת בצהריים. הנהו זוכר את אשר
 19 ראה בילדותו את כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק
 20 בנסעו מפטרבורג. אביו החסיד ר' טובי' אהרן -
 21 מחסידי כ"ק אדמו"ר הזקן - לקחו עמו ללכת אל
 22 העירה אשר דרך שם עבר כ"ק אאזמו"ר בחזירתו
 23 מפטרבורג - אלול תר"ג - ויתעכב שם לנוח מעת
 24 לעת. קהל גדול. מהסביבה והגליל התאסף שמה,

1 א. י"א אד"ר, תרפ"ז, מאסקאווא.
 2 שעה חצי אחת עשרה בקר.
 3 זה עתה באתי לסטאראווארווארסק גאסטיניצע.
 4 הפקידים קבלוני בסבר פנים - כי זה כארבעה
 5 חדשים שלא הייתי אצלם - כי בפעם העבר הוכרחתי
 6 - לסבה המבוארת ברשימתי - להתאכסן בבאלשאיא
 7 סיבירסקאיא גאסטיניצע, והנני גר בקומה השני' חדר
 8 טז.
 9 ידיד מר ג, נ. - גזבר הקופה הכללית - מחכה עלי,
 10 ולהיות שהנני עיף במאד התדברתי אתו להזדמן
 11 במקום הידוע לשנינו בשעה השביעית ובקשתני
 12 להודיע לביתי אשר הזקן יוסף חיים בריא.

1 ואביו הרכיבו על כתפו וזכה לראות את פני קדשו של
 2 כ"ק אאזמו"ר. ומשנת תרי"ג והלאה שהשתדך עם
 3 החסיד הידוע ר' יעקב זאב המשפיע, הנה בכל שתי
 4 שנים הי' הולך לליובאוויטש.
 5 ברשימתי משנת תרפ"ה רשום מה שספר לי
 6 החסיד הישיש רצ"ד מלוצין את אשר זכה לשמוע
 7 ביחידות הראשונה אצל כ"ק אדמו"ר צמח צדק -
 8 בשנת תרי"ג - אשר בתוך הדברים אמר לו כ"ק
 9 אדמו"ר צמח צדק: "ח"י ח"י יודוך ב"פ ח"י עולה
 10 ל"ו". למה כיוון כ"ק אדמו"ר בדברי קדשו אלה - לא
 11 ידע. וכמה שעמל ויגע בעצמו לא יכול להבין והניח
 12 הדבר כך, באמרו בדעתו: השי"ת יודע האמת שהוא
 13 חפץ מאד לדעת מה שאמר לו כ"ק אדמו"ר, ובטח
 14 יסבב השי"ת שכשיבא הזמן הראוי יעמוד על דבר זה.
 15 שבעים שנה עברו מאז - תרי"ג - שמעתי מכ"ק
 16 אדמו"ר את דברי קדשו ביחידות הראשונה את
 17 המאמר "חי חי יודוך ב"פ ח"י עולה ל"ו", ואני באתי
 18 לליובאוויטש בקיץ תרפ"ג לזכות להשתטח ולבקר
 19 בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר ובנו כ"ק אדמו"ר.
 20 והנה בעמדי אצל הציון הקדוש של כ"ק אדמו"ר צמח
 21 צדק ושפכתי שיחי לפני אלקי מרום נזכרתי פתאום
 22 על היחידות הראשונה ועל המאמר ח"י ח"י יודוך,
 23 ונדמה לי שהנני רואה את כ"ק אדמו"ר בחיים כמו
 24 שראיתיו אז - בשנת תרי"ג - בבגדי קדש הלבנים

יומן. תרפ"ז

רשימת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ*

(* הערות באותיות א"ב הם מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ. הערות הממוספרות הם של המו"ל.

מא

1 בדור השני תפשה חסידות חב"ד מקום חשוב בישראל ונתעשרה עושר רב לא רק בתורתה
 2 כ"א גם בנועם מידותי באהבת רעים כאחים.
 3 כשבא הוד כ"ק אדמו"ר לרוסיא הלבנה בשנת תקע"ג היתה רוב המדינה חרבה ונהרסה⁸⁶,
 4 העניות והדלות של אזרחי המדינה בכלל ושל היהודים בפרט הי' נורא ומבהיל.
 5 ואותו הפתגם שהי' מפורסם ומקובל בין זקני החסידים הראשונים⁸⁷ "בפרוסת הלחם שנתן
 6 לי האלקים גם חלקך נמצא, בוא ואכול לחמך בשמחה ובטוב לבב" בא אז בפועל בחיים.

(86 כתוצאה ממלחמת רוסיא וצרפת.

(87 ראה אגרות-קודש ח"ט ע' רסא. וראה אגרות קודש ח"ד ע' שו. ח"ה ע' תנא. ח"ז ע' קצו. ח"ח ע' תרה ואילך. ספר השיחות

תרח"ץ ס"ע 259 ואילך (הועתק ב"היום יום" טו אייר). תרצ"ט ע' 338.

- 1 אבל כללות המצב הי' איום.
- 2 כל הקופות שיסד הוד כ"ק רבינו הזקן, החזקת בית רבי, החזקת אנשי המעמד באה"ק, עזרת
3 עבודה, פדיון שבויים, עזרת עלי⁸⁸ היו ריקנים.
- 4 בחורף תקע"ד הי' בכמה עיירות בפלכי מאָהליב, מינסק, וויטעפסק, מצב של רעב, והוד
5 כ"ק אדמו"ר עשה השתדלות לפטור את הקהילות מתשלומי מס, ואשר מאוצרות התבואה של
6 הממשלה תנתן לכל קהילה יהודית חטים ושעורים להשקיט רעבון העניים הגועים ברעב.
- 7 הוד כ"ק אדמו"ר עשה הלואות בסכומים גדולים וישלח ציר מיוחד עם סכום גדול לאה"ק
8 ת"ו ומוסיף עוד קופה תמחוי הכללי ושולח עזרה לקהילות סובלי רעב.
- 9 הוד כ"ק אדמו"ר דורש מהחסידים שכל אחד יתעניין בטובתו של חברו להיטיב פרנסתו,
10 ובמשך שנתיים נראה פרי עבודתו הקדושה, האהבה והאחווה שהיתה שרוי" בעדת החסידים,
11 ולרגלם הוטב גם מצבם הכלכלי.
- 12 הוד כ"ק אדמו"ר שלח צירים מיוחדים לראות את מצבם המוסרי של החסידים במקומותיהם,
13 ויתן עצמו על זה להכניס עצמו באורחות חיי החסידים הפרטיים. וכל זה העמיד את חסידי חב"ד
14 על רום גבוה בקרן אורה.

88) ראה הערה 13.

אגרות קודש

- [יב טבת תרפ"ב]
- 10 בתור גבאי ביהכ"נ יסדר כל עניני הכנסת בקביעת
11 אגודת לומדים, משניות, גמרא, עין יעקב, תניא ולקו"ת,
12 ולחזור דא"ח בש"ק בהתועדות אנ"ש שי' כראוי לשם
13 ותהלה לביהכ"נ אשר יקרא ע"ש קדושי עליון.
- 14 ובגלל זאת יתברך בברכה כפולה ובהצלחה מופלגה
15 בכל אשר יפנה. ואל יתן מקום ח"ו וח"ו לשום מחלוקת
16 כלל וכלל, כי לבנינו שלם את ד' ותורתו, וזה תעודת
17 האדם עלי ארץ.
- 18 יפרוש בשמי בשלום אנ"ש שי', ישתדלו ויוסיפו אומץ
19 בעבודה, ככל הדרוש, ויתברו בברכה כפולה כאמור.
20 והיו ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.
- 21 שילוחו התקבל והשי"ת יהי בעזר עושי חסד וצדקה.
- גבאי ביהכ"נ דליובאוטש במינסק
- 1 שלום וברכה
- 2 נהניתי במאד, על אשר קבלו וקיימו ליקח את ידינו
3 התלמיד היקר מוהר"ר אברהם ברוך שי' בתור משפיע
4 מורה ולומד. והשי"ת יחזק לבב אנ"ש שי' לילך בדרכי
5 קדש הסלולה לפנינו מאת הוד כ"ק אבותינו רבותינו
6 הקדושים זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ועל כל תלמידיהם
7 ותלמידי תלמידיהם להתברך בכל אשר להם, הם ביתם
8 וזרעם, בכל טוב בגו"ר, למען יוכלו לקיים רצון ה' האמור
9 ע"י עבדיו הקדושים במנוחת הדעת והלב.

בי"ה, כ' שבט, תשי"ז
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ הרנ"ן שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט"ז שבט, ולפלא שאינו מזכיר בהנוגע לעניני הבנין, ועל פי דברי הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ הרבא"ג שי ישנו כבר הסכם מלא ומוחלט מהדזוינט לבנות ד' דירות בשביל הר"מ והר"י דתומכי תמימים ובמילא יתפנו דירותיהם שבבנין להרחבת מקום תו"ת, ויוכלו גם לעשות איזה תיקונים בבנין תו"ת, ומובן שצריך להיות עומד על המשמר שיעשו התיקונים כדבעי וכן שימלאו הבטחותיהם בזה, וכפי שאמר לי הנ"ל יש לשער שבסוף שבוע זה או תחלת שבוע הבאה תתקבל כבר רשימה מפורטת בהנוגע להדירות ותיקונים גם ללשכתנו אשר בפאריז, ומובן שהעמידה על המשמר צ"ל ע"י הנהלת תו"ת בברונא והוא בראשם, ובודאי עושים ההכנות הדרושות לזה, ומכמה טעמים אין כדאי לעכב כמובן במה שתלוי בהם, כיון שהסכם בכל הנ"ל לא הי' באתערותא שלהם כ"א ע"י שקוי"ט ודו"ד וכו', מהנ"ל מובן ג"כ שאין עתה הזמן לבוא בעוד איזה דרישות כספיות להנ"ל, וק"ל.

נעם לי לשמוע שנמצאים תלמידים מתאימים ללימוד אומנות עשיית בתים וכתבת פרשיות, שנוסף על ענין הפרנסה כפשוטה בזה, הרי עוד מעלה שהתלמידים לא יחפשו ענינים של מסחר וכיו"ב אשר מי יודע לאיזה סביבה יתגלגלו, לאידך גיסא מובן ג"כ שאין מקום כלל התלמידים ואפילו רובם או מחציתם ילמדו אומנות האמורה, שהרי תלמידי תו"ת לא זה עיקר ענינם ובפרט שזה משנה צורת ישיבה ומחליפה בציוור בית ספר לספרות וכו' וכו'. והדרך בדרכי נועם בזה הוא לשער מראש כמה תלמידים ישנם שזהו העילוי הכי גדול שאפשר לקוות מהם ולסדר עניני הבי"ס לספרות וכו' כמובן בהתדברות עם הרה"ח כו' לוי בזה, שלא יהי' מקום לקבלת עוד תלמידים, ודרך עוד פנימית בזה מתאים למה שדברנו בהיותו כאן, שבלא"ה מוכרח הדבר ביותר, והוא החדרת אהבה און קאך בלימוד הן בנגלה והן בחסידות בתוככי התלמידים, אפילו אם יוכרחו לשעה קלה לתרופת חז"ל לעולם ילמוד אדם שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שהרי מובן שבנדון דידן שלא לשמה כשר ובודאי ימצא האותיות המתאימות לכלל האמור.

המחכה לבשו"ט.

לאחרי כתיבת הנ"ל נתקבלו ידיעות שחלו שינוים בהנוגע לזמני הבנין וכו' ואפשר יהי' עוד שינוים - ובטח עומדים בקישור תמידי עדי"ז עם הלשכה בפאריז.

בנוגע לתלמידים לספרות סת"ם מובן שא"א להסתפק בשלשה או ארבעה, כיון שב"כ דזוינט התנו שיהי' זה בי"ס ובזה תלוי תמיכתם.

בי"ה, ב' אדר, תשי"כ
ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד סניף תל אביב, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בודאי מכינים תכנית מפורטת לניצול ימי הפורים באופן המתאים, ויהי רצון שיהי' בהצלחה גדולה עד לאורה ושמחה וששון ויקר, וכדרשת רז"ל בזה, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, שהפעולות שבעניני אורה זו תורה ושמחה זו יו"ט וכו' תהינה מתוך אורה שמחה וששון ויקר.

בברכה לבשו"ט.

למהותו הפנימית, הנפש האלקית. לך - לגבי התקון נקט לשון נוכח, כי הדברים אמורים לנפש האלקית, שנפגמת כתוצאה מהחטא ועוסקת בתקון הפגם.

שני כ וכי־יפה איש את־עבדו או את־אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם ונקם: כא אך אם־יום או יומים יעמד לא יקם פי כספו הוא: ס כ וכי־ינצו אנשים ונגפו אשה הרח ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש פאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים: כג ואם־אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש: כד עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל: כה כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה: ס כ וכי־יפה איש את־עין עבדו או־את־עין אמתו ושחתה לחפשי ישלחנו תחת עינו: כז ואם־שן עבדו או־שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו תחת שנו: כח וכי־יגח שור את־איש או את־אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את־בשרו ובעל השור נקי: כט ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בכעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם־בעליו יומת: ל אס־כפר יושית עליו ונתן פדיו נפשו ככל אשר־יושת עליו: לא או־בן יגח או־בת יגח כמשפט הזה יעשה לו: לב אם־עבד יגח השור או אמה כסף א שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל: סג וכי־יפתח איש בור או כייכרה איש בר ולא יכסנו ונפל־שמה שור או חמור: לד בעל הבור ישלם כסף וישיב לבעליו והמת יהיה־לו: סד וכי־יגח שור־איש את־שור רעהו ומת ומתו את־השור החי ונצו את־כספו וגם את־המת יחצו: לה או נודע פי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה־לו: לו פי יגנב־איש שור או־אשה

פרשת משפטים

כא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כב כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובלשבעת יצא לחפשי חנם: כג אם־בגפו יבא בגפו יצא אם־בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: כד אם־אדניו יתן־לו אשה וילדה־לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו: כה ואם־אמר יאמר העבד אהבתו את־אדני את־אשתי ואת־בני לא אצא חפשי: כו והגישו אדניו אל־האלהים והגישו אל־היהדות או אל־המוזוה ורצע אדניו את־אזנו כמרצע ועבדו לעלם: ס (ל) וכי־ימכר איש את־בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים: כה אם־רעה בעיני אדניה כתיב אשר־לא קרי אשר־לו יעדה והפדה לעם נכרי לא־ימשל למכרה בבגדו־בה: כז ואם־לבנו ייעדנה כמשפט הבנות יעשה־לה: כח אם־אחרת יקח־לו שארה פסותה וענתה לא יגרע: כט ואם־שלש־אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף: ס (ישאל) יב מכה איש ומת מות יומת: ג ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתו לך מקום אשר יגום שמה: סד וכי־יזד איש על־רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות: סה ומכה אביו ואמו מות יומת: סו וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת: סז ומקלל אביו ואמו מות יומת: סח וכי־יריבן אנשים והכה־איש את־רעהו באבן או באגרה ולא ימות ונפל למשכב: סט אם־יקום והתהלך בחוץ על־משענתו ונקה המכה רק שבתו יתן ורפא ירפא: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 302)

והאלקים אנה לידו ושמתו לך (כא, יג)

לידו - לגבי החטא נקט לשון נסתר, כי הפונה לנפש הפנימית, המחטיאה את האדם, שהיא בכחינת 'נסתר' ביחס

וּמָכְחוּ אוֹ מָכְרוּ חֲמִשָּׁה בְּקָר יִשְׁלַם תַּחַת
 הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה: **כב** « אִם-
 בַּמַּחֲתָרֵת יִמָּצָא הַגֵּנֵב וְהִכָּה וְמָת אִין לוֹ
 דָּמִים: » אִם-זָרְחָה הַשֹּׁמֵשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שְׁלַם
 יִשְׁלַם אִם-אִין לוֹ וְנִמְכָּר בַּגֵּנֵבְתוֹ: » אִם-הִמָּצָא
 תִּמְצָא בְיָדוֹ הַגֵּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד-חֲמֹר עַד-שֶׁה
 חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלַם: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם טו ענף 16)

וּרְפָא וּרְפָא (כא, יט)

פַּעַם בָּא יְהוּדֵי אֶל הַצִּמְח צִדְקָה וְאָמַר שֶׁהֲרֹפָא הִתְיַאֵשׁ
 מִמֶּנּוּ. אָמַר לוֹ הַרְבִּי: 'כְּתִיב וּרְפָא וּרְפָא, מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת
 לְרֹפֵא לְרַפְאוֹת (ברכות ס, א). הַרִי שֵׁשׁ לוֹ רְשׁוּת רַק לְרַפָּא,
 וְאֵלּוּ לְהַפְּךָ (שְׂאִינּוּ מִרְפָּא אֶלָּא מְסַלֵּק אֶת יָדָיו וּמֵתְאַשׁ) -
 אִין זֶה שֵׁיף אֵלָיו' (הַיִּינוּ שֶׁנִּפְעָשָׂה כַּאֲדָם הַפְּשׁוּט וְאִין לוֹ שׁוּם
 דְּעָה בְּעִנְיַי רַפּוּאָה).

שְׁלִישִׁי הַפִּי יַבְעַר-אִישׁ עֲדָה אוֹ-כָּרֶם וְשָׁלַח
 אֶת-כְּתִיב בעוירה קרי בעירו ובער בשדה אחר
 מִיֵּטֵב שָׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלַם: **ס** הַפִּי-תִּצָּא
 אִשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים וְנִיָּאֵבֵל גְּדִישׁ אוֹ הַקִּמָּה אוֹ
 הַשָּׂדֶה שְׁלַם יִשְׁלַם הַמִּבְעַר אֶת-הַבְּעֵרָה: **ס**
 וּפִי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רַעְהוּ בְּסָף אוֹ-כְּלִים לְשֹׁמֵר
 וְגֵנֵב מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמָּצָא הַגֵּנֵב יִשְׁלַם שְׁנַיִם:
 וְאִם-לֹא יִמָּצָא הַגֵּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבֵּית אֶל-
 הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רַעְהוּ:
 הַעַל-כֹּל-דְּבַר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמֹר עַל-שֶׁה
 עַל-שְׁלֵמָה עַל-כֹּל-אֲבֹהָ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא
 זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנִיָּהם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן
 אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ: **ס** פִּי-יִתֵּן אִישׁ
 אֶל-רַעְהוּ חֲמֹר אוֹ-שׁוֹר אוֹ-שֶׁה וְכֹל-בְּהֵמָה
 לְשֹׁמֵר וְמָת אוֹ-נִשְׁבֵּר אוֹ-נִשְׁבָּה אִין רָאָה:
 שְׁבַעַת יִהְיֶה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם-לֹא שָׁלַח
 יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רַעְהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יִשְׁלַם:
 « וְאִם-גֵּנֵב וְגֵנֵב מִעֲמֹו יִשְׁלַם לְבַעְלָיו: » אִם-
 טָרַף יִטָּרַף יִבְאֵהוּ עַד הַטָּרְפָה לֹא יִשְׁלַם: **פ**

וְכִי-יִשְׁאֵל אִישׁ מִעַם רַעְהוּ וְנִשְׁבֵּר אוֹ-מָת
 בְּעָלָיו אִין-עֲמֹו שְׁלַם יִשְׁלַם: » אִם-בְּעָלָיו עֲמֹו
 לֹא יִשְׁלַם אִם-שְׂכִיר הוּא בָּא בְּשֹׂכְרוֹ: **ס** וְכִי-
 יִפְתָּה אִישׁ בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא-אֲרָשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה
 מְהֵרָ יִמְהַרְנֶה לוֹ לֹא-שָׂהָ: » אִם-מָאן יִמָּאן אֲבִיהַ
 לְתַתָּה לוֹ בְּסָף יִשְׁקַל בְּמֵהֵר הַבְּתוּלָת: **ס**
 « מְכַשְׁפָּה לֹא תַחֲיֶה: » פִּלְ-שָׁכַב עִם-בְּהֵמָה
 מוֹת יוּמָת: **ס** זִבְחָה לְאֱלֹהִים יִחַרֵם בְּלִתִּי
 לִיהוּה לְבָדוֹ: » וְגַר לֹא-תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנוּ כִּי-
 גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: » פִּלְ-אֲלֻמְנָה וְיִתּוּם
 לֹא תַעֲנוּן: » אִם-עֲנָה תַעֲנָה אֹתוֹ כִּי אִם-צִעֲקָה
 יִצְעַק אֵלָי שְׁמַע אֲשַׁמַּע צִעֲקָתוֹ: » וְחָרָה אַפִּי
 וְהִרְגַתִּי אֶתְכֶם בְּחָרֵב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלֻמְנוֹת
 וּבְנֵיכֶם יִתְמִים: **פ** « אִם-בְּסָף | תִּלּוּה אֶת-עַמִּי
 אֶת-הָעֵנִי עִמָּךְ לֹא-תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׂה לֹא-תִשְׁיָמוּן
 עָלָיו נִשְׁדָּ: » אִם-חָבֵל תַּחְבֵּל שְׁלֵמַת רַעְךָ
 עַד-כִּי הַשֹּׁמֵשׁ תִּשְׁיָבְנוּ לוֹ: » כִּי הוּא כְּתִיב כִּסּוּתָה
 קִרִי כִסּוּתוֹ לְבִדָּה הוּא שְׁמֵלְתוֹ לְעָרוֹ בְּמָה יִשְׁכַּב
 וְהִיהָ כִּי-יִצְעַק אֵלָי וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חֲנוּן אֲנִי: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת ק2)

וכי ישאל איש . . . בעליו עמו לא ישלם (כב, יג-יד)

הַנֶּפֶשׁ נִתְּנָה לָנוּ מִדֵּי בְּקָר בְּתוֹר 'שְׂאֵלָה', כִּדִּי שֶׁנִּשְׁתַּמַּשׁ
 בָּהּ לְקִיּוּם רִצּוֹן ה' וּבִסּוּפוֹ שֶׁל דְּבַר נְשִׁיב אוֹתָהּ שְׁלֵמָה.
 וְקִשָּׁה: הַרִי שׁוֹאֵל חֵיב גַּם בְּאוֹנְסִין, וּמִי יְכוּל לַעֲמֹד בְּזֶה?
 הַעֲצָה לְכַךְ הִיא, שֶׁח'שְׂאֵלָה' תִּהְיֶה 'שְׂאֵלָה בְּכַעֲלִים'. כְּלוּמַר:
 מִדֵּי בְּקָר, כְּשֶׁאֲנִי 'שׁוֹאֵלִים' אֶת הַנֶּפֶשׁ, עָלֵינוּ לְהַתְּפַלֵּל
 לְבַעְלָהּ, הַקִּבְיָה, וּלְבַקֵּשׁ אֶת צָרְכֵנוּ; וְהַדִּין הוּא, שֶׁהַשׁוֹאֵל
 חַפֵּץ מֵאֵת חֲבֵרוֹ וּבַעֲת הַשְׂאֵלָה בְּקֶשׁ מִבְּעַל הַחַפֵּץ לְהַשְׁקוּתוֹ
 מִיָּם וּבְדוּמָה - הַרִי זֶה 'שְׂאֵלָה בְּכַעֲלִים'.

רביעי כֹּל אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל וְנִשְׂאִי בְעַמָּךְ לֹא תֹאֵר:
 כֹּל מִלְּאֲתָךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֹאחֵר בְּכֹר בְּנוֹךְ תִּתֵּן
 לִי: כֹּל בְּנֵי-תַעֲשֶׂה לְשֹׁרֵךְ לְצִאֲנֶךָ שְׁבַעַת יָמִים
 יִהְיֶה עִם-אֲמֹו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתְּנֵנִי לִי: » וְאֲנִשִּׁי-
 קָדִישׁ תִּהְיוּן לִי וּבִשֶׁר בְּשָׂדֶה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ
 לְפֶלֶב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ: **ס כג** « לֹא תִשָּׂא שְׁמַע

בַּצֵּאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפֵּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:
 ה' שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי
 הָאֵלֶּן | יְהוָה: ה' לֹא־תִזְבַּח עַל־חֲמִיץ דָּם־זִבְחִי
 וְלֹא־יִלִּין חֲלָב־חֲגִי עַד־בֶּקֶר: ט' רֹאשִׁית בְּפוּרֵי
 אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשַׁל
 גְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 185)

וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא תִזְכְּרוּ . . . אֵת חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר
 (כג, יג-ט)

סִמְךָ פֶּסַח לְעִבּוּדָה זָרָה, לֹמַר: מִה עִבּוּדָה זָרָה אֶסְוֶה
 בַּהֲנָאָה וְאוֹסֶרֶת בְּכָל שָׁהוּא, אִף חֲמִץ בְּפֶסַח אֶסוּר בַּהֲנָאָה
 וְאוֹסֶר בְּכָל שָׁהוּא (בעל הטורים)
 י. ש' דמיון נוסף בין חמץ לעבודה זרה. דהנה, אדם רגיל
 בחמץ במשך השנה והוא עלול לשכח את האסור, ולכן
 החמירה בו התורה ביותר. ואף בעבודה זרה כן: אדם רגיל
 לעסק בעניני העולם ולקבל מהם תועלת, והוא עלול להגיע
 ל'עבודה זרה' - ליחס להם את התועלת, ולשכח שהם רק
 'לבוש' לברכת ה'.

שְׁשִׁי כ' הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מִלְאָךְ לִפְנֵיךָ לְשִׁמּוֹרָה
 בְּדַרְךָ וְלִהְבִּיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי:
 ט' הַשְּׁמֹר מִפְּנֵינוּ וּשְׁמַע בְּקוֹלֵנוּ אֶל־תִּמְרָנוּ בּוֹ כִּי
 לֹא יֵשֵׂא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבֵּנוּ: כ' כִּי
 אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹלֵנוּ וְעָשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר
 אֲדַבֵּר וְאִיבֹתִי אֶת־אִיבֹיךָ וְצַרְתִּי אֶת־צַרְרֵיךָ:
 כ' כִּי־יִלְךְ מִלְאָכִי לִפְנֵיךָ וְהִבִּיאֲךָ אֶל־הָאָמְרִי
 וְהַחֲתִי וְהַפְּרוּזִי וְהַפְּנֵעִי הַחַוִּי וְהַיּוֹסֵפִי
 וְהַכְּחַדְתִּיו: כ' לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא
 תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הָרַם
 תַּהֲרִסֵם וְשֹׁפֵר תִּשְׁפֹּר מִצַּבְּתֵיהֶם: כ' וְעַבְדֵתֶם
 אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבְרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מִימֶיךָ
 וְהִסְרְתִי מִחֲלָה מִקִּרְבְּךָ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 242)

לא תבשל גדי בחלב אמו (כג, ט)
 מקומו של 'חק' זה בפרשת משפטים בא ללמדנו,
 שעלינו להתחסס גם אל חק כאל 'משפט'. כלומר, עלינו
 לנסות ולהבין את טעם החק ככל האפשר: "כל מה שאמה
 יכול לתן לו טעם, תן לו טעם" (רמב"ם סוף הלכות תמורה).

שֵׁוּא אֶל־תִּשֶׂת יָדְךָ עַם־רִשְׁעֵךָ לְהִית עַד חָמֹס:
 כ' לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרַעַת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־
 רֹב לְנִטַּת אַחֲרֵי רַבִּים לְחַפְתָּ: ג' וְדָל לֹא תִהְדָּר
 בְּרִיבּוֹ: ס - כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבֶךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תַעֲגֶה
 הָשֵׁב תִּשְׁיבֵנוּ לוֹ: ס ה' כִּי־תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָךְ
 רִבֵּץ תַּחַת מִשְׁאֵוֹ וְחִדְלַת מֵעֵזֵב לוֹ עֹזֵב תַעֲזֹב
 עִמּוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדוש יח עמ' שכח)

אֵת הָעֵנִי עִמְךָ (כב, כד)
 היינו שהסכום שהלוה צריך לו (שעני הוא באותה שעה)
 נמצא בתור פקדון אצל המלוה, שמזכים אותו במצוה רמה
 זו, ובלי הלוה לא היה זוכה בה (ראה אור החיים הקדוש).
 ומרגש זה לרגש נעלה יותר בצדקה ובגמילות חסדים, לפי
 הפתגם הידוע של חסידים הראשונים: "דער שטיקל ברויט
 וואס איך האב, איז ער דינער ווי מינער" (= פרוסת הלחם
 שבגדי, היא שלך כפי שהיא שלי). והיו מקדימים מלת
 "דינער" (= שלך).

חמישי ו' לא תטה משפט אבינך בריבו: ומדבר
 שקר תרחק ונקי וצדיק אל־תהרג כִּי לֹא־
 אֲצַדִּיק רִשְׁעֵ: ה' וְשַׁחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשַּׁחַד יַעֲוֶר
 פְּקָחִים וְיִסְלַף דְבָרֵי צַדִּיקִים: ט' וְגַר לֹא תִלַּחֵץ
 וְאַתָּם יִדְעֶתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: י' וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצְךָ
 וְאֶסְפַּת אֶת־תְּבוּאָתָהּ: י' וְהַשְּׁבִיעַת תִּשְׁמַטְנָה
 וְנִטְשָׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְךָ וְיִתְּרֵם תֹּאכַל חֵית
 הַשָּׂדֶה כִּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְיוֹתֵךְ: כ' שֵׁשֶׁת יָמִים
 תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן
 יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וַיִּנְפֹּשׂ בֵּן־אִמְתְּךָ וְהַגֵּר:
 י' וּבְכָל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם
 אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ:
 י' שְׁלֹשׁ רִגְלִים תָּחֹג לוֹ בַּשָּׁנָה: ט' אֶת־חֹג
 הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת
 כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד הַדָּשׁ הָאֲבִיב כִּי־בּוֹ יֵצֵאת
 מִמִּצְרַיִם וְלֹא־יִרְאוּ פְנֵי רִיקִם: ט' וְחֹג הַקִּצִּיר
 בְּפוּרֵי מַעֲשֵׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחֹג הָאֶסֶף

הספִּיר וּכְעֵצָם הַשָּׁמַיִם לְמַהֵר: ^א וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ
 וַיִּשְׁתּוּ: ^ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי
 הִהָרָה וְהִיִּהְיֶה־שֵׁם וְאֶתְנֶה לְךָ אֶת־לְחַת הָאֲבֵן
 וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר פָּתַכְתִּי לְהוֹרֹתָם: ^ג וַיִּקַּם
 מֹשֶׁה וַיְהוֹשֵׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר
 הָאֱלֹהִים: ^ד וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בְּזֶה עַד
 אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחֹר וְעַמְכֶם
 מִי־כָעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֱלֹהִים: ^ה וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־
 הָהָר וַיְכַסּוּ הָעָנָן אֶת־הָהָר: ^ו וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד־יְהוָה
 עַל־הָהָר סִינַי וַיְכַסְּהוּ הָעָנָן שְׁשַׁת יָמִים וַיִּקְרָא
 אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן: ^ז וּמֵרָאִה
 כְּבוֹד יְהוָה כַּאֲשֶׁר אֶכְלֵת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינַי בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: ^ח וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר
 וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרַבְעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:

פכפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 10 עמ' 273)

לא תהיה משפלה . . . מספר ימים אמלא (כג, כו)
 משפלה ועקרה - היינו שאין קיום ותוצאות לעבודת ה'.
 בארצך (לשון רצון) - הסבה לכך היא שהאדם שבע רצון
 מעבודתו, דבר המוכיח שהוא מרגיש את עצמו, הוא חש
 שהוא עובד ה'. מספר ימים אמלא - העצה לכך היא לזכר
 שנקבע לו מספר קצוב של ימים, בהם עליו למלא את
 שליחותו בעולם, וכל רגע שמשתמש בו לדבר אחר הוא
 בגדר מעילה בשליחות זו. זכירה זו תביא לנעוצה ולאבוד
 הרגשת עצמו; הוא רגיש רק את השליחות עצמה, לא
 שהוא המבצע אותה.

חצי קריש

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא
 כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקניה ויקרב
 משיחה. אמן בחייכון וביומיוכון ובחיי דכל בית ישראל,
 בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
 לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
 ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,

שביעי ^ט לא תהיה משפלה ועקרה בארצך את
 מספר ימים אמלא: ^י את־אימתי אשלח לפניך
 והמתו את־כל־העם אשר תבא בהם ונתתני
 את־כל־איביך אליך ערף: ^{יא} ושלחתי את־
 הצרעה לפניך וגרשה את־חזוי את־הפנעני
 ואת־החתי מפניך: ^{יב} לא אגרשנו מפניך
 בשנה אחת פן־תהיה הארץ שממה ורבה עליך
 חית השדה: ^{יג} מעט מעט אגרשנו מפניך עד
 אשר תפרה ונחלת את־הארץ: ^{יד} ושתי את־
 גבלך מי־סוף ועד־ים פלשתים וממדבר עד־
 הנגהר פי | אתן בידכם את ישבי הארץ
 וגרשתמו מפניך: ^{טו} לא־תכרת להם ולא־תהיהם
 ברית: ^{טז} לא ישבו בארצך פן־יחטאו אתך לי פי
 תעבד את־אלהיהם פי־יהיה לך למוקש: ^{יז}
 כד ^{יח} ואל־משה אמר עלה אלי־הוה אתה
 ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל
 והשתחויתם מרחק: ^{יט} ונגש משה לבדו אל־
 יהוה והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו: ^כ ויבא
 משה ויספר לעם את כל־דברי יהוה ואת
 כל־המשפטים ויען כל־העם קול אחד ויאמרו
 כל־הדברים אשר־דבר יהוה נעשה: ^{כא} ויכתב
 משה את כל־דברי יהוה וישכם בפקר ויבן
 מזבח תחת ההר ושתי עשרה מצבה לשנים
 עשר שבטי ישראל: ^{כב} וישלח את־נערי בני
 ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים ליהוה
 פרים: ^{כג} ויקח משה חצי הדם וישם באנגת וחצי
 הדם זרק על־המזבח: ^{כד} ויקח ספר הברית ויקרא
 באזני העם ויאמרו כל אשר־דבר יהוה נעשה
 ונשמע: ^{כה} ויקח משה את־הדם ויזרק על־העם
 ויאמר הנה דם־הברית אשר פרת יהוה עמכם
 על כל־הדברים האלה: ^{כו} ויעל משה ואהרן נדב
 ואביהוא ושבעים מזקני ישראל: ^{כז} ויראו את
 אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת

הָהָר: ^{טו} וַיִּשְׁפֹּן כְּבוֹד יְהוָה עַל-הָר סִינַי וַיִּכַּפְּהוּ
הָעֵנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מֵתוֹךְ הָעֵנָן: ^{טז} וּמְרָאָה כְּבוֹד יְהוָה כָּאֵשׁ אֲכַלֶּת
בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{יז} וַיִּבֹא מֹשֶׁה
בְּתוֹךְ הָעֵנָן וַיַּעַל אֶל-הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פפפ

וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלֵּל, שְׁמֵה דְקַדְשָׁא
בְּרוּךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא,
הַשְּׁבַחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאֲמִירוֹן בְּעֵלְמָא, וְאֲמִרוֹ אֲמֵן: אֲמֵן

מפסיר ^{טו} וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָהָר וַיְכַסּוּ הָעֵנָן אֶת-

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר-שָׂם מֹשֶׁה לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ-חַיִּים הִיא לַמְחֻזְקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְרַב־נֶעָם, וְכַל-נְתִיבְתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְלֵהָ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יי חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיִּדְּלֵל תּוֹרָה וַיִּאֲדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפסיר להפסיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפסיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפסיר).
שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים
ע"פ שי למורא

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום בירמיה פרק לד

לד ^ח הַדְּבַר אֲשֶׁר-הָיָה אֶל-יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
אַחֲרַי בְּרַת הַמֶּלֶךְ צְדָקְיָהוּ בְּרִית אֶת-כָּל-הָעַם
אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם לֵקְרָא לָהֶם דְּרוֹר: ^ט לְשַׁלַּח אִישׁ
אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת-שִׁפְחָתוֹ הָעֵבְרִי וְהָעֵבְרִיָּה חֲפָשִׁים לְבַלְתִּי עֲבַדְכֶם בִּיהוּדִי
אֲחִיהוּ אִישׁ: ^י וַיִּשְׁמְעוּ כָל-הַשָּׂרִים וְכָל-הָעַם אֲשֶׁר-בָּאוּ בְּבְרִית לְשַׁלַּח אִישׁ

ח) לֵקְרָא לָהֶם, לְעֵבְדִים וְלִשְׁפָחוֹת הָעֵבְרִיִּים.
ט) בִּיהוּדִי אֲחִיהוּ אִישׁ, כְּמוֹ "אִישׁ
בִּיהוּדִי אֲחִיהוּ". (י) אִישׁ לְרַעְהוֹ, לְעַבְדּוֹ
הָעֵבְרִי. (י) חֲפָשִׁים חֲפָשִׁים לְלַבֵּת לְרִצּוֹנָם.

אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חֲפָשִׁים לְבַלְתִּי עַבְד־
 בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלְחוּ: יא וַיֵּשְׁבוּ אַחֲרֵי־כֵן
 וַיֵּשְׁבוּ אֶת־הָעַבְדִּים וְאֶת־הַשִּׁפְחֹת אֲשֶׁר שְׁלַחוּ
 חֲפָשִׁים וַיִּכְבְּשׂוּם לַעֲבָדִים וְלַשִּׁפְחֹת: יב וַיְהִי דְבַר־
 יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: יג כֹּה־אָמַר
 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי כָרַתִּי בְרִית אֶת־
 אֲבוֹתֵיכֶם בַּיּוֹם הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
 עַבְדִּים לֵאמֹר: יד מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשְׁלְחוּ אִישׁ
 אֶת־אֲחִיו הָעַבְדִּי אֲשֶׁר־יִמְכַר לָךְ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים

(יז) לָכֶם דְּרוֹר, כְּלוֹמַר, אֲתֹן אֶתְכֶם חֲפָשִׁים מִמֶּנִּי,
 לְהִיּוֹת מִקְּרִיִּים אֶל הַחֶרֶב וְגו'. לְזַעֲזֹה, לְחַדְדֵהּ. יח)
 הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרַתוּ לְשָׁנִים, כְּדָרֵךְ פֹּרְתֵי בְרִית.
 כא) הָעוֹלָם מֵעַלְיֶכֶם, אֲשֶׁר הִסְתַּלְקוּ עֲלֵשׁוֹ
 מֵעַלְיֶכֶם בְּשִׁמְעֶם שְׂפָאוֹ מִצְרַיִם לְעוֹר לָכֶם. כב)
 אִם לֹא כָרַתִּי יוֹמָם וְלַיְלָה וְגו', כְּלוֹמַר, אִם
 לֹא יִהְיֶה בְרִיתִי שְׂקִבְעֵתִי יוֹמָם וְלַיְלָה, וְלֹא שְׁמַתִּי
 חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאֶרֶץ לְהִיּוֹת חֵק עוֹלָם, אִם לֹא יִהְיֶה
 זֶה, לֹא יִהְיֶה זֶרַע יַעֲקֹב וְדוֹד, שְׂאֵמָאם אוֹתָם. אֲכַל
 כָּל זְמַן שִׁתְּהִיָּה קִנְיַת בְּרִיתִי עִם שָׁמַיִם וְאֶרֶץ וְעִם
 יוֹמָם וְלַיְלָה, תִּתְּנֶה בְּרִיתִי עִם זֶרַע יַעֲקֹב לְהִיּוֹת עִמּוֹ,
 וְעִם זֶרַע דְּוִד לְהִיּוֹת מוֹלֵךְ וּמוֹשֵׁל. וְיִזְ"ל דְּרִשְׁוֹהוּ
 לְעֻזְן בְּרִית הַתּוֹרָה וְהַמִּילָה, לְלַמֵּד מִכָּאן שְׂבִיבֵיכֶם
 נִבְרָאוּ שָׁמַיִם וְאֶרֶץ.

וַיִּשְׁלַחְתוּ חֲפָשִׁי מֵעַמּוּד וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלָי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנוֹם: טו וַתֵּשְׁבוּ אֹתָם
 הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיִּשְׂרָל בְּעֵינָי לְקַרְא דְּרוֹר אִישׁ לְרַעְהוּ וַתְּכַרְתּוּ בְּרִית לְפָנָי בְּבֵית
 אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֵלְיוֹ: טז וַתֵּשְׁבוּ וַתַּחַלְלוּ אֶת־שְׁמִי וַתֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ
 אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שְׁלַחְתֶּם חֲפָשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׂוּ אֹתָם לְהִיּוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים
 וְלַשִּׁפְחֹת: יז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֲתֶם לֹא־שָׁמַעְתֶּם אֵלָי לְקַרְא דְּרוֹר אִישׁ לְאֲחִיו
 וְאִישׁ לְרַעְהוּ הִנְנִי קָרָא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדְּבַר וְאֶל־הָרַעֲב וְנִתְּתִי
 אֶתְכֶם לְזַעֲזֹה לְכָל מַמְלַכּוֹת הָאָרֶץ: יח וְנִתְּתִי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעַבְדִּים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר
 לֹא־הִקִּימוּ אֶת־דְּבַרִּי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתוּ לְפָנָי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרַתוּ לְשָׁנִים וַיַּעֲבְרוּ בֵּין
 בְּתָרְיוֹ: יט שְׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַיִם הַפְּרָסִים וְהַכְּהֵנִים וְכָל עַם הָאָרֶץ הָעַבְדִּים בֵּין
 בְּתָרֵי הָעֵגֶל: כ וְנִתְּתִי אוֹתָם בְּיַד אִיבִיָּהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהִיתָה נִבְלַתָם לְמֵאֲכָל
 לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבַהֲמַת הָאָרֶץ: כא וְאֶת־צִדְקֵיהוּ מְלֹךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֲתֵן בְּיַד
 אִיבִיָּהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חַיִל מְלֹךְ בְּכָל הָעָלָם מֵעַלְיֶכֶם: כב הִנְנִי מִצְוֶה
 נְאֻם־יְהוָה וְהַשְׁבַּתִּים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחַמוּ עָלֶיהָ וּלְכַדּוּהָ וּשְׂרַפְהָ בָאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי
 יְהוּדָה אֲתֵן שְׂמָמָה מֵאִין יֹשֵׁב: לג כֹּה כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא כָרַתִּי יוֹמָם וְלַיְלָה
 חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאֶרֶץ לֹא־שָׁמַתִּי: כד גַּם־זֶרַע יַעֲקֹב וְדוֹד עַבְדִּי אִמָּאם מִקַּחַת מִזְרַעוֹ
 מִשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק וַיַּעֲקֹב כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוֹתָם וְרַחֲמָתִים:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמוֹם, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שָׁפַל דְּבָרָיו אִמַּת וְצָדֵק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֶיהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֵרַת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם ו', שְׁעָה 2 בְּבוֹקֵר, 26 דְּקוֹת, 7 תְּלָקִים.
רֵאשׁ חֲדָשׁ אֲדָר א', בְּיוֹם הַשִּׁישִׁי וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת קוֹדֵשׁ הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.

המשך מעמוד לא

שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אדר ראשון, ה'תשכ"ז

- 1 והיינו, שלמרות ש"עשיר יענה עזות"¹⁴⁹, ולא רק כלפי הזולת, אלא גם כלפי מי שעליו נאמר¹⁵⁰ "לי הכסף ולי הזהב", מ"מ, מצוה להלוותו, כיון שגם עליו אומר הקב"ה שהוא "עמי", קרוב אלי, ובלבד שאוחז ב"קליאמקע" של רבינו הזקן¹⁵¹.
- 2
- 3
- 4 ולכן נותן לו הקב"ה "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"¹⁵².

(151) ראה סה"ש תרצ"ט ע' 315. ע' 338.
(152) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

(149) משלי יח, כג.
(150) תג"י ב, ת. וראה קידושין פב, ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								אדמוה"ז		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
17:48	16:49	17:37	17:32	17:09	17:04	10:08	10:08	9:13	9:13	8:38	8:38	6:37	6:39	באר שבע (ח)
17:44	16:35	17:34	17:28	17:06	17:00	10:08	10:08	9:14	9:14	8:38	8:38	6:39	6:42	חיפה (ח)
17:45	16:31	17:34	17:29	17:12	17:06	10:07	10:06	9:12	9:12	8:36	8:36	6:36	6:39	ירושלים (ח)
17:46	16:47	17:36	17:30	17:08	17:02	10:08	10:08	9:14	9:14	8:38	8:38	6:39	6:41	תל אביב (ח)
17:33	16:23	17:19	17:11	16:43	16:34	10:35	10:36	9:47	9:49	9:01	9:02	7:32	7:37	אוסטריה, וינה (ח)
21:23	20:22	21:10	21:14	20:39	20:42	11:10	11:07	9:57	9:53	9:13	9:08	6:25	6:19	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:39	16:31	17:26	17:18	16:50	16:42	10:36	10:37	9:47	9:49	9:02	9:04	7:29	7:34	אוקראינה, אודסה (ח)
17:07	15:58	16:54	16:45	16:17	16:08	10:09	10:10	9:21	9:23	8:35	8:36	7:05	7:11	אוקראינה, דונייצק (ח)
17:18	16:07	17:04	16:55	16:27	16:18	10:21	10:22	9:33	9:35	8:46	8:48	7:18	7:24	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
17:39	16:27	17:25	17:16	16:47	16:37	10:48	10:49	10:02	10:04	9:13	9:14	7:49	7:56	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
17:31	16:19	17:17	17:08	16:38	16:29	10:41	10:42	9:55	9:57	9:05	9:07	7:43	7:49	אוקראינה, קייב (ח)
18:07	17:00	17:54	17:46	17:20	17:11	11:01	11:02	10:12	10:14	9:28	9:29	7:52	7:57	איטליה, מילאנו (ח)
19:03	18:12	18:54	18:52	18:30	18:29	10:25	10:24	9:22	9:21	8:52	8:50	6:23	6:21	אקוואדור, קיטו (ח)
20:47	19:47	20:35	20:38	20:05	20:08	10:46	10:43	9:34	9:31	8:54	8:49	6:07	6:01	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:59	20:55	21:45	21:50	21:12	21:16	11:32	11:29	10:18	10:14	9:31	9:25	6:43	6:35	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:01	17:00	17:49	17:43	17:19	17:12	10:39	10:39	9:47	9:48	9:08	9:08	7:19	7:23	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:48	16:46	17:36	17:30	17:05	16:58	10:29	10:30	9:38	9:39	8:58	8:58	7:12	7:16	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:49	16:46	17:37	17:30	17:05	16:58	10:30	10:30	9:39	9:40	8:58	8:59	7:12	7:16	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:22	17:18	18:10	18:03	17:37	17:30	11:07	11:08	10:16	10:18	9:35	9:36	7:52	7:57	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:30	17:34	18:20	18:15	17:53	17:48	10:48	10:47	9:52	9:53	9:18	9:18	7:15	7:17	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:55	16:57	17:44	17:39	17:16	17:10	10:21	10:21	9:27	9:27	8:50	8:51	6:53	6:56	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:35	17:41	18:25	18:21	17:59	17:55	10:45	10:44	9:48	9:48	9:15	9:15	7:07	7:09	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:43	16:40	17:31	17:24	16:59	16:52	10:26	10:26	9:35	9:36	8:54	8:55	7:09	7:13	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:41	16:38	17:29	17:22	16:57	16:49	10:25	10:26	9:34	9:36	8:53	8:54	7:09	7:14	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:46	18:54	19:36	19:37	19:12	19:12	10:36	10:34	9:29	9:27	8:57	8:54	6:18	6:14	בוליביה, לה-פס (ח)
18:14	17:00	17:59	17:50	17:20	17:10	11:27	11:28	10:40	10:43	9:50	9:52	8:30	8:36	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:15	17:02	18:01	17:51	17:22	17:12	11:26	11:27	10:40	10:42	9:50	9:52	8:29	8:35	בלגיה, בריסל (ח)
19:33	18:39	19:23	19:25	18:57	18:58	10:06	10:04	8:58	8:55	8:23	8:20	5:41	5:36	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:20	18:26	19:10	19:11	18:44	18:45	9:55	9:52	8:46	8:43	8:12	8:09	5:30	5:26	ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)
17:32	16:20	17:17	17:07	16:37	16:27	10:45	10:46	9:59	10:02	9:09	9:10	7:49	7:56	בריטניה, לונדון (ח)
17:35	16:21	17:20	17:10	16:38	16:27	10:56	10:58	10:11	10:14	9:18	9:20	8:05	8:13	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:35	16:20	17:20	17:10	16:39	16:29	10:52	10:54	10:07	10:10	9:15	9:17	7:59	8:06	גרמניה, ברלין (ח)
18:00	16:48	17:45	17:36	17:07	16:57	11:08	11:09	10:21	10:24	9:33	9:34	8:09	8:15	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:40	18:45	19:29	19:31	19:03	19:04	10:05	10:02	8:56	8:53	8:20	8:16	5:36	5:32	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:02	18:09	18:52	18:49	18:27	18:24	10:59	10:58	10:01	10:00	9:29	9:28	7:14	7:15	הודו, מומבאי (ח)
18:58	18:06	18:49	18:45	18:24	18:21	10:55	10:54	9:56	9:56	9:25	9:24	7:10	7:10	הודו, פונה (ח)
17:23	16:14	17:10	17:02	16:34	16:25	10:24	10:24	9:35	9:37	8:50	8:51	7:18	7:24	הונגריה, בודפשט (ח)
17:52	16:49	17:40	17:33	17:08	17:01	10:34	10:35	9:43	9:44	9:03	9:03	7:17	7:21	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:22	17:21	18:10	18:04	17:40	17:34	10:57	10:57	10:04	10:05	9:26	9:26	7:35	7:38	יוון, אתונה (ח)
17:45	16:37	17:32	17:24	16:56	16:48	10:44	10:45	9:56	9:57	9:10	9:11	7:38	7:43	מולדובה, קישינב (ח)

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
18:59	18:06	18:49	18:46	18:24	18:21	10:56	10:55	9:58	9:58	9:26	9:26	7:12	7:13	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
21:01	19:52	20:46	20:52	20:09	20:14	10:12	10:08	8:55	8:50	8:01	7:54	5:14	5:05	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)
18:15	17:20	18:05	18:00	17:39	17:34	10:29	10:28	9:33	9:33	8:59	8:59	6:54	6:55	נפאל, קטמנדו (ח)
19:51	19:00	19:42	19:40	19:19	19:17	11:16	11:15	10:14	10:12	9:44	9:42	7:15	7:14	סינגפור, סינגפור (ח)
17:05	15:50	16:50	16:41	16:10	15:59	10:21	10:23	9:36	9:39	8:45	8:46	7:27	7:34	פולין, ורשא (ח)
19:14	18:23	19:05	19:05	18:41	18:41	10:14	10:12	9:08	9:06	8:37	8:34	6:00	5:57	פרו, לימה (ח)
18:24	17:17	18:11	18:03	17:36	17:28	11:19	11:20	10:30	10:31	9:46	9:47	8:10	8:15	צרפת, ליאון (ח)
18:28	17:17	18:14	18:05	17:37	17:27	11:32	11:33	10:45	10:47	9:57	9:59	8:30	8:36	צרפת, פריז (ח)
18:38	17:48	18:29	18:27	18:06	18:04	10:10	10:08	9:08	9:07	8:38	8:36	6:12	6:11	קולומביה, בוגוטה (ח)
18:05	17:00	17:52	17:45	17:19	17:11	10:54	10:54	10:04	10:05	9:21	9:22	7:41	7:46	קנדה, טורונטו (ח)
17:38	16:31	17:25	17:17	16:51	16:42	10:32	10:33	9:43	9:45	8:59	9:00	7:23	7:28	קנדה, מונטריאול (ח)
17:47	16:48	17:36	17:30	17:07	17:01	10:15	10:15	9:21	9:22	8:44	8:45	6:49	6:52	קפריסין, לרנקה (ח)
18:19	16:59	18:03	17:52	17:19	17:08	11:45	11:47	11:02	11:05	10:06	10:09	8:58	9:07	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
17:50	16:28	17:33	17:22	16:48	16:36	11:20	11:22	10:37	10:41	9:40	9:43	8:36	8:45	רוסיה, מוסקבה (ח)
18:01	16:53	17:48	17:40	17:12	17:03	11:01	11:02	10:12	10:14	9:27	9:28	7:55	8:01	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
18:06	16:57	17:52	17:44	17:17	17:08	11:06	11:06	10:17	10:19	9:32	9:33	8:00	8:06	שווייץ, ציריך (ח)
18:48	17:56	18:39	18:36	18:15	18:12	10:36	10:35	9:36	9:35	9:05	9:04	6:46	6:46	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריו, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשנ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועודיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד אחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולקטים וחיזת רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידיו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840
Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00410
19/01/2014

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7